

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**CEZAİ KONULARDA ULUSLARARASI
ADLİ İŞ BİRLİĞİ SÖZLEŞMELERİNİN UYGULAMA
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Gözde Asena OLCAY

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Cumhur ŞAHİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

CEZA VE CEZA MUHAKEMESİ HUKUKU BİLİM DALI

AĞUSTOS 2022

**CEZAI KONULARDA ULUSLARARASI
ADLI İŞ BİRLİĞİ SÖZLEŞMELERİNİN
UYGULAMA AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Gözde Asena OLCAY

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
CEZA VE CEZA MUHAKEMESİ HUKUKU BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

AĞUSTOS 2022

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Gözde Asena OLCAY

12/08/2022

CEZAI KONULARDA ULUSLARARASI ADLİ İŞ BİRLİĞİ SÖZLEŞMELERİNİN
UYGULAMA AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Gözde Asena OLCAY

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
AĞUSTOS 2022

ÖZET

Günümüz teknoloji, iletişim ve ulaşım ağlarının ülke sınırlarını kaldırması ile suç ve suçluluk kavramları sınıraşan bir karakter kazanmıştır. Devletlerin sınıraşan suç ve suçluluk ile ilgili yürüttükleri ceza muhakemesi süreçlerini tamamlayabilmeleri, diğer bir devlet ile iş birliği yapmalarını veya diğer bir devletten yardım görmelerini gerekli kılmaktadır. Bu kapsamda; devletler arasında cezai konularda uluslararası adli iş birliği veya yardımlaşmanın talep edilmesi, ikili ya da çok taraflı anlaşmalar veya mütekabiliyet esası uyarınca söz konusu olmaktadır. Çalışmamızda, öncelikle cezai konularda adli iş birliği kavramı incelenecek olup adli iş birliğinin kapsamına, kavramın içerisinde yer alan iade, adli yardımlaşma, ceza soruşturma ve kovuşturmalarının nakli, infazın devri ve hükümlü nakli gibi kurumlara, devletler arasında adli iş birliğinin gelişim safhasına, bu alanın temel kaynağı olan iki ve çok taraflı anlaşmalar ile ulusal mevzuata ve adli iş birliğinin ortak kuralları ile uygulamalarına yer verilmiştir. Çalışmamızın ikinci kısmında ise, asıl inceleme konusu olan cezai konularda adli yardımlaşma ile gerçekleştirilen ceza muhakemesi süreçlerinin dinlenilmesi, koruma tedbirlerinin ifa edilmesi veya sınır ötesi ortak soruşturma ekiplerinin kurulması gibi iş ve işlemlerin uygulanması; başta Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesi olmak üzere, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler incelenerek, anlatılmıştır. Bu kapsamda; cezai konularda adli yardımlaşma kurumu vasıtasıyla gerçekleştirilen işlemlere dair genel bilgiler, ceza muhakemesi süreçleri açısından bir ayrıma tabi tutularak değerlendirilmiştir. Çalışmamız, olabildiğince Türkiye'nin uluslararası sözleşmelere taraf olarak üstlendiği adli iş birliği yükümlülükleri ile güncel uygulamanın ne oranda uyumunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu nedenle çalışmamızda, Devletimizin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere ek olarak uluslararası toplum nezdinde adli yardımlaşma alanındaki örnek uygulamaları barındıran Avrupa Birliği mevzuatı, Türkiye'nin yoğun adli iş birliği içinde bulunduğu Almanya ve Avusturya gibi ülkelerin adli iş birliğine ilişkin ulusal kanunları ve 2016 yılında yürürlüğe girerek birçok yenilik getiren 6706 sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu göz önünde bulundurulmuştur.

Bilim Kodu : 50301
Anahtar Kelimeler : Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği, Cezai Konularda Uluslararası Adli Yardımlaşma, Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesi (CİKAYAS), 6706 Sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu, Merkezi Makam
Sayfa Adedi : 331
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Cumhuri ŞAHİN

APPLICATION EVALUATION OF INTERNATIONAL JUDICIAL COOPERATION
AGREEMENTS IN CRIMINAL MATTERS
(Master Thesis)

Gözde Asena OLCAY

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
GRADUATE EDUCATION INSTITUTE
AUGUST 2022

ABSTRACT

The concepts of crime and criminality have gained a transnational character due to the removal of country borders by today's technology, communication and transportation networks. That the states are able to complete their criminal proceedings regarding transnational crime and criminality requires them to cooperate with another state or to receive assistance from another state. In this context; requesting international judicial cooperation or assistance in criminal matters between states is in question in accordance with bilateral or multilateral agreements or on the basis of reciprocity. In our study, first of all, the concept of judicial cooperation in criminal matters will be examined and the scope of judicial cooperation, the institutions such as extradition, legal assistance, transfer of criminal investigations and prosecutions, transfer of execution and transfer of convicts, which are included in the concept, the stage of development of judicial cooperation between states, bilateral and multilateral agreements, which are the main source of this field, and national legislation and the common rules and their practices of judicial cooperation are included. In the second part of our study, implementation of works and transactions such as hearing criminal procedure subjects carried out with legal assistance in criminal matters, which is the main subject of investigation, execution of protective measures or the establishment of cross-border joint investigation teams; The international conventions that Turkey is a party to are analyzed and explained, especially the European Convention on Mutual Legal Assistance in Criminal Matters. In this context; the general information about the transactions carried out through the legal assistance institution in criminal matters has been evaluated by making a distinction in terms of criminal procedure processes. The aim of our study is to reveal, as much as possible, to what extent the judicial cooperation obligations undertaken by Turkey as a party to international conventions are compatible with the current practice. Therefore, in our study, in addition to the international conventions to which our state is a party, the European Union legislation, which includes exemplary practices in the field of legal assistance before the international community, National laws on judicial cooperation of countries such as Germany and Austria, with which Turkey has extensive judicial cooperation and Law No. 6706 on International Judicial Cooperation in Criminal Matters, which came into force in 2016 and brought many innovations have been taken into account.

Science Code : 50301
Key Words : International Judicial Cooperation in Criminal Matters, International Mutual Legal Assistance in Criminal Matters, European Convention on Mutual Legal Assistance in Criminal Matters (CİKAYAS), Law No. 6706 on International Judicial Cooperation in Criminal Matters, Central Authority
Page Number : 331
Supervisor : Prof. Dr. Cumhur ŞAHİN

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim ve tez çalışmam sürecinde desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, rehberliği ile her zaman cesaretlendiren saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Cumhuri ŞAHİN'e sonsuz şükranlarımı sunuyorum. Çalışma boyunca değerli katkıları, engin bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren saygıdeğer hocam Prof. Dr. İzzet ÖZGENÇ'e ve tez savunma jürisinde yer alan çalışmamı titizlikle inceleyerek değerli katkılarını benden esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Faruk TURHAN'a teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, yüksek lisans eğitimim sürecinde akademik bakış açısı kazanmamda büyük katkıları bulunan sayın hocalarım, Prof. Dr. İlhan ÜZÜLMEZ'e, Doç. Dr. Neslihan GÖKTÜRK'e, Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ÖLMEZ'e ve Dr. Öğr. Üyesi Ali Şahin KILIÇ'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışmamı okuyarak görüşlerini benimle paylaşan, fikirleriyle bana her zaman destek olan ve çalışmamda büyük katkıları bulunan başta Prof. Dr. Olgun DEĞİRMENCİ ve Dr. Öğr. Üyesi Burcu BAYTEMİR KONTACI olmak üzere meslektaşım Arş. Gör. Esmâ Sinem AKKOÇ'a, değerli dostlarım Av. Ece Pınar ATACAN'a ve Av. Melis ULUSOY'a, zorlu süreç boyunca çalışma motivasyonuma kaynaklık eden yol arkadaşlıkları için Arş. Gör. İnci Ece AKYALÇIN'a, Av. Nihan DEMİREL'e, Arş. Gör. İrem TAMÖZ'e, hâkim adayı Çağla ÇATAKLI'a ve Av. Can BAYER'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Yaşamımın her döneminde olduğu gibi çalışmam boyunca daima yanımda olup sevgi ve desteklerini hiçbir zaman benden esirgemeyen büyükannem Mefharet ÖZTORUN'a, babam Dadaş Kutlu OLCAY'a ve gökyüzünden izleyen merhum annem Dilek OLCAY'a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Gözde Asena OLCAY

Ankara, 2022

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	xi
1. GİRİŞ	1
2. ADLİ İŞ BİRLİĞİ.....	5
2.1. Adli İş Birliği Kavramı.....	5
2.2. Adli İş Birliğinin Tarihsel Gelişimi	15
2.3. Kolluk Alanında Uluslararası Adli İş Birliği Örneği Olarak INTERPOL	28
2.4. Adli İş Birliğinin Kaynakları	35
2.4.1. Türkiye'nin Taraf Olduğu İki Taraflı Sözleşmeler ve Anlaşmalar .	37
2.4.1.1. İade ve cezai konularda adli yardımlaşmaya ilişkin olanlar	37
2.4.1.2. Hükümlü nakli kurumuna ilişkin olanlar	42
2.4.1.3. Cezai kararlarının infazı kurumuna ilişkin olanlar	43
2.4.2. Türkiye'nin Taraf Olduğu Çok Taraflı Sözleşmeler ve Anlaşmalar.....	43
2.4.2.1. Avrupa Konseyi'nin iş birliği mevzuatından örnekler.....	44
2.4.2.2. Suç tipi özelinde Birleşmiş Milletler'in iş birliği mevzuatından örnekler	46
2.4.2.3. Diğer uluslararası kuruluşların iş birliği mevzuatından örnekler.....	48
2.4.3. Türk Hukukundaki Düzenlemeler	48
2.4.3.1. 6706 sayılı Kanun öncesi dönem	48
2.4.3.2. 6706 sayılı Cezai Konularda Adli İş Birliği Kanunu.....	49
2.4.4. Kaynaklar Arasındaki İlişki	54
2.4.4.1. Birden fazla uluslararası normun çatışması sorunu	58
2.4.4.2. Ulusal ve uluslararası normların çatışması sorunu	60
2.5. Adli İşbirliğinin Maddi Koşulları	66
2.5.1. Karşılıklılık (Mütekabiliyet) İlkesi	66
2.5.2. Çifte Cezalandırılabilirlik ve Kovuşturulabilirlik İlkesi.....	69

	Sayfa
2.5.3. Özellik İlkesi.....	73
2.5.4. Kamu Düzeni (Ordre Public) Çekincesi	76
2.6. Adli İş Birliğinde Ortak Kurallar ve Uygulamalar	77
2.6.1. Adli İş Birliği Talebinin Ret Nedenleri	77
2.6.2. Talebin Yerine Getirilmesinde Uygulanacak Hukuk.....	82
2.6.3. Adli İşbirliğinin Yürütülmesinde Merkezi Makamın Yetkileri	84
2.6.3.1. Adli iş birliği talepleri hakkında karar vermek	85
2.6.3.2. Adli iş birliği taleplerinin yerine getirilmesi konusunda teminat vermek ya da istemek	87
2.6.3.3. Uygulanacak adli iş birliği türü ve izlenecek yöntem konusunda karar vermek.....	90
3. CEZA MUHALEMESİ SÜRECİNDE ADLİ İŞ BİRLİĞİ	95
3.1. Ceza Muhakemesi Süjelerinin Dinlenilmesi.....	95
3.1.1. Mağdur, Müşteki, Tanık ve Bilirkişinin Dinlenilmesi.....	95
3.1.1.1. Adli yardım talebinde bulunan devletin adli makamları önünde dinleme.....	99
3.1.1.2. Adli yardım talebini yerine getiren devletin adli makamları önünde dinleme	102
3.1.1.2.1. Adli yardımlaşma taleplerinin yerine getirilmesi bakımından hazır bulunma yolu ile dinleme	102
3.1.1.2.2. Adli yardımlaşma taleplerinin yerine getirilmesi bakımından görüntülü ve sesli iletişim tekniği ile dinleme	108
3.1.2. Şüpheli ve Sanığın İfadesinin Alınması veya Sorgusunun Yapılması.....	109
3.1.2.1. Adli yardım talebinde bulunan devletin adli makamları önünde dinleme.....	113
3.1.2.2. Adli yardım talebini yerine getiren devletin adli makamları önünde dinleme	114
3.1.2.2.1. Adli yardımlaşma taleplerinin yerine getirilmesi bakımından hazır bulunma yolu ile dinleme	114
3.1.2.2.2. Adli yardımlaşma taleplerinin yerine getirilmesi bakımından görüntülü ve sesli iletişim tekniği ile dinleme	116
3.1.3. Tutuklu veya Hükümlü Kişinin Yüzleştirme veya Teşhis Amacıyla Tanık Olarak Bir Başka Ülkeye Gönderilmesi	123

	Sayfa
3.2. Soruşturma Evresinde Adli İş Birliği	127
3.2.1. Adli İş Birliği Kapsamında Bilgi Verme	127
3.2.2. Delil Amacıyla Dosya, Belge ve Eşya Gönderilmesi.....	134
3.2.3. DNA Analizi	139
3.2.4. Sınır Ötesi Gözetleme ve Sıcak Takip	148
3.2.4.1. Sınır ötesi gözetleme	151
3.2.4.2. Sınır ötesi sıcak takip	155
3.2.5. Kontrollü Teslimat.....	159
3.2.5.1. Uygulama koşulları	166
3.2.5.2. Kontrollü teslimat türleri.....	169
3.2.5.2.1. Ülke sınırlarına kontrollü giriş.....	169
3.2.5.2.2. Ülke sınırlarından kontrollü çıkış	170
3.2.5.2.3. Ülke topraklarından kontrollü geçiş	171
3.2.5.2.4. Yurtiçi kontrollü teslimat.....	171
3.2.5.3. Kontrollü teslimat kararı	172
3.2.5.4. Görevlilerin hukuki ve cezai sorumluluğu.....	174
3.2.6. Sınır Ötesi Ortak Soruşturma Ekibi Oluşturma	175
3.2.6.1. Ortak soruşturma ekibinin kurulması ve ekipte yer alacak temsilcilerin yetkileri.....	181
3.2.6.2. Faaliyet kuralları	183
3.2.6.3. Delillerin toplanması ve kullanılması	187
3.2.6.4. Görevlilerin hukuki ve cezai sorumluluğu.....	188
3.3. Koruma Tedbirlerinin Uygulanmasında Adli İş Birliği.....	189
3.3.1. Arama ve El Koyma Tedbirinin Uygulanması	197
3.3.1.1. Delil toplamak amacıyla malvarlığı değerlerinin tespiti ve izlenmesi	197
3.3.1.2. Arama.....	199
3.3.1.3. El koyma	213
3.3.1.3.1. El koyma tedbiri ile irtibatlı kavramlar	223
3.3.1.3.2. El koyma tedbirine ilişkin adli yardım talebinin yerine getirilmesi.....	226
3.3.2. Gizli Soruşturma Yöntemleri.....	233
3.3.2.1. Gizli soruşturmacı görevlendirilmesi.....	236
3.3.2.2. Telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi	245

	Sayfa
3.4. Kovuşturma Evresinde Adli İş Birliği	254
3.4.1. Adli Sicil Bilgilerinin Karşılıklı Olarak Gönderilmesi.....	255
3.4.2. Mahkeme Kararları ve Usule İlişkin İşlemlerin Tebliği	260
3.4.2.1. Yabancı ülkelerdeki türk vatandaşlarına, Türk memurlarına veya askerlerine tebligat yapılması	266
3.4.2.2. Yabancı ülkedeki yabancı uyruklu şahıslara tebligat yapılması.....	268
3.4.2.3. Türkiye’de bulunan yabancı devlet diplomatlarına tebligat yapılması.....	268
3.4.3. Yabancı Ülkede Elde Edilen Delillerin Değerlendirilmesi.....	268
4. SONUÇ	281
KAYNAKLAR.....	301
ÖZGEÇMİŞ	331

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AB	Avrupa Birliği
ABAD	Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABCİKAYAS	Avrupa Birliği Üye Devletleri Arasındaki Cezai Konularda Karşılıklı Adli Yardım Anlaşması
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ACMK	Alman Ceza Muhakemesi Kanunu
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AK	Avrupa Konseyi
AKTÖS	Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi
Any	Anayasa
AÖAY	Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği
ATAD	Avrupa Birliği Adalet Divanı
AYM	Anayasa Mahkemesi
b	bent
bknz	Bakınız
BMYS	Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi
CD	Ceza Dairesi
CGTİK	Ceza ve Güvenlik Tedbirleri Hakkında Kanun
CISA	Convention Implementing The Shengen Agreement/Shengen Anlaşmasını Uygulayan Sözleşme
CİKAYAS	Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesi
CKAAS	Ceza Kovuşturmalarının Aktarılması Konusunda Avrupa Sözleşmesi
CMK	5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
CYMDAS	Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesi
Çev	Çeviren
DNA	Deoksiribo Nükleik Asit

Kısaltmalar	Açıklamalar
E	Esas
E.T.	Erişim Tarihi
ECRIS	European Criminal Records Information System/ Avrupa Adli Sicil Bilgi Sistemi
ECRIS-TCN	European Criminal Records Information System On Third-Country Nationals/ Üçüncü Ülke Vatandaşlarına İlişkin Avrupa Adli Sicil Bilgi Sistemi
Ed.	Editör
EDPS	Avrupa Veri Koruma Denetçisi
EIS	Europol Bilgi Sistemi
EJN	European Judicial Network/Avrupa Yargı Ağı
EPPO	European Public Prosecutor's Office
EUROJUST	European Union Agency for Criminal Justice Cooperation/ Avrupa Birliği Cezai Konularda Adli İş Birliği Ajansı
EUROPOL	European Police Office / Avrupa Polis Teşkilatı
EYUCM	Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi
f	Fıkra
FATF	Financial Action Task Force/ Mali Eylem Görev Gücü
GCAI	Global Central Authorities Initiative/ Global Merkezi Otoriteler Girişimi
GCTF	Global Counterterrorism Forum/ Küresel Terörle Mücadele Forumu
HÜNDAS	Hükümlülerin Nakline Dair Avrupa Sözleşmesi
INTERPOL	International Criminal Police Organization / Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı
İÜHF	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
JHA	Avrupa Birliği Adalet ve İçişleri Konuları Konseyi
JIT	Joint Investigation Team/ Ortak Soruşturma Ekibi
K	Karar
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KOM	Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı
KTY	Kontrollü Teslimat Yönetmeliği

Kısaltmalar	Açıklamalar
m	Madde
MASAK	Mali Suçları Araştırma Kurulu
OLAF	European Anti-Fraud Office/ Avrupa Yolsuzlukla Mücadele Ofisi
para.	Paragraf
RG	Resmî Gazete
S	Sayı
SASMUS	Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
SEGBİS	Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi
SIS	Schengen Information System/Schengen Bilgi Sistemi
SİDAS	Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi
SKGAKİS	Suçtan Kaynaklanan Gelirlerin Aklanması, Araştırılması, Ele Geçirilmesi ve El Konulmasına İlişkin Sözleşme
SUA	Schengen Uygulama Anlaşması
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu
TDK	Türk Dil Kurumu
UAİK	Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu
UCD	Uluslararası Ceza Divanı
UCM	Uluslararası Ceza Mahkemesi
UHDİGM	Uluslararası Hukuk ve Dış ilişkiler Genel Müdürlüğü
UNODC	United Nations Office of Drugs and Crime/ Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi
vd	ve devamı
YCGK	Yargıtay Ceza Genel Kurulu
YD	Yargıtay Dairesi

1. GİRİŞ

Gün geçtikçe artan küreselleşme ile ulusal ve uluslararası toplumlarda; insan, mal ve sermaye önündeki serbest hareketlilik engellerinin kaldırılmasıyla dünya genelinde yaşanan değişim süreci ivme kazanmıştır. Teknoloji ve ulaşım ağlarının da gelişmesi ile mesafelerin giderek azalması ve ülke sınırlarının önemini yitirmesi, küresel suç ve suçluluk olarak nitelendirilebilecek organize suçluluktan kara para aklamaya kadar birçok alanda suç hareketliliğinin artmasına, işlenen suçların yaptırımsız kalmasına ve ceza muhakemesi sürecinin işlevsizleşmesine neden olmuş; globalleşen çağda, suçluluk, birden çok devleti aynı anda tehdit eden nitelik kazanmıştır. Örneğin, Covid-19 pandemisi sırasında dahi hareket kısıtlamalarına rağmen (özellikle Avrupa Birliği üyesi devletler arasında) büyük miktarlarda uyuşturucu sevkiyatı devam etmiş; organize suç grupları, ulaşım ve kaçakçılık yolları ile gizlenme yöntemlerini güncelleyerek aktif bir direnç kazanmıştır.¹ Tam da bu noktada, uluslararası toplum; suç ve suçluluk ile mücadeledeki sorununun çözümü için devletlerin tek başına alacakları geleneksel önlemlerin yetersiz kaldığını kabul ederek iş birliği mekanizmalarının etkin kullanılabilmesi adına, yeni mekanizmalar oluşturmaya ve çözüm araçları arayışına yönelmiştir.

Çözüm sürecinde, devletler tarafından; sınır aşan suç ve suçluluk ile etkin mücadelede ulusal, bölgesel ve küresel menfaatlerin korunması adına hukuki alt yapının oluşturulması için iki veya çok taraflı sözleşmeler akdedilmeye başlanmıştır. Akit taraflar bakımından yükümlülüklerin yer aldığı söz konusu sözleşmelerde birbirinden ayrılmaz yapıya sahip yöntemi iki adımda tasniflemek mümkündür. Maddi ceza hukuku bakımından gerçekleştirilen ilk adım; haksızlık muhtevasının, uzlaşılan ortak tanımlar üzerinden, tasniflenmesine duyulan ihtiyacın giderilmesidir. İkinci adım ise ceza muhakemesi hukuku yönünden, ortak muhakeme gereçlerinin oluşturulması ile ceza muhakemesi sùjelerinin adalet önüne getirilme ihtiyacının giderilmesidir. Hiç kuşku yok ki ortak muhakeme araçları arasında, uluslararası iş birliği ve koordinasyonun bir kolunu oluşturan adli iş birliği müessesesi yer almaktadır.

¹ İnternet: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction and EUROPOL. (2020). *EU Drug Markets: Impact of COVID 19*. Luxembourg: Publications Office of the EU), Web: <https://data.europa.eu/doi/10.2810/19284> Son Erişim Tarihi: 01.06.2022; İnternet: European Economic and Social Committee. (2020). “EU Agenda and Action Plan on Drugs 2021-2025”, September 19, EU, Web: <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/opinions/eu-agenda-and-action-plan-drugs-2021-2025> Son Erişim Tarihi: 01.06.2022.

Cezai konularda uluslararası adli iş birliği alanı, bilinenin aksine, tarihsel olarak köklü bir geçmişe sahiptir. M. Ö. 1296 tarihli Kadeş Barış Anlaşması'nda “*ilgililer şiddetle cezalandırılmayacak ve çocuklarının gözlerinden yaş gelemeyecek*” ifadelerine yer verilerek akit devletleri arasında iade edilen kimseler için belli güvenceler öngörülmüştür. Buna karşın; suçların soruşturulması ve kovuşturulması amacıyla delillerin elde edilmesi ve paylaşılması veya koruma tedbirlerinin uygulanmasına ilişkin olarak farklı devletlerin adli kolluk, savcılık ve yargılama makamlarının yardımlaşması; 20. Yüzyılın ikinci yarısına kadar oldukça sınırlı bir şekilde yürütülmüş ve hukuki ve ticari alandaki iş birliğinden çok daha geri planda kalmış olup hala suçluların iadesi konusunda erişilen uygulanabilirlik ve tercih edilirlilik seviyesini yakalamış durumda değildir.

Cezai konularda uluslararası adli iş birliği; taraflar arasında akdedilen iki ve çok taraflı sözleşmeler veya bazı hukuk prensipleri uyarınca her devletin cezalandırma ve yargılama yetkisinin egemenlik alanı ile sınırlı bir biçimde kullanabilmesine esneklik kazandıran, bir suç nedeniyle başlatılan ceza muhakemesi süreci içerisinde ceza işlerine mahsus olarak devletler arası yürütülen yardımlaşma mekanizmasıdır.² Adli iş birliği sürecini yürütecek devletler arasında, iş birliği türüne yönelik bir sözleşme bulunmadığında veya sözleşme bulunmasına rağmen sözleşmedeki hükümlerde boşluk bulunması halinde mütekabiliyet ilkesi devreye girmektedir.

Kavram ve tanım üzerinde detaylı olarak durulacağı üzere adli iş birliği, bütün uluslararası iş birliği türlerini kapsayacak şekilde isimlendirilen bir üst kavram iken adli yardımlaşma, adli mercilerce soruşturma veya kovuşturmanın sonuçlandırılması için tercih edilen ve literatürde uluslararası istinabe içerisinde değerlendirilen; ceza muhakemesi süjelerinin dinlenilmesi veya koruma tedbirlerinin uygulanması ile delil elde edilmesi gibi muhakeme faaliyetlerinin yabancı devletin yetkili bir adli makamı tarafından yerine getirilmesini, devletler arasında adli sicil bilgileri ile dosya, delil, bilgi veya belge gönderimini ve ilgililere mahkeme kararları ile usule ilişkin işlemlerin tebliğini kapsayan bir adli iş birliği türüdür.

² Modiga, G. (2014). “Importance and Necessity of International Judicial Cooperation in Criminal Matters. *International Journal of Juridical Sciences*, (1), 98.

Çalışmamızın nihai amacı; Türkiye'nin uluslararası sözleşmelere taraf olarak üstlendiği adli yardımlaşma yükümlülüklerinin güncel ulusal ve uluslararası uygulama ile ne oranda uyduğunu, geniş bir perspektif ile ortaya koymaktır. Bu nedenle çalışmamızda; Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve 6706 sayılı Cezai Konularda Adli İş Birliğı Kanunu'nun yanı sıra, Türkiye'nin yoğun adli iş birliğı içerisinde olduğu Almanya ve Avusturya gibi ülkelerin ulusal adli iş birliğı kanunları ile adli yardımlaşma nezdinde örnek metinleri barındıran Avrupa Birliğı mevzuatı hükümleri birlikte değerlendirilecek, mümkün mertebe uluslararası uygulamalar ile Türk uygulaması karşılaştırmalı olarak açıklanacaktır. Ayrıca adli iş birliğı müessesinin temel hak ve özgürlüklere ilişkin olması nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi kararları da açıklamalarda göz önünde bulundurulacaktır.

Çalışmamızın birinci bölümünde, ilk olarak adli iş birliğı kavramından ne anlaşılması gerektiğı, uygulama ve öğreti açısından, değerlendirilecek ve kavramı oluşturan tüm alt müessesleri de kapsayacak şekilde tarihsel gelişime değinilecektir. Akabinde, adli yardımlaşma müessesinin kolluk faaliyetleri kapsamında yürütülmesine büyük katkısı olan İTERPOL kurumu hakkında bilgi verilecek ve bu örgütün devletler arası akdedilen sözleşmeler çerçevesinde görevlerine yer verilecektir. Devamında; taraf olunan tarihten günümüze kadarki kronolojik sıra ve adli iş birliğı türlerine göre kategorize edilerek adli iş birliğı müessesine temel kaynak teşkil eden iki ve çok taraflı sözleşmeler ile Türk hukuku açısından işlevsel yenilik getiren 6706 sayılı Uluslararası Adli İş Birliğı Kanunu'ndan bahsedilip bu kaynaklar arasında doğabilecek çatışma sorunları ifade edilecektir.

Birinci bölümde, son olarak ilerleyen bölümlerde tekrara düşülmemesi adına, adli iş birliğı yöntemleri açısından aranan ortak koşullar, kurallar ve uygulamalar açıklanacaktır. Burada yer alan ortak kurallar ve uygulamalar açısından, talebin yerine getirilmesinde uygulanacak hukuk özel bir öneme sahiptir. Zira talebin ifasında uygulanacak hukuk, adli iş birliğı talebinin reddine dair nedenler başta olmak üzere; yöntemin uygulanması, koşulları ve usulü gibi birçok konuyla bire bir ilişki içerisinde.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise tezin ana konusunu oluşturan ve başka devlette bulunan delilin elde edilmesinde veya daha önce elde edilmiş delilin gönderilmesinde kullanılan, bir nevi delil transferi aracı olan adli yardımlaşma müessesesi kapsamında; devletler arasında gerçekleştirilen tanık, şüpheli veya sanığın dinlenilmesi, koruma tedbirlerinin ifası gibi ceza muhakemesi faaliyetleri incelenecektir.

Ceza muhakemesinin amacının insan haklarına saygılı bir şekilde maddi gerçeğe ulaşılması olduğu göz önünde bulundurulduğunda; hükmün verilebilmesi ve adaletin tesisi açısından, devletlerce adli yardımlaşma yöntemlerinin etkin kullanımı büyük öneme sahiptir. Zira, muhakeme faaliyetlerinin özü olan maddi gerçeğe ulaşmada, maddi vakanın aslına uygun şekilde aydınlatılması sağlayan ispat araçları delillerdir. Uluslararası alanda, deliller ile doğrudan temas için adli yardımlaşma araç olarak kullanılmaktadır.

Türkiye açısından adli yardımlaşma alanındaki doktrinsel çalışmaların azlığı, pek çok ikili ve çok taraflı sözleşmenin bulunması, 6706 sayılı Kanunu'nun uygulayıcılar tarafından henüz istenen seviyede benimsenememiş olması ile uygulama birliğinin zayıflığı ve devletlerin doğrudan kendi bağımsızlıklarının ve egemenlik haklarının etkileneceği düşüncesi ile adli iş birliği konusunda çekingen tavırlar sergilemeleri; adli yardımlaşmanın gerekli ve yeterli öneme henüz ulaşamamış olması sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle çalışmanın büyük bir bölümü, adli yardımlaşmaya hasredilmiş olup adli iş birliği yöntemleri arasında muhakemenin devamı amacıyla gerçekleştirilen ve ceza yargılamalarının ya da cezaların infazının transferini içeren soruşturma, kovuşturma ve infazın devri ile muhakeme ve süreç transferine ek olarak kişi transferini de içeren iade müessesesi ve hükümlü nakli konuları; çalışmanın inceleme alanı dışında bırakılmıştır. Yine de bu iş birliği yöntemlerine yeri geldikçe, örneğin koruma tedbirlerinin uygulanması başlığı altında tutuklama tedbirinin ifası kapsamında, değinilecektir.

2. ADLİ İŞ BİRLİĞİ

2.1. Adli İş Birliği Kavramı

Suç ve suçluluk kavramlarının uluslararası karakter kazanması,³ yeni finans ve ticari piyasaların oluşumu, teknoloji, iletişim ile ulaşım ağlarının eriştiği gelişmelerin ülke sınırlarını kaldırması suç hareketliliğinin kolaylaşmasına ve artmasına neden olmuştur.⁴ Bu durumun sonucu olarak devletlerin; suçlulukla mücadele ihtiyacında geleneksel suçla mücadele yöntemleri yetersiz kalmış ve iç hukuklarında, mevzuatlarını uygularken başka devletlerle etkin iş birliği yapmaları gerekliliği doğmuştur.⁵

Cezai konulardaki uluslararası iş birliğinin amacı; devletlerarası etkin iş birliği ile suç faillerinin cezasız kalmasının önüne geçilmesi, herhangi bir ülkenin başka bir ülkede suç işlemiş şahsa sığınak teşkil etmemesi ve milletlerarası topluluğun menfaatin korunmasıdır.⁶ Zira günümüzde işlenen pek çok suç özellikle organize şekilde işlenen suçlar, sadece işlendiği ülkenin kamu düzeninin sarsmakla kalmamakta; işlenen bu suçların cezasız kalması halinde diğer tüm devletlerin de ortak menfaati zarar görmekte ve kamu düzenleri etkilenmektedir.⁷⁸ Örneğin,

³ Suç olgusunun küreselleşmesi; uluslararası ve ulusal ekonomileri, siyaseti, güvenliği ve en nihayetinde genel olarak toplumları derinden etkileyen yeni bir olgu olarak tanımlanmaktadır. Bu olgunun ana itici gücünü ise uyuşturucu, kaçakçılık, yolsuzluk ve organize suçluluk, kara para aklama, insan kaçakçılığı ve terörizm oluşturmaktadır. Rotman, E. (2000). “The Globalisation of Crime”. *Cornell Journal of Law and Public Policy*, (10), 5-24; Yenisey, F. (1988). *Milletlerarası Ceza Hukuku, Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri ve Mevzuatı*. İstanbul: Beta Yayınları, 1-4; Sieber, U. (2021). “Ceza Hukukunda Uyum Sürecinin Ardında Yatan Dinamikler”. İçinde: F. Yenisey, S. Oktar ve Z. Başer Doğan (Ed.), *Bilişim Teknolojisi ile Globalleşen Dünyadaki Tehlikelerin Önlenmesi ve Ceza Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 223-226. Sınır aşan suçluluğu besleyen en önemli üç faktörün; ekonominin küreselleşmesi, göç olaylarında yaşanan artış ve iletişim teknolojilerindeki gelişme olduğu ileri sürülmektedir. Bknz. Külçür, E.İ. (2016). “Uluslararası Suçlar, Sınır aşan Suçlar ve Yabancılik Unsuru Kavramına Dar ve Geniş Anlamda Bir Bakış”. *Suç ve Ceza- Ceza Hukuku Dergisi*, (1-2), 9-10.

⁴ Özgen, E. (1962). *Suçluların Geri Verilmesi*. Ankara: Ajans-Türk Matbaası, 1; Gözübüyük, A.P. (1959). *Devletlerarası Ceza Hukuku*. Ankara: Türk Hukuk Kurumu Yayınları, 86. Sınır ötesi organize suçluların küreselleşme sürecinin de desteklediği asimetrik norma ve pazarları kullanarak kendi faaliyetlerini birçok ülkede geliştirdiği gözlemlenmektedir. Detaylı bilgi için bknz: Nisco, A. (2018). “Organized Crime in Italian Criminal Law and Practice: an Overview of Some Current Problems”. Dr. Dr. H.c. Silvia Tellenbach’a Armağan, Ankara, 445.

⁵ Dönmezer, S. ve Erman, S. (1976). *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*. Cilt: 3. İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 362-364; Töngür, A.R. (2015a). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Kontrollü Teslimat*. Ankara: Legal Kitabevi, 17.

⁶ Mahmutoglu, F.S. (1998). “Suçluların Geri Verilmesi”. *Ceza Hukuku Günleri: 70. Yılında Türk Ceza Kanunu-Genel Hükümler*, 26-27 Mart 1997, İstanbul, 53; Yenisey, F. ve Nuhoglu, A. (2021). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 112.

⁷ AİHM – Soering v. Birleşik Krallık, (para.89); Öcalan/Türkiye (para.88).

uyuşturucu ve uyarıcı madde imal ve ticareti suçunu işleyen tedarikçi veya alıcılardan birinin yabancı ülkede bulunması durumunda, en az iki ülkenin adli makamlarını ilgilendiren sınır ötesi bir suç ortaya çıkmış bulunmaktadır. Mezkûr suçun işlenmesi nedeniyle sadece ülke içinde bulunan tedarikçi veya alıcıya ceza verilmesi, devletlerin suçlulukla “*etkin mücadele*” etme yükümlülüğü bakımından, ilgili suçun işlenmesinde yer alan tüm aktörler cezalandırılmadığından etkin mücadele olarak kabul edilememektedir.

Küresel kamu düzenini ilgilendiren sınıraşan suç ve suçluluk ile mücadele etme yükümlülüğü altındaki devletler; ulusal hukuk yapılarını dayanışmaya teşvik ederek bu dayanışmanın hukuki alt yapısını oluşturma ve dayanışmayı sağlama zaruretindedir. Sınıraşan suç ve suçluluk ile mücadelenin hukuki alt yapısının oluşturulması sürecini iki adımlı tasniflemek mümkündür. İlk adımı, maddi ceza hukuku bakımından suçların tasnifi ve ortak tanımlama ihtiyacının karşılanması,⁹ ikinci adım ise ceza muhakemesi hukuku yönünden ortak muhakeme gereçlerinin oluşturulmasıdır.¹⁰ Bu iki adım; gerçekleştirilen haksızlığın muhtevasının ve muhtevaya karşılık gelecek cezanın belirlenmesi ile sürece ilişkin ceza muhakemesi gereçleri birbirinden ayrılmaz bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla ortak suç tanımları ve yaptırımlar bulunsa dahi muhakeme bakımından ortak gereçler sağlanarak devletler arasında iş birliği bulunmaz ise etkin bir mücadelenin varlığından da söz edilemez.

Devletlerin egemenlik yetkisinin bir yansıması olarak yargılama yetkisi, her devletin egemenlik alanı ile sınırlıdır. Uluslararası hukuk, hiçbir devlete, başka bir devletin egemenlik sahası içerisinde ceza muhakemesi süreci yürütme yetkisi

⁸ Uluslararası toplumu ve birçok devletin güvenliğinin etkileyen veyahut etkileme potansiyeli/tehdidi barındıran suçlarda literatürde, ulus ötesi/sınıraşan diğer adıyla anlaşma suçları ve savaş suçları ile saldırı suçları gibi çekirdek /uluslararası suçlar ayrımı yapıldığı görülmekte ise de son yıllarda bu ayrımın net olmadığı da ifade edilmektedir Detaylı bilgi için bkz: Boister, N. (2003). “Transnational Criminal Law?”. *European Journal of International Law*, 14(5), 956; Özer, K.D. (2016). *Uluslararası Sözleşmelerde Yolsuzlukla Mücadele*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 23-28; Değirmenci, O. (2013). “Çeşitli Görünümleriyle Uluslararası Suç Kavramı: Dar ve Geniş Anlamda Uluslararası Suçlar ve Türk Hukuku”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 71(1), 242-256; Külçür, a.g.e., 2016:12-25.

⁹ Ortak suç tanımlarının ihdas edilmesi yönünden bkz: Yenisey, a.g.e., 1988:47-56; Sieber, a.g.e., 2021:226-234.

¹⁰ Yenisey, milletlerarası suçla mücadelede adli metot olarak nitelendirdiği iş birliği yollarını; millet itibarıyla devletin belirlenmesi (kısaca milletlerarası ceza hukuku kuralları) suç hukuku açısından yapılan iş birliği ve muhakeme hukuku metodları olarak tasniflemektedir. Bkz: Yenisey, a.g.e., 1988:32-33. Ortak suç tanımlarının ihdas edilmesi yönünden bkz: Yenisey, a.g.e., 1988:47-56. Pek çok uluslararası sözleşmede örneğin Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler ve Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmelerinde önce taraf ülkeler bakımından ortak suç tanımlarında yer verildiği, akabinde ceza muhakemesi kuralları ihdas edildiği görülmektedir.

vermemektedir.¹¹ Fakat devletler, egemenliklerinin mutlak olduğu hususundaki esaslara dayanarak yabancı ölkelerde verilmiş olan ceza hükümlerine veya muhakeme süreçlerine hiçbir surette değeri vermezlik yapamazlar; zira bu yönde bir davranış adalet esasına aykırı olur ve non bis idem başta olmak üzere pek çok temel ilkeyi zedeler. ¹²Devletlerin, bir diğeri egemenlik alanına müdahale etmeden, başka bir ölkede ceza muhakemesi süreci yürütmesi ancak ikili ve çok taraflı sözleşmeler ile mümkün olmaktadır.¹³

Ceza ve Ceza Muhakemesi Kanunlarının -gerek mülkilik¹⁴ gerek faile ve mağdura göre kişisellik, adalet ve gerçeklik ilkeleri gereği- ölkede işlenen suçlar hakkında uygulanabilmesi; kanunu uygulamak durumunda bulunan hâkimin yabancı devlet kurumlarından yardım görmesini¹⁵ ve en az iki devletin birbiri ile irtibat kurmasını gerektirir.¹⁶ Türkiye’de veya yabancı ölkede işlenmiş olan suç

¹¹ Devletin yargı ve ceza tekeline sahip olması olarak anılan bu husus, genel kabul görmüş hukuk ilkesi olarak adlandırılmaktadır. Bu ilke, tek başına işlerlik kazanmamakta; anlam ve etkisini, özellikle yargısal koruma yükümlülüğü ile göstermektedir. Bknz: Ünver, Y. ve Hakeri H. (2021). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 74-75. Devletin ölkesi, bireyleri ve malları üzerindeki egemenlik yetkisi ile ilgili en temel ilkeler 1927 tarihli Bozkurt-Lotus Davası’nda Uluslararası Adalet Divanı tarafından belirlenmiştir. Kararın ilgili kısımlarının Türkçe çevirisi için bknz: Aksar, Y. (2021a). *Temel Metinler ve Davalarla Uluslararası Hukuk*. Ankara: Seçkin Yayınları, 315-320. Divan kararında ifade edilen yetki açıklaması; doktrinde, düzenleme ve uygulama yetkisi olarak ikiye ayrılmaktadır. Devletlerin ceza muhakemesi sürecine dair yürüttükleri iş ve işlemler, uygulama yetkisi kapsamında değerlendirilmektedir bknz: Aksar, Y. (2021b). *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk*. Cilt: 1. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

¹² Dönmezer ve Erman, a.g.e., 1976:530.

¹³ Schengen Uygulama Anlaşmasına göre, taraf devletler egemenlik haklarından feragat ederek diğeri taraf devlete, egemenlik sahası içerisinde belli koşullar altında sınır ötesi observasyon ve sıcak takip olanağı tanımıştır. Bknz: Erdem, M.R. (2004). *Avrupa Birliği Hukukunun Üye Devletlerin Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukuna Etkileri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 257.

¹⁴ Bu ilkenin, sadece devletlerin sahip olduğu varsayılan mutlak egemenlik yetkisinin yanı sıra devletlerarasındaki yetki çatışmalarını önlemesi, suç işlediği yerdeki yasayı bilen sanık açısından bir güvence oluşturması, suç kanıtlarının suçun işlendiği yerde bulunmasından dolayı daha kolay elde edilebileceği ve suç nedeniyle bozulan kamu düzeninin yeniden sağlanmasına yardım edeceği gerekçelerinden de destek bulduğu ileri sürülmektedir. Bknz: İçel, K. (2021). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Beta Yayınevi, 159; Artuk, M.E., Gökçen, A., Alşahin, M.E. ve Çakır, K. (2021). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 1112-1113; Soyaslan, D. (2020a). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Yetkin Yayınları, 157-158; Akbulut, B. (2021). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 164-167; Dölger, M.V. (2021). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, İstanbul: Hukuk Akademisi Yayınevi, 1034-1036. İlke hakkındaki diğeri görüşler için bknz: Yenisey, a.g.e., 1988:17-25.

¹⁵ Yenisey, F. (1981). “Milletlerarası Adli Yardımlaşma Konusunda Yeni Gelişmeler ve “İade ve Adli Yardımlaşma Konusunda Avusturya Kanunu”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 45-47(1-4), 322.

¹⁶ İlgili kanunların yer yönünden uygulanması bakımından kural mülkilik ilkesi olmakla birlikte, özellikle iş birliği sözleşmeleri nedeniyle bu ilkenin katı şekilde uygulanması mümkün değildir. Zira Türk ceza muhakemesi kuralları bazen yabancı ölkede etkisini göstermekte, bazen de yabancı ölkede ceza muhakemesi kurallarına muhakeme sistemimiz içinde bir değeri tanımaktadır bknz: Şahin, C. ve Göktürk, N. (2021). *Ceza Muhakemesi Hukuku I*. Ankara: Seçkin Yayınları, 44; Centel, N. ve Zafer, H. (2021). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları, 70; Dönmezer, S. ve Erman, S.

ilişkin yürütülen soruşturma veya kovuşturmanın sonuçlandırılabilmesi için egemenlik alanı dışında bulunan eksik parçanın/delilin tamamlanması ihtiyacı, şüpheli veya sanığın başka bir ülkede bulunması, tanıkların yabancı ülkede ikamet etmeleri, yabancı uyruklu şüpheli veya sanığın adli sicil kayıtlarının tespiti gerekliliği gibi çeşitli nedenler; uluslararası iş birliğinin devletler arasında yürütülmesini zorunlu kılmaktadır.¹⁷

Zaman içerisinde devletler; adli konulardaki polisiye iş birliği çerçevesinde, gerekli bilgi ve belgeleri doğrudan iletişim kanallarıyla birbirleriyle paylaşmaya başlamışlardır. Fakat polis veya gayri resmi kanallar ile gerçekleştirilemeyen iş birliği türlerinin varlığı, elde edilen delillerin ulusal hukuklarda kabul edilebilir olması için talep edilen devletin yasaları çerçevesinde temin edilmesi ile bazı iş birliği türleri için mahkeme kararı alınması ve zorlayıcı tedbir uygulanması gerekli olduğundan polis iş birliği dışında yürütülecek bir iş birliği sürecine ihtiyaç hâsıl olmuştur. Dolayısıyla ceza muhakemesi süreçlerinin adalet önüne getirilmesi ihtiyacı giderek daha fazla sayıdaki devletin ortak menfaati haline gelmiş ve bu alanda uluslararası düzenlemelerin, anılan menfaatle orantılı olarak artmasına neden olmuştur.¹⁸

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğüne göre; adli “*adaletle ilgili anlamında*” iş birliği ise “*amaç ve çıkarları bir olanların oluşturdukları çalışma ortaklığı, teşrik-i mesai, bir işin çeşitli kişilerce yapılması*” olarak tanımlanmaktadır.¹⁹ Bu tanımdan yola çıkarak adli iş birliği, adaletle ilgili olarak amaç ve çıkarları bir olanların oluşturduğu çalışma ortaklığı veya adaletle ilişkin bir işin çeşitli kişilerce yapılması şeklinde tanımlanabilir.

(2021). *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*. Cilt:4. İstanbul: Der Yayınları, 64; Zafer, H. (2021). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Beta Yayınları, 808-809; Öztürk, B. ve Erdem, M.R. (2021). *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 75-76; Yenisey ve Nuhoglu, a.g.e., 2021:111; Karakehya, H. (2022). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Gazi Kitabevi, 64.

¹⁷ Sınıraşan suçlarla mücadelede, uluslararası iş birliği ve koordinasyon olmadan başarı sağlanamayacağı konusunda; tam bir uzlaşma söz konusudur. Bknz: Nadelman, E. A. (2003). *Cops Across Borders: The Internationalization of U.S. Criminal Law Enforcement*. Pennsylvania: Pennsylvania State University Press, 200-205.

¹⁸ Dönmezer ve Erman, a.g.e., 1976:338; Yenisey, a.g.m., 1981:323; Kontacı, B.B. (2018). “İnfazın Devri ve Hükümlü Naklinde Güncel Gelişmeler”. *Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Sempozyumu-Tebliğler*, 13-14 Nisan, Antalya, 199. Benzer bir yorum için bknz: Tellenbach, S. (2013). “Zur internationalen Zusammenarbeit bei Strafrechtsreformen am Beispiel der Türkei”. İçinde: A. Sözüer (Ed.), *Dünyada ve Türkiye’de Ceza Hukuku Reformları Kongresi*. Cilt: 2. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 1690.

¹⁹ İnternet: Türk Dil Kurumu. (2022). Web: <https://sozluk.gov.tr/>. Son Erişim Tarihi: 02.01.2022.

Uluslararası adli iş birliği, milletlerarası ceza hukukunun bir alt dalı²⁰ olarak ele alınmakta ve tanımı hususunda öğretide görüşler bulunmaktadır. Doktrinde benzer yönde yapılan genel tanıma göre adli iş birliği; yetkili adli makamların (mahkemeler, savcılıklar, infaz makamları) bir suç nedeniyle başlattıkları ceza muhakemesi süreci içerisindeki ceza işlerinde (belirli bir soruşturma veya kovuşturma işleminin ya da belirli bir ceza hukuku yaptırımının infazı sürecinde) istem üzerine, karşılıklı olarak birbirlerini desteklemeleridir.²¹ Söz konusu kavram 6706 sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş birliği Kanunu’nun²² 2/1-c hükmünde “*cezai konularda bir devletin adli mercilerinin diğer bir devletin adli mercileri adına yerine getirdiği işlemleri*” ifade edecek şekilde tanımlanmıştır.²³

²⁰ Uluslararası ceza hukukunun tanımlanmasında ve kapsamının belirlenmesinde farklı görüşler bulunmaktadır. Genel olarak uluslararası ceza hukuku, milli yargı yetkisine, uluslararası adli iş birliğine ilişkin ve insanlığın ortak değerlerine ilişkin suçlarla ilgili düzenlemeleri kapsamaktadır. Detaylı bilgi için bkz: Tezcan, D., Erdem, M.R. ve Önok, R.M. (2021a). *Uluslararası Ceza Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 28-35; Zafer, a.g.e., 2021:202,803-806; Dönmezer ve Erman, a.g.e., 1976:364-365.

²¹ Yenisey, a.g.m., 1981:322; Turhan, F. (2019). “6706 Sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş birliği Kanun’unun Kapsamı ve Genel Hükümleri Hakkında Bir Değerlendirme”. *Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan*, 21(1), 3101; Tezcan ve diğerleri, a.g.e., 2021a:171; Arslan, H.S. (2018). “Uluslararası Adli Yardımlaşma ve Soruşturma veya Kovuşturmanın Devri”, *Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Sempozyumu-Tebliğler*, 13-14 Nisan, Antalya, 153; Yenisey, F. (1998a). “Milletlerarası Ceza Hukukunda Yeni Gelişmeler”. *Ceza Hukuku Günleri: 70. Yılında Türk Ceza Kanunu-Genel Hükümler*, 26-27 Mart 1997, İstanbul, 34- 35; Ertugrul, H. (2016). *Uluslararası Ceza Hukukunda Hükümlülerin Nakli*. Ankara: Legal Kitabevi, 18; Gilmore ve Harris, ceza işlerinde adli iş birliğini bir anahtara benzetmekte ve tıkanan muhakemeyi açacak kilit tabirini kullanmaktadır. Bknz: Gilmore, W.C. ve Harris, L.M. (2002). *Mutual Legal Assistance, Organised Crime and the Eu: Reflections on Progress Achieved to Date. Academy of European Law*, 33, 107; Mcclean ise iş birliğini ıssız adaları birbirine birleştiren yollar olarak nitelendirmektedir. Bknz: Mcclean, D. (2003). *Co-operation in Civil and Criminal Matters*. Oxford: Oxford University Press, 153.

²² İnternet: 6706 sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu. (2016). Resmî Gazete Tarih ve Sayı: 05/05/2016–29703, Web: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6706.pdf> Son Erişim Tarihi: 18.15.2021.

²³ Benzer bir tanıma uygulama açısından hazırlanan Cezai Konularda Adli İş Birliği Rehberinde yer verilmiştir bkz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2014a). *Cezai Konularda Adli İşbirliği Rehberi*, Ankara: Şen Matbaa, 4 (İş bu tez kapsamında ‘Rehber’ olarak ifade edilecektir.). Kanunda yapılan bu tanımdan sadece devletlerarası adli iş birliğinin düzenlendiği görülmekte ise de 2014 tarihli Kanun Tasarısının 2/1 maddesinde, Alman Uluslararası İş birliği Kanun’u m.67/a ve 74/a’da olduğu gibi uluslararası kuruluşlarla cezai konularda yapılacak adli iş birliğinin de kanun kapsamında olacağına dair hüküm bulunmaktaydı. Fakat yasa sürecinde ilgili düzenleme kanuna alınmamıştır. Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2014b). *Türk Uluslararası Adli İş Birliği Kanun Tasarısı*. Ankara: Şen Matbaa, 53 (İş bu tez kapsamında ‘Tasarı’ olarak ifade edilecektir.), Tasarının gerekçesi için bkz: İnternet: <https://diabgm.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/18112019143616gerekce.pdf> Son Erişim Tarihi: 07.02.2022. Söz konusu hüküm kanuna alınmamış olsa da ileride inceleneceği üzere bugün adli iş birliğinin kapsamı sadece devletlerarasında kalacak şekilde dar yorumlanmaya müsait değildir. Türkiye ve pek çok yabancı devletin, uluslararası kuruluş ve örgütlerle adli iş birliği süreçleri yürüttüğü görülmektedir. Aynı yönde bkz: Yerdelen, E. (2018). “Uluslararası Adli Yardımlaşma Kapsamında El Koyma ve Müsadere”. *Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Sempozyumu-*

Devletlerarasında gerçekleştirilecek olan adli iş birliği faaliyetinin iki temel unsuru bulunmaktadır. Birinci unsur, suç olgusu ile irtibatlı olarak adli mercilerce başlatılmış ve devam etmekte olan bir muhakeme sürecinin veyahut kesinleşmiş bir ceza hukuku yaptırımının bulunmasıdır. Dolayısıyla ceza işlerinde adli iş birliği kavramında yer alan ceza işlerinden, soruşturma evresi de dâhil olmak üzere ceza muhakemesi ve muhakeme kesin hüküm ile sona ermiş olsa dahi ülkeler arası cezanın infazına yönelik her türlü iş birliğinin anlaşılması gerekir.²⁴ Bazı yabancı kanunlarda idari para cezası gerektiren kabahatlerin de cezai konular kapsamında olduğu belirtilmekle birlikte 6706 sayılı Kanun ile Türk Hukuku açısından, bazı milletlerarası anlaşmalarda öngörülen ayrıksı hükümler saklı kalmak üzere, böyle bir düzenlemeye yer verilmemiştir.²⁵ Nitekim Ceza İşlemlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesi (CİKAYAS) m.1/1 ve 6706 sayılı Kanun'un m.2/1-c hükümleri ve kabahatlerin idare hukukuna ilişkin özellikleri dikkate alındığında; ceza işlerinden ceza muhakemesi ve infaz süreci anlaşıldığından kabahat olarak nitelendirilen fiiller

Tebliğler, 13-14 Nisan, Antalya, 182; Şen, E. ve Eryıldız, H.S. (2017). *Elkoyma*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 121-122.

²⁴ Boister, N. (2012). *An Introduction to Transnational Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press, 200. Adli yardımlaşmayı gerçekleştiren iki devlet farklı muhakeme modelleri öngörüyor ise ceza adalet sistemindeki farklılıklar sorun yaratabilmektedir. Örneğin, İngiltere soruşturma evresinin başlangıcını Türk hukukuna göre daha esnek bir yapıda değerlendirmektedir. Dolayısıyla, İngiltere'den gelen bir talebin Türk adalet sisteminde anlaşılan anlamda soruşturma söz konusu olmayan bir işleme dair olması halinde iş birliği süreci sekteye uğrayabilecektir bkz: Ildıran, E. (2022). "Ceza Soruşturmalarının Kolluk Tarafından Yürütüldüğü Ülkeler ile Gerçekleştirilen Adli Yardım". İçinde: İ. Özgenç (Ed.), *Milletlerarası Ceza Hukuku Çalışmaları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 103.

²⁵ Karşılaştırmalı hukuka bakıldığında örneğin Alman Uluslararası Adli İş birliği Kanun'u kapsamında (madde 1/2) bu kanunun belirli koşullarla düzene aykırılık fiilleri bakımından uygulanabileceğinin düzenlendiği görülmektedir. Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2014c). *Yabancı Uluslararası Adli İş Birliği Kanunları*. Ankara: Şen Matbaa, 9. Ayrıca CİKAYAS'ın açıklayıcı raporunda Alman Hukukunda yer alan "Ordnungswidrigkeit" kavramına atıfta bulunduğu ve bu cezalara genel mahkemelerde itiraz edilmekte olduğu, bu tür takibatlarda adli yardıma sadece yardımlaşmanın talep edildiği anda ve yargısal aşamada başvurulabileceğinin ifade edildiği ve açıkça adli takibatlarda veya yargısal otoritelerin söz konusu olduğunda sözleşmenin uygulanabileceğine görülmektedir. Bknz: Ulutaş, A. ve Atabey, Ö.S. (2011a). *Ceza Alanında Uluslararası Adli İş Birliği Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 21. "Ordnungswidrigkeit" kavramı idari otorite tarafından para cezası ile cezalandırılabilen, Alman Hukukunda düzene aykırılıklar olarak isimlendirilen kabahatlere karşılık gelmektedir. Bknz: İçel, K. (2016). "Çağdaş Ceza Hukukunun Evrensel İlkelerinin Kabahat Türünden Eylemler Alanındaki Boyutları". *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, (7), 626-627. Başka bir örnek ise AB mevzuatı kapsamında ABCİKAYAS m.3 ve çerçeve karar ile mahkeme masraflarının, para cezalarının ve trafik cezalarının adli iş birliğine dahil edildiği görülmektedir. Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2021). *Avrupa Birliğinde Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği*. Ankara: Şen Matbaa, 23-24,51. Türkiye'nin de örneğin Fas ve Tunus ile imzalamış olduğu cezai konulara ilişkin iki taraflı adli iş birliği sözleşmelerinin 4. maddelerinde şartlı uygulama olarak; harç, rüsum ve vergi, gümrük ve kambiyo konularında, adli yardımlaşmanın genel olarak öngörülen şartlar dahilinde, ancak özellikle belirtilmiş her suç veya suç grubu için nota teatisi ile kararlaştırılmak suretiyle yerine getirileceği ifade edilmektedir.

devletlerce uluslararası sözleşmelerde ayrıca düzenlenmediği takdirde, adli iş birliği kapsamı içerisinde değerlendirilmemektedir.²⁶

Devletlerarası gerçekleştirilecek olan adli iş birliği faaliyetinin ikinci unsuru ise bir ceza muhakemesi sürecinde belirli bir soruşturma veya kovuşturma işlemi yahut kesinleşmiş bir mahkûmiyet hükmüne dayalı bir ceza hukuku yaptırımının infazı sürecinde, belirli işlemlerin ancak başka bir devletin adli mercilerince yerine getirilecek olmasıdır. Bu adli iş birliği faaliyeti kapsamında yer alan her kurumun farklı dalları ve benzer temel ilkeleri bulunsa da özellikle usul yönünden aralarında belirgin farklılıklar bulunmaktadır.

Doktrinde ve uygulamada; milletlerarası ceza hukuku alanının temel başlıklarından olan adli iş birliği ile adli yardımlaşma kavramları biri diğ erinin tanımını karşılayacak şekilde kullanılmaktadır.²⁷ Yabancı adli iş birliği kanunlarında ve uluslararası belgelerde de bulunan söz konusu kullanım tutarsızlık olarak değerlendirilmektedir.²⁸ Sözgelimi adli yardımlaşma; yabancı ülkede yapılmakta olan ceza muhakemesi çerçevesinde, o ülkenin istemi üzerine gerçekleştirilen her türlü destek ve katkı biçimi olarak veya 1984 tarihli 2992 sayılı Kanun 13/A-c bendinde görüleceği üzere tebligat, istinabe, iade, hükümlülerin transferi, kovuşturmaların aktarılması işlemlerini yapmak olarak tanımlamaktadır.²⁹ Fakat bu iki tanımda kavram olarak adli iş birliğine karşılık geldiğ inden isabetli değildir.³⁰ Adli iş birliği ve adli yardımlaşma kavramlarının birbirlerinden farklı kurumları temsil ettiğ i 6706 sayılı Kanunu’nun sistematiginde kanun koyucu tarafında da kabul edilmiştir.

Kanun sistematig i incelendiğ inde, uluslararası adli iş birliği kavramının 2/1-c hükmünde tanımlandığı adli yardımlaşma kavramının ise Kanun’un ikinci

²⁶ 6706 sayılı Kanun’un 1/2 maddesinin dolaylı yoldan hukuki ve idari iş birliğine bu kanunun uygulanamayacağını ifade ettiğ i görüşü için bkz: Turhan, *a.g.m.*, 2019:3073. Kabahatlere ilişkin yargısal aşamada uygulanabileceğ ine ilişkin görüş için bkz: Gençtürk, Ü. (2022). “Uluslararası Adli İş Birliği Kapsamında El Koyma Tedbirinin Hukuki Çerçevesi ve Uygulanması”. İçinde: İ. Özgenç (Ed.), *Milletlerarası Ceza Hukuku Çalışmaları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 138.

²⁷ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:10; Ertuğrul *a.g.e.*, 2016:17; Ildırar *a.g.m.*, 2022:93. İade hukukuyla ilgili açıklamalarında benzer yönde görüşler için bkz: Özgenç, İ. (2021a). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1100.

²⁸ Ivicovic, E. (2014). “Seminar or International Criminal Law: International Cooperation in Criminal Matters”. *Croatian Annual of Criminal Law and Practice*, 11(2), 1140.

²⁹ Tezcan ve diğ erleri, *a.g.e.*, 2021a:171; Yerdelen, *a.g.s.*, 2018:166; Dönmezer ve Erman, *a.g.e.*, 1976:428; Köprülü, T. (2021). “Türkiye- Çin Halk Cumhuriyeti Suçluların İadesi Anlaşmasına Dair Hukuki Bir Değ erlendirme”. *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 9(1), 88.

³⁰ Kontacı, *a.g.s.*, 2018:199.

bölümünde adli yardımlaşma başlığı altında ayrıca düzenlendiği görülmektedir. Bu kapsamda, kanunun hazırlık çalışmalarında; nihai ismi konusunda yapılan tartışmalarda, Avrupa Konseyi sözleşmelerinde adli iş birliği anlamına gelen “*judical cooperation*” teriminin konu ile ilgili tüm terimleri karşılayacak şekilde kullanıldığı, adli yardımlaşma teriminin karşılığı olan “*mutual legal assistance*” teriminin ise istinabe ve tebligat için kullanıldığı gerekçesi öne çıkmış,³¹ Kanun başlığı için “*Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu*” başlığı ile “*Uluslararası Adli Yardımlaşma Kanunu*” başlığı arasındaki tercih, daha çok görüşün desteklediği “*Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu*” yönünde olmuş ve bu tercih öğreti tarafından da yerinde görülmüştür.³² Böylece “*Uluslararası Adli İş Birliği*” kavramı Türk hukukuna yeni bir kavram olarak kazandırılmıştır.

Adli iş birliği, 6706 sayılı Kanun’un gerekçesinde de belirtildiği üzere, bütün uluslararası iş birliği türlerini kapsayacak şekilde isimlendirilen bir üst kavramdır.³³ Adli yardımlaşma ise bir adli iş birliği türü olup adli mercilerin soruşturma veya kovuşturmanın sonuçlandırılması ya da verilen mahkûmiyet kararlarının yerine getirilmesi için tercih ettiği ve uluslararası istinabe içerisinde değerlendirilen muhakeme işlemlerinin yabancı devlet tarafından yapılması; delil elde edilmesi, tebligat ve devletlerarası dosya, delil, bilgi ve belge gönderimi gibi hususları kapsamaktadır.³⁴

³¹ Uygulamada bu ayrımın varlığına ikili anlaşmalar bakımından bir örnek olarak Türkiye Cumhuriyeti ile Kuveyt Devleti arasında imzalanan “*Hususi Hukuk, Ticaret ve Ceza Hukuku Konularında Hukuki ve Adli İşbirliği Anlaşması*” m. 43’de yer alan adli iş birliği ibaresi “*Judical Cooperation*” ibaresinden ve Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri arasında imzalanan “*Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Anlaşması*” m.20’de yer alan adli yardım ibaresinin “*Mutual Assistance*” ibaresinden çevrilmesi gösterilebilir.

³² Turhan, *a.g.m.*, 2019:3072. Kanunun isim tercihinde karşılıklı adli yardımlaşma anlamına gelebilecek “iş birliği” kavramının seçilmesinin isabetli olduğu görüşü için bkz: Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:181.

³³ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2020). *Cezai Konularda Uluslararası Adli İş birliği Mevzuatı*. Ankara: Şen Matbaa, 27; Akkaş, A.H. ve Çimen, A.S. (2021). “Ceza Hukuku Özelinde Adli İş birliği Taleplerinin Reddi Sebepleri”. *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(21), 17.

³⁴ Benzer bir tanım için bkz: Şahin, C. (2012). *Ceza Muhakemesi Hukuku 1*. Ankara: Seçkin Yayınları, 101; Ertuğrul *a.g.e.*, 2016:21; Halvarsson, D. (2015). *The Suspect and Mutual Legal Assistance*. Master’s Thesis, Upsala Universitet Public International Law, 15. 6706 sayılı Kanun’la delillerin korunması amacıyla geçici tedbirlerin alınması, işlemler sırasında hazır bulunulması talepleri de adli yardımlaşma kapsamında değerlendirilmiştir. Bknz: Kontacı, *a.g.s.*, 2018:200. CİKAYAS’ın açıklayıcı raporunda uluslararası istinabe, bir ülkenin yargısal makamları tarafından kendi yerine bir veya birden fazla faaliyetin gerçekleştirilmek üzere yabancı bir ülkenin yargısal makamlarına verdiği talimat olarak tanımlanmıştır. Açıklayıcı rapor için bkz: Internet: Council of Europe. (1959). Explanatory Report to the European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters, Web: <https://rm.coe.int/16800c92bd> Son Erişim Tarihi: 15.03.2022; Adalet Bakanlığı

Doktrinde adli iş birliği; adli yardımlaşmanın geleneksel türleri veya dar anlamda iş birliği ve yeni tür iş birliği³⁵ olarak iki ana başlıkta incelenmekte ise de³⁶; 6706 sayılı Kanun sistematğinde kabul edildiği gibi ayrımın adli iş birliği türleri olarak tek ana başlık ve adli yardımlaşma, iade, ceza soruşturma veya kovuşturmalarının aktarılması, hükümlülerin nakli ve infazın devri olmak üzere beş alt başlıkta yapılması yerinde olacaktır.³⁷ Zira dar anlamda adli iş birliği türleri olarak nitelendirilen, diğer iş birliği türlerini dışında kalan, soruşturma veya kovuşturmaların sonuçlandırılması için yürüten bir muhakeme sürecinde tanık, sanık ve bilirkişi dinlenmesi; suçlular hakkındaki adli bilgilerin karşılıklı olarak verilmesi, şahsın yargılanması sırasında gerekli işlemlerin yabancı ülkede yapılması, devletlerarası dosya, bilgi ve belge gönderimleri gibi hususlar ile yeni tür adli iş birliği yöntemleri olarak anılan iletişimin denetlenmesi bir bütün olarak adli yardımlaşma kavramına vücut vermektedir.³⁸ Bu çerçevede, adli yardımlaşmayı, uygulamada bilinen ismiyle cezai istinabe ve tebligat işlemleri olarak da anlamak mümkündür.

Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü'nün 69/2 sayılı genelgesinde de tanıma yer verilmiştir bkz: İnternet: Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. (2022a). Genelgeler, Web: <https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/genelgeler/genelgeler.html> Son Erişim Tarihi: 15.03.2022.

³⁵ Adli yardımlaşmanın geleneksel türleri veya dar anlamda iş birliği ve yeni tür iş birliği olarak iki ana başlıkta incelenme yapan yazarlara göre; klasik metot olan adli yardımlaşma ve iade müesseslerinin yetersiz kalması ile yeni tür modern adli iş birliği başlığını kovuşturmaların aktarılması, yabancı ceza ilamlarının tanınip yerine getirilmesi, sınır ötesi ortak soruşturma ekiplerinin oluşturulması ve iletişimin denetlenmesi gibi müessesler oluşturmaktadır. Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:172; Aydın, U. (2015). “Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesi ve Türk Hukukunda Uygulanması”. *Terazi Hukuk Dergisi*, 10(102),16; Soysal, T. (2020). “Uluslararası Adalet ve Hukukun Üstünlüğü Enstitüsü Merkezi Makamlar İçin İyi Uygulamalar Rehberi Çevirisi ve Uluslararası Adli İşbirliğinde Merkezi Makamın Rolüne İlişkin Kısa Açıklamalar”. *Adalet Dergisi*, 2(65), 610; Yenisey, *a.g.e.*, 1988:58-62; Köprülü, T. (2005). “Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsünde Uluslararası İş Birliği ve Adli Yardımlaşma”. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, 1(3), 48. İş birliğinin muhtevası ilk ortaya çıktığı dönemde; adli bilgilerin karşılıklı olarak verilmesi, adli yardımlaşma, yakalama tedbirinin uygulanması bakımından ortaklaşa polis faaliyeti ve iade olarak ifade edilmekteydi. Bknz: Dönmezer ve Erman, *a.g.e.*, 1976:429; Akkaş ve Çimen, *a.g.m.*, 2021:19.

³⁶ Dönmezer ve Erman, *a.g.e.*, 2021:65; Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:171.

³⁷ Koca, M. ve Üzülmüş, İ. (2021). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 836; Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:10.

³⁸ Adli yardımlaşmayı düzenleyen pek çok ikili ve çok taraflı sözleşmede, bu adli iş birliği metodunun tanımlanmadığı fakat kapsamında hangi usullerin uygulanabileceğine yer verildiği görülmektedir. Örneğin; CİKAYAS m.3, Türkiye Cumhuriyeti ile Tunus Cumhuriyeti arasında Cezai Konularda Adli Yardımlaşma ve Suçluların Geri Verilmesi Sözleşmesi m. 2, Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında imzalanan Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma, Tanıma ve Tenfiz, Suçluların Geri Verilmesi ve Hükümlülerin Nakli Sözleşmesi m.16 için bkz: İnternet: Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. (2022b). İkili Sözleşmeler. Web: <https://diabgm.adalet.gov.tr/home/BilgiDetay/7> Son Erişim Tarihi: 7.02.2022.

Adli iş birliği kurumları her zaman, adli yardımlaşmada olduğu gibi sadece bir suçu işlediği iddia edilen kişinin yargılanması sürecinde uygulanma kabiliyeti kazanmamaktadır. Bir kısım adli iş birliği müessesesi de bir suçu işlediği iddia edilen şüpheli veya sanıklar ile bir suçu işlediği mahkemelerce tespit edilen hükümlülerin bir devletin sınırını aşacak şekilde hareket etmelerine (**kişi transferi**) ve bu vasıta ile yargılanmalarına ya da cezalarının infazına (**süreç transferi**) imkân sağlamaktadır. Bahsi geçen imkânları sağlayan iş birliği kurumları; iade³⁹, hükümlünün nakli⁴⁰, soruşturma ve kovuşturmanın aktarılması⁴¹ ve infazın devridir.⁴²

³⁹ 6706 sayılı Kanun ile “geri verme” kavramı terk edilmiş ve yerine isabetli bir tercih olarak “iade” kavramı tercih edilmiştir. Suçluların geri verilmesi kavramı; geri verilen kişilerin sadece suçlular olmaması ve masumiyet karinesini ihlal etmesi nedeniyle eleştirilmektedir. Bu konuda bkznz: Artuk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021:1147; Zafer, *a.g.e.*, 2021:834; Köprülü, *a.g.m.*, 2021:90; Donay, S. (1984). “Suçluların İadesinde Güncel Gelişmeler”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 50(1-4), 239; İçel, *a.g.e.*, 2021:188-189; Centel, N., Zafer, H. ve Çakmut, Ö. (2011). *Türk Ceza Hukukuna Giriş*. İstanbul: Beta Yayınları, 177; Özgenç, *a.g.e.*, 2021a:1101; Özbek, V.Ö, Doğan, K. ve Bacaksız P. (2021a). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 159; Can, S. (2021). *6706 sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu Çerçevesinde İade*. Ankara: Adalet Yayınevi, 22-24. Suçluların geri verilmesi kavramının da geri verilen kimse olmadığı için doğru ifade olmadığı yönündeki görüşler için bkznz: Gözübüyük, *a.g.e.*, 1959:90; İçel, K. ve Donay, S. (1999). *Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku Genel Kısım I*, İstanbul: Filiz Kitabevi, 202; Ünver, Y. (2000). “Uluslararası Normlar Bağlamında Suçluların Geri Verilmesi ve Türkiye”. *Anayasa Dergisi*, 17, 411; Ulutaş, A. (2012a). “Türk Geri Verme Hukukunda Terminoloji Birliği İhtiyacı ve Bu Açıdan Türkiye-Tunus Sözleşmesi’nin Değerlendirilmesi”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(3), 270-271; Mahmutoğlu, F.S. ve Karadeniz S. (2017). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler Şerhi*, İstanbul: Beta Yayınevi, 219-220.

⁴⁰ Bu iş birliği metodu hakkında detaylı bilgi için bkznz: Ertuğrul *a.g.e.*, 2016:74-83; Ulutaş, A. ve Atabey, Ö.S. (2011b). *Hükümlülerin Uluslararası Nakli Hukuku ve Uygulaması*. Ankara: Yetkin Yayınları, 1-15; Kontacı, *a.g.s.*, 2018:201-202; Soyaslan, *a.g.e.*, 2020a:187; Ergül, E. (2003). *Teori ve Uygulamada Suçluların İadesi ve Hükümlülerin Nakli*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 107-130.

⁴¹ Bu iş birliği metodu hakkında bkznz: Zafer, *a.g.e.*, 2021:831-834; Temiz, S. B. (2021). “Ceza Kovuşturmalarının Aktarılması”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 9(17), 457-465; Ulutaş, A. ve Atabey, Ö.S. (2013). “Avrupa Ceza Hukukunda Kovuşturmaların Aktarılması”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (104), 117-125; Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:266-272.

⁴² 25.08.2017 tarih ve sayılı KHK ile 2937 sayılı Kanunun 26. maddesine fıkra eklenerek “Türk vatandaşları hariç olmak üzere tutuklu veya hükümlü bulunanlar; ırkı, etnik kökeni, dini, vatandaşlığı nedeniyle cezalandırılmayacağı, onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulmayacağı ya da işkence ve kötü muameleye maruz kalmayacağına ilişkin güvenceler bulunması kaydıyla, milli güvenliğinin veya ülke menfaatlerinin gerektirdiği hallerde Dışişleri Bakanının talebi üzerine Adalet Bakanının teklifi ve Cumhurbaşkanının onayı ile başka bir ülkeye iade edilebilir veya başka bir ülkede tutuklu ya da hükümlü bulunanlar ile takas edilebilir.” hükmü düzenlenmiştir. Öğretide bir kısım yazarca; düzenlemede yer alan tutuklu ve hükümlülerin takası ve iadesi yeni bir iade çeşidi olarak kabul edilmektedir. Bknz: Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:160; Hakeri, H. (2019). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 102. Fakat bizim de katıldığımız görüşe göre; tutuklu ve hükümlülerin takası ve iadesi, genel anlamda suçluların iadesi (geri verme) prosedüründen farklı özellikleri barındıran, idari – hukuki işlem niteliğini taşıyan özel nitelikte karma bir müessesedir. Bknz: Yaşar, Y. ve İçer, Z. (2019). “Tutuklu ve Hükümlülerin Takası ve İadesi”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 25(2), 1516; Dülger, *a.g.e.*, 2021:1064. AİHM içtihatları dikkate alınarak yasağı ile özgürlük ve güvenlik hakkının ihlalinin doğmaması adına, 2937 sayılı yasa kapsamında gerçekleştirilecek kişni rızası olmadan yapılacak iadelerde klasik iade kurallarının uygulanması gerektiği ileri sürülmüştür. Bknz: Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:242; Tutuklu ve hükümlülerin takası ve iadesine ilişkin koşullar hakkında detaylı bilgi

Uluslararası adli iş birliği çerçevesinde aşağıdaki iş ve işlemlerin yapıldığı ifade edilebilir;

- Şüpheli veya sanıkların ifadelerinin alınması veya sorgularının yapılması,
- Mağdur, müşteki, katılan, tanık veya bilirkişilerin dinlenmesi,
- Bilgi verme ve adli sicil bilgilerinin gönderilmesi,
- Banka kayıtları, muhasebe belgeleri, şirket dosyaları ve ticari belgelerde dahil olmak üzere; ilgili belge ve kayıtlarının asıllarının veya tasdikli suretlerinin sağlanması,
- Mahkeme kararları ve yargılamaya veyahut duruşma tarihlerine ilişkin belgelerin tebliği,
- Delil toplamak amacıyla dosya, belge ve eşyaların gönderilmesi,
- Delil elde etmek amacıyla kazanç, malvarlığı, araç- gereç ya da diğer hususların tespiti ve izlenmesi ile dondurma, arama ve el koyma veya benzeri tedbirlerin infazı ve varlıkların geri alınması,
- Tutuklu kişinin tanıklık yapmak, yüzleştirilme veya teşhis amacıyla tanık olarak bir başka ülkeye geçici olarak gönderilmesi,
- Koruma tedbirlerinin uygulanması
- Şüpheli, sanık ve hükümlülerin iadesi,
- Ceza soruşturmalarının veya kovuşturmalarının aktarılması,
- Yabancı mahkemece verilen hükümlerde yer alan cezai yaptırımların infazı,
- Hükümlülerin nakli,
- İnfazın devri.
- Merkezi Makam tarafından kabul edilen diğer adli yardımlaşma türleri.

2.2. Adli İş Birliğinin Tarihsel Gelişimi

Tarih boyunca adli iş birliği süreci; yabancılık unsuru nedeniyle suç ve suçlulukla mücadelede, genellikle devletlerarası diplomatik ilişkiler çerçevesinde,⁴³

için bknz: Özgenç, *a.g.e.*, 2021a:1107-1113; Dülger, *a.g.e.*, 2021:1076-1077; Yaşar ve İçer, *a.g.m.*, 2019:1497-1503.

⁴³ Devletlerarasında adli iş birliğinin sağlanabilmesi için devletlerarasında diplomatik ilişkilerin varlığı öncelik ve önem arz eder. Aralarında diplomatik ilişkinin var olmadığı Türkiye ile Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti düşünüldüğünde iki devletinde taraf olduğu birçok çok taraflı sözleşme bulunmasına rağmen aralarında hiçbir adli iş birliği faaliyeti yürütülememektedir. Bknz: Ertuğrul, *a.g.e.*, 2016:19. Güney Kıbrıs ile diplomatik ilişkilerimizin olmadığını gösteren Adalet Bakanlığı genelgesi için bknz: Uluslararası Ceza İstinabe İşlemlerinde Adli Makamlarımızca Dikkat Edilmesi

uluslararası hukukun genel ilkeleri ile örf ve adet hukukuna ve karşılıklılık kuralına göre yürütülmüştür.⁴⁴ Bu sürecin yürütülmesinde uluslararası sözleşmenin varlığı şart olarak görülme de⁴⁵ sözleşmeye dayanmayan adli iş birliği, sürecin tarafları açısından bir yükümlülük öngörmediğinden, diplomatik yolla yürütülen sürecin uzun sürmesi ve suçlulukla mücadelede gerekli verimin sağlanamaması gibi birçok sorunu beraberinde getirmiştir.

Zaman içerisindeki önemli adımlar, öncelikle adli yardımlaşma ve iadeye dair ikili sözleşmelerin imzalanmaya başlanmasıyla atılmıştır.⁴⁶ Örneğin Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kuruluş yıllarından itibaren adli yardımlaşma ve iade temeline dayalı olarak Irak, Romanya, Ürdün gibi ülkelerle adli iş birliğine ilişkin iki taraflı adli iş birliği sözleşmeleri imzalama yoluna gittiği görülmektedir.⁴⁷

Tarihsel açısından ilk dönemlerde devletlerin ikili anlaşma yapma yoluna giderek çözüm bulma istekleri; adli iş birliği kurumlarının ceza ve ceza muhakemesi kanunlarıyla sıkı ilişki içinde olması ve devletlerin bu konudaki düzenlemeleri ile hukuk sistemlerinin birbirinden farklılık arz etmesi ile yapılan ikili anlaşmalarda

Gereken Hususlar. (2011). Genelge No ve Tarih: 69/2 – 16.11.2011. Web: <https://www.adalet.gov.tr/pdf/69-2.pdf> Son Erişim Tarihi: 10.02.2021.

⁴⁴ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:184.

⁴⁵ Günümüzde de adli iş birliği sürecinde, çoğunlukla devletlerarası anlaşma bulunmakla birlikte, anlaşmanın varlığı şart olarak değerlendirilmekte ve anlaşmanın yokluğu halinde, iş birliği karşılıklılık esasına göre yerine getirilmektedir. Özgenç, *a.g.e.*, 2021a:1113; Yerdelen *a.g.s.*, 2018:168. Aksi yönde anlaşmanın varlığını şart gören görüşler için bkz: Ertuğrul *a.g.e.*, 2016:18; Kayıhan, İ. (1964). “Suçluların Geri Verilmesi Üzerine Bir İnceleme”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 30(3-4), 703; Taner, M.T. (1953). *Ceza Hukuku Umumi Kısım*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 234; Tezcan, D. (1983). “Ölüm Cezasını Gerektiren Suçlarda Suçluların Geri Verilmesi Sorunu”. *AÜSBF Dergisi*, 38(1-4), 160.

⁴⁶ Yaygın olmamakla birlikte; eski dönemlerde adli iş birliği türü olan iadeye, daha çok siyasi suç ile irtibatlı olarak sanık ve hükümlülerin geri verilmesi şeklinde rastlanmaktadır. Bu uygulamalarda; hükümlülerin birbirlerine siyasi düşmanlarını teslim konusunda yaptıkları bir centilmenlik hareketi gibi yorumlanmaya müsait bir görünüm gösterdiği ifade edilmektedir. Bununla birlikte, bilinen en eski barış anlaşması olan ve M.Ö. 1295 de II. Hatusil ile II. Ramses arasında imzalanan Kadeş Anlaşması, iki ülke arasında iade edilen kimseler açısından belli güvenceler içermekteydi. Anılan sözleşmede bu güvencelerden “*bunlar şiddetle cezalandırılmayacak ve çocuklarının gözlerinden yaş gelemeyecek*” şeklinde söz edilmiştir. Bu konuda bkz: Tezcan, *a.g.m.*, 1983:159. İade hukukunun tarihi hakkında bkz: Blakesley, C.L. (1981). “The Practice of Extradition from Antiquity to Modern France and the United States: A Brief History”. *Boston Collage International and Comparative Law Review*, 4, 39-60; Demirbaş, T. (2021). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 190-191; Artuk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021:1148-1149; Donay, *a.g.m.*, 1984:241; Dönmezer ve Erman, *a.g.e.*, 1976:434-436.

⁴⁷ Türkiye Cumhuriyeti ile Irak Krallığı arasında İade Mücrimin Muahedenamesi, Türkiye Cumhuriyeti ile Irak Krallığı Arasında Suçluların Geri Verilmesi Sözleşmesi – Türkiye ile Irak Arasında 29 Mart 1946 Tarihli Dostluk ve İyi Komşuluk Anlaşması'na Ek, Türkiye Cumhuriyeti ile Romanya Sosyalist Cumhuriyeti Arasında Hukuki ve Cezai İşlerde Adli Yardım Sözleşmesi ve Türkiye Cumhuriyeti ile Haşimi Ürdün Krallığı Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Sözleşmesi.

doğan aykırılıklar devletlerarası adli iş birliği sürecini sekteye uğratmıştır. Zamanla anlaşmalar ile iç hukuk düzenlemeleri arasında ahenk ve yeknesaklık sağlanarak milletlerarası suçlulukla etkin mücadele ihtiyacı; birden çok devleti kapsayacak şekilde çok taraflı anlaşma yapılması yönünde çözüm arayışına evrilmiştir.

Doğan yeni çözüm arayışında, milletlerarası düzeyde birçok kongre ve konferans düzenlenmiş; bu anlamda ilk adım Roma Hukuku etkisinde Avrupa’da siyasi birleşmeyi hedefleyen ülkelerin çoğunluğu oluşturduğu ve 2. Dünya Savaşının hemen ertesinde insan haklarına dayalı ortak “*Avrupa Kamu Düzeni*” gayesiyle yola çıkan Avrupa Konseyi tarafından atılmıştır. Bu adım ile Anglo- Sakson anlayışa sahip İngiltere ve İrlanda’nın mesafeli yaklaşımına rağmen, Konsey’in Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan Suç Sorunları Avrupa Komitesi tarafından hazırlanan şüpheli, sanık ve hükümlülerin geri verilmesini esas alan 1957 tarihli Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi (SİDAS) imzaya açılmıştır.⁴⁸ Bu sözleşmeyi, iki yıl sonra, 1959 tarihli Ceza İşlerinde Adli Yardımlaşma Sözleşmesi izlemiştir.⁴⁹

Egemenlik hakları ile irtibatı ve uygulanma usulünün insan haklarına müdahale içermesi bakımından, adli iş birliği süreçlerine dair ikili anlaşmalardan çok taraflı anlaşmalara geçiş sürecinde Avrupa Konseyi’nin 1950 yılında Roma’da imzaya açtığı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin de payı büyüktür.⁵⁰

Zaman içerisinde imzalanan çok taraflı sözleşmelere ek protokoller eklenmiş ve sadece adli yardımlaşma ile iadeye hasredilmiş olmadan, diğer adli iş birliği türlerine dair iki taraflı ve çok taraflı sözleşmeler imzalanmaya başlanmıştır. Söz konusu dönüşüm suçlulukla uluslararası mücadelede daha etkin yöntemlere vücut veren kovuşturmanın aktarılması,⁵¹ yabancı ceza ilamlarının tanınip yerine

⁴⁸ Avrupa Konseyini oluşturan 47 ülke dışında; konseye üye olmamasına rağmen İsrail, Kore ve Güney Afrika sözleşmeye taraftır. Sözleşmenin imzaya açıldığı ilk dönemlerde çekimser yakalaşan İngiltere ve İrlanda zaman içerisinde sözleşmeyi imzalayarak onaylamıştır. Bknz: İnternet: Council of Europe. (2022a). Chart of Signatures and Ratifications of Treaty 024, Web: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=024> Son Erişim Tarihi: 10.01.2022.

⁴⁹ Avrupa Konseyini oluşturan 47 ülke dışında; konseye üye olmamasına rağmen Brezilya, Şili, İsrail, Moğolistan, Kore ve Güney Afrika sözleşmeye taraftır. İnternet: Council of Europe. (2022b). By Subject-Matters, Web: <https://www.coe.int/en/web/conventions/by-subject-matters?module=signatures-by-treaty&treatynum=030> Son Erişim Tarihi: 10.01.2022.

⁵⁰ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:176.

⁵¹ 1972 tarihli Ceza Kovuşturmalarının Aktarılmasına ilişkin Sözleşme. Sözleşme metinleri için bknz: Council of Europe, *a.g.e.*, 2022b.

getirilmesi⁵² ve hükümlü nakli⁵³ gibi adli iş birliği modellerine geçişe de alt yapı hazırlamıştır.

Avrupa Konseyi'nin sadece Avrupa devletlerinin bir araya geldiği kapsamlı bir yapılanma olarak değil, aynı zamanda ceza işlerinde karşılıklı adli iş birliği alanında pek çok sözleşmenin yaratıcısı olarak da özel önemi bulunmaktadır.⁵⁴ Konsey üyesi devletlerin adli iş birliği sözleşmelerine çekince koyarak sözleşmelerin uygulanma alanlarını daralttıkları ve bu durumun, getirilen düzenlemelere karşı toplumda hukuksal güvensizliğe yol açtığı yönünde eleştiriler bulunmaktaysa da anılan sözleşmeler günümüzde halen cezai konularda adli iş birliği hukukunun en önemli kaynaklarıdır.⁵⁵ Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan sözleşmelerin önem kazanmasında ve uygulanabilirlik alanının bu denli geniş olmasında, hiç kuşku yok ki sözleşmenin üye olmayan devletlere kapalı olacağı yönünde bir kabul bulunmadığı hallerde ve belirli koşullarda üçüncü devletlerin bu sözleşmeye taraf olmalarının mümkün olmasının katkısı büyüktür.

Avrupa Konseyi'ndeki gelişmeler, Benelüks Ekonomik Birliği olarak anılan birliğin imzaladığı adli iş birliği sözleşmelerine de kaynak oluşturmuştur. Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un dâhil olduğu Benelüks ülkeleri arasında ekonomik ve siyasi amaçlarla sınırları kaldıran bir anlayış bulunmaktadır. Bu anlayış, hukuk alanında, anılan ülkelerce imzalanan Benelük İade ve Ceza İşlerinde Adli Yardım Sözleşmesi'nde kendini sıcak takip kuralı ile kendini göstermektedir.⁵⁶

⁵² 1970 tarihli Ceza Yargılarının Uluslararası Geçerliliğine İlişkin Sözleşme. Sözleşme metinleri için bkz: Council of Europe, *a.g.e.*, 2022b.

⁵³ Koşullu salıverilen hükümlülerin denetiminin aktarılması bakımından, Şartla Mahkûm Edilen ve Şartla Salıverilen Suçluların Gözetimi Konusunda Avrupa Sözleşmesi ve hükümlerin infazı amacıyla geri verilmesine dair iş birliği sözleşmesi olan Hükümlülerin Geri Verilmesi Sözleşmesi örnek olarak gösterilebilir. Sözleşme metinleri için bkz: İnternet: Council of Europe. (2022c). Search on Treaties, Web: <https://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-treaties> Son Erişim Tarihi: 13.01.2022.

⁵⁴ Avrupa Konseyi'nin üye devletler üzerinde hazırladığı sözleşmeler ile doğrudan geçerli ve bağlayıcı nitelikte hukuk yaratma yetkisi bulunmadığı ve şayet imzacı ülke söz konusu sözleşmeyi imzalaması akabinde iç hukukuna aktarır ise sözleşme iç hukuka geçerlilik kazanacağı görüşü bkz: Erdem, *a.g.e.*, 2004:295.

⁵⁵ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:183.

⁵⁶ Bozkurt, E. ve Köktaş, A. (2021). *Avrupa Birliği Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 401-403. Sıcak takip kuralı kapsamında, Belçika ile Fransa ve Belçika ile Almanya arasında; sınır kapılarında, trenleri muayene için bekletmemek amacıyla anılan ülkelerde ortak tren istasyonları belirlenerek, bu istasyonlardan gidilecek ülke yönündeki ülkenin kolluk ve gümrük memurları ile birlikte trene binilerek bu şehirden diğer şehre kadar her ülke arasında giriş çıkış ve gümrük denetimi sağlanmıştır. Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:177.

Ekonomik birlik ve dayanışma konusunda bütünleşme hareketi olarak başlayan fakat zaman içerisinde sosyal ve siyasi bütünleşme yolunda ilerleyen Avrupa Birliği'nde adli iş birliğine ilişkin ilk uygulama ise Benelüks ülkelerindeki adli yardımlaşmaya, özellikle sıcak takip alanında duyulan ihtiyaca binaen iç sınırların kaldırılması anlayışı ile tek Pazar oluşturmak için 1985'de imzalanan Schengen Anlaşması ve ardından 1990 yılında imzalanan Schengen Uygulama Anlaşmasıdır (SUA).⁵⁷ Anılan anlaşmalar akabinde doğan serbest mal, sermaye ve kişi dolaşımı 1990 yılında Berlin Duvarının yıkılması ve 1991'de Sovyet Rusya'nın çözülmesi ile Avrupa'nın ticari, sosyal ve siyasi yapısında yaşanan değişimler sonucunda; üye devletler, bağlarını güçlendirmek adına gerçekleştirilen müzakereler ile 1 Kasım 1993'de yürürlüğe giren Maastricht Anlaşması'nı (diğer adıyla Avrupa Birliği Anlaşması'nı) imzalamıştır.

Maastricht Anlaşması, birliğin başlangıçta ki ekonomi odaklı bütünleşme fikrine hizmet etmesi nedeniyle polis ve adli iş birliği alanı ile doğrudan ilgilenmemiştir. Fakat yine de kurucu anlaşma olarak üç sütunlu Avrupa Birliği yapısını oluşturması ve üçüncü sütun olan “*Adalet ve İç İşleri*” bloğunda adli iş birliği müessesini düzenlemesi nedeniyle önem arz etmektedir.⁵⁸

Avrupa Birliği'nde zamanla iç pazarın büyük ölçüde tamamlanması ve ekonomik entegrasyonun belirli bir seviyeye ulaşmasının ardından, suç işleyen kişilerin özellikle organize suç örgütlerinin; sınır kontrollerinin kaldırılması ve serbest dolaşımdan faydalanması buna karşılık yargı faaliyetlerinin ulusal sınırlar içerisinde kalması nedeniyle birlik üyesi ülkeler arasında adli iş birliğine duyulan ihtiyaç artmıştır. Bu ihtiyaca binaen üye devletlerce 2 Ekim 1997 tarihinde Maastricht Anlaşması'nda önemli değişiklikler barındıran Amsterdam Anlaşması

⁵⁷ Shengen Uygulama Anlaşması'nın m. 48- 53 ceza işlerinde adli yardımlaşmaya, m. 57 vd. iadeye ve m. 67 vd. ceza ilamlarının icrasına ilişkin bir dizi hükümler içermektedir. Adli yardımlaşmaya ilişkin bu hükümlerin çıkış noktası ve temel dayanağı CİKAYAS olup sözleşmenin ilgili maddeleri ile CİKAYAS'ın düzenlemelerinin tamamlanması ve uygulanmasının kolaylaşması amaçlanmıştır. Bknz: Erdem, *a.g.e.*, 2004:297-300; Yılmaz, Y. (2017). “Avrupa Birliği Ceza Hukukunda Organize Suçlulukla Mücadele”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (31), 726-728.

⁵⁸ Avrupa Birliği'nin üçüncü sütununu teşkil eden ve Maastricht Anlaşması ile ortaya çıkan kolluk ve yargı alanında iş birliği hakkında detaylı bilgi için bknz: Kocasakal, Ü. (2004). *Avrupa Birliği Ceza Hukukunun Esasları*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 60-63; Erdem, *a.g.e.*, 2004:62-84; Çakmak, C. (2021). *Avrupa Birliği Hukuku*. Ankara: Gazi Kitabevi, 95-100; Güneş, M. (2019). *Avrupa Birliği Hukukuna Giriş*. Bursa: Oniki Levha Yayınları, 16-26; Bozkurt ve Köktaş *a.g.e.*, 2021:393-397; Bostancı Bozbayındır, G. (2019). *Lizbon Anlaşması Sonrası Avrupa Birliği Ceza Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi, 46-53; Erdem, M.R. (2013). “Lizbon Anlaşması ve Avrupa Ceza Hukuku'nun Geleceği”. *Yaşar Üniversitesi E- Dergisi*, 8(Özel Sayı), 1019-1029.

imzalanmıştır.⁵⁹ Bu anlaşma ile üçüncü sütun olan “*Adalet ve İçişleri*” sütunu, “*cezai konularda polis ve adli iş birliği*” dışında, birinci sütuna transfer edilmiş ve bu değişim sonucunda, önceden hükümetler arası karar alınan konularda artık ulus üstü kararlar alınmasının yolu açılmıştır.⁶⁰

Avrupa Birliği’nin özgürlük, güvenlik ve adalet alanında gerçekleştirdiği önemli gelişmelerden biri de 15-16 Ekim 1999 tarihinde gerçekleştirilen Tampere Zirvesi’dir. Zirvede, suçlulukla mücadelede sıkı iş birliği esası kabul edilmiş, üye devletlerin her birinin temsilcilerinden oluşan ve birlikte çalışma gücüne sahip olan Avrupa Birliği Cezai Konularda Adli İşbirliği Ajansı (EUROJUST)⁶¹ isimli birliğin kurulması adına, ilk adım atılmış ve hem özel hukuk hem de cezai adli iş birliği alanlarında karşılıklı tanıma ilkesi kabul edilmiştir.⁶² Tampere Zirvesi’nden bu yana,

⁵⁹ Amsterdam Anlaşmasının 29 ila 42. maddeleri arasında, münhasıran ceza alanında adli iş birliğini düzenleyen hükümler bulunmaktadır. Anılan mevzuat düzenlemeleri ile AB içerisinde ceza hukukuna ilişkin yetkilerin çoğunlukla üye devletlere bırakıldığı ve topluluk hukuku ile ulusal ceza hukuku arasında etkileşim bulunduğundan üye devletlerin hukuk düzenlerini uyumlaştırma eğilimi içerisinde olduğu gözlemlenmiştir. Bknz: Erdem, *a.g.e.*, 2004:23; Bozkurt ve Köktaş, *a.g.e.*, 2021:429-431; Bostancı Bozbayındır, *a.g.e.*, 2019:53-58; Yılmaz, *a.g.m.*, 2017:729-731.

⁶⁰ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:4; Yılmaz, *a.g.m.*, 2017:731-732.

⁶¹ EUROJUST’ın faaliyet alanı içerisinde kendi birimi altında kurulan JİTs (Joint Investigation Team-Ortak Soruşturma Birimi), EAW (European Arrest Warrant- Avrupa Yakalama Müzekkeresi) ve EPPO (European Public Prosecutor’s Office- Avrupa Kamu Savcılığı)’da yer almaktadır. EUROJUST’ın adli iş birliğindeki temel görevi, kendine üye devletlerarasında bu devletlerde başlamış bir ceza muhakemesiyle ilgili adli merciler arasında aktif aracılıktır. Bu kapsamda; varlık dondurma, tutuklama ve soruşturma emri, ortak soruşturma ekiplerinin kurulması, iade, suç kayıtları, özel soruşturma önlemleri, kontrollü teslimat ve dijital adalet başlığı altında sınır ötesi terör vakaları ve ortak soruşturma ekipleri hakkında dijital iş birliği platformu ve veri bankası oluşturmak gibi iş birliği metotları bulunmaktadır. EUROJUST’ın adli iş birliği araçları hakkında detaylı bilgi için: Güneş, *a.g.e.*, 2019:347-348; Tezcan, D. (2003). *Topluluğun Mali Çıkarlarının Cezai Korunması ve Avrupa Savcılığı Hakkında*. İzmir: Yeşil Kitap, 95-99; Kocasakal, *a.g.e.*, 2004:134-137; Ertuğrul, *a.g.e.*, 2016:139-148; Erdem, *a.g.e.*, 2004:425-437; Yılmaz, *a.g.m.*, 2017:737-739; Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:42-47; İnternet: EUROJUST. (2022a). Judicial Cooperation Instruments, Web: <https://www.eurojust.europa.eu/judicial-cooperation/judicial-cooperation-instruments> Son Erişim Tarihi: 14.2.2022. İade kurumu yönünden EUROJUST için bknz: Can *a.g.e.*, 2021:54. Türkiye gerek Shengen Sözleşmesi’ne ve gerekse AB’ye üye olmaması nedeniyle EUROJUST ile birlikte yürüttüğü ortak bir faaliyet bulunmamaktadır. Fakat Avrupa Birliği ile 3 Ekim 2005’ten bu yana yürütülen müzakereler nedeniyle Avrupa Birliği’nin müktesebatına uyumla yükümlü hale gelen Türkiye EUROJUST’a da aday konumundadır. Bknz: Demirbaş *a.g.e.*, 2021:114-115.

⁶² Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:15. Ülke sınırlarını aşan suç ve suçlulukla etkin bir şekilde mücadele etmek için imzalanan metinlerin taraf devletlerce etkin olarak uygulanamamasına çözüm olarak uluslararası platformda bu iş birliğinin etkinliğini sağlamak amacıyla bir kontrol mekanizmasının kurulması yönünde talep oluşmuştur. Bu talebin karşılanması adına uluslararası örgütler kurulmuş veya var olan örgüt faaliyetlerinin iş birliğinin sağlanması yönünde araç olarak kullanılması tercih edilmiştir. Bknz: Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:173. EUROJUST dışında Avrupa Yolsuzlukla Mücadele Ofisi (OLAF), Avrupa Polis Teşkilatı (EUROPOL), Avrupa Yargı Ağı (EJN), FATF çerçevesinde gerçekleştirilen iş birliği süreçleri bulunmaktadır. İnterpol hariç her bir kuruluşun yürütmekte olduğu adli iş birliği, ilgili adli iş birliği yöntemi altında incelenecektir.

Avrupa Birliği Hukuku'nda karşılıklı tanıma ilkesi, ceza hukuku alanındaki bütünleşmenin başlıca ilkesi haline gelmiştir.⁶³

2000 yılında kamuoyuna sunulan “*Avrupa Birliği'nin Finansal Çıkarlarının Korunmasına İlişkin Ceza Hukuku Düzenlemelerinin Corpus Juris'i*” projesi, mali çıkarların korunması kapsamında belirlenen sekiz suç tipi ve bu suçların unsurlarına ilişkin düzenlemelerin yanı sıra; ceza muhakemesi hukukuna ilişkinde ülkesellik, yargıçsal denetim, çelişmeli yargılama ilkeleri ve milli hukukun taliliği gibi hususlarda düzenlemeler içermekteydi.⁶⁴ Adli iş birliğine ilişkin ise tasarı, daha önce Avrupa Konseyi ve birlik sözleşmelerinin AB tarafından yürürlüğe konmasına rağmen etkinliğinin artırılması yönünde adımları ve özellikle elde edilen delillerin birlik içerisinde kabulüne yönelik açıklamaları içermektedir.⁶⁵ Bu düzenlemeler ışığında, topluluğun ana ekonomik çıkarlarının korunması adına, topluluğa ilişkin ulus üstü bir ceza ve ceza muhakemesi hukuku yaratma amacı güdüldüğü ve bu yolda atılan önemli adımlardan biri olduğu düşünülmektedir.⁶⁶

Avrupa Birliği, kendi üye ülkeleri arasında geçerli olmak üzere iade müessesine ilişkin çok önemli gelişmelere öncülük etmiştir. Bu adımlardan ilki, 1955 yılında suçluların iadesine ilişkin basitleştirilmiş usulün kabul edilmesi ve ikincisi ise müessesinin hantallığı ile üye devletlerin mevzuat farklılıkları nedeniyle doğan karmaşanın giderilmesi adına, Avrupa Yakalama Müzekkeresi'nin kabul edilmesidir. 2002 yılındaki Avrupa Yakalama Çerçeve Kararı ile Avrupa Birliği bünyesinde gerçekleştirilecek iade prosedürünün basitleştirilmesi, doğrudan şüpheli veya sanık hakkında AB üyesi bir ülkenin şehrinde aranan kişi olduğuna dair bu yer adli makamlarının müzekkere çıkartılabilmesi ve bu müzekkerenin diplomatik yola

⁶³ Bu konuda detaylı bilgi için bkz: Erdem, *a.g.e.*, 2004:280-281. Tampre Zirvesi dışında, 2000 yılında Nice Zirvesi ve akabinde yapılan Nice Anlaşması ceza konularında var olan düzenlemelere önemli bir yenilik getirmemiş; sadece EUROPOL dışında, EUROJUST' da mevzuata eklenmiş; güçlendirilmiş iş birliği ile ilgili hükümlerde de düzenleme yapmıştır. Bknz: Kocasakal, *a.g.e.*, 2004:69-70; Çakmak, *a.g.e.*, 2021:100-109; Güneş *a.g.e.*, 2019:26-31; Bozkurt ve Köktaş, *a.g.e.*, 2021:69-70.

⁶⁴ Corpus Juris Tasarısına ilişkin açıklamalar için bkz: Keskin, S., Zafer, H. ve Kocasakal, Ü. (2001). *Avrupa Birliğinin Mali Çıkarlarının Korunmasına İlişkin Ceza Hukuku Kuralları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 27-33.

⁶⁵ Keskin ve diğerleri, *a.g.e.*, 2001:39-47.

⁶⁶ Erdem, *a.g.e.*, 2004:25; Kocasakal *a.g.e.*, 2004:57.

başvurmadan, doğrudan diğer AB üyesi ülkedeki şüpheli ve sanığın bulunduğu şehrin adli makamlarına gönderilmesi sağlanmıştır.⁶⁷

Avrupa Tutuklama Müzekkeresi kapsamında benimsenen usul ile iadesi istenen kişinin iade sürecine yapacağı itirazların yazışmalarla sonuçlandırılması ve olabilecek en hızlı şekilde iade prosedürünün tamamlanması amaçlanmıştır. Ayrıca bu yöntem, karar merci olarak sadece adli mercilere yer vermekle iadede farklı olarak üye devletlerin teslimi istenen kişi hakkında sırf kendi vatandaşı olmasını gerekçe göstererek teslimden kaçınmasının da önüne geçmekte ve bu durumun AB'nin serbest dolaşım ilkesiyle de uyum içerisinde olduğu da ifade edilmektedir.⁶⁸

Avrupa Birliği'nin adli iş birliği hususunda attığı son önemli adım ise 2007 yılında imzalanan ve 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması'dır. Bu anlaşmanın imzalanması ile “özgürlük, güvenlik ve adalet alanı” bütün olarak ulus üstü nitelik kazanmış ve Birliğin temel alanlarından biri haline gelmiştir.⁶⁹ Avrupa Birliğine üye devletlerin pek çoğunda birliğin mali bütünlüğüne karşı işlenen mali suçların kovuşturulmasında üye devletlerin her birinde ayrı ayrı kovuşturma yapılması yerine; daha etkin bir biçimde tek kovuşturma yürütülmesinin sağlanması

⁶⁷ Söz konusu sistemin hukuken yakın ülkeler grubundaki uygulanma kabiliyeti göz önünde tutulduğunda, iade müessesesi açısından karma sistemi kabul eden çoğu ülke ile Türkiye'de bu tip bir sistemin benimsenmesinin külfetli olacağı değerlendirilmektedir. Avrupa Yakalama Müzekkeresi hakkında detaylı bilgi için bkz: Pérignon, I. ve Daucé C. (2007). “The European Arrest Warrant: a growing success story”. *ERA Forum*, 8(2), 204; Kontacı, B.B. (2019). “Suçluların Geri Verilmesinde Yeni Arayışlar: Geri Vermede Basitleştirilmiş Usul”. İçinde: F. Yenisey, İ. Özgenç, A. Nuhoglu, A. Sözüer ve F. Turhan (Ed.), *Dr. Dr. h.c. Silvia Tellenbach'a Armağan*. Ankara: Seçkin Yayınları, 1109-1119; Erdem, a.g.e., 2004:314-328; Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, a.g.e., 2021:27-28, 81-95. Modern bir iade usulünün inşa edildiği görüşü için bkz: Can, a.g.e., 2021:65-89; Yakut, B. (2010). *Avrupa Birliği Ceza Hukukunda Karşılıklı Tanıma ve Anayasal Sorunlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 88-98; Çolak, H. (2016). “Siber Terörizmin Önlenmesinde Kurumsal Yapılanma ve Uluslararası Adli Yardımlaşma”. *Türk Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 46-47; Ergül a.g.e., 2003:97-98; Kocasakal, a.g.e., 2004:139-155; Gündoğdu, M. (2018). *Avrupa Birliği İnsan Hakları Rejimi Işığında Avrupa Tutuklama Müzekkeresi*. Ankara: Adalet Yayınevi, 61-92; Benli, S. (2011). “Geri Vermede Basitleştirilmiş Usul”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 1(6), 256- 266; Ulutaş, A. (2012b). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Suçluların Geri Verilmesi*. Ankara: Yetkin Yayınları, 78-84; Okuyucu, E.G. (2021). “Police and Judicial Cooperation in Criminal Matters in the European Union”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 70(1), 158-159.

⁶⁸ Bu yönde verilmiş 27.05.2019 tarihli C-508/18 sayılı ve 6.09.2016 tarihli C182/15 sayılı ABAD kararlarının çevirileri için bkz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, a.g.e., 2021:205-242. AİHM, Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. İrlanda (para. 149-158), Avotins v. Latvia (para 115-116) ve Pirozzi v. Belçika (para.62) kararlarında görüleceği üzere, AB üyesi devletler arasındaki bu uygulamada eş değer koruma ilkesini göz önünde bulundurmaktadır. Eş değer koruma ilkesine göre mahkeme karşılıklı tanıma ilkesine dayanan sistemlerin otomatik ve mekanik bir şekilde temel haklar aleyhine çalışıp çalışmadığını denetlenmektedir.

⁶⁹ Yenisey ve Nuhoglu, a.g.e., 2021:96; Çakmak, a.g.e., 2021:132; Güneş, a.g.e., 2019:31-33; Erdem, a.g.m., 2013:1033-1040; Yılmaz, a.g.m., 2017:732-733.

amacıyla çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmaların meyvesi olarak Lizbon Antlaşması'nda kuruluş hükmü ile düzenlenen Avrupa Savcılığı oluşturulmuştur. Avrupa Savcılığı, iş birliği sürecini yürütüş şekli ve mekanizma yapısı ile var olan Avrupa Birliği iş birliği alanına dikey seviye kazandırmıştır.⁷⁰

Günümüzde, Avrupa Birliği ceza hukukunun, nitelikleri farklı olan topluluk ceza hukuku ve hükümetler arası iş birliği temelinde suç ve suçluluk ile mücadeleye dayalı ceza hukuku şeklinde ayrı fakat birbirini tamamlayan iki bölümden oluşmakta olduğu değerlendirilmektedir.⁷¹ AB hukukunda, cezai konulardaki adli iş birliğine ilişkin genel hükümler ise Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Anlaşma'nın 82 ve 86'ncı maddeleri arasında düzenlenmekte⁷² ve adli iş birliği süreçlerine dair birliğin yetki ve faaliyet alanları ile kurumsal yapısı çerçevesinde pek çok anlaşma, tüzük, direktif, konsey ve konsey çerçeve kararı bulunmaktadır.⁷³

Birleşmiş Milletler Örgütü, son kırk yıl içerisinde, uyuşturucu madde suçları, terör suçları ve sınıraşan örgütlü suçlar gibi spesifik alanlarda ortak tanımlara ulaşma ve daha etkin mücadele verilebilme ve adli iş birliği yöntemlerini kolaylaştırma amacıyla bir çok uluslararası sözleşmenin hazırlık ve yürürlüğe girme sürecine

⁷⁰ Lizbon Antlaşması'nın m. 82/1-1 özellikle sınır ötesi iş birliğini kolaylaştırma yönelik tedbirler içermektedir. Antlaşma hakkında detaylı bilgi için bkz: Keskin ve diğerleri, *a.g.e.*, 2001:46; Tezcan, *a.g.e.*, 2003:3; Çakmak, *a.g.e.*, 2021:134-135; Güneş, *a.g.e.*, 2019:348-349; Bozkurt ve Köktaş, *a.g.e.*, 2021:442-444; Bostancı Bozbayındır, *a.g.e.*, 2019:64-71.

⁷¹ Demirbaş, *a.g.e.*, 2021:114. Temelde üye ülkelerin ceza hukuku alanında sahip oldukları ortak hukuk geleneklerinin ve AİHS'in etkilerinin bölgesel ceza hukuku sisteminin alt yapısını oluşturmakta olduğu görüşü için bkz: Kocasakal, *a.g.e.*, 2004:4; Devletlerin egemenliği ilkesinin uygulanması ve uluslararası iktisadi düzen ile hukuk kurallarının uygulanması açısından yeni bir uluslararası hukuk sistemi olarak kabul gören Avrupa Birliğinde; birliğin imza attığı anlaşmalar, hukuk kuralları ve Avrupa Birliği Adalet Divanı kararlarının büyük bir bölümü birlik ülkesi devletlerin iç hukukları açısından herhangi bir onay veya kabule ihtiyaç duyulmaksızın doğrudan veya dolaylı etki oluşturmaktadır. Doğrudan etki ve birlik hukukunun üstünlüğüne tanınan değer açısından AB Adalet Divanı'nın Van Gend en Loos Davası ve Costa v. Enel Davası önem arz etmektedir. Bknz: Aksar, *a.g.e.*, 2021a, 45-46; Pazarcı, H. (2021). *Uluslararası Hukuk*. Ankara: Turhan Kitabevi, 29-31; Topluluk ceza hukukunun, antlaşmalardan kaynaklanan açık bir yetkiye dayanmamaktan ziyade, topluluk hukukunun uygulanması sırasında, bu hukuk ile milli hukukların zaman zaman çelişmesi ve topluluk kurallarının ihlal edilmesi ile ortaya çıkan normatif bir gelişmenin sonucu olduğu görüşü için bkz: Kocasakal, *a.g.e.*, 2004:55. Bu nedenle topluluk, doğrudan doğruya ulus üstü nitelikte ceza hukuku kuralları koyma yetkisine sahip olmadığı gibi topluluk organlarının cezaya hükmetme yetkisi de bulunmadığı görüşü için bkz: Erdem, *a.g.e.*, 2004:85.

⁷² Detaylı bilgi için bkz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:21-23; Güneş *a.g.e.*, 2019:343-347.

⁷³ Anılan AB mevzuatına yeri geldikçe değinilecek olup şu düzenlemeler örnek mahiyetinde gösterilebilir; 2 Temmuz 2000 tarihli OJC 197 sayılı AB Üye Devletleri Arasındaki Cezai Konularda Karşılıklı Adli Yardım Anlaşması, Malvarlıklarının Dondurulması ve Müsaderesine İlişkin Kararların Karşılıklı Tanınması Hakkında 14 Kasım 2018 tarihli ve 2018/1805/EU sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü, Avrupa Adli Sicil Bilgi Sisteminin Kurulmasına İlişkin 2009/316/JHA sayılı Konsey Kararı.

öncülük etmiştir.⁷⁴ Birleşmiş Milletlerin adli iş birliği alanındaki sözleşmeleri; sadece sözleşmelere taraf devletler arasında ve bu devletler arasında ikili veya çok taraflı adli iş birliği sözleşmesi bulunmadığında uygulama alanı bulmaktadır.⁷⁵ Örgütün bu yönde irade sergilemesindeki asıl amaç, örgüt üyesi olup da aralarında ikili veya çok taraflı adli iş birliği sözleşmesi bulunmayan ülkeler bakımından adli iş birliğinin kolaylaştırmak istenmesidir. Bu kapsamda, Avrupa Konseyi'nde olduğu gibi adli yardımlaşma ve iade gibi çokça uygulanan iş birliği süreçlerinin yanında kovuşturmanın aktarılması gibi yeni iş birliğine ilişkin hükümlerin Birleşmiş Milletler sözleşmelerinde de yer verildiği görülmektedir.⁷⁶

Birleşmiş Milletler Örgütü'nün belirli bir alana hasrederek ve bu alana özgü suç tipini dikkate alarak adli iş birliği yöntemlerine dair düzenlemeler getirmesi; Avrupa Konseyi'nin de genel adli iş birliği sözleşmeleri yanında, bu tip adli iş birliği sözleşmeleri akdetmesine yol açmıştır. Bilişim alanında yaşanan gelişmelerin ülkesel sınırlar üzerindeki etkisi ile Avrupa Konseyi, üyesi olmayan devletlerin de imzalayıp taraf olmasına imkân verecek şekilde 23.11.2001 tarihli Sanal Ortamlarda İşlenen Suçlar Sözleşmesi'ni hazırlamıştır. Söz konusu sözleşmenin imzacı devletler arasında, yedi gün ve yirmi dört saat geniş iş birliği öngörmesi nedeniyle ABD, Kanada ve Japonya gibi ülkeler de sözleşmeye taraf olmuştur.⁷⁷

Uluslararası hukukun ağır ihlallerini cezalandırmak amacıyla “*ad hoc*” mahkeme olarak kurulan Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (EYUCM)

⁷⁴ Örnek olarak, Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşme (Montreal Sözleşmesi) ve bu sözleşmeye ek Uluslararası Hizmet Veren Hava Alanlarında Yasa Dışı Şiddet Eylemlerinin Önlenmesine Dair Protokol ve Terörizmin Bastırılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi gösterilebilir.

⁷⁵ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:16. Birleşmiş Milletler, çoğunlukla belirli bir alana özgü suç tipi ile irtibatlı olarak sözleşme genelinde imzacı devletlerin bu suça ve yaptırımlarına dair ortak bakış açısı kazanması amacıyla birlikte adli iş birliği yöntemlerini öngörmesi bakımından, Avrupa Konseyi'nin adli iş birliğine ilişkin sözleşmelerinden ayrılmaktadır. Zira Konsey sözleşmeleri, örgütün tersine istisnaları bulunmakla birlikte, genel olarak adli iş birliği yöntemlerini düzenlemekte ve kural olarak sözleşmeye taraf olmak bakımından konsey üyesi olma şartı öngörmemektedir.

⁷⁶ Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 6. maddesi suçluların iadesini, 7. maddesi adli yardımlaşmayı, 8. maddesi davaların naklini, 10. maddesi transit ülkeler için uluslararası adli iş birliğini ve 11. maddesi kontrollü teslimat konularını düzenlemektedir. Terörizmin Finansmanın Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 10,11 ve 12. maddelerinde de benzer düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir.

⁷⁷ Örneğin; anılan sözleşmenin 24. maddesinde iade, 34. maddesinde verilere el koyma ve 31. maddesinde soruşturma aşamasında veri erişimi konusunda yardımlaşma olmak üzere adli iş birliğine ilişkin pek çok hüküm bulunmaktadır. Sözleşmenin 25. maddesinde ise temel kural olarak; taraf devletlerin bilgisayar sistemleri ve verileriyle ilgili cezai suçlara ilişkin soruşturma ve davaların yürütülmesi ya da cezai bir suça ilişkin olarak elektronik ortamda delil toplanması konusunda birbirlerine mümkün olan en geniş ölçüde yardımcı olacakları hükmüne yer vermektedir.

ile tarihi gelişimi başlayan ve Roma Statüsü ile kurulan, Avrupa Birliği ve üye devletleri ile sivil toplum örgütlerinin çabaları ile hayata geçirilen Anayasa'nın 38. maddesindeki ifadeyle Uluslararası Ceza Divanı (UCD/UCM),⁷⁸ statüsüne taraf olsun ya da olmasın tüm devletlerin adli iş birliğine büyük önem vermektedir.⁷⁹ Türkiye, şuan için Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kurucu statüsü olan Roma Statüsüne (UCM Statüsü) taraf değildir.⁸⁰ Dolayısıyla doğrudan Uluslararası Ceza Mahkemesi ile Türkiye arasında adli iş birliği yürütülmesi, özellikle bir Türk vatandaşının iade edilmesi mümkün görünmemektedir. Fakat taraf devletlerin veya BM Güvenlik Konseyi'nin UCM Statüsü m.13/1-b ve diğer hükümlere dayanarak alacağı bir karar ile bir olayın soruşturulmasını UCM Savcısından istemesi halinde,

⁷⁸ Mahkemenin kuruluşu ve yapısal özellikleri hakkında detaylı bilgi için bkzn: Dönmezer ve Erman, *a.g.e.*, 1976:585-589; Öztürk ve Erdem, *a.g.e.*, 2021:139-140; Aksar, Y. (2021c). *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk*. Cilt:2. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 244-248; Sur, M. (2021). *Uluslararası Hukukun Esasları*. İstanbul: Beta Basım Yayım, 317-320; Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:312-359; Köprülü, *a.g.m.*, 2005:44-46; Kılıç, A.Ş. (2004). "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Devletlerin Egemenliği Üzerine Ulusal Egemenlik Odaklı Bir İnceleme". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 58(3), 625-628; Önok, R.M. (2003). *Tarihi Perspektifiyle Uluslararası Ceza Divanı*. Ankara: Turhan Kitabevi, 22-136; Karakehya, H. (2008). "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulanabilir Hukuk". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 57(2), 136-144; Şenol, C. (2017). "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Yargı Yetkisini Türkiye ile İlişkili Bir Durumda Kullanabilmesi". *Ceza Hukuku Dergisi*, 12(35), 91-98; Bayıllıoğlu, U. (2007). "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 56(1), 53-58; Dülger, *a.g.e.*, 2021:1091-1093; Sözüer, A. ve Erman, R.B. (2001). "Uluslararası Ceza Mahkemesi". *Adalet Meslek Yüksek Okulu 20. Yıl Armağanı, İstanbul*, 243-291; Bayraktar, K. (2014). "Uluslararası Ceza Divanı Roma Statüsü". *Legal Hukuk Dergisi*, 1, 511.

⁷⁹ Kurucu statünün 86 ila 111 maddeleri arasındaki düzenlemeler, statü tarafı olan devlet açısından zorunluluk (m.86) ve statü tarafı olmayan devlet açısından (m.87/5-a) ise beklenti olarak UCM'nin yargı yetkisine giren suçlar bakımından devletlerin adli iş birliği sürecini yürütmesini talep edilebilir kılma şeklindedir. Mahkeme belli şartlar altında, INTERPOL veya uygun olan başka bölgesel organizasyonlar aracılığıyla bu talebini iletebilmektedir. Anılan maddelerde; şahısların yakalanarak teslim edilmesi ve gerektiğinde tutuklanması, geçici veya kalıcı transfer, tanık ve bilirkişi dinlemeleri, ifade alma, gerekli bilgi ve belge teslimi ve iade gibi adli iş birliğinin pek çok alt bileşenini ve iadede ihtisas ilkesi gibi pek çok adli iş birliği ilkesini düzenlenmiştir. Detaylı bilgi için bkzn: Köprülü, *a.g.m.*, 2005:48-54; Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:427-429. İade ve teslim düzenlemelerine ilişkin bkzn: Bayıllıoğlu, *a.g.m.*, 2007:108-111.

⁸⁰ Türkiye'nin statüye ilişkin tutum için bkzn: Bayıllıoğlu, *a.g.m.*, 2007:62-67. Türkiye'nin 1974 Kıbrıs müdahalesi ile ilgili olarak Loizidou-Türkiye ön sorunları kararıyla başlayan, 1987'de bireysel başvuru beyanı ve 1990'da AİHM'in zorunlu yetkisini tanıyan beyanıyla ilgili olarak "ahde vefa" prensibini dikkate almaksızın içtihat yoluyla yer ve zaman yönünden 1974 Kıbrıs müdahalesi dayalı davalarda Türkiye'nin geçmişe etkili olarak mahkûm edilmesi, bu mahkemenin statüsünün tanınması bakımından Türkiye'yi olumsuz etkilemiştir. Bayıllıoğlu, *a.g.m.*, 2007:92. Loizidou Kararı için bkzn: İnternet: European Court of Human Rights. (1995). Case of Loizidou v. Turkey (Preliminary Objections) (Application no. 15318/89), Web: <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=001124295&filename=CASE%20OF%20LOIZIDOU%20v.%20TURKEY%20%20%205BTurkish%20Translation%5D%20by%20the%20Turkish%20Ministry%20of%20Foreign%20Affairs.pdf>. Son Erişim Tarihi: 13.01.2022. Detaylı bilgi için bkzn: Renda, Y. (2013), "Loizidou Kararından Bugüne Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Kararları ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarının Kıbrıs'taki Mülkiyet Sorununa Etkisi". *Ankara Barosu Dergisi*, 1(1), 389. Karara ilişkin AİHM'in konu bakımından uygulama alanı değerlendirmesi için bkzn: Tezcan, D., Erdem, M.R. ve Sancaktar, O. (2004). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 70.

Türkiye'nin de bu soruşturma kapsamında UCM'nin adli yardım taleplerini yerine getirme mecburiyeti ortaya çıkabilecektir. Dolayısıyla Türkiye'nin UCM'nin yargı yetkisini tanımaması, böyle bir durumda UCM'nin adli iş birliği taleplerini yerine getirme mecburiyetini ortadan kaldırmamaktadır.⁸¹

Örneğin, Suriye'de işlendiği iddia edilen insanlık aleyhine suçlar ile savaş suçlarının cezalandırılması konusunda, Güvenlik Konseyi'nin -ileride- UCM Savcısını yetkilendirmesi ya da özel bir mahkeme kurması veya Suriye'nin Statü'ye taraf olmaması nedeniyle m. 12/3 gereği bir tek taraflı tanıma bildiriminde bulunması halinde; Türkiye'de bulunan suç mağdurları ve tanıkların dinlenmesine ilişkin adli yardım talepleri ile muhtemel faillerin Mahkeme'ye teslimi konusundaki adli iş birliği taleplerini Türkiye'nin yerine getirme zorunluluğu doğacaktır.⁸²

Türkiye UCM'den arı olarak Eski Yugoslavya topraklarında yaşanan ve insanlığa karşı suçlara vücut veren olaylarla ilgili olarak bu suçları yargılamakla görevlendirilen Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ile adli iş birliğini bir kanunla kabul etmiştir.⁸³ 4912 sayılı Kanun'un 5. maddesinde; Eski Yugoslavya

⁸¹ Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin tamamlayıcı nitelikteki yargı yetkisinin devletler açısından kabulü ilgili devletin UCM statüsünü kabulü veya UCM statüsüne taraf olmamakla birlikte mahkemeye belirli bir suç için mahkemenin yargı yetkisini kabul ettiğine dair bildirim yaparak mümkün olmaktadır. UCM statüsü m. 12/2-3, 13/a, c gereği suçun işlendiği ülke devleti ya da suçlunun uyruğunda bulunduğu devlet, yukarıdaki iki yöntemden birisi ile Mahkeme'nin yetkisini kabul etmiş ise mahkeme söz konusu suçlarla ilgili yargı yetkisini kullanabilmektedir. Bu şekilde yargı yetkisinin tanınması dışında, mahkemenin yargı yetkisini tanımayan devletler bakımından istinaî olarak mahkemenin yargı yetkisini kullanabileceğine dair hükümler bulunmaktadır. Statünün 13/1-b hükmü gereği, mahkemenin yargı yetkisine giren suçların işlendiği bir durumda BM Güvenlik Konseyi tarafından, BM Andlaşması'nın VII. Bölümü çerçevesinde, Mahkemenin Savcılık makamına kovuşturulması amacıyla havale edebilir. Böyle bir durumda, suçun işlendiği ülkedeki devletin veya suç faillerinin uyruğunda bulunduğu devletin Statüye taraf olması veya Mahkemenin yargı yetkisini kabul etme şartı aranmamaktadır. Nitekim Sudan ile ilgili 31 Mart 2005 tarih ve 1593 sayılı Güvenlik Konseyi kararı ile Darfur Bölgesinde ve 26 Şubat 2011'de alınan karar ile Libya'da işlenen suçlar açısından bu yöntem uygulanmıştır. Bu yönüyle BM Güvenlik Konseyi bildirimi ile UCM'nin yargı yetkisi söz konusu olduğunda, BM şartı gereği, kurucu statüye taraf olmayan fakat BM üyesi devletler açısından soruşturma ve kovuşturmanın yürütülmesinde, UCM ile iş birliği yapma sorumluluğu doğmaktadır. Detaylı bilgi için bkz: Aksar, *a.g.e.*, 2021b, 264-279; Sur, *a.g.e.*, 2021:320-321; Turhan, F. (2007). "Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisi". İçinde: F. Yenisey (Ed.), *Uluslararası Ceza Divanı*. İstanbul: Arıkan Yayınları, 123; Erdem, *a.g.e.*, 2004:199-202; Şenol, *a.g.m.*, 2017:99-106; Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:382-396; Bayılhoğlu, *a.g.m.*, 2007:101-103; Dülger, *a.g.e.*, 2021:1093-1095. Bu yetkinin; bir kişinin, tâbi olduğu devletin yargı yetkisini kabul etmediği bir mahkeme tarafından yargılanması sonucunu doğurduğundan ulusal egemenlik anlayışıyla bağdaşmadığı görüşü için bkz: Kılıç, *a.g.m.*, 2004:644-649.

⁸² Turhan, *a.g.m.*, 2019:3073. UCM'nin yargı yetkisini Türkiye ile ilişkili bir durumda kullanabilmesine dair açıklamalar için bkz: Şenol, *a.g.m.*, 2017:111-113; Bayılhoğlu, *a.g.m.*, 2007:96-100.

⁸³ 26.6.2003 tarihli ve 4912 sayılı Eski Yugoslavya'da İşlenen Bazı Suçların Kovuşturulması Hakkında Kanun için bkz: İnternet: Eski Yugoslavya'da İşlenen Bazı Suçların Kovuşturulması

Ülkesinde 1.01.1991 tarihinden bu yana işlenen ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 827 (1993) sayılı Kararına ekli Statü'de belirtilen suçlarla ilgili verilen kesin hükümler nedeniyle aynı suçlarla ilgili Türkiye'de yeniden yargılama yapılamayacağı düzenlenmiştir. Ayrıca mahkeme ile iş birliğine ilişkin 4. maddede ceza kovuşturmalarının nakli, 8. maddede Türk makamları ile EYUCM arasında taleplerin iletilmesi ve haberleşme, 9. maddede belge ve delillerin devri düzenlenmiştir. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü ile usul ve delil kurallarında, sanık veya şüphelinin iadesi veya transferi hususunda açık hüküm bulunmasına rağmen kanunda açıkça iade hususunda düzenleme bulunmamaktadır.⁸⁴

Dünyadaki tüm bu gelişmeler ışığında Avrupa Birliği aday ülkesi olarak hazırlık yapan Türkiye, 6706 Sayılı Kanun öncesi uluslararası adli iş birliğine ilişkin tüm süreçlerini ikili ve çok taraflı anlaşmalar ile TCK ve CMK'da yer alan birkaç hüküm uyarınca yürütmekteydi. Türkiye, uluslararası adli iş birliği alanındaki düzenli mevzuat eksikliğini gidermek amacıyla -Adli İşbirliğinin Kaynakları başlığında incelenecek olan- 29703 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan ve 23.4.2016 tarihli 6706 sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu'nu yürürlüğe sokmuştur.

Türkiye'nin diğer ülkeler ile arasındaki adli iş birliği sürecine dair istatistiklere bakıldığında; 2017 yılı itibarıyla ülkemize, diğer ülkelere, 7504 dosya adli yardımlaşma talebinin geldiği ve Türkiye'nin ise 4339 dosya ile diğer ülkelere adli yardım talebinde bulunduğu görülmektedir. Adli makamların iletişime geçtiği toplam 11843 adet dosya bulunmaktadır.⁸⁵ Söz konusu istatistiklerden; Türkiye'nin adli

Hakkında Kanun. (2003). Resmî Gazete Tarih ve Sayı: 01/07/2003-25155, Web: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4912.pdf> Son Erişim Tarihi: 10.01.2022.

⁸⁴Eski Yugoslavya Ceza Mahkemesi'nin ulusal mahkemelere müdahale etme ve davanın devrini talep etme yetkisi devletler ile mahkeme arasında dikey ilişki kurulduğu yönünde değerlendirilmektedir. Bknz: Aksar, *a.g.e.*, 2021b 248. Kanunun nakil giderleri başlıklı 10. maddesinde; Türk vatandaşlarının sanık, tanık, bilirkişi ve suçtan zarar gören olarak Uluslararası Mahkeme önüne çıkarılması söz konusu olduğunda şahısların yol ve ikamet giderlerinin Statü uyarınca, Uluslararası Mahkeme tarafından karşılayacağı ifade edilmiştir. Bu düzenlemede geçen sanıklar ifadesinden kanun kapsamında sanıkların iadesinin mümkün olabileceği düşünülse de kişiler bir devlete değil de uluslararası mahkemeye teslim edileceğinden gerçek anlamda iade müessesinin varlığından söz edilemeyecektir. Anayasa madde 38'e 7.5.2014 tarih ve 5170 sayılı Kanun'un 5. maddesiyle getirilen "Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın getirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı ülkeye iade edilmez" şeklindeki düzenlemeye rağmen Roma Statüsü'ne henüz taraf olmayan Türkiye bakımından Anayasa'nın da buna izin verdiğini söylemek doğru olmayacaktır. Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:180.

⁸⁵2020-2021 yıllarına ilişkin güncel veri, T.C. Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından açıklanmadığından; ulaşılan en güncel veri olarak 2017 yılına dair

yardımlaşma açısından en çok Almanya, KKTC, Gürcistan, ABD ve Hollanda ile iş birliği süreci yürüttüğü görülmektedir. Bu durum, anılan ülkelerde Türk vatandaşlarının yoğun olarak hayatını sürdürmesinden kaynaklanmaktadır. Fakat bu ülkelerin yanı sıra, Türkiye; Bolivya, Kenya, Vietnam ve Tayland gibi pek çok ülke ile de adli iş birliği süreci yürütmektedir.⁸⁶ Görüldüğü üzere, adi iş birliği; ceza muhakemesi açısından, uluslararası hareketliliği bir engel olmaktan çıkartarak egemenlik bariyerlerinin kaldırılmasına hizmet eden çok yönlü işlev sergilemektedir.⁸⁷

2.3. Kolluk Alanında Uluslararası Adli İş Birliği Örneği Olarak INTERPOL

Sınır ötesi suçluluğun giderek artmasına bağlı olarak uluslararası kolluk kurma, uluslararası merkezi bir adli sicil oluşturma, iadeye ilişkin sorunlara çözüm üretme ve ülkeler arasında kolluk hizmetleri arası iş birliğini sağlama düşünceleri ile kurulan Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı (INTERPOL); günümüzde dünya üzerindeki en geniş polis teşkilatına sahip 195 üye devletin bulunduğu Birleşmiş Milletlerden sonra, dünyanın en büyük ikinci uluslararası örgütüdür.⁸⁸ Kuruluş amacı geliştirilmiş uluslararası polis örgütü olarak suçluluğu önlemek ve mücadele etmek olan INTERPOL,⁸⁹ bir grup kıdemli polis memurunun öncülüğünde, 1923’de, Viyana’da kurulmuştur.⁹⁰ Teşkilat merkezi Fransa’nın Lyon Şehrinde bulunmaktadır.

istatistikler kullanılmıştır. 2011-2015 yılları arasında suçluların iadesi, hükümlü nakli ve istinabe verileri için bkz: Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:631-632.

⁸⁶ Arslan, *a.g.s.*, 2018:154.

⁸⁷ Gelişimi bakımından yine de 20. yüzyılın yarısına kadar oldukça sınırlı şekilde yürüyen uluslararası adli iş birliğinin günümüzde halen hukuki ve ticari uyumsuzluklar alanındaki iş birliğinden en az yarım yüzyıl geride olduğu iade konusunda ulaşılan seviyeyi yakalamadığı düşünülmektedir. Bknz: Aydın, *a.g.m.*, 2015:15.

⁸⁸ Üye devletlerin tam listesi için bkz: İnternet: INTERPOL. (2022a). Member Countries, Web: <https://www.interpol.int/Who-we-are/Member-countries> Son Erişim Tarihi: 16.12.2021.

⁸⁹ Güneş, M. (2020). “Abuse of the Interpol Red Notice for Political Purposes in Human Rights Law”. *TIHEK Academic Journal*, 41(61), 35; Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:203; Oğuz, S. (1986). *Milletlerarası Kaçakçılık Suçları ve Önlenmesinde Milletlerarası Polis ve Adli İşbirliği*. Ankara: Liman Yayınları, 57.

⁹⁰ İnterpol, uluslararası pek çok toplantı sonucunda kurulmuştur. Örgütün temeli 1855 yılında toplanan Viyana Kongresi, 1905 Buenos Aires Polis Kongresi, 1909 Madrid ve 1913 Washington’da Milletlerarası Polis Konferansı’nda ve 1914 Monaco’da gerçekleştirilen I. Milletlerarası Polis Kongresi’nde atılmıştır. Resmi kuruluşu ise Uluslararası Cina Polis Komisyonu adı ile II. Milletlerarası Polis Kongre’sinde 10 maddelik ilk Teşkilat Tüzüğü’nün kabul edilmesiyle olmuştur. Örgüt “INTERPOL” ismini ilk kez 1956’da, bir telgraf adı kısaltması olarak kullanmıştır bkz: Gözübüyük, *a.g.e.*, 1959:86-87. Ayrıntılı bilgi için bkz: İnternet: INTERPOL. (2022b). Our History, Web: <https://www.interpol.int/Who-we-are/Our-history> Son Erişim Tarihi: 16.12.2021; Yenisey, F. (2015). *Kolluk Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi, 92. Bazı yazarlar İnterpol’ün kuruluşu ile irtibatlı olarak uluslararası kolluk iş birliği tarihini 2. Dünya Savaşı’nı baz alarak iki döneme ayırmakta ve ilk

INTERPOL çoğu uluslararası örgütten farklı olarak, uluslararası bir anlaşma metnine dayanarak veya bir uluslararası örgütün yetki organı kararıyla kurulmamıştır.⁹¹ Kuruluşunun bu yapısı nedeniyle örgüt 1990 yıllara kadar, uluslararası hukuk düzleminde uluslararası kişilikten yoksun kabul edilmiştir. INTERPOL'ün Avrupa Konseyi gibi bölgesel veya Avrupa Birliği gibi ulus üstü bir niteliğe haiz örgüt statüsü de bulunmamaktadır. Buna rağmen örgütün en azından zımnen bir uluslararası örgüt olduğu kabul edilmiştir.⁹² Zaman içerisinde INTERPOL'ün statüsünde gerekli değişiklikler yapılarak örgüt uluslararası hukuk düzleminde uluslararası örgüt vasfını kazanmıştır.⁹³

İlk 20 yıllık sürecini danışma merkezi şeklinde faaliyet göstererek geçiren INTERPOL⁹⁴, genellikle suçluluk ile mücadele adına; devletlerarası bilgi toplama,

defa 1848 senesinde Alman Devletleri Polis Birliği ile başladığını ileri sürmektedir. Detaylı bilgi için bkz: Gerspacher, N. (2008). "The History of International Police Cooperation: a 150 – Year Evolution in Trends and Approaches". *Global Crime*, 9(1–2), 169–184; Dönmezer ve Erman, *a.g.e.*, 1976:430-432.

⁹¹ INTERPOL gibi temel bir uluslararası anlaşmaya dayanmayıp "*de facto*" olarak kurulmuş, günümüzde birer uluslararası örgüt durumunda olan Uluslararası Hava Ulaştırma Derneği, Dünya Doğayı Koruma Birliği ve Parlamentolar arası Birlik gibi kuruluşlarda bulunmaktadır bkz: Başlar, K. (2012). "Uluslararası Kuruluşlar ve Uluslararası Hukuk Kişiliği". *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, 8(30), 13.

⁹² Alman Eyalet Mahkemesi "*Scientology Kirche Deutschland et al v Interpol*" davasında, örgütün faaliyetleri ile ilgili Almanya'da yargılanabilmesi için merkezinin bulunduğu Fransa hukukuna göre hukuksal ehliyetinin belirlenebileceğini, dolayısıyla INTERPOL'ün hukuki ehliyetine sahip olduğunu kabul etmiştir. Bknz: Martha, R.S.J., Grafton, C. ve Bailey, S. (2020). *The Legal Foundations of Interpol*. Oxford: Hart Publishing. Buna karşın, Kolombiya Federal Temyiz Mahkemesi "*Steinberg v. International Criminal Police Organization*" davasında, INTERPOL'ün Amerikan hukukundaki belirsiz konumuna işaret ederek niteliği hususundaki farklı görüşlere rağmen INTERPOL aleyhine açılan davada yargı yetkisi olduğunu kabul etmiştir. Bknz: Başlar, *a.g.m.*, 2012:16; Erdem, *a.g.e.*, 2004:418-419.

⁹³ Günümüzde halen bazı kesimlerce INTERPOL'ün uluslararası hukuk açısından statüsü tartışmalı kabul edilmektedir. Her ne kadar bazı yazarlar ve ülkeler tarafından örgütün üyelerinin devletler olmaması ve üyelerinin iradesinden bağımsız tüzel kişilik olarak yetkiye sahip olamaması nedeniyle Birleşik Krallık INTERPOL'ün uluslararası hukukun öznesi olduğu görüşünü reddetmekte ise de INTERPOL Statüsünün 4. maddesi göz önünde bulundurularak üyelerini devletlerin değil, devletlerin ulusal polis teşkilatlarının oluşturduğu ve bu teşkilatların da ilgili devletin hükümeti tarafından belirlendiği ve yine statünün 41. maddesi ile örgüte uluslararası anlaşma yapma yetkisi verildiği göz önüne alındığında; en azından INTERPOL'ün devletlerarası kendine özgü özellikleri olan bir örgüt olduğu kabul edilmelidir. Öztürk, C. (2018). *Ulusal ve Uluslararası Polis Yönetimi*. Bursa: Ekin Yayınevi, 132; Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:203; Güneş, *a.g.m.*, 2020:36.

⁹⁴ Uluslararası kolluk iş birliği sürecinde, INTERPOL hem kolluğun adli görevi bakımından hem de önleyici görevleri açısından faaliyet göstermektedir. Örneğin 6222 sayılı Kanun kapsamında uygulanan spor müsabakalarını seyirden yasaklama tedbirine ilişkin bilgiler, Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde tutulan ve bu amaca özgü elektronik bilgi bankasına derhal kaydedilir. Bu bilgi bankasına spor kulüplerinin ve federasyonların erişimi sağlanır. Yasaklanan kişilere ilişkin bilgiler, ilgili spor kulüplerine ve yurt dışında yapılacak müsabaka öncesinde müsabakanın yapılacağı ülkenin yetkili mercilerine (INTERPOL Merkezi Makamı) bildirilir. 30 Mart 2020 tarihli Futbol Maçlarında ve Diğer Spor Müsabakalarında Bütüncül Bir Emniyet, Güvenlik ve Hizmet Yaklaşımı Üzerine Avrupa Konseyi Sözleşmesi bu tedbir açısından önemlidir detaylı bilgi için bkz: Şahin, C., Özgenç, İ. ve Üzülmüş, İ. (2012). *Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Çare Olarak Seyirden*

veri deęiřimi⁹⁵ ve haberleřmeye⁹⁶ hizmet etmekteyken statünün kabul edilmesiyle uluslararası kişi ve sınırlı ölçüde de olsa eşya araması üzerine yoğunlaşmıştır.⁹⁷ INTERPOL'ün kendine has icra ve operasyonel yetkisi bulunmadığından; bu tür yetkiler, Statünün 2. maddesinde belirtildiği üzere, her bir devlette yürürlükte olan kanunlar çerçevesinde ve o devletin ulusal kolluk kuruluşlarıyla kullanılmaktadır.⁹⁸

INTERPOL teşkilatının kuruluş amacına yer veren ve halen yürürlükte olan 1956 tarihli Interpol Ana Sözleşmesinin 2. maddesinde göre; INTERPOL'ün amacı; tüm kriminal polis otoriteleri arasında, değişik ölkelerdeki kanunlar çerçevesinde, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ışığı altında, karşılıklı olarak en geniş düzeyde yardımlaşmanın sağlanması ile adli suçların önlenmesi ve bastırılmasına katkıda bulunacak kuruluşlar oluşturmak ve bunların gelişmesini sağlamak olarak açıklanmıştır.⁹⁹ Anılan sözleşmenin 3. maddesi ile, teşkilatın politik, askeri, dini ve ırkı karakterli faaliyetlerde bulunması ve bunları müdahale etmesi yasaklanarak bu alanda işlenen suçlarla irtibatlı iş ve işlemleri yürütemeyeceği kararlaştırılmıştır.¹⁰⁰

Yasaklanma, Sporda şiddet ve Düzensizliği Önlenmesi Kanunu. Ankara: Seçkin Yayınları, 33-46, 121-126. Çalışma bakımından incelenen hususlar adli iş birliği sürecine yönelik olduğundan INTERPOL'ün önleyici faaliyetleri incelenmemiştir.

⁹⁵ INTERPOL'ün EDV ve Criminal Information System adı altında iki ayrı veri depolama sistemi bulunmaktadır. Bunlardan bir veri işleme sistemi olan EDV'de, sistemde kişinin olay ile irtibatını gösteren bilgileri içeren şahıs veri bankası, olaya ilişkin bilgileri içeren olay bankası, çalıntı/ kayıp seyahat belgeleri veri tabanı, çalıntı oto veri tabanı, çalıntı doküman veri tabanı, DNA veri tabanı, çocukların cinsel istismarı veri tabanı, parmak izi veri tabanı ve çalıntı sanat eseri veri bankası bulunmaktadır. Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:213; İnternet: T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü. (2021). İTERPOL Hizmetleri, Web: <https://www.egm.gov.tr/interpol/interpolhizmetler> Son Erişim Tarihi: 01.02.2021.

⁹⁶ Ulusal merkez bürolar aracılığı ile devletler birbirleriyle doğrudan haberleşme gerçekteşmekte ve bu yolla adli yardım, özellikle arama, yakalama ve bilgi taleplerini doğrudan birbirlerine iletebilmektedir. Üye devletler "I-24/7" ve "I-link" adı verilen güvenli, haberleşme ağları vasıtasıyla birbirleriyle bağlantılı olup bu sistemler aracılığı ile ulusal polis teşkilatlarında bulunan kayıtlar ve veri tabanları eş zamanlı olarak ulaşılabilir halde tutulmaktadır. Yenisey, *a.g.e.*, 2015:95; Soysal, T. (2016). "Kırmızı Bülten Düzenleme Esasları, ABD Uygulaması ve INTERPOL'e Yönelik Eleştiriler". *Adalet Dergisi*, (56), 58.

⁹⁷ INTERPOL'ün görev alanlarını genel olarak güvenli küresel polis bilgi sistemi, kanun uygulayıcı birimlere 7/24 destek, yenilik, kapasite geliştirme ve araştırma ile son olarak suç ve suçluların tespitine yardımcı olmak olarak tasnif eden görüş için bkz: Çiçek, L. (2018). "İade Sürecinde Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatının (İTERPOL) Rolü ve Uluslararası Yakalama Kararlarının Yerine Getirilmesi", *Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Sempozyumu-Tebliğler*, 13-14 Nisan, Antalya, 94.

⁹⁸ INTERPOL'ün kurucu tüzük metni milletlerarası anlaşma metni mahiyeti taşımamaktadır. Ancak buna rağmen, bu organizasyona devletler üye olabilmekte ve organizasyon bünyesinde temsilcilikler görevlendirilebilmektedir. Özgeç, İ. (2017). *Türk Ceza Hukuku Mevzuatı*. Cilt:3. (Milletlerarası Sözleşmeler). Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1039; Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:212.

⁹⁹ Özgeç, *a.g.e.*, 2017:1040.

¹⁰⁰ Interpol ana sözleşmesinden yola çıkılarak örgütün faaliyetine egemen olan ilkeler; ulusal egemenlik ve saygı ilkesi, yalnızca adi suçların kovuşturulmasına ilişkin adli yardımlaşma istemleriyle ilgilenme ilkesi, iş birliğini evrenselliği ve esnekliği ilkesi, bütün üyelere eşit davranma

Ne var ki uygulamada terörist saldırılarla mücadeleyi mümkün kılmak adına 1984 tarihli Lüksemburg'da yapılan Genel Kurul'da politik amaçlı suç kavramı daraltılmaya çalışılmış ve “*çatışma bölgesi dışında bulunan devlette, mağdurun da çatışma bölgesi ile bir ilişkisinin bulunmadığı suçlar*” politik suç kavramının dışına çıkartılmıştır.¹⁰¹

INTERPOL, uluslararası karaktere sahip suç ve suçluluğun önlenmesi ve fail ya da faillerin yakalanması için yürütülecek devletlerarası yardımlaşmayı sağlamak adına, üye ülkeler arasında, kriminal bilgilerin paylaşılmasını sağlayan uluslararası bülten sistemini oluşturmuştur. Bu sisteme göre INTERPOL; ilgili ülke INTERPOL biriminin veya uluslararası mahkemenin talebi üzerine INTERPOL Genel Sekreterliğince; örgüt, ulusal büroların ve adli mercilerin veya uluslararası kuruluşların talebi ile cezai konulara ilişkin soruşturma ve kovuşturma işlemleri için şüpheli, sanık veya hükümlünün gözaltına alınması/tutuklanması, teslimi veya iadesinin yapılabilmesi için yakalanmaları amacıyla “**kırmızı**”,¹⁰² aranan veya kayıp kişinin yer ve doğru ve tam kimlik bilgilerinin tespiti için “**mavi**”, şahsı izlemek ve şahsın adli sicili ile ilgili seyahat edeceği üye ülkeyi uyarmak amacıyla “**yeşil**”, şahsın suç işleme metodu, gizleme yöntemleri, düzenekleri ve suç aletleri hakkında bilgi vermek ve yürütülen muhakemenin neticelendirilmesi için “**mor**”, kayıp şahısların yerinin tespiti ya da kendilerini tanıtamayan kişilere yardım etmek için “**sarı**”, kimliği belirlenemeyen cesetlerin tespiti için “**siyah**” ve kamu güvenliğine, kişi ya da çevreye ciddi zarar verme tehdidi bulunan önemli olaylara, şahıslara, suç

ilkesi, örgütün faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ilkesi ve iş birliğinin esnekliği ilkesi olarak sayılmaktadır. Bknz: Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:207-210.

¹⁰¹ Erdem, *a.g.e.*, 2004:421. Buna değişikliğe rağmen iade ile bağlantılı olarak siyasi suç kavramı her bir devlete göre farklı biçimlerde ele alındığından politik açıdan önem taşıyan suçlarla mücadelede ileride iade müessesesi bakımından da ele alınacağı üzere farklı uygulamalar gündeme gelmeye devam etmektedir.

¹⁰² Kırmızı bültenin şüpheli, sanık veya hükümlünün adalet önüne çıkartılmasındaki önemli rolüne rağmen son on yıl içerisinde çıkarılan bültenlerin ülkeler ile ilişkilendirilerek kötüye kullanımları hakkında detaylı bilgi için bknz: Güneş, *a.g.m.*, 2020:40-42; Kırmızı bültenlerin hangi şartlar altında INTERPOL ’ün internet sitesinde kamuya açık olarak yayınlanabileceğine ilişkin bknz: Çiçek, *a.g.s.*, 2018: 96. Avrupa Ülkeleri uluslararası seviyede aranan kişilerin yakalanması ve iade prosedürünün işletilebilmesi için INTERPOL dışında, bölgesel düzeyde çalışan ve yasal dayanağı Avrupa Yakalama Müzekkeresi olan EUROPOL’de kullanılmaktadır. EUROPOL’e Avrupa Birliğinin İşleyişi Hakkında Anlaşma ile koordinasyonun sağlanması, bilgi alışverişinde bulunulması, yakalama ve iade sürecinin işletilmesi ile ortak soruşturma ekiplerinin kurulması gibi görevler verilmiş olmasına rağmen ulusal polis teşkilatının sahip olduğu ifade alma veya gözaltına alma yetkisi tanınmamıştır. Bknz: Can, *a.g.e.*, 2021:53-53.

özetlerine ilişkin ve tehlikeli madde uyarıları için “**turuncu**” bülten çıkartarak uluslararası arama faaliyeti yürütmektedir.¹⁰³

INTERPOL’ün faaliyetleri Interpol Statüsü’nün yanında, katılan devletlerin aralarındaki tek veya çok taraflı sözleşmelere de dayanmaktadır. Bu anlamda, örgütün faaliyet alanını özellikle kişilere ve eşyalara şiddet kullanılması, ateşli silahların kötüye kullanılması, organize suçluluk, kalpazanlık, uyuşturucu madde kaçakçılığı, insan ticareti, hava ulaşımının güvenliğine yönelik suçlar ve çevre suçları oluşturmaktadır.¹⁰⁴ INTERPOL’ün adli iş birliği sürecindeki en önemli işlevi üye devletler arasında; diplomatik ilişkiler kurulmamış, iki taraflı adli iş birliği hususunda herhangi bir sözleşme bulunmasa veya sözleşme bulunmasına rağmen etkin iş birliği süreci yürütülememiş olsa dahi üye devletlerin polis teşkilatlarının karşılıklı adli iş birliği faaliyeti yürütmelerine imkân sağlamasıdır. INTERPOL aracılığı ile yakalama ve tutuklamaya yabancı adli yardımlaşma kanunlarında örneğin Romanya Adli Yardımlaşma Kanunu m. 883 olduğu gibi yer veren ülkeler olduğu gözlemlenmiştir. Bu kapsamda, örgüte genellikle çok veya iki taraflı sözleşmeler ile üye devletlerin karşılıklı adli iş birliği süreçlerinde aracılık faaliyeti yürütme görevi verilmiştir.¹⁰⁵

INTERPOL’ün ceza işlerinde adli iş birliği sürecindeki görevini düzenleyen çok taraflı anlaşmalar ve ilgili maddeleri şu şekildedir:

- CİKAYAS m.15/5’ e göre; sözleşmenin tarafı olan devletler uygun gördüğü takdirde, tüm adli yardımlaşma yazışmaları İTERPOL aracılığı ile yapılabilecektir. Söz konusu sözleşmede, asıl kural m. 15/1’e göre, adli iş birliğine dair taleplerin sözleşmeye taraf devletlerin Adalet Bakanlıklarınca

¹⁰³ İnternet: INTERPOL. (2022c). Notices, Web: <https://www.interpol.int/How-we-work/Notices> Son Erişim Tarihi: 16.12.2021. Detaylı bilgi için bkz: Yenisey, *a.g.e.*, 2015:95; Soysal, *a.g.m.*, 2016:58; Güneş, *a.g.m.*, 2020:38. INTERPOL ayrıca Interpol- Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Özel Bültenleri adı altında terörizm ile mücadelede Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’ne yardımcı olmak üzere bülten çıkarmakta ve mültecilik statüsünün suiistimaline karşı girişimlerde bulunmaktadır. Bknz: Çiçek, *a.g.s.*, 2018: 95-99.

¹⁰⁴ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:211; Oğuz, *a.g.e.*, 1986:71-73.

¹⁰⁵ Üye devletlerin farklı teknik alt yapıya ve donanımına sahip olmaları nedeniyle iş birliği sürecinin yürütülmesinde INTERPOL ile iş birliği sürecinin yürütülmesini olumlu yönde değerlendirenler olduğu gibi genel olarak INTERPOL’ün talepleri etkin ve hızlı bir şekilde karşılayacak yapıda olmadığı da savunulmaktadır. Detaylı bilgi için bkz: Soysal, *a.g.m.*, 2016:72-73; Ertuğrul, *a.g.e.*, 2016:136; Başlar, *a.g.m.*, 2012:15; Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:215. Bu duruma çözüm önerisi olarak INTERPOL’ün üye ülkeler ile ikili girişimlere girerek insan hakları ve hukukun üstünlüğünü yükseltmek için yeni bir kalkınma programı aracılığı ile cezai konularda adli iş birliği sürecini yürütmesi önerilmiştir. Bknz: Güneş, *a.g.m.*, 2020:44.

iletilmesidir. INTERPOL'e dair düzenleme ile örgüt bu sözleşme açısından istisnai olarak, devletlerin sonradan kararlaştırabileceği alternatif aracı bir kurum olmuştur.

- SİDAS m. 16/3'e göre; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, iadeyi talep eden taraf devlet yetkili makamları kişinin geçici olarak tutuklanmasını talep edeceğinde, talebini INTERPOL aracılığı ile talep edilen devlete iletebilecektir.
- Ceza Kovuşturmalarının Aktarılması Konusunda Avrupa Sözleşmesi (CKAAS) m.13/2'ye göre; ceza soruşturmalarının ve kovuşturmalarının aktarılması ile ilgili her türlü adli yardım talebinin, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde INTERPOL aracılığıyla yapılması mümkündür.
- Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesi (CYMDAS) m. 15/2'ye göre, bu sözleşmeden doğan taleplerin yerine getirilmesinde acil ve geciktirilemeyecek durumlarda, bütün istek ve bildirimler INTERPOL aracılığıyla da yapılabilecektir.
- Suçtan Kaynaklanan Gelirlerin Aklanması, Araştırılması, Ele Geçirilmesi ve El Konulmasına İlişkin Sözleşmesi (SKGAKİS) m.24/3'ye göre; sözleşme dâhilinde yapılacak her türlü adli iş birliği taleplerinin de INTERPOL aracılığı ile yapılması mümkündür.¹⁰⁶

Çok taraflı sözleşmeler dışında ikili anlaşmalar ile de INTERPOL'e benzer görevlerin verildiği görülmektedir. Örneğin Umman ile Türkiye arasında yapılan Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması'nın "*Suçluların İadesi*" başlıklı 39. maddesine göre, geçici tutuklama isteminin, istenilen tarafın yetkili makamlarına gerek diplomatik kanaldan gerek posta veyahut telgraf veya

¹⁰⁶ Genel olarak çok taraflı sözleşmelerde ortak düzenlemelere yer verilerek INTERPOL'e; geçici tutuklama ve gecikmesinde sakınca bulunan haller hariç olmak üzere ikincil ve tamamlayıcı nitelikte devletler arasında iş birliği sürecinin aracı aktörü olarak yer verildiği değerlendirilmiştir. Örneğin; 1961 tarihli Uyuşturucu Maddelere Dair Tek Sözleşmesi m. 35 ile 1971 tarihli Psikotrop Maddeler Sözleşmesi m. 8'e göre; uyuşturucu madde suçlarıyla mücadelede karşılıklı adli ve kolluk yardımlaşmasına oldukça geniş bir biçimde yer verilmiştir. Benzer şekilde düzenlemeler; Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme m. 18, Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (SASMUS/Palermo) m. 18, Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol m. 18, Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi (BMYMS) m.13, Avrupa Konseyi Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi m.30, Avrupa Konseyi Sanal Ortamda İşlenen Suçlar Sözleşmesi m. 27/9-b'de yer almaktadır.

Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı aracılığıyla ya da yazıya dönüştürülebilen ve istenilen tarafça kabul edilecek herhangi bir şekilde iletilebileceği düzenlenmiştir. ¹⁰⁷

Türkiye Cumhuriyeti, 08.01.1930 tarihinde 8761 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile INTERPOL'e üye olmuştur. Türkiye ile INTERPOL arasındaki cezai konularda adli iş birliği sürecini iki ana başlık altında sınıflandırmak mümkündür. İlk sınıflandırma, yukarıda belirtilen çok taraflı sözleşmeler ve Türkiye'nin taraf olduğu iki taraflı anlaşmalarda INTERPOL'ün yürüttüğü aracılık faaliyetleri, ikincisi ise özellikle şüpheli, sanık veya hükümlünün iadesinin yapılabilmesi için yakalanmaları amacıyla yer tespitlerinin sağlanmasıdır. ¹⁰⁸

Türkiye Cumhuriyeti adli makamlarınca yürütülmekte olan soruşturma, kovuşturma veyahut cezanın infazı sürecinde; şüpheli, sanık veyahut hükümlünün iadesinin talep edilmesi gerektiğinde; ilgili suçtan aranmakta olması nedeniyle şahsın uluslararası alanda nerede olduğunun tespiti INTERPOL aracılığıyla “kırmızı bülten” ya da “difüzyon mesajı” yayımlanması ile yapılmaktadır. ¹⁰⁹ Çıkarılan kırmızı bülten ile şahsın görüldüğü yerde yakalanması için bülten de açık kimliğine, kendisine isnat edilen suça ilişkin bilgilere ve tespit edildiği yerde yakalanması için gereken tedbirler ile mevcutsa fotoğraf ve parmak izine yer verilir. ¹¹⁰ Ancak kırmızı bülten çıkarılan kişinin yakalandığı zaman doğrudan iade edileceği anlamına gelmemektedir. ¹¹¹

¹⁰⁷ Benzer düzenleme Türkiye ile Rusya Federasyonu arasında imzalanan Cezai Konularda Adli Yardımlaşma ve Suçluların İadesi Anlaşması m. 24/3'te ve Türkiye ile Türkmenistan Arasında imzalanan Hukuki ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması m.38/3'te bulunmaktadır.

¹⁰⁸ Ertuğrul, *a.g.e.*, 2016:137.

¹⁰⁹ İade hukuku bakımından INTERPOL faaliyetleri kapsamında, 2017 yılında AB ülkelerinden Türkiye'ye 20 Asayiş ve 17'si Kaçakçılık olmak üzere toplam 37, 12 terör ve 1'i kaçakçılıkla irtibatlı olmak üzere toplam 13 şahıs sınır dışı yoluyla Türkiye'ye teslim edilmiştir. 2017 yılında Türkiye'ye INTERPOL tarafından tutulan veriler dahil olmak üzere iade edilen kişi sayısı 82, Türkiye'nin iade ettiği kişi sayısı ise 11'dir. Bknz: Çiçek, *a.g.s.*, 2018: 97. Şüpheli veya sanık ile hükümlü hakkında çıkartılacak kırmızı bülten talepname örnekleri için bknz: Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2022a.

¹¹⁰ Güneş, *a.g.m.*, 2020:37; Ertuğrul, *a.g.e.*, 2016:138; Ergül, *a.g.e.*, 2003:37. Ülkelerden gelen bildirimler INTERPOL Tüzüğüne uygunsa ve tüm yasal koşulları sağlıyorsa yayınlanmaktadır. Türkiye'de mahkeme kararı veya savcılığın talebi önce Adalet Bakanlığı'na iletilmektedir. Şayet burada uygun görülür ise talep Emniyet Genel Müdürlüğü İnterpol ve EUROPOL Daire Başkanlığı'na iletilmektedir.

¹¹¹ Carmelo Bruzzese davası, iddia edilen suçun çoğu mevzuatta oldukça ciddi cezalandırıldığı halde, kırmızı bültenlerin her zaman tutuklama veya iadeye neden yol açmadığına dair ilginç bir örnektir. Kanada polisi, nerede yaşadığını, diğer INTERPOL üye ülkesi İtalya tarafından arandığını bilmesine rağmen, Bruzzese'yi tutuklamamıştır. Bknz: İnternet: Estlung, M. (2014). “INTERPOL Red Notices and Dual Criminality”. *Red Notice Law Journal*, Web:

Kırmızı bültenin hazırlanması ve yayımlanması süreci uzun olduğundan, özellikle gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, difüzyon mesajına başvurulmasını gerekli kılmaktadır. Difüzyon mesajı; kırmızı bültene ilişkin şartlar çerçevesinde şüpheli, sanık veya hükümlünün yakalanması için ilgili devletin yetkili merci tarafından diğer devletlerin yetkili mercilerine iletilen dağıtımli mesajdır.¹¹²

Uygulamada iki yöntemden hangisi tercih edilirse edilsin yeri tespit edilen kişi hakkında gerekli görülür ise ülkesinde bulunduğunu tespit eden devlet geçici olarak tutuklama tedbirine başvurabilmektedir.¹¹³ Tedbirin uygulanması sonrası uygulayan devlet arayan devleti durumdan haberdar eder ve arayan devlet iade talepnamesini gönderir. Aranan şahsa geçici tutuklama tedbirinin uygulanması daha hızlı işleyen bir süreç olduğundan bu tedbire ilişkin talepler, Türkiye'ye genellikle INTERPOL kanalı ile gelmekte ve daha sonra diplomatik yollardan teyidi alınmaktadır.¹¹⁴

2.4. Adli İş Birliğinin Kaynakları

Uluslararası cezai konularda adli iş birliğinin ana ve doğrudan kaynağını, tarihsel süreç içerisinde çeşitli ülkelerle yapılan ikili ve bölgesel düzeyde Avrupa Konseyi veya küresel düzeydeki Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütlerin hazırlayarak yürürlüğe konan çok taraflı sözleşmeler oluşturmaktadır.¹¹⁵ Taraf devletler sözleşmelerle talepte bulunan devlet için asgari haklarına, talepte bulunulan devlet için talebi yerine getirme hususunda asgari şartlara ve her iki ülke açısından

www.rednoticelawjournal.com/2014/08/interpol-red--notice-and-dual-criminality/ Son Erişim Tarihi: 15.03.2022.

¹¹² Ergül, *a.g.e.*, 2003:39; Öztürk, M. ve Bilgin A. (2021). *Cezai ve Sınırışan Örgütlü Suçlarla Mücadelede ABD ve Türkiye Arasında Karşılıklı Adli Yardımlaşma Rehberi*. İstanbul: Aristo Yayınevi, 66; Ulutaş, *a.g.e.*, 2012b:77. INTERPOL'ü temsilen her devlet bünyesinde birim kurulmuştur. Ülkemizde bu birim; önce 8.1.1930 tarihli ve 8761 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile INTERPOL'e üye olunmasıyla kurulan ve takip eden süreçte 190 sayılı KHK çerçevesinde 15.11.1984 sayılı Teşkilat Kuruluş Şeması ve 01.04.1988 tarih ve 88/11816 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile şekillendirilen ve geçtiğimiz yıllarda şube müdürlüğünden daire başkanlığına dönüştürülen Interpol Daire Başkanlığıdır. Bu daire başkanlığı, INTERPOL Genel Sekreterliği ile diğer üye devletlerin milli merkez birimleri ile koordineli olarak hizmet vermektedir. Bknz: Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:206.

¹¹³ Kırmızı bültenin değeri her ülke bakımından kendi mevzuatı ile ilgilidir. Bazı ülkeler Kırmızı Bülteni ülkelerinde yakalama müzekkeresi sayarken Türkiye'nin de dahil olduğu bazı ülkeler Kırmızı Bülteni geçici tutuklama tedbirinin uygulanması bakımından yasal dayanak olarak kabul etmemekte ancak bir ön değerlendirme neticesinde yakalama emri hükmüne haiz kabul etmektedir. Bknz: Çiçek, *a.g.s.*, 2018:96; Güneş, *a.g.m.*, 2020:37.

¹¹⁴ Ertuğrul, *a.g.e.*, 2016:139.

¹¹⁵ Sözleşmelere ek olarak özellikle adli yardımlaşmanın güçlendirilmesi amacıyla imzalanan iş birliği protokolleri, ortak açıklama ve mutabakat zaptları da bulunmaktadır. Bknz: Arslan *a.g.s.*, 2018:156; Turhan, F. (2006). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Asil Yayınevi, 11-12.

ise adli iş birliği süreci yürütme yükümlülüğüne dair hükümlere yer vermekte ancak bu sözleşmelerden doğan yükümlülüklerin iç hukukta nasıl yerine getirileceği çoğunlukla sözleşmelerde düzenlenmeyip devletlerin iç hukuklarına bırakılmaktadır.¹¹⁶ İş birliği tarafı olan devletler arasında herhangi bir sözleşme bulunmadığı hallerde ise adli iş birliğinde yasal düzenlemeye duyulan ihtiyaç kendisini daha fazla göstermektedir.¹¹⁷ Bu ihtiyaç, birçok devletçe iç hukukta adli iş birliğine ilişkin mevzuat düzenlemesi yapılarak giderilmeye çalışmıştır.

Adli iş birliği, özellikle adli yardımlaşma alanında ilk önemli araç; Avrupa Konseyi çatısında oluşturulan ve 1959 tarihinde yürürlüğe giren “*Cezai Alanda Karşılıklı Adli Yardımlaşma Avrupa Sözleşmesi*”dir. Sözleşme, bir yandan adli yardımlaşma kapsamında delil toplanması ile ilgili belirli araçların kullanılmasının gerekliliğinin devletlerce tanınması yönünden önemli bir başarıyı simgelemektedir. Diğer yandan ise sözleşmenin uygulama alanının belirli bir limitinin bulunması ve metninin Kara Avrupa hukuk sistemine göre dizayn edilmiş olması nedeniyle farklı hukuk sistemleri arasında etkin bir köprü görevi göremediğinden farklı hukuk sistemlerini benimsemiş devletlerin kendi aralarında ikili iş birliği anlaşmaları yapmalarının yolunu açmıştır. Böylelikle günümüze kadar gelen süreç içerisinde; benzer veya farklı hukuk sistemlerini benimsemiş devletlerin birlik veya konsey çatısı altında çok taraflı, birbirleri ile karşılıklı iki taraflı anlaşma imzalama dönüşümü yaşanmıştır. Günümüzde, halen, iş birliği yapılmak istenen ülke ile arasında sözleşme bulunmayan bir devletin bu süreci yürütmek adına, sözleşme imzalamak gibi uzun bir metodu izlemek yerine uluslararası teamül hukuku ve müteakabiliyet ile o anki ihtiyacı giderebildiği de gözlemlenmektedir.¹¹⁸

Türkiye tarafından, aşağıda görüleceği üzere, cezai konularda uluslararası adli iş birliği hususunda 53 ülke ile akdedilmiş ikili anlaşması bulunmaktadır.

¹¹⁶ Turhan, *a.g.m.*, 2019:3082.

¹¹⁷ Turhan, *a.g.m.*, 2019:3069.

¹¹⁸ Arslan, *a.g.s.*, 2018:155. Uygulamada öncelikle adli iş birliği yürütecek ülke ile Türkiye arasında ikili sözleşme olup olmadığına bakılması gerektiği, şayet ikili sözleşme yok veya ikili sözleşmede yürütülecek adli iş birliği türüne yönelik düzenleme yok ise bu takdirde, iki ülkenin ortak kabul ettiği çok taraflı milletlerarası sözleşmeye bakılması gerektiği ifade edilmektedir. Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014a:8.

2.4.1. Türkiye'nin Taraf Olduğu İki Taraflı Sözleşmeler ve Anlaşmalar

Aşağıda incelenen liste halindeki ikili sözleşmeler, Türkiye'nin anlaşmayı imzaladığı tarihten günümüze, kronolojik sıra ve adli iş birliği türlerine göre kategorize edilmiştir. Genel olarak yeni tarihli ikili anlaşma metnlerinin tüm adli iş birliği türlerinin ihtiva edecek şekilde düzenlendiği görülmekteyse de tek bir adli iş birliği türüne yönelik olarak da Türkiye'nin diğer taraf devletler ile ikili anlaşma yoluna gittiği de görülmektedir.¹¹⁹

2.4.1.1. İade ve cezai konularda adli yardımlaşmaya ilişkin olanlar

1. Türkiye Cumhuriyeti ile **Irak** Krallığı arasında İade Mücrimin Muahedenamesi (Muahedename metni bkz. 5 Temmuz 1932/2142 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.) Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti ile Irak Krallığı Arasında Suçluların Geri Verilmesi Sözleşmesi – Türkiye ile Irak Arasında 29 Mart 1946 Tarihli Dostluk ve İyi Komşuluk Anlaşması'na Ek (Sözleşme metni bkz. RG: 12.09.1947/6705)
2. Türkiye Cumhuriyeti ile **Romanya** Sosyalist Cumhuriyeti Arasında Hukuki ve Cezai İşlerde Adli Yardım Sözleşmesi (Sözleşme metninin yayımlandığı RG: 17 Mayıs 1972/14190)
3. Türkiye Cumhuriyeti ile Haşimi **Ürdün** Krallığı Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Sözleşmesi (Sözleşme metninin yayımlandığı RG: 11 Ağustos 1975/15323)
4. Türkiye Cumhuriyeti ile **Bulgaristan** Halk Cumhuriyeti Arasında İmzalanan Hukuki ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Sözleşmesi (Sözleşme metninin yayımlandığı RG: 24 Mayıs 1978/16296)
5. Türkiye Cumhuriyeti ile **Amerika Birleşik Devletleri** Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 20 Kasım 1980/17166)¹²⁰

¹¹⁹ Söz konusu sözleşme metinleri için bkz: İnternet: Web: www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/ikili.html Son Erişim Tarihi: 07.02.2022; İnternet: Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. (2018). Hukukî-Ticarî ve Cezaî Konularda İkili Sözleşmeler, Web: <https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/ikili.html> Son Erişim Tarihi: 07.02.2022.

¹²⁰ Söz konusu Sözleşmenin yürürlüğe girmesi ile Türkiye ile Amerika Düvel-i Müttehidesi Beyninde İade-i Mücrimin Muahedenamesi (İmza tarihi: 06.08.1823. Onay Kodu No: 2404, tarih: 07.04.1934. Sözleşme metni için bkz RG: 15.04.1934/2676) yürürlükten kaldırılmıştır.

6. Türkiye ve **Macaristan** Halk Cumhuriyeti Arasında Ceza İşlerinde Adli Yardımlaşma ve Suçluların Geri Verilmesi Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 5 Ağustos 1982/17773)¹²¹
7. Türkiye Cumhuriyeti ile **Tunus** Cumhuriyeti Arasında Cezai Konularda Asli Yardımlaşma ve Suçluların Geri Verilmesi Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 20 Şubat 1983/17965)
8. Türkiye Cumhuriyeti ile **Pakistan** İslam Cumhuriyeti Arasında Ceza İşlerinde Karşılıklı Yardım Sözleşmesi (Sözleşme metninin yayımlandığı RG: 16 Mart 1983/17989)
9. Türkiye Cumhuriyeti ile **Suriye** Arap Cumhuriyeti Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Yardım Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 18 Mart 1983/17991) Anlaşmanın Türkçe metnindeki bazı maddi hatalar düzeltilerek; Anlaşma metni, 15 Eylül 1983 tarihli ve 18166 sayılı Resmî Gazete’ de yeniden yayımlanmıştır.¹²² Suriye ile aramızda imzalanan bu sözleşmenin suçluların geri verilmesi alanındaki hükümleri, aramızda bu alanda ayrı sözleşme bulunmayan Lübnan açısından da geçerlidir.
10. Türkiye Cumhuriyeti ile **Pakistan** İslam Cumhuriyeti Arasında Suçluların Geri Verilmesi Anlaşması (Anlaşma metnin yayımlandığı RG: 3 Eylül 1984/18508)
11. Türkiye Cumhuriyeti ile **Libya** Sosyalist Arap Halk Cemahiriyesi Arasında Suçluların Geri Verilmesine Dair Sözleşme (Sözleşme metninin yayımlandığı RG: 2 Haziran 1987/19475).
12. Türkiye Cumhuriyeti ile **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti** Arasında Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma, Tanıma ve Tenfiz, Suçluların Geri Verilmesi ve Hükümlülerin Nakli Sözleşmesi (Sözleşme metninin yayımlandığı RG: 13 Şubat 1989/20079).

¹²¹ SİDAS Macaristan bakımından 11.10.1993 tarihinde yürürlüğe girmiş olduğundan, Macaristan ile Türkiye arasında bulunan Ceza İşlerinde Adli Yardımlaşma ve Suçluların Geri Verilmesi Anlaşmasının suçluların iadesine ilişkin hükümleri ilga olmuştur.

¹²² Sözleşmenin yürürlüğe girmesi ile Türkiye ile Suriye arasında Mücrimlerin İadesine, Cezai İşlerde Adli Evrakın İrsaline ve İstinabelerin İcrasına Mütteallik 1 numaralı Protokol (Onay Kodu: 3888, tarih: 17.06.1940. Sözleşme metni için bkz: RG: 22.06.1940/4552), yürürlükten kaldırılmıştır.

13. Türkiye Cumhuriyeti ile **Mısır** Arap Cumhuriyeti Arasında Cezai Konularda Adli Yardımlaşma ve Suçluların İadesi Sözleşmesi (Sözleşme metninin yayımlandığı RG: 7 Ekim 1990/20658 Mükerrer).
14. Türkiye Cumhuriyeti ile **Hindistan** Cumhuriyeti Arasında Cezai Konularda Karşılıklı Adli Yardım Anlaşması (Anlaşma metnin yayımlandığı RG: 7 Ekim 1990/20658 Mükerrer)
15. Türkiye Cumhuriyeti ile **Fas** Krallığı Arasında Cezai Konularda Adli Yardımlaşma ve Suçluların İadesi Sözleşmesi (Sözleşme metninin yayımlandığı RG: 7 Ekim 1990/20658 Mükerrer).
16. Türkiye Cumhuriyeti ile **Polonya** Cumhuriyeti Arasında Cezai Konularda Adli Yardımlaşma, Suçluların İadesi ve Hükümlülerin Nakline Dair Sözleşme (Sözleşme metninin yayımlandığı RG: 7 Ekim 1990/20658)¹²³.
17. Türkiye Cumhuriyeti ile **Cezayir** Demokratik Halk Cumhuriyeti Arasında Cezai Konularda Adli Yardımlaşma ve Suçluların İadesi Sözleşmesi (Sözleşme metninin yayımlandığı RG: 21 Mayıs 1991/20877)
18. Türkiye Cumhuriyeti ile **Irak** Cumhuriyeti Arasında Hukuki ve Adli İş Birliği Sözleşmesi (Sözleşme metninin yayımlandığı RG: 2 Ağustos 1992/21303)
19. Türkiye Cumhuriyeti ile **Azerbaycan** Cumhuriyeti Arasında Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Sözleşmesi (Sözleşme metninin yayımlandığı RG: 25 Ağustos 1993/21679)¹²⁴
20. Türkiye Cumhuriyeti ile **Çin** Halk Cumhuriyeti Arasında Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 12 Kasım 1994/22109)
21. Türkiye Cumhuriyeti ile **Kazakistan** Cumhuriyeti Arasında Cezai Konularda Karşılıklı Adli Yardımlaşma ve Suçluların İadesi Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 17 Ağustos 1997/23083)

¹²³ Polonya bakımından, SİDAS 13.9.1993 tarihinde, CİKAYAS 17.6.1996 tarihinde yürürlüğe girdiğinde; SİDAS 28/1 ve CİKAYAS 26/1 karşısında, bu sözleşmenin hükümlülerin nakli ve soruşturma ve kovuşturmanın devri dışındaki cezai konularda adli iş birliğine ilişkin tüm hükümleri mülğadır.

¹²⁴ Azerbaycan bakımından, SİDAS 26.9.2002 tarihinde, CİKAYAS 2.10.2003 tarihinde yürürlüğe girdiğinden; SİDAS 28/1 ve CİKAYAS 26/1 karşısında, bu sözleşmenin hükümlülerin nakli ve soruşturma ve kovuşturmanın devri dışındaki cezai konularda adli iş birliğine ilişkin tüm hükümleri mülğadır.

22. Türkiye Cumhuriyeti ile **Gürcistan** Cumhuriyeti Arasında Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 17 Ağustos 1997/23083)¹²⁵
23. Türkiye Cumhuriyeti ile **Özbekistan** Cumhuriyeti Arasında Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Sözleşmesi (Sözleşme metninin yayımlandığı RG: 7 Kasım 1997/23163)
24. Türkiye Cumhuriyeti ile **Arnavutluk** Cumhuriyeti Arasında Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Sözleşmesi (Sözleşme metninin yayımlandığı RG: 9 Kasım 1997/23165)¹²⁶
25. Türkiye Cumhuriyeti ile **Makedonya** Cumhuriyeti Arasında Hukuki ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 14 Mayıs 2000/24049)
26. Türkiye Cumhuriyeti ile **Moldova** Cumhuriyeti Arasında Hukuki ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 28 Mayıs 2000/24062)
27. Türkiye Cumhuriyeti ile **Kuveyt** Devleti Arasında Hususi Hukuk, Ticaret ve Ceza Hukuku Konularında Hukuki ve Adli İş birliği Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 30 Mayıs 2000/24064)
28. Türkiye Cumhuriyeti ile **Tacikistan** Cumhuriyeti Arasında Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 30 Mayıs 2000/24064)
29. Türkiye ile **Avustralya** Arasında Suçluların Geri Verilmesi Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 21 Ocak 2001/24294)
30. Türkiye Cumhuriyeti ile **Hindistan** Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Suçluların İadesi Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 12 Ağustos 2003/25197)

¹²⁵ Gürcistan bakımından, SİDAS 13.9.2001 tarihinde, CİKAYAS 11.7.2000 tarihinde yürürlüğe girdiğinden, SİDAS 28/1 ve CİKAYAS 26/1 karşısında, bu sözleşmenin hükümlülerin nakli ve soruşturma ve kovuşturmanın devri dışındaki cezai konularda adli iş birliğine ilişkin tüm hükümleri mülgadır.

¹²⁶ Arnavutluk bakımından, SİDAS 17.8.1998 tarihinde, CİKAYAS 3.7.2000 tarihinde yürürlüğe girdiğinden; SİDAS 28/1 ve CİKAYAS 26/1 karşısında, bu sözleşmenin hükümlülerin nakli ve soruşturma ve kovuşturmanın devri dışındaki cezai konularda adli iş birliğine ilişkin tüm hükümleri mülgadır.

31. Türkiye Cumhuriyeti ile **Moğolistan** Arasında Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 4 Mayıs 2004/25452)
32. Türkiye Cumhuriyeti ile **Umman** Sultanlığı Arasında Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 22 Mayıs 2010/27588)
33. Türkiye Cumhuriyeti ile **Kırgız** Cumhuriyeti Arasında Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 5 Temmuz 2011/27985 Mükerrer)
34. Türkiye Cumhuriyeti ile **İran** İslam Cumhuriyeti Arasında Hukuki ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 5 Temmuz 2011/27985)
35. Türkiye Cumhuriyeti ile **Türkmenistan** Hukuki ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 22 Mayıs 2013/28654)
36. Türkiye Cumhuriyeti ile **Brezilya** Federatif Cumhuriyeti Arasında Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 3 Haziran 2015/29376)
37. Türkiye Cumhuriyeti ile **Kosova** Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Ceza Konularında Karşılıklı Adli Yardım Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 22 Mart 2016/29661)
38. Türkiye Cumhuriyeti ile **Rusya** Federasyonu Arasında Ceza Konularında Karşılıklı Adli Yardımlaşma ve Suçluların İadesi Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 6 Haziran 2017/30088 Mükerrer)
39. Türkiye Cumhuriyeti ile Birleşik **Meksika** Devletleri Hükümeti Arasında Örgütlü Suçlar ve Terörizmle Mücadelede İş Birliği Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 23 Haziran 2017/30105 Mükerrer)
40. Türkiye Cumhuriyeti ile Birleşik **Meksika** Devletleri Hükümeti Arasında Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Yasadışı Uluslararası Ticaretiyle Mücadele Alanında İş Birliği Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 7 Haziran 2017/30089 Mükerrer)
41. Türkiye Cumhuriyeti ile **Bosna** Hersek Arasında İade Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 6 Haziran 2017/30088)

42. Türkiye Cumhuriyeti ile **Bosna** Hersek Arasında Cezai Konularda Karşılıklı Adli Yardımlaşma Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 24 Ağustos 2017/30164)
43. Türkiye Cumhuriyeti ile **Belarus** Cumhuriyeti Arasında Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 31 Temmuz 2017/30140 Mükerrer)
44. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile **Kosova** Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Suçluların İadesi Anlaşması ile söz konusu Anlaşmaya ilişkin “Notalar” (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 26 Şubat 2018/30344 Mükerrer)
45. Türkiye Cumhuriyeti ile **Sırbistan** Cumhuriyeti Arasında Cezai Konularda Karşılıklı Adli Yardımlaşma Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 19 Mart 2018/30365 Mükerrer)
46. Türkiye Cumhuriyeti ile **Sırbistan** Cumhuriyeti Arasında Suçluların İadesine Dair Anlaşma (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 10 Mayıs 2019/30770 Mükerrer)
47. Türkiye Cumhuriyeti ile **Hırvatistan** Cumhuriyeti Arasında Cezai Konularda Karşılıklı Adli Yardımlaşma Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 19 Mart 2018/30365 Mükerrer)

2.4.1.2. Hükümlü nakli kurumuna ilişkin olanlar

1. Türkiye Cumhuriyeti ile **Amerika** Birleşik Devletleri Arasında Ceza Yargılarının Yerine Getirilmesine İlişkin Anlaşma (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 20 Kasım 1980/17166)
2. Türkiye Cumhuriyeti ile **Fas Krallığı** Arasında Hükümlülerin Nakline İlişkin İş Birliği Sözleşmesi (Sözleşme metninin yayımlandığı RG: 20 Kasım 1980/17166)
3. Türkiye Cumhuriyeti ile **Mısır** Halk Cumhuriyeti Arasında Hükümlülerin Transferine Dair Sözleşme (Sözleşme metninin yayımlandığı RG: 3 Temmuz 1987/19506)
4. Türkiye Cumhuriyeti ile **Macaristan** Arap Cumhuriyeti Arasında Hükümlülerin Transferine Dair Sözleşme (Sözleşme metninin yayımlandığı RG: 3 Temmuz 1987/19521)

5. Türkiye Cumhuriyeti **Romanya** Cumhuriyeti Arasında Hükümlülerin Nakline İlişkin Sözleşme (Sözleşme metninin yayımlandığı RG: 14 Kasım 1994/22111)
6. Türkiye Cumhuriyeti ile **Bulgaristan** Cumhuriyeti Arasında Hükümlülerin Transferine Dair Sözleşme (Sözleşme metninin yayımlandığı RG: 14 Kasım 1994/22111)
7. Türkiye Cumhuriyeti **Suriye** Arap Cumhuriyeti Arasında Hükümlülerin Nakline Dair Anlaşma (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 14 Kasım 2011/27947)
8. Türkiye Cumhuriyeti **Tayland** Krallığı Arasında Hükümlülerin Nakli Anlaşması¹²⁷
9. Türkiye Cumhuriyeti **Kazakistan** Cumhuriyeti Arasında Hükümlülerin Nakli Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 6 Mayıs 2015/29347)
10. Türkiye Cumhuriyeti **Ürdün** Haşimi Krallığı Arasında Hükümlülerin Nakline Dair Anlaşma (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 11 Nisan 2015/29323)
11. Türkiye Cumhuriyeti Federatif **Brezilya** Cumhuriyeti Arasında Hükümlülerin Nakli Anlaşması (Anlaşma metninin yayımlandığı RG: 4 Haziran 2015/29376)

2.4.1.3. Cezai kararlarının infazı kurumuna ilişkin olanlar

1. Türkiye Cumhuriyeti ile **Macaristan** Halk Cumhuriyeti Arasında Cezai Meselelerde Adli Kararların Karşılıklı Olarak İnfazına Dair Sözleşme (Sözleşme metninin yayımlandığı RG: 18 Temmuz 1987/19521).

2.4.2. Türkiye'nin Taraf Olduğu Çok Taraflı Sözleşmeler ve Anlaşmalar

Aşağıda incelenen liste halindeki uluslararası mevzuat sıklıkla başvurulmuş hükümleri barındırması nedeniyle örnek kabilinden seçilmiş olup çok taraflı

¹²⁷ 05.07.2013 tarihinde imzalanan bu anlaşma hakkında, henüz anlaşmanın uygun bulunmasına dair kanun çıkarılmamıştır. İlgili kanun teklifi ve gerekçesi 22.05.2019 tarihinde TBMM'ye sunulmuştur. Kanun teklifi ve sözleşme metni için bkz: İnternet: Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Tayland Krallığı Hükümeti Arasında Hükümlülerin Nakli Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi (2/1949) ve Dışişleri Komisyonu Raporu (2019). Türkiye Büyük Millet Meclisi, Ankara, Web: <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss152.pdf> Son Erişim Tarihi: 07.02.2022.

sözleşme ve anlaşmaların hazırlanması ve imzalanması aşamasında faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlar ve Resmî Gazete 'de yayımlanma tarihleri dikkate alınarak kategorize edilmiştir.¹²⁸

2.4.2.1. Avrupa Konseyi'nin iş birliği mevzuatından örnekler¹²⁹

1. İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme¹³⁰
2. Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi (SİDAS)¹³¹¹³²
3. Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesi¹³³
4. Şartla Mahkûm Edilen ve Şartla Salıverilen Suçluların Gözetimi Konusunda Avrupa Sözleşmesi¹³⁴
5. Ceza Yargılamalarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesi¹³⁵
6. Ceza Kovuşturmalarının Aktarılması Konusunda Avrupa Sözleşmesi¹³⁶

¹²⁸ Söz konusu sözleşme metinleri bir bütün olarak, Gazi Üniversitesi Türk Ceza Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi yayını olarak "Türk Ceza Hukuku Mevzuatı. Cilt: 3. (Milletlerarası Sözleşmeler)" künyeli kitapta yayımlanmıştır.

¹²⁹ Avrupa Konseyine ait anlaşmaların hangi devletler tarafından onaylandığına ilişkin "*Treaty Office-Council Of Europe*" üzerinden güncel bilgi edinilmelidir.

¹³⁰ Sözleşme metni, 19.03.1954 tarihli ve 8662 sayılı Resmî Gazete' de yayımlanmıştır. Bu sözleşmeye ek protokol, Türkiye tarafından 20.3.1952 tarihinde imzalanmış ve 18.5.1954 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Sözleşmeye Ek Ölüm Cezasının Kaldırılmasına Dair 6 nolu protokol 17.09.2003 tarihli ve 25232 sayılı, Ölüm Cezasının Her Koşulda Kaldırılmasına Dair 13 nolu protokol 13.12.2005 tarihli ve 26022 sayılı; Değişiklik Getiren 15 nolu Protokol 17.03.2016 tarihli ve 29656 sayılı ek 7 nolu protokol 8.04.2016 tarihli ve 29678 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹³¹ Sözleşme metni, 26 Kasım 1959 tarihli ve 10365 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Bu sözleşmenin İtalya, İsviçre, Belçika, Yunanistan, Bulgaristan, Çekoslovakya, Almanya bakımından da yürürlüğe girmesi ile birlikte; sayılan devletler ile Türkiye Cumhuriyeti arasında bulunan iki taraflı iade sözleşmeleri ilga olmuştur. Aynı şekilde; Macaristan ile Türkiye arasında bulunan Ceza İşlerinde Adli Yardımlaşma ve Suçluların Geri Verilmesi Anlaşmasının suçluların iadesine ilişkin hükümleri ve Polonya ile Türkiye arasında bulunan Ceza Konularında Adli Yardımlaşma, Suçluların İadesi ve Hükümlülerin Nakline Dair Sözleşmenin suçluların iadesine ilişkin hükümleri ilga olmuştur. Ayrıca Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti'nin de hukuki varlığı sona erdiği için Türkiye Cumhuriyeti ile arasında bulunan Suçluların Geri Verilmesi Sözleşmesi de yürürlükten kalkmıştır. Ancak ilerleyen süreçte bu devlet topraklarında kurulan yeni diğer bütün devletler SİDAS'ı onaylayarak yürürlüğe koymuşlardır.

¹³² Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesine 1, 2, 3 ve 4 nolu ek protokoller düzenlemiştir. Türkiye söz konusu 2. Ek Protokol metnini, 25 Eylül 1991 tarihli ve 21002 sayılı Resmî Gazete 'de, 1, 3 ve 4 nolu Ek Protokolleri metni, 22.05.2016 tarihli ve 29719 sayılı Resmî Gazete'de yayımlamıştır.

¹³³ Sözleşme metni; 16 Ekim 1968 tarihli ve 13028 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. 1. Ek Protokol 18.01.1990 tarihli ve 20406 sayılı Resmî Gazete' de yayımlanmıştır. 2. Ek Protokol 22.05.2016 tarihli ve 29719 sayılı Resmî Gazete' de yayımlamıştır. Özellikle 3.ve 4. nolu Ek protokoller, Avrupa Birliği ile 2013 yılında başlatılan Vize Serbestisi Diyaloğu çerçevesinde, Türkiye'de hayata geçmesi beklenen uluslararası yükümlülükleri oluşturmaktaydı. Bu yönüyle 6706 sayılı Kanun'un kabul edilerek yürürlüğe girmesi ile bu yükümlülüklerin yerine getirildiği ifade edilmektedir. Bknz: İçel, a.g.e., 2021:183.

¹³⁴ Sözleşme 5.6.1975 tarihinde imzalanmıştır.

¹³⁵ Sözleşme metni, 14 Aralık 1977 tarihli ve 16139 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

7. Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi¹³⁷
8. Tedhişçiliğin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi¹³⁸
9. Hükümlülerin Nakline Dair Avrupa Sözleşmesi (HÜNDAS) ¹³⁹
10. İşkencenin ve Gayriinsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi¹⁴⁰
11. Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi¹⁴¹
12. Suçtan Kaynaklanan Gelirlerin Aklanması, Araştırılması, Ele Geçirilmesi ve El Konulmasına İlişkin Sözleşme (Strazburg Sözleşmesi)¹⁴²
13. Terörizmin Önlenmesi Avrupa Sözleşmesi Tadil Protokolü¹⁴³
14. Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara karşı Korunması Sözleşmesi¹⁴⁴
15. Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi ¹⁴⁵
16. Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesine ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi¹⁴⁶
17. Avrupa Konseyi Sanal Ortamlarda İşlenen Suçlar Sözleşmesi (Budapeşte Sözleşmesi)¹⁴⁷
18. Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi¹⁴⁸

¹³⁶ Sözleşme metni, 27 Aralık 1977 tarihli ve 16152 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. İlgili sözleşmenin uygulanması bakımından 26.08.1975 tarih ve 15338 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Yabancı Hukuk Hakkında Bilgi Edinilmesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve bu sözleşmenin kapsamına cezai konuları da dahil eden ek protokol önem arz etmektedir.

¹³⁷ Sözleşme metni, 28 Ekim 1980 ve 17145 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

¹³⁸ Sözleşme metni, 26.03.1981 tarihli ve 17291 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

¹³⁹ Sözleşme metni, 7.04.1987 tarihli ve 13.6.1987 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Bazı hükümlerin tamamlaması için hazırlanan ek protokol Türkiye tarafından 10.11.2010 tarihinde imzalanmış; 7.04.2016 tarihli ve 29677 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak 1.9.2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin açıklayıcı raporu için bkz: Ulutaş ve Atabey, *a.g.e.*, 2011b:17-32.

¹⁴⁰ Sözleşme metni, 27.02.1988 tarihli ve 19738 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Sözleşmeye ek 2 nolu protokol 23.06.1997 tarihli ve 23028 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁴¹ Sözleşme metni, 2.03.2004 tarihli ve 25390 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁴² Sözleşme metni, 1.09.2004 tarihli ve 25570 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁴³ Protokol metni, 8.04.2005 tarihli ve 25780 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁴⁴ Sözleşme metni 10.09.2011 ve 28050 sayılı Resmî Gazete’ de yayımlanmıştır.

¹⁴⁵ Sözleşme metni, 13.01.2012 tarihli ve 28172 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Sözleşme metnine Ek Protokol 16.12.2017 tarihli ve 30272 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁴⁶ Sözleşme metni, 8.03.2012 tarihli ve 28227 Mükerrer sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmış ise de 19.03.2021 tarihli ve 3718 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile Türkiye, söz konusu sözleşmeden çekildiğini bildirmiştir. Bu uygulamanın usulde paralellik ilkesi ile bağdaşmadığını ifade etmek gerekir. Avrupa Konseyi resmi internet sitesinde ise 22.03.2021 tarihli verilen sözlü notayla sözleşmeden çekildiği bildirilmiştir.

¹⁴⁷ Sözleşme metni, 9.08.2014 tarihli ve 29083 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Türkiye, Bilişim Sistemleri Aracılığıyla İşlenen İrkçi ve Yabancı Düşmanı Nitelikteki Eylemlerin Suç Sayılmasına İlişkin Siber Suç Sözleşmesine Ek Protokol’ü 19.04.2016’da imzalamıştır.

19. Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi¹⁴⁹
20. Suç Gelirlerinin Aklanması, Araştırılması, El Konulması, Müsaderesi ve Terörizmin Finansmanına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi¹⁵⁰
21. Tıbbi Ürün Sahteciliği ve Halk Sağlığına Tehditler İçeren Benzeri Suçlar Hakkında Avrupa Konseyi Sözleşmesi¹⁵¹
22. Futbol Maçlarında ve Diğer Spor Müsabakalarında Bütüncül Bir Emniyet, Güvenlik ve Hizmet Yaklaşımı Üzerine Avrupa Konseyi Sözleşmesi¹⁵²

2.4.2.2. Suç tipi özelinde Birleşmiş Milletler'in iş birliği mevzuatından örnekler

1. Genocide'nin Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkında Sözleşme¹⁵³
2. Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme¹⁵⁴
3. Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Maddelere Dair 1961 Tek Sözleşmesi¹⁵⁵
4. 16.12.1970 tarihli Uçakların Yasa Dışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesi Hakkında Sözleşmesi (ICAO) (Lahey Sözleşmesi)¹⁵⁶
5. Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşme (Montreal Sözleşmesi)¹⁵⁷
6. Uçaklara Karşı İşlenen Suçlara ve Diğer Fillere İlişkin Sözleşme (Tokyo Sözleşmesi)¹⁵⁸
7. Birleşmiş Milletler 1971 Psikotrop Maddeler Sözleşmesi¹⁵⁹
8. Diplomatik Temsilcilikler Dâhil, Uluslararası Anlamda Korunan Kişilere Karşı Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılması Dair Sözleşme¹⁶⁰

¹⁴⁸ Sözleşme metni, 17.03.2016 tarih ve 29656 sayılı Resmî Gazete' de yayımlanmıştır. Sözleşmeye Ek Denetleyici Makamlar ve Sınır Aşan Veri Akışına İlişkin Protokol 24.05.2016 tarihli ve 29721 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁴⁹ Sözleşme metni, 7.04.2016 ve 29677 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁵⁰ Sözleşme metni, 7.04.2016 ve 29677 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁵¹ Sözleşme metni, 2.08.2017 tarihli ve 30142 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁵² Sözleşme metni, 30.03.2020 tarihli ve 31084 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁵³ Sözleşme metni, 29.03.1950 tarihli ve 18200 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁵⁴ Sözleşme metni ile sözleşmenin onaylanmasına ilişkin 29.08.1961 tarihli ve 359 sayılı Kanun, 5.09.1961 tarih ve 10898 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁵⁵ Sözleşme metni, 11.05.1967 tarihli ve 12596 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Sözleşmenin tadiline ilişkin protokol 30.06.2001 tarihli 24448 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁵⁶ Sözleşme metni, 31.03.1973 tarihli ve 14493 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Sözleşmeye Ek Protokol metni 27.08.2017 tarihli 30167 Mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁵⁷ Sözleşme metni, 29.11.1975 tarihli ve 15427 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Bu sözleşmeye Ek Uluslararası Hizmet Veren Hava Alanlarında Yasa Dışı Şiddet Eylemlerinin Önlenmesine Dair Protokol, 17.05.1989 tarihli ve 20168 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁵⁸ Sözleşme metni, 8.12.1975 tarihli ve 15436 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Sözleşmeyi Tadil Eden Protokol, 3.11.2018 tarihli ve 30584 Mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁵⁹ Sözleşme metni, 7 Mart 1981 tarihli ve 17272 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

9. Rehine Alınmasına Karşı Uluslararası Sözleşme¹⁶¹
10. İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muameleye veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi¹⁶²
11. Birleşmiş Milletler Deniz Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşme¹⁶³
12. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi¹⁶⁴
13. Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Yasadışı Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (Viyana Sözleşmesi)¹⁶⁵
14. Sınır Aşan Suçları Önleme ve Mücadele Etmeye İlişkin İş birliği Anlaşması¹⁶⁶
15. Terörizmin Finansmanın Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme (New York Sözleşmesi)¹⁶⁷
16. Terörist Bombalamaların Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme¹⁶⁸
17. Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme¹⁶⁹
18. Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (Palermo Sözleşmesi)¹⁷⁰
19. Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi (Merida Sözleşmesi)¹⁷¹
20. Uluslararası Sivil Havacılığa İlişkin Yasadışı Eylemlerin Önlenmesi Hakkında Sözleşme¹⁷²

¹⁶⁰ Sözleşme metni, 1.05.1981 tarihli ve 17327 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁶¹ Sözleşme metni, 29.04.1988 tarih ve 19799 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁶² Sözleşme metni, 10.08.1990 tarihli ve 20406 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁶³ Sözleşme metni, 27.09.1990 tarihli ve 3662 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁶⁴ Sözleşme metni, 27.01.1995 tarihli ve 22184 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Sözleşmede değişiklik yapan Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede Yapılan Değişiklik Sözleşmesi, 13.10.1999 tarihli ve 23845 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Bu sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol, 28.06.2002 tarihli 24799 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Bu sözleşmeye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol, 18.03.2004 tarihli ve 25406 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁶⁵ Sözleşme metni, 11 Şubat 1996 tarihli ve 22551 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁶⁶ Anlaşma metni, 5.11.2000 tarihli ve 24221 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁶⁷ Sözleşme metni, 1.04.2002 tarihli ve 24713 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁶⁸ Sözleşme metni, 17.04.2002 tarihli ve 24729 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁶⁹ Sözleşme metni, 16.06.2002 tarihli ve 24787 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁷⁰ Sözleşme ile sözleşmeye ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol ve İnsan Ticaretinin Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol metinleri, 18.03.2003 tarihli ve 25052 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Bu sözleşmeye Ek Ateşli Silahlar, Parçaları ve Aksamı ile Mühimmatının Yasadışı Üretimine ve Kaçakçılığına Karşı Protokol metni, 26.04.2004 tarihli ve 25444 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁷¹ Sözleşme metni, 2 Ekim 2006 tarihli ve 26307 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

21. Tütün Ürünlerinin Yasadışı Ticaretini Önlemeye Yönelik Protokol¹⁷³
22. Kıta Sahanelığında Bulunan Sabit Platformların Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Protokol¹⁷⁴

2.4.2.3. Diğer uluslararası kuruluşların iş birliği mevzuatından örnekler

1. INTERPOL Tüzüğü
2. Nükleer Maddelerin Fiziksel Korunması Hakkında Sözleşme¹⁷⁵
3. Uluslararası Ticari İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Verilen Rüşvetin Önlenmesi Sözleşmesi (OECD)¹⁷⁶
4. Avrupa Topluluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Arasında Uyuşturucu veya Psikotrop Maddelerin Yasadışı Üretiminde Sıkça Kullanılan Ara ve Kimyasal Maddelere Dair Anlaşma¹⁷⁷
5. Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabul Edilmesine İlişkin Anlaşma¹⁷⁸

2.4.3. Türk Hukukundaki Düzenlemeler

2.4.3.1. 6706 sayılı Kanun öncesi dönem

İş birliği türü olarak iade hususuna 6706 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce; mülga Türk Ceza Kanunu madde 9'da 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu madde 18'de ve ayrıca Anayasa'nın 7.5.2004 tarihli ve 5170 sayılı Kanunla değişik 38. maddesinin son fıkrasında "*Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın getirdiği yükümlölükler hariç olmak üzere vatandaş suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez*" hükmü ile yer verilmiştir. Adli İş Birliği Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile bu iş birliği türü Kanun'un 10 ila 22. maddelerinin yer aldığı İade başlıklı Üçüncü Bölüm 'de düzenlenmiştir.¹⁷⁹

¹⁷² Sözleşme metni, 24.08.2017 tarihli ve 30164 sayılı Mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁷³ Protokol metni, 26.03.2018 tarihli ve 30372 Mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁷⁴ Protokol metni, 19.04.2019 tarihli ve 30750 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁷⁵ Sözleşme metni, 10.11.1984 tarihli ve 18571 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁷⁶ Sözleşme metni, 10.05.2000 tarihli ve 24045 Mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁷⁷ Anlaşma metni, 15.06.2004 tarihli ve 25493 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁷⁸ Anlaşma metni, 2.08.2014 tarihli ve 29076 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁷⁹ Öğretide iadeye ilişkin hükümlerin genel ve tamamlayıcı nitelik ihtiva etmesi nedeniyle iadenin TCK'dan çıkartılarak ayrıntılı şekilde, diğer iş birliği müesseseleri ile birlikte 6706 sayılı kanunda

İş birliği türü olarak hükümlü nakli ve infazın devri hususlarına ise 6706 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmeden önce 3002¹⁸⁰ sayılı Kanun'da ve Adalet Bakanlığı'nın 16.11.2011 tarihli ve 69/4 sayılı *"Suçluların İadesi ve Hükümlü Nakli Konularında Adli Makamlarımızca Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar"* konulu genelgesinde¹⁸¹ yer verilmiştir. Bu iki ana düzenleme dışında, 6706 sayılı Kanun öncesi dönemde, adli iş birliğine ilişkin sözleşmelerin yürürlük kanunları dışında herhangi özel bir kanun bulunmamaktaydı. Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmelerde hüküm bulunmayan veya sözleşmeye dayanmayan adli iş birliği taleplerinin yerine getirilmesine ilişkin boşluklar, Adalet Bakanlığı'nın çıkardığı genelgeler ile giderilmeye çalışılmaktaydı.¹⁸²

2.4.3.2. 6706 sayılı Cezai Konularda Adli İş Birliği Kanunu

Türk hukukunda, cezai konularda adli iş birliği metotlarının yasal temellerini düzenleyen bir kanun ihtiyacı uzun süredir hissedilmekte ve doktrinde, bu konuda kapsamlı bir düzenlemenin yapılması gerektiği ifade edilmekteydi.¹⁸³

Adli iş birliğine ilişkin konuların bir kanun içinde düzenlenmesi amacıyla Uluslararası Adli İş Birliği Kanunun hazırlık çalışmaları, Adalet Bakanlığı nezdinde, Türkiye Adalet Akademisi ile Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu sorumluluğunda; Türk Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi Avrupa Birliği/Avrupa Konseyi Ortak Projesi (CAS) kapsamında başlamıştır. Proje kapsamında ayrıntılı kanun tasarısı; Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi ile Adalet Bakanlığı arasında müştereken ele alınmış ve bakanlık uzmanlarının yanında, yerli ve yabancı uzmanlar, hâkim ve savcılarının katılımı ile 2013-2014 yılları arasında 6 kitap ve 216 madde

düzenlenmesini isabetli görülmektedir. Bknz: Koca ve Üzülmüş, *a.g.e.*, 2021:844; Özgenç, *a.g.e.*, 2021a:1122; Artuk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021:1150.

¹⁸⁰ 3002 sayılı Türk Vatandaşları Hakkında Yabancı Ülke Mahkemelerinden ve Yabancılar Hakkında Türk Mahkemelerinden Verilen Ceza Mahkûmiyetlerinin İnfazına Dair Kanun 8.5.1984 tarihinde kabul edilmiş olup 8.5.1984 tarihli ve 18402 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanun metni, gerekçeleri, komisyon raporu, tasarı ve teklif bilgileri için bknz: Ulutaş ve Atabey, *a.g.e.*, 2011b:55-62.

¹⁸¹ İnternet: Suçluların İadesi ve Hükümlü Nakli Konularında Adli Makamlarımızca Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar. (2011). Genelge No ve Tarih: 69/4 – 16.11.2011, Web: <https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/genelgeler/69-4%20Nolu%20Genelge.pdf> Son Erişim Tarihi: 7.2.2022.

¹⁸² Çıkarılan genelgeler için bknz: İnternet: Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. (2022c). Genelgeler. Web: <https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/BilgiDetay/3> Son Erişim Tarihi: 15.02.2022.

¹⁸³ Turhan, *a.g.m.*, 2019:3069; İfadeye ilişkin konuların bir kanunda düzenlenmesi gerektiği konusunda bknz: Yenisey, *a.g.e.*, 1988:273; Özgen, *a.g.e.*, 1962:63; Özgenç, *a.g.e.*, 2021a:1122.

şeklinde oluşturulmuştur. Kanun tasarısının hazırlık aşamasında, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler, özellikle Avrupa Konseyi sözleşmeleri¹⁸⁴ ve Türkiye'nin yoğun iş birliği içerisinde olduğu Almanya, Avusturya gibi ülkelerin uluslararası adli iş birliğine dair mevzuatları göz önünde bulundurulmuş;¹⁸⁵ ayrıca bu ülkelere ait mevzuatlar kanun tasarısı grubunda bulunan kişilerin küçük gruplar halinde ziyaretleri ile ilgili ülkeye gidilerek incelenmiş ve mevzuatların çevirisi yapılarak Türk hukukuna kazandırılmıştır.¹⁸⁶

Kanun'un hazırlık çalışmalarındaki temel hedefler öğretide ileri sürüldüğü üzere; başka ülkelerin bu alandaki mevzuatları dikkate alınarak Kanun ile Türkiye'nin taraf olduğu veya imzaladığı sözleşmeler arasındaki uyumun sağlanması¹⁸⁷ ve sözleşmelerin iç hukuka aktarımı aşamasında oluşan boşlukların giderilmesi, adli iş birliği taleplerinin sözleşmeye dayanmadığı hallerde iş birliğinin yasal temellerinin oluşturulması¹⁸⁸ ve Kanun ile Türkiye'nin taraf olacağı ve imzalayacağı yeni sözleşmelerde yol gösterici olması temennisidir.

2014 yılında tamamlanan Cezai Konularda Adli İş birliği Kanun Tasarısı TBMM'ye 6 kitap ve 216 madde halinde sunulmuştur. Fakat ayrıntılı olarak düzenlenen bu kanun tasarısı, yürürlükle ilgili maddeler hariç olmak üzere, özellikle yeni adli iş birliği türlerine ilişkin konularda sadece temel ilkelere yer verilerek 34 madde olarak kanunlaştırılmıştır. Ayrıntılara ilişkin kalan hususların ise çıkarılacak yönetmelik ile düzenleneceği ifade edilmiştir. Söz konusu yönetmelik henüz çıkarılmamıştır.¹⁸⁹

Uluslararası adli iş birliğine ilişkin hususlara; kanunun öncesi dağınık halde bulunan mevzuatın da etkisiyle klasik anlamda ceza ve ceza muhakemesi hukuku başlıkları kadar aşına olunmadığı açıkken kapsamlı bir kanun düzenlemesinin kabul

¹⁸⁴ Centel, N., Zafer, H. ve Çakmut, Ö. (2017). *Türk Ceza Hukukuna Giriş*. İstanbul: Beta Yayınları, 184.

¹⁸⁵ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014b:12.

¹⁸⁶ İncelenen ülkelerin adli iş birliği kanunlarına ilişkin bkz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014c.

¹⁸⁷ Kanunda yer alan kurallar ile adli iş birliği hukukunun temelini oluşturan sözleşme hükümleri arasında uyumun büyük oranda sağlandığı düşünülmektedir bkz: Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:183.

¹⁸⁸ Turhan, F. (2018a). "Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu'na Göre İadenin Kabul Edilebilirlik Koşulları" *Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Sempozyumu-Tebliğler*, 13-14 Nisan, Antalya, 53; Bagheri, S. (2013). "Uluslararası Hukukta Suçluların İadesi ve Suçluları Kovuşturma Yükümlülüğü". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62(1), 9.

¹⁸⁹ Alman hukukunda konun oldukça ayrıntılı şekilde düzenlendiği bir yönetmelik bulunmaktadır bkz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014c:145-352.

edilmesi yerine, sadece ana başlıklara kanunda yer verilerek esas itibariyle genel ilkelerin düzenlenmesi ve sınırlar ile kapsamın belirlenmesinin yönetmeliğe bırakılması yerinde olmayıp eksiklik teşkil etmektedir. Yine de 6706 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi ile pek çok adli iş birliği kurumunun gerek özel kanunlarla gerekse TCK ile CMK'da düzenlenmesi metodu terk edildiğinden; ceza muhakemesi sürecinde adli iş birliği uygulayıcıları olan ilgili makam ve mercilerin işlerinin kolaylaştırıldığı, uygulamanın nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin yeknesak düzenlemeye kavuşulduğu ve ayrıca birçok yeniliğin getirildiği ifade edilmektedir.¹⁹⁰

6706 sayılı Kanun'da ceza muhakemesinin işleyiş evreleri göz önünde bulundurularak önce soruşturma ve kovuşturma aşamasında yer alan adli iş birliği türlerine, akabinde kovuşturmasının bitişi ile başlayan infaz aşamasına dair adli iş birliği türlerine yer verilmiştir. 6706 sayılı Kanun'un Birinci Bölüm'ünde (m. 1-6), kapsam ile uygulama alanına, tanımlara, İsviçre Kanunu 1-31'inci ve Avusturya Kanunu 1-9'inci maddeleri arasında olduğu gibi adli iş birliğinin bütün alanlarında geçerli olabilecek genel ilkelere yer verilmiştir.

İkinci Bölüm 'de (m.7-9); CİKAYAS'da belirlenmiş olan adli yardımlaşma kurumunun genel ilkeleri ile bu iş birliği türünün ses ve görüntü nakli yoluyla gerçekleştirilmesi düzenlenmiş¹⁹¹ fakat adli yardımlaşmanın özel şekillerine ise Kanun'da yer verilmemiştir. Yabancı devletlerin -adli yardım talebi kapsamında- Türkiye'den isteyecekleri tebligat, ifade alma, geçici nakil, tanıkların korunması, el koyma ve arama, iletişim tespiti ve denetlenmesi, adli sicil talepleri, hazır bulunma, kontrollü teslimat, ortak soruşturma ekipleri kurulması gibi hususlarda taleplerin yerine getirilmesine ilişkin hususlar; Kanun Tasarısının 61 vd. ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Adli yardımlaşmaya ilişkin konuların, üç madde içinde, oldukça kısa düzenlenmesi; uygulamada duyulan ihtiyaç bakımından yetersiz kalmıştır. Henüz yönetmelik çıkarılmadığından; eskiden olduğu gibi bu boşluk, Adalet Bakanlığı'nın yayımladığı genelgeler ile tamamlanmaya çalışılmaktadır. Özellikle

¹⁹⁰ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:181; Turhan, *a.g.m.*, 2019:3070; Başaran, A. (2016). "Ceza Konularında Adli İşbirliği Kanunu'nun Getirdiği Yenilikler". *Uluslararası Hukuk Bülteni*, (8), 7-9. Akkaş ve Çimen, *a.g.m.*, 2021:52. 6706 sayılı Kanun'un getirdiği yenilikler açısından özet bilgi için bknz: Başaran, *a.g.m.*, 2016:9. Dış ilişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü ile Avrupa Konseyi'nin ortak projesi olarak 14 Ekim 2021 tarihli açılış konferansı ile Türkiye'de Cezai Konular ile ilgili Uluslararası Adli İşbirliğinin Geliştirilmesi Projesi yürütülmeye başlanmıştır. Üç yıl sürecek bu proje ile cezai konularda adli iş birliği kapasitesinin geliştirilmesi ve bu alanda iyi uygulama örneklerinin Türkiye'ye kazandırılması hedeflenmektedir.

¹⁹¹ Başaran, *a.g.m.*, 2016:8.

sözleşmelerde hüküm bulunmayan veya sözleşmeye dayanmayan adli yardım taleplerinin yerine getirilmesine ilişkin usul ve koşulların, hukuki güvenlik açısından kanunla veyahut yönetmelikle düzenlenmesinin yerinde olacağı değerlendirilmektedir.¹⁹²

Üçüncü Bölüm ‘de (m.10-22), daha önce TCK m.18’de ana hatlarıyla düzenlenen iade kurumu, diğer adli iş birliği türlerine göre oldukça kapsamlı şekilde yer almaktadır. İade usulüne ilişkin 6706 sayılı kanun ile getirilen yenilikler 12, 13, 14, 16, 17, 19/1, 20, 21 ve 22. maddelerde düzenlenmiştir.¹⁹³

Dördüncü Bölüm ‘de (m. 23-25), CKAAS’da düzenlenen ve kısaca muhakeme devri olarak nitelendirilen Türkiye’de yürütülmekte olan soruşturma ve kovuşturmaların yabancı devletlere; yabancı devletlerde işlenen suçlarla ilgili olarak ilgili yabancı devlette yürütülmekte olan soruşturma ve kovuşturmaların da Türkiye’ye devrine ilişkin temel ilkelere yer verilmiştir. Bu düzenleme ile daha önce sadece CKAAS’a taraf devletlere yapılabilen muhakeme devri, mütekabiliyet koşulları çerçevesinde, sözleşmeye taraf olmayan ülkeler ile de yürütülebilir bir iş birliği türü haline gelmiştir.¹⁹⁴ Muhakeme devri açısından diğer bir yenilik ise m. 24/1-b hükmü gereği, Türk vatandaşları hakkındaki soruşturma ve kovuşturmalar ile mahkûmiyet kararlarının yabancı devlete devrine izin verilmiş olmasıdır.

Cezai konularda uluslararası infaz hususunda iş birliği ise beşinci ve altıncı bölümde iki ayrı iş birliği türü olarak düzenlenmiştir.¹⁹⁵ CYMDAS’da düzenlenen ve Türk mahkemelerince verilen mahkûmiyet kararlarının infazının yabancı devletlere

¹⁹² Turhan *a.g.m.*, 2019:3074.

¹⁹³ İade hukukuna ilişkin 6706 sayılı Kanunun m. 14/3 ve 17 ile rızaya dayalı iade usulünün detaylı olarak düzenlenmesi, literatürde olumlu bir değişiklik olarak değerlendirilmektedir bkz: Yılmaz, Y. (2018). “Uygulamada İade Yargılaması ve Rızaya Dayalı İade”. *Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Sempozyumu-Tebliğler*, 13-14 Nisan, Antalya, 86-88; Serttaş, A.T. (2019). “Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu Hükümleri Uyarınca Suçluların İadesi”, *Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(14), 698-699.

¹⁹⁴ Başaran, *a.g.m.*, 2016:9; Mert, H. (2020). “6706 Sayılı Kanun’a Göre Yabancı Devlette Yürütülen Soruşturma veya Kovuşturmaların Devralınması”, *Adalet Dergisi*, 2(65), 210-215.

¹⁹⁵ İnfaz hususunda iş birliği temelini oluşturan CYMDAS ve HÜNDAS infazın devri ile hükümlü nakli hususlarında birçok ortak hüküm ihdas etmektedir. Buna rağmen anlaşılması ve uygulama kolaylığı sağlanması açısından 6706 sayılı Kanun’da, ayrı iki iş birliği türü olarak düzenlenmeleri yerinde görülmektedir bkz: Turhan, *a.g.m.*, 2019:3075. İnfazın devri ile hükümlü naklinin ortak noktası, her iki iş birliği türü bakımından da kesinleşmiş mahkeme kararı bulunması gerekliliğidir. Ancak hükümlü naklinde kural olarak hükümlünün rızası aranmakta ve aynen infaz usulü bulunmaktayken, infazın devrinde şahsın rızası aranmamakta ve infazda uyarılama usulü benimsenmiştir. Detaylı bilgi için bkz: Turhan, *a.g.m.*, 2019:3078-3980; Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:282-289.

ve yabancı devletin mahkemelerince verilen mahkûmiyet kararlarının infazının Türkiye'ye devrine ilişkin koşullar, Beşinci Bölüm'de (m.26-29) ana hatlarıyla yer almıştır.¹⁹⁶ Bu düzenleme ile daha önce, sadece CYMDAS'a taraf devletlere yapılabilen infazın devri; mütekabiliyet koşulları çerçevesinde sözleşmeye taraf olmayan ülkeler ile de yürütülebilir bir iş birliği türü haline gelmiştir.¹⁹⁷

Kanun Altıncı Bölümü'nde (m.30-33) Beşinci Bölüm 'de yer alan infazın devrinin bir türü olan hükümlü nakli düzenlenmiştir.¹⁹⁸ Düzenleme öncesi, 3002 sayılı Kanun ve HÜNDAS'da yer alan hükümlü nakli; yabancı devlet mahkemelerince mahkûm edilmiş hükümlülerin bulundukları ülkeden Türkiye'ye ve/veya Türk mahkemelerince mahkûm edilmiş olan hükümlülerin Türkiye'den ilgili yabancı ülkeye, mahkûm oldukları cezaların infazının ve aynı zamanda hükümlülerin sosyal rehabilitasyonun sağlanması amacıyla gönderilmesini öngörmekteydi. Hükümlü nakli açısından, 6706 sayılı Kanun getirdiği önemli yeniliklerden biri; 3002 sayılı Kanun'dan farklı olarak Türk vatandaşlarının ve Türkiye ile vatandaşlık bağı bulunmasa bile Türkiye ile sıkı sosyal bağları bulunan yabancıların da yabancı bir devlete nâkiline izin verilmiş olmasıdır. Bu düzenleme vatandaşın yabancı devlete verilmesini yasaklayan Anayasa m. 38/son hükmüne uygunluk bakımından, farklı görüşlere yol açmakta olup vatandaşın iadesi yasağının vatandaş aleyhine ortaya çıkardığı mağduriyetlerin giderilebilmesi için yerinde bir hüküm olarak değerlendirilmektedir.¹⁹⁹

Çeşitli ve Son Hükümler Başlığını taşıyan Yedinci Bölüm de ise adli iş birliği sürecinde doğan masrafların ne şekilde karşılanacağı, kanunun uygulanışına dair yönetmelik çıkarılması ve yürürlükten kaldırılan mevzuat hükümlerine yer verilmiştir.

¹⁹⁶ Infazın nakline ilişkin özellikle Türk vatandaşları açısından cezasızlık sonucu doğuran uygulama sorunları gözetilerek 2014 tarihli tasarıda (m. 149-187) oldukça detaylı düzenlemeler yapılmıştır. Fakat bu düzenlemelerin sınırlı bir kısmı kanunlaşmıştır.

¹⁹⁷ Başaran, *a.g.m.*, 2016:9.

¹⁹⁸ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014b:15.

¹⁹⁹ Yabancı devlette suç işleyerek Türkiye'ye gelen Türk vatandaşı, TCK m.10-13'te belirlenen şartların varlığı halinde Türkiye'de yargılanırken TCK m. 19'da belirtilen koşullarda bulunuyor ise suçun işlendiği yer kanundaki ceza miktarı lehine olacak şekilde göz önünde bulundurulabilmektedir. Suçun işlendiği yabancı devletlerin kanunlarındaki ceza yaptırımları, TCK'daki yaptırımlara göre daha hafif olduğunda; vatandaşın suçu işlediği devlete iade edilememesi aleyhine durum oluşturmaktadır bkz: Turhan, *a.g.m.*, 2019:3080; Turhan, F. (2018b). "Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanununa Göre İadenin Kabul Edilebilirlik Koşulları: Doktrin ve Uluslararası Gelişmeler Işığında Bir Değerlendirme". *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(2), 57.

2.4.4. Kaynaklar Arasındaki İlişki

Uluslararası cezai konularda adli iş birliği daha önce de bahsi geçtiği üzere, büyük oranda ikili ve çok taraflı sözleşmelere dayanmaktadır. Bu kapsamda Türkiye 2.4.1. ve 2.4.2 bölümlerinde liste halinde aktarılan çok sayıda devlet ile iki taraflı sözleşme imzalamış ve adli iş birliğine ilişkin çok taraflı sözleşmelere taraf olmuştur. Anılan sözleşmelerde yer alan hükümlerin bir kısmına ayrıca kanunda da yer verilmiştir. Her ne kadar 6706 sayılı Kanun hazırlanırken özellikle Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa Konseyi sözleşmeleri göz önünde bulundurularak²⁰⁰ sözleşme ile kanun arasında norm çatışması doğamaması adına çaba sarf edilmiş ise de birbirinden ayrı ve hatta farklı düzeydeki hukuk sistemlerine sahip devletler ile yapılan sözleşmelerin diğer sözleşmeler veya sözleşmeler ile kanun arasında farklı uygulamalara yol açacak nitelikte düzenlemeler bulunmaktadır.

Söz konusu düzenlemelerin uygulanabilirliği açısından normlar arasında çatışma doğar ise hangi kuralın öncelikle uygulanacağı sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu sorun adli iş birliği müessesesi bakımından ele alınmadan önce, uluslararası hukuk ile iç hukuk ilişkisinin genel olarak incelenmesinde fayda bulunmaktadır.

Uluslararası hukukun dolayısıyla uluslararası anlaşmaların iç hukuktaki yeri gerek devletin uluslararası sorumluluğu gerekse temel hak ve özgürlüklerin korunması bakımından uluslararası örgütlerle ilişkiler ve bu konuda kurulan denetleneme mekanizmaları yönünden önemlidir.²⁰¹ Uluslararası hukukun yani uluslararası anlaşmaların iç hukuk ile ilişkisinde, Dualist (İkinci) ve Monist (Tekçi) Sistem olmak üzere, iki sistemden söz edilmektedir.²⁰² İki sistem açısından da çeşitli

²⁰⁰ Adli İş Birliği Kanun Tasarısı, 13. Nitekim uluslararası hukuk bakımından anlaşmaların ulusal organları bağlayıcılığı ve devletlerin anlaşmalara uygun mevzuat oluşturma yükümlülüğü bulunduğundan bu yükümlülüğün dikkate alınması yerinde olmuştur. Uluslararası hukuk yönünden bkz: Sur, a.g.e., 2021:59.

²⁰¹ Akılhoğlu, T. (1989). "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve İç Hukukumuz". *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 44(3-4), 157.

²⁰² Dualist sistem; ulusal hukuk ile uluslararası hukuku birbirinden tamamen farklı ve bağımsız iki ayrı hukuk sistemi olarak kabul ettiğinden bir devletin imzaladığı uluslararası anlaşma ile iç hukukta bağlı olabilmesi için anlaşmanın iç hukuk hükmü haline getirilmesi gerekir. Dolayısıyla iki hukuk düzeni kuralları arasında gerçek bir çatışma bulunmamaktadır. Monist sistem ise dünya üzerinde var olan hukuk düzeninin birliğinden yola çıkarak uluslararası anlaşmaların herhangi bir işleme gerek kalmaksızın kendiliğinden iç hukukta yerini aldığını ifade etmektedir. Dualist ve Monist sistem ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Sur, a.g.e., 2021:60-61; Atay, E.E. (2000). "Uluslararası Antlaşmaların İç Hukuktaki Yeri ve İdareyi Bağlayıcılığı". *Hukuk Kurultayı 2000*, 1, 393; Gölcüklü F. ve Gözübüyük Ş. (2016). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 19; Höbek, T. (2013). *Türk Hukukunda Andlaşmaların Yapılması ve Yargısal Denetimi*. Ankara: Adalet Yayınevi, 23-24; Tekin, E.Ö. (2019). "The Problem of Positioning of the International Treaties

yöntemler kullanılarak cevap aranan temel soru, uluslararası hukuk kaynaklarından olan anlaşmaların hiyerarşideki yerinin ne olacağıdır. Türk hukuku açısından; 1982 Anayasa'nın 90/son maddesinde yer alan “*usulüne uygun yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir*” şeklindeki düzenleme ile 244 sayılı Milletlerarası Andlaşmaların Yapılması, Yürürlüğü ve Yayınlanması ile Bazı Andlaşmaların Yapılması İçin Bakanlar Kuruluna Yetki Verilmesi Hakkındaki Kanun²⁰³ birlikte değerlendirildiğinde, monist sistemin benimsendiği ifade edilmektedir.²⁰⁴

Türk hukuku açısından asıl sorun, hangi sistemin benimsendiği değil; antlaşmaların iç hukukta nasıl bir etkisi olduğu sorusudur. Anayasada 2004 değişikliği öncesinde, madde metni yeterli açıklıkta olmadığından, konu hakkında çeşitli görüşler ortaya atılmıştır.²⁰⁵ İlk görüşü savunanlar, lafzi yorum yaparak uluslararası anlaşmaların kanun ile aynı konumda olduğunu ileri sürmektedir. Bu görüşü savunanlara göre çatışma çıkması halinde “*önceki- sonraki kanun*” ile “*genel- özel kanun*” kurallarına göre sorun çözülmelidir.²⁰⁶ İkinci görüşü savunanlar, tüm kanunlar için Anayasa Mahkemesi'ne başvurulurken uluslararası anlaşmalar için bu yola başvurulamamasının bunlara kanunların üstünde hatta belki de Anayasaya eş değer ya da Anayasa üstünde bile olabilecek bir konum kazandırdığını iddia

in the Turkish Code According to Article 90 of the 1982 Constitution”. *Journal Of Social, Humanities And Administrative Sciences*, 5(14), 138-139; Pazarcı, a.g.e., 2021:18-20; Aksar, a.g.e., 2021b:190-192. Dualist ve Monist sistem açısından ülke örnekleri için bkz: Caşın, M.H. (2020). *Uluslararası Anlaşmalar Hukuku*. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayınları, 53-54; Korkmaz, F. (2014). “Milletlerarası Andlaşmaların Türk Hukukundaki Yeri”. *Ufuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(1), 35-36.

²⁰³ 2.07.2018 tarihli 703 sayılı KHK'nin 181 inci maddesiyle, “*Milletlerarası Andlaşmaların Yapılması, Yürürlüğü ve Yayınlanması ile Bazı Andlaşmaların Yapılması İçin Bakanlar Kuruluna Yetki Verilmesi Hakkında Kanun*”un adı “*Bazı Andlaşmaların Yapılması İçin Cumhurbaşkanına Yetki Verilmesi Hakkında Kanun*” şeklinde değiştirilmiştir.

²⁰⁴ Tekin, a.g.m., 2019:140; Aksi görüş- Akkutay, A.İ. (2007). “Uluslararası Antlaşmaların Türk İç Hukukundaki Konumu ve Etkileri”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(1-2), 427; Aksar, a.g.e., 2021b:199. Türkiye'nin monist sistemi benimsediği kabul edilmekle birlikte, anlaşmaların kişilere sübjektif haklar verebilmesi için doğrudan uygulanır olma niteliğine haiz olması gerektiği görüşü için bkz: Sur, a.g.e., 2021:62.

²⁰⁵ Başlar, K. (2004). “Uluslararası Antlaşmaların Onaylanması, Üstünlüğü ve Anayasal Denetimi Üzerine”. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, Prof. Dr. Sevin Toluner'e Armağan, 24(1-2), 295; Pazarcı, a.g.e., 2021:26-27.

²⁰⁶ Akkutay, a.g.m., 2007:423-424; Sur, a.g.e., 2021:63; Gönenç, L. ve Esen S. (2006). “The Problem of the Application of Less Protective International Agreements in Domestic Legal Systems: Article 90 of the Turkish Constitution”. *European Journal of Law Reform*, 8(4), 487; Aybay, R. (2007). “Uluslararası Antlaşmaların Türk Hukukundaki Yeri”, *TBB Dergisi*, (70), 198.

etmektedirler.²⁰⁷ Üçüncü görüşü savunanlar ise uluslararası anlaşmaların, Anayasa'nın madde 15, 16, 42 ve 92. maddelerinin atfı ve 90. madde kapsamında kalan anlaşmalar olarak ikiye ayrılarak anlaşılması gerektiğini belirtip, 90. madde kapsamında kalan anlaşmaların- özellikle insan haklarına ilişkin ve uluslararası hukuka atıf yapan maddelerin- kanun ile eş değer olduklarını iddia etmektedirler.²⁰⁸

07.05.2004 tarihinde 5170 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun'un 7. maddesi²⁰⁹ ile Anayasa'nın 90. maddesinin son fıkrasına “*Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.*” cümlesi eklenmiştir.²¹⁰ Eklenen bu madde ile Türkiye'nin taraf olduğu temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalar ile kanun hükmünün çatışması halinde, uluslararası anlaşmaya üstünlük tanınacağı açıklığa

²⁰⁷ Soyaslan, D. (2020b). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 70-71; Bu görüşün gerekçeleri hakkında detaylı bilgi için bkz: Sur, *a.g.e.*, 2021:62; Akkutay, *a.g.m.*, 2007:417-421. Uluslararası hukuk yönünden ahde vefa ve bir devletin uluslararası anlaşmanın yükümlülüklerinden kurtulmak amacıyla kendi iç hukukunu ileri süremeyeceği ilkesi kabul edildiğinden gerek doktrin gerekse içtihat hukukunda baskın görüş uluslararası anlaşma hükümlerinin iç hukuk mevzuatına üstün olduğunu kabul etmektedir bkz: Caşın, *a.g.e.*, 2020:63.

²⁰⁸ Tunç, H. (2000). “Milletlerarası Sözleşmelerin İç Hukuka Etkisi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Türkiye ile İlgili Örnek Karar İncelemesi”. *Anayasaya Yargısı Dergisi*, 179; Akkutay, *a.g.m.*, 2007:426.

²⁰⁹ Söz konusu 7. maddenin gerekçesinde; “*Uygulamada usulüne göre yürürlüğe konulmuş insan haklarına ilişkin milletlerarası antlaşmalar ile kanun hükümlerinin çelişmesi halinde ortaya çıkacak bir uyuşmazlığın hallinde hangisine öncelik verileceği konusundaki tereddütlerin giderilmesi amacıyla 90. maddenin son fıkrasına hüküm eklenmektedir*” denilmektedir. Bu düzenlemeler Avrupa Birliği Üyeliği'nin ön şartı olarak da görüldüğü için 2001 yılında yapılan Anayasa değişiklikleri sırasında farklı bir düzenleme yapılması düşünülmüş, her türlü uluslararası antlaşmanın kanunlardan üstün olduğu şeklinde düzenlenmiş ancak kabul görmemiştir. bkz. Gönenç, L. (2004). “2004 Anayasa Değişiklikleri”, *Güncel Hukuk*, (7) 47. Her ne kadar değişikliğin; ileride Türkiye'nin olası üyeliği süreci için gerçekleştirildiği ifade edilmiş ise de yeni anayasa değişikliğinin kaçınılmaz olacağı görüşü için bkz: İnternet: Gönenç, L. (2018). “1982 Anayasası'nda Sesiz Devrim: 90. Madde Değişikliği ve Getirdiği Sorunlar”, Web: http://www.yasayananayasa.ankara.edu.tr/docs/analizler/90_madde.pdf Son Erişim Tarihi: 18.02.2022.

²¹⁰ Anayasanın 90/5 hükmü öncesinde usulüne uygun yürürlüğe girmiş sözleşmelerin kanun hükmünde olduğu ve bu sözleşmelerin Anayasa'ya aykırılığının ileri sürülemeyeceği kabul edilmekteydi. Yine değişiklik öncesi Anayasanın 2. maddesinin Cumhuriyetin nitelikleri arasında sayılan “*insan haklarına saygılı*” ibaresinin temel hak ve özgürlüklere ilişkin anlaşmaların üstünlüğünü desteklediği ifade edilmekteydi. 7.5.2004 tarih ve 5170 sayılı Kanunla Anayasaya eklenen 90/son hükmü ile bu kabul pekiştirilmiştir. Bknz: Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:108; Sur, *a.g.e.*, 2021:64; Özbek, V.Ö, Doğan, K. ve Bacaksız, P. (2021b). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 83. Danıştay ve Anayasa Mahkemesi, içtihatları ile uluslararası sözleşmelerin özel konumunu kabul etmekte ve yürütme ile yargı organlarını bağlayıcı nitelik taşıdıklarını ifade etmekteyse de yapılan bu değişikliğin AIHS m. 53 ile birlikte okunarak insan hakları ve temel özgürlükleri genişleten hükümlerin kaynağı ne olursa olsun öncelikle uygulanması gerektiği görüşü için bkz: Zafer, *a.g.e.*, 2021:81; Centel ve Zafer, *a.g.e.*, 2021:38. Maddenin değişiklik sürecine dair bilgi için bkz: Başlar, *a.g.m.*, 2004:296-302.

kavuşmuş ve bu tip anlaşmalar için Anayasa'nın altında ama kanunun üstünde yeni bir basamak oluşturulmuş ve özel bir çatışma kuralı ihdas edilmiştir.²¹¹ Ne var ki değişiklikte; temel hak ve özgürlüklere ilişkin olmayan sözleşmelerin, Anayasa veya Kanun ile çatışması halinde, hangi konumda olacağı hususunda düzenleme bulunmaması nedeniyle 2004 öncesi yapılan tartışmalar güncelliğini korumaktadır.²¹² Öğretide, değişiklik sonrası kabul edilen baskın görüş “*önceki kanun- sonraki kanun*” veya “*özel kanun- genel kanun*” uygulamasına göre çözüm üretilmesi gerektiği, temel hak ve özgürlükler ilişkin olmayan diğer anlaşmaların bir üstünlüğünün olmadığı, sonradan çıkarılan kanunun bu anlaşma hükümlerinin bertaraf etmesinin mümkün olduğu ve bu durumun Türkiye’yi uluslararası alanda zor durumu düşürebileceği yönündedir.²¹³

Uluslararası anlaşmalar ile kanun hükmü arasında bir çatışmanın bulunup bulunmadığının hangi merci tarafından tespit edileceği hususunda da boşluk bulunmaktadır. Öğretide bu boşluğun Anayasa Mahkemesi’ne yetki verilerek doldurulabileceği hatta ön denetim sistemi getirilerek yasalar yürürlüğe girmeden önce Anayasa Mahkemesi önüne getirilerek kanunların Anayasa ve uluslararası anlaşmalara uygunluğunun önceden denetlenebileceği ifade edilmektedir.²¹⁴

Yapılan değişiklik ile üstünlük tanınan temel hak ve özgürlüklere ilişkin sözleşmelerin kapsamının ne olacağı, Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası antlaşmaların hangilerinin bu kapsamda olacağı hususlarında açık bir düzenleme bulunmamaktadır.²¹⁵ Bu konuda iki görüş bulunmaktadır. İlk görüş, lafzi yorum

²¹¹ Başlar, *a.g.m.*, 2004:299; İçel, *a.g.e.*, 2021:134; Aksar, *a.g.e.*, 2021b:211. Gölcüklü ve Gözübüyük, *a.g.e.*, 2016:20; Centel ve diğerleri, *a.g.e.*, 2011:77; Karakehya, *a.g.e.*, 2022:33. Getirilen düzenlemenin uluslararası antlaşmaları normlar hiyerarşisinde kanunlardan üst bir konuma taşımadığı, sadece kanun hükmü ile çatışması halinde uygulamada esas alınacağına dair düzenleme getirdiği görüşü için bkz: Akkutay, *a.g.m.*, 2007:435; Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:182. Kanun hükmünün yanında, kanun ile aynı sonucu doğuran kanun hükmünde kararname ve idarenin düzenleyici işlemleri bakımından da aynı yorum yapılabilirliğine dair bkz: Tekin, *a.g.m.*, 2019:143. Gönenç ve Esen, *a.g.m.*, 2006:489; Akkutay, *a.g.m.*, 2007:436. Korkmaz, *a.g.m.*, 2014:42-44.

²¹² Aybay, *a.g.m.*, 2007:200.

²¹³ Sur, *a.g.e.*, 2021:63; Pazarcı, *a.g.e.*, 2021:28; Can, *a.g.e.*, 2021:69-70.

²¹⁴ Gönenç, *a.g.m.*, 2004:48. Uluslararası hukuk düzleminde Bosna Hersek, Moldova, Arjantin Ukranya, Romanya gibi kimi ülkelerde bu hususa dair açık düzenleme yapılmıştır. Düzenlemeler için bkz: Başlar, *a.g.m.*, 2004:310-311. Uygulamada yasa ile sözleşme arasında çelişki bulunduğu tespitini, ilgili olay bakımından, dosya hakiminin yapacağı ve kararı “*inter partes*” sonuç doğurduğundan mahkemeler arasında farklı kararların hukuk dünyasına doğmakta olduğu ifade edilmektedir bkz: Centel ve Zafer, *a.g.e.*, 2021:39; Korkmaz, *a.g.m.*, 2014:42.

²¹⁵ Gönenç, *a.g.m.*, 2004:49; Başlar, *a.g.m.*, 2004:319; Korkmaz, *a.g.m.*, 2014:40-41. Tartışmalı olmak ile birlikte bir görüşe göre temel hak ve özgürlükler ile kast edilenin Anayasa’nın 12-74. maddeleri arasında düzenlenmiş geniş bir yelpazeyi kapsadığı ve kapsamın belirlenmesinde ölçüt

yaparak kül halinde yani tüm maddeleri ile temel hak ve özgürlüklere ilişkin hükümler içeren anlaşmaların bu kapsamda değerlendirilebileceğini ileri sürerken ikinci görüş, amaçsal yorum yaparak temel hak ve özgürlüklere ilişkin olmayan bir uluslararası anlaşma içinde temel hak ve özgürlüklere ilişkin bir hükmün yer almasının bile kapsama dahil edilmesi bakımından yeterli olacağı düşüncesindedir. Çünkü uluslararası antlaşma ile kanun hükmü arasında uyumsuzluk çıkması halinde, esas ölçüt; anlaşmanın 90. maddede vurgulanan temel hak ve özgürlüklere ilişkin olmasıdır.²¹⁶ İkinci görüşün benimsenmesi halinde ise anlaşmanın sadece ilgili maddesinin üstün tutulacağı, temel hak ve özgürlükler dışındaki hükümler için üstünlüğün söz konusu olmayacağı gözden kaçırılmamalıdır.²¹⁷

Tüm bu açıklamalar ışığında uluslararası cezai konularda adli iş birliği açısından çatışan normlar sorunda iki farklı olasılık akla gelmektedir. İlk olasılık aynı konuyu düzenleyen birden fazla uluslararası hukuk normunun bulunduğu hallerde hangisinin uygulama alanı kazanacağı; ikinci olasılık ise aynı konudaki ulusal ve uluslararası düzenlemeler arasında ortaya çıkabilecek çatışma hallerinin nasıl çözümleneceğidir.²¹⁸

2.4.4.1. Birden fazla uluslararası normun çatışması sorunu

Birden fazla uluslararası normun çatışması, kısaca anlaşmaların çatışması, hukuken geçerli olan aynı konuyu düzenleyen birden fazla iki veya çok taraflı sözleşmenin bulunmasını ifade etmektedir. Genel olarak anlaşmalar arasında hiyerarşik bir ilişkinin bulunmaması ve devletlerin aralarındaki ilişkiyi düzenlemekte serbest olmalarından kaynaklı olarak yapılan çok sayıda anlaşmanın birbirleriyle çatıştığı görülmektedir.²¹⁹ Bu durumda hangi sözleşmeni uygulamada öncelik kazanacağının belirlenmesi gerekmektedir.

olarak doğrudan uygulanan nitelikte olup olmama kıstasının kullanılabileceği kabul edilmektedir bknz: Aybay, *a.g.m.*, 2007:202-204; Sur *a.g.e.*, 2021:59. Bu görüşe göre şayet bir anlaşma temel hak ve özgürlüklere ilişkin olmasına rağmen doğrudan uygulanabilir nitelikte değil ise çatışma halinden söz edilemez ve söz konusu sözleşme ancak kanun hükmünün yorumlanmasında yardımcı olabilir bknz: Aybay, *a.g.m.*, 2007:207. Temel hak ve özgürlüklere ilişkin düzenlemelerin yasa hükmü gibi doğrudan doğruya, yani ulusal bir tasarrufa gerek duyulmadan uygulanabileceği görüşü için bknz: Centel ve Zafer, *a.g.e.*, 2021:39.

²¹⁶ Akkutay, *a.g.m.*, 2007:437; Başlar, *a.g.m.*, 2004:312; Korkmaz, *a.g.m.*, 2014:45; Soyaslan, *a.g.e.*, 2020a:60-61.

²¹⁷ Tekin, *a.g.m.*, 2019:144.

²¹⁸ Kontacı, *a.g.s.*, 2018:207.

²¹⁹ Sur, *a.g.e.*, 2021:72.

Anlaşmaların çatışması sorunu değerlendirilirken öncelikle tarafları aynı olan anlaşmalar ve tarafları kısmen değişik anlaşmalar olarak bir ayrıma gitmekte fayda bulunmaktadır. Zira çatışma sorunu yaşanan iki anlaşmaya da taraf olanlar bakımından bu sorun, bazı sözleşmelerde özel hüküm olarak “*çatışma normu*” yani hangi anlaşmanın üstün tutulacağına dair hüküm ihdas edilmesi, bazı sözleşmelerde ise böyle bir özel hükme yer verilmediğinden hukukun genel uygulama kuralları olan “*genellik-özellik*” ve “*öncelik-sonralık*”²²⁰ ilişkilerinin kurulması ile çözülmektedir.²²¹ Çatışma sorunu yaşanan anlaşmalardan sadece birine taraf olanlar arasında önceki anlaşma yürürlüğünü korumakla birlikte, sonraki anlaşma ilkinde aykırı hükümler barındırıyor ise her zaman kesin olmasa da genel anlaşmanın amaç ve konusuna aykırı düşmeyecek şekilde özel kuralın genel kuralı ortadan kaldırdığı kabul edilmektedir.²²²

Olaya uygulanacak sözleşmelerde, çatışma normu ihdas edilmesi halinde; çatışma normu içeren sözleşme, kendisinden başka tüm uluslararası sözleşmeleri uygulanamaz kılmakta da ya da diğer sözleşme hükümlerinin kendi hükümleri ile birlikte uygulanabilir olduğuna dair düzenleme getirmektedir.²²³ Örneğin; iade hukuku bakımından SİDAS m. 28/1 ve adli yardımlaşma müessesesi açısından CİKAYAS m. 26/1 akit devletlerin kendisinden önce imzalanan ve suçluların iadesine veya ceza işlerinde karşılıklı adli yardım içeriğine sahip iki taraflı sözleşmeleri, anlaşmaları ve hükümleri yürürlükten kaldırmaktadır.²²⁴ Burada dikkat

²²⁰ Hukukun anılan genel ilkesinin uygulanmasının nedeni, önceki anlaşmanın taraflar arasında akdinden sonra, çatışan sonraki anlaşmanın yapılmasının, tarafların eski anlaşmayı değiştirmek istedikleri şeklinde yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. Detaylı bilgi için bkz: Caşın, *a.g.e.*, 2020:64.

²²¹ Pazarcı, *a.g.e.*, 2021:97-98; Kontacı, *a.g.s.*, 2018:208; Can, *a.g.e.*, 2021:73. Hukukun genel uygulama kurallarının sözleşmeler arasında hiyerarşik bir ilişki bulunmaması nedeniyle uygulanamayacağı, her halükârda insan haklarının korunmasının ön plana alınarak sözleşme tarihine ve düzenleme kapsamına bakılmaksızın uygulanacak kişi için daha koruyucu ve uygun uluslararası hukuk normunun uygulanması gerektiği görüşü için bkz: Gönenç ve Esen, *a.g.m.*, 2006:491.

²²² Yine de temel sorun ahde vefa ilkesine saygı olduğundan iki anlaşmaya da asgari şartlarda uyulması gerekmektedir bkz: Sur, *a.g.e.*, 2021:73; Pazarcı, *a.g.e.*, 2021:99.

²²³ Bazı çatışma normları ise kendinden önceki sözleşmelerin tamamen ilga etmemektedir. Bu durumda önceki anlaşmanın sonraki anlaşmaya aykırı olmayan hükümleri yürürlüklerini sürdürmektedir bkz: Sur, *a.g.e.*, 2021:72.

²²⁴ Bu şekilde mülga olan sözleşmelere Türkiye’nin Taraf Olduğu İki Taraflı Sözleşmeler ve Anlaşmalar başlığı altında yer verilmiştir. Bu hükümlerden hareketle ilgili iş birliği müessesleri hakkında yapılan ikili anlaşmalar ancak sözleşmeye taraf olmayan devletler bakımından geçerli olacaktır bkz: Üzülmüş ve Koca, *a.g.e.*, 2021:844; Soyaslan, *a.g.e.*, 2020b:175; Centel ve diğerleri, *a.g.e.*, 2011:177; İçel, *a.g.e.*, 2021:183; Akbulut, *a.g.e.*, 2021:229. SİDAS m. 28/2 dikkate alındığında SİDAS’ın aynı zamanda sözleşmeye taraf devletler arasında iade hukukuna ilişkin olarak yapılacak ikili anlaşmaların alanını daralttığı gözlemlenmektedir. Zira madde metninde SİDAS’ın

edilmesi gereken husus, örneğin SİDAS açısından yürürlükten kaldırılan hükümlerin sadece anlaşmalar içerisindeki iade hukukuna ilişkin hükümler olmasıdır. Şayet iki taraflı iade anlaşması içerisinde adli yardımlaşmaya ilişkin hükümler bulunuyor ise SİDAS bu hükümlerinde yürürlüğüne son vermemektedir.²²⁵

İnfazın devri ve hükümlü nakli kurumları açısından da Türkiye'nin taraf olduğu birden fazla çok ve iki taraflı sözleşme bulunmaktadır. Örneğin infazın devrine dair CYMDAS ve ek protokolleri ile birlikte HÜNDAS bulunmaktadır. Bu sözleşmeler, Avrupa Konseyi bünyesinde imzaya açıldığından; üye devletler her ikisine birden taraf olabilmektedirler. Yine hükümlünün nakli kurumu açısından da çok taraflı sözleşme olarak HÜNDAS ve Türkiye'nin birçok devletle imzaladığı iki taraflı sözleşme bulunmaktadır.

Buna karşın HÜNDAS ve CKAAS'da aynı konuları düzenleyen iki taraflı sözleşme ve anlaşmaların yürürlüğüne engel olacak düzenleme ihdas edilmemiştir. Aksine, örneğin HÜNDAS m. 22 düzenlenerek HÜNDAS ile diğer sözleşmeler arasındaki uygulama sorunlarının giderilmesi amaçlanmış diğer çok ve iki taraflı uluslararası sözleşmelerin de HÜNDAS'a taraf olan devlet bakımından, tercih edilmesi halinde, uygulanması imkânı sağlanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri, Bulgaristan ve Romanya; HÜNDAS'a taraf olmakla birlikte, Türkiye ile aralarında hükümlü nakline ilişkin iki taraflı anlaşma bulunan ülkelere örnek gösterilebilir. Anılan ülkeler ile Türkiye arasında hükümlü nakli gerçekleştirileceğinde; talep eden devlet, talepte bulunurken hangi anlaşmaya dayanarak istemde bulunduğunu HÜNDAS m. 22/4 gereği, belirterek tercihte bulunabilmektedir.²²⁶

2.4.4.2. Ulusal ve uluslararası normların çatışması sorunu

Adli iş birliğine ilişkin düzenlemelere bakıldığında, bazı ülkelerin iç hukuklarındaki adli iş birliği kanunlarında örneğin Alman Adli İş Birliği Kanunu m.

uygulanmasını kolaylaştırma ve tamamlayıcı nitelikte olma halinde ikili anlaşma yapılabileceğine yer verilmiştir.

²²⁵ Özgenç, *a.g.e.*, 2021a:1126.

²²⁶ İlgili madde hakkında detaylı bilgi için bkz: Ulutaş ve Atabey, *a.g.e.*, 2011b:3-4. İki uluslararası belgenin birlikte uygulanabilirliğine ilişkin bir başka örnek olarak BM Sınırşan Örgütlü Suçlar ile Mücadele Sözleşmesi m.18/6 gösterilebilir. Madde metninde bu husus “Bu maddenin hükümleri, karşılıklı yardımı tamamen veya kısmen düzenleyen veya düzenleyecek olan başka herhangi bir ikili veya çok taraflı antlaşmadan kaynaklanan yükümlülükleri etkilemeyecektir.” denilerek ifade edilmiştir. Birleşmiş Milletlerin çoğu sözleşmesi yönünden benzer değerlendirmeler için bkz: Özer, *a.g.e.*, 2016:80.

1/3, Avusturya Kanunu m.1 ve İsviçre Kanunu m.1/1'de; uluslararası sözleşmelerin iç hukuk düzenlemelerine göre öncelikle uygulanacağına dair kurallara yer verdiği görülmektedir.

Türk hukukunda, Anayasa m. 90/son dışında, 6706 sayılı Kanun'da adli iş birliği hususuna dair kaynaklar arasındaki ilişkiyi düzenleyen ve hangi normun öncelikli olarak uygulanacağını gösteren doğrudan bir kural bulunmamaktadır. Öğretide katıldığımız çoğunluk görüşe göre; adli iş birliğine ilişkin çok taraflı ve değişik ülkelerle yapılmış olan iki taraflı sözleşmeler, temel hak ve özgürlüklere ilişkin olduklarından, Anayasa'nın 90/son hükmü gereğince iç hukukta aynı alana ilişkin ve daha sınırlı temel hak ve özgürlük tanıyan kanun hükümleri karşısında öncelikli uygulanma kabiliyetine sahiptir.²²⁷

6706 sayılı Kanun'un 1/3 maddesinde yer alan, Türkiye'nin taraf olduğu adli iş birliğine ilişkin milletlerarası anlaşmalar ile diğer kanun hükümlerinin saklı olacağı hükmü de göz önünde bulundurulduğunda²²⁸; dolaylı yoldan Türkiye'nin taraf olduğu adli iş birliğine ilişkin sözleşme hükümleri karşısında, 6706 sayılı Kanun hükümlerinin ikincil derece uygulama alanı bulacağı, yani sözleşmelerde aksine hüküm bulunmadığı veyahut herhangi bir hüküm bulunmadığı hallerde kanun hükümlerinin uygulanacağı kabul edilmelidir.²²⁹ İlgili düzenleme kanunun

²²⁷ Şahin ve Göktürk, *a.g.e.*, 2021:37-38; Centel ve diğerleri, *a.g.e.*, 2011:177; Üzülmmez ve Koca, *a.g.e.*, 2021:844; Ertuğrul, *a.g.e.*, 2016:46; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:160; Zafer, *a.g.e.*, 2021:35; Soyaslan, *a.g.e.*, 2020b:175; Can *a.g.e.*, 2021:71; Karakehya, *a.g.e.*, 2022:34; Dülger, *a.g.e.*, 2021:75-76; Ildıran, *a.g.m.*, 2022:94. Doktrinde, bu hükümlerin terörizmin önlenmesine ilişkin sözleşmelerden farklı olarak ayrıca iç hukukta düzenlemeye gerek duyulmaksızın doğrudan uygulanabilir nitelikte olduğunu ifade edilmektedir bkz: Özgenç, *a.g.e.*, 2021a:68-69; Akbulut, *a.g.e.*, 2021:50; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:84; Töngür, A.R. ve Çetintürk, E. (2020). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınları, 41; Demirbaş, *a.g.e.*, 2021:113; Öztürk, B. (2021). *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 35; Artuk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021:176-177; Üzülmmez ve Koca, *a.g.e.*, 2021:52; Gökçen, A., Balcı, M., Alşahin, M.E. ve Çakır, K. (2022). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi, 58-59; Toroslu, N. ve Feyzioğlu, M. (2021). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Savaş Yayınevi, 12; Öztürk ve Bilgin, *a.g.e.*, 2021:15.

²²⁸ Kanunda bu şekilde düzenlemeye yer verilmesi nedeninin Türkiye'nin adli iş birliğine ilişkin günümüze kadar taraf olduğu ikili veya çok taraflı sözleşmeleri 6706 sayılı kanun ile değiştirmesinin mümkün olmamasından kaynaklandığı görüşü için bkz: Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:183. Birçok yabancı ülke kanunda olduğu gibi sözleşmelerde; aksine hüküm bulunmayan hallerde ancak kanunun uygulanacağını açıkça belirtilmesinin yerinde olacağı görüşü için bkz: Turhan, *a.g.m.*, 2018b:54.

²²⁹ Turhan, *a.g.m.*, 2019:3082; Ertuğrul, *a.g.e.*, 2016:74; Zafer, *a.g.e.*, 2021:835; Şen ve Eryıldız, *a.g.e.*, 2017:142. Örneğin, suçluların iadesi bakımından SİDAS m. 22, iç hukukun sözleşmeye aykırı olmamak koşuluyla uygulanacağını açıkça ifade ettiğinden iade hukuku açısından ilk kaynak SİDAS olarak kabul edilmektedir bkz: Öztürk ve Erdem, *a.g.e.*, 2021:118; Artuk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021:1152. Karşılaştırmalı hukuk açısından Avusturya ve Alman İade Kanunlarında, kanunların ancak sözleşmelerde belirli bir sorunun açıkça düzenlenmediği hallerde uygulanabileceği kabul

tamamlayıcı rol oynama özelliğine dikkat çekmektedir. Dolayısıyla 6706 sayılı Kanun, Türkiye tarafından yapılacak yeni ikili sözleşmelerde yol gösterici olacak ve Türkiye'nin taraf olacağı çok taraflı sözleşmeler açısından ise bu kanun hükümlerinin hazırlanacak metne yansıtılması konusunda gayret gösterecek, özellikle sözleşmelere koyulacak çekincelerin belirlenmesi hususunda dikkate alınacaktır.^{230 231}

Aksi görüşe göre; adli iş birliğine dair hususların, adli yardımlaşma ve özel olarak iadeye ilişkin çok ve iki taraflı sözleşmelerin, temel hak ve özgürlüklere ilişkin olmadığı göz önünde bulundurarak sözleşmelerin kanunlar ile eş değerde olduğu ve çatışma halinde kanunların çatışmasında uygulanan kurallara göre çözümleneceği ifade edilmektedir. Dolayısıyla iç hukukta konuyu düzenleyen kanun sözleşmeden önce çıkarılmış ise sonradan yürürlüğe giren kanun olarak sözleşme uygulanır. Buna karşılık, sonradan çıkartılan kanun sözleşmeye aykırı bir düzenlemeye yer verir ise sonradan yürürlüğe girmesi nedeniyle kanun uygulanır.²³² İki görüşün uzlaştığı nokta ise iç hukukta konuyu düzenleyen herhangi bir kanun hükmü bulunmadığında ve uluslararası sözleşmenin getirdiği düzenlemenin doğrudan uygulanabilir nitelikte olduğu kabulünde, boşluğun sözleşme ile doldurulabileceği hususudur.

edilmektedir. Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 19.9.2019 tarihli ve 5469/6452 sayılı kararında; *uyuşmazlığın çözümünde 6706 sayılı kanunun bahsi geçen hükmünden yola çıkarak 1970 tarihli Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesinin öncelikle uygulanması gerektiğine karar vermiştir.* Tüm Yargıtay kararları için bkz: İnternet: Yargıtay. (2022). Karar arama. Web: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> Son Erişim Tarihi: 15.03.2022.

²³⁰ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:182.

²³¹ Yargıtay'da benzer bir yorum yaparak Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesi'nin gıyabi yargılamaya ilişkin 39 ve 40. maddeleri ile irtibatlı önüne gelen olayda, Anayasa m. 90 ve 6706 sayılı Kanun'un 1 ve 3. maddelerinden yola çıkarak sözleşme prosedürleri yerine getirilmeden sadece 6706 sayılı Kanun'un uygulanmasını milletlerarası sözleşmeye aykırılık gerekçesi ile bozmuştur. Y11CD.2019/5469 E. 2019/6452 K. sayılı karar için bkz: Artuk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021:1154. Benzer kararlar için bkz: Y11CD. 2021/11920 E. 2021/8581 K.; Y10CD. 2020/18619 E. 2021/3189 K.; Y11CD.2019/5469 E. 2019/6452 K.; Y20CD. 2017/6350 E. 2018/515 K.

²³² İçel, K. ve Donay, S. (2005). *Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku Genel Kısım*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 220; Yüce, T.T. (1982). *Ceza Hukuku Dersleri*. Cilt:1. Manisa: Şafak Basım ve Yayınevi, 161. Ancak bu şekilde bir yorum ile devletlerin ahde vefa (pacta sunt servanda) prensibine uygun ve saygılı hareket etmiş olmayacakları görüşü için bkz: Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:182. Başka bir görüşe göre, iç hukuk düzenlemeleri antlaşmalara nazaran daha genel nitelikte olduğundan, aksi belirtilmedikçe genel kanun özel kanuna etki etmeyecektir. Ayrıca anlaşmalar iki taraflı yapıldığından, tek taraflı olarak bazı hükümlerin değiştirilmesi mümkün değildir. Diğer bir fikre göre ise yetkili yasama organı tasarrufu ile ortaya konan anlaşmanın aykırı düzenlemelerini kabul etmeme iradesi geçerlidir. SİDAS m. 2/3-4 ve 5 hükmünün sonradan yürürlüğe giren iç hukuk kurallarının milletlerarası hukuk kurallarına üstün olduğu sonucunu çıkarmaya müsait olduğu görüşü için bkz: Artuk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021:1155.

Kaynaklar arasındaki ilişkiye bir örnek; iş birliği türü olarak iadeye ilişkin asıl kaynak Türkiye'nin taraf olduğu birçok iki taraflı sözleşmeler ve Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan SİDAS'dır. İç hukukumuzda ise genel ve tamamlayıcı nitelikte olan 6706 sayılı Kanun'daki düzenlemeler ve Anayasa'nın 38/son hükmü bulunmaktadır. Bahsi geçen hükümlerin birbirlerini destekler nitelikte hüküm içermesi halinde birlikte uygulanacakları konusunda şüphe yoktur. Fakat anlaşma ile iç hukuk hükümlerinin aynı konu ile ilgili farklı kurallar öngörmeleri halinde iadeye ilişkin anlaşma hükümleri, iadeye ilişkin iç hukuk düzenlemelerine nazaran özel hüküm niteliğinde²³³ olduğundan, anlaşma tarafı devletler ile yürütülecek süreçte öncelikle uygulanmaları gerekmektedir.²³⁴ Bu değerlendirmeden yola çıkarak bir anlaşmanın yapılmasından sonra iç hukuk kurallarında değişiklik yapılması söz konusu olsa dahi özel hüküm niteliğinde olan anlaşma hükümlerinin uygulanmasında bir değişik olmayacağı ifade edilmelidir.

Örneği somutlaştırmak gerekirse SİDAS m. 14 ile 6706 sayılı Kanun'un m. 10/4'te, iadede hususilik kuralı düzenlenmektedir. Her iki düzenlemeye bakıldığında aynı hususu düzenledikleri izlenimi uyanmakta ise de 6706 sayılı Kanun'da kişinin yalnızca iadeye dayanak suçlardan dolayı yargılanabileceği veya mahkûm olduğu cezanın infazının mümkün olduğu belirtilmişken SİDAS m. 14'de ilgili hakkında cezai işlemin yapılmayacağı ifade edilmiştir. Bu kapsamda, CMK m.2/1-e bendinde yer alan soruşturma evresi tanımı dikkate alındığında, 6706 sayılı Kanun düzenlemesi şahsın yalnızca kovuşturulamayacağına ve hakkında hüküm verilemeyeceğine; buna karşın bu şahsın soruşturulabileceğine izin verdiği şeklinde yorumlanabilir.²³⁵ Dolayısıyla burada uluslararası düzenleme ulusal hukuk düzenlemesi karşısında daha geniş bir koruma alanı sağlamaktadır. Anayasa m. 90/5 gereği çatışma hali; ifade tarzı sorunlu da olsa 6706 sayılı Kanun'un 10. maddesinde geçen “*yargılanabilir*” ifadesini SİDAS düzenlemesi ile birlikte ve aynı yönde okuyarak hem soruşturma hem de kovuşturma evresini içine alacak şekilde yorumlanarak çözümlenmelidir. Yargıtay da pek çok kararında ilgili kişi hakkında

²³³ Üzülmüş ve Koca, *a.g.e.*, 2021:844; Özgenç, *a.g.e.*, 2021a:1127; Akbulut, *a.g.e.*, 2021:230.

²³⁴ Özgenç, *a.g.e.*, 2021a:841; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:160; İçel, *a.g.e.*, 2021:186.

²³⁵ İlgili maddenin ve Türk Ceza Kanunu'nun mülga olan 18. maddesinin gerekçelerinde de duruma ilişkin açıklama bulunmamaktadır.

herhangi bir soruşturma veya kovuşturmanın yapılamayacağını hüküm altına almıştır.²³⁶

Başka bir örnek; 6706 sayılı Kanunun m. 22/2 bendinde, suçun cezasına ilişkin getirilen ilave hükümdür. İlgili konuda, birçok iade anlaşmasında özel hüküm bulunmaktadır.²³⁷ Bu özel hükümler karşısında, 6706 sayılı Kanun'un söz konusu hükmünün haşiv kabilinden bir hüküm olduğunu kabul etmek gerekir. Zira pek çok iade anlaşmasında, bu ölçüden farklı ölçüler kabul edilmiştir. İlgili hükmün uygulanması ancak Türkiye ile arasında iade anlaşması bulunmayan ve SİDAS'a da taraf olmayan bir ülke açısından iade söz konusu olduğunda mümkün olacaktır.

Değerlendirilmesi gereken bir diğer ihtimalde ise iç hukuk normunun temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşme normuna kıyasla daha geniş bir hak koruması sağlaması halinde uygulanacak normun nasıl seçileceği hususudur.²³⁸ Bir örnek ile açıklamak gerekirse günümüzde uluslararası hukuk eğiliminin aksine Türk hukukunda hükümlünün, hükümlü veya kanuni temsilcisinin rızası olmaksızın nakline imkân bulunmamaktadır. Türkiye'nin önümüzdeki süreçte "rızasız nakli" benimsemesi halinde konuyla ilgili sözleşme ve/veya Ek Protokollere konmuş çekincelerin kaldırılması tek başına çözüm olmayacaktır. Zira Türkiye'nin iç hukuk mevzuatında ilgilinin rızasını arayan hükümler mevcut olup bu hükümler konuyla

²³⁶ Akkaş, A.H. (2018) "İadede Hususilik Kuralı", *Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Sempozyumu-Tebliğler*, 13-14 Nisan, Antalya, 103. Yargıtay kararlarının ilgili kısmı şu şekildedir: "Şahsın, iadeden evvel ika ettiği ve geri verme kararına dayanak teşkil eden suçlardan başka bir fiilden dolayı yargılanamayacağı gibi bir ceza veya emniyet tedbirinin infazı için tutuklanamayacağı ve herhangi bir surette hürriyetinin kısıtlanamayacağı nazara alınarak, iade eden Devletin egemenlik hakkıyla ilgili bu kuralın işletilebilmesi için iade taleplerinde ve kararında geri vermeye konu edilen suçların ika edildikleri yer, zaman ve hukuki tavsiflerinin açıkça gösterilmesi gerektiği ve geri verme talebinde sanığın Azerbaycan Cumhuriyeti Ceza Kanunu'nun da düzenlenen zimmet ve görev sahtekarlığı suçlarını işlediği ve bunlardan dolayı takip altında bulunduğu bildirilerek iadesi istendiği halde, kararda suçların işleniş biçimleri ve hukuki tavsiflerinin sarih ve iade sonrası yapılacak yargılamanın kapsamını belirleyecek şekilde gösterilmemesi hukuka aykırıdır". Y5CD. 2012/2121 E.2012/4028 K. sayılı kararı; benzer yönde Y5CD. 2009/5426 E. 2010/6126 K.

²³⁷ Örnek olarak Türkiye ile Suriye Arap Cumhuriyeti arasında imzalanan ikili iş birliği anlaşmasının 2/1-a,b hükümleri ve Türkiye ile Mısır Arap Cumhuriyeti arasında imzalanan ikili iş birliği anlaşmasının 12/2-3 hükümleri gösterilebilir. İlgili hükümler açısından ceza miktarı ile ilgili olarak getirilen ölçünün sadece Türk kanunlarına göre tayini de Türkiye'nin taraf olduğu iade anlaşmalarında yer alan hükümler ile farklılık arz etmektedir. Detaylı bilgi için bkz: Özgenç, a.g.e., 2021a:1125-1126.

²³⁸ Daha elverişli olan iç hukuk düzenlemeleri ise iç hukuk düzenlemelerinin uygulanmasının engellenmemesi gerektiği ileri sürülmektedir bkz: Tezcan ve diğerleri, a.g.e., 2021a:181. Bu ihtimalin çözümü için AİHS m. 53 ve BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi m. 5.2 gibi bazı sözleşmeler açık düzenleme öngörmektedirler. Örneğin AİHS m. 53'e göre; sözleşme hükümlerinden hiçbirisi, herhangi bir sözleşmecinin tarafın yasalarına ve onun taraf olduğu başka bir Sözleşme uyarınca tanınmış olabilecek insan hakları ve temel özgürlükleri sınırlayacak veya onları ihlal edecek biçimde yorumlanamaz.

ilgili uluslararası normlara kıyasla daha geniş bir hak koruması sağlayan ulusal hukuk normları olacak ve ulusal ile uluslararası normlar arasında çatışma doğacaktır.²³⁹

Bu noktada, Anayasa'nın m. 90/5 hükmü uyarınca, çatışma halinde; temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşme normlarının üstünlük sahibi olabilecekleri düşünülecekse de böyle bir yorum biçimi Anayasa'ya uygun olmayacaktır. Anayasa m. 90/5 düzenlemesi, uluslararası düzenlemelerin ulusal hukuk düzenlemeleri karşısında daha geniş bir koruma alanı sağlayacakları varsayımı üzerine modellenmiş bir çatışma normudur.²⁴⁰ Dolayısıyla söz konusu hükmün, daha geniş koruma alanı sağlayan ulusal hukuk düzenlemeleri gündeme geldiğinde, uygulanabilir olacağını savunmak yerinde olmayacaktır.²⁴¹ Anayasa'nın tüm hükümlerinin insan haklarına saygılı bir hukuk devleti olarak ve insan haklarının gerçekleştirilmesi yönünde yorumlanması gerekmektedir. Bu çerçevede, ilk olarak daha geniş koruma alanı kriteri; iki düzenleme de sadece iş birliği kurumlarının uygulanabilirliği açısından usulen kolaylık sağlaması olarak algılanmadan, aynı zamanda insan hakları müdahalesi bakımından da değerlendirmeye alınmalıdır. Akabinde daha geniş koruma alanı sağlayan ulusal hukuk düzenlemesi ile daha sınırlı koruma alanına sahip uluslararası hukuk düzenlemelerinin karşı karşıya geldiği tespit edilir ise Anayasa'nın lafzında belirtildiği üzere uluslararası hukuk düzenlemelerine değil, Anayasa'nın ruhuna uygun olarak ilgili ulusal hukuk düzenlemelerine öncelik tanınması gerektiği savunulmalıdır.²⁴²

²³⁹ Kontacı, *a.g.s.*, 2018:209.

²⁴⁰ Kontacı, *a.g.s.*, 2018:210. Genel kabul, uluslararası hukukta yer alan insan hakları düzenlemelerinin ulusal hukuk düzenlemelerine nazaran daha ilerici olduğu yönündendir. Bknz: Gönenç ve Esen, *a.g.m.*, 2006:486. Uluslararası hukuk düzleminde Romen ve Slovak anayasalarında daha koruyucu kanun hükmünün baz alınacağı hususuna dair açık düzenleme yapılmıştır. Düzenlemeler için bknz: Başlar, *a.g.m.*, 2004:313.

²⁴¹ Geniş koruma alanı sağlayan ulusal normun TCK olması ve lehe düzenlemeler içermesi halinde yine uluslararası sözleşmelere öncelik sağlanmasının kanunilik ilkesine aykırılık teşkil edeceği ifade edilmektedir. Bknz: Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:108. Öğretide, bir kısım yazar, aksi görüş olarak bu durumda pasif çatışmanın konusu olduğunu yani gerçek çatışma halinin mevcut olmadığını ileri sürmektedir. Bknz: Başlar, *a.g.m.*, 2004:314. Bir kısım yazar ise aksi görüşlerine dayanak olarak eğer uluslararası anlaşma daha ileri düzenlemelerin dikkate alınması gerektiğini ifade etmemiş ise devletlerin uygulamaları arasındaki farklılıkların ortadan kaldırılmasının uluslararası hukukun amaçları arasında olduğundan hareketle uluslararası anlaşmanın esas alınması gerektiğini göstermektedir bknz: Akkutay, *a.g.m.*, 2007:442. Tartışmanın ayrıntıları için bknz: Gönenç ve Esen, *a.g.m.*, 2006:493; Başlar, *a.g.m.*, 2004:314; Akkutay, *a.g.m.*, 2007:437-438.

²⁴² Gönenç ve Esen, *a.g.m.*, 2006:494-497; Kontacı, *a.g.s.*, 2018:210; Korkmaz, *a.g.m.*, 2014:45. Örnek olarak, iç hukukumuzun Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Sözleşmesi m. 53 ile kabul edilen “*non bis in idem*” ilkesinde göre daha güvenceli olduğu görüşü için bknz: Centel ve diğerleri,

Tüm bu açıklamalar ışığında rızasız nakil süreci örneği açısından varılacak sonuç, her ne kadar hükümlü nakline dair uluslararası sözleşmeler doğrudan uygulanabilir normlar içerse de, 6706 sayılı Kanun'un hükümlerinin çatışma nedeniyle öncelikle uygulanacak olması göz önünde tutularak kanun değişikliğinin yapılması söz konusu olabilecektir.

2.5. Adli İşbirliğinin Maddi Koşulları

Cezai konularda uluslararası adli iş birliği hukuku -temelde- uluslararası ile ceza ve ceza muhakemesi hukukun kesişim noktasında bulunmaktadır. Dolayısıyla söz konusu hukuk disiplinlerinde geçerli olan bazı tamamlayıcı nitelikteki temel ilkeler, adli iş birliğinin maddi koşullarına vücut vermektedir. Bu ilkelerden özellikle karşılıklılık, çifte cezalandırılabilirlik ve kovuşturulabilirlik, özellik ilkesi ve kamu düzeni çekincesi adli iş birliği hukukunda özel önem arz etmektedir.²⁴³

2.5.1. Karşılıklılık (Mütekabiliyet) İlkesi

Adli iş birliği sürecini yürütecek devletler arasında yürütülecek iş birliği türüne yönelik bir sözleşme bulunmadığında veya sözleşme bulunmasına rağmen sözleşmede bulunan hükümlerde boşluk bulunması halinde; talebin iletildiği devlet, talep eden devletten gelecekte aynı ölçüde ve şartlarda iş birliği süreci yürütülmesi gerektiğinde, bu iş birliğini yürütmeyi taahhüt etmesini talep edebilir. Bu taahhüt beyanı mütekabiliyet koşuluna vücut vermektedir.

Adli iş birliğine konu talebin yerine getirilmesinin uluslararası hukukunun temel ilkelerinden karşılıklılık ilkesine göre mümkün olduğu yolunda ikili ve çok taraflı sözleşmelerde düzenlemeler bulunmaktadır.²⁴⁴²⁴⁵ Bununla birlikte

a.g.e., 2011:167; Zafer, *a.g.e.*, 2021:818- 819. Anayasa m. 90'nın değişikliği öncesinde bir kanun ile sonraki tarihte onaylanmış bir sözleşme arasında çatışma çıkması halinde benzer bir yorum yapan görüş için bkz: Aybay, *a.g.m.*, 2007:211.

²⁴³Uluslararası iş birliği sürecine dair genel ilkeler için bkz: Yenisey, *a.g.m.*, 1998a:34; Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:172. Adli Yardımlaşma bakımından diğer ilkeler; devletlerin birbirlerine yardım etme yükümlülüğü, taleplerin icrasında yerine getiren devletin hukukunun cari olması prensibi, non bis in idem prensibi, yetkili makama iletme, talebin reddinin gerekçeli olması, talebin yerine getirilme masrafları, talebin ülke sınırları içerisinde karşılanacağı ilkesi, talebin gizli tutulması, sözleşmenin ikili anlaşmaları ilga etmesi, elde edilen delilin geri verilmesi, orantılılık, tasdik muafiyeti ve temin edilen materyale delil hüviyetinin tanınması şeklinde ifade edilmektedir bkz: Yerdelen, *a.g.s.*, 2018:171.

²⁴⁴ Adli iş birliği yürütecek taraf devletler arasında sözleşmenin varlığı halinde, bu sözleşme taraf devletleri karşılıklı olarak iş birliği yapma yükümlülüğü altına soktuğundan karşılıklılık koşulunun aranmasına ihtiyaç kalmamaktadır. Yerdelen, *a.g.s.*, 2018:169; Turhan, *a.g.m.*, 2019:3083; Soyaslan, *a.g.e.*, 2020a:117; Akbulut, *a.g.e.*, 2021:229; Karşılıklılık prensibine yer veren sözleşmelere örnek olarak

mütekabiliyet özellikle iş birliği türlerinden iade alanında önemli rol oynamaktadır.²⁴⁶

Karşılılık ilkesine sıkı ölçütlere bağlı olarak yabancı adli iş birliği kanunlarında da yer verilmektedir. Örneğin; Avusturya Kanunu 3. maddeye göre; yabancı bir devletin talebi ancak Avusturya'nın benzer durumdaki talebinin yerine getirileceğinin garanti edilmesi halinde kabul edilebilmektedir. Şayet yabancı devletin benzer bir durumdaki adli yardım talebi karşılanmayacaksa Avusturya makamları adli yardım talebinde bulunamamakta ancak özel nedenlerin gerektirmesi halinde, talep edilen devlete karşılıklılığın güvence altına alınamayacağı bildirilerek adli yardım talebinde bulunulabilmektedir.²⁴⁷

Türk hukuku açısından 6706 sayılı Kanun'un m. 3/2'de; kanunda yer verilen tüm iş birliği türlerini kapsayacak şekilde, yabancı devlet ile Türkiye arasında hukuki ve fiili mütekabiliyet bulunmaması hâlinde, adli iş birliği talebinin yerine

CİKAYAS m.1/1, 5/2, 16/2, SİDAS m.1/1,2 Palermo Sözleşmesi m.18, Viyana Sözleşmesi m.7 Strazburg Sözleşmesi m.7 ve ikili anlaşmalara ise Türkiye Cumhuriyeti ile Umman Sultanlığı arasında imzalanan adli yardımlaşma anlaşması m. 3, 25, 34, 46 maddeleri gösterilebilir. Türkiye ile arasında herhangi bir sözleşme bulunmamasına rağmen karşılılık ilkesi gereği adli iş birliği yapılan ülkeler başında Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü'nün 2016 yılı verilerine göre; Japonya, Ekvador Cumhuriyeti, Filipinler, Gana, Gine, Katar, Kenya, Malezya, Senegal, Singapur, Somali, Sudan, Tayland ve Tayvan gelmektedir. Diğer ülkeler için bkz: Ertuğrul, a.g.e., 2016:41.

²⁴⁵ Yargıtay ilk zamanlarda antlaşmanın varlığının zorunlu olduğuna ilişkin bir karar vermiş ise de zaman içerisinde antlaşmanın bulunmaması halinde karşılıklı uygulama ilkelerinin esas alınması gerektiğine karar vermiştir. Kararlar için bkz: Y1CD. 1949/1010 E. 1949/687 K., YCGK. 1973/3834 E. 1973/3601 K., Y6CD. 1973/260 E. 1973/70 K.

²⁴⁶ Turhan, F. (2003). "Alman Suçluların İadesi Hukukunun Esasları". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(3-4), 80; Özgenç, a.g.e., 2021a:1113. Örneğin SİDAS 2/7 hükmü ile; karşılıklılık ilkesinin sadece sözleşme kapsamına girmeyen suçlar bakımından uygulanabileceği, sözleşme kapsamına giren konularda zaten karşılılık ilkesinin güvence altında olduğu ifade edilmiştir. "İadeye ilişkin yürürlüğe konmuş bir anlaşma bulunması halinde TCK değil, anlaşma hükümleri uygulanır. Bu konuda bir anlaşma bulunmaması halinde iade karşılıklılık kuralına göre çözümlenir" (YCGK. 30.03.1973. 3834/3601) Savaş, V. ve Mollamahmutoğlu, S. (1999). *Türk Ceza Kanunu'nun Yorumu*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 298. Karşılılık ilkesine rağmen bu ilkenin mutlak olarak algılanmaması gerektiği ve bu ilke göz ardı edilerek kişinin iadesinin devlete faydası bulunuyor ise işlemin gerçekleştirilmesi gerektiği görüşü için bkz: Mahmutoğlu, a.g.e., 1998:66; Üzülmüş ve Koca a.g.e., 2021:844; Öztürk ve Erdem, a.g.e., 2021:117; Artuk ve diğerleri, a.g.e., 2021:1151; Serttaş, a.g.m., 2019:680.

²⁴⁷ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, a.g.e., 2014c:355. Benzer düzenleme İsviçre Kanunu 8. maddede bulunmaktadır. Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, a.g.e., 2014c:1197. Alman Hukuku açısından bkz: Turhan, a.g.m., 2003:80.

getirilmesinin, talep eden devletin Türkiye'nin aynı konuya ilişkin adli iş birliği taleplerini karşılamayı garanti etmesi şartına bağlanabileceği düzenlenmiştir.²⁴⁸

Madde metninde yer alan “*hukuki ve fiili mütekabiliyet*” ifadesinin “*hukuki veya fiili mütekabiliyet*” olarak anlaşılması gerektiği ifade edilmektedir.²⁴⁹ Zira iki şartın birlikte aranmasının adli iş birliği sürecini sekteye uğratabileceği veya yavaşlatabileceği ve madde metnin düzenlenme şekli de göz önüne alınırsa adli iş birliğinin sözleşmeye dayanması halinde ayrıca yabancı devletin Türkiye'nin adli iş birliği taleplerini fiilen yerine getirmekte olup olmadığı aranmamalıdır. Söz konusu düzenleme ile talep eden devlet ile Türkiye arasında adli iş birliğine ilişkin bir sözleşme yani hukuki mütekabiliyetin bulunması halinde, karşılıklılık ilkesinin sağlandığı ve madde metninde aranan güvence koşulunun aranmayacağı sonucuna ulaşılmalıdır.²⁵⁰

6706 sayılı Kanun'un m. 3/2'de yer alan “*fiili mütekabiliyet*” ifadesinden, Türkiye ile yabancı devlet arasındaki adli iş birliği taleplerinin yerine getirilmesinin sözleşmeye dayanmadığı hallerde veya sözleşme bulunmasına rağmen yerleşmiş uygulama ile ortaya çıkan karşılıklılık kastedilmektedir. Bu durumda, Türkiye ile yabancı devletler arasında adli iş birliği taleplerinin karşılıklı olarak yerine getirilmesinde yerleşmiş olan uygulama, kısaca hâlihazırda var olan fiili durumun varlığı halinde, ilgili devletin taleplerinin yerine getirilmesinde ilkenin garanti edilmesi aranmamaktadır. Buna karşın, Türkiye ile yabancı devlet arasında adli iş birliğine ilişkin sözleşme veya yerleşik uygulama bulunmadığında; Merkezi Makamın takdir yetkisi ile yabancı devletten Türkiye'nin benzer taleplerini yerine getireceği konusunda güvence vermesi istenebilmektedir.²⁵¹

Karşılıklılık ilkesinin bulunup bulunmadığına veya bu konuda yabancı devletten güvence istenip istenemeyeceğine, 6706 sayılı Kanunu'un 3/2 ve 3/3 maddeleri gereği Merkezi Makam karar verecektir. Bu konuda iş birliği sürecinde rol

²⁴⁸ Benzer yönde düzenleme Romanya Kanunu m. 5'de yer almaktadır. Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014c:1298.

²⁴⁹ Turhan, *a.g.m.*, 2019:3084.

²⁵⁰ Köprülü, *a.g.m.*, 2021:92.

²⁵¹ Köprülü, *a.g.m.*, 2021:92. Karşılıklılık güvencesinin 6706 sayılı Kanun'da bazı uluslararası adli iş birliği kanunlarında olduğu gibi zorunlu addedilmemesi adli yardımlaşma talebinin yerine getirilmesi ile Türk vatandaşının lehine olan bir delilin elde edilmesinin sağlanabilecek olması veya hukümlü naklinin onun sosyalleşmesine hizmet edecek olması gibi ihtimaller açısından isabetli bir tercih olarak değerlendirilmektedir. Bknz: Turhan, *a.g.m.*, 2019:3084.

oynayan adli mercilerin (örneğin iade konusunda karar verecek olan ağır ceza mahkemesinin) inceleme ve değerlendirme yetkisi bulunmamaktadır.²⁵²

2.5.2. Çifte Cezalandırılabilirlik ve Kovuşturulabilirlik İlkesi

Adli iş birliği talepleri, iş birliği talebine konu suçun talep eden devlet ve talep edilen devletin her ikisi açısından da suç oluşturması ve suça bağlanan yaptırımın hapis cezası olması halinde yerine getirilmektedir.²⁵³ Hukukun temel ilkelerinden kabul edilen bu ilkenin özünde, devlet egemenliği, karşılıklılık, kanunilik ve bireysel hakların korunması ilkeleri yatmaktadır. Çifte cezalandırılabilirlik koşulu ile talepte bulunan devlet yönünden adli iş birliğinin sadece kendi hukuku bakımından da suç olan fiiller yönünden uygulanacağını güvence altına alınmış olur.²⁵⁴

Öğretide çifte cezalandırılabilirlik prensibinin gereklerinin yorumlanmasında objektif ve sübjektif görüş kullanılmaktadır. Objektif görüşe göre, talep edilen devlet ile talep eden devlet hukuklarında, talebe konu suçun birebir örtüşmesi gerekmektedir. Şayet suç tipleri örtüşmüyorsa talep reddedilecektir. Sübjektif görüşe göre ise, suçun taraf devletlerde nitelendirme şeklinden bağımsız olarak suç olarak düzenlenmesi yeterlidir.²⁵⁵

Çifte cezalandırılabilirlik koşulu; adli iş birliği sürecinin sadece işlemlerin uzun süresi bakımından sekteye uğramaması adına, sözleşmelerde aksine hüküm bulunmayan hallerde talebin alındığı zaman, talebe konu olay bakımından hukuka aykırılığın,²⁵⁶ kusurluluğu ortadan kaldıran veya şahsi cezasızlık nedenleri ile cezalandırılabilirliği ortadan kaldıran şahsi nedenler göz önünde bulundurularak dikkate alınacak bir koşuldur. Örneğin; Fransa'da Aix-en-Provence Mahkemesi 16. Dairesi 24.11.1999 tarihli kararına yansıyan olayda; 1980-1982 yıllarında uyuşturucu kaçakçılığından elde edilen kara parayı aklama suçu ile ilgili İtalyan adli mercileri

²⁵² Turhan, *a.g.m.*, 2019:3085.

²⁵³ Can, *a.g.e.*, 2021:114. Öğretide çifte cezalandırılabilirlik koşulunun, gerçekte iade ve adli yardımlaşmaya talep eden devlette başkası tarafından yapılan ceza kovuşturmasına bir yardımcı olma niteliği taşıması özelliği göstermeleri nedeniyle yabancı olduğu ileri sürülmektedir bkz: Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:223; Dönmezer ve Erman, *a.g.e.*, 2021:66; Öztürk ve Erdem, *a.g.e.*, 2021:118. Bu koşulun tarihsel açıdan karşılıklılık ilkesinin bir yansıması olduğu görüşü için bkz: Yerdelen, *a.g.s.*, 2018:169; Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:186.

²⁵⁴ Özgen, *a.g.e.*, 1962:38; Özer, *a.g.e.*, 2016:81.

²⁵⁵ Can, *a.g.e.*, 2021:113-114.

²⁵⁶ Almanya ile Türkiye arasındaki iade taleplerindeki iadeye esas teşkil eden fiilin hukuka uygunluğunun değerlendirildiği Stuttgart Eyalet Yüksek Mahkemesi ve *Kammergericht Ber-lin*'in (Berlin Eyalet Yüksek Mahkemesi) kararları için bkz: Turhan, *a.g.m.*, 2003:81-82.

şahsın iadesini Fransa'dan talep etmiş fakat talep, Fransa mevzuatında söz konusu suçun 31.12.1987 tarihinde girmiş olması ve ceza kanunlarının geriye yürümezliği kuralı gereğince fiilin işlendiği tarihte çifte cezalandırılabilirlik koşulu mevcut olmadığından reddedilmiştir.²⁵⁷

Çifte cezalandırılabilirlik koşulu, talep eden ve talep edilen devlette haksızlık teşkil eden fiile aynı kuralların uygulanma koşulu olarak değerlendirilmemelidir. Öyle ki iki devletin mevzuatı açısından da fiil tamamen başka hukuksal yararların korunmasını amaçlamış, suç olarak nitelendirilmesi bakımından farklı unsurlar ile öngörülmüş veya fiil için hükmedilecek veya hükmedilen cezalar farklı tasnif edilmiş olabilir.²⁵⁸ Söz konusu fiile aynı kuralların tatbik edilmesi koşulu olacak şekilde yapılan bir değerlendirme; adli iş birliği taraflarının hukuk sistemlerinin birbirinden farklı olması muhtemel olduğundan, devletlerarası adli iş birliğini engelleyen bir sonuç doğurur. Çifte cezalandırılabilirlik koşulu; işleme konu olan fiil, talep edilen devletten farklı bir hukuki nitelendirmeye sahip olsa dahi talep edilen devlet kanunlarını ihlal ediyor ise sağlanmış kabul edilmelidir.

İlkeye CİKAYAS²⁵⁹ hariç; HÜNDAS m. 3/1-e, CYMDAS m.4/1 ve SİDAS m.2/1, BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi m. 46/9-a, b, c ve Siber Suçlar Sözleşmesi m. 24/2 gibi çok taraflı ve iki taraflı sözleşmelerde²⁶⁰ yer verilmiştir. Anılan çok taraflı sözleşmeler de ise SİDAS hariç bu koşulun uygulanabilmesi için sadece talep eden devlet bakımından cezalandırılabilme şartı aranmaktadır.²⁶¹ İnceleme yapılırken fiil sanki talep edilen devlette işlenmiş gibi ele alınmakta ve bu

²⁵⁷ Ergül, a.g.e., 2003:49.

²⁵⁸ Tezcan ve diğerleri, a.g.e., 2021a:187; İçel ve Donay, a.g.e.,2005:224; Artuk ve diğerleri, a.g.e., 2021:1156; Özgenç, a.g.e., 2021a:1082.

²⁵⁹ CİKAYAS'ın açıklayıcı raporunun 3. maddesinde; "*SİDAS'ın rehber ilkelerinden biri olan her iki ülkede de suç olma koşulu bu sözleşmede düzenlenmemiştir. Çünkü karşılıklı adli iş birliği, suçlu iadesiyle aynı sonuçlara haiz değildir.*" ifadelerine yer verilmiştir.

²⁶⁰ Örnek olarak Türkiye ile Suriye arasında akdedilen Hükümlülerin Nakli Anlaşması m.3/1-e, 1987 tarihli Macaristan ile akdedilen Cezai Meselelerde Adli Kararların Karşılıklı Olarak İnfazı Hakkında Sözleşme m. 3/1, 1982 tarihli Türkiye ile Tunus arasında akdedilen iş birliği sözleşmesi m. 24 ve Türkiye ile ABD arasında akdedilen iş birliği sözleşmesi m. 2 gösterilebilir.

²⁶¹ 2002 tarihli Avrupa Yakalama Çerçeve Kararı m. 3 ve 4'de yer alan düzenlemeleri ile iade müessesesi açısından SİDAS m. 2 ve birçok uluslararası belge ile aranan çifte cezalandırılabilirlik ölçütüne, katalog suç ve üye devletlere katalog suç kapsamında kalmak kaydıyla kendi iç hukukunda suç olup olmadığına bakılmaksızın teslim yükümlülüğü getirerek farklı bir uygulama öngörmektedir bkznz: Gürol, C. (2010). "Suç ve Suçluluğun Uluslararası Etkinliğinin Artmasına Karşı Devletler Ailesinin Yanıtı 'Ceza İşlerinde Adli Yardımlaşma'". *İstanbul Barosu Dergisi*, 84(3), 1716-1717.

değerlendirme yapılırken ilgili hukuk sistemi bir bütün olarak incelenerek fiilin hukuka aykırılığı tespit edilmektedir.²⁶²

Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi'nin m. 18/9 hükmü gereği; sözleşme tarafı devletler, talep konusu fiilin her iki taraf bakımından da suç sayılmadığı gerekçesiyle adli yardımda bulunmayı reddedebilirler. Genel kural bu olmakla birlikte; talepte bulunulan taraf devlet, eylemin kendi iç hukukuna göre bir suç teşkil etmemesi halinde dahi uygun gördüğünde, kendi takdir ettiği ölçüde yardım sağlayabilmektedir. Bu düzenleme ilk bakışta çifte cezalandırılabilirlik koşulunun bir yansıması olarak düşünülse de görüldüğü üzere koşul esnetilerek devletlerin iç hukuklarının cevaz verdiği ölçüde ilke karşılanmasa dahi adli yardımlaşma sürecinin yürütülmesine imkân sağlanmıştır.²⁶³

6706 sayılı Kanun'un yalnızca iadeye ilişkin olarak 10/2²⁶⁴ ve 22. maddelerinde çifte cezalandırılabilirlik şartına yer vermiştir.²⁶⁵ Anılan düzenleme, 5237 sayılı TCK mülga m. 18'den farklı olarak çifte cezalandırılabilirliğin yanı sıra, cezanın belirli bir ağırlıkta özgürlüğü bağlayıcı cezayı veya cezalandırılma olasılığını gerektirmesi koşulu içermektedir.²⁶⁶ Diğer iş birliği türleri açısından kanunun 26/1-c, 28/1-c, 30/1-ç, 32/1-ç hükümlerinde; sadece iş birliği talebini yerine getiren ülke bakımından cezalandırılabilme şartı aranmıştır. Anılan düzenlemeler dışında Kanun'unun 3/6 maddesinde, Merkezi Makam sıfatıyla Adalet Bakanlığı'nın adli iş birliği istemlerini; adli iş birliği istemine konu olan suçun ağırlığı ile istemin yerine getirilmesi için sarf edilecek emek, mesai ve masraf arasında açık orantısızlık bulunur ise geri çevirebileceği de ifade edilmiştir.

²⁶² Yine de devletler, her zaman bu şartın gerçekleşmesini talep etmeyebilir. Örneğin Hollanda ile Türkiye arasındaki adli yardımlaşmalarda, Hint Keneviri ekme suçu bakımından; Hollanda, Türkiye'nin adli yardım taleplerini yerine getirmektedir. Oysa Hint keneviri ekme fiili Hollanda'da suç olarak düzenlenmemiştir. Yerdelen, *a.g.s.*, 2018:170.

²⁶³ Çifte cezalandırılabilirlik ilkesinin gerekliliği hususunda öğretide farklı görüşler bulunmaktadır. XIII. Ceza Hukuku Kongresi'nde de talep edilen adli yardımın koruma tedbirinin uygulanmasını gerektirmediği hallerde, çifte cezalandırılabilirlik şartının aranmaması gerektiği vurgulanmıştır. Detaylı bilgi için bkz: Can, *a.g.e.*, 2021:115-119; Avrupa Yakalama Müzekkeresi ve Üye Devletler Arasına Kovuşturmaların Aktarılmasına Dair Çerçeve Karar ile giren ve Avrupa Yakalama Müzekkeresi, dayanak çerçeve kararın m. 2/2'sinde sayılan katalog suçlar yönünden çifte cezalandırılabilme koşulunu aramamaktadır bkz: Erdem, *a.g.e.*, 2004:319-321.

²⁶⁴ Benzer düzenlemeler, Alman Kanunu m. 3/1, Avusturya Kanunu m.11/1 ve İsviçre Kanunu m.35/1'de bulunmaktadır.

²⁶⁵ İade müessesesi yönünden kabul edilmesinin nedeni; iade talep eden devletin, iadeye konu fiille ilgili olarak iç hukukuna göre bir duruşma açabilmesi veya talep edilen hakkında hürriyeti bağlayıcı çeşitli koruma tedbirlerini uygulayabilmesi olarak gösterilmektedir bkz: Köprülü, *a.g.m.*, 2021:94.

²⁶⁶ Akkaş ve Çimen, *a.g.m.*, 2021:39.

Adli iş birliği talep edilen fiilin iki ülke açısından da cezalandırılabilir olmasının yanında, talepte bulunan devlet açısından kovuşturulabilir olması gerekir. Bu istemde bulunan devlet açısından kesin bir şarttır ve sözleşme ile aksi kararlaştırılmadığı durumlarda zamanaşımı bakımından sadece talepte bulunan devletin mevzuatı göz önünde bulundurulacaktır.²⁶⁷

Adli iş birliği talebine konu suçun talep eden devlet kanunlarınca zamanaşımına uğramış olması durumunda, adli iş birliği talebini göndermekte ve iş birliği süreci yürütmekte menfaat bulunmamaktadır. Zira talebe konu suçu işleyen kişi hakkında istemde bulunan ülke ceza muhakemesi işlemleri yürütemeyecektir. Bu durum, doktrinde, bir devletin kendi hukukuna göre kovuşturulamayan bir fiilin kovuşturulmasına da iştirakinin de mümkün olmadığı şeklinde ifade edilmektedir.²⁶⁸

Zamanaşımı ve affın iş birliği türü olan iadeye etkisi ise iade sözleşmeleri ve iadeye ilişkin yabancı kanunlarda farklı şekillerde ele alınmaktadır.²⁶⁹ Türk hukukunda, bu husus, 6706 sayılı Kanun'un m.11/1-c-5'de düzenlenmiş olmasına karşın; zamanaşımı ve affın hangi devletin hukukuna göre dikkate alınacağı ifade edilmemiştir. Doktrinde, bu konuda hem talep eden devletin hem de talep edilen devlet olarak Türk hukukunun dikkate alınması gerektiği ve iki ülke hukukundan herhangi birine göre zamanaşımının dolmuş olması veya suçun affa uğraması halinde

²⁶⁷ Yerdelen, *a.g.s.*, 2018:169. Kovuşturulabilirlik iki devlet açısından da göz önüne alınan bir kriter olduğunda şikâyet veya başkaca biçimsel gerekliliklerin bulunmaması kural olarak iş birliğine engel teşkil etmemektedir. Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:187. Aksi görüş için bkz: Artuk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021:1159. Örneğin; Alman hukuku açısından adli yardım talep edilen devletin Almanya olması halinde suçun kovuşturulabilmesi için gerekli olan şikâyetin yapılmamış olması iadeye engel değildir. Fakat Türk hukuku bakımından şikâyetin bulunmaması durumunda iade isteminin reddedilebilmesi gerekmektedir. Turhan, *a.g.m.*, 2003:82.

²⁶⁸ Artuk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021:1158; Yargıtay 9. Ceza Dairesi de 23.01.2013 tarihli ve 2012/10020 Esas 2013/1180 Karar sayılı ilamında; göçmen kaçakçılığı suçundan mahkûm edilen sanığın gerçekleştirdiği fiilin TCK m. 8 ve 9 uyarınca Türkiye'de işlenmiş sayılacağı ve Türkiye'nin yargı yetkisine gireceğinden bahisle fiilin suç tarihi itibarıyla zamanaşımının dolduğunu ve SİDAS m. 7/1 ve 10. maddeleri ile 18/1d-e hükümleri uyarınca iadenin söz konusu olamayacağına karar vermiştir. Benzer kararlar için bkz: Y1CD. 2021/8524 E. 2021/11520 K., Y11CD. 2020/1299 E. 2020/5976 K., Y9CD. 2012/10020 E., 2013/1180 K.

²⁶⁹ Karşılaştırma bakımından SİDAS m. 10, SİDAS 2 nolu Ek Protokol m. 4, Alman Kanunu m.9, Avusturya Kanunu m.18, İsviçre Kanunu m.15/1, Türkiye ile Irak arasında imzalanan iş birliği sözleşmesi m. 45/6, Türkiye ile Tunus arasında imzalanan iş birliği sözleşmesi m. 26/c, Türkiye ile ABD arasında imzalanan iş birliği sözleşmesi m. 3/c ve Türkiye ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında imzalanan iş birliği sözleşmesi m.3/e örnek teşkil etmektedir. İade bakımından zamanaşımının nasıl değerlendirileceği SİDAS m. 10 ile açık düzenlemeye kavuşturulmuştur detaylı bilgi için bkz: Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:224; Turhan, *a.g.m.*, 2018b:57-58; Artuk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021:1158.

iadenin gerçekleştirilmemesi gerektiği ifade edilmekteydi.²⁷⁰ Türkiye tarafından, 26.4.2016 tarihinde ve 6712 sayılı Kanun ile onaylanan SİDAS’a Ek Dördüncü Protokol m.1 hükmü; SİDAS m.10’u değiştirmiştir. Bu değişiklik ile, sadece talep eden devletteki zamanaşımı iadeye engel oluşturacak ve bu devletin hukuku dikkate alınacaktır.²⁷¹ Ancak Türkiye, anılan maddeye çekince koyarak Türkiye’nin talep edilen devlet olması halinde; Türk mevzuatına göre zamanaşımı engeli bulunduğu takdirde, iade talebinin kabul edilmeyeceği belirtmiştir.

Kovuşturabilirlik koşulu genel olarak adli yardımlaşma metotları açısından ise 6706 sayılı Kanun’unun m. 8/1-f’ de *“kişi hakkında Türk mahkemelerince verilen mahkûmiyet veya beraat hükmü bulunması ya da suçun affa veya zamanaşımına uğramış olması hâlinde, aynı fiile ilişkin adli yardımlaşma talepleri yerine getirilmeyebilir”* şeklinde ifade edilmiştir. Madde metninde yer alan getirilmeyebilir ifadesinden; kovuşturabilirlik şartının, istemin kabulü bakımından mutlak bir şart olarak değerlendirilmesine engel olduğu ileri sürülmektedir.²⁷²

2.5.3. Özellik İlkesi (Hususilik)

Özellik ilkesi, iş birliği sürecinde gerçekleştirilecek tasarrufların adli iş birliği talebine konu yapılan fiil ile sınırlı olmasını ifade etmekte ve talep eden devletin yetkisinin talep edilen devletçe kabul edilen oranda ve kabul edilen hususlar ile sınırlandırılmasına, bu şekilde talep edilen devlet egemenlik haklarının güvence altına alınmasına hizmet etmektedir.²⁷³ Bu yönüyle hususilik ilkesinin esas niteliğinin talep eden devlete yönelik olduğu ve hususilik ilkesi güvence altında olduğunda iş birliği talebinin kabul olacağı ifade edilmektedir.

Özellik ilkesi, iade hukukunda iadesi gerçekleştirilecek kişinin ilgili soruşturma ve kovuşturma ile özgürlük kısıtlamalarında özellik arz etmekle birlikte;²⁷⁴ diğer adli iş birliği müesseseleri açısından da dikkate alınmakta ve benzer

²⁷⁰ Özgenç, *a.g.e.*, 2021a:1131-1132; Koca ve Üzülmüş, *a.g.e.*, 2021:849; Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:225; Turhan, *a.g.m.*, 2018b:58; Öztürk ve Erdem, *a.g.e.*, 2021:119; Artuk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021:1158; Soyaslan, *a.g.e.*, 2020a:175; Akkaş ve Çimen, *a.g.m.*, 2021:41.

²⁷¹ Demirbaş, *a.g.e.*, 2021:202, 193. Af hususunda ise 1992 tarihli SİDAS’a Ek 2 nolu Protokol’ün 4. maddesi kapsamındaki değerlendirmeler için bkz: Demirbaş, *a.g.e.*, 2021:194; Öztürk ve Erdem, *a.g.e.*, 2021:120; Can, *a.g.e.*, 2021:262-264.

²⁷² Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:187.

²⁷³ Turhan, *a.g.m.*, 2019:3103.

²⁷⁴ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:258-262. SİDAS 14/1 ve 6706 sayılı Kanunun m. 10/4’de düzenlenmiş olan iadede hususilik kuralı hakkındaki görüşleri için bkz: Turhan, *a.g.m.*, 2018b:70;

sonuçlar doğurmaktadır. Örneğin, hükümlü naklinde hususilik ilkesi, nakil talebine konu olmayan önceki fiiller nedeniyle soruşturma veya kovuşturma yapılmasını ya da cezanın infazını önlemeye, adli yardımlaşma açısından ise sağlanan yardımın yalnızca talep edilen ve kabul edilen amaç ile sınırlı olarak kullanılmasına yöneliktir.²⁷⁵ İade kurumunda özellik ilkesi, tüm suçlar için ceza muhakemesinde mutlak etki gösteren bir kovuşturma engeli iken,²⁷⁶ adli yardımlaşma bakımından özellik ilkesi, olaya bakan hâkim için bir değerlendirme yasağı oluşturmaktadır.²⁷⁷

Adli yardımlaşma açısından özellik ilkesi, gerçekleştirilen işlem neticelerinin talebe konu amaç ile sınırlı kullanım güvencesi sağlamaktadır. Bu iş birliği türü açısından ilkenin zaman içerisinde önem kazanması; İsviçre ve Lüksemburg mahkemelerince başvuru ve 20 Aralık 1966 tarihinde, İsviçre tarafından, 20/03/1967 - 12/12/1985 dönemlerini kapsayacak şekilde; Ceza İşlerinde Adli Yardımlaşma Avrupa Sözleşmesi madde 2'ye konulan çekince ile dile getirilen bir uygulanmaya dayanmaktadır.²⁷⁸ Söz konusu çekince ile İsviçre “özel durumlarda” adli yardımlaşmayı, İsviçre’de yapılan soruşturmanın sonuçlarının ve iletilen

İçel, *a.g.e.*, 2021:202-204; Akkaş, *a.g.s.*, 2018:102; Zafer, *a.g.e.*, 2021:851-852; Öztürk ve Erdem, *a.g.e.*, 2021:136-138; Dönmezer ve Erman, *a.g.e.*, 1976:500-501; Demirbaş, *a.g.e.*, 2021:206-207; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:175; Centel ve diğerleri, *a.g.e.*, 2011:197-198; Özgenç, *a.g.e.*, 2021a:1166-1169; Üzülmüş ve Koca, *a.g.e.*, 2021:863-864; Akbulut, *a.g.e.*, 2021:247-249. Alman hukuku açısından bkznz: Turhan, *a.g.m.*, 2003:86-87; Töngür ve Çetintürk, *a.g.e.*, 2020:104-105; Hakeri, *a.g.e.*, 2019:104; Can, *a.g.e.*, 2021:383-399. İade hukuku açısından bu ilkenin, ahde vefa prensibi gereğince, talep edilen devletin iradesine değer vermek ve bu irade doğrultusunda hareket etmeye hizmet etmek olduğu görüşü için bkznz: Ruhi, A.C. (2003). “Türk Hukukunda Suçların İadesi” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1-2), 517-520. İade müessesesi açısından bu kuralın, talep eden devletin izni ve kişinin ülkeyi terk etmemesi gibi istisnaları olduğu ileri sürülmektedir bkznz: Benli, *a.g.m.*, 2011:255-256.

²⁷⁵ Hükümlülerin nakli açısından özellik ilkesine örnek olarak Türkiye ile ABD arasında akdedilen Ceza Yargılarının Yerine Getirilmesine İlişkin Anlaşma’nın 6/1. maddesi ile Türkiye ile Bulgaristan arasında akdedilmiş Hükümlülerin Transferine Dair Sözleşme’nin 14. maddesi gösterilebilir.

²⁷⁶ İadeye konu fiilin vasfında değişiklik meydana gelmesi halinde, belirli şartlarda mutlak etki gösteren bu kovuşturma engeli kalkmaktadır bkznz: Akkaş, *a.g.s.*, 2018:104-105. Basitleştirilmiş iade usulü yönünden, SİDAS Ek 3 nolu Protokol ile rızaya dayalı iade halinde kural olarak iade taleplerinde yer almayan tüm suçlar için yargılama yapılabileceği ya da hükmedilmiş cezaların infaz ettirebileceği düzenlenmiştir. Türkiye, bu protokole taraf olmakla birlikte, anılan düzenlemeye çekince koyarak bahsi geçen uygulamanın ancak iade edilecek kişinin açıkça hususilik ilkesinden vazgeçmesi halinde gerçekleştirileceğini bildirmiştir. Dolayısıyla basitleştirilmiş iade usulünde dahi kişi açıkça feragat etmedikçe hususilik ilkesi geçerli olmaktadır. İade hukukunda hususiliğe ilişkin uygulama örneği için bkznz: AİHM- Wolley/Birleşik Krallık (para. 83-84), 12.02.2020 tarihli AYM - Mehmet Sabri Şirin Başvurusu (para. 64-74) Y16CD. 2016/7545 E. 2017/211 K. ve Y1CD. 2019/858 E. 2019/3136 K.

²⁷⁷ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:187.

²⁷⁸ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:188; İnternet: Council of Europe. (2022d). Full List. Web: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=declarations-bytreaty&numSte=030&codeNature=0> Son Erişim Tarihi: 15.01.2022. Söz konusu çekince dışında; CİKAYAS m. 12/1 ve 2 fıkralarında tanık, bilirkişi ile şüpheli ve sanık hakkında başka bir fiilden dolayı muhakeme yürütülemeyeceği de ayrıca yer vermektedir.

belgeler veya dosyalarda yer alan bilgilerin yalnızca suçları incelemek ve yargılamak amacıyla kullanılması koşuluyla, sözleşme kapsamında karşılıklı yardım sağlama hakkını ile saklı tutmaktadır.²⁷⁹

Adli yardımlaşmada özellik ilkesi pek çok iki ve çok taraflı sözleşmede²⁸⁰ ve 6706 sayılı Kanun'un 6. maddesi ile özellik ilkesi adli yardımlaşma ile ilgili sınırlı olarak kabul edilmiştir.²⁸¹ İlgili maddenin birinci fıkrasında; adli iş birliği kapsamında talep eden devletten gelen bilgi ve belgelerin, talep eden devlet izin vermedikçe, talebe konu olan soruşturma veya kovuşturma ya da infaz işlemi dışında kullanılamayacağı düzenlenmiştir. Madde düzenlemesinde, Türkiye'nin talep eden devlet olarak yabancı devletten elde ettiği delillerin Türkiye'de kullanımının mı sınırlandığı yoksa talep edilen devlet olarak Türkiye'nin yabancı devlete sağladığı delillerin kullanımının mı sınırlandığı açık değildir.²⁸²

6706 sayılı Kanun m. 6/1'de açıkça Türk adli mercilerinin taleplerinden bahsedilmese de “*gelen bilgi ve belgeler*” ile “*gönderen devletin izni*” ifadelerinden; madde metninde geçen bilgi ve belgelerin kapsamına; yabancı devletlerin talep etme veyahut adli iş birliği vasıtasıyla Türkiye'den edildiği delillerin dâhil olmadığı çıkarımında bulunmaktadır. Dolayısıyla talep edilen devlet olarak Türkiye'den yabancı devlete sağlanan delillerin kullanılmasının bu madde kapsamında değil, 6706 sayılı Kanun m. 3/1-c hükmü ile sınırlandırılabilmesi kabul edilmektedir. Madde gerekçesine bakıldığında da adli iş birliği süreci ile yabancı devletten edinilen bilgi ve belgelerin kullanılması koşullarının özellik kuralına göre düzenlendiği ve belirlenen sınır dışında kullanımın ancak talep eden devletin izin ile mümkün olabileceği ifade edildiğinden, Türkiye'nin yabancı devletten talep ettiği ve

²⁷⁹ Söz konusu çekince, daha sonrasında, İsviçre Adli Yardımlaşma Kanunu'nun 67/2 maddesinde düzenlenmiştir. Madde hükmü için bkz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014c:1217.

²⁸⁰ Bilgi ve belge gönderimine ilişkin adli yardımlaşma taleplerinde özellik ilkesine örnek sözleşme hükümleri; SKGAKİS m.32, CİKAYAS Ek 2 Nolu Protokol m. 25 ile 26, Avrupa Konseyi Sanal Ortamlarda İşlenen Suçlar Sözleşmesi m. 26/2 ile 28, BM Terörizmin Finansmanın Önlenmesi m. 12/3, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Maddelere Dair 1961 Tek Sözleşmesi m. 13'dür.

²⁸¹ Madde hükmünün öngördüğü sınırlı kapsam nedeniyle düzenlemenin 6706 sayılı Kanun'un Genel Hükümler kısmında değil, adli yardımlaşmaya ilişkin ikinci bölümde yer almasının daha uygun olacağı ifade edilmektedir bkz: Turhan, *a.g.m.*, 2019:3101; Maddenin kanun tasarısındaki düzenlemesi için bkz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014b:59.

²⁸² 2004 tarihli tasarıdaki düzenleme ile kanunlaşan metin arasında uyumsuzluk bulunduğu ve uyumsuzluğun yanlış anlaşılmalara sebebiyet verdiği düşünülmektedir. Zira tasarı metnindeki düzenlemede; yabancı mercilerin talepleri üzerine, Türkiye'den sağlanacak bilgi, belge ve delillerin kullanılmasının sınırlandırılmasının amaçlandığı ifade edilmektedir. Bknz: Turhan, *a.g.m.*, 2019:3102.

Türkiye'ye sağlanan bilgi ve belgelerin kullanımının adli işbirliğinin amacı ile sınırlandırıldığı sonucuna varılmaktadır.²⁸³

6706 sayılı Kanun'un 6/2. maddesinde, bilgi ve belgelerin özellik ilkesinde belirlenen sınırlar dışında, yabancı devletin izninin aranmasına gerek kalmadan kullanılabileceği istisnai hallere yer verilmiştir. Bu haller; talebe konu suçun hukukî vasfının değişmesi, adli iş birliği işleminden sonra ortaya çıkan yeni şüpheli veya sanıkların soruşturma ya da kovuşturmayla dâhil edilmesi, talebe konu suçla ilgili bilgi ve belgelerin bu suçla bağlantılı olan hukuk davalarında gerekli olmasıdır.

2.5.4. Kamu Düzeni (Ordre Public) Çekincesi

Adli iş birliği sürecinde kural olarak talep eden devletin iç hukukuna saygı gösterilmesi ve talebe temel teşkil eden karar ile işlemlerin geçerli sayılması gerekir. Fakat adli iş birliği talebini değerlendiren talep edilen devlet; talebin yerine getirilmesi halinde uluslararası hukukun temel ilkelerinin, devlet egemenliğinin, milli güvenliğinin, kamu düzeninin veya temel çıkarlarının ihlal edileceği kanaatine varır ise iş birliği talebini reddedebilir. Bu değerlendirme, iş birliğine ilişkin tüm konuların tek tek ele alınarak talep edilen devletin kamu düzenini ihlal edip etmediğine bakılması ile yapılmaktadır.²⁸⁴

En eski adli iş birliği yöntemi olan iade müessesesi bakımından, zaman içerisinde, Ordre Public çekincesine aykırılık oluşturan durumlar ile ilgili bazı uygulamalar ve içtihatlar geliştirmiştir.²⁸⁵

Kamu düzeni çekincesine; tüm adli iş birliği türleri açısından yabancı devlet taleplerinin reddi sebeplerinden biri olarak CİKAYAS m. 2/b gibi 6706 sayılı Kanun'un madde 4/1-a düzenlemesinde de yer verilmiştir. Bazı yabancı ülke adli iş

²⁸³ Benzer düzenlemenin yer aldığı İsviçre Kanunu'ndan ise İsviçre'den adli yardım yoluyla sağlanan delillerin talep eden devlette kullanılması sınırlandırılmaktadır. Bknz: Turhan, *a.g.m.*, 2019:3103.

²⁸⁴ Dönmezer ve Erman, *a.g.e.*, 2021:68.

²⁸⁵ Doktrin ve uygulamanın, iade müessesesi bakımından, Ordre Public çekincesine aykırılık oluşturan durumlar ile ilgili geliştirdiği uygulamalara örnek olarak insan hakları ihlalleri bağlamında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ilgili maddeleri ve bu maddeler ile ilgili AİHM tarafından verilen ihlal kararları verilebilir. Her ne kadar AİHS iadeye ilişkin açık düzenleme içermemekteyse de bir kimsenin geri gönderilmesi halinde, gönderileceği devlette kötü muamele ile karşılaşacağı tehlikesinin bulunması veya fiil ile bunun karşılığı olarak öngörülen yaptırımın orantısız olması; AİHS m. 3'ün ihlaline yol açmaktadır. AİHM değerlendirmeyi yaparken Birleşmiş Milletler Yüksek Mülteciler Komisyonu ve İşkenceyi Önleme Komitesi raporlarını göz önünde bulundurmaktadır. AİHM'in Türkiye'ye karşı açılan, 11.7.2000 tarihli Jabari davasında verdiği hak ihlali kararı, bu kapsamda verilen kararlardan sadece biridir. Detaylı bilgi için bknz: Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:240-244; Öztürk ve Erdem, *a.g.e.*, 2021:127-129; Akkaş ve Çimen, *a.g.e.*, 2021:47-51.

birliği kanunlarında; örneğin, Avusturya Adli İş Birliği Kanunu m.2, İsviçre Adli Yardımlaşma Kanunu m.1/a ve Almanya Adli Yardımlaşma Kanunu m.73’de kamu düzeni istisnasının bütün adli iş birliği türlerinde geçerli olmak üzere kabul edildiği görölmektedir.

6706 sayılı Kanun’un anılan maddesi uyarınca; yabancı devletlerin adli iş birliği talepleri, Türkiye’nin egemenlik hakları, milli güvenliği, kamu düzeni²⁸⁶ veya diğer temel çıkarlarını ihlal ediyor ise Türkiye adli yardım talebini reddedebilecektir.²⁸⁷ Madde metninde geçen “*ihlal edilmesi*” kavramının somut bir ihlal olarak değil ihlali tehlikesi olarak anlaşılması gerekir. Zira yabancı adli iş birliği taleplerinin madde metninde sayılan değerlerin ihlali, talebin kabul edilmesinden sonra gerçekleşecektir. Talebin yapılmış olması, tek başına ihlali değil; ihlal tehlikesini ortaya çıkarır. Diğer bir ifadeyle adli iş birliği talebinin madde metnindeki değerlerin ihlali tehlikesi karşısında veya bu değerlere aykırılık teşkil etmesi halinde reddedilmesi gerekir.²⁸⁸

2.6. Adli İş Birliğinde Ortak Kurallar ve Uygulamalar

2.6.1. Adli İş Birliği Talebinin Ret Nedenleri

Adli iş birliği talebinin hangi şartlarda tamamen veya kısmen reddedilebileceği, devletlerin akdettikleri ikili ve çok taraflı sözleşmelerde düzenlenmektedir.²⁸⁹ Devletler, bu şekilde mutabık kaldıkları ret nedenlerine, adli iş birliğine ilişkin iç hukuklarında yer alan mevzuatlarda da ayrıca yer vermektedir. Kendisinden yardım talep edilen devlet; bu talebi mevzuatında veya imzaladığı sözleşmede bulunan (Türkiye aćısından da aşağıda ifade edilecek olan) ret sebeplerinden birine dayanarak

²⁸⁶ Kamu düzeni ifadesinin Anayasa ve uluslararası insan hakları sözleşmeleri ile güvence altına alınmış temel insan haklarına aykırı adli iş birliği taleplerini de kapsayacak şekilde anlaşılması gerektiği savunulmaktadır. Bknz: Turhan *a.g.m.*, 2019:3087.

²⁸⁷ Her ne kadar madde metninde “*reddedilebilir*” ifadesine yer verilmiş ise de bu ifade adli iş birliği taleplerini kabul etme konusunda Merkezi Makamın takdir yetkisi olduğu şeklinde anlaşılmamalıdır. Söz konusu ifade; ret sebeplerinin adli mercilerden ziyade, Merkezi Makam olarak Adalet Bakanlığının karar vereceği şeklinde anlaşılmalıdır. Turhan, *a.g.m.*, 2019:3087.

²⁸⁸ Turhan, *a.g.m.*, 2019:3086. Maddenin a bendinde yer alan bu düzenlemenin lüzumsuz olduğu ve bu maddeye dayanılarak reddedilen talepler nedeniyle daha sonra yapılacak adli iş birliği taleplerinin karşılıklılık kuralına dayanılarak aynı nedenlerle reddedilmesi yolunun aćıldıđı görüşü için bknz: Akkař ve Çimen, *a.g.m.*, 2021:23-26.

²⁸⁹ Örnek olarak Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi m. 26, SKGAKİS m. 18, Merida Sözleşmesi m. 46, Terörizmin Finansmanın Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme m. 15 Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme m. 33 gösterilebilir.

reddetmesi halinde, bu ret gerekçesini göstermek zorundadır.²⁹⁰ Ayrıca, sözleşmelerde veya iç hukuk mevzuatlarında; talepte bulunulan devletin bu talebe cevap vermesi bakımından, bir süre sınırı belirlenmemekte fakat makul bir süre zarfında geri dönüşün yapılması önerilmektedir.

Uluslararası hukukta, cezai konularda adli iş birliğine elverişli suçların tespitinde; genellikle iki yöntemin tercih edildiği görülmektedir. Bunlardan ilki, iş birliği yöntemine konu olan suç tiplerinin açıkça çok veya iki taraflı anlaşmada sayma yöntemi ile zikredilmesidir. Bu yöntem, çifte cezalandırılabilirlik kuralının gerçekleşip gerçekleşmediğinin belirlenmesinde, devletlerin yerel mevzuatlarındaki farklılıklarından meydana gelen anlaşmazlıklara neden olabilmektedir.²⁹¹ Örneğin, Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Yardım Antlaşması'nda; listeleme usulü tercih edilerek iadeye tabi olan suçlar için ek bir liste hazırlanmış ve burada, hangi suçları işleyenlerin iadeye tabi olacağı bariz bir şekilde listelenmiştir. Bu yönüyle sözleşme, suçların tespit bakımından Kara Avrupası sisteminden farklılaşmıştır.

Daha yaygın olarak kullanılan ikinci yöntem ise asgari ceza haddi yöntemidir. Bu yöntemde; iş birliğine konu suç tipleri tek tek sayılmak yerine, belirli bir ceza sınırı belirtilmekte ve iş birliği ancak bu sınırın üzerindeki suçlar ve mahkûmiyet hükümleri bakımından gerçekleştirilebilmektedir. Örneğin; Türkiye Cumhuriyeti ile Belarus Cumhuriyeti arasında imzalanan Hukuki, Ticari ve Cezaî Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşmasının 34. maddesinde asgari ceza haddi yöntemi tercih edilmiştir.²⁹²

Cezai konularda adli iş birliği, birkaç istisna dışında bütün suçlara uygulanmaktadır. Sözleşmeler ve adli iş birliği mevzuatları incelendiğinde;

²⁹⁰ Yerdelen, *a.g.s.*, 2018:174. Gerekçe yükümlülüğü, CİKAYAS m. 19 ve SKGAKİS m. 30 ve KKTC ile Türkiye arasındaki ikili adli yardım anlaşması m. 18 'de belirtildiği üzere çoğu sözleşme metninde düzenlenmektedir. Ayrıca adli iş birliği istemini alan devlet, ret gerekçelerinden bağımsız olarak istemi yerine getirme hususunda yetkiye haiz olmayabilir. Örneğin; adli yardım talebi kapsamında dinlenecek mağdur talebi yerine getirecek ülkede bulunmuyor ise yetkili makam adli yardım talebini yerine getirme hususunda yetkisiz olduğunu kendiliğinden ve gecikmeksizin bildirmelidir.

²⁹¹ Akkaş ve Çimen, *a.g.e.*, 2021:43; Serttaş, *a.g.m.*, 2019:684-685.

²⁹² Türkiye ile Arnavutluk arasında akdedilen adli iş birliği sözleşmesi m. 34, Türkiye ile Macaristan arasında akdedilen iade sözleşmesi m. 17, Türkiye ile Bulgaristan arasında akdedilen adli iş birliği sözleşmesi m. 15 asgari ceza haddi yönteminin tercih edildiği sözleşmeler arasındadır. İki taraflı anlaşmalar açısından çoğunlukla asgari ceza yönteminin tercih edildiği görülmektedir.

genellikle sırf askeri suçlar (emre itaatsizlik, bakaya kaçağı gibi)²⁹³, siyasi suçlar ve bazen de mali suçlar hakkındaki iş birliği taleplerinin devletler tarafından yerine getirilmeyeceğine dair düzenleme yapıldığı görülmektedir.²⁹⁴ Örneğin, CİKAYAS m.2/1'e göre sırf askeri suçlarda ve m. 2(a) bendine göre siyasi suçlarda böyledir. Bununla birlikte, söz konusu sözleşmelere ek protokoller ile adli yardımlaşma ve iadenin mali suçlar bakımından da uygulanabilmesinin önü açılmıştır.²⁹⁵

Türkiye'nin taraf olduğu ikili ve çok taraflı sözleşmelerle benzer ve paralel şekilde 6706 sayılı Kanun'un 4. maddesinde tüm iş birliği türleri açısından geçerli olacak ret nedenleri düzenlemiştir. Anılan maddeye göre, yabancı devlet tarafından Türkiye'ye gelen talepler; Türkiye'nin egemenlik hakları, millî güvenliği, kamu düzeni veya diğer temel çıkarlarının ihlal edilmesi²⁹⁶, talebe konu fiilin sırf askeri suç, düşünce suçu,²⁹⁷ siyasî suç²⁹⁸ veya siyasî suçla bağlantılı bir suç olması, talebe

²⁹³ Adi suç teşkil etmeyen askeri suçların iş birliği dışında tutulmasındaki genel eğilimin nedeni devletlerin diğer devletin askeri sorunlarına karışmak istememesi ve ulusal mevzuatların askeri suçlara ilişkin özel düzenlemeler içermesinden kaynaklandığı ileri sürülmüştür bkz: Gürol, *a.g.m.*, 2010:1703. Öğretide, sırf askeri suç; Uyuşmazlık Mahkemesi kararları ile paralel olarak yalnızca askeri şahıslar tarafından, askeri bir hizmet veya görevin ihlali suretiyle işlenebilen ve unsurlarının tamamen veya kısmen genel ceza kanunlarında düzenlenmediği suçlar olarak tanımlanmaktadır bkz: Değirmenci, O. (2016). *Askeri Ceza ve Disiplin Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 121.

²⁹⁴ Yerdelen, *a.g.s.*, 2018:170. Türkiye ile Belçika arasında imzalanan iade anlaşması m.5/1 ve Türkiye ile Macaristan arasında imzalanan yardımlaşma sözleşmesi m.2/1'de bu kapsamda incelenebilecek örnek sözleşmeler arasındadır.

²⁹⁵ İade müessesesi yönünden; SİDAS m. 5'de öngörülen mali suçlardan dolayı iadenin ancak sözleşen taraflar arasında kararlaştırılmasıyla gerçekleştirilebileceğine dair hüküm ek 2 nolu protokol ile değiştirilmiş ve bu suçlardan dolayı iadenin kural olarak uygulanacağı düzenlenmiştir. Aynı şekilde SASMUS m. 16, Budapeşte Sözleşmesi m. 25/4, Terörist Bombalamaların Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme m.11 ve Terörizmin Finansmanın Önlenmesi Hakkında BM Sözleşmesi'nin 13 maddesinde, "*taraf devletlerin, suçun mali konuları da içerdiği gerekçesi ile, suçluların geri verilmesi taleplerini reddetmeyecekleri*" hükmüne yer verilmiştir. 6706 sayılı Kanun'un 11. maddesinde bu değişiklik ile uyumlu olarak kaleme alınmıştır. İkili sözleşmelerde açık bir şekilde mali suçların iade konusu yapıldığı görülmektedir. Örnek olarak Türkiye ile ABD arasında imzalanan adli yardımlaşma ve iade anlaşması m.2/b, ek liste m. 27/a, b, c bentleri gösterilebilir.

²⁹⁶ İade müessesesi ile sınır dışı etme kavramları ve kamu düzeni ile güvenliğin bozulması konusunda Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu'nun 2.05.2019 tarihli Abdülkadir Yapıquan Başvurusunun paragraf 116-119'da yer alan açıklamaları dikkat çekicidir. Bknz: İnternet: Anayasa Mahkemesi. (2019). Abdülkadir Yapıquan Başvurusu (Başvuru Numarası: 2016/35009), Karar Tarihi: 02/05/2019, Resmî Gazete Tarih ve Sayı: 17/05/2019-30777. Web: <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/35009> Son Erişim Tarihi: 15.03.2022.

²⁹⁷ Uluslararası iş birliğine ilişkin sözleşmelerde ve yabancı iş birliği kanunlarında "*düşünce suçu*" gibi bir kategoriye yer verilmemiş olup bu kavram siyasi suçlarla bağlantılı olarak Türk hukukuna özgü bir düzenleme olarak görülmekte ve öğretide sıklıkla eleştirilmektedir. Bknz: Turhan, *a.g.m.*, 2019:3089; Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:230; Koca ve Üzülmüş, *a.g.e.*, 2021:851-852; İçel, *a.g.e.*, 2021:191-192; Centel ve diğerleri, *a.g.e.*, 2011:180-182; Turhan, *a.g.m.*, 2018b:69; Artuk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021:1166; Köprülü, *a.g.m.*, 2021:97; Öztürk ve Erdem, *a.g.e.*, 2021:122; Akkaş ve Çimen, *a.g.m.*, 2021:27-28. Demirbaş, *a.g.e.*, 2021:185; Ulutaş, *a.g.e.*, 2012b:172-175; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:165; Akbulut, *a.g.e.*, 2021:235-236; Zafer, *a.g.e.*, 2021:839-840; Can *a.g.e.*, 2021:173-177; Serttaş, *a.g.m.*, 2019:688.

konu kişinin ırkı, etnik kökeni, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasî görüşleri nedeniyle bir soruşturma veya kovuşturmayaya maruz bırakılacağına veya cezalandırılacağına ya da işkence veya kötü muameleye maruz kalacağına dair inandırıcı nedenlerin bulunması²⁹⁹³⁰⁰ ve talepte bulunan devlette savunma hakkına ilişkin temel güvencelerin bulunmaması hâllerinde reddedilebilir.³⁰¹ Bu maddeye ek olarak adli iş birliğinin maddi koşulları başlığı

²⁹⁸ Adli iş birliği taleplerinin siyasi suç gerekçesi ile reddi hakkında bkznz: Akkaş ve Çimen, *a.g.m.*, 2021:28-31. Bu ret nedeni, siyasi suçun kapsamına ilişkin madde gerekçesindeki açıklamalar ile birlikte değerlendirildiğinden önem arz etmektedir. Madde gerekçesinde; örneklendirme yapılarak isteme konu eylemlerin basit suç özelliklerinin siyasi suç özelliğine kıyasla daha ağır olması durumunda, siyasi suç kabul edilmemesi gerektiği açıklanmıştır. Bu açıdan kanunda siyasi suçu tanımlayan görüşlerden, üstünlük görüşünün benimsendiği anlaşılmaktadır. Yargıtay'ın siyasi suç konusundaki görüşü için bkznz: YCGK. 1949/1-108 E. 1949/93 K., YCGK. 1973/3834 E. 1973/3601 K., YCGK 1972/490 E. 1971/65 K., Y16CD. 2016/7545 E. 2017/211 K.

²⁹⁹ Özünde insan hakları gerekçesiyle adli iş birliği taleplerinin reddi yönünden detaylı bilgi için bkznz: Akkaş ve Çimen, *a.g.m.*, 2021:31-38. Özellikle iade sözleşmelerinde yer alan ve siyasi nedenlerle kovuşturulma tehlikesi olarak ifade edilen bu ret nedeninin kaynağının esas itibarıyla 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi olduğu ileri sürülmektedir. Kanun düzenlemesi, İşkence ve İnsanlık Dışı Muamele ve Cezaya Karşı BM Sözleşmesi m.3/1 göz önünde bulundurduğundan, yerinde bir düzenleme olarak değerlendirilmektedir bkznz: Turhan, *a.g.m.*, 2019:3083. İade hukuku açısından, Anayasa ve AİHS'den kaynaklanan iade etmeme yükümlülüğü göz önünde bulundurularak değerlendirme yapılmalıdır. Zira AİHS Ek 6 nolu ve 13 nolu protokol'ün yürürlüğe girmesinden sonra AİHM, ölüm cezası olan devlete iade yasağını AİHS' m. 2'yi ihlal edeceğine dair karar vererek AİHS'e taraf devletlerin ölüm cezası olan ülkelere iade etmeme yükümlülüğü yönündeki içtihadını kuvvetlendirmiştir. Bu hususta detaylı bilgi için bkznz: Turhan, *a.g.e.*, 2018a:40; Turhan, *a.g.m.*, 2018b:61; Bagheri, *a.g.m.*, 2013:21-24.

³⁰⁰ Söz konusu adli iş birliği ret gerekçesi pek çok ulusal ve uluslararası (AİHM- Kaboulov v.Ukrayna (para.99), Saadi/Birleşik Krallık (para. 132-133), Mamatkulov ve Askarov v. Türkiye (para. 67-70), Ahorugeze v. İsveç (para. 120-127), Babar Ahmad ve diğerleri v. Birleşik Krallık (para.236-244.), Chentiev ve Ibragimov v. Slovakya (para 14-15), Einhorn v. Fransa (para. 34)- AYM 16.11.2021 tarihli H.H. Başvurusu (para. 27-33)) yargı kararında da anılmaktadır. Kararlar için bkznz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2013). *AİHM Kararlarında "Cezai Konularda" Uluslararası Adli İş Birliği*. Ankara: Norm Matbaa, 117-137. Farklı bir örnek olarak ret nedenleri arasında sayılan gerekçelerden biri ile irtibatlı olarak kişinin uluslararası koruma talep etmesi halinde kural olarak aleyhine koruma başvurusunda bulunduğu menşee devlete iade edilmemesi gerekmektedir. Benzer şekilde Yargıtay 1. Ceza Dairesi 2016/1692 Esas ve 2016/2134 Karar sayılı ilamında; kamu görevlisini öldürme suçundan Kırgızistan devletine iade amacıyla aranmakta olan ve Türkiye'de yakalanan Rus vatandaşı hakkında iade talebini değerlendirirken, geri verilmesi talep edilenin Türkiye'den uluslararası korunma talebinde bulunduğu ve bu talebin akıbeti beklenmeden iadesine karar verilmesini bozma gerekçesi olarak değerlendirmiştir. Aynı yönde bkznz: Y1CD. 2009/3276 E.2009/5655 K.

³⁰¹ AİHM'nin King v. Birleşik Krallık (para. 19-29) ve Aronica v. Almanya (para. 1-2) başvurularında olduğu gibi adil yargılanma hakkı ve kötü muamele iddiası ile birlikte iade edilecek kişi yönünden aile hayatını da göz önünde bulundurduğu kararları mevcuttur. Yabancı adli iş birliği kanunlarında, AİHS m. 3 ve 6'da güvence altına alınmış temel haklardan herhangi birisine aykırılığın adli iş birliği engeli olarak kabul edildiği görülmektedir. Örnek olarak tüm iş birliği türleri ile ilgili İsviçre Kanunu m. 2 ve sadece iade talepleri açısından Avusturya Kanunu m. 19. gösterilebilir. 6706 sayılı Kanun'unda 4/1-b ve c'de yer alan ret nedenleri tüm iş birliği metodları ve iade hukuku yönünden ortak düzenlenmiştir. Bu sebeplerin iade hukuku açısından incelenmesi hakkında bkznz: Turhan, *a.g.m.*, 2018b:40 vd.

altında yer verilen ilkelere aykırılık halinde de adli iş birliği talebi reddedilebilmektedir.³⁰²

6706 sayılı Kanun’unda genel ret nedenlerine ilaveten, her iş birliği türüne özgü olarak ret gerekçeleri de düzenlenmiştir.³⁰³ Örneğin; Kanun’un 8. maddesi f bendinde, sadece adli yardımlaşma talepleri yönünden takdiri olmak üzere talebe konu işlemin süjesi hakkında Türk mahkemelerince verilen mahkûmiyet veya beraat hükmü bulunması ya da suçun affa veya zamanaşımına uğramış olması halinde, aynı fiile ilişkin talebin yerine getirilmeyebileceği ifade edilmiştir.³⁰⁴

6706 sayılı Kanun’unda bazı genel ret nedenlerinin spesifik olarak adli iş birliği türüne özgü ret gerekçesi olarak düzenlendiği de görülmektedir. Örneğin, genel ret nedenlerinden siyasi suç ve siyasi suçla bağlantılı suçların adli iş birliğini kabul edilmemesi etkisini daha çok iade hukuku açısından gösterdiğinden, iadeye dair talepler açısından kanun koyucu madde 11/1-c-1’de genel ret nedeninin tekrarı mahiyetinde bir hükme yer vermiş ve maddenin uygulama alanını maddenin ikinci fıkrasında daraltma yoluna gitmiştir.³⁰⁵ Siyasi suçlarda iade ile ilgili getirilen bu

³⁰² Genel olarak iş birliği için öngörülen usule uymama hali adli iş birliği talebi için tek başına ret sebebi oluşturmamakta fakat talepte bulunan eksiklikler, işlemin yerine getirilme sürecinin uzatan bir sebep oluşturmaktadır. Yerdelen, *a.g.s.*, 2018:172-174.

³⁰³ 6706 sayılı Kanun, diğer iş birliği türleri açısından, ilgili iş birliği talebinin kabulüne yönelik şartlar düzenlemektedir. Bu şartların mevhumu muhalifinden hangi şartlar altında ilgili iş birliği talebinin ret olunacağı anlaşılmaktadır. Örneğin Türkiye’den yabancı devlete iade taleplerine ilişkin 10. Madde, talep eden devlet ve Türk hukukuna göre, soruşturma ve kovuşturma aşamasında üst sınırı bir yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı ceza gerektiren suçlardan dolayı iade talebinin kabul edileceğini düzenlemektedir. Bu şartın mevhumu muhalifinden talep eden devlet ve Türk hukukuna göre, soruşturma ve kovuşturma aşamasında üst sınırı bir yıldan daha az hürriyeti bağlayıcı ceza gerektiren suçlardan dolayı gelen iade taleplerinin ret olunacağı anlaşılmaktadır. Türkiye’den yabancı devlete iade taleplerine ilişkin 11 ve Türkiye’nin iade taleplerine ilişkin 22. madde, soruşturma veya kovuşturmanın yabancı devlete devredilmesi açısından 24. madde ve soruşturma ve kovuşturmanın devir alınması bakımından 25. madde, infazın devralınması açısından 26. madde ve devredilmesi bakımından 28. madde, Türkiye’ye hükümlü nakli açısından 30 ve Türkiye’den hükümlü nakli açısından 32. maddeler ilgili oldukları iş birliği türü açısından ret nedenlerini düzenlemektedir.

³⁰⁴ Uluslararası adli yardımlaşma müessesine temel teşkil eden CİKAYAS’ın açıklayıcı raporunda özellikle iade hususundan bağımsız bir iş birliği türü olması nedeniyle, ilgili devletten gelen iade talebi reddedilmiş dahi olsa adli yardımlaşma talebinin kabul edilmesi gerektiği, tek başına bu halin red gerekçesi olarak değerlendirilmemesi gerektiği ifade edilmiştir bkz: European Treaty Series. 1959.

³⁰⁵ İade hususunda benzer bir hükme Alman Adli Yardımlaşma Kanunu m.6/1, Avusturya Adli Yardımlaşma Kanunu m. 14 ve İsviçre Adli Yardımlaşma Kanunu m. 3/2’de yer verilmiştir. İade hukuku açısından ret gerekçesi olarak siyasi suç hakkında detaylı bilgi için bkz: Dönmezer ve Erman, *a.g.e.*, 1976:508-523; Özgenç, *a.g.e.*, 2021a:1135-1139; Akbulut, *a.g.e.*, 2021:236-239; İçel, *a.g.e.*, 2021:192-196; Öztürk ve Erdem, *a.g.e.*, 2021:120-122; Köprülü, *a.g.m.*, 2021:96-102; Zafer, *a.g.e.*, 2021:841-843; Turhan, *a.g.m.*, 2018b:67; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:166-169; Demirbaş, *a.g.e.*, 2021:195-199; Centel ve diğerleri, *a.g.e.*, 2011:183-192; Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:226-229; Üzülmüş ve Koca, *a.g.e.*, 2021:852-856; Artuk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021:1167-1186; Soyaslan,

sınırlandırmanın diğer adli iş birliği türleri açısından da kıyasen uygulanıp uygulanamayacağı, genel hüküm mahiyetinde olan m. 4/1-b’de böyle bir sınırlandırmanın yapılmaması nedeniyle bir sorun teşkil etmektedir. Öğretide, siyasi suçlarla bağlantılı suçların kapsamının belirlenmesindeki güçlük sadece iade hukuku açısından değil; diğer adli iş birliği türleri açısından da söz konusu olduğundan, bu değerlendirme yapılırken bütün adli iş birliği türleri için m. 11/2’nin kıyasen uygulanabileceği kabul edilmektedir.³⁰⁶ Benzer şekilde siyasi nedenlerle kovuşturma tehlikesi olarak ifade edilen genel ret nedeninin 11/1-b’de iade hukuku bakımından uygulanma şartları farklılık arz edecek şekilde düzenlenmiştir.³⁰⁷

Belirtmek gerekir ki, cezai konularda uluslararası adli iş birliğinde, imzalanan ikili veya çok taraflı pek çok sözleşme, anlaşmaya dayanmayan iş birliğine göre devletleri adli iş birliği konusunda teşvik etmekteyse de taleplerin yerine getirilmesine dair beklentinin makul düzeyde olması, iş birliği sürecini yürüten her devlet açısından gereklidir. Zira talebin talep edilen devlete gereksiz ve aşırı yük yükleme halinde talebin reddedilmesi mümkün olduğu gibi reddeden devletin yardım etme mükellefiyetini ihlal ettiği de iddia edilmemelidir. Talep edilen devlet, adli iş birliği talebini yerine getirme konusunda kendi egemenlik alanı içerisinde ve uluslararası sorumluluğu ile taahhütleri çerçevesinde hareket ettiği sürece zorlanamaz.³⁰⁸

2.6.2. Talebin Yerine Getirilmesinde Uygulanacak Hukuk

Ceza konularında adli iş birliğine ilişkin iki ve çok taraflı sözleşmeler, taraf devletlerin hangi şartlar altında karşılıklı olarak iş birliği süreci yürüteceklerini kararlaştırmakta fakat her talep bakımından iş birliğinin iç hukukta nasıl yerine getirileceğini devletlerin iç hukukuna bırakmaktadır.³⁰⁹

a.g.e., 2020a:176-179; Can, *a.g.e.*, 2021:178-236; Gürol, *a.g.m.*, 2010:1708-1712; Köksal, B. (1982). *Siyasi Suç*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını; Serttaş, *a.g.m.*, 2019:689-691.

³⁰⁶ Turhan, *a.g.m.*, 2019:3090.

³⁰⁷ İade hukuku açısından detaylı bilgi için bkz: Turhan, *a.g.m.*, 2018b:43; Turhan, *a.g.m.*, 2019:3092.

³⁰⁸ Yerdelen, *a.g.s.*, 2018:170.

³⁰⁹ Çok taraflı sözleşmelere örnek olarak Suçtan Kaynaklanan Gelirlerin Aklanması, Araştırılması, Ele Geçirilmesi ve El Konulmasına İlişkin Sözleşme m.9 ve 16.12.1970 tarihli Uçakların Yasa Dışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesi Hakkında Sözleşmesi (ICAO) (Lahey Sözleşmesi) m.10/1, iki taraflı sözleşmelere örnek olarak Türkiye ile Fas arasında akdedilen iş birliği sözleşmesi m.9, Türkiye ile Brezilya arasında akdedilen iş birliği sözleşmesi m.6/2 ve Türkiye ile Kosova arasında akdedilen iş birliği sözleşmesi m.7/1 gösterilebilir.

Türk hukukunda, 6706 sayılı Kanun'un m. 5'de; tüm iş birliği talepleri yönünden *“adli iş birliği talepleri yerine getirilirken, bu kanununda ve diğer kanunlarda hüküm bulunmayan hallerde, 4.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunun uygulanacağı”* düzenlenmiştir.³¹⁰ Sözleşmeler ile kararlaştırılan şartlar çerçevesinde, Türkiye'nin talep edilen devlet olarak yürüttüğü adli iş birliği taleplerinin yerine getirilmesinde, adli mercilerin Türkiye'de yürütülmekte olan bir ceza muhakemesi olmadığını dikkate alması ve CMK hükümlerinin amacına uygun olarak uygulanması gerekir.³¹¹

Adli iş birliği türü olan adli yardımlaşma kapsamında pek çok muhakeme işlemi yerine getirilmektedir. Adli yardım taleplerinde, talebe konu işlem kural olarak istemin yapıldığı ve işlemi gerçekleştirecek ülke hukukuna göre, o devletin görevli memurları tarafından gerçekleştirilmektedir.³¹² Örneğin; yabancı devlette bir tanığın istinabe ile dinlenilmesi, ilgili devlette tanık dinlemeye yetkili makamlar tarafından kendi muhakeme kanunlarına göre olur. Yabancı devlette yapılacak el koyma, arama ve tutuklama gibi işlemlerde de durum aynıdır. Bu husus, CİKAYAS m. 3'de *“bir ceza davasının yürütülmesi veya delillerin, dosya ve belgelerin gönderilmesi hakkında başka ülkeden yardım istendiğinde yardım eden ülkenin kendi yasasına göre yürütülür”* şeklinde ifade edilmiştir. Bununla birlikte; adli yardımlaşma talebinin yerine getirilmesi işlemleri sırasında, talep eden Devlet özel bir usulün uygulanmasını isteyebilmektedir. Talep edilen devletin yerine getirdiği işlemler, talep eden devlet hukuku bakımından da geçerli sayılmaktadır. Benzeri şekilde ceza kovuşturmalarının en iyi yapabilecek devlete aktarılmasında, bir devlette yapılmış işlemler kovuşturmaya devam eden diğerinde eş değerli sayılmaktadır.³¹³

Talebin yerine getirilmesi bakımından uygulanacak hukuka ilişkin genel düzenlemelerin bir yansıması olarak 6706 sayılı Kanun'un 7/ç ve 8/a bentleri gereği; adli yardımlaşma talebi kapsamında ilgili devletin iç hukukuna uygun olarak yerine getirilen işlemler, Türk hukuku bakımından da geçerli sayılmakta ve yabancı adli

³¹⁰ Bazı yabancı iş birliği kanunlarında örneğin Alman Kanunu m.77/1 ve Avusturya Kanunu m.9.'da da adli iş birliğinin yerine getirilmesi ile ilgili ceza muhakemesi kanunlarına atıf yapıldığı görülmektedir.

³¹¹ Turhan, *a.g.m.*, 2019:3104.

³¹² Yenisey ve Nuhoglu, *a.g.e.*, 2021:111; Şimşek, K. (2014). *Yabancıların Türkiye'de Yargılanması ve Uluslararası Adli Yardımlaşma*. Ankara: Adalet Yayınevi, 100.

³¹³ Yenisey ve Nuhoglu, *a.g.e.*, 2021:112.

mercilerce Türkiye'ye gelen talepler ise Türk hukukuna uygun olarak yerine getirilmektedir.³¹⁴ Yabancı devletin adli yardım talebine konu işlem hususunda özel bir usulün uygulanmasını da talep etmesi halinde, özel usulün uygulanması Türk hukukuna aykırılık teşkil etmeyecek ise adli yardım talebi bu usule uygun yerine getirilmektedir.

2.6.3. Adli İşbirliğinin Yürütülmesinde Merkezi Makamın Yetkileri

Devletlerin suç ve suçlulukla mücadelede, birlikte hareket etme ve iş birliği yapma zarurietini uluslararası adli iş birliği hukukun temel kaynağını oluşturan sözleşmelerin yapılmasını gerekli kılmış ve sözleşmelerden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesi ile devletlerin ulusal hukuk sistemleri arasındaki farklılıklar nedeniyle koordinasyonun sağlanması için uzman kurumların oluşturulması ihtiyacını doğurmuştur.³¹⁵ Bu ihtiyaç ile Merkezi Makam olarak adlandırılan temelde iş birliği taleplerinin bir ülkeden diğer ülkeye iletilmesinde ve bu taleplerin diğer ülkelerden alınmasında faaliyet gösteren birimler kurulmuştur.³¹⁶

Merkezi makamların karşılıklı iş birliği süreçlerini yürütürken karşılaştıkları zorlukları aşması ve adli iş birliği taleplerinin hazırlanması ile merkezi ve yetkili makamlarının temas noktalarının paylaşılması hususlarında yol gösterici olması adına rehber ilkeler çıkartılmıştır.³¹⁷

Adli iş birliği işlemlerinde, devletler, imzaladıkları iki ve çok taraflı sözleşmelere paralel bir şekilde genellikle Merkezi Makam olarak adalet

³¹⁴ Adli yardımlaşma kapsamında, yurt dışında yapılan muhakeme işlemleri Türk mevzuatına göre yürütülmemiş dahi olsalar geçerli sayıldıklarından mülk ilkesinin istisnasını teşkil ettiği ileri sürülmektedir. Bknz: Centel ve Zafer, *a.g.e.*, 2021:71. Doktrinde, başka ülkede yapılmış fakat yapıldığı yer kanununa göre değersiz işleme dahi liberal milli kanuna göre değer tanınabileceği ileri sürülmektedir. Bknz: Yenisey ve Nuhoğlu, *a.g.e.*, 2021:112.

³¹⁵ Mert, H. (2016a). “Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu Çerçevesinde Merkezi Makamın Görev ve Yetkileri”, *Uluslararası Hukuk Bülteni*, (8), 3.

³¹⁶ Soysal, *a.g.m.*, 2020:611.

³¹⁷ Soysal, *a.g.m.*, 2020:622. Merkezi Makamlar için İyi Uygulamalar Rehberi, IJJ Global Merkezi Otoriteler Girişimi (Global Central Authorities Initiative-GCAI) tarafından ABD Dışişleri Bakanlığı'nın finansmanı ile ABD Adalet Bakanlığı, Uluslararası İlişkiler Ofisi'nin de görüşleri ile hazırlanmış ve Uluslararası Adalet ve Hukukun Üstünlüğü Enstitüsü tarafından yayınlanmıştır. Enstitüsü, 2011 yılında başlatılan Terörle Mücadele Küresel Forumu (GCTF) çerçevesinde, 2014 yılında faaliyete geçirilmiştir. Türkiye de GCTF'nin kurucu üyelerinden biridir. Detaylı bil için bknz: İnternet: Global Counterterrorism Forum. (2022). Background and Mission, Web: <https://www.thegctf.org/Who-we-are/Background-and-Mission> Son Erişim Tarihi: 17.02.2022; İnternet: The International Institute for Justice and the Rule of Law. (2022). Homepage, Web: <https://theijj.org/> Son Erişim Tarihi: 17.02.2022.

bakanlıklarını veya genel savcılıklarını görevlendirmektedir.³¹⁸ Ülkemizde de taraf olunan çok ve iki taraflı sözleşmeler, 6706 sayılı Kanun'un 2/1-b ve 2992 sayılı Kanun'un 13/A maddesi ile Adalet Bakanlığı Merkezi Makam olarak belirlenmiş ve görevi Adalet Bakanlığı adına Uluslararası Hukuk ve Dış ilişkiler Genel Müdürlüğü'nün(UHDİGM) yerine getirmesine karar verilmiştir.³¹⁹ Anılan Merkezi Makam, Dış İlişkiler ve AB Genel Müdürlüğü adı altına faaliyetini sürdürmektedir.

Merkezi Makamın cezai konularda uluslararası iş birliğine ilişkin görev ve yetkileri hem 6706 sayılı Kanun'un 3. maddesinde genel olarak tanımlanmış hem de her iş birliği çeşidi için ilgili bölümde özel olarak düzenlenmiştir. Bu düzenleme öncesinde, aşağıda incelenecek olan tüm görev ve yetkiler, fiilen yine Adalet Bakanlığı tarafından yerine getirilmekteydi. Kanun düzenlemesi ile söz konusu görev ve yetkilerin iç hukukumuzdaki açık ve ayrıntılı yasal dayanağı oluşturulmuştur.³²⁰

2.6.3.1. Adli iş birliği talepleri hakkında karar vermek

Cezai konularda uluslararası adli iş birliği sürecinde, Merkezi Makamın en önemli yetkilerinden biri yabancı devletlerin Türkiye'ye ve Türkiye'nin yabancı devletlere yapacağı adli iş birliği talepleri konusunda karar vermektir. Bu kapsamda en geniş anlamda; Dış ilişkiler ve AB Genel Müdürlüğü, Merkezi Makam sıfatıyla hukuki ve cezai konularda yabancı devlet makamlarına iletilmek üzere mahkemeler ya da Cumhuriyet savcılıkları tarafından hazırlanan talepnamelerin ön incelemesini

³¹⁸ Çok taraflı sözleşmelerin uygulanması açısından merkezi makam belirleme yükümlülüğü öngören sözleşmelere; CİKAYAS m. 15/1, SASMUS m.18/3, Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi m.29/1 ve SKGAKİS m. 23/1 örnek olarak gösterilebilir. Özellikle Avrupa Konseyi üyesi devletlerde mahkemelerin adli makam olduğu yönünde ortak görüş bulunmaktayken bazı devletler savcılık makamlarını idari bir makam olarak düzenlemekte olduğu gözlemlenmiştir. Uygulamada merkezi makamdaki farklı olarak örneğin Shengen Uygulama Anlaşması m.53'de adli yardım talepleri ve buna verilecek yanıtların yetkili bakanlıklar arasında değil, doğrudan adli makamlar arasında yapılması yönünde öngöründe bulunulduğu görülmektedir.

³¹⁹ 15.7.2018 tarih ve 30479 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 799. maddesi ile Genel Müdürlüğün adını Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir. Adalet Bakanlığı Teşkilatını yeniden düzenleyen 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 45. maddesi Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün görevlerini göstermektedir bknz: İnternet: 1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. (2018). Resmî Gazete Tarih ve Sayı: 10/07/2018-30474. T.C. Cumhurbaşkanlığı, Ankara, Web: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.1.pdf> Son Erişim Tarihi: 15.02.2022. Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü'nün görevleri 4 ana başlık altında toplanabilir. Bu başlıklar; hukuki ve cezai konularda uluslararası adli iş birliği, uluslararası kuruluşlarla ilgili faaliyetler, yabancı devletlerle ikili ilişkiler ve insan hakları alanındaki çalışmalardır. Detaylı bilgi için bknz: Mert, H. (2016b). "Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü'nün Görevleri". *Uluslararası Hukuk Bülteni*, (7), 3-4.

³²⁰ Mert, a.g.e., 2016a:5.

yapmakta ve gelen evrakın ilgili uluslararası sözleşme ya da iç mevzuatta öngörülen şartlara uygun şekilde hazırlanması hususunda adli makamlarımıza yardımcı olmaktadır. Aynı şekilde, yabancı devletlerden gelen adli yardımlaşma talepleri de ön incelemeden geçirildikten sonra ilgili makamlarımıza iletilmektedir.³²¹

Adli iş birliği talepleri hakkında karar verme yetkisinin düzenlendiği 6706 sayılı Kanun'un 3/1-b ve 3/6 maddeleri, genel nitelikte bir düzenlemedir. Örneğin; her bir iş birliği yöntemi açısından m. 3/6 uyarınca talebe esas teşkil eden suçun ağırlığı ile talebin yerine getirilmesi için sarf edilecek emek, mesai ve masraf arasında açık orantısızlık bulunması veya bir devletin mutat olarak yerine getirmekten imtina ettiği işlemlere ilişkin olması hâlinde, Merkezî Makam talebi geri çevirebilir.³²² Adli iş birliği talepleri hakkında karar verme yetkisinin her bir adli iş birliği türü yönünden, özel koşullarla düzenlendiği hükümler de ayrıca kanunda bulunmaktadır. Örnek olarak iade hususunda m. 13/1, 14, 17, 22/3; soruşturma veya kovuşturmanın nakli hususunda m.24/2 ve 25/2; infazın devri ve hükümlü nakli hususlarında m. 26/3, 28/4, 30/3 ve 32/3 gösterilebilir.

Yabancı devletten gelen adli iş birliği taleplerinin reddi konusunda geniş bir takdir yetkisi verilmesi; öğretide, baştan itibaren kabul edilemez olan taleplerin gereksiz yere adli mercileri meşgul etmemesi adına yerinde bir düzenleme olarak değerlendirilmektedir.³²³ Merkezi Makam, özellikle mütekabiliyet ilkesi uyarınca, takdir yetkisini kullanırken ihtiyaç duyulması halinde, m. 3/7 uyarınca Dışişleri Bakanlığı başta olmak üzere ilgili kurumların görüşlerinden istifade edebilmektedir. Söz konusu kurumlardan gelen görüşler, temelde bağlayıcı olmamakla birlikte, adli iş birliği uygulamaları bakımından mütekabiliyet ilkesinin işletilmesine katkı sağlamaktadır.³²⁴

Merkezi Makama, adli iş birliği talepleri hakkında kabul veya ret kararı verme yetkisi yanında, Türkiye'den yabancı devletlere gönderilecek iş birliği taleplerinin sözleşmeler ve kanunlara uygunluğunu denetleme ve inceleme sonucunda herhangi

³²¹ Anılan konularda adli makamlarımızca dikkat edilmesi gereken hususları göstermek üzere UHDİGM tarafından çeşitli genelgeler ve rehberler yayınlanmıştır. Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2022c.

³²² Anılan maddenin iade müessesesi yönünden 6706 sayılı Kanun m. 10/2 ile somutlaştırıldığı görüşü için bkz: Serttaş, *a.g.m.*, 2019:685.

³²³ Turhan *a.g.m.*, 2019:3093; Yılmaz, *a.g.s.*, 2018:81.

³²⁴ Murat, A. (2018). "Adli İş birliği Türü ve Yönteminin Belirlenmesinde Merkezi Makamın Yetkisi". *Uluslararası Hukuk Bülteni*, (14), 22.

bir eksikliğin tespit edilmesi halinde ise ilgili adli mercilere eksikliğin giderilmesi için geri gönderme veya talebin hiç gönderilmemesine takdiren karar verme yetkisi de tanınmıştır. Bu takdir yetkisi, her bir adli iş birliği metodu açısından, örneğin iade hususunda 22/3’de düzenlendiği üzere, farklı şartlara tabi kılınmıştır. Merkezi Makama geniş takdir yetkisi veren bu düzenlemelerin benzer şekilde yabancı adli iş birliği kanunlarında da bulunduğu gözlemlenmektedir.³²⁵

Adli iş birliği süreci yürütülen ülkelerin adli iş birliği taleplerimize karşı gösterdiği tutuma göre mütekabiliyet gözetilerek Devletimizce benzer bir tutum izlenmesi ve bu hususun muhatap ülke ile paylaşılmasında yarar bulunmaktadır. Özellikle yabancı devletin talebinin kabulünün, ülkemizin benzer nitelikteki taleplerinin de anılan ülke tarafından kabul edilmesi şartına bağlanması ile tutarlı ve istikrarlı adli iş birliği politikası oluşturulması bakımından bu bildirim önem taşımaktadır.³²⁶

2.6.3.2. Adli iş birliği taleplerinin yerine getirilmesi konusunda teminat vermek ya da istemek

Uluslararası adli iş birliği taleplerinin yerine getirilmesinde adli iş birliği talebinde bulunan devlet, talebin kabul edilmesini belirli şartlara tabi tutabilmektedir. 6706 sayılı Kanun m. 3/3 ve 4. fıkralarda; Türkiye’nin yabancı devletten iş birliği talebinde bulunduğu bu talebin yerine getirilebilmesi için şart öngörebileceğine veya güvence isteyebileceğine ve aynı şekilde, yabancı devletlerce, Türkiye’ye karşı ileri sürülebilecek şartların kabulü veya istenen güvencenin verilmesi konularında Merkezi Makam yetkilendirilmiştir.

Adli iş birliğinin şarta bağlanması veya talebin kabulü için birtakım güvencelerin talep edilmesi özellikle iş birliğinin sözleşmeye dayanmadığı hallerde önem arz etmektedir. Fakat iş birliği sözleşmeye dayansa dahi özellikle hususilik

³²⁵ Örneğin İsviçre Kanunu m. 30/4’ göre; fiil önemli adli işlemlerin yapılmasını haklı göstermeyecek nitelikte ise Federal Daire, yabancı devletten adli iş birliği talebinde bulunmayabilmektedir. Alman Ceza Hukuku’nda bu yönde bir düzenleme bulunmamakla birlikte, benzer bir uygulama geliştirilmiştir. Bknz: Turhan, *a.g.e.*, 2018a: 3094.

³²⁶ Murat, *a.g.m.*, 2018:22.

ilkesinin gereklerine uygun davranılacağına ilişkin şarta bağlama veya güvence istenmesi söz konusu olabilmektedir.³²⁷

Türkiye'nin yabancı devletlerin yapmış olduğu taleplerin yerine getirilmesini şarta bağlaması veya bu konuda talep eden devletten güvence istenmesini gerektiren hallerin başında, ölüm cezasını veya insan onuru ile bağdaşmayan cezayı gerektiren suçlar nedeniyle yapılan iade talepleri gelmektedir. 6706 sayılı Kanun'un 11/3 maddesi gereği; Merkezi Makam, iade talep eden devlet tarafından ölüm cezasının infaz edilmeyeceği veya insan onuru ile bağdaşmayan ceza verilemeyeceği konusunda, yeterli güvenceyi almadan iade talebini kabul edemez.³²⁸

Yabancı devletlerce, adli iş birliği taleplerinin yerine getirilmesi hususunda Merkezi Makamın Türkiye'ye karşı ileri sürülen şartları kabul etme ve istenen güvenceleri verme konusunda yetkisi sınırsız değildir. 6706 sayılı Kanun m. 3/4 hükmünde, yargı yetkisine giren hususlar ile ilgili Merkezi Makamın şart kabul edemeyeceği ve güvence veremeyeceği ifade edilerek Merkezi Makamın yetkileri sınırlandırılmıştır. Yargı yetkisine ilişkin konularda, bu şekilde güvence verememe yasağının dayanağını ise hâkim bağımsızlığını güvence altına alan Anayasa m. 138 oluşturmaktadır. Türk hukukunda, yargı yetkisine girebilecek konularda güvence verilememesi; uygulamada, Türkiye'nin koşullu salıverilmeden yararlanma imkânı

³²⁷ Geçmiş dönemlerde, Alman Federal Mahkemesi; Almanya ve Türkiye arasında iade ilişkilerinde SİDAS'ın hususilik ilkesine rağmen Türkiye'nin güvence vermesini tek başına yeterli görmemiş, ayrıca yetkili eyalet mahkemelerince her olayda ayrıca ilkeye uyulup uyulmayacağının incelenmesi gerektiğine hükmetmiştir. Bknz: Turhan, *a.g.m.*, 2003:86. Yargıtay da Y9CD. 15.03.2012 Tarihli 2012/1236 Esas 2012/ 3625 Karar, Y5CD. 19.04.2012 Tarihli 2012/2121 2012/4028 Karar ve Y1CD. 17.02.2010 2010/10297 Esas 2010/906 Karar sayılı ilamlarında görüldüğü üzere, Türkiye'ye gelen iade talepleri açısından, pek çok farklı devletin talepte güvenceye dair açıklamalarda bulunmaması nedeniyle ilgili hakkında verilen iade kararlarını yasaya aykırı bularak bozmaktadır. Kararlar için bknz: Malkoç, İ. (2012). *Açıklamalı ve İçtihatlı 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu*. Cilt: 1. Ankara: Malkoç Kitabevi, 204-206. Kanunda sözü geçen güvencenin ne olduğu hususunda açıklığın bulunmaması eleştirilmektedir. Bknz: Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:184.

³²⁸ Türkiye'nin taraf olduğu ikili iade sözleşmelerinde ölüm cezasını gerektiren suçlarda cezanın infaz edilmeyeceği konusunda güvence verilmesine ilişkin düzenleme bulunmamaktadır. Fakat AIHM içtihadı ile istenen kişinin talep edilen ülkede ölüm cezasına maruz kalacağına ilişkin somut tehlikenin bulunması ve talep eden devletin ölüm cezasına hükmedilmemesi hususunda güvence vermemiş olması halinde, AIHS'e taraf olan her bir devletin şahsı iade etmemekle yükümlü kılınmıştır. Bu durum; Merkezi Makamın her koşulda talep eden devletten güvence istemesini gerektirir. Turhan, *a.g.m.*, 2019:3096. AIHM'in özellikle Saadi v. İtalya (para. 130-133), J.K. ve diğerleri v. İsveç (para.91), Ahorugeze v. İsveç (para.116), Al- Saadoon ve Mufdhi/ Birleşik Krallık (para.125-149) ve El Haski/Belçika (para. 86) kararları önem arz etmektedir. Kararların değerlendirilmesi açısından bknz: Demirbaş, *a.g.e.*, 2021:194; Öztürk ve Erdem, *a.g.e.*, 2021:127-128.

olmayan ağırlaştırılmış müebbet cezasını gerektiren suçlar nedeniyle yaptığı iade taleplerinde sorun çıkmaktadır.³²⁹

Merkezi Makamın yabancı devletçe talep edilen şartları kabul etmesi veya istenen güvenceyi vermesi, talep eden devletçe geri alınmadığı sürece, 6706 sayılı Kanunun 3/4 hükmü ile uluslararası hukukun temel ilkelerinden olan ahde vefa ilkesi gereği tüm Türk adli mercilerini³³⁰ bağlamaktadır. Merkezi makamın taleplerin yerine getirilmesi hususunda kabul ettiği şartlar ve verdiği güvenceler, yabancı iş birliği kanunlarınca da örneğin Avusturya Kanunu m.4, Almanya Kanunu m.72 ve İsviçre Kanunu m. 30/3’de olduğu gibi iç hukuklarında bağlayıcı kabul edilmiştir.

Merkezi makam, ayrıca 3/1-c bendi uyarınca; yabancı devletlerin adli iş birliği kapsamında Türkiye’den elde ettikleri bilgi ve belgelerin kullanabilmesi için muvafakat vermek, bunların kullanılmasını sınırlandırmak ve teminat ya da şarta bağlama yetkisi de sahiptir. Madde hükmünde yer alan “*devletlerce talep edilen bilgi ve belgelerin kullanılmasına muvafakat vermek*” ifadesinden ne anlaşılması gerektiği açık değildir. Burada bahsedilen, Türk mercilerince sağlanan delillerin yabancı devlette kullanımının sınırlandırılmasıdır.³³¹ Öğretide; kanun koyucunun amacı, 3/1-c bendinde yer alan ifadenin 6/1’de yer alan hususilik ilkesinin bir yansıması olarak anlaşılması ise bu maddenin İsviçre Kanun’daki düzenleme gibi “*adli iş birliği kapsamında Türk adli makamları tarafından sağlanan delillerin Merkezi Makam tarafından izin verilmedikçe adli yardım amacı dışında kullanılamayacağı*” şeklinde düzenlenmesinin yerinde olacağı değerlendirilmektedir.³³²

³²⁹ Detaylı bilgi için bkz: Turhan, *a.g.m.*, 2019:3098; Turhan, *a.g.m.*, 2018b:53.

³³⁰ Bağlayıcılığın, madde metninde ifade edildiği üzere, sadece adli makamlar açısından değil 2014 tarihli kanun tasarısının 12/3 hükmü örnek gösterilerek tüm Türk kamu mercileri açısından geçerli olduğu ileri sürülmektedir. Bknz: Turhan, *a.g.m.*, 2019:3097.

³³¹ Turhan, *a.g.m.*, 2019:3103. Talep eden devlet olarak Türkiye’nin yabancı devletlerden edindiği bilgi, belge ve delillerin hususilik ilkesi kapsamında sınırlandırılmasına ilişkin açıklamalar ise özellik ilkesi başlığı altında incelenmiştir.

³³² Turhan, *a.g.m.*, 2019:3104.

2.6.3.3. Uygulanacak adli iş birliği türü ve izlenecek yöntem konusunda karar vermek

6706 sayılı Kanun'un 3/1-b maddesi ile Merkezi Makama verilen yetkilerin bir diğeri ise Türk adli mercilerinin³³³ yürütmekte oldukları soruşturma veya kovuşturmalara ilgili olarak yabancı devletler ile yapacakları adli iş birliği türü ve izlenecek yöntem konusunda karar vermektir. Bu hüküm, temelde Merkezi Makam olan Adalet Bakanlığı ile savcılıklar ve mahkemeler arasındaki ilişkiyi düzenlenmektedir.

Türk adli mercilerince yürütülen muhakeme sürecinde, soruşturma veya kovuşturmayı tamamlamak veya kesinleşen bir cezanın infazını sağlamak için yabancı devletler adli iş birliğine ihtiyaç doğduğunda; somut olayda başvurulabilecek birden fazla iş birliği mekanizması bulunabilir. Örneğin; Türkiye'de işlediği yağma suçundan dolayı hakkında yürütülen bir soruşturmada, yurt dışında bulunan yabancı uyruklu şüphelinin adli yardımlaşma yoluyla ifadesinin alınması istenebileceği gibi şüphelinin bulunduğu ülkeden 6706 sayılı Kanun'un 24. maddesi gereği, ilgili soruşturmanın devrinin de talep edilebilmesi söz konusu olabilir. Bu iki adli iş birliği türünden hangisinin tercih edileceğini, öncelikle muhakeme sürecini yürüten adli merci değerlendirecektir. Adli merciinin tereddüde düşmesi halinde ise merci, Merkezi Makamın görüşüne başvurulabilecektir.³³⁴ Bu konuda, Merkezi Makamın kullanacağı yetki; izlenecek yol ve yönteme ilişkin olduğundan, doğrudan yargı yetkisinin kullanılmasına ve bu anlamda delillerin serbestçe takdirine temas etmemektedir.³³⁵

Uygulamada adli iş birliği talebi, bir devletin sürekli yerine getirmekten kaçındığı bir konuya ilişkin olduğunda; Merkezi Makamın bu talebi ilgili ülkeye

³³³ 6706 sayılı Kanun'un 2/1-a düzenlemesine göre adli merciler; mahkeme, hâkimlik ve savcılıklar ile kanunla istisnai olarak ceza soruşturması yapma yetkisi verilen diğer makamları, devletlerin milletlerarası anlaşmalara yaptıkları beyanlarda belirttikleri mercileri ifade etmektedir.

³³⁴ Merkezi Makama başvurunun ne derece önemli olduğunun anlaşılabilmesi adına bir örnek; Alman Federal Cumhuriyeti Duisburg Başsavcılığı tarafından Türk vatandaşı hakkında yürütülmekte olan davanın Türkiye'ye devredilmesi olanağı veya şüphelinin Alman makamlarına teslim edilip edilemeyeceğine dair adli yardımlaşma talebi üzerine ilk derece mahkemesinin verdiği iade kararıdır. Bahsi geçen olayda Yargıtay 10. Ceza Dairesi 23.02.2009 tarihli ve 2008/14998 Esas 2009/2686 Karar sayılı ilamı ile, şüphelinin adresinin tespit edilerek CMK hükümleri uyarınca yasal hakları hatırlatılıp adli yardım talebinde belirtilen filler okunarak şüpheli sıfatıyla ifadesi alınması gerekirken, ilk derece mahkemesinin iade kararı vermesini yasaya aykırı bulmuş ve yerel mahkeme kararının bozulmasına karar vermiştir.

³³⁵ Murat, *a.g.m.*, 2018:20.

göndermeyerek talebi yapan adli mercie iade etme yoluna gittiği görülmektedir. Merkezi Makamın bu iade yazılarını hazırlarken 6706 sayılı Kanun'un 3/1-c hükmü uyarınca, şartları uygun başka bir adli iş birliği usulü var ise bu usulü adli mercilere hatırlatması önerilmektedir.³³⁶ Örneğin, (X) ülkesinin belli değer altındaki uyuşmazlıklara ya da tehdit, hakaret veya hafif yaralama gibi haksızlık içeriği diğer suçlara göre nispeten daha hafif suçlara ilişkin adli yardımlaşma taleplerini sürekli olarak reddettiği durumda, adli yardımlaşma talebinin yabancı ülkeye gönderilmesi zaman ve emek kaybına yol açmaktadır. 6706 sayılı Kanun'un 3/6 maddesi gereği, Merkezi Makam önüne gelen adli yardım talebini, adli makama iletmeyerek adli yardımlaşma yerine, şartların bulunması halinde, soruşturma veya kovuşturmanın devrinin yöntem olarak seçilebileceğini Türk adli merciine hatırlatabilir.

Benzer şekilde, iade taleplerinde; Türkiye'de hakkında hüküm verilen ve fakat vatandaşın iade edilmezliği ilkesi gereğince, ülkemize iadesi sağlanamayan yabancı şahıslar ile ilgili olarak haklarında hükmedilen hapis cezasının infazının 6706 sayılı Kanun 28. maddesi gereğince, yabancı devlete devredilmesi gündeme gelebilir. Bunun için devredilecek ülkenin Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesine taraf olması veya Türkiye ile arasında ikili anlaşma olması ya da mütekabiliyet ilkesi gereğince anılan müessesinin işletilmesi mümkün olmaktadır. Somutlaştırmak gerekirse özellikle 22/3-b uyarınca, iade talepnameşi gönderilmeden önce ceza infaz kurumunda geçirilen ve geçirilmesi muhtemel süre dikkate alınarak kişini yararlanacağı şartlı tahliye ile denetimli serbestlik hükümleri göz önünde bulundurulduğunda ortalama dört yıldan az hapis cezasını gerektiren suçlarda ve bu niteliklilikteki mahkumiyet hükümlerinin infazında iade yoluna başvurmak yerine, ifade almak için adli yardıma başvurma seçeneği veya yakalama emrinin infazının beklenilmesi seçenekleri göz önünde bulundurulmalıdır.³³⁷

İzlenecek iş birliği yöntemi ve yöntemin belirlenmesi konusunda Merkezi Makam ile adli merci arasında görüş farklılığının ortaya çıkması halinde, 3/1-a hükmü gereğince *“Türk adli mercilerinin yapacağı iş birliği taleplerinin uygunluğu*

³³⁶ Turhan a.g.m., 2019:3100.

³³⁷ Murat, a.g.m., 2018:21.

*hakkında karar verme yetkisi Merkezi Makamda” olduğundan Merkezi Makamın belirlediği adli iş birliği türünün uygulanması söz konusu olacaktır.*³³⁸

Adli iş birliği sürecinde; yöntem olarak yürütülen işlemlerin diplomatik kanal ile yürütülmesinin tercih edilmesi; genellikle istemde bulunan devlette yapılan ceza kovuşturmalarını geciktirebilmekte veya elektronik delilin niteliği gereği zamanında emniyete alınmaması ve korunamamasına sebebiyet verebilmektedir.³³⁹ Bu durum, AİHS madde 5/3’de düzenlenen gecikmeksizin hâkim önüne çıkarılma hakkına ve madde 6’da düzenlenen makul sürede yargılanma hakkına müdahale teşkil etmektedir. AİHM, anılan sözleşme hükümleri çerçevesinde, bu maddelerin yorumu ile ilgili oldukça sıkı ölçütler getirmektedir.³⁴⁰ Doğan hak ihlallerinin önüne geçebilmek amacıyla devletlerarası iş birliği çerçevesinde gerçekleştirilen tebligat süreçleri dâhil adli yardımlaşma taleplerinin doğrudan devletlerin adalet bakanlıkları arasında yazışarak yapılması öncelik kazanmıştır. Bu uygulamaya yönelik CİKAYAS Ek 2. Protokol’ün 4. maddesi ile değiştirilen CİKAYAS madde 15 ve yapılan iki taraflı sözleşmelerde³⁴¹ devletlerin diplomatik yola başvurma imkânları tamamen kaldırılmamakla birlikte, ilgili devletlerin Adalet Bakanlıkları arasında veyahut Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği’ne beyanname ile bildirilen başka Merkezi Makamlar arasında doğrudan adli yardımlaşma sürecine dair taleplerin gönderilmesi ve yerine getirilmesi hususunda düzenleme yapılmaktadır.³⁴²

6706 sayılı Kanun’da özellikle adli yardımlaşma sürecindeki istemin ilgili devlete iletilmesinde belirli bir yöntem tercih edilmemiş olsa da Türkiye’nin taraf olduğu çok ve iki taraflı sözleşmeler ile uyumlu olacak şekilde Bakanlığın diplomatik yolu işletmeyerek, yazılı olarak doğrudan iş birliği yürütülecek devletin

³³⁸ Murat, *a.g.m.*, 2018:21.

³³⁹ Soysal, *a.g.m.*, 2020:624-625.

³⁴⁰ Tezcan, D., Erdem, M.R., Sancaktar, O. ve Önok, R.M. (2006). *İnsan Hakları El Kitabı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 288-290, 339-342.

³⁴¹ Örnek olarak Türkiye ile Romanya arasında adli yardım sözleşmesi m. 11/3, Macaristan ile akdedilen adli iş birliği anlaşması m. 14, Tunus ile akdedilen adli iş birliği anlaşması m. 8/2, sadece acele işlere özgü olarak Amerika Birleşik Devletleri ile imzalanan adli iş birliği anlaşması m. 38/1 gösterilebilir.

³⁴² Yerdelen, *a.g.s.*, 2018:172; Soysal, *a.g.m.*, 2020:611. Kolluk alanında adli iş birliği örneği olarak INTERPOL başlığında detaylı olarak açıklandığı üzere; çok ve iki taraflı sözleşmelerde INTERPOL aracılığı ile üye devletler arasında adli iş birliği taleplerinin iletilebileceğine de yer verilmektedir.

adalet bakanlığı ile adli yardımlaşma sürecini yürütmeyi tercih etmesi mümkün kılınmıştır.³⁴³

Adli iş birliği yürütecek devletler, iş birliğine yönelik talepleri ile talebe ek belgelerin CİKAYAS m.16 gereği kendi dillerinde tercümesi veya Avrupa Konseyi resmi dillerinden birine (İngilizce veya Fransızca) çevrilmiş metnlerinin kendisine gönderilmesini isteyebilir. Türkiye açısından ise talep edilen tüm adli iş birliği istemlerinin, aksine bir düzenleme olmadığı takdirde, Türkçe tercümesi ile birlikte yapılması esastır. 6706 sayılı Kanun ile istem ve evrakları iletme yollarının değişik şekillerde gerçekleştirilebileceği açıklanmış, fiziki veya elektronik araçlar kullanılarak elektronik ortamda gönderilip alınabileceği kabul edilmiştir.³⁴⁴ Acil durumlarda, iş birliği tarafı devletler kararlaştırmış ise talebin sözlü olarak yapılması ve daha sonra ayrıca yazılı olarak teyit edilmesi de mümkün kılınabilmektedir.

Adli iş birliği türü olan adli yardımlaşma kapsamında, talebin asgari olarak hangi unsurları içermesi gerektiği; CİKAYAS m.14, Viyana Sözleşmesi m.7 Palermo Sözleşmesi m.18 gibi çok taraflı sözleşmelerde hüküm altına alınmıştır. Bu kapsamda Türkiye'deki uluslararası adli yardımlaşma işlemlerinde, adli makamların dikkat etmesi gereken hususların neler olduğu ve talep evrakının ne şekilde düzenlenmesi gerektiği, yabancı devletlerden gelen arama ve el koyma ile hazır bulunma taleplerinin denetlenmesinde nelere dikkat edilmesi gerektiği, bazı suç tiplerine özel uygulamalar; 16.11.2011 tarihli 69/2 sayılı Genelge ile açıklığa kavuşturulmuştur.

³⁴³ Merkezi makamlar aracılığı ile doğrudan haberleşme hususunda düzenlemeye yer veren çok taraflı sözleşmelere örnek olarak; Suç Gelirlerinin Aklanması, Araştırılması, El Konulması, Müsaderesi ve Terörizmin Finansmanına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi m. 34, Sanal Ortamda İşlenen Suçlar Sözleşmesi m. 27/9-a, Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi m. 30 ve Strazburg Sözleşmesi m. 25 gösterilebilir. Doğrudan adli makamlar arasında haberleşme ve talep gönderimi ise Türkiye'nin CİKAYAS'a koyduğu çekince ve 6706 sayılı Kanunun güncel hükümleri gereği mümkün değildir. Zira halihazırdaki mevzuat öncesinde, kanun tasarısının 14. maddesinde de adli makamlar tarafından doğrudan adli iş birliğine izin veren antlaşma bulunmasına rağmen, adli iş birliği talebinin yerine getirilmesi, talebin bir örneğinin eş zamanlı olarak Merkezi Makama gönderilmesi ve onun uygun bulması halinde mümkün kılınmıştır. Tasarı metni için bkz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014b:57.

³⁴⁴ Alternatif bir yöntem olarak 6706 sayılı Kanun'un 9. maddesi ile adli yardım taleplerinin sesli ve görüntülü yöntemler kullanılmak suretiyle iletilmesine olanak sağlanmıştır. Sesli ve görüntü yöntemlerin kullanılması Ceza Muhakemesi Süjelerinin Dinlenilmesi başlığı altında detaylı olarak incelenecektir. Kanunun yürürlüğe girmesi öncesinde ki süreç içerisinde elektronik imza kullanılması da dile getirilmiş ve ulusal ya da uluslararası irtibat ağlarına da değinilmiştir. Bu düzenlemeler kanuna alınmamıştır. Bu yöndeki düzenlemelerin yönetmelikle yapılması beklenmektedir. Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:175.

3. CEZA MUHAKEMESİ SÜRECİNDE ADLİ İŞ BİRLİĞİ

3.1. Ceza Muhakemesi Süjelerinin Dinlenilmesi

Cezai konularda uluslararası adli iş birliğinin ana başlıklarından olan adli yardımlaşma; adli mercilerin soruşturma veya kovuşturmaları sonuçlandırılmasında önemli bir işleve sahiptir. Devletler; yürümekte oldukları muhakeme sürecinde, kendi egemenlik alanı dışında bulunan muhakeme süjesini dinleme ihtiyaçlarını, sıklıkla süjenin bulunduğu ilgili devlete süjenin dinlenilmesine ilişkin adli yardımlaşma talebi göndermek suretiyle gidermeye çalışmaktadır.³⁴⁵

Uluslararası ve ulusal düzenlemeler incelendiğinde; muhakeme süjelerinin adli yardımlaşma kapsamında dinlenilmesi bakımından, adli yardım taleplerinin soruşturma veya kovuşturma evresinde aynı usul ve yöntem takip edilerek gönderildiği görülmektedir. Bu nedenle incelemede; muhakeme evreleri bakımından bir ayırım yapmak yerine, aynı usul ve yöntem tabi olarak dinlenen muhakeme süjeleri arasında grupta yapılarak bir ayırma gidilmiştir. Adli yardımlaşma yöntemi olarak ceza muhakemesi süjelerinin dinlenilmesi; “*mağdur, müşteki, tanık ve bilirkişinin dinlenilmesi*”, “*şüpheli veya sanığın dinlenilmesi*” ile “*tutuklu veya hükümlünün belirli amaçlarla dinlenilmek üzere gönderilmesi*” olarak üç ana alt başlıkta incelenecektir. Her ana başlığın altında sırasıyla konuya dair ilk düzenlemelerin yer aldığı uluslararası belgelere ve akabinde ulusal dayanaklara değinilecektir.

3.1.1. Mağdur, Müşteki, Tanık ve Bilirkişinin Dinlenilmesi

Ceza muhakemesi faaliyetinde olayın gerçekte vuku bulup bulmadığı veya ne şekilde vuku bulduğu, hangi hukuk normlarının ihlal edildiği, ilgili kişilerin kimler olduğu ve sorumlulukların ne olduğu sorularına yanıt aranmaktadır. Yanıtlanması gereken bu sorular, muhakeme faaliyetlerinin iki temel meselesi olan maddi ve hukuki meseleyi oluşturmaktadır. Maddi mesele çözülmeden, bir başka

³⁴⁵ Süjelerin dinlenilmesine ilişkin taleplerin adli yardımlaşma iş birliği türü ile yerine getirildiğine dair düzenlemelere; BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi m. 46/2, SAMSMUS, m. 18/3, Rusya ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 7 ve KKTC ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 16/a örnek gösterilebilir. CİKAYAS’ın açıklayıcı raporunda; CİKAYAS m. 3’de yer alan delillerin gönderilmesi ifadesinden tanık, bilirkişi veya sanığın dinlenilmesi ile elde edilen beyan delillerini de kapsamakta olduğu açıklanmıştır bkz: Ulutaş ve Atabey, *a.g.e.*, 2011b:24.

ifade ile sübuta ulaşılmadan hukuki meselenin çözülmesi de mümkün değildir. Muhakeme faaliyetlerinin özü olan maddi gereceğe ulaşmada, maddi vakanın aslına uygun şekilde aydınlatılması sağlayan ispat araçları ise delillerdir.

Maddi meseleye yönelik inceleme süreci, deliller ile doğrudan doğruya teması ve delillerin değerlendirilmesini gerekli kılar; delil olmadan maddi meselenin çözümü olanaklı değildir³⁴⁶. Adli yardımlaşma kapsamında mağdur, müşteki, tanık ve bilirkişinin dinlenilmesi özde beyan delillerine ulaşılması; adli yardımlaşmaya konu fiile ilişkin ilgili kişilerin bilgisinin tespit edilmesine olanak sağlamaktadır. İki ve çok taraflı sözleşmeler, ilgili kişilerin dinlenilmesinde her ne kadar talebi alan devletin iç hukukundaki ceza muhakemesi hukuku kuralları çerçevesinde gerçekleştirileceğini öngörmekte ise de talep eden devletin talebe ilişkin arzu ve beklentilerinin de olanaklar ve muhakeme kurallarına aykırılık teşkil etmediği sürece göz önünde bulundurulabileceğine dair hükümler içermektedir.³⁴⁷ Benzeri bir düzenlemeye, 6706 sayılı Kanun'un m. 8/1-a bendinde; yabancı adli mercilerin taleplerinin Türk hukukuna uygun olarak yerine getirilmesinde, özel bir usulün talep edilmesi halinde, Türk hukukuna aykırı olmadığı takdirde yerine getirilebileceği şeklinde yer verilmiştir. Bu kapsamda; örneğin, talebi alan ve dinleme istemini yerine getiren devletin mevzuatında öngörülen tanıklıktan çekinme hak ve yetkisi ile tanıklara ödenecek tazminata ilişkin düzenlemeler uygulanırken talep eden devletin konuya ilişkin düzenlemeleri de uygun düştüğü ölçüde dikkate alınabilmektedir.³⁴⁸ Diğer iki taraflı sözleşmelerden farklı bir uygulama örneği olarak ABD ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 25/3'de, açık bir şekilde talep edilen devlette kendisinden kanıt istenilen kişinin, bu taraf yasaları gereğince reddetme hakkına sahip olmadıkça, talep edilen devletin ceza soruşturma veya

³⁴⁶ Göktürk, N. (2016). "Yalan Tanıklık Suçu (TCK m.272)". *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(1), 348-349; Şahin, C. ve Göktürk, N. (2022). *Ceza Muhakemesi Hukuku 2*. Ankara: Seçkin Yayınları, 26-27; Birtek, F. (2016). *AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat*. Ankara: Adalet Yayınevi, 8-10.

³⁴⁷ Bu konuda düzenleme getiren iki taraflı sözleşmelere; ABD ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 25/1-2, Çin ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m.6 ve 32, Umman ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m.27/1, Bosna Hersek ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m.9, çok taraflı sözleşmelere ise CİKAYAS m.3 ve CİKAYAS'a Ek 2 nolu Protokol m. 8, SASMUS m. 18/17 ve Suç Gelirlerinin Aklanması, Araştırılması, El Konulması, Müsaderesi ve Terörizmin Finansmanına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi m. 15/3 örnek gösterilebilir.

³⁴⁸ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:195.

kovuşturmalardaki aynı usul ve kapsam çerçevesinde tanıklık yapmakla yükümlü olduğu ifade edilmiştir.

Dinlemeye ilişkin adli yardımlaşma talebinde bulunan devletin, isteminin içeriğinde ne gibi hususlara yer vermesi gerektiği, iki ve çok taraflı sözleşmelerde benzer şekilde açıklanmaktadır.³⁴⁹ Genel olarak yardım isteminde; soruşturma veya kovuşturma konusu suçun işleniş şekline ve niteliği ile, kovuşturma aşamasında iddianame bilgilerine, istenen kanıt veya bilgilere başlıca ihtiyaç nedenine; beyanının alınması istenilen kişinin adı, adresi ve uyuşuna, şayet izlenilecek özel bir usul (çocuğun ifadesinin/sorgusunun çocuk psikoloğu eşliğinde alınması) varsa bunun tanımına örneğin yemin verdirilerek beyan alınması talep ediliyorsa açıkça bu talebe,³⁵⁰ dinlenirken sorulacak soruların içeriğine, tanık ifadelerinin veya beyanların onaylı olması gerekip gerekmediğine ilişkin bilgiye ve istenilen beyan veya tanık ifadelerinin tanımına yer verilmesi gerekmektedir.³⁵¹ İlgili süje dinlenirken sorulacak sorulara yer verilmesindeki temel nedenin, adli yardım talebini yerine getirecek yetkili makamın dosyaya ve muhakeme konusu olayın ayrıntılarına hâkim

³⁴⁹ Adli yardımlaşma istemi içeriği açısından, Kazakistan ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 10, Bosna Hersek ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 4, CİKAYAS m.14, BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi m. 46/15, SASMUS m. 18/15 ve Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Yasadışı Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi m. 7/10 örnek teşkil etmektedir. Avrupa Konseyi'nin de yapılacak başvurularda kullanılmak üzere adli yardım talep formu hakkında REC (2005) 12 sayılı tavsiye kararı bulunmaktadır. Karar için bkz: İnternet: Adli Yardım Taleplerinin İletilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi (092 No'lu Cets) ve Bu Sözleşmeye Ek Protokol (179 No'lu Cets) Uyarınca Yapılacak Başvuruda Kullanılmak Üzere Adli Yardım Talep Formu Hakkında Rec (2005) 12 Sayılı Tavsiye Kararı. (2005). Web: <https://www.anayasa.gov.tr/media/3673/cmrec200512trjudicialassistanceform.pdf> Son Erişim Tarihi: 03.04.2022.

³⁵⁰ Dinlemeye ilişkin adli yardım talebinin içeriğinde, yeminli olarak beyan alınmasının istendiği belirtilmiş dahi olsa talebi yerine getirecek ülke hukuku buna engel teşkil ediyor ise bu istemi yerine getirmek zorunda değildir. Bu husus; CİKAYAS m. 3/2, KKTC ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 23/b, Sırbistan ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 7/3, Kazakistan ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 31/3, Hindistan ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 6/2 ve Suriye ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 27/2'de ifade edilmiştir.

³⁵¹ AİHM, Fafrowicz v. Polonya (para. 56) ve Kostecki v. Polonya (para. 65) kararlarında görüleceği üzere çağrılacak tanıklara ilişkin adres bilgisi hususuna özellikle dikkate çekmekte, şayet adli yardım talep edilen devlet adres bilgisi ile ilgili yeterli düzeyde aydınlatılmamış ise bu durumu hak ihlali olarak nitelendirmemektedir. Türk hukuku açısından sözleşmelere ek olarak UHDİGM'in 16.11.2011 tarihli ve 69/2 sayılı genelgesinde, Türkiye'nin göndereceği ve Türkiye'ye gelecek adli yardım talepleri yönünden içeriğin ne olacağı ve nasıl denetleneceğine ilişkin açıklamalar bulunmaktadır. Soruşturma ve kovuşturma aşamasında mağdur, müşteki, tanık ve bilirkişinin dinlenmesine ilişkin talepname örnekleri için bkz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014a:51-56. İnternet: Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. (2022d). Uluslararası Ceza İstinabe Evrakının Hazırlanması, Web: <https://diabgm.adalet.gov.tr/home/SayfaDetay/uluslararasi-ceza-istinabe-evrakinin-hazirlanmasi14022020013214> Son Erişim Tarihi: 30.03.2021.

olmamasından doğacak sıkıntıların önüne geçilmesi ihtiyacı olduğu değerlendirilmektedir.³⁵²

Tanığın veya bilirkişinin yeminli dinlenilmesi konusunda bir adli yardım talebi alındığında, bu talebin yerine getirilmesi konusunda herhangi bir engel bulunmamakta ve Türk Ceza Muhakemesi Kanunu madde 54,55 ve 64/5’de uyarınca ilgili süjelerin yeminli dinlenilmesine ilişkin talepler yerine getirilmektedir.³⁵³ Talep eden devletin usul kanunlarına göre yemin kutsal kitap üzerine el basma şeklinde olsa bile talep kendi iç hukukumuzda öngörüldüğü şekilde yerine getirilecek ve bu yeminli ifade geçerli olacaktır.³⁵⁴ Türk adli mercilerince, yabancı bir devletten tanık ve bilirkişinin yeminli dinlenilmesine ilişkin adli yardım talebinde bulunulduğunda; talep edilen devletin yargısal uygulamasında yeminli dinleme işlemi yapılmasına ilişkin hüküm bulunmasa dahi ilgili devletin usul kanunlarına aykırı olmamak koşuluyla tanık veya bilirkişi yeminli olarak dinlenebilecektir.³⁵⁵

Adli yardım talebinin içeriğinde; ayrıca talep edilen dinlemenin nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin usule (müştekinin davet üzerine gelmezse talep edilen ülke mevzuatının izin vermesi halinde yetkili makamın huzuruna zorla getirilmesi, yasal haklarının hatırlatılması, dinlenen süje mağdur veya müşteki ise şikayetçi olup olmadığının ve başkaca delinin olup olmadığının sorulması, istemin ekinde daha önce verdiği beyanı varsa bu beyanın okunması ve iki beyan arasında çelişki varsa çelişkinin giderilmesi ve ekte bilirkişi rapor, var ise itirazlarının sorulması gibi) de talepte yer verilmektedir.

³⁵² AİHM’in Zhukovskiy v. Ukrayna (para. 45-46) ve Tseber v. Çek Cumhuriyeti (para. 48) başvurularında ifade ettiği üzere, tanıkların duruşmaya katılması adına olumlu tedbirleri almak ulusal makamlara atfedilebilecek bir durum olarak ele alınmakta ve ulusal makamların hazırlanan sorular hakkında ilgili süjeye önceden haberdar etme yükümlülüğü altında olduğunu, bu tür bilgilerin ilgili ve avukatına önemli sayılabilecek belli başlı soruları netleştirme veya destekleme imkânı sunacağını belirtmektedir. Karar için bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2013:7,14.

³⁵³ İlgili maddelere ilişkin açıklamalar için bknz: Şahin ve Göktürk, *a.g.e.*, 2022:34-36; Centel ve Zafer, *a.g.e.*, 2021:293; Karakehya, *a.g.e.*, 2022:242-244; Soyaslan, *a.g.e.*, 2020b:469, 485; Gökçen ve diğerleri, *a.g.e.*, 2022:297-299; Birtek, *a.g.e.*, 2016:117; Ünver, Y. ve Hakeri H. (2019a). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Cilt:1. Ankara: Adalet Yayınevi, 525-526; Öztürk, B., Tezcan, D. ve Erdem, M.R. (2021a). *Dijital Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları, 330-333; İnce Tunçer, A. (2020). *Yalan Tanıklık Suçu*. Ankara: Seçkin Yayınları, 38-40; Yenisey ve Nuhoglu, *a.g.e.*, 2021:546-548.

³⁵⁴ Aydın, *a.g.m.*, 2015:19.

³⁵⁵ Bu husus CİKAYAS m.3’e ilişkin açıklayıcı raporda ifade edilmektedir bknz: Ulutaş ve Atabey, *a.g.e.*, 2011b:24.

Mağdur, müşteki, tanık ve bilirkişinin dinlenilmesi talebi iki şekilde gerçekleşebilmektedir. Bunlardan ilki, adli yardım talebinde bulunan devletin adli makamları önünde hazır bulunma yoluyla dinleme; ikincisi ise adli yardım talebini yerine getiren devletin adli makamları önünde hazır bulunma yolu veya görüntülü ve sesli iletişim tekniği ile dinlemedir.

3.1.1.1. Adli yardım talebinde bulunan devletin adli makamları önünde dinleme

Adli yardım talebinde bulunan devlette yürütülmekte olan soruşturma veya kovuşturma ile ilgili olarak mağdur, müşteki, tanık ve bilirkişin bu devletin adli mercileri önünde hazır bulunma yoluyla dinlenilmesi, özellikle gerekli addedildiğinde; CİKAYAS m. 10 uyarınca, ilgili süjeyi dinlemeye ilişkin gönderilen adli yardım talebinde bu husus açıkça belirtilerek gerçekleştirilmektedir. Yardım talebini alan devlet, ilgili kişiye çıkaracağı tebligatta hazır bulunma talebini belirterek söz konusu adli makamın önüne çıkmaya kişiyi davet etmekte ve ilgili kişinin cevabını da yardım talep eden devlete bildirmektedir.

CİKAYAS madde 8'e göre; adli yardım talebinde bulunan devletin adli makamı önünde hazır bulunma çağrısına cevap vermekten kaçınan tanık veya bilirkişi, kendisine gönderilen tebligatta açıkça ceza ihtar bulursa dahi sonradan talep eden devlete kendi rızası ile gitmediği ve orada usulüne uygun biçimde yeniden celp edilmediği takdirde, herhangi bir hakkını yitirmemekte, zorlayıcı tedbire veya yasal yaptırıma tabi tutulamamaktadır.³⁵⁶ Öğretide de anılan zorlamanın sözleşmeye dayanan veya dayanmayan bir adli yardımlaşmada gerek talepte bulunan gerekse de talebi alan devletin tanık ve bilirkişileri gelen çağrıya uygun hareket etme yükümlülüğü altına sokamayacağı ifade edilmektedir.³⁵⁷

Uluslararası adli yardımlaşma mevzuatı, örneğin temel düzenlemeleri içeren CİKAYAS m. 12; adli yardım talebinde bulunan devletin adli makamı önünde hazır bulunma çağrısına uyarak hazır bulunan tanık veya bilirkişinin talep eden devletten ayrılmadan önceki herhangi bir eylem veya mahkumiyete bağlı olarak

³⁵⁶ CİKAYAS'ın açıklayıcı raporunda; söz konusu kuralın dayanağının tanık ve bilirkişileri talep eden devlete gitmemekte tamamen özgür kılan uluslararası bir örf adet hukukundan kaynaklandığı ve ceza kelimesinin para cezaları dahil tüm kısıtlama biçimlerine atıf yaptığı ifade edilmiştir. Bknz: Ulutaş ve Atabey, *a.g.e.*, 2011b:27. Benzer şekilde hükümler; Çin ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 36/3, ABD ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 31/2 ve KKTC ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 28/b bulunmaktadır.

³⁵⁷ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:190; Arslan *a.g.s.*, 2018:161; Aydın, *a.g.m.*, 2015:20.

kovuşturulamayacağı, tutuklanamayacağı veya hürriyeti bağlayıcı herhangi bir kısıtlamaya tabi tutulamayacağı hususunda güvenceler içermektedir.³⁵⁸ CİKAYAS m.12'ye ilişkin açıklayıcı raporda ifade edildiği üzere, ilgili süjeler sadece ülkeden ayrıldıkları tarihten önceki suçlar veya mahkûmiyetler açısından bağışlıktan yararlanırken ilgili devlette sonradan işledikleri suçlardan dolayı soruşturmaya maruz kalabilmektedirler.³⁵⁹ Tanınan güvencelerin evrensel ilke olan özellik prensibine dayandığı, talepte bulunan devletin tasarruf yetkisinin sadece adli yardımlaşma konusu dinleme ile sınırlı olduğu ifade edilmektedir.³⁶⁰

Güvence veya sözleşmelerde kullanılan adıyla muafiyet hususuna ilişkin uluslararası mevzuat hükümleri, birbirini destekler niteliktedir. İlgili kişi hazır bulunmasına artık gerek olmadığına ilişkin resmi bildirim alındıktan sonra, belirli bir süre içerisinde, talep eden devleti terk etmekte serbest olduğu halde; terk etmemiş veya terk ettikten sonra bu ülkeye kendi isteği ile dönmüş olduğu takdirde, güvenceler sona ermektedir. Hükümler arasında farklılık arz eden tek husus ilgili kişinin resmi bildirim alındıktan sonra talep eden devletten ayrılması gereken süreye ilişkindir. Örneğin CİKAYAS m. 12/3 ile SASMUS m.27/2'de bu süre 15 gün iken ABD ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 34/3'te süre 10 gün ve Tunus ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 16/2'de süre 30 gündür. Adli yardım talebinde yer alan çağrıya uyan tanık veya bilirkişinin ödeneği, yol masrafları ve avansı ise aksi kararlaştırılmadığı müddetçe, talepte bulunan ülke tarafından karşılanmakta ve talep edilen ülkedeki ikamet adresinden ayrılışı itibariyle hesaplanmaktadır.³⁶¹

³⁵⁸ Akkaş ve Çimen, *a.g.m.*, 2021:44-45. Benzer düzenlemeler; Suriye ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m.36, Çin ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 36, BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi m. 46/27 ve SASMUS m. 18/27 yer almaktadır. Güvencenin varlığı AIHM tarafından var olan bir adli yardımlaşma sürecine dayandırılmaktadır. Mahkemenin Adamov v. İsviçre kararında (par. 52-70), başvuranın adli yardımlaşma kapsamında değil hür iradesi ile tanıklık yapmak üzere ülke değiştirmesi ve hakkında iade edilmesi amacıyla geçici olarak tutuklama talebi çıkartılması, kişinin seyahat etmesi konusunda devlet tarafından herhangi bir sürece dahil hilenin bulunmaması nedeniyle hak ihlali olarak değerlendirilmemiştir. Karar için bkz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2013:8-9.

³⁵⁹ Ulutaş ve Atabey, *a.g.e.*, 2011b:29.

³⁶⁰ Aydın, *a.g.m.*, 2015:21. Anılan maddeye dair açıklayıcı rapor için bkz: Ulutaş ve Atabey, *a.g.e.*, 2011b:29.

³⁶¹ Süjeye ödenecek masraf kalemleri açısından düzenlemelere örnek olarak Umman ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 28/3, Tunus ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m.15, CİKAYAS m.10/2-3, BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi m. 46/28 ve SASMUS m. 18/28 gösterilebilir.

Mukayeseli hukukta ise örneğin Romanya Adli Yardımlaşma Kanunu m.175-179'da açık düzenlemeye yer verilmişken yürürlükte olan 6706 sayılı Kanun hali hazırda mağdur, müşteki, tanık ve bilirkişin talep eden devletin adli mercileri önünde hazır bulunma yoluyla dinlenilmesi yönünde açık hüküm ihtiva etmemektedir. Konuya ilişkin olarak değerlendirilebilecek tek husus; madde 7/1-b ve 8/1-d'de yer alan tebligata ilişkin adli yardımlaşma talebinde kısıtlayıcı veya zorlayıcı tedbir uygulanacağı ihtarına yer verilemeyeceği veyahut böyle bir ihtar var ise talebin reddedileceğine ilişkin düzenlemedir. Aslında 6706 sayılı Kanun'un tasarısının ilk metninin 45 ve 46. maddelerinde tanık, bilirkişi ve şüphelilerin talep eden ülke adli mercileri önüne davet edilmesine yer verilmiştir. İlgili hükümde; hazırlanacak tebligat talepnameinde yer alacak bilgiler, hazır bulunması istenilen tarih ile tebliğ istemin Merkezi Makama ulaştığı tarih arasındaki sürenin 40 gün olması gerektiği,³⁶² güvenceler, haklarında hiçbir ceza veya kısıtlayıcı tedbirin uygulanmayacağı hususu ifade edilmiştir. Kanun tasarısının son halinin “*Bağıışıklık*” başlıklı 10. maddesinde ise sadece mağdur, tanık veya bilirkişilere ilişkin güvencelere yer verilmiştir. Düzenleme, iki ve çok taraflı sözleşmeler ile de uyum içerisindedir. Fakat tasarının meclisten geçerek kanunlaşma sürecinde, ilgili maddeler metinden çıkartılmıştır. Bu adli yardımlaşma yöntemi, fiiliyatta, ilgili iki taraflı veya çok taraflı sözleşme hükümleri ile yürütülmektedir.

Uygulamada, tanık ve bilirkişilerin isteyen devlet adli makamları önüne çıkmaları masraf ve emek faktörü nedeniyle çok nadir görülen bir olaydır.³⁶³ Çoğunlukla ilgili süjelerin dinlenilmesi bir sonraki başlıkta incelenecek olan isteyen devlet adli yetkililerinin istenilen devlete bizzat gelerek dinleme sırasında hazır bulunması yoluyla yürütülmektedir.³⁶⁴

³⁶² Tasarı metninde 40 günlük süre öngörülmesinin nedeni, CİKAYAS m. 5'e Türkiye tarafından koyulan çekincedir bknz: Ulutaş ve Atabey, *a.g.e.*, 2011b:16.

³⁶³ AIHM Damir Sibgatullin v. Rusya başvurusunda (para. 47-56) belirttiği üzere, devletlerin adli makamlarının masraflara ilişkin karşılaştıklarını zorluklara rağmen, kilit tanıkların duruşmaya katılması için bu kişilere seyahat masrafları ve harcamaların geri ödenmesi gerektiğini, tek başına bu hususun ilgili tanığın huzura getirilememesi sonucuna yol açmaması gerektiğini ifade etmektedir. Karar için bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2013:1-13.

³⁶⁴ Aydın, *a.g.m.*, 2015:20.

3.1.1.2. Adli yardım talebini yerine getiren devletin adli makamları önünde dinleme

3.1.1.2.1. Adli yardımlaşma taleplerinin yerine getirilmesi bakımından hazır bulunma yolu ile dinleme

Adli yardım talebinde bulunan devlet; talep edilen devletin egemenlik sınırları içerisinde bulunan mağdur, müşteki, tanık veya bilirkişinin istemde bulunduğu devletin adli makamlarınca dinlenilmesini ve bu yol ile delilin sunulmasını talep edebilir. Talep karşısında talebi yerine getiren devletin adli makamları önünde ilgili kişilerin dinlenilmesi bu devletin iç hukuk mevzuatına göre gerçekleştirilmektedir. Dinlemeye ilişkin tutulan tutanak ve evraklar işlemin gerçekleştirilmesini müteakip talep eden devlete gönderilmektedir.

Türk hukuku açısından kural olarak mağdur, müşteki, tanık ve bilirkişinin dinlenmesi iç hukuka göre gerçekleştirileceğinden ve bu dinleme teknik anlamda olduğundan, CMK’da ilgili kişilerin çağırılması ve çağrıya uymayanların zorla getirilmelerine ilişkin kuralların burada uygulanabileceği kabul edilmelidir.³⁶⁵ Örneğin, ABD’den Türkiye’ye A’nin dinlenmesine yönelik gelen talepte hem CİKAYAS’ın ilgili hükümleri hem de ABD ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma anlaşmasının m.25/4 hükmü gereği; Türk kolluk görevlileri istemi yerine getirmek adına duruşmaya gelmeyen T’yi zorla getirme yetkisine haizdir.³⁶⁶ Fakat uygulanacak zorla getirme, sadece adli yardımlaşmaya konu işlemin yapılması adına ve işlemin gerçekleştirilmesi ile sınırlı şekilde uygulanacak olup anılan süjelerin talepte bulunan devlete zorla getirileceği şeklinde yorumlanmamalıdır.³⁶⁷

Talebi yerine getiren devlet, ilgili kişilerin dinlenmesi sırasında asıl soruşturma ve kovuşturmanın yürütüldüğü talep eden devletteki yetkililerin hazır bulunmasına da izin verilebilmektedir. Bu yönüyle uluslararası adli yardımlaşma talebinin yerine

³⁶⁵ Türk hukuku açısından, tanığın yükümlülüklerinden biri olan çağrıldığında hazır bulunma yükümlülüğü ve bu kapsamda zorla getirmesine dair açıklamalar için bkznz: Yenisey ve Nuhoğlu, *a.g.e.*, 2021:539-540; Şahin ve Göktürk, *a.g.e.*, 2022:33-34; Centel ve Zafer, *a.g.e.*, 2021:290-292; Karakehya, *a.g.e.*, 2022:230-232; Soyaslan, *a.g.e.*, 2020b:355-356; Gökçen ve diğerleri, *a.g.e.*, 2022:291-292; Ünver ve Hakeri, *a.g.e.*, 2019a:507-509; Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:328-330; Birtek, *a.g.e.*, 2016:113; Ölmez, G. (2013). *Yalan Tanıklık Suçu*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 10-11; İnce Tunçer, *a.g.e.*, 2020:26-30.

³⁶⁶ ABD ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma anlaşmasının 25/4 hükmü özel olarak istenilen tarafın ilgili adli görevlileri ve öteki memurlarının istemleri yerine getirmek için, istenilen taraf yasaları gereğince haiz oldukları bütün yetkileri kullanacaklarını düzenlemektedir.

³⁶⁷ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:190.

getirilmesi bakımından, hazır bulunma yöntemiyle dinleme ile soruşturma veya kovuşturma makamlarının bir başka ülkede beyanları alınacak mağdur, müşteki, tanık ve bilirkişiyi huzurlarında görerek bu kişilerin tutum ve davranışlarını gözlemleyebilmelerine ve imkân tanınan ölçüde yargısal işlemlere katılabilmelerine imkân sağlanmaktadır.

Uluslararası adli yardımlaşma taleplerinin yerine getirilmesinde, hazır bulunma yoluyla mağdur, müşteki, tanık ve bilirkişinin dinlenmesi; imzacısı olduğumuz CİKAYAS m. 3 ve 4 ile izin müessesini yeniden inşa eden CİKAYAS 2 nolu Ek Protokolün 2. maddesinde düzenlenmiştir. Bu konuda, örneğin; Suriye ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma anlaşmasının m. 29/3, Bosna ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma anlaşmasının m.9/2 ve KKTC ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma anlaşmasının 25. maddesinde olduğu gibi ülkemizin iki taraflı akdettiği sözleşmelerde de hüküm bulunmaktadır. Sözleşme bulunmadığı hallerde ise devletlerin uluslararası teamül hukuku ve mütekabiliyet ilkesini göz önünde bulundurarak ilgili kişilerin dinlenilmesine ilişkin adli yardım talebini değerlendireceği kabul edilmektedir.

Hukuk terminolojisinde “*hazır bulunma hakkı*” olarak adlandırılan hazır bulunma yoluyla dinleme işleminde, esasen talep edilen bir adli istinabe işlemine müdahale değil aksin bir refakat, gözlem, izleme ve takip ile sınırlı bir hak ve durum söz konusudur.³⁶⁸ Adli yardım talep eden tarafın görevli ve ilgililerinin hazır bulunması ancak talebi yerine getiren ülkenin izniyle mümkün olmaktadır. CİKAYAS Ek 2. nolu protokolün 2. maddesi ile CİKAYAS 4. maddeye eklenen 2. fıkra gereği; talep eden devlet hazır bulunma isteminde bulunduğu talebin talep eden tarafın ihtiyaçlarına cevap verici ve böylece ek adli yardımlaşma talebi ihtiyacını ortadan kaldırıcı niteliği bulunuyor ise istemi yerine getiren devletçe reddedilmemesi gerekmektedir.

Türkiye’nin yabancı devlette veya yabancı devletin Türkiye’de hazır bulunma yolu ile ilgili süjeleri dinlemesi bakımından temel hukuki dayanak, 6706 sayılı Kanun’un İkinci Bölümünde düzenlenen 7/1-c ve 8/1-e maddeleridir. Anılan maddelere göre; Türk adli mercileri, adli yardımlaşma talebiyle birlikte gerekli

³⁶⁸ Güçlü, G. (2018). “Uluslararası Ceza İstinabe Taleplerinde Hazır Bulunma”, *Uluslararası Hukuk Bülteni*, (13), 37.

görmesi halinde, işlemin yerine getirilmesi sırasında yabancı devlette hazır bulunma talebinde bulunabilecektir. Yabancı adli merciler ise gerekli görmeleri halinde, adli yardımlaşma talebiyle birlikte işlemin yerine getirilmesi sırasında ülkemizde hazır bulunmayı talep edebilecektir. Talep devletimizce uygun görülür ise yerine getirilmektedir.³⁶⁹ Bu düzenlemeler ışığında; hazır bulunmaya yönelik bir adli yardımlaşma talebinin yerine getirilebilmesi için ilgili adli yardımlaşma makamlarının bu hususta vereceği rıza gerekli olduğundan, takdir yetkisinin talebi ileten Merkezi Makam ve talebi yerine getirecek adli makamda bulunduğu görülmektedir.³⁷⁰

Benzer düzenlemelere, Alman Adli Yardımlaşma Yönetmeliği'nin 22/3 hükmünde ve Avusturya İade ve Adli Yardım Kanunu'nun 59. maddesinde yer verilmiştir. Mukayeseli hukukta hazır bulunabilecek adli mercilere; yetkili yabancı hâkim, savcı ve davanın diğer tarafı ile ilgililerin avukatları örnek gösterilmektedir.³⁷¹

Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesi'nin 3. maddesi ile uyumlu olarak 6706 sayılı Kanun'un İkinci Bölümünde düzenlenen madde 7/1-ç'de, ilgili devletin iç hukukuna uygun olarak yerine getirilen işlemlerin Türk hukuku bakımından geçerli olacağı düzenlenmiştir. Dolayısıyla devletimizin yabancı devlete gönderdiği dinleme istemini içerir adli yardım talebi, ilgili devletin mevzuatına uygun yerine getirilir ise Türk hukuku bakımından da geçerli sayılacaktır. Aynı şekilde, devletimize yabancı devletten talep gelmesi halinde, 5271 sayılı Ceza

³⁶⁹ İşlemin yerine getirilmesi sırasında hazır bulunmalarına izin verilen yabancı görevli ve kişilerin doğrudan bilgi ve belge sağlamaları mümkün değildir. Adli yardımlaşma evrakı ve yapılan işlemlere ilişkin tüm belgeler, adli yardım talebinin yerine getirilerek işlemin sonuçlanması akabinde, Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nde toplanır ve talep eden devlete gönderilir. Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014a:40. 6706 sayılı Kanun Tasarısı'nın 77 ve 78. maddelerinde ayrıntılı olarak Türk ve yabancı makamların hazır bulunma taleplerine ilişkin detaylı düzenlemelere yer verilmiştir. Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014b:76.

³⁷⁰ Yabancı devlet adli görevlileri, hazır bulunma yoluyla Türkiye'ye geldiklerinde tüm işlemler Türk makamları tarafından yapılacağından, yabancı görevlinin hazır bulunmalarına izin verilen hususlar dışında işlem yapmalarına müsaade edilmemesi gerekmektedir. Örneğin, yabancı devlet görevlisine tanığın ifadesi sırasında verilen izin soru sormayı kapsamayacağından evveliyatı olmayan bu tür ek istekler reddedilmelidir. Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014a:40.

³⁷¹ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014c:168,373.

Muhakemesi Kanun'un ilgili hükümlerine uygun olarak yapılan dinleme işlemi de yabancı devlette geçerli sayılacaktır.³⁷²

Soruşturma veyahut kovuşturma evresinde, tanığın veya bilirkişinin dinlenmesi bakımından; ilgili kişinin bilgisine başvurulduğu olay ile ilgili gerçeğe aykırı beyan vermesi halinde talep eden ve talebi yerine getiren devlet bakımından ne şekilde sonuç doğacağı önem arz etmektedir. Zira tanığın birtakım sebeplerle yalan söylemesi; yargılama sonucunda gerçeğin ortaya çıkmasını, ceza muhakemesinin amacının gerçekleşmesini tehlikeye atar. Yalan tanıklık fiilinin suç olarak düzenlenme amacı, tanık beyanına başvurulabilen tüm yargısal faaliyetlerin sıhhatini korumaktır. Bu hususta, CİKAYAS m. 12/1'de; çağrı üzerine talebi yerine getiren devletin yargı organları önünde hazır bulunan süjenin kovuşturulamayacağı, tutuklanamayacağı ve başkaca biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılamayacağı düzenlenmiş ise de söz konusu düzenleme, yalan tanıklıkta bulunan veya gerçeğe aykırı görüş bildiren süjeleri de kapsayacak şekilde yorumlanmamalıdır.³⁷³

Türk hukuku açısından; yabancı devletten gelen adli yardım talebi kapsamında, Türk adli mercilerince dinlenen tanığın gerçeğe aykırı beyanda bulunması halinde, hakkında TCK m. 272'nin uygulanıp uygulanmayacağı sorun yaratmaktadır. Bu sorunu; adli yardım talep edilen devletin Türkiye olması ve adli yardım talep eden devletin Türkiye olması şeklinde iki ihtimalde incelemek gerekmektedir. Yalan tanıklık suçunun yabancı adli merciler önünde işlenebilmesi hususunda; doktrinde, iki görüş bulunmaktadır. Birinci görüşe göre, yalan tanıklık suçu ancak Türk makamları önünde işlendiği takdirde suç oluşmakta; Türk mahkemelerince yabancı ülkede bulunan tanıkların dinlenilebilmesi için bu ülkenin adli mercilerinden adli yardım talep edilmesi ve talebin yerine getirilmesi halinde merci önünde verilen gerçeğe aykırı beyanlar yalan tanıklık suçunu oluşturmamaktadır.³⁷⁴ Diğer görüşe göre ise TCK'daki kanuni tanımda yabancı veyahut Türk merciler tarafından alınan

³⁷² İlgililerin dinlenilmesine ilişkin Türk Hukuku'nda yer alan düzenlemeler için bkz: Şahin ve Göktürk, *a.g.e.*, 2022:36-38,78; Centel ve Zafer, *a.g.e.*,2021:302-306; Karakehya, *a.g.e.*,2022:240-242,256; Gökçen ve diğerleri, *a.g.e.*, 2022:299-304; Soyaslan, *a.g.e.*, 2020b:466-467; Ünver ve Hakeri, *a.g.e.*, 2019a:531-533, 580-581; Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:333-341.

³⁷³ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:191.

³⁷⁴ Önder, A. (1994). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 321; Erem, F. (1985). *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku. Özel Hükümler*. Cilt: 3. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 542; Erem, F. ve Toroslu, N. (1973). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 216; Canpolat, Ş. (1974). *Usul Hukukunda Tanık ve Psikolojisi*. Adana: Kemal Matbaası, 84.

tanık beyanları ve yabancılık unsuru taşıyıp taşıyamaması biçiminde ayırım yapılmadığından hareketle tanığı dinleyen yabancı merciinin TCK m. 272/1-2’de belirtilen niteliklere sahip olması halinde, bu merciler önünde kasten gerçeğe aykırı beyanda bulunan tanığın fiili yalan tanıklık suçuna vücut vermektedir.³⁷⁵

CİKAYAS gereğince; imzacı devletlerin adli yardımında bulunma yükümlüğü, bu kapsamda istinabe olunan merciinin tanık dinleme işlemini yerine getirme konusunda yetkili olması ve adli iş birliği sözleşmelerinin asli kaynaklık görevindeki doğrudan ve öncelikli uygulanabilirliği gereğince, istinabe olunan ülkenin dinlemeyi gerçekleştirecek mercileri tanık dinlemeye yetkili kişi veya kurul niteliğine sahiptir.³⁷⁶ Türkiye’de yürütülmekte olan soruşturma veyahut kovuşturma da; adli yardım talebi ile yabancı devlet mercilerince tanığın dinlenmesi esnasında, kişi kasten ve gerçeğe aykırı olarak beyanda bulunur ise yalan tanıklık suçunun oluştuğunu kabul etmek gerekir.³⁷⁷

Yalan tanıklık suçunun temel veya nitelikli hallerinin gerçekleştiği durumlarda, şartların varlığı halinde, yargılama TCK m. 11 ve 12’ye göre Türkiye’de yapılacaktır. Gerçekleştirilen yalan tanıklık dolayısıyla hakkında suç soruşturması veyahut kovuşturması yürütülen kişi aleyhine, TCK m. 272/4-8 fıkralarındaki hükümlere göre tedbir uygulanması veya kişinin cezaya çarptırılması ihtimalinde ise yalan tanıklık suçunun neticesinin Türkiye’de gerçekleşmiş olması nedeniyle suç Türkiye’de işlenmiş sayılacaktır.³⁷⁸

Yabancı devlette yürütülen bir soruşturma veya kovuşturma kapsamında, ilgili devletin adli yardım istemi ile Türkiye’de bulunan tanığın dinlenilmesini, Türk adli mercilerinden talep etmesi ve dinleme faaliyeti kapsamında tanığın yalan beyanda bulunarak yalan tanıklık suçuna vücut veren filleri gerçekleştirmesi halinde; kişi

³⁷⁵ Ölmez, a.g.t., 2013:42; Ünver, Y. (2021). *İftira, Suç Uydurma, Suç Üstlenme, Yalan Tanıklık ve Bilirkişilik, Suçu İhbar Etmemek Suçları (TCK’da Düzenlenen Adliye Karşı Suçlar)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 228-229.

³⁷⁶ Merciinin tanık dinleme yetkisi yoksa yalan tanıklık suçu oluşmayacaktır. Bu yetkinin bulunması sadece haksızlığın yapısal unsuru değil, aynı zamanda suç ile korunan hukuki menfaatin belirlenmesin bakımından da önem arz etmektedir. Bknz: Göktürk, a.g.m., 2016:362-363; Koca, M. ve Üzülmöz, İ. (2020). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1077; Ünver, a.g.e., 2021:214-228; Bostancı Bozbayındır, G. (2021). “Yalan Tanıklık”. *Özel Ceza Hukuku*, 10, 141.

³⁷⁷ Aynı yönde bknz: Ölmez, a.g.t., 2013:43; Göktürk, a.g.m., 2016:368; Özbek, V.Ö., Doğan, K. ve Bacaksız, P. (2021c). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1163; Koca ve Üzülmöz a.g.e., 2020:1077; İnce Tunçer, a.g.e., 2020:111.

³⁷⁸ Yalan tanıklık suçuna ilişkin yargı yetkisi bakımından detaylı bilgi için bknz: İnce Tunçer, a.g.e., 2020:219-222.

hakkında yalan tanıklık suçunu işlediğinden bahisle Türkiye’de kovuşturma yapılması mümkün değildir.³⁷⁹ Zira, söz konusu suç Türk adli makamları önünde kasten gerçeğe aykırı beyanda bulunarak işlenmiş ise de yalan tanıklık suçunda korunmak istenen hukuki değerlerden birinin adli mercilerin yanılgısı tehlikesinin önlenmesi olduğu kabul edildiğinde,³⁸⁰ tanık tarafından gerçekleştirilen fiil ile yabancı devlet adli mercilerinin yanılgısı tehlikesine sebebiyet verilmesi; TCK’da ki suç tipiyle korunmak istenen hukuki bir değer olması olarak görülmemelidir. Yine de korunan hukuki yarardan hareketle Türkiye’de gerçekleştirilen muhakeme süreçlerinde verilecek olan hükümleri etkileme potansiyeli olan gerçeğe aykırı beyanların suç olarak kabul edilebilmesini istisna tutmak da fayda bulunmaktadır.³⁸¹ Öğretide, yabancı devletin egemenliği ile ilgili çıkarlarını ilgilendiren ve bu konudaki hukuksal yararlarını koruyan suç tipleri bakımından; mutlaka uluslararası veya ulus üstü düzeyde düzenleme yapılması gerektiği şayet böyle bir düzenleme bulunmuyor ise ulusal ceza hukukunun bir koruma sağlamadığı kabul edilmektedir.³⁸² Örneğin; 17.04.1957 tarihli Avrupa Birliği Adalet Divanı Tüzüğüne ilişkin Protokol’ün 27. maddesinde, Avrupa Birliği Adalet Divanı (ATAD) önünde yalan ifade veren tanık ve bilirkişilerin hakkında uygulanacak yaptırım düzenlenmiştir. Hükme göre, üye devlet, bir tanığın veya bilirkişinin yalan yere

³⁷⁹ Aynı yönde bkz: Ölmez, *a.g.t.*, 2013:44; İnce Tunçer, *a.g.e.*, 2020:111. Türkiye’de adaletin gerçekleşmesini tehlikeye sokan ve dolayısıyla norm ile korunan hukuki menfaati ihlal eden bir durumun bulunduğu gerekçesiyle aksi görüş için bkz: Göktürk, *a.g.m.*, 2016:368.

³⁸⁰ Yalan tanıklık suçunda korunan hukuki değer kapsamında doktrinde çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bir kısım yazar göre, yürütülen ceza muhakemesi sürecinin gerçeğe uygun olarak sonuçlandırılmasının riske atılmasını, yargılama makamlarının yanlış yola sevk edilebilme riskini doğurmasını ve sonucunda temel olarak adaletin tecelli etmemesi tehlikesini engellemekteki menfaatin korunmak istenen değer olduğunu ifade etmektedir. Bknz: Önder, *a.g.e.*, 1994:319-321; Tezcan, D., Erdem, M.R. ve Önok, M. (2021b). *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1385-1386; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021c:1159-1160; Soyaslan, D. (2020c). *Ceza Hukuku Özel Hükümler*. Ankara: Yetkin Yayınları, 766-777; Bostancı Bozbayındır, *a.g.m.*, 2021:133. Bir kısım yazar, yalan tanıklık suçu ile hem adaletin tecelli etmesindeki toplumsal değer hem de bireylerin adil yargılanma hakkı korunmakta olduğunu ifade etmektedir. Bknz: Göktürk, *a.g.m.*, 2016:353; Ölmez, *a.g.t.*, 2013:30. Bazı yazarlar ise söz konusu suç ile korunan hukuki değer, kişilerin adil yargılanma hakkı olduğunu ileri sürmüştür. Bknz: Yaşar, O., Gökcan, H.T. ve Artuç, M. (2010). *Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu*. Cilt: 4. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 7931; Özek, Ç. (1997). “Adliye Karşı Suçların Hukuksal Konusu”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 55(3), 33. Mukayeseli hukukta bu suç ile korunan hukuki değere ilişkin görüşler için bkz: Ünver, *a.g.e.*, 2021:205-209. Yargıtay ise bu suç ile korunan hukuki değeri suçun kanunda düzenlendiği yere rağmen YCGK, 1.4.2014 T. 2013/4-498 E. 2014/154 K. künyeli kararında “Yalan tanıklık suçuyla yargılamanın doğru olmayan beyanlarla gerçeğe aykırı bir şekilde yönlendirilmesinin önüne geçilerek adaletin tecellisi sağlanmak suretiyle yargılamanın taraflarının haklarının zarar görmesinin engellenmesi amaçlanmaktadır.” şeklinde yorumlamaktadır.

³⁸¹ İnce Tunçer, *a.g.e.*, 2020:111.

³⁸² Erdem, *a.g.e.*, 2004:138; Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:191.

yemin etmesini, kendi hukukuna ilişkin konularda yetkili mahkemesi önünde işlenmiş bir suç gibi ele almakta ve Avrupa Topluluğu Adalet Divanı'nın suç duyurusu üzerine failin yetkili mahkemelerce kovuşturması hususunda yetki verilmektedir. Dolayısıyla tanık ve bilirkişilerin ATAD önünde yalan yere yemin etmeleri bakımından, üye devletlerin ceza yasalarında yer verilen suç tiplerine gönderme yapılmaktadır.³⁸³

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisine haiz olduğu suçlar açısından, Avrupa Birliği Adalet Divanı Tüzüğünde yer verildiği gibi yalan tanıklık suçuna dair düzenlemelere yer verilmemiştir. Fakat Roma Statüsüne taraf olan devletlerin (örneğin Alman Ceza Kanunu m.162'de olduğu gibi) ulusal hukuklarında UCM önünde gerçekleştirilen gerçeğe aykırı beyanların yalan tanıklık suçunu oluşturacağına dair hüküm ihdas ettikleri görülmektedir.³⁸⁴

Tüm bu açıklamalardan yola çıkarak yalan tanıklık suçunda korunan hukuki değerın Türk yargısının sağlıklı bir biçimde yürütülmesi olduğu kabul edildiğinde, adli yardımlaşma kapsamında dinlenen tanık veya bilirkişinin gerçeğe aykırı olarak bulunduğu beyanlarının Türkiye'de suç oluşturmayaacağı kabul edilmelidir.³⁸⁵ Bu kabul ile yalan tanıklığa başvuran fail, cezasız kalmamakta; adli yardımlaşma konusu muhakeme sürecini yürütmekte olan yabancı devlet ulusal mevzuatı fiili suç olarak öngörüyor ise bu mevzuat gereğince cezalandırılabilir.

3.1.1.2.2. Adli yardımlaşma taleplerinin yerine getirilmesi bakımından görüntülü ve sesli iletişim tekniği ile dinleme

Yabancı ülkede bulunan süjenin video ve tele-konferans yoluyla dinlenip dinlemeyeceği hususu, CİKAYAS'da açıkça düzenleme yapılmadan önce, öğretide tartışılmakta ve CİKAYAS m. 1'e dayanılarak dinlemenin mümkün olduğu ileri

³⁸³ İlgili hükme ilişkin eleştiriler için bkz: Erdem, *a.g.e.*,2004:135. Bahsi geçen hükmü tam olarak karşılamamakla birlikte; konuya ilişkin 6706 sayılı Kanun'un ilk tasarı metnin 79/8. maddesinde, Brezilya ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma anlaşması m. 12/4'de hüküm bulunmaktadır. Düzenlemelere göre adli yardımlaşma talebi kapsamında süjeyi dinleyen merci önünde süjenin yalan ifade vermesi halinde, taraf devletler ulusal soruşturma ve davalarında uygulanan iç mevzuatlarının aynı şekilde uygulanmasını sağlamak üzere, uygun tedbirleri almakla yükümlü kılınmıştır. Fakat tasarının ilgili maddesi kanunlaşma sürecinde güncel metinden çıkartılmıştır.

³⁸⁴ Yenisey, F., Oktar S. ve Oktar, A. (2020). *Alman Ceza Muhakemesi Kanunu*. İstanbul: Beta Yayınevi, 259.

³⁸⁵ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:191.

sürülmekte;³⁸⁶ bu süreçte, 29.05.2000 tarihli Avrupa Birliği'ne Üye Devletler Arasında Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Sözleşmesi m.10'da (ABCİKAYAS) video konferans yoluyla tanık dinlemeye ilişkin hükümlere yer verilmekteydi.³⁸⁷

Görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılmasına ilişkin en kapsamlı düzenleme, tarafı olduğumuz CİKAYAS 2 nolu Ek Protokol'ün "*Video Konferansla Duruşma*" başlıklı 9. maddesinde yer almaktadır. Madde metninde; beyanı alınacak kişinin taraf devletlerden birinde bulunması halinde, başka bir tarafın adli makamları huzurunda tanık veya bilirkişi olarak dinlenilmesi gerekliliğinin bulunmasına rağmen dinlemenin yapılması mümkün değil veya arzu edilmiyorsa duruşmanın video konferans yoluyla gerçekleştirilmesinin talep edilebileceği ifade edilmektedir.³⁸⁸

Talep eden devlet, video konferans yönteminin tercih edilme nedeni ile adli makamının ve duruşmayı yürütecek kişinin adını içerir belgeyi de istemde bulunduğu devlete iletmektedir. Talep edilen devlet ise talebin mevzuatının temel ilkelerine aykırı olmaması ve teknik şartlarının uygun bulunması halinde kabul etmekte ve kabul akabinde ilgili adli makam, huzura çıkması için ilgili kişiyi mevzuatında öngörülen usul uyarınca davet etmektedir. Duruşma, adli yardım taleplerine ilişkin genel kuralda öngörüldüğünden farklı olarak, talep eden devletin kendi hukuku doğrultusunda ve doğrudan talep eden devletin adli yetkilisi tarafından veya söz konusu yetkilinin yönlendirmesiyle gerçekleştirilmektedir. Örneğin, Türk adli mercilerine yabancı bir ülkeden gelen bu husustaki bir talebin yerin getirilmesinde, yabancı devletin yönetimi altında ve bu ülke hukukuna göre işlem yürütülmekte; tam

³⁸⁶ Yenisey, *a.g.e.*, 1988:64; Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:191.

³⁸⁷ Anılan sözleşmede talep edilen ülkenin ilkelerine aykırı düşmüyorsa ve bunun için gerekli teknik donanım varsa video konferans ile dinlemenin yapılabileceği, dinlenen kişinin tanıklıktan çekinme gibi haklarına ve tercüman atanmasına ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:184; Erdem, *a.g.e.*, 2004:301. AB Adli Yardımlaşma Sözleşmesi m.10'da açık düzenleme bulunmasına karşın, başka adli yardım sözleşmelerinde (örneğin BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi tarafından 2007 yılında hazırlanan Birleşmiş Milletler Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Model Kanunun video konferans teknolojisinin kullanılması başlıklı 16. maddesinde, SASMUS m. 18/18'de ve BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi m. 46/18'de) bu yönde düzenleme yapılmadığı görülmektedir. Video konferans yöntemi ile tanık veya bilirkişi dinlemek açısından uluslararası sözleşmelerde düzenleme yapılması zorunlu da değildir. Bknz: Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:194.

³⁸⁸ Ek protokole imzacı devletlerden bazıları (örneğin Almanya) bu maddeye çekince koyarak video konferans aracılığıyla dinlemede, tanık ve bilirkişi yönünden, ilgili kişinin rızasını aramakta olduğunu beyan etmiştir bknz: İnternet: Council of Europe. (2022e). By Subject-Matters, Web: <https://www.coe.int/en/web/conventions/by-subject-matters1?module=declarations-by-treaty&numSte=182&codeNature=0> Son Erişim Tarihi: 30.03.2021.

tersi olasılıkta ise talep eden devlet olarak Türk hukukuna göre işlem gerçekleştirilmektedir.

Talepte bulunulan devletin adli yetkilisi ise dinleme süresince orada bulunarak gerektiğinde yabancı devlet yetkilisine bir tercüman aracılığıyla yardım sağlamaktadır. Ayrıca bu yetkili, dinlenecek kişinin kimliğini teyit etmekten ve devletin hukukuna dair temel ilkelerinin gözetilmesinden sorumlu olup dinlenme işlemi sürecinde devletin hukukuna dair temel ilkelerinin ihlal edildiği kanaatine varır ise duruşmanın ilgili ilkeler doğrultusunda sürdürülmesi için gerekli tedbirleri derhal alma yetkisine de sahiptir. Dinlenen süje ise talep edilen veya talep eden devletin hukukuna dayanarak tanıklık etmeme hususunda hak iddia edebilmektedir.

Her ne kadar mağdur, müşteki, tanık veya bilirkişi video konferans yolu ile talep edilen devletin adli makamı önünde dinlenmekte ise de ilgili süjelerin korunması için mutabık kalınan tedbirlerin³⁸⁹ herhangi birine halel gelmeyecek şekilde, bu devletin yetkisi tarafından tutanak tutulmaktadır. Söz konusu tutanakta duruşmanın sonucu, duruşmanın zamanı ve yeri, duruşması yapılan kişinin kimliği, duruşmada yer alan talep edilen tarafın diğer tüm kişilerinin işlevleri ve kimlikleri, edilen tüm yeminler ve duruşmanın gerçekleştiği tüm teknik koşullar yer almaktadır. Hazırlanan belge, talep edilen devletin yetkili makamı tarafından, talep eden tarafın yetkili makamına iletilmektedir. CİKAYAS'a Ek 2 Nolu Protokol m.5/2 gereğince; video veya telekonferans bağlantısı kurulması ile ilgili harcamalar, taraflarca aksi kararlaştırılmadığı sürece talep eden devlet tarafından karşılanacaktır.

Video konferans aracılığıyla duruşma dışında, CİKAYAS 2 Nolu Ek Protokol'ün 10. Maddesinde, tanık ve bilirkişilerin telekonferans aracılığıyla duruşma açılarak dinlenebileceğine de yer verilmiştir.³⁹⁰ İlgili süjelerin telekonferans yoluyla dinlenilmesi talebini alan devlet, telefon konferansın kendi ülke hukukunun temel ilkelerini ihlal etmediği halde, duruşmanın bu şekilde gerçekleşmesini kabul etmektedir. Telekonferans yoluyla ilgili süjelerin dinlenilmesi, usul olarak video konferans aracılığı ile dinlemeye benzerdir. Fakat bu usulün gerçekleştirilebilmesi

³⁸⁹ CİKAYAS 2 Nolu Ek Protokol 23. maddesi ile tanığın adli yardımlaşma kapsamında hangi metod ile dinleneceği fark etmeksizin, tehdit edilme nedeniyle korunmaya muhtaç olması konusunda, tanık talepte bulunur ise adli iş birliği taraflarının her ikisinin de yetkili mercileri, kendi ulusal kanunları çerçevesinde ilgili kişinin korunması için gerekli önlemlere ilişkin anlaşmaya yönelik ellerinden gelen gayreti sarf etmekle yükümlü kılınmıştır.

³⁹⁰ Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014c:662.

için talep eden devletin, kendi ulusal hukukunun duruşma için telekonferans aracılığını öngörmesi ve tanık veya bilirkişinin de onay vermesi gerekmektedir.

Mukayeseli hukukta, Romanya Adli İş Birliği Kanunu m. 165'te, İngiltere Adli İş Birliği Yasası m. 29-30'da ve Alman Adli İş birliği Kanunu m.61/c-40'te düzenlendiği üzere 6706 sayılı Kanun'unda da uluslararası iki ve çok taraflı sözleşmeler ile uyumlu olacak şekilde, Görüntü ve Sesli İletişim Tekniğiyle Adli Yardımlaşma başlıklı 9. maddesi ile görüntülü ve sesli iletişim tekniği vasıtasıyla tanık veya bilirkişilerin sınır ötesi dinlenmesine olanak sağlamaktadır.³⁹¹

Türk hukuku bakımından mağdur, müşteki, tanık ve bilirkişinin dinlenilmesinde görüntülü ve sesli iletişim tekniği kullanımına ilişkin düzenlemeler; CMK m. 52, 58,62, 180'de bulunmaktadır. CMK m. 180/5 gereğince istinabe yoluyla dinlenen tanık ve bilirkişinin, aynı anda görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılması suretiyle dinlenebilmesi olanağı var ise bu yöntemle ile süjelerin beyanlarının alınması mümkündür.³⁹² Anılan maddenin, ulusal makamların yanı sıra, uluslararası adli yardımlaşma kapsamında; yabancı bir devlet ile Türkiye arasında da uygulanabileceğine ilişkin açık düzenleme bulunmamaktadır. Hükmün konulma amacının ceza muhakemesi sürecinde fiziken erişilemeyen ve dolayısıyla mahkemede hazır bulunamayan tanık veya bilirkişilerin dinlenilmesini sağlamak olduğu göz önüne alındığında, uluslararası adli yardımlaşma kapsamındaki tanık dinlenmesi işleminde de bu hükmün geçerli olacağı sonucuna ulaşılabılır.³⁹³ Varılan sonuç ile CMK m.180 kapsamında gerçekleştirilecek adli yardımlaşmada, video konferans yolunun tercih edilmesi halinde; CMK m. 180/1-3'te öngörülen koşullar aranmaksızın, sınır ötesinde bulunan tanığın dinlenebileceği kabul edilmelidir.

³⁹¹ Alman Adli Yardımlaşma Yönetmeliği m. 22/3 -77-117'de, Hollanda Ceza Muhakemesi Kanunu m.552n'de ve Avusturya Kanunu m.59'da benzer düzenlemeler bulunmaktadır.

³⁹² Yenisey ve Nuhoğlu, *a.g.e.*, 2021:550-552. Türk hukukunda, mülga CMUK m. 264/1 c.2'deki *"mahkemece gerekli bulunduğu duruşma safahatı mahkemenin uygun ve lüzumlu göreceği teknik araçlarla tespit olunabilir"* yönündeki hüküm; bazı yazarlarca, video konferans yoluyla tanık, sanık ve bilirkişi dinlemesi için yasal dayanak olarak kabul edilmekteydi. Bknz: Öztürk, B. (2002). "Ceza Muhakemesi ve İnternet". *Uluslararası İnternet Hukuku Sempozyumu*, 502.

³⁹³ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:195. Türk hukuku bakımından ise 6706 sayılı Kanun Tasarısı'nın ilk halinde yer alan 79. maddede, ayrıntılı olarak video konferans ile dinleme taleplerine ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014b:77-78.

Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntülü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmelik³⁹⁴ m. 11’de, sisteminin uluslararası karşılıklı adli yardımlaşma çerçevesinde kullanılabileceği, dinlemenin ne şekilde tertip edileceği, ücret konusunun taraflarca mutabakata varılarak sağlanacağı ve talep örneğinin doldurulması akabinde Bakanlık aracılığı ile usulün yürütüleceği düzenlenmiştir.³⁹⁵ Söz konusu usul, ülkemizde SEGBİS adı verilen Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi aracılığı ile 5271 sayılı Kanun’un ilgili maddelerinde öngörülen işlemlerin yerine getirilmesi bakımından önem arz etmektedir.

Anayasanın 141. maddesinin 4. fıkrasında yer alan “*davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir*” hükmüne göre yargılama faaliyetlerinin temel önceliklerinden biri, usul ekonomisi dâhilinde davaların en az giderle ve süratli bir şekilde sonuçlandırılmasıdır. Görüntülü ve sesli iletişim aracılığı ile duruşma yaparak süje dinlenilmesi, bu önceliğe hizmet eden bir usuldür. Her ne kadar bahsi geçen usul, adli yardımlaşma bakımından, devletler arasında büyük sorunlar yaratmıyor ise de yargı organlarının teknik donanım yetersizliği sebebiyle birtakım problemlerin varlığı yadsınamaz bir gerçektir.

3.1.2. Şüpheli ve Sanığın İfadesinin Alınması veya Sorgusunun Yapılması

Savunma makamını oluşturan şüpheli ve sanığın ifadesinin alınması veya sorgusunun yapılması; adli iş birliği paydaşları arasında, uluslararası adli yardımlaşma talebinin iletilmesi ile gerçekleştirilmektedir. Bu muhakeme süjeleri iki farklı yöntemle dinlenilebilmektedir.³⁹⁶ Bunlar; adli yardım talebinde bulunan devletin adli makamları önünde hazır bulunma yoluyla dinleme ve adli yardım talebini yerine getiren devletin adli makamları önünde hazır bulunma yoluyla veya görüntülü ve sesli iletişim tekniği ile dinlemedir.

³⁹⁴ Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntülü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmelik 20.09.2011 tarih ve 28060 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

³⁹⁵ Çelikkaya, S.D. (2020). *Türk Ceza Muhakemesinde SEGBİS (Ses ve Görüntülü Bilişim Sistemi)*, Ankara: Adalet Yayınevi, 36.

³⁹⁶ Alman Adli İş Birliği Kanunu’nun 28. Maddesinde, iadesi istenen kişiyi sorgulanmasına; 83-e maddesinde, Avrupa Birliği’nin bir üye devletine iadesi istenen kişinin sorgulanmasına dair özel düzenlemeler bulunmaktadır. Alman Adli Yardımlaşma Yönetmeliği 66. ve 106. maddelerinde ise hükümlü kişinin dinlenilmesine dair özel düzenlemeler yapılmıştır. Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014c:19, 54, 150. 6706 sayılı Kanun’da, şüpheli veya sanığın dinlenilmesine ilişkin genel hükümler düzenlenmiş olup iadesi istenen kişi veya hükümlü yönünden böyle bir ayırım gözetilmemiştir.

3.1.2.1. Adli yardım talebinde bulunan devletin adli makamları önünde dinleme

Adli yardım talebinde bulunan devlette yürütülmekte olan soruşturma veya kovuşturma ile ilgili olarak bu devletin adli mercileri önünde şüpheli veya sanığın hazır bulunma yoluyla sorgusunun yapılması ve ifadesinin alınması CİKAYAS'a Ek 2 Nolu Protokol'ün 13 ile 14 ve ABCİKAYAS 9.maddelerinde düzenlenmiştir.³⁹⁷

CİKAYAS Ek 2 Nolu Protokol; ilgili hüküm ile adli yardımlaşma yürütecek ilgili taraflar arasında anlaşma bulunması halinde, sadece adli yardım talep edilen devlette gözaltında bulunan bir kişinin talep eden devlete sorgulanmak amacıyla geçici olarak transfer edilebileceğine yer vermiştir. Söz konu anlaşmanın ilgili kişinin geçici transferi için gerekli bilgileri, rızası gerekiyorsa rıza beyanını ve kişinin talep eden tarafın ülkesine ne zamana kadar dönmesi gerektiğine dair düzenlemeleri içermesi gerekmektedir.

Şüpheli veya sanığın adli yardımını talep eden devlette dinlenmesi; mukayeseli hukukta Avusturya Adli Yardım Anlaşması m.53, 72 ve Romanya Adli Yardımlaşma Kanunu m.181'de düzenlenmiştir.³⁹⁸ Türk hukuku açısından ise 6706 sayılı Kanun'un tasarı metninin ilk halinin 45 ve 46. maddelerinde; adli makamın kovuşturulan kişileri kendi makamları önüne bizzat çıkılmasını gerekli addetmesi durumunda, ilgiliyi adli yardım talebi ile adli makam önünde hazır olmaya davet edebileceği düzenlenmiştir.³⁹⁹

Tasarı metnin son halinin m. 7/d hükmünde ise yurt dışında bulunan şüpheli veya sanığın Türk adlî makamları önünde hazır bulunmasının zorluğu hâlinde, suçun niteliğine veya ceza süresine bakılmaksızın adlî yardımlaşma yoluyla veya görüntülü ve sesli iletişim tekniğiyle ifadesinin alınabileceğine ve m. 10/2, 3, 4'de, Türkiye'de hazır bulundurulan ilgilinin bağımsızlığına dair açıklamalara yer verilmiştir. Geline aşamada; anılan hükümler, tasarının meclisten geçerek kanunlaşma sürecinde ilgili madde metinden çıkartılmış olsa da usulen mağdur, müşteki, tanık ve bilirkişinin adli

³⁹⁷ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:24.

³⁹⁸ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014c:371, 380, 1386.

³⁹⁹ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014b:67.

yardım talep eden devletin adli makamları önünde dinlenilmesine ilişkin yapılan açıklamalar şüpheli ve sanık yönünden de geçerli olduğu söylenebilir.⁴⁰⁰

3.1.2.2. Adli yardım talebini yerine getiren devletin adli makamları önünde dinleme

3.1.2.2.1. Adli yardımlaşma taleplerinin yerine getirilmesi bakımından hazır bulunma yolu ile dinleme

Uluslararası adli yardımlaşma talebinin yerine getirilmesi bakımından, hazır bulunma yöntemiyle soruşturma veya kovuşturma makamlarının bir başka ülkede ifadeleri alınacak veya sorgusu yapılacak kişileri huzurda görerek bizzat dinlemesi ya da sorgulaması mümkün olmaktadır. Bu yöntem ile dosyaya ve olaya göre daha sağlıklı ifade alınması ve süreci yürüten mahkemenin duruşmaları daha etkin yönetimi ile duruşmada gerçekleşen olaylara ve beyanlara daha iyi hakimiyeti, ilgili kişilerin tutum ve davranışlarını gözlemleyebilmeleri ve imkân tanınan ölçüde yargısal işlemlere katılabilmeleri amaçlanmaktadır.⁴⁰¹

Mağdur, tanık ve bilirkişinin hazır bulunma yolu ile dinlenilmesinde geçerli olan kurallar, adli yardımlaşma taleplerinin yerine getirilmesinde şüpheli veya sanığın hazır bulunma yoluyla ifadesinin alınmasında veya sorgusunun yapılmasında da geçerli olup bu usul ile dinlemede, CİKAYAS 3. ve 4. maddeleri ile CİKAYAS 2 Nolu Ek Protokol'ün 2. maddesi temel düzenlemelerdir. Benzer diğer düzenlemelere; örnek olarak Rusya ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma anlaşmasının m.8/3-c ve 9/3, SASMUS m. 18/3-a ve 7, BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi m. 46/3-a ve 46/7 gösterilebilir. Aralarında sözleşme bulunmadığı hallerde ise devletlerin uluslararası teamül hukuku ve mütekabiliyet ilkesini göz önünde

⁴⁰⁰ Yargıtay pek çok kararında hatalı olarak Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesi ve 6706 sayılı Kanun hükümleri kapsamında istinabesine başvurulması sureti ile araştırma yapılmasının kovuşturma aşamasında da mümkün olduğu ve adresinde bulunamadığından hakkında yakalama emri çıkarılıp makul süre beklenildikten sonra şüphelinin ifadesinin soruşturma aşamasında alınmadan müsnet suçun nitelik ve mahiyetine göre iddianame düzenlenmesinde hukuka aykırılık bulunmadığını ifade etmektedir. Kararlar için bkz: Y3CD. 2021/7939 E. 2021/9746 K., Y16CD. 2021/645 E. 2021/2370 K., Y8CD. 2018/7658 E., 2019/4059 K., Y16CD. 2020/2701 E. 2020/3652 K., Y16CD. 2019/9557 E. 2019/8144 K.

⁴⁰¹ Karakuş, E.C. (2018). "Uluslararası Adli Yardımlaşma Taleplerinin Yerine Getirilmesinde Hazır Bulunma Yolu ile İfade Alma ve Görüntülü ve Sesli İletişim Tekniği ile İfade Alma", *Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Sempozyumu-Tebliğler*, 13-14 Nisan, Antalya:188

bulundurarak şüpheli veya sanığın dinlenilmesine ilişkin adli yardım talebini değerlendireceği kabul edilmektedir.

Türkiye'nin yabancı devlette bulunan veya yabancı devletin Türkiye'de bulunan şüpheli veya sanığın hazır bulunma yolu ile dinlemesi istemi bakımından temel ulusal dayanak; 6706 sayılı Kanun'un İkinci Bölümünde düzenlenen 7/1-c, 7/1-ç ve 8/1-e maddeleridir.⁴⁰² Devletimizin yabancı devlete gönderdiği şüpheli veya sanığın dinlenilmesine ilişkin adli yardım talebi, ilgili devletin mevzuatına uygun şekilde yerine getirilir ise Türk hukuku bakımından da geçerli sayılacaktır. Aynı şekilde, devletimize yabancı devletten talep gelmesi halinde, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun ilgili hükümlerine uygun olarak yapılan ifade veya sorgu işlemi de yabancı devlette geçerli sayılacaktır⁴⁰³. Zira çoğu ulusal iş birliği mevzuatında, 6706 sayılı Kanun'unda yer alan m.7/1-ç hükmüne benzer hüküm bulunmaktadır.

Adli makamlarımızın şüpheli veya sanığın hazır bulunma ile dinlenilmesine ilişkin yabancı devlete göndereceği talepten önce bulunması gereken hususlar, talepten önce örnekleri ve aynı şekilde adli makamlarımızın hazır bulunma talebi içeren adli yardımlaşma evrakını aldığı anda nasıl bir usul izleyeceği; Uluslararası Ceza İstinabe İşlemlerinde Adli Makamlarca Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar konulu 16.11.2011 tarihli ve 69/2 sayılı Genelge'de detaylı olarak düzenlenmiştir.

Adli makamlarımızca alınan talep; 6706 sayılı Kanun'un 8/1-a hükmü gereğince önce iç hukukumuz ve kamu menfaatine uygunluk açısından denetlenmektedir. Denetim sırasında, gönderilen adli yardımlaşma talepten önce özel bir usulün uygulanmasının istendiği fark edildiğinde; bu usulün ancak Türk mevzuatı ile bağdaştığı oranda uygulanmasına karar verilir. Eğer uygulanması istenilen, usul tamamen veya kısmen, hukuk sistemimizle bağdaşmıyorsa talep yerine

⁴⁰² 6706 sayılı Kanun'un tasarı metninin ilk halinde, yurt dışında bulunan sanığın dinlenilmesine ilişkin 48 ve 49 maddelerde düzenleme yapılmıştır bkz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014b:67.

⁴⁰³ Türk Ceza Muhakemesi Hukuku bakımından ifade ile sorgunun yapıldığı ve usulüne ilişkin bkz: Şahin ve Göktürk, *a.g.e.*, 2021:161-167; Centel ve Zafer, *a.g.e.*, 2021:262-277; Karakehya, *a.g.e.*, 2022:204-210; Soyaslan *a.g.e.*, 2022b:359-362; Demirbaş, T. (2022). *Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 134-184; Gökçen ve diğerleri, *a.g.e.*, 2022:282-284; Turhan, F. ve Aksan, M. (2020). "Ceza Muhakemesinde Şüphelinin İfadesinin Alınması ve Sorguya Çekilmesine İlişkin Hükümlerin Eleştirel Bir Değerlendirmesi". *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 24(2), 289-304; Ünver, Y. ve Hakeri H. (2019b). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Cilt: 3. Ankara: Adalet Yayınevi, 1459-1466; Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:355-358; Birtürk, *a.g.e.*, 2016:81-109; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021c:212-214.

getirilmeden önce, en kısa zamanda, bu durum talepte bulunan yabancı adli makamlara iletmek üzere Adalet Bakanlığına bildirilmektedir.

Denetim sonrasında hazır bulunma isteminin uygun olduğuna karar verildiği takdirde; işlemin ifa edileceği tarih⁴⁰⁴ ve yer, hazır bulunmaya imkân verecek şekilde, Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğüne bildirilmektedir.⁴⁰⁵

2018 yılında gerçekleştirilen Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Sempozyumunda; uluslararası adli yardımlaşma taleplerinin yerine getirilmesinde hazır bulunma yoluyla ifade alma konusunda, talep eden devlet olarak çok az sayıda talepte bulunduğumuz ancak talep edilen ülke olarak özellikle Hollanda'nın yoğun taleplerini karşılamakta olduğumuz değerlendirilmiştir.⁴⁰⁶

3.1.2.2.2. Adli yardımlaşma taleplerinin yerine getirilmesi bakımından görüntülü ve sesli iletişim tekniği ile dinleme

Uluslararası adli yardımlaşma taleplerinin yerine getirilmesinde, görüntülü ve sesli iletişim tekniği ile şüpheli veya sanığın ifadesinin alınması veya sorgusunun yapılması; Birleşmiş Milletler Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Model Kanun'unun video konferans teknolojisinin kullanılması başlıklı 16. maddesinde ve CİKAYAS 2 Nolu Ek Protokol'ün "*Video Konferansla Duruşma*" Başlıklı 9/8. maddesinde düzenlenmiştir.

CİKAYAS 2 Nolu Ek Protokol'ün anılan düzenlemesinde; sanık ve şüphelinin dinlenilmesi hususunda tarafların yetkili adli makamlarının uygun haller ile sınırlı olduğu, devletlerin ulusal mevzuatları ve ilgili uluslararası belgeler uyarınca mutabakatının varlığı ve sanık veya şüphelinin rızası gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca fıkranın devamında herhangi bir akit devletin herhangi bir zamanda, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine göndereceği bir beyanla sanık veya şüpheli için görüntülü

⁴⁰⁴ Şüpheli veya sanığın hazır bulunma ile dinlenilmesine ilişkin adli yardımlaşma istemi, farklı yerlerdeki adli makamları ilgilendirmekte ise adli makamlar ile irtibat kurularak tüm makamlar açısından yakın ve uygun bir tarih belirlenmesi önerilmektedir. Önerinin yer aldığı Uluslararası Ceza İstinabe İşlemlerinde Adli Makamlarca Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar Konulu 16.11.2011 tarihli ve 69/2 sayılı Genelge'nin 6/d(b) maddesi için bkz: Uluslararası Ceza İstinabe İşlemlerinde Adli Makamlarımızca Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar, *a.g.e.*, 2011.

⁴⁰⁵ Karakuş, *a.g.e.*, 2018:189.

⁴⁰⁶ Karakuş, *a.g.e.*, 2018:190.

ve sesli iletişim tekniğini duruşmada kullanmayacağını beyan edebileceği ifade edilmiştir.

Türkiye Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesine Ek 2 Nolu Protokol’ün “*Video Konferansla Duruşma*” Başlıklı 9. maddesine, herhangi bir beyan koymamıştır. Fakat protokolü imzalayan diğer bazı devletlerin beyan koyması⁴⁰⁷ nedeniyle bu devletlerden gelen taleplerin ülkemizce reddedildiği görülmektedir. Örneğin; Hollanda, şüpheli veya sanık yönünden beyanda bulunmuştur. Bu beyan nedeniyle Türkiye, ilgili süjelerin görüntülü ve sesli iletişim tekniği kullanılarak ifadesinin alınmasını Hollanda’dan talep edememekte, talep etse dahi talebi reddedilmektedir. Türkiye de Hollanda’nın sanık veya şüpheli yönünden bu nitelikteki isteklerini Sözleşmedeki beyanı nedeniyle böyle bir talepte bulunamayacağını belirterek reddetmektedir.⁴⁰⁸

Tarafı olduğumuz Birleşmiş Milletler Sınırşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesi’nin 18. maddesinde ve Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi’nin 46. maddesinde, görüntülü ve sesli iletişim tekniği ile ifade usulüne yer verilmiştir. Fakat usulün ne şekilde yerine getirileceği, anılan maddelerde belirtilmemiştir. İmzalamış olduğumuz pek çok ikili anlaşmada, söz konusu tekniğe ilişkin madde bulunmaktadır.

Birçok ulusal adli yardımlaşma kanunundaki örneğin Romanya Adli Yardımlaşma Kanunu’nun m.165/9 konuya ilişkin hükme yer verilmesindeki gibi 6706 sayılı Kanun’un “*Görüntü ve Sesli İletişim Tekniğiyle Adli Yardımlaşma*” başlıklı 9. maddesindeki düzenlemede de, Türkiye Devleti’nin talep eden devlet veya talep edilen devlet olması halinde, görüntülü ve sesli iletişim tekniği ile şüpheli veya sanığın ifadesini almaya yönelik adli yardımlaşma talebinin yerine getirilmesine imkân sağlamaktadır. Madde gerekçesinde, bu usulün temelini ve detaylı düzenlemelerinin uluslararası kaynaklar bölümünde ifade edilen CETS 182’de yer aldığı ifade edilmiştir.⁴⁰⁹

⁴⁰⁷ Şili, Hırvatistan, Danimarka, Malta, Norveç ve Polonya; sanık ve şüpheli yönünden beyanda bulunan devletler arasındadır. Almanya ise sanık veya şüpheli yönünden, ilgili kişinin rızasını aramakta olduğunu beyan etmiştir. Tam liste için bkz: İnternet: Council of Europe, *a.g.e.*, 2022e.

⁴⁰⁸ Karakuş, *a.g.e.*, 2018:192.

⁴⁰⁹ 6706 sayılı Kanun’un tasarı metninin ilk halinde m. 79/1-2-3/c-4-5-6/d hükümlerinde detaylı düzenlemeler bulunmaktaydı. Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014b:77-78. Özellikle Türkiye’deki her ağır ceza mahkemesi bulunan her

6706 sayılı Kanun öncesi dönemde Türkiye; görüntü ve ses aktarma teknolojilerinin şüpheli veya sanığın dinlenilmesinde kullanılmasına ilişkin talepleri, anlaşma bulunması halinde anlaşma hükümleri çerçevesinde ve anlaşma bulunmayan hallerde mütekabiliyet ilkesi çerçevesinde yerine getirmekteydi. Bununla birlikte; adli merciler, bu taleplerinde sistem ve IP verilerini, elektronik posta ve faks aracılığıyla kolayca iletmekteydi.⁴¹⁰

6706 sayılı Kanun'un 9. maddesinin birinci fıkrasında; taleple bağlı yapılacak işlemlerin, yerine getiren devletin makam veya mercilerinin yönetimi altında ve bu devletin hukukuna göre yürütüleceği ifade edilmiştir. Maddenin ikinci fıkrasında, görüntülü ve sesli iletişim tekniği ile şüpheli veya sanığın dinlenilmesini talep eden merciin Türk adli mercileri olması ve Türkiye ile yabancı devlet arasında milletlerarası anlaşmada hüküm bulunması halinde, bu talebin Türk adli mercilerinin yöntemi altında ve Türk hukuku uyarınca yürütülebileceği düzenlenmiştir.

Anılan maddenin üçüncü fıkrasında, bu sefer görüntülü ve sesli iletişim tekniği ile şüpheli veya sanığın dinlenilmesini talep eden merciin yabancı devlet adli mercileri olması ve Türkiye ile yabancı devlet arasında milletlerarası anlaşmada hüküm bulunması halinde, bu talebin yabancı adli mercilerinin yöntemi altında ve bu ülke hukuku uyarınca yürütülebileceği düzenlenmiştir. Fakat ikinci fıkradan farklı ve emredici olarak yabancı adli makamların taleplerinin yerine getirilmesi sırasında her ne kadar yabancı devlet hukuku uygulanacak olsa da işlem sırasında Türk adli mercilerinin hazır bulunacağı ve Türk hukukunun temel ilkelerinin ihlal edilmemesi hususunun gözetilmesi gerektiği düzenlenmiştir.

6706 sayılı Kanun'un "*Görüntü ve Sesli İletişim Tekniğiyle Adli Yardımlaşma*" başlıklı 9. maddesindeki düzenlemeler ile ana kuralın işlemlerin talep edilen ülke hukukuna göre yürütülmesi, istisnanın ise iki ülke arasında milletlerarası antlaşmanın bulunması kaydıyla işlemin talep eden ülke yönetimi altında ve bu ülke hukukuna uygun yerine getirilmesi olduğu görülmektedir.⁴¹¹ Örneğin, Türkiye'nin yabancı devletten adli yardımlaşmayı görüntülü veya sesli iletişim teknikleri kullanılmak

adliyyede, video konferans yapma özelliğine sahip bir duruşma salonu bulunduğundan; talep eden devletin imkânlarının bulunması halinde, uluslararası adli yardımlaşma kapsamında süje dinlenilmesinin bu yol ile yapılması silahların eşitliğinin ve doğrudan doğruyalığın sağlanması açısından yararlı sonuçlar doğuracaktır. Bknz: Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:195.

⁴¹⁰ Karakuş, *a.g.e.*, 2018:194.

⁴¹¹ Çelikkaya, *a.g.e.*, 2020:36.

suretiyle yerine getirmesini istemesi ve andlaşma bulunması halinde, talep Türk adli mercilerinin yönetimi altında ve Türk hukukuna göre yerine getirilecektir.⁴¹² Uygulayıcıların bu farklılığı gözetmesi ve şüpheli veya sanığın görüntülü ve sesli iletişim tekniği ile dinlenilmesine ilişkin adli yardım talebini aldığı anda ya da bu işleme ilişkin talebi gönderdiğinde ilgili ülke ile anlaşma hükümlerini kontrol etmesi gerekmektedir.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 81, 94, 147/1-h, 196 ve 219. maddeleri görüntü ve ses aktarma teknolojilerinin yargılama faaliyetlerinde kullanılmasına imkân sağlanmaktadır.⁴¹³ 21.02.2014 tarih ve 6526 sayılı Kanun’un 7. maddesiyle değişik CMK m. 94/2’de; Türkiye sınırları içerisinde, yakalama emri üzerine soruşturma veya kovuşturma evresinde yakalanan kişinin bu emri veren hakim veya mahkeme önüne çıkartılamaması halinde, aynı süre içerisinde yakalandığı yer adliyesinde, mevcut değil ise en yakın adliyede kurulu sesli ve görüntülü iletişim sisteminin kullanılması suretiyle yetkili hakim veya mahkeme tarafından bu kişinin sorgusunun yapılması veya ifadesinin alınması düzenlenmiştir. Bu değişiklik hükmü, adli yardımlaşma ile gelen şüpheli veya sanığın dinlenilmesi talepleri bakımından da yararlı bir değişiklik olarak değerlendirilmektedir.⁴¹⁴

Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Genel Müdürlüğü’nün 14.12.2011 tarihli ve 150 sayılı “*Ses ve Görüntülü Bilişim Sistemi Genelgesi*” nde⁴¹⁵; SEGBİS kullanılmak suretiyle ifade alınmasının, kanunun öngördüğü anlamda istinabe olarak değerlendirilemeyeceğini ve bu nedenle CMK m. 196/2’de yer alan istinabe yasağı getiren hallerde SEGBİS kullanılmak suretiyle ifade alınabileceğinin dikkate alınması gerektiği açıklanmıştır. Bu açıklama akabinde 15.8.2017 tarihli 694 sayılı KHK’nın 147. maddesi ile CMK m. 196’ya 4. fıkra olarak hâkim veya mahkemenin zorunlu gördüğü durumlarda, aynı anda görüntülü ve sesli iletişim tekniği kullanılması suretiyle yurt içinde bulunan sanığın sorgusunun yapılabileceği veya

⁴¹² Özkanaktı, R.F. (2017). “Görüntülü ve Sesli İletişim Tekniğiyle Adli Yardımlaşma”. *Uluslararası Hukuk Bülteni*, (12), 29.

⁴¹³ Detaylı bilgi için bkz: Şahin ve Göktürk, *a.g.e.*, 2021:162-165; Centel ve Zafer, *a.g.e.*, 2021:310-312; Çelikkaya, *a.g.e.*, 2020:147-149; Gökçen ve diğerleri, *a.g.e.*, 2022:308-309; Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:358-364; Yerdelen, E. (2019). “Ceza Muhakemesinde Video Konferans Yönteminin (SEGBİS) Kullanımı”. *Bilişim Hukuku Dergisi*, 1(2), 274-275; Yenisey ve Nuhoglu, *a.g.e.*, 2021:130.

⁴¹⁴ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:196.

⁴¹⁵ Genelge için bkz: İnternet: Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS). (2011). Genelge No ve Tarih: 150 – 14.12.2011, Web: <https://www.adalet.gov.tr/pdf/segbis.pdf> Son Erişim Tarihi: 06.01.2021.

duruşmalara katılmasına karar verilebileceği eklenmiştir. Uluslararası adli yardımlaşma açısından, CMK m. 196 kapsamında öngörülen istinabe yasağının uygulama alanı bulabilmesi; kurumun amacının fiziken erişilemeyen ve dolayısıyla huzurda dinlenemeyen süjenin dinlenilmesine hizmet etme olduğu gözetildiğinde mümkün değildir. Zira anılan madde metninin amacı ve koruduğu hukuki değer; ülke sınırları içerisinde bulunan şüpheli ve sanığın nispeten daha ağır suçlar bakımından huzura gelerek doğrudan doğruya savunma hakkını etkin kullanabilmesidir.

Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntülü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmelik'in 11. maddesi ile ilgili mağdur, müşteki, tanık ve bilirkişinin dinlenilmesi başlığı altında yapılan açıklamalar; şüpheli ve sanığın görüntü ve sesli iletişim tekniği kullanılarak dinlenilmesi bakımından da geçerlidir.⁴¹⁶ Zira yönetmelikte süjeler bakımından ayırım gözetilmemiş ve genel olarak adli yardımlaşma çerçevesinde SEGBİS sisteminin kullanılabileceği ifade edilmiştir.

Uygulamada, bazı devletlerin Türkiye'nin şüpheli ve sanığın adli yardımlaşma yoluyla beyanlarının alınmasına yönelik taleplerini yerine getirmediği görülmektedir. Bu durum söz konusu olduğunda; Merkezi Makam, ilgili adli mercilere adli yardım taleplerini iade etmektedir. Merkezi Makamın iade taleplerinin içeriğinde; ilgili adli iş birliği sözleşmesi veya mütekabiliyet ilkesinin gözeterek soruşturma veya kovuşturma nakli yoluna başvurulmasını mümkün addetmesi halinde, bu iş birliği yöntemini adli mercilere bildirmesi önerilmektedir.⁴¹⁷

SEGBİS kullanımının ceza muhakemesi hukukunun pek çok ilkesiyle irtibatı bulunmaktadır. Bu ilkelerden özellikle maddi gerçeğin araştırılması, adil yargılanma hakkı- adil yargılama yükümlülüğü, sözlülük, yüz yüzelik, silahların eşitliği, çelişmeli muhakeme ve meramını anlatma ilkelerinin; AİHS m. 5/3 ve 6/1'de yer alan "*makul sürede hâkim önüne çıkarılma*" ve "*kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan mahkeme önünde makul sürede yargılanma*" haklarının SEGBİS kullanımı ile doğrudan ilişkisi bulunmaktadır.⁴¹⁸ Uluslararası adli

⁴¹⁶ Görüntülü ve sesli iletişim tekniği ile ifade alınmasının Türk adli mercilerince istenmesi veya talebin yurtdışından gelmesi halinde hazırlanacak form ve örneklere ilişkin bkz: Karakuş, a.g.e., 2018:195-196 ; Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, a.g.e., 2022d.

⁴¹⁷ Turhan, a.g.m., 2019:3100.

⁴¹⁸ SEGBİS kullanımının ceza muhakemesi süjelerinin her biri yönünden irtibatlı olduğu diğer ilkeler aleniyet, doğrudan doğruyalık, bağıllık ilkeleri ve makul sürede yargılanma hakkı olarak kategorize edilebilir detaylı bilgi için bkz: Şahin, C. (2001). *Ceza Muhakemesinde İspat*. Ankara: Seçkin Yayınları, 42-53; Çelikkaya, a.g.e., 2020:63-138; Yerdelen, a.g.m., 2019:274-275. Anayasa

yardım talebinin konusu olan dinleme isteminin yerine getirilmesinde, SEGBİS kullanımının yalnız bu nedenle herhangi bir ilkeyi veya hakkı ihlal ettiğini söylemek mümkün değildir. Bu kapsamda talep yerine getirilirken SEGBİS kullanımı nedeniyle ilgili süje aleyhine olarak muhakemenin geneline yayılmış ve telafi edilmemiş bir hak kısıtlamasının bulunup bulunmadığının ve silahların eşitliği ilkesine ilişkin dengesizliğin mevcut olup olmadığının irdelenmesi gerekir.⁴¹⁹ Örneğin; Türkiye’de yürütülmekte olan bir kovuşturma kapsamında, olayın tek tanığı T’nin dinlenilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu durumda, Türk adli makamlarının, adli yardımlaşma talebinin içeriğinde, T’nin dinlenmesi istemini iletirken T’nin Türkiye’de dinlenilmek üzere davet edilmesini, T’nin talep edilen devletçe dinlenip beyanlarının yazılı gönderilmesini, mahkemece dinleme esnasında hazır bulunma talepleri olduğunu iletmesi veya SEGBİS aracılığıyla dinlenmesini tercih etmesi mümkündür. Fakat hâkimin vicdani kanaatinin meydana gelebilmesi ve vereceği hükmün sağlıklı olabilmesi adına, doğrudan doğruya dinlemenin yapılması ve bu sayede savunma makamının da tanığı görme, soru sorma imkânın tanınması açısından T’nin muhakemenin yürütüldüğü ülkeye davet edilmesi veya SEGBİS usulünün öncelikle tercih etmesi; ilkeler açısından yerinde bir tercih olacaktır.⁴²⁰

Mahkemesi, anılan ilkelerin SEGBİS vasıtasının yargılamada kullanılmasını 18.11.2015 tarihli Erdal Korkmaz ve Diğerleri (para.98-105), 6.02.2020 tarihli Şehrihan Çoban Başvurusu (para.96-104) ve 13.10.2020 tarihli Emre Yayla (para. 58-75) kararlarında değerlendirmiştir. İlkelerle dair öğretideki değerlendirmeler için bkz: Yerdelen, *a.g.m.*, 2019:282-284.

⁴¹⁹ İddia ile savunma arasında özellikle yargılama aşamasında dengenin sağlanması hakkaniyet gereğidir. Bu dengenin sağlanması yetkilerde denge veya usuli eşitlik olarak kendini göstermekte ve silahların eşitliği ilkesinin adil yargılanma ilkesinin bir unsuru haline getirmektedir bkz: Şahin, C. (2019a). “Anayasa Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Silahların Eşitliği ve Çelişmeli Yargılama İlkeleri”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Fakültesi Dergisi*, 21(Özel Sayı), 351- 353. AİHM de vermiş olduğu birçok kararda muhakeme sürecinin bütününe ilişkin değerlendirme yapmaktadır. Bknz: AİHM, Marcello Viola v. İtalya (para.67-72), Güneş/ Türkiye (para. 86), Pretto/İtalya (para.27), Van Mechen ve Diğerleri v. Hollanda (para. 58), Paci v. Belçika (para. 85). Bazı kararlar hakkındaki değerlendirmeler için bkz: Yerdelen, *a.g.m.*, 2019:277-280. Tanık beyanın tek ya da hükmün esasına etki edecek belirleyici delil olması ihtimali açısından uygulamanın değerlendirilmesi için bkz: Birtek, *a.g.e.*, 2016:122-129.

⁴²⁰ Şahin, *a.g.e.*, 2001:165; Artuk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021:1113; AİHM, Al-Khawaja ve Tahery v. Birleşik Krallık (para. 118-130), Menteş v. Türkiye (para.32), Seton v. Birleşik Krallık (para. 58-59), Sedjdovic v. İtalya (81-84), M.T.B. v. Türkiye (para. 49-53) ve Hümmer v. Almanya (para.38) kararlarında istinabe yoluyla dinlenen tanıkların verdiği ifadeye karşı sadece itiraz hakkının tanınmış olmasını yeterli görmemekte ve tanıklara doğrudan soru soru sorma imkânın verilmemiş olması adil yargılanma hakkının ihlali olarak değerlendirmektedir. Tanığa soru sorma hakkı benzer şekilde AYM’nin 20.03.2014 tarihli Atilla Oğuz Başvurusu (para. 34-56), 16.04.2015 tarihli Az. M. Başvurusu (para. 46-67), 18.11.2015 tarihli Levent Yanık Başvurusu (para. 66-77), 16.11.2016 tarihli Feyyaz Bayram Başvurusu (para. 110-111) ve 21.11.2017 tarihli Larysa Ziabkina Başvurusu (para. 27) içtihatlarında ele alınmıştır. Bu şekilde dinlenen tanık beyanın değeri açısından bkz: Aydın, D. (2014). *Ceza Muhakemesinde Deliller*. Ankara: Yetkin Basım Yayın, 73-74.

Adli yardımlaşma kapsamında, talep edilen devlette dinlenen tanıkların beyanlarına dayanılarak muhakemenin yürütülmesi ve karar verilmesi adil yargılanma ile savunmanın soru sorma hakkı kapsamında, AİHM tarafından değerlendirilmektedir. AİHM, 1999 tarihli A.M. v. İtalya başvurusunda(par.27-28), başvurunun yargılamanın herhangi bir safhasında kendisini itham eden tanıklarla yüzleştirilmemesini, savunma hakkının ihlali olarak değerlendirmiştir.⁴²¹ AİHM başka bir kararında; tanık ile savunma makamının her zaman fiziksel ortamda bir arada dinlenmesinin gerekmediğinin, savunma hakkına saygı gösterilmesi şartıyla yargılama öncesinde alınan beyanların, tanığa soru sorma imkânı verilerek kullanılabileceğinin altını çizmektedir.⁴²² Verilen kararlarda, özellikle son yıllarda video bağlantısı gibi modern teknolojilerin yurtdışındaki tanıkların dinlenilmesi amacıyla kullanılması vurgulanmaktadır.⁴²³

Bir başka örnek teşkil eden husus da şudur ki diğer muhakeme süjelerinden farklı olarak şüpheli ve sanığın görüntü veya sesli iletişim tekniği ile dinlenilmesinde, rızasının aranması, meramını anlatma ilkesi ve duruşmada hazır bulunma hakkı bakımından önemli bir düzenlemedir.⁴²⁴ İstemde bulunan yabancı devlet her ne kadar gönderdiği dinleme talebinin söz konusu vasıta ile gerçekleştirilmesini talep etmiş ise de talebi alan devlet olarak Türkiye'nin şüpheli

⁴²¹ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2013:4.

⁴²² Solakov v. Makedonya (par. 57-63), Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2013:6. Soru sorma hakkı kapsamında 2015 yılında AİHM Büyük Daire tarafından verilen Schatschaschwili/Almanya kararında da (para. 104-131), tanık beyanlarının dosyadaki tek doğrudan kanıt olarak yargılama sonunda verilen mahkûmiyet kararında belirleyici rolü olması ile yargılama bir bütün olarak değerlendirildiğinde en azından soruşturma evresinde sanığın tanıklar ile yüzleşme ve soru sorma hakkı tanınmamasının tanığın güvenilirliğine gölge düşürdüğünü değerlendirmiş ve AİHS m. 6/3-d'nin ihlaline karar verilmiştir. Kararın değerlendirmesi için bkz: Tütüncü, E.E. (2016). “Schatschasschwili Almanya’ya Karşı Kararı Işığında Sanığın İddia Tanıklarına Doğrudan Soru Sorma Hakkı”. *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(1), 753.

⁴²³ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2013:7.

⁴²⁴ Adli iş birliği talebine konu suçlamalara dair savunma hakkına riayet edilmemesi, aynı zamanda adli iş birliği talebinin reddi gerekçesidir. Dolayısıyla AİHS'nin 6'ncı maddesinde yerini bulan adil yargılanma kuralı uyarınca; yerine getirilmesi, adli iş birliği hukuku açısından, aranan öğelerden birisi durumundadır. Yokluğunda yapılan ve genel kural olarak uluslararası hukukta da kabul edilmiş minimum ilkeleri sağlamayan yargılama süreci neticesinde verilen mahkûmiyete dayalı olan bir adli iş birliği talebi, bu açılardan sorgulanacak ve adli iş birliğinin soruşturma veya kovuşturmayla devam maksadıyla talep edilmesi durumlarında da kişiye minimum savunma hakkının temin edilmesi gerekecektir. Bu kapsamda; duruşmada hazır bulunma hakkı, kendisine suç isnat edilen sanık için var olan bir haktır. Sanığın kendi şahsı için önemli olan ve şahsi hürriyeti üzerinde neticeleri olabilecek yargılamaya katılmakta, korunmaya değer hukukî menfaati vardır. Bu sebeple şüpheli veya sanık; yargılamaya aktif olarak katılacak, gerekli gördüğü kanıtları ortaya koyacak ve verilecek hükmü lehine etkilemeye çalışacaktır. AİHM içtihatlarında da duruşmaya katılma hakkı; Monnelland Morris v. United Kingdom (para. 58), Colozza v. Italy, (para.27), FCB v. İtalya (par. 33 ve 35) kararlarında değerlendirilmiştir. AİHS'nin 6. maddesi çerçevesinde öğretilerdeki görüşler için bkz: Aktaş ve Çimen, *a.g.m.*, 2021:37-38.

veya sanığa söz konusu vasitanın kullanımı konusunda rızası olmaz ise kullanılmayacağını ifade ederek açık bir şekilde onamını alması gerekmektedir. Şüpheli veya sanığa, bizzat katılarak huzurda dinlenilmek isteyip istemediğinin sorulmaması veyahut ilgilinin huzurda dinlenmek istediğini bildirmesine rağmen SEGBİS vasıtasının kullanılması halinde; başta adil yargılama olmak üzere pek çok ilke ve hakkın ihlali sonucu doğacaktır.⁴²⁵

3.1.3. Tutuklu veya Hükümlü Kişinin Yüzleştirme veya Teşhis Amacıyla Tanık Olarak Bir Başka Ülkeye Gönderilmesi

Yabancı bir ülkede tutuklu veya hükümlü olan kişinin, belirli bir süreyle sınırlı olmak üzere adli yardımlaşmayı talep eden devlete; bu devlette yürütülen ceza muhakemesi ile ilgili olarak ve yüzleştirme veya teşhis amacıyla⁴²⁶ mahkemede tanık sıfatıyla dinlenebilmesini sağlamak için gönderilmesi, çok ve iki taraflı adli iş birliği sözleşmeleri ile mümkün kılınmıştır. İlgili kişinin hangi amaç ile geçici transfer edildiği hususu önemlidir. Zira süjenin adli yardım talebinde bulunan devlette yürütülmekte olan soruşturma veya kovuşturma ile ilgili olarak talep eden devletin adli mercileri önünde hazır bulunma yoluyla sorgusunun yapılması veya ifadesinin alınması, CİKAYAS’a Ek 2 Nolu Protokol’ün 13 ile 14. maddelerinde düzenlenmiştir.

Tutuklu veya hükümlü kişinin yüzleştirme veya teşhis amacıyla tanık olarak bir başka ülkeye gönderilmesine dair temel düzenlemeyi, CİKAYAS m.11 ihtiva etmektedir. İlgili madde; devletimiz tarafından, 22.05.2016 tarihli ve 29719 sayılı Resmî Gazete ‘de yayınlanarak yürürlüğe giren CİKAYAS’a Ek 2 Nolu Protokol’ün “*Tutuklu Kişilerin Talep Eden Tarafın Ülkesine Geçici Transferi*” başlıklı 3. maddesi ile değişikliğe uğramıştır.⁴²⁷ Değişiklik sonrası düzenlemeye göre; kişisel

⁴²⁵ Bu yönde Türk hukukunda verilmiş kararlar için bkz: Y1CD. 2019/1105 E. 2019/2156 K.; Y1CD. 2017/3549 E. 2019/4938 K.; YCGK. 2016/639 E. 2017/339 K.; Y10CD. 2015/4957 E. 2015/33241 K.; Y16CD. 2015/6772 E. 2016/3312 K.; Y16CD. 2015/1076 E. 2015/1932 K.; Y16CD. 2015/1078 E. 2015/1930 K.; Y16CD. 2015/1083 E. 2015/1926 K.

⁴²⁶ Türk ceza muhakemesi içerisinde yüzleştirme, tanık dinleme şekli olarak tanığı veya şüpheliyi teşhis yöntemi olarak kabul edilmektedir. 2007 yılında PVSK ek m.6/9, 17 düzenlemesi yapıldı kadar; mevzuatta bu işlemin esaslarına dair açık düzenleme bulunmamaktaydı. Detaylar için bkz: Şahin ve Göktürk, *a.g.e.*, 2022:38-40; Centel ve Zafer, *a.g.e.*, 2021:308; Soyaslan *a.g.e.*, 2020b:468; Gökçen ve diğerleri, *a.g.e.*, 2022:378-387; Birtek, *a.g.e.*, 2016:132-133.

⁴²⁷ Değişiklik öncesi CİKAYAS’ın açıklayıcı raporunun 11. maddesinde; madde metninde sayılan dört istisna dışında, sadece şahsen hazır bulunmaları talep edilen tutuklu şahısların ilke olarak nakledilmesi gerektiği ifade edilmekteydi. Sözleşmede ve açıklayıcı raporda, sadece tutuklu ibaresine yer verilmiştir. Bknz: Ulutaş ve Atabey, *a.g.e.*, 2011b:28.

varlığı yargılanmadan ziyade delil niteliğindeki amaçlar için kullanılmak üzere istenen gözetimdeki bir kişi, talep edilen devlet tarafından şart koşulan süre zarfı içerisinde geri gönderilmesi ve sözleşmenin muafiyetlere ilişkin 12. maddesine bağlı kalmak kaydıyla geçici olarak talep edenin ülkesine transfer edilebilmektedir.

Anılan değişiklik sonrasında madde metni “*gözetimdeki kişi*” şeklinde Türkçe’ye çevrilmiş ise de madde başlığı ve hükmün amacı göz önünde bulundurulduğunda, geçici transfer edilebilecek adli yardımlaşma konusu işlemin süjesinin adli merciler tarafından verilmiş bir karar ile hürriyetinden yoksun kılınan kişi olarak yorumlanması gerektiği açıktır. İmzalanan çok taraflı sözleşmelerde (örneğin Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşmesi m.16’da) tutuklu ve hükümlülere ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. Bazı iki taraflı sözleşmelerde de örneğin; ABD ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesinde tutuklulara ve sanıklara, Çin ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesinde sadece tutuklulara, Rusya ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesinde ise hükümlü ve tutuklulara ilişkin geçici transfer düzenlemeleri bulunmaktadır.

Geçici nakli istenen tutuklu veya hükümlü kişinin adli yardım talebine konu suç nedeniyle hürriyetinden yoksun kılınmış olması gerekmemektedir. Herhangi bir suç nedeniyle talep edilen devlette tutuklu bulunan kişi, tutukluluğuna neden olan suç haricinde, talep eden devletteki bir olayda tanık olabilmekte ve bu adli yardımlaşma metodu kapsamında ilgili ülkeye geçici olarak gönderilebilmektedir.⁴²⁸

Gerçekleştirilecek transfer talebinin bazı durumlarda reddedilmesi mümkündür. Bu adli yardımlaşma talebinin yerine getirilebilmesi için gereken şartlar; talepte bulunan devlette yapılan ceza kovuşturması gönderilecek kişiye ait olmamalı, gönderilecek kişinin rızası bulunmalı, söz konusu kişinin varlığının talep edilen tarafın ülkesinde süregelen bir ceza yargılamasında zaruri olmamalı, gönderim nedeni geçici ve münhasıran tanık dinlemeye, yüzleştirme veya teşhis yoluyla delil elde etmeye yönelik olmalı, gönderilecek kişi tutukevi, cezaevi veya güvenlik tedbirinin infaz edildiği bir kuruluştaki tutulmalı, gönderim özgürlük sınırlamasının uzaması yada cezanın amaçlarının zarar görmesi sonucuna yol açmamalı ve söz

⁴²⁸ Aydın, *a.g.m.*, 2015:21; Şimşek, *a.g.e.*, 2014:128-129.

konusu kişinin talep eden tarafın ülkesine transferine izin vermeyecek başka ilave bir neden var olmaması şeklinde sıralanabilir.

2 Nolu Ek Protokol öncesi CİKAYAS m. 11/1’de yer alan “*mahkeme önüne şahsen çıkması istenilen*” ifadesinden, tutuklu kişinin gönderilmesinin bu sözleşme kapsamında ancak talep eden ülkede bulunan ceza kovuşturması açısından veya soruşturma aşamasında mahkeme kararı gerektiren işlemler açısından mümkün olduğu değerlendirilmekteydi. Fakat değişiklik ile madde metninde, gönderilecek kişilerin delil niteliğindeki amaçlar için kullanılacağı ifade edildiğinden; ceza muhakemesinin her aşamasında, tutuklu kişiler için geçici transfer talebini içerir adli yardım talebinde bulunmak mümkündür.

İmzalanan çok taraflı sözleşmelerde de örneğin, SASMUS m. 18/10 ve Merida Sözleşmesi m. 46/10’da; tutuklu ve hükümlülerin geçici naklinin soruşturma, kovuşturma veya yargısal işlemler için delil toplamada yardım sağlamak amaçlarıyla yapılabileceği açıkça ifade edilmektedir. İmzalanan bazı iki taraflı sözleşmelerde ise tanık olarak dinlenmenin yanı sıra mağdur olarak delil sağlamak için de tutuklu veya hükümlünün geçici naklinin sağlanabileceğine yer verilmektedir.⁴²⁹

Tutuklu veya hükümlü kişinin yüzleştirme veya teşhis amacıyla tanık olarak bir başka ülkeye gönderilmesi durumunda, CİKAYAS’a taraf olan üçüncü bir devletin ülkesi üzerinden geçilmesi gerekebilir. Bu durumda, 2 Nolu Ek Protokol m.3/2 gereği; gönderilecek kişi hakkında tüm belgeler ile adli yardımlaşmayı talep eden ülkenin Adalet Bakanlığı’nın geçiş yapılacak üçüncü ülkenin Adalet Bakanlığı’na başvurması gerekmektedir. Bu durumda dahi üçüncü devlet, geçiş talebine, kendi ulusal egemenliği çerçevesinde izin vermeme hakkına sahiptir.⁴³⁰

Tutuklu veya hükümlü kişinin yüzleştirilme veya teşhis amacıyla tanık olarak bir başka ülkeye gönderilmesi, çok taraflı sözleşmelerden sadece CİKAYAS’da değil; örneğin, Terörizmin Finansmanın Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşmenin 16. maddesinde de bu sözleşmenin 2. maddesinde yer alan suçlar bakımından

⁴²⁹ Anılan hususta düzenleme içeren sözleşmelere, Bosna Hersek ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m.15/1 ve Rusya ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m.12/1 örnek olarak gösterilebilir.

⁴³⁰ Değişiklik öncesi bu madde kapsamında, her imzacı devletin kendi vatandaşlarının transit geçmesi için gerekli müsaadeyi vermekten imtina edebilecekleri düzenlenmekteydi. Fakat bu haliyle dahi Türk hukuku bakımından, gönderimin tanık sıfatıyla dinleme amacına matuf olması nedeniyle Türk vatandaşının yabancı bir devlete transit geçişinin mümkün olduğu kabul edilmekteydi. Bknz: Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:192.

uygulanabilir bir adli yardımlaşma türü olarak düzenlenmiştir. Bu sözleşme kapsamında; imzacı devletlerden biri, 2. maddede yer alan suçlar hakkında, ülkesinde yürütülen soruşturma veya kovuşturma bulunduğu diğer imzacı devlette tutuklu veya hükümlü bulunan kişinin kimlik tespiti, tanıklık veya olayların tespiti konusunda yardım sağlamak üzere nakledilmesini talep edebilecektir. Kişinin geçici olarak madde kapsamındaki işlemler için adli yardımlaşma ile gönderilmesi, gönderilecek kişinin rızasına ve talep eden ile talep edilen devletin yetkili makamlarının gerekli görecekları koşullara uygun olarak nakil konusunda rıza göstermelerine bağlıdır. Nakledilen kişinin nakledildiği taraf devlette gözetiminde geçirdiği süreler, gönderen devlette çekmesi gereken cezadan indirilmektedir.⁴³¹

Diğer süjelerde olduğu gibi tutuklu veya hükümlülerin adli yardım talep eden ülkede kaldıkları sırada bazı muafiyetleri bulunmaktadır⁴³². Bu muafiyetler, genel olarak süjenin talep eden devletten ayrıldığı tarihten önceki eylemler veya mahkumiyetler için talep eden devlette kovuşturulamama, gözetim altına alınamama, tutuklanamama veya herhangi bir şekilde kişisel hürriyetinden ve dolaşım özgürlüğünden mahrum bırakılamama şeklinde sıralanabilir.

Tutuklu veya hükümlülerin geçici nakli pek çok yabancı adli iş birliği kanununda ve ilgili yönetmelikte (örneğin Alman İş Birliği Kanunu m. 62-63-64 ve Alman İş Birliği Yönetmeliği m. 80-81'de) açıkça düzenlenmiştir.⁴³³ Türkiye açısından, Cezai Konularda Adli İş Birliği Kanunu tasarısının 11. maddesinde tutuklu veya hükümlülerin geçici nakline yer verilmiştir. İlgili hükümde; Türkiye'de ceza infaz kurumlarında tutuklu veya hükümlü olarak bulunan kişilerin, delil elde edilebilmesi amacıyla Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası antlaşma hükümleri çerçevesinde, ilgili adli makamın kararı ve Merkezî Makamın uygun görmesi üzerine talep eden devlete geçici olarak nakil edilebileceği ve uygun olduğu ölçüde bu

⁴³¹ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:193. Benzer düzenlemeler, SASMUS m. 18/10-11 ve Merida Sözleşmesi m. 46/10-11 yer almaktadır.

⁴³² Muafiyetlere ilişkin uluslararası belgelere örnek olarak ABD ile Türkiye arasında akdedilen adli iş yardımlaşma sözleşmesi m. 34, Rusya ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m.12/3, Suriye ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m.37/3, Bosna Hersek ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m.15/3, CİKAYAS m. 11/1 atfıyla m. 12, Uyuşturucu ve Psicotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi m.7/18, Terörizmin Finansmanın Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme m. 16/3, SASMUS m. 18/12 ve Merida Sözleşmesi m. 46/12 gösterilebilir.

⁴³³ Bu hususta düzenlemeye yer veren diğer yabancı adli iş birliği kanunlarına örnek olarak Romanya Adli Yardımlaşma Kanunu m.180-182, Avusturya İş Birliği Kanunu m.54 ve İngiltere İş Birliği Kanunu m. 47-48 gösterilebilir.

hükmün Türk adli makamları tarafından yapılacak nakil taleplerinde de uygulanacağı ifade edilmiştir.⁴³⁴ Düzenleme, iki ve çok taraflı sözleşmelerle uyum içerisindedir. Fakat tasarının meclisten geçerek kanunlaşma sürecinde, ilgili madde metinden çıkartılmıştır. Uygulamada bu adli yardımlaşma yöntemi, ilgili iki taraflı veya çok taraflı sözleşme hükümleri ile yürütülmektedir.

3.2. Soruşturma Evresinde Adli İş Birliği

Ceza muhakemesi evrelerinden olan soruşturmada; devletler, delil elde etme amaçlı pek çok işlemde, başka bir devletten adli yardım talep etmektedir. Sınıraşan ceza soruşturmalarında; devletler arasında adli iş birliği yöntemlerinin usulüne ve içeriğine yönelik bilgi alışverişi, adli yardımlaşma kapsamında seyahat bilgileri, kimlik bilgileri, DNA analizi, delil amacıyla dosya, belge ve eşya gönderimi ile ceza soruşturmalarının aktarılması söz konusu olmaktadır.⁴³⁵ Anılan metotlara ek olarak kendine özgü usul ve düzenlemeleri olan sınır ötesi gözetleme ve sıcak takip, kontrollü teslimat ve sınıraşan ortak soruşturma ekiplerinin kurulması da kural olarak adli yardımlaşma ile muhakeme için gerekli delile ulaşma açısından; soruşturma evresinde adli iş birliği kapsamında gerçekleştirilmektedir.

3.2.1. Adli İş Birliği Kapsamında Bilgi Verme

Bilgi verme/isteme ve adli sicil bilgilerinin karşılıklı olarak gönderilmesi kavramlarından; talepte bulunan devletin, ihtiyaç duyduğu verilere ilişkin, talep ettiği devlete yazılı ve sözlü sorular sorarak cevap edinmesi ve devletin iç hukukta yürüttüğü muhakeme sonucunda edindiği sicil bilgilerini diğer devletler ile paylaşması anlaşılmaktadır. Özellikle adli sicil bilgilerinin gönderilmesi, uluslararası

⁴³⁴ İlgili hükmün 2. ve 3. fıkralarında; ayrıca, talep eden yabancı devlet ile aksi kararlaştırılmadıkça, kişinin nakil nedeniyle yabancı devlette geçirdiği sürenin tutuklulukta veya hükümlülükte geçirilmiş sayılacağına ve yabancı bir devletten başka bir devlete gerçekleştirilecek geçici nakillerle ilgili olarak Türkiye üzerinden yapılacak transit geçişler hakkında, suçluların iadesi için düzenlenen transit geçiş hükümlerinin kıyasen uygulanacağına yer verilmiştir. Tasarının ilk halinde; m. 50, 51, 52, 53, 54'te şartlar ve usul detaylı olarak düzenlenmiştir bkz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014b:67-68.

⁴³⁵ İşbu tez kapsamında inceleme alanı olarak bir iş birliği türü olan adli yardımlaşma tercih edildiğinden ceza soruşturmalarının devrine ilişkin düzenlemelere yeri geldikçe belirlenen kapsam dahilinde değinilmiştir.

tekerrürün kabul edildiği durumlarda ve erteleme müessesesi açısından önem arz etmektedir.⁴³⁶

Devletler, adli yardımlaşma kapsamında, egemenlik sınırları içerisinde yürütülmekte olan soruşturmalar veya kovuşturmaları da kapsayacak şekilde şahıs, olay veyahut eşyayla ilgili konularda bilgi edinmek üzere talepte bulunabilmekte ve bazı durumlarda herhangi bir talep olmaksızın kendi yürüttükleri soruşturmalar çerçevesinde edindikleri bilgileri yabancı devlete gönderebilmektedir. Talep olmaksızın bilgi paylaşımı konusunda yetki veren sözleşmelere; Brezilya ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 17, Avrupa Konseyi Sanal Ortamlarda İşlenen Suçlar Sözleşmesi m. 26 ve Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi m. 28 örnek gösterilebilir. Talep bulunması halinde, istemi yerine getiren devlet de kendi yetkili makamlarının tasarrufunda bulunan ve istemde bulunan devletin yararına olabilecek bilgi, belge, kayıt veya kanıtları kendi mevzuatı izin verdiği ölçüde ve uygun koşullar altında göndermektedir.⁴³⁷

Gerçekleştirilecek bilgi paylaşımının kapsamı, yürütülecek iş birliği türü ve ilgili yöntemin sınırlarına bağlı olarak farklılık gösterebilmekteyse de uygun olan hallerde, devletler; kendi yetkili makamlarının tasarrufu altında bulunan, halka açık olmayan belge ve bilgiler de dahil olmak üzere, ilgilinin ülke içerisinde bulunduğu yer ve seyahat bilgileri, ceza işlerinde kendi yasaları ve düzenlemeleri, yazılı kuralları ve uluslararası uygulamalarına ilişkin bilgileri de birbirlerine sağlamaktadır.⁴³⁸⁴³⁹

⁴³⁶ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:190. Adli sicil bilgilerinin devletler arası paylaşımına ilişkin açıklamalar, kovuşturma evresinde adli iş birliği başlığı altında ele alınmıştır. Zira Türk muhakeme sistemi açısından, iddianamenin kabulü ile birlikte mahkeme; kovuşturma evresinde, kişinin adli sicil bilgilerine, verilecek hükme teması nedeniyle ihtiyaç duymaktadır.

⁴³⁷ Aktarılan bilgilerin aktarıldığı tarafça hangi şartlar altında kullanılabileceği, 1. bölümde adli iş birliğinin maddi koşullarından hususilik başlığında anlatıldığından tekrardan kaçınmak adına yinelemiyoruz.

⁴³⁸ Avrupa Konseyi bünyesinde hazırlanan Yabancı Hukuk Hakkındaki Bilgi Edinilmesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve Ek Protokol'ü başlatılması öngörülen soruşturma veya kovuşturmalar dahil olmak üzere, tüm işlemlere ilişkin bilgi taleplerinin içermesi gereken zorunlu unsurları ve istemin iletilme usullerine yer vermektedir. Bu uluslararası belgeye dair açıklamalar için bkzn: Ulutaş, A. ve Atabey, Ö.S. (2012). *Ceza Kovuşturmalarının Aktarılması Konusunda Avrupa Sözleşmesi*. Ankara: Yetkin Yayınları, 98-103; Mert, H. (2011). "Yabancı Hukuk Hakkında Bilgi Edinilmesine Dair Avrupa Sözleşmesi'ne Ek Protokolün Açıklayıcı Raporu". *Adalet Dergisi*, (41). 29-34; Ulutaş ve Atabey, *a.g.m.*, 2013:127-129.

⁴³⁹ Anılan hususlarda düzenleme içeren iki taraflı sözleşmelere; ABD ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 35 ve 37, Brezilya ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 15, Rusya ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 2, 17 ve 19, Çin ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 7, çok taraflı sözleşmelere ise

Yürütülmekte olan ceza muhakemesi süreçlerine ve süreç içerisindeki işlem veya süjelere dair bilgi edinme, genellikle adli yardımlaşma kapsamında gerçekleştirilmektedir.⁴⁴⁰ Örneğin, adli yardımlaşma kapsamında verilen bilgilerden yabancı ölüm olaylarının bildirilmesi⁴⁴¹ doğrudan ilgili devletin başkonsolosluğuna bildirimde bulunarak Mısır ile akdedilen iki taraflı adli yardımlaşma anlaşması m. 20’de düzenlendiği üzere vatandaşın adli makamlarca tutuklanması halinde bu bilgi diplomatik veya konsolosluk temsilcileri aracılığıyla⁴⁴² Türk vatandaşlarının veyahut yabancıların nüfus, adres bilgileri ve ekonomik ile sosyal durum tespitleri ise Merkezi Makam aracılığıyla⁴⁴³ talepname gönderilmesiyle

CİKAYAS m.21, BM Terörizmin Finansmanın Önlenmesi m. 12, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Maddelere Dair 1961 Tek Sözleşmesi m. 7/2-e ile 11, SASMUS’a Ek İnsan Ticaretinin Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine ve Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol ve Ek Kara Deniz ve Hava Yolu ile Göçmen Kaçakçılığına İlişkin Protokol’ün 10., SKGAKİS m. 31 maddeleri örnek gösterilebilir.

⁴⁴⁰ Yargıtay pek çok kararında dosyaya ilişkin müzekkerelerin, yabancı devlette bulunan mahkumiyete dair delillerin veya mahkumiyet hükmünün, yabancı devlet kanunlarının, somut olaya, gerçekleştirilen iş birliği türüne veya sanığa dair bilgi ve belgelerin anılan ülkeden 6706 sayılı Kanun ile Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesi hükümleri çerçevesinde istenilmemesini sanığın hukuki durumunun takdir ve tayini gerekirken yetersiz belgelere dayanarak eksik araştırma ile yazılı şekilde karar verilmesini bozma sebebi olarak değerlendirmektedir. Kararlar için bkz: Y3CD. 2021/3589 E. 2021/9303 K.; Y11CD. 2021/9881 E. 2021/5732 K.; Y4CD. 2020/17724 E. 2021/646 K.; Y4CD. 2020/16186 E. 2020/21749 K.; Y1CD. 2019/3174 E. 2019/3947 K.; Y6CD. 2017/3111 E. 2017/4650 K.; Y16CD. 2016/7545 E. 2017/211 K.; Y6CD. 2015/7995 E. 2018/1675 K.; Y22CD. 2015/3349E. 2015/3571K.

⁴⁴¹ Yabancıların Ölüm Olaylarının Bildirilmesi işlemine ilişkin usul ve esaslar 31.10.2011 tarihinde yayımlanıp yürürlüğe giren 71/1 tarihli UHİGM genelgesinde açıklanmıştır. Bknz: İnternet: Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. (2022e). Yabancı Ölüm Olaylarının Bildirilmesi, Web: https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/adli_yardimlasma/adli_isbirligi_ceza/cz_istinabe_8_yab_olum_bildirim.html Son Erişim Tarihi: 04.04.2022.

⁴⁴² Yakalama ve tutuklama gibi hürriyeti bağlayıcı bir ceza veya tedbir ile karşı karşıya kalan yabancı uyruklu kişinin vatandaşlığı bulunduğu ülkeye bildirim yapılması kişinin talebi halinde mümkün olmakta ve hem CMK M. 107/3’de hem de 24 Nisan 1963 tarihli Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi m. 36/1-b’de düzenlenmektedir. Detaylı bilgi için bkz: Murat, A. (2016). “Yabancı Uyrukluların Tutukluluk Durumlarının Bildirilmesi”, *Uluslararası Hukuk Bülteni*, (8), 15.

⁴⁴³ Türkiye’de suç işleyen ve yurtdışında bulunan şüpheli, sanık, hükümlü, mağdur, müşteki, müdahil ve tanık durumundaki Türk vatandaşlarının “Konsolosluk-net” sisteminde kayıtlı adresleri adli mercilerimizce, UYAP sistemi üzerinden temin edilmektedir. UYAP sisteminde adres bulunamaması halinde, adres tespitine ilişkin adli yardım talebi hazırlanmaktadır. Yabancı ülkelerde bulunan vatandaşlarımızın ekonomik ve sosyal durumlarının tespiti istemine ilişkin adli yardım talepleri, ilgili kişinin TC kimlik numarasını da içeren kimlik bilgileri ve yurtdışında bilinen en son adresi belirtilerek bir yazı ile adresin yetkisi çevresinde olan dış temsilciliğimizden istenilebilmektedir. Yabancı uyruklu kişilerin söz konusu bilgilerinin öğrenilmesinde, İnterpol Ana Sözleşmesi m.2 ve15/5 çerçevesinde, İnterpol’e üye devlet vatandaşlarında İnterpol aracılığıyla öğrenilemediğinde veya İnterpol’e üye olmayan bir devletin, örneğin Hindistan vatandaşı söz konusu olduğunda, bu devletlere yönelik talepler adli yardımlaşma yoluyla istenilmektedir. Hazırlanacak adli yardım talepleri hakkında bkz: Mutlu, A. (2017). *Devletler Arasında Ceza Konularında Adli Yardım*. Ankara: Legal Kitabevi, 103-104; Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, a.g.e., 2014a:34-36. Dönmezer ve Erman, a.g.e., 2021:81. İnternet: Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. (2022f). Nüfus, Sabıka, Adres, Ekonomik /Sosyal Durum Ve Yurda Giriş-Çıkış

gerçekleştirilmekteyken iade müessesinde, iade edilecek kişinin transferine ilişkin bilgiler SİDAS m. 12 ve 13 gereği devletlerarası paylaşılmaktadır.

Adli yardımlaşma dışında, diğer iş birliği yöntemlerinden iade ve hükümlü nakli süreçlerinde de yürütülen işlem ve süjelere yönelik devletler arası bilgi verme sağlanmaktadır. Bu konuda yukarıda ki açıklamalara ek olarak KKTC ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 58-60, Ürdün ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m.6, Rusya ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 24-26 ve HÜNDAS m.6 örnek gösterilebilir.

Devletlerarası bilgi paylaşımında; kara para veya siber suçlar gibi sadece bir bilgisayar tuşuna basılmak suretiyle dahi çok hızlı işlenebilen suçlarda klasik anlamda adli yardımlaşma evrakının düzenlenmesi beklenemeyeceğinden, teknoloji çağının getirilerine uygun olarak atılan en önemli adımlardan biri CİKAYAS Ek 2 Nolu Protokol ve Sanal Ortamda İşlenen Suçlar Sözleşmesinde düzenlenen anlık bilgi paylaşımı müessesidir.

Anlık bilgi paylaşımının düzenlendiği CİKAYAS Ek 2. Protokol'ün 11. maddesiyle taraf devletler arasında önceden herhangi bir talep aranmaksızın suçla karşılık verebilmek amacıyla devletlere, bir soruşturma veya kovuşturma kapsamında, diğer tarafa hızlı bir şekilde bilgi iletme imkânı tanınmıştır. Örneğin bir ülkede yürütülen soruşturmada yabancı devlette bir suç işlendiği veya işleneceği yönünde delil elde edildiği anda, söz konusu taraf devlete bir soruşturma başlatabilmesini teminen bu bilgiler adli yardım talebi beklenmeksizin doğrudan elektronik ortamda paylaşılabilir. ⁴⁴⁴ Sanal Ortamda İşlenen Suçlar Sözleşmesi'nin m. 25/3 ve 26'da da benzer şekilde; sözleşme konusu suçlar ile irtibatlı olarak taraflardan her birinin, acil durumlar söz konusu olduğunda faks veya elektronik posta gibi hızlı iletişim vasıtalarıyla karşılıklı yardım ve iletişim talebinde bulunabileceği düzenlenmiştir.

Bilgilerinin Temini, Web:
https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/adli_yardimlasma/adli_isbirligi_ceza/cz_istinabe_6_yurda_giriscikis.html Son Erişim Tarihi: 04.04.2022. Mukayeseli hukuk açısından ABD'de yer alan adli yardımlaşma ofisinin uygulaması için bkz: Öztürk ve Bilgin, *a.g.e.*, 2021:48-55.

⁴⁴⁴ Arslan, *a.g.s.*, 2018:158.

Bilgi verme hususunda sözleşmeler ile Romanya Adli Yardımlaşma Kanunu m. 166 ve İngiltere Adli İş Birliği Kanunu m. 81'deki gibi ulusal mevzuatlarda da hüküm bulunmaktadır. Bu düzenlemelerin yanı sıra, Avrupa Birliği Konseyi'nin 18 Aralık 2006 tarihli bilgilerin basit yoldan değiştirilmesi ile ilgili çerçeve kararı bulunmaktadır. Bu karar ile Avrupa Birliği'ne üye devletler, ulusal polis veya jandarma birimleri, gümrük müdürlüğü ve adalet bakanlığı tarafından dolaylı olarak tayin edilmiş olan makamlar ve duruma göre, iç işleri bakanlığı veya bütçeden sorumlu bakanlık; mevcut bölümde belirtilmiş olan esaslara dayanarak bir suçun işlenmesini önlemek, delilleri bir araya getirmeye veya failleri aramak amacıyla herhangi bir iş birliği talebi veya tedbir gerekmeksizin elinde bulunan bilgi ve belgeleri başka bir Avrupa Birliği üyesi ile karşılıklı olarak paylaşabilmektedir. Çerçeve karara istinaden, Avrupa Birliği üyesi devletler, adli iş birliği kanunlarında (örneğin Fransa Adli Yardımlaşma Kanunu madde 695-9-31 ila 695-10 arası) düzenleme yapmıştır.⁴⁴⁵

Başka bir örnek; Avrupa Birliği Konseyi tarafından, 2000'li yılların başında meydana gelen olaylar sonrasında, 21 Eylül 2001, tarihinde olağanüstü bir toplantı yapılarak Terör Suçlarına Dair Bilgi Alışverişi ve İşbirliğine İlişkin 2005/671/JHA Sayılı Konsey Kararı'nın kabul edilmesidir. Karar doğrultusunda; terörle mücadelede sorumlu operasyonel servisler olan EUROPOL, EUROJUST, istihbarı servisler, polis güçleri ve adli makamlar arasında iş birliğinin artırılması, ulusal hukuk düzenlemeleri uyarınca üye devletlerin terör suçları ile bağlantılı olarak kolluk makamları tarafından yürütülen ceza soruşturmaları ile ilgili bütün bilgilerin toplanması ve bu bilgilere erişime sahip olunması yönünde önemli adımlar atılmıştır.⁴⁴⁶

⁴⁴⁵ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014c:441-446.

⁴⁴⁶ Konsey kararı için bkz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:62. Avrupa Birliği Konsey kararları dışında; Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 1373 sayılı Karar ile devletlerin suç soruşturmaları ve diğer usulî muameleler sırasında en geniş şekilde karşılıklı yardımlaşmaya katılmalarına ve sınırlarda etkili denetimler icra ederek teröristlerin ve terörist grupların hareketlerini ve kimlik cüzdanları ve seyahat belgeleri verilirken denetlemelerine ve kimlik cüzdanlarının ve seyahat belgelerinin taklit edilmesini ya da hileli kullanımını engellemelerine yönelik hükümler getirilmiş ve uluslararası ile ulusal hukuka uygun olarak bilgilerin değişimi ve idarî ile adli temelde terörist eylemlerin önlenmesi amacıyla iş birliğine gidilmesi öngörülmüştür. Kişilere ait sayılan bilgilerin yanı sıra Avrupa Parlamentosu ve Konsey'inin terör suçlarının ve ciddi suçların önlenmesi, tespiti, soruşturulması ve kovuşturulması için yolcu adı kaydı (PNR) verilerinin kaydına ilişkin 9 Mart 2016 tarihli 2016/681 sayılı Yönergesi de bulunmaktadır. Yönerge hakkında bkz: Villani, S. (2018). "Some Further Reflections on the Directive (EU) 2016/681 on PNR Data in the Light of the CJEU Opinion 1/15 of 26 July 2017," *Revista de Derecho Político*, (1), 902.

Schengen’e üye devletler ve AB hukuku açısından, ayrıca Cezai Konularda Polis ve Adli İş Birliği Alanında Schengen Bilgi Sisteminin Kurulması, İşleyişi ve Kullanımı Hakkında (EU) 2018/1862 Sayılı Tüzük’ü bulunmaktadır. Halihazırda Schengen Bilgi Sistemine (SIS); İrlanda ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi dışında, 25 AB üyesi devlet ile İzlanda, Norveç, Lihtenştayn, İsviçre ve Birleşik Krallık dahildir. SIS; sınır kontrol, gümrük ve polis makamları gibi yetkili ulusal makamların kişiler veya arabalar, banknotlar, silahlar gibi belirli nesneler için uyarılar girmesini, gizli kontroller aracılığı ile ulusal makamların rutin faaliyetleri esnasında bir kişi veya nesne hakkında mümkün olduğunda gizli bilginin toplanmasını ve bu yolla devletlerin bilgi başvurularının karşılanmasını sağlamaktadır.⁴⁴⁷ EUROPOL ve EUROJUST 'ın da gerektiğinde görevlerini yerine getirebilmek için SIS'teki bilgilere erişim yetkisi bulunmaktadır.

Devletlerarası adli yardımlaşma kapsamında bilgi verme istemi ile ilgili değinilmesi gereken son husus; bir devlette suç işleyerek kendi ülkesine dönen kişi hakkında, bir devletin diğerine suç duyurusunda bulunma imkanındır. İki ve çok taraflı sözleşmelerde “*suç ihbarı veya özel iş birliği*” başlığı altında düzenlenen bu adli yardımlaşma metodunda; imzacı devletlerden her birine, bu taraf ülkesinde suç işleyip kendi ülkesine dönen öteki taraf uyrukları veya hakkında kovuşturma yapılması için diğer tarafa ihbarda bulunabilme yetkisi vermektedir.⁴⁴⁸ Bu amaçla ihbar konusu suçla ilgili bilgiler, suçun işlendiği zaman ve yer, kişiye ait bilgiler, var ise suç geliri ve araçları hakkında bilgi, fiziksel delillere dair eşyalar ile belgelerden aslına uygun onaylı çeviriler, fotokopiler ile diğer bilgiler ücretsiz olarak ihbarda bulunan devlete iletilmektedir. Soruşturma başlatılması istenilen devlette, suç ihbarı üzerine vatandaşı hakkında yapılan işlemi ihbarda bulunan devlet de bildirmekte ve gerekirse alınan kararın bir örneğini iletmektedir. Sözleşmelerde yer alan hükümler benzerlik göstermekteyse de bazı uluslararası belgelerde, hakkında

⁴⁴⁷ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz: Erdem, *a.g.e.*,2004:268-276. İnternet: European Commission. (2022). Schengen Information System (SIS), Web: https://ec.europa.eu/home-affairs/policies/schengen-borders-and-visa/schengen-information-system_en Son Erişim Tarihi: 10.4.2022; Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:55-58.

⁴⁴⁸ Bahsi geçen hususta iki taraflı sözleşmelere Suriye ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 40, Arnavutluk ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m.64, KKTC ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 33; çok taraflı sözleşmelere ise CİKAYAS m.21, Avrupa Konseyi Terörizmi Önlenmesi Sözleşmesi m. 22, Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara karşı Korunması Sözleşmesi m.38/2 ve BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi m. 56, Montreal Sözleşmesi m. 12, SASMUS m. 18/4- 5, SKGAKİS m. 10 örnek gösterilebilir.

ihbarda bulacak kişiler kapsamına vatandaşların yanında, ülkelerinde ikametgahı bulunan vatansız kişilerin de dahil edildiği görülmektedir.⁴⁴⁹

Uluslararası hukukta anlık bilgi paylaşımı açısından gerçekleşen gelişmelere paralel olarak suç ihbarı ile ilgili bilgi alışverişi konusunda yürürlükte olan 6706 sayılı Kanun m. 7/2’de “*adli mercilerce, yürütülen bir soruşturma veya kovuşturma kapsamında başka bir devletin ceza soruşturması başlatmasına neden olabilecek bilgilerin öğrenilmesi halinde, talep olmaksızın bu bilgilerin, ilgili devlete gönderilmek üzere Merkezi Makama bildirileceği*” ifade edilerek düzenleme yapılmıştır.⁴⁵⁰ Yapılan düzenlemeden anlaşılacağı üzere, ihbarda bulunan devlet Türkiye olduğunda gerçekleştirilecek işlemlere yer verilmiş olup Türkiye’ye ihbarda bulunulduğunda nasıl bir süreç yürütüleceğine dair açıklama yapılmamıştır. Uygulamada, yabancı devletten gelen bu adli yardımlaşma talepleri, ilgili iki taraflı veya çok taraflı sözleşme hükümleri ile yürütülmektedir.

Adli iş birliğinin yerine getirilmesi sırasında, iş birliği talep eden devletin talebe dayanak bilgileri eksik göndermesi veya istem konusu işleme ilişkin ek bilgi talebi söz konusu olabilmektedir. Bu halde; örneğin, adli iş birliği yöntemlerinden iade hususunda, talebin yerine getirilmesi için eksik bilginin tespiti ve bu bilginin belirli bir süre içerisinde teminini taraflar iletişim kurarak gidermeye çalışmaktadır. Ek süre verilerek belge tamamlanmasına dair iki taraflı sözleşmelerdeki düzenlemelerde; verilecek ek süre ve uzatma dilimi 15 gün, 1 ay veya 2 ay olmak üzere değişkenlik göstermektedir.⁴⁵¹ 6706 sayılı Kanun’da da adli yardımlaşma açısından, m. 8/1- b’de; Türk adlî mercilerinin, gerek görülen hâllerde, ek bilgi veya belge isteyebileceği düzenlenmiştir.

⁴⁴⁹ CİKAYAS m. 21’in açıklayıcı raporunda, bu hususun özellikle, talep eden devlette suç işleyip de talep edilen devlette mülteci statüsüne alınması ve iade edilmemesi hallerine atıf yaptığı ifade edilmiştir. Bknz: Ulutaş ve Atabey, *a.g.e.*, 2011b:32. Benzer şekilde, Rusya ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 15’de de düzenleme bulunmaktadır.

⁴⁵⁰ Kanun tasarısının ilk halinde, anlık ve acil bilgi paylaşımı ve suç ihbarı başlığı altında, Türk adli mercilerince bir ceza muhakemesi işlemi sırasında fark edilen bilgiler ile ilgili 71. maddede detaylı düzenleme yapılmıştır. Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014b:74.

⁴⁵¹ Düzenlemelere örnek olarak Kırgızistan ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m.36, Umman ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 37 ve KKTC ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 42, SASMUS m. 18/16 ve Suç Gelirlerinin Aklanması, Araştırılması, El Konulması, Müsaderesi ve Terörizmin Finansmanına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi m. 38 gösterilebilir.

3.2.2. Delil Amacıyla Dosya, Belge ve Eşya Gönderilmesi

Delil amacıyla dosya, belge ve eşya gönderimi; adli iş birliği metotlarının birçoğunda talebin konusu ile sınırlı olmak ve makul sürede geri gönderilmesi koşuluyla gerçekleştirilmekte ve birçok iki veya çok taraflı sözleşme ile iç hukukta adli iş birliği kanunlarında kabul edilmektedir.⁴⁵² Örneğin, Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi m.46/3-e ve Arnavutluk ile Türkiye arasındaki adli yardımlaşma sözleşmesi m.65/b ile 67'de; mukayeseli hukukta ise eşya gönderimine ilişkin Alman Adli Yardımlaşma Kanunu m. 38, 66, 97, 77/a ile İngiltere Adli Yardımlaşma Kanunu m. 7, 16 ve Romanya Adli Yardımlaşma Kanunu m.21, 98, 164'te düzenleme bulunmaktadır. Adli yardımlaşma kapsamında talep edilen devlet, kendi ülkesinde bulunan talep konusu suçun işlenişine ilişkin delilleri toplayarak veya talepte belirtilen belge, eşya ve delilleri temin ederek bunları deliller ile irtibatlı olan kişinin ölümü veya başka sebeplerle iade edilememesi halinde dahi istem sahibi tarafa iletmektedir.⁴⁵³

Gönderilecek dosya, bilgi ve eşyanın kapsamı; delil mahiyeti taşımakla birlikte, yürütülecek iş birliği türü ve ilgili yöntemin sınırlarına bağlı olarak farklılık göstermektedir. Örneğin, Suriye ile Türkiye arasındaki adli yardımlaşma sözleşmesi m.15'e göre; iade kapsamında istenilen taraf, bir kişinin geri verilmesi için yapılan istemin dayanağı olarak verilen, suçun işlenişinde kullanılan, suç sonucu elde edilmiş veya kanıt olabilecek her türlü eşya ve değeri adli yardımlaşma hükümlerinden ari olarak talep edebilmektedir.

Adli yardımlaşma talebi kapsamında ise gerçek veya tüzel bir kişiye ait kendi devletindeki bankada kontrol edilen veya tutulan belge ve kayıtlar devletler arasında gönderilebilmektedir. Banka hesap bilgilerine dair delil amacıyla dosya ve belge gönderimi ile hesapların izlenmesi; mukayeseli hukukta, İngiltere Adli Yardımlaşma Kanunu m.44 ila 46 arasında ve Romanya Adli İş Birliği Kanunu m.18711-18719

⁴⁵² Çoğu uluslararası belgede düzenlenmeden önce, yürütülmekte olan muhakeme aşamasında incelenmek üzere adli yardımlaşma yoluyla delil niteliğine haiz belge veya eşyaların getirtilmesi; doktrinde ileri sürülmekteydi. Bknz: Yenisey, *a.g.e.*, 1988:63.

⁴⁵³ Eşya, dosya ve belgelere ilişkin delil temini istemi içerir adli yardımlaşma taleplerine yer veren diğer sözleşmelere; SASMUS m. 18/3-e, Terörizmin Finansmanın Önlenmesi Sözleşmesi m.12, Rusya ile Türkiye arasındaki adli yardımlaşma sözleşmesi m.7/7, Brezilya ile Türkiye arasındaki adli yardımlaşma sözleşmesi m.2/b-d, ABD ile Türkiye arasındaki adli yardımlaşma sözleşmesi m.21/2-c/d, 26/b ve Umman ile Türkiye arasındaki adli yardımlaşma sözleşmesi m.66 örnek olarak gösterilebilir.

arasında düzenlenmiştir.⁴⁵⁴ Bu açıdan, delil amacıyla adli yardımlaşmada gönderilen eşya kavramında maksat; istinabe talebinin yerine getirilmesinde el konan eşya, önceden diğer bir muhakeme süreci vesilesiyle el konan ve talep edilen devlete teslim edilecek eşya veyahut daha önce el koyma işlemi olmaksızın teslim edilen eşyadır.⁴⁵⁵

Delil amacıyla gönderim, kural olarak talep edilen devletin iç hukukuna göre gerçekleştirilir.⁴⁵⁶ Eşya veya belgenin ele geçirilmesi, arama veya el koyma tedbirine başvurmayı zorunlu kılıyor ise talep edilen devletin ceza muhakemesi mevzuatına uygun olarak tedbirler uygulanmaktadır. CİKAYAS m. 5/1, imzacı devletlere; arama ve el koyma durumunda adli yardımlaşma yapılmasını, çifte cezalandırılabilirlik, geri vermeye elverişlilik veya her devletin iç hukukuyla bağdaşması şartına tabi kılabilmesine dair yetki vermektedir.⁴⁵⁷ Söz konusu delillerin verilmesi, CİKAYAS m. 6 ve SKGAKİS m.19'da belirtildiği üzere; talep edilen devlette görülmekte olan bir davada kullanımları zorunlu olduğunda geciktirilebilmektedir. Anılan sözleşmelerde “*görülmekte olan bir dava dolayısıyla/nedeniyle*” ifadesine yer verildiğinden, bu davanın mutlaka bir ceza davası olması gerekmemektedir.

Her ne kadar adli yardımlaşma konusu olan eşya yer değiştirmekte ise de yardımlaşma tarafları olarak devletler, belge ve eşyalara ilişkin iyi niyetli üçüncü kişilerin dokunulmazlıklarını ve haklarını korunmakla yükümlü olduklarından

⁴⁵⁴ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014c:672-674, 1393-1395. Ayrıca Avrupa Birliği'ne Üye Devletler Arasındaki Karşılıklı Yardıma İlişkin 29 Mayıs 2000 tarihli Sözleşme ile 16 Ekim 2001 tarihli Protokol'de hüküm bulunmaktadır. Türk hukuku açısından ise 6707 sayılı Kanunun hazırlık çalışmalarında oluşturulan kanun tasarısının 63. maddesi hüküm içermektedir. Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014b:17. Suç Gelirlerinin Aklanması, Araştırılması, El Konulması, Müsaderesi ve Terörizmin Finansmanına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi m. 17 ila 19'da da belirli suç tipleri ile irtibatlı olarak detaylı düzenlemeler mevcuttur.

⁴⁵⁵ Bu husus CİKAYAS'ın açıklayıcı raporunun 6. maddesinde ifade edilmiştir. Bknz: Ulutaş ve Atabey, *a.g.e.*, 2011b:25. 6706 sayılı Kanun'un tasarı metnin son halinin 12. maddesinde; yabancı devlette yürütülmekte olan bir soruşturma ve kovuşturma kapsamında, suçun işlenmesinde kullanılan veya suçun işlenmesine tahsis edilen ve Türkiye'de bulunan eşya, kayıt ve belgelerin asılları, talep üzerine gönderilebileceğine yer verilmiştir. Bknz: İnternet: Cezaî Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu Tasarısı. (2016). Web: <https://mgm.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/5112019101850Ceza%C3%AE%20Konularda%20Uluslararası%C4%B1%20Adli%C3%AE%20%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi%20Kanunu%20Tasar%C4%B1s%C4%B1.pdf> Son Erişim Tarihi: 10.04.2022.

⁴⁵⁶ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:191.

⁴⁵⁷ Adli yardımlaşma talebinin dayanağı olan sözleşmede, açıkça el koymanın düzenlenmediği halde ise eşya, dosya veya belge teslimine ilişkin düzenlemeler öngören hüküm gereği; ilgili eşyalara el konulabileceği görüşü için bknz: Gençtürk, *a.g.e.*, 2022:141. Adli yardımlaşma kapsamında gerçekleştirilen arama ve el koyma taleplerine dair detaylı açıklama Koruma Tedbirlerinin Uygulanmasında Adli İş Birliği başlığı altında yapılacaktır.

güvence altına almaktadırlar. Bu kapsamda, eşyayı talep eden devlet, eşya üzerinde herhangi bir tasarruf yetkisine sahip değildir. Şayet üçüncü kişiler tarafından adli yardıma konu eşya üzerinde mülkiyet veya zilyetlik hakkına dayalı bir itiraz söz konusu olur ise itiraz sonuca bağlanmadan, adli yardım talebi yerine getirilmemekte ve eşya gönderilmemektedir. Bu durumun istinası; örneğin, İsviçre Adli Yardımlaşma Kanunu m.74’de düzenlenen hali ile talebin yerine getirilmesinin istemde bulunan devlette ilgili muhakeme sürecinin tamamlanması sonrasında eşyanın geri gönderileceğine dair güvence verilmesidir.⁴⁵⁸ İsteyen tarafın yetkili makamları, teslim alınan eşyanın ülkesinde bulunan kişilere ait olması halinde, kendi mevzuatına uygun olarak tasarrufta bulunmak amacıyla bu eşyayı alıkoyabilmektedir. Üçüncü kişiler ancak eşyanın gönderilmesi ile irtibatlı olarak uygulanacak sınırlamalar, eşyanın mülkiyeti veya sırların korunması gibi hususlara ait sınırları aşmayan müdahalelere katlanmak zorundadır.⁴⁵⁹

Belgelerin, kayıtların veya delillerin verilmesi, korunması ve doğrulanmasının sağlanması konusundaki bir talepte, talebin ilgili olduğu soruşturma veya kovuşturmayı yöneten makamın adı ve olanaklı olduğu ölçüde soruşturma veya kovuşturmanın konusu ve niteliği⁴⁶⁰, istenen delil veya bilgilere başlıca ihtiyaç nedeni; kendisinden belge, kayıt veya maddi kanıtlar istenilen kişinin adı, adresi ve uyruğu; verilecek veya korunacak belgelerin, kayıtların veya maddi kanıtların tanımı ve hangi biçimde çıkarılması ve doğrulanması gerektiği gösterilmektedir. Belge ve dosya gönderiminde esas olan, ilgili evrakın onaylı suretinin gönderilmesidir. Fakat adli yardımlaşma talep edilen devlet, belge ve dosyaların orijinal metinlerinin gönderilmesini isteyebilir. Bu halde; örneğin, Çin ile Türkiye arasındaki adli yardımlaşma sözleşmesi m.32/2 ve CİKAYAS m.3/3’te öngörüldüğü üzere, talebin olanaklar elverdiği ölçüde yerine getirilmesi gerektiği düzenlenmiştir.

CİKAYAS m. 6/2 ve 15/1-2 hükümlerine göre; adli yardımlaşma talebi kapsamında gönderilen ve gönderen devletin yetkili veya merkezi makamının resmi

⁴⁵⁸ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014c:1219.

⁴⁵⁹ Üçüncü kişinin haklarına; asıl fiile, fail veya suç ortağı olarak katılma ya da suç eşyasını satın alma veya kabul etme veya suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirme, suçluyu kayırma şüphesi altında olan kişilerin hakları da dâhil edilmektedir. Bknz: Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:192.

⁴⁶⁰ Aktarılan dosya, belge ve eşya; aktarıldığı tarafta, ilgili işlem ile sınırlı kullanıma tabi olacağından talepte bu hususun belirtilmesi önem arz etmektedir. Zira pek çok sözleşme metninde, kullanım amacı başlığı altında, buna ilişkin düzenlemelere yer verilmektedir. Bknz: ABD ile Türkiye arasındaki adli yardımlaşma sözleşmesi m.28 ve Brezilya ile Türkiye arasındaki adli yardımlaşma sözleşmesi m.5.

mühürü ile tasdiklemiş olan veya bir taraf ülkede resmi olarak kabul edilen belgeler, başka bir yetkilendirmeye ya da herhangi bir sertifikaya gerek duyulmaksızın açıkça istemde bulunan devletçe kabul edilmektedir. Şayet istemde bulunan taraf; örneğin, CİKAYAS m.17 ve Rusya ile Türkiye arasındaki adli yardımlaşma sözleşmesi m.4'te düzenlendiği üzere; talebi yerine getirecek devletin mevzuatına aykırı olmamak koşuluyla diğer başka şekillerde onaylanmasını istiyor ise bu hususu adli yardım talebinde belirtmektedir.

Adli yardım talebi kapsamında gönderilen eşya, dosya ve belge asılları; gönderen devlet vazgeçmedikçe, mümkün olan en kısa zaman içerisinde veya ceza kovuşturmaları ile irtibatlı olanlar açısından kovuşturmanın sonuçlanması akabinde, ivedi haller hariç olmak üzere, gönderim yolu ile paralel şekilde iade edilmektedir.⁴⁶¹ Suç duyurusunun eki olarak gönderilen belge asılları ve fiziksel delil teşkil eden eşyalar da üçüncü kişilerin yasal haklarını güvence altına almak adına, muhakeme sürecini yürüten taraf devletin usul işlemlerini tamamlaması ardından, istem üzerine iade edilmektedir.

Delil amacıyla göndermeye dair çok ve iki taraflı sözleşme hükümleri yeknesak şekilde düzenlenmiş ise de bazı sözleşmelerde, suç konusu para ve aletlerin teslimi hususunda ayrıca düzenleme yapıldığı görülmektedir. Örneğin, Çin ile Türkiye arasındaki adli yardımlaşma sözleşmesi m.38 ve Moldova ile Türkiye arasındaki adli yardımlaşma sözleşmesi m.38'de; akit devletlerden birinin isteği üzerine, kendi ülkesinde ortaya çıkarılan işlenmiş suç neticesinde elde edilen veya suç konusu aletlerin ve paranın her hâlükârda talepte bulunulan tarafın veya üçüncü şahısların kanuni hakları ihlal edilmeden istemde bulunan akit devlete teslim edileceği ifade edilmiştir.

Teknoloji çağının getirilerinden biri olarak dünyanın bir noktasından tek tuşa basılarak gerçekleştirilen bir fiil ile fiilin sonuçlarının aynı anda kilometrelerce uzakta birçok devlette doğması mümkün olmakta ve bu nedenle bilişim suçlarıyla mücadelede çok hızlı bir şekilde karşılık verilmesini gerektirmektedir. Bu alanda devletlerarasında delil amacıyla gönderim, Sanal Ortamda İşenen Suçlar

⁴⁶¹ Anılan hususta hüküm içeren sözleşmelere; Çin ile Türkiye arasındaki adli yardımlaşma sözleşmesi m.33/2, Kosova ile Türkiye arasındaki adli yardımlaşma sözleşmesi m.9/3, Brezilya ile Türkiye arasındaki adli yardımlaşma sözleşmesi m.16 ve Kırgızistan Türkiye arasındaki adli yardımlaşma sözleşmesi m.65/3 örnek gösterilebilir.

Sözleşmesi'nin 35. maddesinde öngörülen “24 saat ve 7 gün iletişim ağı” sayesinde sözleşmenin koruma kapsamında kalan suçlar açısından mümkün olmaktadır.⁴⁶² İletişim ağı sistemi, sadece kamu kurum ve kuruluşlarının değil; aynı zamanda özel sektörün de katılımını öngördüğünden, özel-kamu iş birliği için atılmış önemli adımlardan biri olarak değerlendirilmektedir.⁴⁶³

“24 saat ve 7 gün iletişim ağı” ve tek bir irtibat noktası vasıtasıyla iletişim ile soruşturma sürecinin derhal ve bizzat hızlandırılması hedeflenmiş ve bilgisayar sistemleri ve verileriyle ilgili cezai suçlar konusundaki muhakeme süreçlerinde veya bu suçlar ile ilgili elektronik ortamda toplanmış deliller için anında adli yardım temin edilebilmesi sağlanmıştır.⁴⁶⁴ Genellikle devletler tarafından, irtibat noktası olarak polis birimlerinin belirlendiği görülmekte ise de istisnai olarak Kıbrıs'ta olduğu gibi Adalet Bakanlığı veya Azerbaycan ve Moldova'da olduğu gibi başka bir bakanlığın veya Hollanda ve Sırbistan'da olduğu gibi savcılık makamının da ilgili nokta olarak tayin edildiği örnekler bulunmaktadır.⁴⁶⁵ Devletimizde, temas noktası, Emniyet Genel Müdürlüğü Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı olarak belirlenmiştir.⁴⁶⁶

⁴⁶² Benzer şekilde, G-8 toplantılarında; siber terör eylemleri özelinde ve bilişim ortamında işlenen suçlar genelinde, en kısa sürede verilerin toplanması ve şüphelilerin yakalanması adına, 7 gün 24 saat sistemi esasına göre çalışacak “ulusal kontak” noktasına sahip bir sistemin kurulması gündeme getirilmiş ve kolluk servisleri arasında çalışan “H24” birimi kurulmuştur. Bknz: Çolak, a.g.m., 2016:47; Tanrikulu, C. (2014). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilişim Sistemlerinde Arama ve El Koyma*. Ankara: Adalet Yayınevi, 294.

⁴⁶³ İnternet: Seger, A. (2012). “The Budapest Convention on Cybercrime 10 Years on: Lessons Learnt or the Web is a Web”, 4, Web: <https://rm.coe.int/16802fa3e0> Son Erişim Tarihi: 15.05.2022. Sözleşme ile hızlı bir iş birliği getirilmesi, elektronik ortamda delil toplanması konusunda taraf devletlerin birbirlerine en geniş ölçüde yardımcı olma yükümlülükleri ile birlikte okunmaktadır. Bknz: Tezcan, D. (2019). “Bilişim Suçlarında Uluslararası Adli Yardımlaşma”, *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 1(2), 291.

⁴⁶⁴ Türkiye, sözleşmeye taraf olması akabinde, 6706 sayılı Kanun'un tasarı metnin ilk halinin “7 / 24 Siber Suç İrtibat Noktası” başlığı taşıyan 70. Maddesinde, bu konuda hükümlere yer vermiştir bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, a.g.e., 2014b:73-74. “24 saat ve 7 gün iletişim ağı” hakkında bknz: Seger, a.g.m., 2012:4; Önok, M. (2013). “Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi Işığında Siber Suçlarla Mücadelede İş Birliği”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19(2), 1260-1261; Demir, E. (2019). “Bilişim Suçları ile Mücadelede Uluslararası Adli Yardımlaşma”. *Terazi Hukuk Dergisi*, 14 (160), 2325; Tanrikulu, a.g.e., 2014:286-291.

⁴⁶⁵ Demir, a.g.m., 2019:2326.

⁴⁶⁶ İnternet: Emniyet Genel Müdürlüğü. (2022). Anasayfa, Web: <https://www.egm.gov.tr/> Son Erişim Tarihi: 12.03.2022. Gerçekleştirilen adli yardım faaliyetine ilişkin hazırlanan talepler için bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, a.g.e., 2014a:40-42. İnternet: Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. (2022g). İnternet Ortamında İşlenen Suçlarda Uluslararası Ceza İstinabe İşlemleri, Web: <https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/internet-ortaminda-islenen-suclarda-uluslararasi-ceza-istinabe-islemleri14022020041756> Son Erişim Tarihi: 15.05.2022; Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, a.g.e., 2022d.

Sanal Ortamda İşlenen Suçlar Sözleşmesi ile taraf devletler arasında delil mahiyetinde korunan trafik verilerinin açıklanması işleminin kolaylaştırılması öngörülmüştür. Türkiye’de yer alan erişim sağlayıcılarının trafik bilgisini 5651 sayılı İnternet Ortamında İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun m. 6/1 çerçevesinde hazırlanan İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesine Dair Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik m. 8/b gereği⁴⁶⁷, bir yıl saklama yükümlülüğü bulunmaktadır. Bununla birlikte Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı, trafik kayıtlarını 5 yıl süre ile muhafaza etmekte ve adli makamlarca bu süre içinde gelen taleplere cevap vermektedir.⁴⁶⁸ Dolayısıyla sözleşmeye taraf devletlerden biri irtibat noktası vasıtasıyla Türkiye’den egemenlik yetkisi alanındaki erişim sağlayıcının trafik bilgisini talep eder ise bahsi geçen süreler içerisinde bu talep karşılanabilmektedir.⁴⁶⁹

3.2.3. DNA Analizi

Bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmeler ile birlikte, zaman içerisinde, ceza muhakemesi süreci organlarının bilgiye erişim kaynakları çeşitlenmiş ve bu çeşitlilik beraberinde; adli yardımlaşma başlığı altında, pek çok metodun iş birliği sürecinde rol oynamasına neden olmuştur. Adli iş birliği bakımından, hâlihazırda yürütülmekte olan sınır ötesi ceza muhakemesi süreçleri veya süreç içerisinde gerçekleştirilecek işlemler açısından, özellikle moleküler genetik incelemelerden elde edilen sonuçların delil olarak elde edildiği devletten başka bir devlete gönderilip gönderilemeyeceği ve şayet gönderilebilecek ise ilgili devlette delil olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği önem taşımaktadır.

Yürütülmekte olan ceza muhakemesi ile irtibatlı olarak delil elde etme veya şüpheli ile sanığın DNA kimliğinin tespiti için moleküler genetik incelemelerde kullanılması amacıyla yabancı ülkede bulunan süjeden kıl, tükürük, kan gibi DNA

⁴⁶⁷ Anılan Kanun 23.05.2007 tarihli ve 26530 sayılı, yönetmelik ise 20.11.2007 tarihli ve 26716 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁴⁶⁸ Tezcan, *a.g.m.*, 2019:292.

⁴⁶⁹ Türkiye’de yer sağlayıcısı bulunmayan fakat temsilciliği bulunan Facebook örneğinde, adli makamlarımızın içerikle ilgili trafik ve IP talepleri adli yardımlaşma yoluyla sağlanmaktadır. Bu taleplerden insan hayatının korunması için önemli olan intihara ve öldürmeye teşebbüs, kayıp şahısların bulunması veya çocukların cinsel istismarı gibi suçlarla irtibatlı olanlar acil husus olarak kabul edildiğinden doğrudan temin edilebilmektedir. Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014a:42.

örneklerinin alınması adli yardımlaşma yoluyla sağlanmaktadır.⁴⁷⁰ Ceza muhakemesini yürütmekte olan yabancı devletten Türkiye'ye gelen talepler; bu yöndeki Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti Hakkında Yönetmelik⁴⁷¹ ile DNA verilerinin incelenmesi de dahil olmak üzere ceza muhakemesi süjelerinin beden muayenesi ve vücudundan örnek alınmasına dair düzenlemeler olan, CMK m. 75 ila 80 arasında öngörülen kurallar uygun olarak yerine getirilir ve örnek yabancı devlete gönderilir.⁴⁷² Türkiye'nin

⁴⁷⁰ Bu alanda Avrupa Konseyi, 1992 yılında kriminal yargı çevrelerinde DNA analizlerinin kullanılmasını ve Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin Kişisel Verilerin İşlem Görmesi ve Serbest Dolaşımı Nedeniyle Bireylerin Korunması Hakkında 95/46 sayılı Direktifi ve 97/C 193/02 sayılı DNA Analiz Sonuçlarının Değişimi konulu Konsey Kararı ile Avrupa Birliği üyesi devletlerin aynı standartlarda DNA veri tabanı oluşturmasını, özel koruma sağlayan bir kanun ile verilerin sadece delil elde edilmesinde bağın tesisi, somut bir tehlikenin varlığı veya bir suçun önlememesi amaçlarıyla kullanımının sınırlandırılmasını, hiçbir şekilde başka bir genetik özelliğin tespiti için kullanılmamasını ve suçla mücadele de DNA analiz sonuçlarının ülkeler arasındaki değişimini tavsiye etmiştir. Konsey, 2001 yılında ise 2001/C 187/01 sayılı DNA Analiz Sonuçlarının Değişimi konulu Konsey Kararı ile DNA değişiminin kontrollü, etkili ve sistematik bir biçimde suçla mücadelede esasına olduğuna kani olarak üyeler için zorunlu olan DNA değişim tüzüğünü kabul etmiştir. 8 Şubat 2016 tarih ve 29628 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan ve 1 Eylül 2016 tarihinde yürürlüğe giren Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi'nde; kişi adına tutulan verilerin toplanmasında dürüst davranılmasını, yasaya uygun yöntem kullanılmasını öngörmektedir. İlgili mevzuat için bkz: İnternet: Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the Protection of Individuals with regard to the Processing of Personal Data and on the Free Movement of Such Data. (1995). Web: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31995L0046:en:HTML> Son Erişim Tarihi: 18.04.2022; İnternet: Council Resolution of 9 June 1997 on the Exchange of DNA Analysis Results. (1997). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31997Y0624%2802%29&qid=1650717642359> Son Erişim Tarihi: 18.04.2022 İnternet: Council Resolution of 25 June 2001 on the Exchange of DNA Analysis Results. (2001). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32001G0703%2801%29&qid=1650717677517> Son Erişim Tarihi: 18.04.2022.

⁴⁷¹ Anılan yönetmelik, 1.6.2005 tarihli 25832 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

⁴⁷² Türk hukukunda moleküler genetik incelemeler “*her temas iz bırakır*” prensibinden hareketle olay yerinde mağdur üzerinde bulunan veya olay yerinde elde edilen bulgular üzerinde, olay mahallinde bulunan ve kime ait olduğu tespit edilemeyen parçaların kimlik tespiti ile şüpheli veya sanığın belirlenmesi amaçlarıyla yapılmaktadır. Bunun dışındaki incelemeler, CMK m.76'da sayılı şartların varlığı halinde, çocuğun soy bağı belirlenmesi de dahil olmak üzere, diğer muhakeme süjeleri açısından da uygulanabilmektedir. DNA analizinin kendine özgü bir niteliği olduğu; koruma tedbirinden ziyade, keşif ve bilirkişi incelemesi ile delil toplama özelliği arz ettiği değerlendirilmektedir. İlgili mevzuatta öngörülen vücuttan örnek alma ve moleküler inceleme kuralları için bkz: Şahin ve Göktürk, *a.g.e.*, 2022:55-60; Centel ve Zafer, *a.g.e.*, 2021:340-354; Turhan, *a.g.e.*, 2006:289-299; Gökçen ve diğerleri, *a.g.e.*, 2022:364-370; Ünver ve Hakeri, *a.g.e.*, 2019b:596-637; Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:496-507; Soyaslan, *a.g.e.*, 2020b:265- 272; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021c:428-438; Toroslu ve Feyzioğlu, *a.g.e.*, 2021:247-249; Koca, M. (2006). “Ceza Muhakemesinde Deliller”, *Ceza Hukuku Dergisi*, (2), 220-221; Özbek, V.Ö. (2007). “DNA Verileri ve Türkiye Milli DNA Veri Bankası Kanunu Tasarısı Hakkındaki Görüşlerimiz”. *Ceza Hukuku Dergisi*, (3), 55-57; Kızıllarslan, H. (2007). *Ceza Muhakemesi, Adli Tıp, Adli Bilimlerde Vücutun Muayenesi ve Örnek Alma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 150-178; Atalay, Ö. (2019). “Ceza Muhakemesi Hukukunda Moleküler Genetik İncelemelerin Özel Nitelikli Kişisel Verilerin Korunması Açısından Değerlendirilmesi”, *İstanbul Üniversitesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 7(2), 136-

yabancı devlete göndereceği bu yöndeki talepler ise ilgili devletin mevzuatına uygun olarak yerine getirilmekte ve talep konusu DNA örnekleri veya analiz sonuçları korunaklı bir şekilde Türkiye'ye gönderilmektedir.

Gelecek zaman diliminde işlenecek olan suçların aydınlatılması için ileride yapılacak olan ceza muhakemesi sürecinde, şüpheli veya sanığın kimliğinin tespiti adına; DNA materyalinin elde edilmesine ilişkin CMK'da açık düzenleme bulunmamaktadır. Aksine CMK m.78'de; vücuttan alınan örneğin üzerinde inceleme yapılması, soy bağının veya elde edilen bulgunun ceza muhakemesi süjelerinden kime ait olduğunun tespiti amacıyla sınırlandırılmış, başka tespitler yapılması yönünde incelemeler yasaklanmıştır. Dolayısıyla alınan örnekler üzerinde, başka bir suç için ileride inceleme yapılması engellenmiş durumdadır.⁴⁷³

Öğretide; adli yardımlaşma müessesesinin de temelde, talebin gönderildiği anda, gönderen devlette yürütülmekte olan bir ceza muhakemesinin konusu olan, suçun aydınlatılmasına yönelik olduğu ve bu iş birliği türünün kimliğin tespiti amacıyla ileride yapılacak bir ceza muhakemesi süreci için kullanılamayacağı ifade edilmektedir.⁴⁷⁴ Özbek'e göre de gelecekte yapılacak ceza muhakemesi için verilerin saklanması tedbirinin önleyici bir niteliği bulunmakta ise de asıl amaç bir suçun işlemesinden sonra kısa bir süre içinde sonuca ulaşmak olduğundan ancak Alman Hukukunda olduğu gibi bir düzenleme ile verilerin uluslararası yardım amacıyla kullanılabilmesi mümkündür.⁴⁷⁵ Kanaatimizce hem var olan CMK mevzuatının uygulamaya cevaz vermemesi hem de ceza muhakemesi evresinin bir suçun işlenmesi ile başladığı ve dolayısıyla adli yardımlaşma talebine dayanak ceza

141; Öztürk, B., Kazancı, B.E. ve Güleç, S.S. (2021b). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri*. Ankara: Seçkin Yayınları, 223-266; Aydın, a.g.e., 2014:133-134.

⁴⁷³ Aynı sonuca yol açması ve aslında kişisel verilerin korunması gereken durumlar haricinde mümkün olması gerekirken mevzuatın yasaklaması nedeniyle benzer bir yorum, CMK m. 80 ve 81 yönünden de yapılmaktadır. Bknz: Turhan, a.g.e., 2006:300-301; Koca, a.g.m., 2006:221; Ünver ve Hakeri a.g.e., 2019a:634-637; Öztürk ve diğerleri, a.g.e., 2021b:266-268; Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., 2021:249-250. Mahkumiyet kararı verilmesi halinde farklı yönde görüş için bknz: Özbek ve diğerleri, a.g.e., 2021c:438-444. Alman Hukukunda ise 7.9.1988 tarihli DNA Yoluyla Kimlik Tespiti Hakkında Yasa ve 1997 yılında Almanya Ceza Muhakemesi Kanunu'na da (m.81g) eklenen hükümler ile birlikte, gelecekte yapılacak bir ceza muhakemesi için de DNA analizi yoluyla genetik kimliğin tespiti mümkün hale getirilmiştir. İlgili düzenleme için bknz: Özbek, a.g.m., 2007:65-71; Yenisey ve diğerleri, a.g.e., 2020:80- 83; Korkmaz, İ. (2019). *Kişisel Verilerin Ceza Hukuku Kapsamında Korunması*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 489-507; Saka, R., Çağlayan, R. ve Koca, M. (2020). *Avrupa Birliği Hukuku, İdare Hukuku ve Ceza Hukuku Açısından Kişisel Verilerin İmhası*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 386-402; Dülger, M.V. (2020). *Kişisel Verilerin Korunması Hukuku*. İstanbul: Hukuk Akademisi Yayınevi, 752-763.

⁴⁷⁴ Tezcan ve diğerleri, a.g.e., 2021b:194.

⁴⁷⁵ Özbek, a.g.m., 2007:64,70.

muhakemesinin varlığı olmadan talebin hukuki dayanağının dahi ortadan kalkacağı göz önünde bulundurulduğunda, bu görüşlere katılmak mümkündür.

DNA verileri, suç işleyen kişilerin tespiti ile yakalanmasında sağladığı kolaylık nedeniyle devletler nezdinde giderek farklı alanlarda kullanılmaya ve ülkesel/ulusal veya örgütsel anlamda DNA veri bankaları kurulmaya başlanmıştır. DNA analizi yapılabilmesi için veri bankası kurulması ve bunların soruşturma amaçlı kullanılabilmesi, temel hak ve özgürlüklere önemli bir müdahale oluşturmaktadır. Bu yönüyle veri bankaları, ilgililerin rızası olmadan ve alınan amaç dışında kolayca verilerin elde edilerek kullanılabilecek olması ile veri sahibinin ayrımcılığa uğraması tehlikesini barındırması nedeniyle yasal alt yapı gerektirmektedir. Günümüzde, ulusal bazda; Amerika (Combined DNA Identification System- CODIS), İngiltere, Almanya (DAD) ve Japonya (DNA Data Bank of Japan -DDBJ) gibi devletler ilgili bankalara sahipken halen birçok ülkede DNA veri bankalarının kurulmasına dair yeterince hukuki alt yapı sağlanamamıştır.⁴⁷⁶

Türkiye’de de DNA verilerinin bir veri bankası nezdinde tutularak gerek ceza yargılamasında gerekse kimlik bilgilerinin saptanmasında kullanılabilmesi gerekli görülmüş ve yasal anlamda alt yapı çalışması “*DNA Verileri ve Milli DNA Veri Bankası Kanunu Tasarısı*” ile yapılmıştır. Fakat ilgili kanun tasarısı henüz yürürlüğe girmemiştir.⁴⁷⁷ Tasarı hakkında; genel olarak suç ile mücadelede gerekli olan milli bir DNA bankasına olan ihtiyacı gidereceği, banka bünyesinde kayıtlı olan DNA profillerinin ancak soruşturma, kovuşturma ve özel hukuk uyuşmazlıklarında gerçeğin ortaya çıkartılması veya kimlik tespiti amacıyla kullanılacağını sınırlanmasının yerinde olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca ihtiva edilen hükümlerin

⁴⁷⁶ Yasal olarak kurulan ilk DNA Bankası; 1990 yılında, ABD’de, 12 eyaletin katılımıyla oluşturulmuş olan Combined DNA Identification System’dir. Onu, 1995 yılında, İngiltere izlemiştir. Günümüzde en büyük DNA bankası, İngiltere’de bulunmakta ve arşivde nüfusun yüzde 5’ine denk 3,5 milyon kişinin kaydı bulunduğu bilinmektedir. Avrupa’da 34 ülkede, dünyada ise 76 ülkede DNA veri bankası kurulmuş veya kuruluş aşamasındadır. CODİS hakkında bilgi için bknz: Kızılarşlan, *a.g.e.*, 2007:142-143. DAD hakkında bilgi için bknz: Ünver ve Hakeri, *a.g.e.*, 2019a:632-633; Ulusal bazda DNA veri bankasına örnek olarak bknz: İnternet: DDBJ. (2022). Mainpage, Web: <https://www.ddbj.nig.ac.jp/index-e.html> Son Erişim Tarihi: 18.04.2022.

⁴⁷⁷ Hakeri, H. (2010). “DNA Verileri ve Milli DNA Veri Bankası Kanunu Tasarısı”. *Güncel Hukuk Dergisi*, 10(82), 22. Tasarı metni için bknz: İnternet: DNA Verileri ve Türkiye Milli DNA Veri Bankası Kanunu Tasarısı. (2007). Web: https://www.ttb.org.tr/haberarsiv_goster.php?Guid=665acfee-9232-11e7-b66d-1540034f819c Son Erişim Tarihi: 18.04.2022. Türkiye nezdinde ulusal çapta DNA Bankası bulunmuyor ise de örneğin Hacettepe Üniversitesi DNA/Doku Bankasında, kalıtsal hastalıklarda DNA ve doku analizi amacıyla 2009- 2018 yılları arasında 18.500 DNA örneği ve 1.200 hücre ve doku arşivlenmiştir. Bknz: Gönenç, F.İ. ve Aslanova, K. (2018). “Biyobankalar ve Milli DNA Veri Bankası Kanunu Tasarısı”. *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), 17.

profillerin nerede saklanacağına, ne zaman ve nasıl imha edileceğine dair düzenlemeleri içermemesi; aksine, temel haklar açısından, özellikle özel hayatın gizliliğinde kötüye kullanılabilecek maddelere yer veren düzenlemeler içermesi nedeniyle özellikle CMK m. 80, kişisel verilerle ilgili evrensel ilkeleri ve Anayasa'nın 13 ve 20/3 maddelerinin dikkate alınarak hassasiyetle yeniden, detaylı olarak ele alınması gerektiği ileri sürülmektedir.⁴⁷⁸⁴⁷⁹

Söz konusu taslak metinde, DNA verilerinin yurt dışına transferine ilişkin madde 11'de yer alan metin eksik düzenlenmekle ve madde 11/5'te hiçbir güvence öngörülmeyle sadece suç soruşturması ve kovuşturmasına dair hükümlerin saklı olacağı ifade edilmekle yetinilmiştir. Fakat yabancı ülkelere veri aktarımı konusunda, özellikle zorunluluk ve mütekabiliyet ilkelerine sıkı surette bağlılık ile değerlendirme yapılması gerekmektedir.⁴⁸⁰ Dolayısıyla ilerleyen dönemde Türkiye'de ulusal bir DNA bankası kurulur ise banka verilerinin farklı amaçlar ile yurtdışına aktarımının önüne geçilebilmesi için özel olarak adli yardımlaşma kapsamında genetik verilerin yurtdışına nakli koşullarının ve niteliğinin ayrıntılı şekilde düzenlenmesi gerekecektir.

Uluslararası düzlemde, iş birliği süreçlerine dair örgütsel yapı içerisinde bulunan DNA veri bankalarına örnek olarak suç ve suçlularla mücadelede INTERPOL tarafından kullanılan veri sistemi⁴⁸¹ ve EUROPOL⁴⁸² nezdinde

⁴⁷⁸ Eleştirilerden biri de tasarıda; DNA verilerinin ırk, renk, cinsiyet, inanç veya başka tercihler ile ilgili olarak işlenemeyeceği, aktarılamayacağı ve kullanılmayacağına dair açık düzenleme yapılmamış olmasıdır. Zira elde edilen veriler, ticari yaşamda özellikle sigorta sektöründe kullanıldığında şirketlilerin bazı kişileri sigorta etmekten kaçınabileceği veya hastalık riskleri nedeniyle yüksek miktarda sigorta bedeli isteyebilmeleri ihtimalini doğuracaktır. DNA Bankası hakkındaki tartışmalar için bkz: Tanrikulu, *a.g.e.*, 2014:335; Koca, *a.g.m.*, 2006:221; Gönenç ve Aslanova, *a.g.m.*, 2018:25-28. Genel olarak DNA ver tabanlarına yönelik riskler için bkz: Himberg, K. (2006). "Ceza Adalet Sisteminde DNA Veritabanı: Potansiyeli ve Riskleri", *Hukuki Perspektif Dergisi*, (8), 53; Özbek *a.g.m.*, 2007:71-76; Kızıllarlan, *a.g.e.*, 2007:148-149; Atalay, *a.g.m.*, 2019:155-159; Erbaş, R. (2017). "The Tension between Genome Privacy and Criminal Justice in the Wake of DNA Databases". *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 5(2), 163-178; Turhan, *a.g.e.*, 2006:301; Atalay, *a.g.m.*, 2019:180-181.

⁴⁷⁹ Veri sonsuza kadar muhafaza edilememekte ve mutlaka nasıl saklanacağını kanun ile öngörülmesi gerekmektedir. Bu durumun en güzel örneği ise CMK 75 vd. hükümlerine göre alınan biyolojik verilerin ne şekilde ve ne zaman imha edileceğinin belirlenmiş olmasıdır. Bu zorunluluk kişisel verilerin korunması hukukuna göre ilgili mevzuatta öngörülen veya işlendikleri amaç için gerekli olan süre kadar muhafaza edilme ilkesine tekabül etmektedir bkz: Öztürk, B., Seyhan, S. ve Çalışkan-Altınok, E. (2021c). *Kişisel Verilerin Korunması Hukuku Teorik ve Pratik Çalışma Kitabı*. Ankara: Seçkin Yayınları, 55-59; Korkmaz, *a.g.e.*, 2019:127-128; Atalay *a.g.e.*, 2019:142-143; Dülger, *a.g.e.*, 2020:282-292.

⁴⁸⁰ Atalay, *a.g.m.*, 2019:156.

⁴⁸¹ DNA Veri Bankasına ilişkin INTERPOL'ün 2004 tarihli Hague programında ve 2005 tarihli Prüm Anlaşması'nda hükümler bulunmaktadır. 2008 yılı itibariyle tüm üye devletler yönünden,

oluşturulan analiz sistemi gösterilebilir.⁴⁸³ EUROPOL nezdindeki analiz sisteminde; sadece potansiyel şüpheli, sanık veya hükümlülere ilişkin veriler değil aynı zamanda potansiyel tanık, mağdur, bağlantılı veya refakat eden kişiler ve suçlarla ilgili bilgi verebilecek kişilere ilişkin bilgiler de kayıt altında tutulmaktadır.⁴⁸⁴ Veri

İnternational DNA Gateway oluşturulmuştur. Bu veri tabanında, şahısları fiziksel ya da psikolojik karakteristik nitelikleri ile hastalık veya taşıyıcılık özellikleri bulunmakta, iki ya da fazla ülkenin veri paylaşımında bulunmasına, sistemde toplanan verinin uygun şekilde karşılaştırılmasına imkân sağlanmakta ve 84 ülkenin katkısıyla 247.000 profilden fazla veri tutulmaktadır. Detaylı bilgi için bkz: İnternet: INTERPOL. (2022d). Databases, Web: <https://www.interpol.int/How-we-work/Databases>, Son Erişim Tarihi: 16.12.2021; İnternet: INTERPOL. (2022e). DNA, Web: <https://www.interpol.int/How-we-work/Forensics/DNA>, Son Erişim Tarihi: 16.12.2021; İnternet: INTERPOL. (2009). *Global DNA Profiling Survey: Results and Analysis 2008*. Lyon: INTERPOL DNA Unit, Web: www.dnaresource.com/documents/2008INTERPOLGLOBALDNASURVEYREPORTV2.pdf Son Erişim Tarihi: 18.04.2022.

⁴⁸² Avrupa Polis Ofisi olarak bilinen EUROPOL, Avrupa Birliği üye devletleri ile birliğin ortaklık kurduğu diğer ülkelerin güvenlik güçleri arasında; uluslararası organize suçlar, terörizm ve bu kapsamda sınıraşan insan kaçakçılığı ve insan ticareti suçlarında iş birliği ve etkili çalışma ortamı sağlamak amacıyla kurulmuş bir birimdir. Merkezi Hollanda'nın Lahey kentinde bulunan ve 1 Temmuz 1999 tarihinde kurulan Ofis, 1.1.2010 tarihi itibarıyla bir AB Kuruluşu olarak faaliyet göstermektedir. Türkiye EUROPOL üyesi olmamakla birlikte, 18 Mayıs 2004 tarihinde imzaladığı bir iş birliği anlaşması ile bu birim ile karşılıklı bilgi alışverişinde, iş birliğinde bulunmakta ve stratejik düzeyde ortaklık yürütmektedir. Mevcut olan Stratejik iş birliği anlaşmasının daha etkin olarak uygulanabilmesi ve ileride imzalanması hedeflenen operasyonel iş birliği sürecine katkıda bulunacağı değerlendirildiğinden, 21 Mart 2016 tarihinde EUROPOL merkezinde görev yapmak üzere “İrtibat Görevlisi” görevlendirilmesine dair anlaşma imzalanmıştır. Operasyonel düzeyde iş birliği anlaşması imzalanması sürecinin başlayabilmesi için Europol Sözleşmesinde belirtilen kriterlere uygun Kişisel Verilerin Korunması ile ilgili bir mevzuatın yürürlükte bulunması gerekmektedir. Bu kapsamda 24.03.2016 tarih ve 6698 Sayılı “Kişisel Verilerin Korunması” kanununun Resmi Gazete’de yayınlanmasının akabinde, operasyonel iş birliği anlaşması çalışmalarını başlatmak amacıyla EUROPOL nezdinde gerekli girişimlerde bulunulmuştur. EUROPOL’ün çalışma alanı; örgütlü bir suçun işlendiğine dair somut belirtilerin varlığı, en az iki veya daha fazla üye ülkenin etkilenmesi ve büyüklük, önem ve sonuçları itibarıyla üye devletlerin ortak yaklaşımına ihtiyaç duyulan, yasadışı uyuşturucu ticareti, yasadışı göç şebekelerinin katıldığı suçlar, yasadışı motorlu taşıt ticareti, çocuk pornografisi, her türlü insan ticareti, para ve ödeme araçları ile ilgili kalpazanlık, radyoaktif ve nükleer maddelerin yasadışı ticareti, terörizm suçları ve bu suç türleri ile bağlantılı kara para aklama faaliyetinin varlığı şartlarının mevcudiyetine bağlıdır. EUROPOL Bilgi Sisteminde; 2009/371/JHA sayılı karar gereği, örgütün görev alanına giren suçları işlendiğinden şüphe edilen ve ceza alan kişiler ile suç işleyeceğine dair ciddi istihbari bilgiler edinilen kişilere dair DNA verileri tutulmaktadır. Detaylı bilgi için bkz: İnternet: EUROPOL. (2022a). EUROPOL History, Web: <https://www.europol.europa.eu/about-europol/history>, Son Erişim Tarihi: 18.04.2022; İnternet: EUROPOL. (2022b). About EUROPOL, Web: <https://www.europol.europa.eu/about-europol> Son Erişim Tarihi: 18.04.2022.

⁴⁸³ DNA analizi veyahut profil çıkarma faaliyetleri gerçekleştiriyor olsa da Schengen Bilgi Sistemi; Cezai Konularda Polis ve Adli İş Birliği Alanında Schengen Bilgi Sisteminin Kurulması, İşleyişi ve Kullanımı Hakkında (EU) 2018/1862 Sayılı Tüzük’de öngörülen hükümler ile adli yardımlaşma kapsamında aranan kişilere dair talep eden devlete bilgi paylaşımında bulunurken ilgili şahsın fotoğrafını, yüz görüntüsünü, DNA’sını veyahut ilgilinin başka türlü tespit imkânı bulunmadığında parmak izi verilerini paylaşmaktadır. Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, a.g.e., 2021:57.

⁴⁸⁴ Ceza muhakemesi süreçlerine ilişkin anılan bilgilerin veri bankasında tutulmasının hukuki dayanağı, EUROPOL Sözleşmesi m. 10/1 n. 1-5’dir. Depolanan veri içeriklerine ilişkin düzenlemeler, Konsey tarafından çıkartılan “Europol Tarafından Yürütülen Analiz Amaçlı Çalışma Dosyaları Hakkında İcra Hükümlerinde” yer almaktadır. Depolanan ve analiz amacıyla kullanılacak veriler arasından “genel stratejik veriler” ve “belirli bir olaya özgü veriler” olmak üzere ayırım yapılmaktadır. EUROPOL’ü

bankasında; potansiyel şüpheli, sanık veya hükümlüler hakkındaki DNA bilgisine ek olarak kimlik teşhisine yarayan kimlik/pasaport/ fotoğraf/ parmak izi/kan grubu ve diş izleri gibi bilgiler de tutulmaktadır. Söz konusu veriler, EUROPOL Sözleşmesi 10/6 hükmü gereğince, doğrudan üye devletin bağlantılı memurları tarafından girilmektedir.

EUROPOL veri bankasında bulunan veri çeşitliliği, özellikle hedef kişinin yaşam biçimine yönelik pek çok bilgi içerdiğinden, özel hayatına müdahale içermektedir. Toplanan verilerin somut ve var olan bir alana ilişkin olmaması nedeniyle doğruluğu veya gerçeğe uygunluğu da saptanamamaktadır. Bu kapsamlı kişilik profili oluşturma çalışması, şüpheli olmayan kişilerin müdahaleye tabi tutulma tehlikesi ile insanın sınırsız bir biçimde kamusal otorite tarafından obje durumuna indirgenmesine neden olacağı düşüncesiyle eleştirilmektedir.⁴⁸⁵

Var olan uygulamanın EUROPOL müdahalesine tabi olan kişiler ile şüpheli olmayan kişiler arasındaki sınırın da belirsizliği ve toplumu oluşturan herkesin müdahaleye maruz kalabileceği tehdidi karşısında; Avrupa Birliği Veri Koruma İzleme Örgütü (Avrupa Veri Koruma Denetçisi – EDPS) EUROPOL’e 3 Ocak 2022’de, bir suç faaliyeti ile bağlantısı olmayan kişilere dair verilerin silinmesi için belirlenmiş bir son tarih olmadan tutulmasını, insan hakları açısından riskli bularak söz konusu verilerin silinmesi emrini bildirmiştir. (*Veri Öznesi Kategorizasyonu*). EDPS; EUROPOL’ün hassas verileri işlemesiyle ilgili Nisan 2019’da başlayan soruşturması sonucunda, bildiride kişisel verilerin filtrelenmesi ve çıkarılması için altı aylık bir saklama süresi, ayrıca sınır ötesi kolluk kuvvetlerine, bir ceza soruşturmasıyla bağlantılı olabilecek herhangi bilginin potansiyel olarak kaldırılması için veri tabanlarını uyarlaması ve gözden geçirmesi için bir yıl süre verilmesine de karar verilmiştir.⁴⁸⁶

kuran sözleşme, 1 Ocak 2010’da yürürlüğe giren 6 Nisan 2009 tarih ve 2009/371/JHA sayılı EUROPOL’ün Kuruluşuna Dair AB Konsey Kararı’yla yürürlükten kaldırılmıştır. Kurucu sözleşme için bkz: İnternet: Convention based on Article K.3 of the Treaty on European Union, on the Establishment of a European Police Office (Europol Convention). (1995). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A41995A1127%2801%29> Son Erişim Tarihi: 18.04.2022. 6 Nisan 2009 tarihli Konsey Kararı için bkz: İnternet: Council Decision of 6 April 2009 establishing the European Police Office (EUROPOL). (2009). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32009D0371> Son Erişim Tarihi: 18.04.2022.

⁴⁸⁵ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:194.

⁴⁸⁶ Bildiri için bkz: İnternet: EDPS orders Europol to erase data concerning individuals with no established link to a criminal activity. (2022). Web: <https://edps.europa.eu/data-protection/our->

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de S. ve Marper – Birleşik Krallık⁴⁸⁷ kararından itibaren geliştirdiği içtihadı ile herhangi bir suça karışmamış veya suç işlediği kanıtlanmamış kişilerin hücre örneklerinin ve DNA verilerinin ileride suç soruşturması amaçlı kullanılmak üzere saklanması kamusal ve bireysel çıkarlar arasında bulunması gereken dengeyi bozduğunu, suç işlediği ispatlanan kişiler açısından ise söz konusu verilerin belirsiz süreli bir zaman içinde depolanmasının AİHS'in 8. maddesine aykırı olduğunu kabul etmektedir. Mahkeme; ayrıca M.N. ve Diğerleri/ San Marino (para.51), Goggins ve Diğerleri/ İngiltere (para. 55), Peruzzo ve Martens /Almanya (para.42 ve 49), Aycaguer /Fransa (para. 34, 38, 44 ve 45), G.B.S./İsviçre (para.93), İbid (para.75), Lenader/ İsviçre (para.48) ve Kopp/İsviçre(para.53) kararlarında; yetkililerce tutulan kişisel bilginin özel hayat kapsamına girip girmediği belirlenirken ilgili bilginin kaydedildiği ve tutulduğu spesifik bağlamı, kayıtların mahiyeti ve bilgiden elde edilecek sonuçları kullanma, işleme ve imha şekillerinin dikkate alınması gerektiği ifade etmiştir. Ayrıca DNA profillerinin ciddi miktarda kişisel veri içerdiğinin, DNA bankaları belgelerinin hassas belge içerip içermediklerinden bağımsız olarak şüphesiz bir kişiyi ilgilendirir kişisel belge niteliğinde değerlendirerek işlem yapma mecburiyetine sahip olduğunun ve devletin bu konuda getirdiği yasal düzenlemelerin dahi bilginin mahiyeti dikkate alınarak yorumlanması gerektiğinin altı çizilmiştir.⁴⁸⁸

AİHM'in bahsi geçen içtihadını, 13.02.2020 tarihli ve 45245/15 başvuru numaralı Gaughran/Birleşik Krallık başvurusunda; mahkeme alkollü araç

work/publications/investigations/edps-orders-europol-erase-data-concerning_en Son Erişim Tarihi: 18.04.2022.

⁴⁸⁷ Mahkeme, anılan 4.12.2008 tarihli kararında; özellikle beraat eden başvuru sahiplerinin parmak izleri, hücre örnekleri ve DNA bilgilerinin cezai takibat bittikten sonra işlenmeye devam etmesinin ve bu verilerin yetkililerce etnik köken araştırması için kullanılmasını sözleşmenin 8. maddesindeki özel hayat hakkına müdahale olduğuna karar vermiştir. Karar için bkz: Doğru, O. ve Nalbant, A. (2013). *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar*. Cilt: 2. Ankara: Legal Kitabevi, 5. İnternet: European Court of Human Rights. (2008). Case of S. And Marper V. The United Kingdom, Strasbourg. Web: <https://rm.coe.int/168067d216> Son Erişim Tarihi: 19.04.2022. Marper kararı ile ortaya çıkan tartışmalara bir cevap olarak İngiltere ve Galler'de 2013 senesinde Özgürlüklerin Korunması Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bunun sonucu olarak suçla ilişkisi bulunmayan kişilerden alınan 1.7 milyonun üzerinde DNA profili veri tabanından silinmiş, 7,753,000 DNA örneği de yok edilmiştir. İnternet: National Police Chief's Council. (2014). "National DNA Database Annual Report 2012/13". Web: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/252885/NDNAD_Annual_Report_2012-13.pdf Son Erişim Tarihi: 19.04.2022.

⁴⁸⁸ Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:268- 269. Kararlar için bkz: Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. (2019). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 8 Rehberi – Özel Hayata ve Aile Hayatına, Konuta ve Haberleşmeye Saygı Hakkı, 41-42.

kullanmakla suçlanan kişinin DNA'sının, parmak izlerinin ve fotoğrafının belirsiz süreli olarak muhafaza edilmesini sözleşmenin 8. maddesinin ihlal ettiğine karar vererek sürdürdüğü görülmektedir. Kararda incelenmesi gerekenin tek başına veri imhası için belirlenen süre olmadığına ve güvence öngörülüp görülmeyeceğinin de ayrıca irdelendiğine dikkat çekilmiştir.⁴⁸⁹Yargıtay kararlarında; bu hususa, DNA örneklerinin saklanmasıyla herhangi bir yasal dayanağı olmadığı, adli soruşturma sebebiyle alınan örnekler üzerinde yapılan inceleme sonuçlarının bir sisteme kaydedileceğine dair mevzuatımızda bir hüküm bulunmadığına dikkat çekilerek yer verilmektedir.⁴⁹⁰

Türkiye’de, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu’nu yakın zamanda yürürlüğe girmiş olmasına rağmen anılan kanunun AB standartlarına aykırı hükümler ihtiva etmesi ve ülkemizde gerekli veri koruma yükümlülüklerinin yerine getirilmemiş olması sebebiyle ülkemiz, uluslararası arenada güvenli ülke olarak kabul edilmemektedir. Bu kabul, Kişisel Verilerin İşlenmesinde ve Bu Tür Verilerin Serbest Dolaşımına Dair Bireylerin Korunması Direktifinin (95/46/EC) 25. maddesinde yer alan; yeterli korumanın olmadığı ülkelere veri transferinin yasaklanmasına ilişkin emredici hükme dayanmaktadır. İlgili komisyon, veri koruma konusunda güvenli olmadığını işaret ettiği ülkeler için tüm birlik devletlerini gerekli tedbiri almakla yükümlü kılmaktadır. Dolayısıyla özellikle EUROPOL nezdinde, ülkemizin ileride işlenebilecek bir suç ile irtibatlı olarak DNA veri bankasına başvurması mümkün değildir. Türkiye’nin yabancı ülkelere bulunan DNA bankalarına başvurarak veriye ulaşabilmesi noktasında da yine kişisel verilerin korunması hukuku kapsamında, engelleme ihtimali çok yüksektir. Zira AB

⁴⁸⁹ Karar için bkz: Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021c:189.

⁴⁹⁰ Yargıtay 17. Ceza Dairesi 1.11.2016 tarihli 2016/10020 Esas 2016/11226 Karar sayılı ilamında “...sanığın daha evvel işlediği başkaca bir suç nedeniyle hukuka uygun olarak alınıp alınmadığı dahi tespit edilmemiş vücut örnekleri üzerinde yapılan çalışma sonucu elde edilen genotip özelliklerinin hukuka aykırı olarak bir sisteme kaydedildiği ve yargılama konusu olayda olay mahallinde bulunan çorap üzerinden alınan epitel hücreler üzerinde genotip incelemesi yapılarak sisteme yüklenen sonuçlarla karşılaştırılıp sanığa ait olduğunun tespit edilmesinin CMK md. 217/2’de öngörülen “Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir” hükmüne açıkça aykırı olduğu sabit görülmüş ve bu gerekçelerle ilk derece mahkemesi kararının bozularak beraat hükmü verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

standartları; günümüzde, pek çok devlet tarafından, kişisel verilerin korunmasında asgari standart olarak benimsenmektedir.⁴⁹¹

3.2.4. Sınır Ötesi Gözetleme ve Sıcak Takip

Uluslararası ceza hukukunun doğası gereği, genel ilke olarak bir devletin veya ulus üstü organın kolluk görevlilerinin bir başka egemen devlette soruşturma işlemleri yürütmesine, egemenlik yetkisi kullanımı ve direk müdahale etkisi içermesi nedeniyle izin vermemektedir. Başka bir devlette egemenlik yetkisi kullanımı anlamına geldiğinden, sınır ötesi gözetleme ve sıcak takip de uluslararası hukukun genel bir ilkesi olarak kabul edilmemektedir. Bununla birlikte; ceza muhakemesi süreçlerinin artık bir devletin ülkesi ile sınırlı görme olanağının kalmamış olması sonucu, yetkili muhakeme organlarından kaçan süjenin yakalanması için gerekli tedbir ve işlemlerin muhakemenin yürütüldüğü devletin egemenlik alanı dışında sona ermesine neden olmaktadır.⁴⁹² Ceza muhakemesi organlarının, yetki alanları dışında, bu içerikte tedbire başvurabilmesi veya işlemleri yürütebilmesi ancak bu konuda ikili veya çok taraflı uluslararası sözleşmeler ile sınır ötesi gözetleme ve sıcak takibe ilişkin düzenleme yapılmasına bağlıdır.

Sınır ötesi gözetleme ve sıcak takip ile bir devletin kolluk birimleri, istisnai olarak komşu başka bir devlette soruşturma yapmakta, normal şartlarda sadece kendi ülkelerinde geçerli olan uzun süreli ve ilgilinin yaşam ilişkilerinin kapsamlı olarak inceledikleri gözetleme yetkilerini yabancı komşu bir devletin egemenlik sahasında kullanmaktadır.⁴⁹³ Örneğin; bir geminin denize sınırı olan devlete dair iç hukuktaki düzenlemeleri ihlal ettiğini gösterir haklı nedenin varlığı halinde, açık denizlerde bulunan gemiler bakımından kesintisiz takibin uygulanmasına sınırlı kurallar ve uluslararası hukukun genel ilkeleri çerçevesinde kabul edilmektedir. Fakat bu

⁴⁹¹ Dülger, *a.g.e.*, 2020:356-358. Kişisel verilerin AB'den AB sınırları dışında üçüncü bir devlete veya uluslararası kuruluşlara aktarılması hususunda detaylı açıklamalar için bkz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:145- 150.

⁴⁹² Erdem, *a.g.e.*,2004:260.

⁴⁹³ Daman, M. (2008). "Cross- Border Hot Pursuit in the EU", *European Journal Of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 16(2), 176. Ulusal sınırlar içerisindeki uzun süreli observasyon için bkz: Erdem, M.R. (2001). *Ceza Muhakemesinde, Organize Suçlulukla Mücadelede Gizli Soruşturma Tedbirleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 49-53; Geleri, A. ve İleri, H. (2003). *Organize Suçlarla Mücadelede Gizli ve Örtülü Yaklaşımlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 68-70.

durumda dahi geminin açık denizler dışında bir başka devletin egemenlik alanına (karasularına) girmesi halinde; sıcak takip son bulmak zorundadır.⁴⁹⁴

Sınır ötesi gözetleme ve sıcak takip konusundaki ilk örnek 27.06.1962 tarihli Benelüks Suçluların İadesi ve Adli Yardımlaşma Sözleşmesi'nde yer almaktadır. Sözleşmenin 27. maddesine göre; zaruret halinde, on millik bir mesafe içerisinde sıcak takip yetkisinin kullanılması kabul edilmiştir. Sıcak takip yetkisi, 29.4.1969 tarihli Ekonomik ve Mali Suçlara İlişkin Benelüks Sözleşmesi'nin 17. maddesi ile daha da genişletilmiştir.⁴⁹⁵

Zaman içerisinde; Almanya ve Fransa arasında, 2.12.1966 tarihinde meydana gelen Sombori olayı sonrası, Benelüks uygulamasından örnek alınarak hazırlanan Schengen Anlaşması'nda⁴⁹⁶ da taraf devletler, egemenlik haklarından feragat ederek

⁴⁹⁴ Sıcak takip hakkı, deniz hukukunda yerleşmiş tarihsel bir haktır. Açık denizlerdeki sıcak takibe ilişkin kurallara örnek olarak 29.04.1958 tarihli Açık Denizler (Cenevre) Sözleşmesi 23. madde ve 10.12.1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi 111. madde gösterilmektedir. Türkiye, anılan iki sözleşmeye de taraf değildir. 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesinin 111. maddesine göre; iç sularında, takımda sularında ya da bitişik bölgesinde yasaları ve yönetmelikleri çiğnemen bir devlet, suçu işleyen gemiyi açık denize kadar takip edebilir, durdurabilir ve gerekli işlemleri yapabilir. İzleme hakkını kullanan devletin bu izlemeyi radarla değil, gözle yapması; gemiyi kendi deniz alanlarını henüz terk etmemişken izlemeye başlaması, takibi yetkili devlet gemileri ile gerçekleştirmesi ve izlemenin hiçbir şekilde kesintiye uğramaması gerekmektedir. Deniz hukukundaki bu hakkın kara ülkesinde veya hava sahasında da geçerli olup olmadığına dair görüşler bulunmaktadır. Denizde veya karada gerçekleşecek takibin hemen suç işlendikten sonra başlaması, gözle yapılması, kesintiye uğramaması ve en önemlisi, ülkesinde devam edeceği devletin açık rızasının varlığı; bu hakkın kullanılabilmesi için şart olarak kabul edilmektedir. Sözleşmelerde belirtilmese de izlemenin fiil ile orantılı biçimde gerçekleşmesi gerekir. Örneğin, 2010 yılında yaşanan Mavi Marmara olayı; 2011 tarihli Palmer raporunda, saldırı öncesi uyarı yapılmaması ve aşırı güç kullanımı nedeniyle aşırı bulunmuştu. Bknz: Pazarcı, *a.g.e.*, 2021:305-306; Aksar, *a.g.e.*, 2021c, 95-96. Akutay, S.S. ve Ateş D. (2013). "Türkiye'nin Sınır Ötesi Operasyonlarının Hukuki Çerçevesi". *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 27(3), 132; Hancılar, Ö. (2021). "1983-1987 Kuzey Irak'taki Türk Sınır Ötesi Operasyonlarının Hukukiliği". *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (46), 353.

⁴⁹⁵ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:197; Bozkurt ve Köktaş, *a.g.e.*, 2021:433. Benzer başka bir düzenleme, 18.12.1997 tarihli Gümrük Yönetimlerinin Gümrük Alanında İş Birliği ve Karşılıklı Yardımlaşmaları Hakkındaki Sözleşmede yer almaktadır. Bknz: Erdem, *a.g.e.*, 2004:260.

⁴⁹⁶ Schengen Anlaşması terimi, 1985 ve 1990 yıllarında Avrupa devletleri arasında imzalanan ve katılımcı ülkeler arasındaki sistematik sınır kontrollerinin kaldırılmasını ele alan iki anlaşma için kullanılmaktadır. Amsterdam Antlaşması ile iki anlaşmanın kendisi ve bunlara dayanarak çıkarılan tüm kararlar Avrupa Birliği hukukuna dahil edilmiştir. Bu düzenlemeler bütünü, 20 Mayıs 1999 tarihli Konsey Kararı (1999/435/EC) ile Schengen Müktesebatı olarak anılmaktadır. 1990 tarihli anlaşmanın 39 ila 47. maddeleri iş birliğine dair düzenlemeler getirmektedir. Schengen Anlaşması'nın kendisi de dahil olmak üzere bu müktesebatta müteakip değişiklikler, Avrupa Birliği düzenlemeleri şeklinde yapılmıştır. Schengen kurallarının oluşturulmasındaki temel amaç, Avrupa ülkeleri arasındaki fiziki sınırların kaldırılmasıdır. Schengen kuralları, 400 milyonun üzerindeki nüfusu ve toplam 4.268.633 km²'lik bir alanı kapsayan çoğu Avrupa ülkesinde geçerlidir. AB üyesi olmayan üç devlet (İzlanda, Norveç ve İsviçre) de dahil olmak üzere, toplam 28 ülke Schengen kurallarına tabidir ve 24'ü şimdiye kadar bunları uygulamıştır. Anlaşma hakkındaki detaylı bilgi için bknz: İnternet: Web: <https://www.lawinsider.com/contracts/> , Son Erişim Tarihi: 20.04.2022; İnternet: Schengen Visa. (2022). Schengen Agreement, Web: <https://www.schengenvisa.info/schengen-agreement/> Son Erişim Tarihi: 20.04.2022.

anlaşmaya taraf diğer bir devlete, belirli koşullar dahilinde, kendi egemenlik sahasında sınır ötesi observasyon ve sıcak takip olanağı tanımıştır.⁴⁹⁷

Avrupa Konseyi, Schengen Anlaşması'nı baz alarak CİKAYAS'a Ek 2 Nolu Protokol'ün 17. maddesi ile protokole taraf devletler arasında sınır ötesi gözlem yapılması konusunda bentlere yer vermiştir.⁴⁹⁸ Hükme göre, taraf devletlerden birinin polis memurları, suç soruşturması çerçevesinde, suçlu iadesi gerektirecek bir suçta yer aldığı farz edilen bir kişiyi veya yukarıda bahsedilen kişinin kimliğinin ve bulunduğu yerin saptanmasına neden olacağına kesinlikle inanılan kişiyi, kendi ülkelerinde gözlem altında tutabilecek ve polis memurları karşı tarafın daha önceden bildirdiği yardım isteğine karşılık olarak bu ülkede gözlemlerini sürdürmeleri için tam olarak veyahut izin şartına bağlı olarak yetkilendirilebilecektir.

Mukayeseli hukuka bakıldığında, pek çok devletin uluslararası adli yardımlaşma kanunlarında sınır ötesi gözetleme ve sıcak takibe yer verildiği görülmektedir. Örneğin; İngiltere Uluslararası İş Birliği Yasası m. 83-85,⁴⁹⁹ Hollanda Adli Yardımlaşma Kanunu m. 55/1⁵⁰⁰ ve Romanya Ceza Alanında Uluslararası İstinabeye İlişkin Kanunun m.1878-1879-18710⁵⁰¹ olduğu gibi AB üyesi devletler arasında, Schengen Anlaşması hükümleri doğrultusunda yapılan düzenlemelere yer verildiği fakat AB üyesi olmayan bir devletle üye ülke arasında bu adli yardımlaşma metodunun nasıl gerçekleştirileceğine dair hüküm ihtiva edilmediği tespit edilmiştir. Böyle bir durumda, somut olaydaki devletler, CİKAYAS 2 Nolu Ek Protokol'e taraf ise ilgili maddeyi; devletlerden biri ya da her ikisi de anılan protokole taraf değil ise aralarında var olan ya da yeni yapacakları bu konuya özgü veyahut adli yardımlaşma

⁴⁹⁷ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:197. Schengen Anlaşması'nda öngörülen sınır ötesi gözetleme ve sıcak takibin bugünkü halini alması, 19 Temmuz 2005 tarihli Avrupa Birliği Üye Devletleri arasında, özellikle iç sınırlarda polis iş birliğinin geliştirilmesine ve Schengen Anlaşmasının Uygulanmasına İlişkin Sözleşmenin Değiştirilmesine İlişkin Konsey Kararı Önerisi (COM 2005 317) ve yapılan değişiklikler ile olmuştur. Konsey kararı önerisi için bkz: İnternet: Commission of the European Communities. (2005). Council Decision on the Improvement of Police Cooperation between the Member States of the European Union, Especially at the Internal Borders and Amending the Convention Implementing the Schengen Agreement, Web: <https://www.statewatch.org/media/documents/news/2005/jul/com-317-pol-sch-05.pdf> Son Erişim Tarihi: 20.04.2022.

⁴⁹⁸ CİKAYAS'ın ilgili hükmüne bazı devletlerce (örneğin; Belçika tarafından kontrollü teslimat, gizli soruşturmalar ve müşterek soruşturma ekiplerinin kurulmasını da kapsayacak şekilde) katalog suç uygulanacağına dair çekince koyulmuştur. Bu suçlar silah ve uyuşturucu ticareti, insan ticareti, pedofili ve terörizm gibi tahdidi olarak sayılmaktadır. Bknz: İnternet: Council of Europe, *a.g.e.*, 2022e.

⁴⁹⁹ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014c:708-709.

⁵⁰⁰ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014c:372.

⁵⁰¹ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014c:1391-1392.

genelinde bir sözleşme ile sınır ötesi gözetleme ve sıcak takibi uygulayabileceklerdir. Başka bir ihtimalde ise Schengen Anlaşması'na veya CİKAYAS Ek 2 Nolu Protokol'e taraf olmakla birlikte, devletler kendi aralarında sınır ötesi gözetleme ile ilgili uygulanma kapsamını genişletme veya ilave tedbirleri kabul etme konusunda özgür bırakıldığından, yeni suç tipleri için de bu adli yardımlaşma metodunun kullanılmasını öngörebilmektedir.⁵⁰²

Türk hukuku açısından ise CİKAYAS'a Ek 2 Nolu Protokol'ün 17. maddesi dışında; yabancı devletler ile yapılan ikili adli yardımlaşma veyahut iş birliği sözleşmelerinde, bu adli yardım kurumuna nadiren yer verildiği görülmüş ve 6706 sayılı Kanunun hazırlık aşamasında oluşturulan kanun ön taslak metninde de sınır ötesi gözetleme ve sıcak takibe dair hüküm bulunmadığı tespit edilmiştir.

3.2.4.1. Sınır ötesi gözetleme

Sınır ötesi gözetleme faaliyetleri açısından temel düzenleme olan Schengen Anlaşması'nın 40. maddesinde, gözetleme faaliyetinin aciliyeti konusunda ayırım yapılarak farklı usul kuralları öngörülmüştür. Anılan hükme göre, Schengen Anlaşması'na taraf devletlerin kolluk görevlileri; kendiliğinden, acil durumlarda herhangi bir adli yardımlaşma talebi olmaksızın, ülkelerinde yürütülmekte olan bir ceza soruşturması kapsamında ve gözetleme faaliyeti sırasında gözetledikleri şahısların bir başka taraf komşu ülkeye kaçmaları halinde gözetlemeye bu komşu devletin egemenlik sahasında devam edebilmektedir.⁵⁰³

CİKAYAS Ek 2 Nolu Protokol'ün 17. maddesinde de benzer bir hükme yer verilmiş fakat gözetlenen ve gözetlenmeye devam edecek kişi bakımından spesifik olarak iadeye elverişli suçta yer aldığı farz edilen veya bu kişinin kimliğinin veya yerinin saptanmasına kesinlikle neden olacak kişi belirlemesi yapılmıştır. Bu

⁵⁰² CİKAYAS 2 Nolu Ek Protokol m. 17/4 gereği; taraf devletler, aralarında herhangi bir anlaşmanın mevcut olmadığı durumlarda protokolün sınır ötesi gözetleme adına öngördüğü gerekleri yerine getirebilmek için belirlenen makamlardan her birinin isim ve adresini, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne imza sırasında veya tasdik, kabul, onay veya taraf olma belgesini tevdi ederken bildirebilmekte; sonradan herhangi bir zamanda ve öngörülen usullerce beyannamenin koşullarını değiştirebilmektedirler bkz: İnternet: Ceza İşlerinde Karşılıklı Yardım Avrupa Sözleşmesi'ne İkinci Ek Protokol. (2001). Web: https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktarafli/soz/ak/turkce/182_tur.pdf Son Erişim Tarihi: 20.04.2022. Benzer şekilde, SUA m. 40/6'a göre; anlaşmaya taraf devletler, karşılıklı mutabakata vararak uygulama alanını genişletebilir ve tedbirlerin icrasına ilişkin ek düzenlemeler yapılmasını kararlaştırabilir.

⁵⁰³ Daman, *a.g.m.*, 2008:179; Boister, *a.g.e.*, 2012:168; Erdem, *a.g.e.*, 2004:261.

bağlamda, sınır ötesi gözetleme; yürütülen muhakeme faaliyeti çerçevesinde şüphelilerin kolluk görevlileri tarafından, gizlice takip edilmesi veya sınır ötesinde gözetlemeye alınması ile bu şahısların muhtemel plan ve amaçlarının ortaya çıkartılmasını sağlayan bir kurum olarak tanımlanabilir.⁵⁰⁴

Shengen Anlaşmasını Uygulayan Sözleşme (CISA)⁵⁰⁵ m. 59, Schengen Sözleşmesi m.40 ve CİKAYAS Ek 2 Nolu Protokol m. 17/1’de öngörüldüğü üzere; acele olamayan durumlarda, taraf devletlerden birinde yürütülmekte olan iadeye elverişli bir suç⁵⁰⁶ işlediği şüphesi altındaki bir veya birkaç kişi hakkında gözetleme faaliyeti başlatılması akabinde ilgili kişilerin komşu ve anlaşmalara taraf diğer bir devlete kaçmaları halinde, kaçtıkları komşu yabancı devlete adli yardımlaşma talebi gönderilmektedir.⁵⁰⁷ Söz konusu yardım talebinin her bir devlet tarafından belirlenmiş ve yargı yetkisi olan bir yetkiliye onaylattırılması veya talep edilen onaylamayı iletmesi için gönderilmesi gerekmektedir.

Talebe olumlu dönüş olması halinde; gözetleme faaliyetini yürüten görevliler, talep edilen yabancı ve komşu devletin egemenlik alanında faaliyetlerini devam ettirebileceklerdir. SUA m. 40/1-2 gereği; egemenlik alanında faaliyette bulunan devlet görevlileri, gözetlemenin kendilerine devrini de talep edebilmektedir. Dolayısıyla aciliyet arz etmeyen durumlarda, sınır ötesi gözetleme faaliyetlerinin komşu ve anlaşmaya taraf devlette yürütülebilmesi için gözetlemenin iadeye elverişli bir suça iştirak eden kişilere karşı başlatılmış olması ile topraklarına girilmek suretiyle egemenlik sahasına müdahalede bulunan devlete adli yardımlaşma talebinde bulunulması ve bu talebin kabul edilmesi gerekir. Açıklamalardan anlaşılacağı üzere, sınır ötesi takipte; diğer adli yardımlaşma türlerinden farklı olarak

⁵⁰⁴ Erdem, *a.g.e.*, 2004:260; Daman, *a.g.m.*, 2008:180; Töngür, *a.g.e.*, 2015a:165; Bozkurt ve Köktaş, *a.g.e.*, 2021:434.

⁵⁰⁵ Anlaşma metni için bkz: İnternet: The Schengen Acquis - Convention Implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the Gradual Abolition of Checks at Their Common Borders. (2000). European Union, Web: <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX%3A42000A0922%2802%29%3AE%3AHTML> Son Erişim Tarihi: 20.04.2022.

⁵⁰⁶ Suçun iadeye elverişli olması deyimi; CISA’da açıklanmamış, sadece SİDAS’a gönderme yapılmıştır. SİDAS m.2 uyarınca; gerek takip görevlilerinin bağlı olduğu gerekse egemenlik yetkisine müdahale edilen devletin kanunlarına göre, gözetleme konusu suçun en az 1 yıl özgürlüğü bağlayıcı cezaı gerektirmesi aranmaktadır.

⁵⁰⁷ Taraf devletler, adli yardımın kimden talep edileceğine dair farklı düzenlemeler öngörmüştür. Örneğin, Almanya’da Federal Suç Dairesi, Lüksemburg’da Genel Savcılık ve İtalya’da İç İşleri Bakanlığı Suç Kolluğu Merkez Müdürlüğü yetkilidir. Bknz: Erdem, *a.g.e.*, 2004:261.

taleplerin yerine getirilmesi bakımından, talep eden devlet de aktif rol oynamaktadır.⁵⁰⁸ Faaliyette, egemenlik alanında bulunan devletin hukuku geçerlidir. Takibi yapan kolluk mensupları da girdikleri ülkenin hukukuna uygun hareket etmek ile yükümlüdür.⁵⁰⁹

Özel aciliyet gerektiren durumlarda ise Schengen Anlaşması'nın 40/2-a ve CİKAYAS Ek 2 Nolu Protokol 17/2 ve 6 hükümlerinde; belirtilen katalog suçlarla irtibatlı ve iadeye elverişli olacak şekilde sınırlı hallerde, ilgili devletin varsayılan ön izni ile adli yardımlaşma talebi gönderilmeden sınır ötesi gözetleme yapılabileceği ifade edilmiştir.⁵¹⁰ Sınır ötesi gözetleme devam ederken ve sona ermeden önce, hiçbir gecikmeye mahal vermeden; egemenlik sahasına müdahale gerçekleştirilen ülkenin yetkili makamlarına, ülke sınırlarının aşıldığı ve önceden izin alınmamasını haklı gösteren nedenler ile bunların gerekçeleri bildirilmektedir. Bu durumda, sınırı geçilen devlet gözetlemeye son verilmesini açıkça beyan eder veya kaçan şüphelilerin gözetlenmesi amacıyla sınırın geçilmesinden 5 saat sonra ilgili devletin onayı alınmaz ise gözetleme faaliyetine son verilmesi gerekir.⁵¹¹

Gözlem faaliyeti gösteren kolluk memurları, bulundukları devletin görevli personele ilişkin mevzuatına tabi olarak görevlerini ifa etmek ve bulundukları yerin yerel sorumlu yetkililerin talimatlarına uymakla yükümlüdür. Observasyon çerçevesinde sınıraşan görevli, ses ve görüntü kaydı alabilir, gözetlediği kişinin fiziken bulunduğu yere ilişkin bilgiyi araştırmakta olduğundan tanıklardan spontane bilgi edinebilir, kendisine iradi olarak verilen belgeleri alıkoyabilir veya yer gösterici

⁵⁰⁸ Dönmezer ve Erman, *a.g.e.*, 2021:81; Erdem, *a.g.e.*, 2004:261; Arslan, *a.g.s.*, 2018:158.

⁵⁰⁹ Gümrük görevlileri için ise Napoli II Sözleşmesi, kişinin özel iş birliği kurallarında atıfta bulunulan ihlallerden birinde yer aldığı konusunda ciddi gerekçelerin olması durumunda gözetlemeye izin vermektedir. Diğer hususlarda ise genel itibarıyla Napoli II Sözleşmesi, Schengen Sözleşmesi ile aynı hükümleri içermektedir. Bknz: İnternet: Aldemir, E. (2012). "Avrupa Birliğinde Polis ve Gümrük Alanlarında İş Birliği". *Academia*, 1-16, Web: https://www.academia.edu/43379694/Avrupa_Birli%C4%9Finde_Polis_ve_G%C3%BCmr%C3%BCk_Alanlar%C4%B1nda_%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi Son Erişim Tarihi: 21.04.2022.

⁵¹⁰ Schengen Anlaşması açısından katalog suçlar m. 40/7'de sayılan; insan öldürme, cinsel suçlar, kasten yangın çıkarma, kalpazanlık, nitelikli hırsızlık, yağma, şantaj, hürriyeti tahdit, insan ticareti, uyuşturucu ticareti, silah ve patlayıcı madde kullanarak imha, zehirli ve zararlı atık ticareti suçlarıdır. CİKAYAS Ek 2 Nolu Protokol 17/ 6'da sayılan suç tipleri; göçmen kaçakçılığı, cinsel istismar, suikast, cinayet, tecavüz kundakçılık, sahtecilik, silahlı soygun ve çalınmış malı alma, gasp, adam kaırma ve rehlin alma, insan ticareti, yasa dışı uyuşturucu kaçakçılığı ve psikotrop maddeler, silahlar ve patlayıcılar hakkındaki yasanın ihlali, patlayıcı kullanımı ve yasadışı zehirli ve tehlikeli atık taşımadır.

⁵¹¹ Daman, *a.g.m.*, 2008:181; Erdem, *a.g.e.*, 2004:261-262.

kullanabilir.⁵¹² Bahsi geçen kolluk personeli aciliyet gerektiren durumlar haricinde, CISA 40/3 gereğince; görevde olduklarını gösteren bir kimlik ya da onay belgesi taşıyarak temsilciliklerine kanıt sağlamak zorunda olup gözlem boyunca, bulundukları devlet izin veriyor ise yanlarında silah taşıyabilir. Silah kullanma yetkisi ise ancak meşru müdafaa halinde mevcuttur. İlgili memurlar; halka açık olmayan ev ve iş yerlerine giremez, gözlenen kişileri durduramaz veya tutuklayamaz. Operasyon bittikten sonra, gerçekleştirilen işlemlere dair, egemenlik sahasına müdahalede bulundukları devlete rapor vermek zorundadırlar.

Uzun süren sınır ötesi gözetleme faaliyetinin, kişinin kendisine ait verilerin kaderini belirleme hakkına müdahale oluşturduğu ileri sürülmektedir. Bu yönüyle müdahalenin varlığı kabul edilir ise müdahalenin sınır ve koşullarının mutlaka açık bir yasal düzenleme ile yapılması gerekmektedir.⁵¹³ Fakat uygulamada, Schengen Anlaşmasına taraf bazı devletlerin uzun süreli observasyonlarda dahi açık dayanak olmaksızın uygulama yaptıkları görülmektedir.⁵¹⁴ Alman Hukuku'nda ise şu anda yürürlükte olmayan *StPO&163f* maddesi ile uzun süreli gözetlemelere ilişkin açık hükme yer verilmiştir.⁵¹⁵

Sınır ötesi gözetleme, ileride anlatılacak olan kontrollü teslimat kurumu ile birbirine karıştırılabilmektedir. Öncelikle bahsi geçen iki kurumun uygulanmasında da istisnai usulleri dışında, bir iş birliği modeli olan adli yardımlaşmanın kullanıldığını ifade etmek gerekir. İkinci olarak her ne kadar kontrollü teslimat ve sınır ötesi gözetleme ile soruşturma aşamasındaki suç faillerinin gizlice izlenme faaliyetli gerçekleştirilmekte olup bu faaliyetlerde, kolluk güçleri, bulundukları ülkenin hukukuna uygun hareket etmekle yükümlü kılınmış ise de kontrollü teslimat, ileride de değinileceği üzere bir veya birkaç ülkenin egemenlik sahasından geçilerek gerçekleştirilmektedir. Fakat sınır ötesi gözetleme faaliyeti sadece Schengen Anlaşmasına göre AB üyesi ülkelerden, CİKAYAS EK 2 Nolu Protokol'e taraf devletlerden veya faaliyete özgü anlaşma düzenlemiş devletlerden; sınır komşusu

⁵¹² Erdem, *a.g.e.*, 2004:263.

⁵¹³ İleri sürülen görüşler için bkz: Erdem, *a.g.e.*, 2001:165. Tek başına SUA m. 40'ın AİHS m. 8'e müdahale için haklı bir dayanak olmadığı ileri sürülmektedir. Bknz: Erdem, *a.g.e.*, 2004:264.

⁵¹⁴ Erdem, *a.g.e.*, 2001:50.

⁵¹⁵ Anılan maddeye dayanılarak önceden yapılmış bir adli yardım talebi ve maddede öngörülen şartların varlığı ile Almanya'da başlatılan gözetlemenin, bu konuya ilişkin açık düzenlemeye yer vermeyen bir başka devlette devam ettirilebileceği düşünülmekteydi. Bknz: Erdem, *a.g.e.*, 2004:264. Madde metni için bkz: Yenisey ve diğerleri, *a.g.e.*, 2020:308-309.

olanlar arasında mümkündür. Sınır ötesi gözetleme, aciliyet gerektiren durumlarda, kendiliğinden gelişen bir tedbir olarak ulusal çapta ve işlendiği ülkenin kamu düzenine etki eden adi suçlar bakımından uygulanmaktayken kontrollü teslimat, sınıraşan organize suçlarda uygulanan planlı ve ikincil bir soruşturma faaliyetidir. Ayrıca, sınıraşan gözetlemede, adli yardım talebinde bulunan ülkenin kolluk personeli tarafından operasyon yürütülmekteyken kontrollü teslimat uygulaması, operasyona iştirak eden her devletin kolluk kuvvetlerinin dahiliyeti ile yürütülmektedir.⁵¹⁶

3.2.4.2. Sınır ötesi sıcak takip

Sınır ötesi sıcak takip; devletlerin uygulamasında, açık denizler açısından uluslararası bir örf adet kuralı olarak ve “izleme hakkı” kapsamında değerlendirilmektedir. Karada sıcak takip, tartışmalı olmakla birlikte, istisnai bir yetki olarak kabul edilmektedir.⁵¹⁷

Sınır ötesi sıcak takip, Schengen Anlaşması’nın 39 ila 47. maddeleri arasında özellikle 41.maddesinde ifade edildiği üzere; kara sınırları ile sınırlı ve bir suçüstü veya cezaevinden firar eden hükümlünün anlaşmaya taraf ve komşu bir devlete kaçması halinde, soruşturmayı yürütecek olan veyahut infazı gerçekleştiren ülkenin şahsın bulunduğu yabancı devlet egemenlik sahasında da ilgiliyi fiziki ve aralıksız olarak takip ederek izlemeye devam edilmesine izin veren bir yöntemdir.⁵¹⁸ Dolayısıyla sınır ötesi sıcak takipte, olayın gelişim şekli ve gerçekleştirilecek faaliyetin doğası gereği, egemenlik sahasına girmeden önce ilgili devletin yetkili makamına haber verilmesi, takibin zamanında devir alınması veya yetkililerin olay yerine ulaşması mümkün olmamakta; hedefi kovalamak için ulusal sınırların izin alınmaksızın geçilmesi söz konusu olmaktadır.

⁵¹⁶ Töngür, *a.g.e.*, 2015a:167.

⁵¹⁷ Uluslararası hukukçuların pek çoğu karada sıcak takibi bir örf adet kuralı olarak kabul etmemekte ve devletlerde sıcak takip iddiasının gündeme gelebileceği bazı olaylarda bu haktan hiç söz etmemeyi tercih etmektedirler. Bknz: Brownlie, I. (1958). “International Law and the Activities of Armed Bands”, *International and Comparative Law Quarterly*, (7), 732-734.

⁵¹⁸ Daman, *a.g.m.*, 2008:183; Boister, *a.g.e.*, 2012:168; Erdem, *a.g.e.*, 2004:264. Schengen Sözleşmesi ile polis görevlilerinin, Napoli II Sözleşmesi ile gümrük görevlilerinin sıcak takip yapmasına izin verilmektedir. Sınır ötesi sıcak takipte, SAU m. 41/2,3,9 uyarınca, yer ile zaman bakımından ve takip faaliyeti yürüten kolluk görevlilerinin yakalama yetkisi ile takip kapsamına giren suçların kapsamı açısından (iade gerektiren suçlara ait bir genel liste veya “sıcak takibe” izin verilen suç türlerine bir sınırlama getirerek sayma usulü) devletler arasında farklı uygulamaların bulunduğu görülmektedir. Bknz: Erdem, *a.g.e.*, 2004:266.

İzlenen kişinin mutlaka; m. 41/4'te⁵¹⁹ tahdidi olarak sayılan ve kendi devletine iade edilmesini gerektiren suçlardan birini işlerken ya da bu suç içinde yer alırken suçüstü yakalanmış veyahut bu suçlardan ceza alarak infazını çekmekte olan bir şahıs olması gerekmektedir. Sınır ötesi sıcak takip ile temelde, herhangi bir suç örgütünün ortaya çıkartılması ya da işlenmiş bir suça dair delil toplanması amacı bulunmamaktadır. Takip ile tek amaç, fail veya hükümlünün yakalanmasının sağlanması olduğundan; faaliyet içerisinde gizlilik unsuru da bulunmamaktadır.

Sıcak takibin söz konusu olabilmesi için takip edilen kişilerin hala gözlenebilir konumda olması, egemenlik alanında takip yapılan devlet makamlarının önceden bilgilendirilmemiş olması ve son olarak da bu ülkenin takibi üstlenebilmesi için yeterli zamanın bulunmaması gerekmektedir.⁵²⁰ Sıcak takibi yaparak yabancı komşu devletin sınırlarına giren kolluk personeli, en geç sınırı geçinceye kadar, egemenlik sahasına girdiği ülkeye haber vermek; takibin yapıldığı ülke, takip faaliyetine rıza göstermez ve durdurulmasını ister ise bu anda takibe son vermek zorundadır.

Takip faaliyeti yürütülürken egemenlik sahasına müdahale edilen devletin izin vermesi halinde; takip eden görevliler, belirli bir alan veya zaman içinde faaliyet göstermek üzere sınırlandırılabilmekte ve bu devletin uygun görmesi halinde, takip edilen kişiler yakalanabilmektedir. Başka bir anlatımla kural olarak takip faaliyeti yürüten görevlilerin yakalama yetkisi bulunmamaktadır. İstisnai olarak takip görevlilerinin ilgili kişiyi, SUA m. 41/9 gereği, anlaşılmaya taraf devletin bu yönde beyanı bulunuyor ise ilgili devletin takibe son verme talebi bulunmuyor ve yerel makamların zamanında duruma el koyması mümkün değil ise yakalama yetkisi doğmaktadır. Yakalanan kişiye kelepçe takılabilir, aranabilir ve üzerindeki veya taşıdığı eşyalara el konulabilir. Takibi yapan görevliler, yakalama yetkisini kullanmasından sonra, yerel makamın kimlik tespiti yapabilmesi veya ilgili şahsı gözaltına alabilmesi için gecikmeksizin bu makama bilgi verilmesi gerekir.⁵²¹ Takibi yapan görevliler, yakaladıkları kişiyi, kendi ülkelerine götüremezler. Fakat daha sonra, sıcak takip yapan devlet, iade talebinde bulunulabilir.

⁵¹⁹ Schengen Anlaşması m. 41/4'te yer alan suçlar 40/7'de sayılan suçlara ek olarak ağır yaralama veya ölümlü sonuçlanan bir kaza yerinden kaçma suçlarıdır. Bununla birlikte, taraf devlet, SUA m. 41/4- b'de belirtilen iade engeli suçlarla sınırlı olarak sıcak takibe olanak sağlayabilmektedir. Bknz: Erdem, *a.g.e.*, 2004:265.

⁵²⁰ Daman, *a.g.m.*, 2008:184; Erdem, *a.g.e.*, 2004:265.

⁵²¹ Erdem, *a.g.e.*, 2004:265.

İlgili devletin izin vermemesi üzerine ise yakalama, takip yapılan devletin yetkili birimlerinin müdahalesi üzerine gerçekleştirilebilmektedir. Ayrıca, takip eden devlet tarafından kendisine izin verilmemesi nedeniyle takip edilen ülkeden talep etmesi halinde faaliyeti yürütülen ülkece tutuklama yapmakla yükümlü kılınmıştır. Schengen Anlaşması m. 41/6'ya göre, yakalanan kişi hakkında iade talebi bulunmadığında veya kişi firari bir hükümlü değil ise azami altı saat olarak gözaltı süresi belirlenmiştir.⁵²² Bununla birlikte, eğer iade talebi varsa veya takip edilen kişi firari bir hükümlü ise bu süre aşılabilmektedir.⁵²³

Sınır ötesi sıcak takipte de egemenlik alanında bulunan devletin hukuku geçerli olmakta, yer bakımından yetkili makamın kararlarına uygun davranılması gerekmektedir. Dolayısıyla takibi yapan kolluk mensuplar girdikleri ülkenin hukukuna uygun hareket etmek ile yükümlü kılınmıştır.⁵²⁴ Örneğin, takibi gerçekleştirmekte olan kolluk görevlileri; konuta, kamuya açık olmayan yerlere girememekte, taşıdıkları silahı sadece meşru müdafaa halinde kullanabilmekte ve kıyafet veya üniformalarını kolluk mensubu olduklarını açıkça gösterecek şekilde giyme zorunluluğu içerisinde.⁵²⁵ Takip faaliyeti gerçekleştiren görevlilerin suç işlemesi ya da bir suçun mağduru olmaları halinde ise o devletin görevlileri ile aynı şekilde değerlendirmeye tabi tutulması gerekmektedir.⁵²⁶ Operasyondan sonra ise sıcak takibi gerçekleştiren devlet, sonuç hakkında egemenlik sahasına müdahalede bulunan devlete rapor vermek ve daha sonra sorulacak veya talep edilecek her halde yardımcı olmak zorundadır.

⁵²² Schengen Devletleri, topraklarında sıcak takip hakkını zamanında veya uzaktan kısıtlayıp kısıtlamadıklarını ve komşu devletlerin topraklarında bulunan kişileri tutuklamasına izin verip vermediklerini beyan edebilmektedir. Detaylı bilgi için bkz: İnternet: Web: <https://www.lawinsider.com/contracts/> Son Erişim Tarihi: 20.04.2022.

⁵²³ Aldemir, *a.g.m.*, 2012:7; Erdem, *a.g.e.*, 2004:266.

⁵²⁴ Boister, *a.g.e.*, 2012:168; Erdem, *a.g.e.*, 2004:266.

⁵²⁵ Schengen II Sözleşmesi'nin 42. maddesine göre, bir devletin görevli memurları, başka bir Schengen devletinde görev yaparken bir suça maruz kaldığında, bulunduğu devletin bir memuru ile aynı tazminat hakkından yararlanmaktadır. Schengen II Sözleşmesi'nin 43. maddesine göre ise bir görevliyi çalıştıran devlet, bu görevlinin başka bir devlette gerçekleştirdiği yasadışı eylemlerden dolayı o devlete karşı sorumludur bkz: İnternet: Web: <https://www.lawinsider.com/contracts/> Son erişim tarihi: 20.04.2022, Töngür, *a.g.e.*, 2015a:168.

⁵²⁶ Sınır aşan observasyon ve sıcak takibe ilişkin SUA'da görevlilerin sorumlulukları ortak hükümler ile anlaşmanın 41 ila 43. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Yine SUA m. 45, 46 ve 47'de konaklama hizmeti veren işletmelerin yabancılara dair bildirimde bulunma yükümlüğüne, kamu düzeni ve güvenliği açısından polis teşkilatları arası spontane bilgi alışverişine ve iş birliğindeki bağlantı memurlarına yer verilmiştir. Bknz: Erdem, *a.g.e.*, 2004:267-268.

Takibe konu kişinin yakalanması ve sıcak takibe ilişkin düzenlemeler, bir dizi ek protokol ve taraf devletlerin koyduğu çekinceler ile karmaşık bir hale geldiğinden; sınır ötesi sıcak takip kurumunun işlerliğinin ortadan kalktığı öğretilde ifade edilmektedir. Bu görüşün temelinde; mevcut kolluk iş birliği düzeni ve modern iletişim olanakları sayesinde ceza muhakemesi sürecinin takibe konu kişinin kaçtığı devlete devri mümkün olduğundan, devlet egemenliğine müdahale alanı fazla olan böyle bir tedbire zorunlu olarak gerek olmadığı yatmaktadır. Uygulamada; devletlerin, SUA m.41/10'un öngördüğü şekilde ikili anlaşma yoluna giderek sınır ötesi sıcak takip ile ilgili daha elverişli düzenlemeler yapmak yerine, her somut olay bazında kişisel ilişkilere dayanarak sıcak takibi uyguladıkları görülmektedir.⁵²⁷

Türkiye açısından, sınır ötesi sıcak takibe örnek olarak sınır ötesi operasyonlar gösterilebilir. Bu kapsamda, sınır ötesi operasyonlar; bir devletin askeri kuvvetlerinin kullanarak bir başka devletin egemenlik sahasına girilmesine vücut verdiğinden hukuki düzenleme gerekliliği içeren bir kavramdır. Türkiye; PKK ile mücadelesi dahilinde, Kuzey Irak Bölgesine, 1991 öncesinde, 1983 yılından itibaren çeşitli aralıklarla çeşitli çap ve hacimde sınır ötesi operasyon düzenlemiştir. Bu operasyonların bir kısmı, ikili anlaşmalardan doğan sıcak takip hakkına; diğer kısmı ise BM Anlaşmasından doğan meşru müdafaa kapsamına dayanılarak literatürde incelenmektedir. Türkiye ile Irak arasında, sınır güvenliği ve iş birliğine dair imzalanan üç temel anlaşma bulunmaktadır. Bu anlaşmalar; 5 Haziran 1926 tarihli Sınır Anlaşması (9. ve 12. maddeleri sınır bölgelerinde cürüm işleyip sınırın öte tarafına kaçanların tutuklanıp iade edilmesi ile ilgilidir.), 29 Mart 1946 tarihli Dostluk ve İyi Komşuluk Anlaşması (m.6 ve 6. Ek Protokolden m.1,11,14) ve 15 Ekim 1984 tarihli Türkiye-Irak Güvenlik Protokolü'dür. İçlerinde, 1984 ila 1988 yılları arasında gerçekleştirilen sınır ötesi operasyonlara hukuksal bir meşruiyet tanınması açısından, 15 Ekim 1984 tarihli Türkiye-Irak Güvenlik Protokol özel önem taşımaktadır. Zira anılan protokol; acil güvenlik gerektiren durumlarda, her iki ülkeye de ön izin olmaksızın diğer ülke topraklarına 5 ila 10 kilometreye kadar, üç günü aşmamak koşuluyla sıcak takip yapma hakkı tanımaktadır. Türkiye, protokolün yürürlükte olduğu 1984-1988 arası dönemde gerçekleştirdiği sınır ötesi operasyonlarında, Irak'ın protokol dahilinde gösterdiği rızaya dayanarak yine ilgili

⁵²⁷ Erdem, *a.g.e.*, 2004:266.

protokolden doğan sıcak takip hakkını kullanmıştır. Burada sıcak takip, taraflar arasındaki mutabakattan doğmuştur.⁵²⁸

3.2.5. Kontrollü Teslimat

Uluslararası alanda, suç ve suçlulukla mücadelede; organize suç örgütleri önemli bir konuma sahiptir. Zira söz konusu örgütler, gizli ve karmaşık yapıları ile yönetim ve alt kadrolarındaki üyeleri veya diğer örgütlerle iş birliği halinde, suç konusu eşyaların nakli de dahil olmak üzere pek çok hukuka aykırı faaliyet gerçekleştirebilmektedir. Çoğu zaman örgütün yapısını, kadrosunu ve faaliyetlerini ulusal çapta tespit etmek ve ilgili kişileri yakalamak, suç konusu mal ve gelirlere el koymak ve geniş perspektifte ise suçlulukla mücadele etmekaşısından yetersiz kalmaktadır.

Organize suç örgütünün faaliyetinden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenen birçok devletin katılımı ile yürütülecek soruşturma veya operasyonlarda, başarının sağlanabilmesi için en önemli araştırma araçlarından biri kontrollü teslimat kurumudur. Kontrollü teslimat; günümüzde, sadece uyuşturucu madde ticareti ile mücadelede kullanılan bir enstrüman olmaktan çıkarak insan ticareti, göçmen, vahşi hayvan, taklit ürün, ateşli silah ve fon kaçakçılığı⁵²⁹ gibi organize pek çok suçta kullanılmakta ve bir veya daha fazla devletin topraklarına girmek, geçmek ve çıkmak suretiyle gerçekleştirilmektedir.

Söz konusu kurum; yasadışı ve şüpheli sevkiyatlarla ilgili devletlerin suç soruşturmasını ilerletilmesi, potansiyel şüphelilerin özellikle suçun arkasındaki esas kişilerin belirlenmesi, her türlü delil tespiti ve suç konusu eşyanın takibi amacıyla izin verilen, yetkili makamların gözetimi ve denetimi altında aralıksız takip ile

⁵²⁸ Detaylı bilgi için bkz: Akutay ve Ateş, *a.g.m.*, 2013:133-134; Hancılar, *a.g.m.*, 2021:350. Operasyonlara dair kronolojik çizelge ve değerlendirmeler için ayrıca bkz: Akutay ve Ateş, *a.g.m.*, 2013:129-131; Hancılar, *a.g.m.*, 2021:354-355.

⁵²⁹ Fon kaçakçılığı; suçtan kaynaklanan malvarlıklarının aklanması suçu açısından, günümüzde sıklıkla başvurulmuş bir aklama faaliyetidir. Ülke dışına kurye, ulaşım araçları veya bankacılık faaliyetleri ile çıkartılan nakit para nakledildiği devletin yasal boşluğu veya başka imkanlardan faydalanmak suretiyle mali sisteme sokulmaktadır. Aklama yöntemleri, devletten devlete, finansal sistemlerde ve kullanılan araçların çeşitliliğine bağlı olarak değişmekle birlikte şu şekilde sıralanabilir; fonların fiziken ülke dışına kaçırılması, şirinler (*smurfing*) yöntemi, parçalama (*structuring*) yöntemi, vergi cennetleri (*off-shore*), paravan (*kağıt üstündeki*) ya da hayali şirketler, oto-finans borç yöntemi (*Loan-back*), döviz büroları, kumarhane ve gazinolar, nakit para kullanılan işyerlerinin işletilmesi (Göstermelik şirketler), sahte fatura (*hayali ihracat*), alternatif havale sistemleri (*hawala* vs.), internet bankacılığı ve elektronik para yöntemi. Detaylı bilgi için bkz: İnternet: Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK). (2022). “Aklama Yöntemleri”. Hazine ve Maliye Bakanlığı, Ankara, Web: <https://masak.hmb.gov.tr/aklama-yontemleri> Son Erişim Tarihi: 17.04.2022.

gerçekleştirilen bir özel soruşturma yöntemidir. Bu yönetim, birden çok devletin katılımı ve iş birliği çerçevesinde gerçekleştirildiğinden ve devletlerin egemenlik alanına müdahale ile yabancı devlet toprağında kamu gücü kullanımı gerektirdiğinden, adli yardımlaşmaya dair iki veya çok taraflı anlaşma veyahut karşılıklı olarak sözlü mutabakatı gerekli kılmaktadır. Öğretide bir görüş, devletlerarasında kontrollü teslimata ilişkin iş birliği süreci yürütülebilmesi için uluslararası sözleşmelerde açık düzenleme bulunmasına gerek olmadığını ve her bir devletin ihtiyaç halinde iç hukuk mevzuatlarında yer alan düzenlemelere dayanarak da kontrollü teslimat yöntemine başvurabileceğini ileri sürmektedir.⁵³⁰

Kontrollü teslimatın gerçekleştirilmesi sırasında; birçok koruma tedbiri uygulama alanı bulmaktadır. İlgili suç örgütünden bilgi sağlanması adına doğrudan fiziksel gözlem, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi, iletişimin tespiti veya teknik araçlarla izlemeye başvurulabilmektedir.⁵³¹ Uluslararası bir boyutu olan kontrollü teslimat uygulamasında, özellikle uygulanacak koruma tedbirinin birden çok devlete etkisi söz konusu ise ilgili yabancı ülkelerin mevzuatlarının izin verdiği ölçünün aşılmaması önem arz etmektedir. Örneğin; kontrollü teslimat kapsamında görevlendirilen gizli soruşturmacının gözetleme ekibi içerisinde yabancı devlete geçeceği durumdaki yetkileri ancak ilgili devlet mevzuatının öngördüğü ölçüde

⁵³⁰ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:198. Avrupa Birliği organlarından olan EUROJUST’ın 2014 yılında kontrollü teslimata dair gerçekleştirdiği toplantıda, kontrollü teslimata ilişkin devletler arası adli yardımlaşma talebine ihtiyaç olup olmadığı konusunda devletlerin farklı görüşleri için bkz: İnternet: EUROJUST. (2015). “Issue in Focus Number 1 ‘Cross-Border Controlled Deliveries from a Judicial Perspective’”, Web: <https://www.eurojust.europa.eu/publication/issue-focus-number-1-cross-border-controlled-deliveries-judicial-perspective> Son Erişim Tarihi: 17.04.2022.

⁵³¹ Kontrollü teslimat; kendi bünyesinde barındırdığı özellikler ve uygulanması esnasında pek çok koruma tedbirine başvurulabilmesi nedeniyle diğer soruşturma tedbirlerinde olduğu gibi ikincillik, ölçülülük, gizlilik, koordinasyon ve belirli düzeyde aldatma unsuru içermektedir. Dolayısıyla kurumun uygulanmasında, temel insan hakları ve özgürlüklerinin ihlal edilme tehlikesi göz önünde bulundurularak başka bir yöntem ile soruşturmanın tamamlanması ve ilgili kişi veya objelerin bulunması mümkün ise kontrollü teslimatın tercih edilmemesi önerilmektedir. Bu hususa dair açıklamalar, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin özel soruşturma yöntemlerine dair 20 Nisan 2015 tarihli “*Recommendation Rec (2005) 10*” sayılı kararında yer almaktadır. Karar için bkz: İnternet: Council of Europe Committee of Ministers. (2005). “Recommendation Rec (2005) 10 of the Committee of Ministers to Member States on ‘Special Investigation Techniques’ in relation to Serious Crimes including Acts of Terrorism”, Web: https://www.coe.int/t/dgl/legalcooperation/economiccrime/organisedcrime/Rec_2005_10.pdf Son Erişim Tarihi: 17.04.2022. Uygulanan koruma tedbirleri açısından detaylı bilgi için bkz: Töngür, *a.g.e.*, 2015a:68-102; Erdem, *a.g.e.*, 2001:218-323; Geleri ve İleri, *a.g.e.*, 2003:25-102.

olacak ve görev yaptığı devlet hukukuna uygun davranma yükümlülüğü altında olacaktır.⁵³²

Soruşturma sırasında, kontrollü teslimat araç olarak uygulanırken paydaş ülkeler arasında birçok sorun ve engel doğabilmektedir. Özellikle insan ticareti ve göçmen kaçakçılığı soruşturmalarında, şüphelileri mümkün olan en erken aşamada yakalamak yerine olası suç faaliyetlerini izlemek için gözetimin kullanılması, mağdurların güvenliğinin riske girmesi tehlikesi barındırmaktadır. Daha genel olarak ulusal makamlar, yetersiz kaynaklar ve koruma tedbirlerine dair farklı yasal rejimler gibi kontrollü teslimatı kullanırken pratik sorunlarla karşılaşabilmektedir. Ayrıca ülkelerin, elde edilen kanıtların kabul edilebilirliğinden varlıklara el konulmasını ertelemek veya araçlara gözetleme cihazları yerleştirmek için gereken yetkiyi almadaki zorluklara kadar değişen yasal karmaşıklıkların üstesinden gelmeleri gerekebilmektedir.⁵³³ Tüm bu zorluklara rağmen kontrollü teslimat uygulaması sayesinde, sınıraşan suçlar bakımından ceza muhakemesi temel yöntemlerinden olan delilden faile gitme yöntemi etkili şekilde kullanılmaktadır. Örneğin, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerleri hakkında uygulanacak olan kontrollü teslimat sayesinde; bu değerlerin aklanmasının önlenmesi, suç örgütlerinin sağladıkları kazançtan mahrum kalması ile suç işlemekteki dirençlerinin kırılmasını sağlanmakta ve ele geçen değerlerin izlenmesi ile aklama faaliyetinin aktörlerine ulaşabilmektedir.

Adli yardımlaşma vasıtasıyla kontrollü teslimat uygulamasına ilişkin ilk uluslararası belge, Uyuşturucu ve Psikotorop Maddelerin Yasadışı Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'dir.⁵³⁴ Söz konusu sözleşme ile uyuşturucu ve psikotorop madde kaçakçılığının sınıraşan boyutuyla uluslararası mücadelede, devletlerin etkili ve yoğun araçlar kullanması gerektiği ifade edilmiştir. Bu araçlardan biri olarak da sözleşmede kontrollü teslimat “sözleşmenin 3. maddesinin

⁵³² Kunter, N., Yenisey, F. ve Nuhoğlu A. (2008). *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları, 751; Centel ve Zafer, a.g.e.,2021:1111; Özbek, V.Ö. (2003). *Organize Suçlulukla Mücadelede Kullanılan Gizli Görevlinin Görevin Gerektirdiği Suçlar Bakımından Cezalandırılabilirliği*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 23.

⁵³³ Bknz: İnternet: EUROJUST. (2022b). “Controlled Deliveries”, Web: <https://www.eurojust.europa.eu/judicial-cooperation/eurojust-role-facilitating-application-judicial-cooperation-instruments/controlled-deliveries> Son Erişim Tarihi: 17.04.2022.

⁵³⁴ Anılan sözleşme, öncesinde açıkça bu metottan bahsetmiyor olsa da öngördüğü suç ile mücadele önerileri nedeniyle ve 1961 tarihli Uyuşturucu Maddelere Dair Tek Sözleşmesi’nde değişiklik yapan Uyuşturucu Maddelere Dair 1961 tarihli Tek Sözleşmesinin Tadiline İlişkin Protokol’ün 13. maddesiyle sözleşmede yapılan değişikliğin kontrollü teslimata ilişkin ilk düzenleme olduğu da kabul edilmektedir bknz: Töngür, a.g.e., 2015a:116.

1. fıkrasında yer alan suçların işlenmesine iştirak etmiş olan kişilerin belirlenmesi amacıyla, kaçak veya kaçak olmasından şüphelenilen bir biçimde sevk edilen uyuşturucu veya psikotorop maddelerin, bu Sözleşmenin eki I ve II numaralı tablolarda kayıtlı maddelerin veya onların yerine geçen maddelerin, ilgili ülkelerin yetkili makamlarının bilgisi ve denetimi altında bir veya birçok ülke itibarıyla girişine, geçişine veya çıkışına olanak veren yöntem” şeklinde tanımlanmıştır.

Kontrollü teslimatın tanımına yer veren diğer Birleşmiş Milletler Sözleşmeleri; Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi’dir. Anılan sözleşmelerin 2/i hükümlerinde kontrollü teslimat *“bir suçun soruşturulması ve suçun icrasında yer alan kişilerin kimliklerinin tespiti amacıyla, yetkili makamların bilgisi ve gözetimi altında, yasadışı veya şüpheli sevkiyatın bir veya daha fazla devletin sınırlarından dışarı çıkmasına, içinden geçmesine veya içeri girmesine müsaade edilmesi yöntemi”* olarak tanımlanmıştır.⁵³⁵

Avrupa Ekonomik Topluluğunu oluşturan devletlerin imzaladığı, ortak sınırlarda kişi kontrolünü kademeli olarak kaldırmaya ve doğacak güvenlik açıklarını engellemeye yönelik hükümler ihtiva eden Schengen Antlaşması’nda; polis, gümrük ve adli merciler arasında iş birliği amacıyla kontrollü teslimata ilişkin 67 ila 76. maddeler arasında, özellikle 73. maddede düzenleme bulunmaktadır.⁵³⁶ İlgili 73. maddede, her üye devletin narkotik ve psikotorop maddelerin yasadışı ticaretini önlemek amacıyla uygulanacak olan kontrollü teslimata ilişkin kendi iç hukukunda

⁵³⁵ Birleşmiş Milletlere dair kontrollü teslimat düzenlemelerinde belirtilen sözleşmeler dışında; Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC) tarafından hazırlanan, Kontrollü Teslimata İlişkin Standart Usul İşlemlerine Dair Belge, Kontrollü Teslimat Rehberi (UNODC/HOLAP/34/CRP.20) ve Yakın ile Ortadoğu Ülkelerinde Uyuşturucu ve Benzeri Maddelerin Kaçakçılığının Önlenmesine İlişkin Toplantı sonucu oluşturulan UNODCC/SUBCOM/49/3 sayılı tavsiye kararı bulunmaktadır. Özellikle UNODCC/SUBCOM/49/3 sayılı tavsiye karar; kontrollü teslimatta iletişim noktaları, devletlerin iletişim noktası olarak belirlediği kurum ve personellerinin istenildiği takdirde operasyonlara katılarak destekleyici teşkilatları oluşturması, yasal ve usulü gereklilikler, hükümetler arası ve bölgesel çapta İNTEERPOL ile Merkez Asya Bölgesel İş Birliği ve Bilgilendirme Merkezi gibi kuruluşlar ile birlikte bu iş birliği metodunun yürütülmesi hususlarında açıklamalar içermektedir. Türkiye, bu tavsiye karar öncesinde, yetkili birim olarak polis ve jandarma (KOM) ile gümrük muhafazayı belirlemiştir. UNODCC/SUBCOM/49/3 hakkında detaylı bilgi için bkz: İnternet: Subcommission on Illicit Drug Traffic and Related Matters in the Near and Middle East. (214). “Implementation of the Recommendations Adopted by the Subcommission at its Forty-Seventh Session”, 10-13 November, Vienna, Web: https://www.unodc.org/pdf/subcom/UNODC_SUBCOM49_3eV1406978.pdf Son Erişim Tarihi: 16.04.2022.

⁵³⁶ Bozkurt ve Köktaş, a.g.e., 2021:435. Anlaşma hükümleri için bkz: İnternet: The Schengen Acquis - Agreement between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the Gradual Abolition of Checks at Their Common Borders. (2000). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A42000A0922%2801%29> Son Erişim Tarihi: 16.04.2022.

düzenleme yapması gerektiği, kontrollü teslimata ilişkin kararların önceden verilen yetki dahilinde alınacağı, her devletin kendi sorumluluğu altında veya egemenlik sınırları içerisinde gerçekleştirilen herhangi bir operasyona müdahale etme imkanı bulunduğu ifade edilmiştir.

Avrupa Birliği Hukukunda kontrollü teslimata ilişkin olarak ABCİKAYAS m.12’de ve Konsey’in EU 98C 24/1 sayılı direktifi ile EUROJUST⁵³⁷ ve EUROPOL’ün çalışmaları bulunmaktadır. Anılan iki düzenlemeye göre Avrupa Birliğine üye devletlerden her biri, Schengen Anlaşması’nın kapsamından farklı olarak sadece uyuşturucu madde suçları ile ilgili değil iadeye elverişli suçla irtibatlı olarak yürütülen her ceza soruşturması kapsamında, diğer bir devletten gelen kontrollü teslimat talebine olumlu cevap vermek ile yükümlü kılınmıştır.⁵³⁸

EUROJUST ve EUROPOL’ün kontrollü teslimata dair bilgi alışverişini kolaylaştıran ve analitik destek sağlayan bir yönü bulunmaktadır. Bu konuda en güncel örnek, 2021 yılının Mayıs ayında Romanya yargı ve kolluk kuvvetleri tarafından yönetilen ve Hollanda ile Belçika dahil 9 ülkenin paydaşı olduğu operasyonda, 45 milyon Euro değeri olan 1.452 kilo eroinin Avrupa’ya kontrollü teslimatının sağlandığı ve akabinde eş zamanlı 10 şahsın tutuklamalarının gerçekleştirildiği Avrupa Birliği’nin ikinci en büyük ölçekli uyuşturucu madde ele geçirme olayıdır.⁵³⁹

⁵³⁷ EUROJUST, kontrollü teslimatların gerçekleştirilmesi ile ilgili devletlerin iç hukuklarındaki yasal engelleri aşması adına, adli görevlileri ve kolluk kuvvetlerini desteklemektedir. Ulusal makamlar; örneğin Schengen Sözleşmesi’ndeki belirli maddelerin kullanılmasını tavsiye eden EUROJUST tarafından sağlanan yasal tavsiyelerden ve kontrollü bir teslimata izin vermek için yasal dayanaklardan yararlanmaktadırlar. Detaylı bilgi için bkz: İnternet: EUROJUST, *a.g.e.*, 2022b. EUROJUST’ın kontrollü teslimata özgü gerçekleştirdiği daha sonrasında yayınladığı çalıştay toplantıları ve spesifik olaya özgü bilgi grafikleri bulunmaktadır. Kontrollü bir teslimatın planlanması ve yürütülmesi de dahil olmak üzere; Fransa, Polonya ve Ukrayna’da eroin ikamesi ticaretinin durdurulmasına dair bilgi grafiği ve yargı perspektifinden kontrollü teslimatlar çalıştay için bkz: İnternet: EUROJUST. (2020a). *Stopping the Trafficking of a Heroin Substitute in France, Poland and Ukraine, Including the Planning and Execution of a Controlled Delivery*, Web: <https://www.eurojust.europa.eu/publication/stopping-trafficking-heroin-substitute-france-poland-and-ukraine-including-planning-and>; EUROJUST, *a.g.e.*, 2015.

⁵³⁸ Erdem, *a.g.e.*, 2004:302.

⁵³⁹ Detaylar için bkz: İnternet: EUROJUST. (2021a). “Ten Arrests Following Controlled Delivery of Nearly 1 500 Kilograms of Heroin Across Europe”, Web: <https://www.eurojust.europa.eu/news/controlled-delivery-nearly-1500-kilograms-heroin-across-europe> Son Erişim Tarihi: 16.04.2022. Başka bir örnek olarak 2018 yılının Kasım ayında İtalya dahil beş devletin bir araya geldiği ve Eurojust’ın da destek verdiği kontrollü teslimat için bkz: İnternet: EUROJUST. (2018). “Large Heroin Seizure in Italy Supported by Eurojust”, Web: <https://www.eurojust.europa.eu/news/large-heroin-seizure-italy-supported-eurojust> Son Erişim Tarihi: 16.04.2022.

Kontrollü teslimata ilişkin tanıma yer vermeden, uygulamayı ayrıntıları ile düzenleyen ve özel soruşturma tedbiri niteliği ile birlikte bir adli yardımlaşma metodu olarak ele alan ilk düzenleme ise CİKAYAS'a Ek 2 Nolu Protokol'ün 18.maddesidir. Anılan madde ile akit devletler yönünden kontrollü teslimat, BM sözleşmelerinden ayrılarak ve uygulama alanı genişletilerek iadeye elverişli tüm suç tipleri yönünden mümkün olan bir adli yardımlaşma metodu haline getirilmiştir.⁵⁴⁰

Mukayeseli hukukta; başta Almanya (*Suç Soruşturmaları Yönetmeliği m.29 a-d*) olmak üzere Fransa (*Ceza Muhakemesi Kanunu m.706/80*) ve Hollanda (*Ceza Muhakemesi Kanunu m.126 ff*) gibi pek çok devlet, ulusal mevzuatlarında kontrollü teslimata yer vermektedir. Romanya (*Uluslararası Adli Yardımlaşma Kanunu m.167*) gibi bazı devletler kontrollü teslimatı ceza muhakemesi mevzuatı içerisinde değil de adli iş birliği mevzuatı içerisinde düzenlemektedir.⁵⁴¹ Avrupa Birliği'ne üye bazı devletler (İsveç gibi) ise mevzuatlarında kontrollü teslimat hakkında düzenleme ihtiva etmeyerek bu yöntemi ABCİKAYAS ve Avrupa Konseyi'nin 2002/465 JHA sayılı ortak soruşturma ekipleri hakkında yayınladığı çerçeve karardan yola çıkarak uygulamaktadır.

Türkiye; uyuşturucu kaçakçılığı, silah ve göçmen kaçakçılığı ile insan ticareti gibi pek çok suç için kaynak ve hedef ülkeler arasındaki transit ülke olmasından (başka deyişle bu ülkeler arasındaki geçiş güzergahında yer almasından) kaynaklı olarak sık sık ilgili suçlarla mücadelede iş birliği yürüten devletler içerisinde yer almaktadır⁵⁴². Bu kapsamda, Türkiye; kontrollü teslimata ilişkin uluslararası

⁵⁴⁰ Bahsi geçen hükümler dışında, FATF'ın 40 Tavsiye Kararı'nın 31. maddesinde; kara para aklama, buna bağlı öncül suçlar ve terörizmin finansmanı soruşturmaları yürüten yetkili mercilerin soruşturmanın gidişatı açısından gerekli olması halinde; kontrollü teslimata dair adli yardımlaşma metodunu tercih edebileceklerine yer verilmiştir. Ayrıca Karadeniz Ekonomik İş Birliği Kapsamında Özellikle Organize Suçlarla Mücadele Anlaşması'nın 3. maddesinde de; uyuşturucu ve psikotrop maddeler ile bunların hazırlanmasında kullanılan maddeler ve kontrollü teslimata konu olabilecek diğer yasadışı maddeler ile ilgili üye ülkelerden gelen kontrollü teslimat taleplerinin karşılanması gerektiğine yer verilmiştir. Tavsiye Karar için bkz: İnternet: FATF. (2020). *International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation*, Paris, France, Web:

<https://diabgm.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1922021103730FATF%20Recommendations%202012.pdf> Son Erişim Tarihi: 16.04.2022.

⁵⁴¹ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:197; Yenisey, *a.g.m.*, 1998a:41. Almanya Suç Soruşturmaları yönetmeliğinin düzenlemeleri için bkz: Hilger, J.P.W. (2012). "Kontrollü Teslimat" (Çev. Çetin Arslan). *Küresel Bakış Dergisi*, 7, 3-4.

⁵⁴² Örneğin KOM tarafından, 2010-2014 yılları içerisinde 9 farklı ülke ile 29 operasyon gerçekleştirilmiştir. Bu operasyonlarda 47 şüpheli şahısla birlikte; 150 kg eroin, 7 kg kokain, 62 kg afyon sakızı, 1 kg metamfetamin, 2 kg mescaline ve 21.000 adet ecstasy tablet ele geçirilmiştir. Kontrollü teslimat uygulaması kapsamında 2014 yılında Almanya (4), Kanada (2), İsveç (1),

belgelere imzacı olmasının yanı sıra iç hukukunda da 1996 yılından itibaren bu kuruma yer vermektedir.

Türk Hukuku'ndaki en kapsamlı düzenleme 4208 sayılı Kanun'da bulunmaktadır.⁵⁴³ Anılan Kanunun 2/c fıkrasında terim; *“suç faillerinin belirlenmesi, her türlü delilin tespiti, toplanması, kaçak veya kaçak olmasından şüphe edilen mal veya fonların müsaderesi amacıyla, yurt içinde dağıtılacak veya yurt dışından Türkiye'ye getirilerek dağıtılacak veya Türkiye'de hazırlanarak yurtdışına götürülecek veya Türkiye'den transit geçecek, uyuşturucu ve psikotrop maddeler, 1988 tarihli Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin Eki I ve II Numaralı Tablolar ile bu Tablo değişikliklerinde yer alan maddelerin ve bunlara bağlı fonlar veya kara para veya kara paraya kaynaklık edecek diğer her türlü kaçak veya kaçak olmasından şüphe edilen eşyanın yetkili makamların bilgisi ve denetimi altında nakillerini”* kapsayacak şekilde tanımlanmıştır.⁵⁴⁴ Her ne kadar anılan hükümde kontrollü teslimatın uyuşturucu madde veya suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerinin aklanması için yapılan kaçakçılık faaliyetlerinin tespitinde kullanılacağından bahsedilmiş ise de suça konu eşya ve fonların izlenmesi, organize suç örgütlerinde yer alan faillerin yakalanması ve suçlara dair delilin toplanmasının kontrollü teslimatta asıl amaç olduğu gözden kaçırılmamalıdır.⁵⁴⁵

Ayrıca Türk Adli İş Birliği Kanun Tasarısı'nın 80 ila 83 maddeleri arasında, kontrollü teslimata dair herhangi bir suç sınırlaması yapılmaksızın yer verilmiştir. Bu

Avusturya (1) ve İngiltere (1) olmak üzere toplam 9 ayrı kontrollü teslimat operasyonu gerçekleştirilmiştir. Bu operasyonlar neticesinde 14 şahıs ile birlikte; 3 kg 835 gr kokain ve 20 kg 172 gr afyon sakızı ele geçirilmiştir. Bknz: KOM Daire Başkanlığı. (2015). *Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele 2014 Raporu*. Ankara: KOM Yayınları, 28.

⁵⁴³ 4208 sayılı Kanunun tam adı *“Karaparanın Aklanmasının Önlenmesine, 2313 Sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanunda, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda ve 178 Sayılı Maliye Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”* olup 13.11.1996 tarih ve 22822 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

⁵⁴⁴ Bu düzenleme dışında, ilk defa 15.09.1997 tarihli ve 2311 sayılı Resmî Gazete' de yayımlanan, 26835 sayılı Resmî Gazete'deki değişiklikler ile yeniden yapılandırılan Kontrollü Teslimat Yönetmeliği madde 4/1'de; kontrollü teslimatın tanımına, uygulama veya teslimata konu eşya açısından ise 5607 sayılı Kanun m.21 ile 5607 sayılı Kaçakçılık Kanuna Göre Muhbir ve El Koyanlara İkramiye Ödenmesi Hakkında Yönetmelik m.23, 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun m.17, 2313 sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun, 657 sayılı Devlet Memurları Hakkında Kanunu ve 6415 sayılı Terörizmin Finansmanın Önlenmesi Kanunu m. 2/c'de hükümlere yer verilmiştir. Türk Hukuku'nda yapılan tanımlarda, Türkiye'nin taraf olduğu çok taraflı sözleşmelerin ve uluslararası örgütlerin tavsiye kararlarının göz önünde bulundurulduğu görülmektedir.

⁵⁴⁵ Töngür, *a.g.e.*, 2015a:171; Yenisey, *a.g.m.*, 1998a:41; Kunter ve diğerleri, *a.g.e.*, 2008:755.

düzenleme, madde gerekçesinde de açıkça ifade edildiği üzere, CİKAYAS düzenlemesi temel alınarak hazırlanmıştır.

3.2.5.1. Uygulama koşulları

Kontrollü teslimatın uygulanma koşullarına, uluslararası belgelerde, sayma yöntemi ile yer verilmemektedir. Çok taraflı sözleşmelerde (örneğin 1988 tarihli Uyuşturucu ve Psikotrop Maddeler Kaçakçılığına Karşı BM Sözleşmesi m.11/1, SASMUS m.20 ve BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi m.50’de), suç ve suçlulukla mücadelede etkin mücadelenin sağlanabilmesi adına, kontrollü teslimat paydaşı her devletin, kendi iç hukukuna uygun olarak ve imkanların elverdiği ölçüde ve gerekli görülmesi halinde elektronik veya diğer izleme biçimlerini kullanabileceğine yer verilmektedir.

Anılan düzenlemeler ile sözleşmelere taraf devletler; öngördükleri suçların soruşturulması gerektiğinde, adli yardımlaşma kapsamında kontrollü teslimat gibi özel soruşturma tedbirlerinin kullanımı konusunda, iki veya çok taraflı anlaşma akdetmeleri için teşvik edilmeye çalışılmıştır. Yapılan anlaşma veya düzenlemeler ise devletlerin egemen eşitliği ilkesine uyularak uygulama alanı kazanacaktır.

Uluslararası alanda gerçekleşecek kontrollü teslimatta, işlemleri gerçekleştirecek taraflar arasında anlaşma veya düzenlemenin mevcut olmaması halinde, her olay için ayrı ayrı karar alınması ve gerektiğinde bu kararların içeriklerinin, yargı yetkisinin ilgili taraf devletlerce kullanılmasına dair düzenleme ve anlaşmalar göz önünde tutularak denetlenmesi gerekmektedir. Alınacak bu yöndeki kararlar, Palermo Sözleşmesi m. 20/3-4, CİKAYAS Ek 2 Nolu Protokol m.18/2 ve Merida Sözleşmesi m. 50/3-4’te düzenlendiği üzere; mal, fon veya değerlerin tespiti ve dokunulmamış veya tamamen veya kısmen yeri değiştirilmiş veya başkalarının yerine konmuş olarak sevkiyatın gerçekleştirilmesine veyahut devam etmesine izin verilmesi gibi yöntemler içerebilmektedir.⁵⁴⁶

⁵⁴⁶ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:198. Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Yasadışı Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi m.11/3’de de; kontrollü teslimatın biri türü olarak, görevli kolluk personeline takip edilerek bulunan uyuşturucu maddelere uygun bir fırsat yakalandığında uyuşturucu maddenin suç teşkil etmeyen bir madde ile kısmen veya tümüyle değiştirilmesi akabinde nakliyata devam edilmesine izin veren ve uluslararası literatürde “*clean controlled delivery*” olarak isimlendirilen bir uygulama düzenlenmiştir. Bu hususta bkznz: İnternet: United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders. (2001). “Special Investigative Tools to Combat Transnational Organized Crime (TOC)”.

CİKAYAS’a Ek 2 Nolu Protokol’ün 18. maddesi, cezai soruşturmalar çerçevesinde yürütülen operasyon öncesinde ve sırasında kullanılacak soruşturma tedbirleri ve yöntemleri bakımından, uygulamanın yapıldığı devlet hukukunun geçerli olacağını ifade etmektedir. Örneğin; kontrollü teslimat kapsamında uygulanacak tedbirlere karar verme yetkisi, Fransa Ceza Muhakemesi Kanunu’na göre savcının onayı gerekmeksizin adli kolluktadır.⁵⁴⁷ Türkiye ve Fransa’nın da dahil olduğu bir kontrollü teslimat uygulamasında, Türkiye topraklarında alınacak koruma tedbirlerinde ise ilgili mevzuat hükümleri uyarınca insan hakları açısından orantılılık ve ikincil ilkeleri göz önünde bulundurularak delilin elde edilmesi için elverişli tedbire uygulayıcı birim karar verecek olsa da savcı veya hâkim kararı ile onay alınacak fakat Fransa topraklarında aynı tedbirlere adli kolluk karar verecektir.

Avrupa Birliği Hukuku’nda kontrollü teslimata ilişkin Konsey’in *EU 98C 24/1* sayılı direktifi gereği; kontrollü teslimat talebinde bulunan devletin yetkili makamları, adli yardımlaşmaya konu malları, ülke sınırlarından çıkarılınca veya başka bir devletin sorumluluk alanına girinceye kadar kesintisiz olarak gözetim altında tutmakla yükümlü kılınmıştır. Bu kapsamda ilgili devletler; nakledilen malların güvenli şekilde gözetim altında olduğu, istenildiği zaman mallar ile ilgili uygulamaya son verilerek el konulacağı ve fail veya şeriklerin yakalanacağı konularında kesin bir mutabakata varmış olmalıdır.

ABCİKAYAS m.12’de ise her bir olay için talepte bulunulan devlet yetkili makamlarından karar alınacağına ve kontrollü teslimat sırasında veya esnasında uygulanacak yöntem ve kuralların yine talepte bulunulan devletin iç hukukuna uygun olarak gerçekleştirileceği ifade edilmiştir. Keza operasyon sırasında yönlendirme, talimat ve uygulama sorumluluğu; talepte bulunulan üye devletin yetkili birimlerine ait olarak değerlendirilmektedir.

Türk hukuku açısından, doktrinde, adli iş birliği tasarısı haricindeki mülga 4208 sayılı Kanun m.10, Kontrollü Teslimat Yönetmeliği (KTY) m.5’in yorumlanması ile kontrollü teslimatın uygulanmasının; soruşturma konusu bir suçun varlığına, kontrollü teslimat kapsamına giren faaliyetin çok ciddi organize edilmiş

116th International Training Course Reports of the Course. Web: https://www.unafei.or.jp/publications/pdf/RS_No58/No58_22RC_Group1_Phase2.pdf Son Erişim Tarihi: 17.04.2022

⁵⁴⁷ Töngür, *a.g.e.*, 2015a:141.

olmasına, suça konu delillere erişim bakımından kontrollü teslimatın zorunlu olmasına, yeterli zamanın bulunmasına ve mal veya fonların gideceği son yere kadar kesintisiz denetiminin sağlanabilmesine bağlı olduğu ifade edilmektedir.⁵⁴⁸ İlgili madde metinde sayılan şartlar zorunluluk öngördüğünden, şartlar yerine gelmeden kontrollü teslimatın gerçekleştirilebilmesi mümkün değildir.

Türk Adli İş Birliği Kanun Tasarısı taslak metninin 81'inci maddesinde; kontrollü teslimata izin verilebilmesi için; suçun niteliği ile kontrollü teslimatın uygulanması arasında orantılılık olması, kontrollü teslimat uygulamaya yeterli zamanın bulunması, olağandışı sebepler dışında kontrollü teslimatın kesintisiz bir şekilde tamamlanacağı ve ortaya çıkabilecek muhtemel zararların tazmini konusunda talep eden devlet tarafından garanti verilmiş olması, kontrollü teslimatın eksiksiz bir şekilde denetiminin sağlanabilir olması gerektiği ifade edilmiştir.⁵⁴⁹

Sayılan şartlardan özellikle olağandışı sebepler dışında kontrollü teslimatın kesintisiz bir şekilde tamamlanacağı ve ortaya çıkabilecek muhtemel zararların tazmini konusunda talep eden devlet tarafından garantinin aranması, Türkiye'nin egemenlik yetkisinin görünüm şekli olan TCK m.8'de düzenlenen mülkilik ilkesinin ve CMK m. 160-161'de düzenlenen kovuşturma mecburiyeti ilkesinin bir gereğidir. Zira kontrollü teslimat hususunda yetkili merciler; yabancı uyruklu fail veya faillerce, Türkiye'nin egemenlik alanında, işlenen bir suça müdahale etmeyerek faillerin yurtdışına çıkışına izin vermektedir. Bu durumda, işlenen suçun cezasız kalmaması adına, olağandışı sebepler dışında kontrollü teslimatın kesintisiz bir şekilde tamamlanacağının garanti edilmesi gerekmektedir.⁵⁵⁰

Türk hukuku açısından, yabancı bir devletten adli yardımlaşma talebi kapsamında kontrollü teslimat uygulamasının gerçekleştirilmesi istendiğinde; 5607

⁵⁴⁸ Töngür, *a.g.e.*, 2015a:185-191.

⁵⁴⁹ Benzer şartlar Kontrollü Teslimat Yönetmeliği'nin 5. maddesinde düzenlenmektedir. Fakat Yönetmelik ari olarak m. 5/e-2'de kontrollü teslimat uygulaması sona erdiği zaman, Türk vatandaşlarının yakalandığı devlet tarafından, kontrollü teslimata konu mal veya fonlar ile bunların naklinde kullanılan araçların ve suçtan kaynaklanan malvarlığı değerleri ile birlikte iadesi hususunun taahhüt edilmiş olmasını gerçekleştirilmesi gerekli bir şart görmektedir. Bknz: İnternet: Kontrollü Teslimat Uygulaması Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik. (2008). Web: <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=12064&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeli&mevzuatTertip=5> Son Erişim Tarihi: 17.04.2022.

⁵⁵⁰ Türkiye gibi Alman Ceza Muhakemesi Hukuku'nda da geçerli olan kovuşturma mecburiyeti ilkesinin gerekli tedbirlerin alınmaması halinde soruşturmanın zarar görebilmesi ve özellikle kanıtların kaybolma tehlikesinin doğması olarak anlaşıldığında, kontrollü teslimat ile ilkenin birbiriyle çelişmediği ve aksine uyumlu şekilde biri diğerini tamamlayan hususlar olduğu görüşü için bknz: Hilger, *a.g.m.*, 2012:1-2.

sayılı Kanun'un 21. maddesine göre 4208 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde; Gümrük Müsteşarlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından istem yerine getirilmektedir.⁵⁵¹

3.2.5.2. Kontrollü teslimat türleri

Kontrollü teslimat türleri, taraf olunan çok taraflı sözleşmelerde terim olarak ifade edilmekte fakat tanımlanmamaktadır. Türk hukuku açısından ise yönteme dair türler Kontrollü Teslimat Yönetmeliği'nin 4. maddesinde tanımlanmakta ve Türk kanun taslağı çalışmasının ilk halinin 80. maddesinde de ismen zikredilmiş bulunmaktadır.⁵⁵² Anılan madde metninde sayılan yöntemler, kontrollü teslimata ilişkin hüküm ihtiva eden uluslararası metinlerdeki tanımlarla benzerlik göstermektedir.

3.2.5.2.1. Ülke sınırlarına kontrollü giriş

Kontrollü giriş; organize suç faaliyetleri ile irtibatlı olarak kontrollü teslimat uygulaması gerçekleştiren bir devlete başka bir devletten getirilen kontrollü teslimata konu eşya, mal veya fonun yetkili makamların bilgisi ve denetimi altında ülke sınırlarına sokulmasıdır.

Ülke sınırlarına kontrollü giriş, KTY m.4/4'te *“yurt dışından Türkiye'ye getirilerek dağıtılacak kontrollü teslimata konu toplanması, kaçak veya kaçak olmasından şüphe edilen mal veya fonların, uyuşturucu ve psikotrop maddeler, Viyana Konvansiyonu'nda yer alan maddelerin ve bunlara bağlı fonlar veya suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerine veya suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerine kaynaklık edecek diğer her türlü kaçak veya kaçak olmasından şüphe edilen eşyanın yetkili makamların bilgisi ve denetimi altında girişi”* şekilde tanımlanmıştır. Kontrollü teslimata konu mal, fon veya eşyanın gümrük bölgesinden geçerek veya gümrük alanı olmayan farklı bir noktadan Türkiye'ye veyahut herhangi bir kontrollü teslimat paydaşı devlete sokulmasının kontrollü giriş açısından önemi bulunmamakta

⁵⁵¹ Kontrollü Teslimat Yönetmeliği 12. maddeye göre; kontrollü teslimatta birlikte görev yapan ülkelerin, daha etkin faaliyet gösterebilmesi ve bu yolla izleme, denetleme ve soruşturmaya yardımcı olunması amacıyla kontrollü teslimatı uygulayan birimlerin veyahut mahkemenin uygun görmesi durumunda; ilgili bakanlıkça yurt dışında gizli soruşturmacı sıfatıyla geçici görevlendirme yapılması mümkündür. Fakat Türk kamu görevlilerinin yeraltı ajanı veya muhbir olarak görevlendirilmesi, CMK uyarınca, söz konusu değildir. Bknz: Töngür, *a.g.e.*, 2015a:83-87.

⁵⁵² Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014b:78.

ve sadece görev alacak personelin niteliğinde farklılık bulunmaktadır.⁵⁵³ Dolayısıyla ilgili devletin sınırlarından bu yönde giriş, hukuka aykırı ve suç teşkil eden bir görünüm de arz etmektedir. Sınırdan eşya, mal veya fonun girişi ile birlikte; denetimi devir alan kolluk görevlileri, kontrollü teslimat kapsamında alınacak tedbirlere dair egemenlik sahasında bulunan devletin hukukuna göre hareket etmektedir.

Ülke sınırlarına kontrollü girişte önem arz eden husus; giriş esnasında kontrollü teslimata konu eşyanın operasyona katılan ve başka bir ülke sınırına kadar takipte bulunan yabancı görevlilerden, aksaklık yaşanmadan ve faillerce fark edilmeden devir alınmasıdır. Aksaklık yaşanması veya faillerin gözlemlendiklerini fark etmeleri halinde, ülkeye giriş kontrolsüz hale gelecektir. Şayet kontrollü teslimat paydaşı olan devletlerden biri faaliyet öncesinde veya sırasında kontrollü girişin gerçekleştirilemeyeceği, takibin gözden kaçırılması sonucunda eşyanın kaybolacağı veyahut değişileceği konularında endişeye sahip ise diğer paydaşlara durumu açıklayarak, söz konusu eşya kendi egemenlik alanından çıkmadan evvel teslimatın sonlandırılmasını istemelidir.

3.2.5.2.2. Ülke sınırlarından kontrollü çıkış

Kontrollü çıkış; organize suç faaliyetleri ile irtibatlı olarak bir ülkede hazırlanan kontrollü teslimata konu eşya, mal veya fonun başka bir ülkeye götürülmesi esnasında yetkili makamların bilgisi ve denetimi altında ülke sınırları dışına çıkartılmasıdır.

Ülke sınırlarından kontrollü çıkış, KTY m.4/6'te "*Türkiye'de hazırlanarak yurtdışına götürülecek kontrollü teslimata konu kaçak mal veya fonların yetkili makamların bilgisi ve denetimi altında çıkışı*" şekilde tanımlanmıştır. Ülke sınırlarından kontrollü çıkışta kontrollü girişin aksine, teslimata konu eşyanın ilgili kolluk görevlilerinin kesintisiz takibi ile ülke sınırlarından çıkartılması söz konusu olmaktadır. Teslimata konu eşyanın ilgili devletten çıkarılması akabinde ise tam bir koordinasyon halinde yürütülen operasyonda görevli yabancı görevlilerin denetim yetkisi başlamaktadır. Yine herhangi bir nedenle ülke sınırlarından kontrollü çıkışın sağlanamayacağı endişesi doğduğunda, eşyayı egemenlik alanı içerisinde bulduran

⁵⁵³Türk hukuku açısından; kontrollü teslimat konusu eşyanın gümrük bölgesinden geçilerek Türkiye'ye getirilmesi halinde, gümrük muhafaza memurlarının gümrük bölgesi mahiyeti taşımayan bir bölgeden getirilmesi halinde ise yetki alanına göre polis veyahut jandarma ekiplerinin kontrollü teslimat faaliyetini yürütmesi gerekmektedir.

devlet, diğer paydaşları haberdar ederek kontrollü teslimata son vermeli ve mallara el koymalıdır.

Kontrollü çıkış, kontrollü giriş ile birlikte, kontrollü teslimat tedbirinin asıl ortaya çıkış nedeni olan organize suç ve suçlulukla mücadelede ve yabancı ülkedeki uzantılara erişimin sağlanmasında diğer teslimat türlerine göre en elverişli olan yöntemdir.⁵⁵⁴ Zira kontrollü teslimat paydaşı olan devletlerin sınır bölgeleri arasında, bu şekilde gözetim ve denetim yetkisinin devri sağlandığında; sınıraşan yapıya sahip bir örgütün tüm üye ve yöneticilerinin yakalanması mümkün olmaktadır.

3.2.5.2.3. Ülke topraklarından kontrollü geçiş

Kontrollü geçiş; bir ülkede temin edilen kontrollü teslimat konusu malın ilgili devletler arasında transit geçişi ve gözetimi hususunda, irtibat kurulmasını ve gözetim ile irtibatlı görevlilerin yetkilendirilmesini ifade etmektedir.

Ülke topraklarından kontrollü geçiş, KTY m.4/5'te *“Türkiye’den transit geçecek kontrollü teslimata konu kaçak mal veya fonların yetkili makamların bilgisi ve denetimi altında geçişini”* şekilde tanımlanmıştır. Tanımdan yola çıkarak kısaca kontrollü geçişin kontrollü teslimat uygulamasının en az üç devletin topraklarında gerçekleştirilmesini ifade ettiği söylenebilir. Türk hukuku açısından, Türkiye topraklarından transit geçiş; ilgili araç veya kişinin takip edilmesi ve gözetlenmesi, ilgilinin korunması ya da kontrollü teslimat ekibi dışında başka kolluk birimlerinin yakalamasını önlemek amacıyla yapılmaktadır.⁵⁵⁵ Kontrollü teslimat uygulamasının paydaşı olan devletler, teslimata konu eşya, kişi, mal veya fon hakkında uygulanacak tedbirlerde, yalnızca geçiş esnasında ve kendi egemenlik sınırları içerisinde bulunulduğunda yetkilidir.

3.2.5.2.4. Yurtiçi kontrollü teslimat

Ülke içi kontrollü teslimat ise KTY m.4/7’de *“Ülke içinde hazırlanarak ülke sınırlarını terk etmeden ülke içinde bir yerden başka bir yere götürülecek kontrollü teslimata konu kaçak mal veya fonların yetkili makamların bilgisi ve denetimi altında nakilleri”* şekilde tanımlanmıştır. Ülke içinde kontrollü teslimat diğer teslimat

⁵⁵⁴ Kontrollü çıkış ve kontrollü giriş Alman Suç Soruşturma Yönetmeliği 29/a’da tanımlanmıştır. Bknz: Hilger, *a.g.m.*, 2012:3.

⁵⁵⁵ Töngür, *a.g.e.*, 2015a:214.

türlerine kıyasla en az sorun doğurabilecek teslimat türü olup kısaca, tek bir ülkenin sınırları içerisinde başlayıp yine bu ülke sınırları içerisinde sonuçlanacak uygulamayı ifade etmektedir.

Ülke içi kontrollü teslimatta, faaliyetin herhangi bir aşamasında yabancı devletin iştiraki bulunmadığından; özel soruşturma tedbirlerinin alınması, elde edilen delillerin değerlendirilmesi, ilgilinin iadesi, suç konusunu oluşturan değerlerin müsaderesi gibi hususlarda birden fazla hukuk sisteminin varlığı nedeniyle yaşanan sorunlar çıkmamakta ve ilgili devletin iç hukukuna tabi olacak şekilde operasyon yürütülmektedir.

3.2.5.3. Kontrollü teslimat kararı

Kontrollü teslimata ilişkin Türkiye'ye gönderilen adli yardım taleplerinin bir örneği, operasyonu uygulayacak merciler tarafından, Merkezi Makama iletilmektedir. KTY m.6 gereği aranan koşulların varlığı halinde, yetkili birimler; kontrollü giriş, geçiş, çıkış ve yurt içi kontrollü teslimatlar hakkında karar alınmasını istemek üzere, hangi suç ile faililer hakkında ve ne şekilde uygulanacağına dair açıklamalar ile birlikte Cumhuriyet Başsavcılığına başvurmaktadır.⁵⁵⁶ Kontrollü teslimat talebinin uygulanmasına ve sona erdirilmesine karar verilmesinde, kural olarak Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı yetkilidir. İstisnai olarak suçtan kaynaklanan mal varlığı değerlerinin kontrollü teslimatına ilişkin yabancı ülke talepleri hakkında karar vermeye ise Ankara Sulh Ceza Mahkemesi yetkili kılınmıştır. Kontrollü teslimat taleplerinin reddedilmesi halinde, başvurulacak kanun yolu mevcut olmadığından, taleplerin yeniden değerlendirilmesi söz konusu olmamaktadır.

Verilen kontrollü teslimat uygulamasına onay kararı ile istisnai olarak uyuşturucu madde suçlarına ilişkin arama gerçekleştirilmesine izin verilmiş ise ayrıca, maddenin saklanmaya çalışıldığı yere ulaşıldığında gizlice örnek alınmasına veya suç konusu maddenin tamamen veya kısmen değiştirilmesine veya kargo/posta yoluyla yapılacak sevkiyatların görevli nezaretinde yapılmasına (*live controlled delivery*) dair de karar verilebilmektedir. Ayrıca Türkiye'de hazırlanarak yurtdışına

⁵⁵⁶ Başvuru yapmaya yetkili birimler; KTY m. 6'da, başkanlıklar olarak ifade edilmekte ve tahdidi olarak sayılmaktadır. İlgili maddede sayılanlar dışında; MASAK kural olarak doğrudan, Cumhuriyet Savcılığı'na değil kontrollü teslimat konusunun bulunduğu yer, yer belli değil ise başvurma konusunda yetkili ve görev alanına giren biriminin ilgili başkanlığına yazılı talepte bulunmaktadır. İstisnai olarak MASAK; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, görev alanını dikkate almaksızın, başkanlıklardan herhangi birine yazılı başvuru yapmaktadır.

Çıkarılacak veya Türkiye’den transit geçecek her türlü mal veya fona ilişkin kontrollü teslimatlarda, tedbirin sona ermesi müteakibinde, faililer hakkında adli soruşturma başlatılmasının yabancı devletlerce taahhüt edilmesi istenebilmektedir. Benzer şekilde, suça iştirak edenlerin Türk vatandaşı olması halinde, teslimata konu malvarlığı değerler ve araçlar ile birlikte kişinin iade edilmesi hususunda yabancı devletlerce taahhüt verilmesi istenebilmektedir. Bu husustaki tüm kararların bir rneği de Merkezi Makama iletilmektedir.

Kontrollü teslimat uygulaması sırasında, koruma tedbirlerinde arandığı gibi hâkimin karar alması gerekli durumlarda; Ankara mahkemeleri yetkilidir. Zira Türkiye sınırları içerisinde yerine getirilecek bir kontrollü teslimat talebi alan merciler, talebi Türk Hukuku’na göre yerine getirmektedir.

Bünyesinde gizli soruşturma tedbirlerini ve özel adli yardımlaşma usulünü barındıran, doğması beklenen faydalar yönünden gizli yürütülmesi gereken kontrollü teslimatın elde edilecek delillerin sıhhati açısından yazılı adli yardım talebi, uygulama kararları ve başvurular ile yürütülmesi gerekir. Fakat gecikmesinde sakınca bulunan veyahut talebin yazılı olarak gönderilmesinin telafisi imkânsız zararlara yol açabileceği hallerde; daha sonrası yazılı halde gönderilmek üzere, sözlü adli yardım talebinde bulunulması da mümkündür. Her koşulda, kontrollü teslimatın uygulanmasına dair karar ile bu yönde yetkili ve görevli talepleri yazılı olarak alınmalıdır.

Kontrollü teslimat uygulanmasına devam edilmesi sırasında; izleme ve gözetleme faaliyetlerinin tehlikeye düşmesi veyahut şüphelilerin kaçması, delillerin kaybolması tehlikesinin ortaya çıkması hallerinin gündeme gelmesiyle karar gerekmeksizin kontrollü teslimat uygulanmasına derhal son verilmektedir. Örneğin, insan ticareti söz konusu olduğunda kontrollü teslimatın konusu açısından zarar tehlikesi -her an- bulunduğundan, tedbir baştan itibaren uygulanmamalı veya sona erdirilmelidir. Acil durumlar haricinde; kontrollü teslimat uygulamasının son verilmesine, KYT m.10 gereğince, sulh ceza hkimi karar vermektedir. Doktrinde, Türkiye’den sorunsuz bir şekilde yurtdışına çıkartılan mallar ile ilgili devam eden bir kontrollü teslimat uygulamasında; Türkiye’de verilen tedbirin sona erdirilmesi kararının, uygulamanın devam ettiği devleti bağlamayacağı ancak Türk

mahkemelerinin yargı yetkisi devam ettiğinde, yargı yetkisini doğması akabinde, şüpheli veya sanıkların iadesinin istenebileceği ifade edilmektedir.⁵⁵⁷

3.2.5.4. Görevlilerin hukuki ve cezai sorumluluğu

Kontrollü teslimata ilişkin adli yardımlaşma talebinin ifası esnasında, yabancı bir devlete görevlendirilen Türk görevlilerinin veya yabancı bir ülke tarafından Türkiye’de görevlendirilen yabancı görevlilerin gerçekleştirdikleri fiiller nedeniyle hukuki ve cezai sorumluluklarının doğması muhtemel addedilmektedir. Zira görevli, katıldığı soruşturma tedbirinin doğası gereği, pek çok aktif kolluk faaliyetinde yer alacağından bir suçun mağduru veyahut faili olması riski doğmaktadır. Dolayısıyla Türk veya yabancı görevlilerin, adli yardımlaşmanın ifa edildiği devletin kendi kolluk mensuplarına tanıdığı hukuki teminatlardan yararlanabilmesi gerekmektedir.

Kontrollü teslimatta görevlendirilen kolluk görevlisinin cezai sorumluluğuna ilişkin CİAKAYAS Ek 2 Nolu Protokol’ün 21. maddesinde ve bu düzenlemeden esinlenen Türk kanun taslağı çalışmasının 88. maddesinde hüküm bulunmaktadır. Anılan düzenlemelere göre kontrollü teslimat faaliyeti sırasında, ilgili devletlerce başka türlü bir anlaşma yapılmamış olması halinde; örneğin Türkiye’nin egemenlik sahası içerisinde kontrollü teslimat operasyonuna katılan yabancı ülke personeli faili olduğu suçlar açısından, Türk kamu görevlilerinin tabi olduğu hükümlere göre sorumlu tutulacaktır. Benzer şekilde, yabancı ülkede gerçekleştirilen faaliyete katılan Türk kamu görevlileri de faili oldukları suçlar bakımından faaliyetin gerçekleştirildiği ülkenin görevlileri gibi kabul edilmeleri hususu ilgili devletler arası yapılacak mutabakatta esas alınacaktır.

Türk hukuku açısından her ne kadar Anayasa m. 90/5 gereği, uluslararası belge olan CİAKAYAS Ek 2 Nolu Protokol doğrudan uygulanma kabiliyetine haiz ise de taslak metinde yer alan ve fakat şu an için yürürlükte olmayan anılan düzenlemenin 6706 sayılı Kanun’da yer almasının, kontrollü teslimatta görev alacak kolluk görevlileri açısından daha teminatlı bir hukuki durumun yaratacağı ve bu durumda görev alan personelin yargılanmasına ilişkin olarak devletler arası yaşanabilecek diplomatik sorunların azalmasına yardımcı olacağı açıktır.⁵⁵⁸

⁵⁵⁷ Töngür, *a.g.e.*, 2015a:205.

⁵⁵⁸ Yabancı ülkede Türkiye’yi temsilen görev alan personelin bu görev sırasında gerçekleştirdiği fiilleri nedeniyle TCK m. 10’da belirtilen şartların varlığı halinde, Türkiye’de yeniden yargılanması

Kontrollü teslimat faaliyeti için yabancı ülkede bulunan Türk veya Türkiye’de bulunan yabancı kolluk görevlilerinin görev sırasında, üçüncü bir şahsa verdikleri zarardan hukuki olarak ne şekilde sorumlu tutulacakları; CİAKAYAS Ek 2 Nolu Protokol’ün 22 maddesi ile bu düzenlemeden esinlenen Türk kanun taslağı çalışmasının 89. ve güncel kanunun metninin 3/5. maddesinde düzenlenmektedir.⁵⁵⁹

Mezkûr düzenlemelere göre; kontrollü teslimatın paydaşı olan ilgili ülkeler arasında başka türlü bir mutabakata varılmamış ise teslimat faaliyetlerine katılan yabancı devlet personelinin neden olduğu zararlar, faaliyetin gerçekleştirildiği ülkenin kamu görevlilerinin tabi oldukları hükümler çerçevesinde tazmin edilmektedir. Keza ortaya çıkan zarardan, kamu görevlisinin vatandaşlığının bulunduğu devlet de sorumlu tutulabilmektedir. İlgili devlet, zararın gerçekleştiği ülke tarafından mağdura bir tazminat ödemesi yapıldı ise bu meblağı geri ödemekle yükümlü kılınmıştır. Benzer şekilde, yabancı ülkede gerçekleştirilen faaliyete katılan Türk kamu görevlilerinin neden olduğu zararların tazmini için bulundukları ülkenin görevlileri gibi kabul edilmeleri hususu devletler arası yapılacak mutabakata esas alınmaktadır.

3.2.6. Sınır Ötesi Ortak Soruşturma Ekibi Oluşturma

Sınıraşan suçlara karşı, adli yardımlaşma kapsamında gerçekleştirilen bilgi alışverişi veyahut delil gönderimi gibi ulusal ölçekli mücadele araçları; zaman içerisinde yetersiz, ağır ve hantal kalmaya başlamıştır. Doğan bu durum nedeniyle devletler, egemenlik haklarının paylaşımı konusunda gösterdikleri çekingen tavırlarından vazgeçerek uluslararası arenada yeni ve etkili iş birliği metrolarının arayışına girmiştir. Arayış kapsamında ortaya çıkan kurumlardan biri de özel bir

söz konusu olmaktadır. Bu durum, ne bis in idem ilkesine aykırılık doğmasına yol açabilmektedir. Yine, TCK m. 12 gereği, Türkiye’ye görevi gereği gelen yabancı personelin Türkiye’de suç işlemesi haline özgü düzenlemelere yer verilmiştir. İki olasılık da görevliler açısından teminattan ziyade, olumsuz durumların oluşması tehlikesini barındırmaktadır bkz: Töngür, *a.g.e.*, 2015a:244-253; Özgenç *a.g.e.*, 2021a:1066-1068; Üzülmüş ve Koca *a.g.e.*, 2021:806-816; Zafer, *a.g.e.*, 2021:816-826; Centel ve diğerleri, *a.g.e.*, 2011:163-173; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021c:160-166; Soyaslan, *a.g.e.*, 2020b:161-169; Artuk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021:1131-1140; Akbulut, *a.g.e.*, 2021:187-197; Dülger, *a.g.e.*, 2021:1049-1053; Demirbaş, *a.g.e.*, 2021:183-185; Hakeri, *a.g.e.*, 2019:90-94; Töngür ve Çetintürk, *a.g.e.*, 2020:86-95.

⁵⁵⁹ Kontrollü teslimata katılan görevlilerin hukuki ve cezai sorumluluğuna ilişkin herhangi bir düzenlemenin bulunmaması halinde, faaliyet paydaşı devletler; herhalükârda operasyon öncesinde veyahut sırasında sorumluluğa dair mutabakata varabilirler.

adli yardımlaşma türü olarak sınır ötesi ortak soruşturma ekiplerinin (JIT) oluşturulmasıdır.

Ortak soruşturma ekiplerinin kurulması fikri ilk olarak 1960'lı yıllarda, Batı Avrupa'da, sınır bölgesinde yaşanan olaylar nedeniyle görev yapan kolluk görevlileri tarafından ortaya atılmıştır.⁵⁶⁰ 1990 yıllara kadar ülkeler bu yardımlaşma metodunun uygulanması konusunda teşvik edici söylemlerde bulunmuşlar da gündemlerine almamışlardır.⁵⁶¹ Geçen süreç içerisinde terör, uyuşturucu madde ve insan ticareti gibi birden fazla ülkenin menfaatini etkileyen ve kamu düzenini bozan suçların artışı ile etkin mücadele yönünde gayretler de artmış ve ortak soruşturma ekipleri kurulmasının hukuki temeli, XX. yüzyılın ikinci yarısında, ilk defa Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan adli yardımlaşma anlaşmaları ile atılmıştır. Takip eden süreçte ise Avrupa Birliği üyesi devletler arasında bile bir adli yardımlaşma metodu olarak etkin şekilde kullanılmamıştır.⁵⁶²

Ortak soruşturma ekiplerinin oluşturulmasının faydaları ve oluşturulması ile işleyişi konusunda karşılaşılan güçlükler, pek çok tartışmaya neden olmuştur. Özel adli yardımlaşma metodu olarak JIT'in faydaları arasında; adli yardımlaşma sözleşmelerinin ağır işleyen rutin prosedürlerini hızlandırması, soruşturmanın başından itibaren ülkeler arası hızlı ve nitelikli koordinasyon sayesinde eşgüdümlü süreklilik ile birkaç devleti ilgilendiren uluslararası boyut ve bağlantısı olan soruşturmalarda, gözden kaçabilecek veya ulusal çaptaki tedbirlerin yetersizliği

⁵⁶⁰ Ökmen, M. (2020). "Setting up Joint Investigation Teams as a Type of International Legal Assistance". *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19 (1), 113. 1976'da gerçekleşen Manş Denizi İstihbarat Konferansı'nda; kolluk birimleri arasında istihbarı bilgi paylaşımında, adli yardımlaşmanın yeteriz kaldığı ileri sürülmüştür. Yakın tarihlerde, Almanya'daki Federe Devletlere bağlı polis departmanlarının ortak soruşturma ekibi kurarak faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:113.

⁵⁶¹ Ortak ekip olarak ilk kez isimlendirilen ortak soruşturma ekiplerine dair teşvik söylemleri, Avrupa Birliği Konseyi'nin 28 Nisan 1997 tarihli kararına konu Organize Suç ile Mücadele Eylem Planında yer almaktadır. 2 Ekim 1997'de imzalanan Amsterdam Anlaşması'nda ise ortak ekiplere benzer düzenlemeler getirilmiştir. Bknz: Spapens, T. (2011). "Joint Investigation Teams in the European Union: Article 13 JITS and the Alternatives". *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 19(3), 239.

⁵⁶² Avrupa Birliği'nde, 2004–2009 yılları arasında, soruşturma makamları tarafından yalnızca 40 sınırışan suç soruşturması için JIT kurulmuştur. Avrupa Birliği Konseyi, 2009 yılı Aralık ayında açıklanan, 2010–2014 dönemine ait Adalet ve İçişleri Programı'nda (Stockholm Programı) üye devletlere; uygun durumlarda ortak soruşturma ekibi oluşturulması konusunda yetkili makamlarını mümkün olduğunca teşvik etmeleri konusunda öneride bulunmuştur. Bknz: İnternet: Council of the European Union. (2009). "The Stockholm Programme - An Open and Secure Europe Serving and Protecting the Citizens, 17024/09", December 2, Brussels, Web: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-17024-2009-INIT/en/pdf> Son Erişim Tarihi: 11.04.2022.

nedeniyle soruşturmaların tehlikeye gireceği durumlarda adaleti yeniden tesis etmesi, giderler ve ortaya çıkan hasar ve zararların azalması, insan emeğini verimli kullanılması, çifte cezalandırılmayı önlemesi, üye devletlerin yapılan soruşturma faaliyetlerine ilişkin karar alma sürecine dahil olmasına imkan sağlaması, kolluk kuvvetleri arasında istihbarat ve deneyimlerin paylaşılmasını sağlaması, son olarak suç ile mücadelede uzmanlaşmaya yardımcı olması sayılmaktadır.⁵⁶³

JIT'in oluşturulması ve işleyişi konusunda karşılaşılan en önemli güçlükler, kolluk görevlilerinin yabancı bir ülkede silah kullanma yetkisi nedeniyle devletler arası karşılıklı güven ve koordinasyon eksikliği ile kurucu anlaşma sorunudur. Ortak soruşturma ekiplerinin yardımıyla bir olayın soruşturulmasında yarar gören tüm ilgili devletler, bir araya gelerek detaylar üzerinde anlaşmaya varmak zorundadır. Avrupa Konseyi düzenlemeleri ile model bir anlaşma oluşturmuş ise de devletler arası uyumlaştırma her zaman mümkün olmamaktadır. Bu hususta, diğer problemler ise anlaşmada değişiklik ihtiyacı doğduğunda (başka bir ülkenin JIT'e katılımı ve başka bir suça dair bağlantılı soruşturma ihtiyacı gibi) devletler arası yeniden koordinasyon konusunda uzlaşma problemi doğması⁵⁶⁴, devletlerin sınırlı finansal kaynakları, operasyonlar sırasında uygulanacak tedbirlerin söz konusu olması, doğacak zararların ve görevlendirilecek personeller hakkında uygulanacak mevzuatların devletler arasında farklılık göstermesi, faaliyet sırasında elde edilen delillerin sonradan diğer ülkelerde doğrudan kullanımının bazı iç hukuk hükümleri nedeniyle mümkün olmaması, seyahat ve tercüme giderlerinin karşılanması; ekibi kuracak devletin egemenlik yetkisinden kısmi taviz verecek olması şeklinde sıralanmaktadır.⁵⁶⁵

Ortak soruşturma ekibi, iki veya daha fazla devletin menfaatlerini ihlal eden geniş çaplı ve karmaşık bir olay ile irtibatlı olarak belirli bir amaç ve süreyle bağlantılı kalınacak şekilde ilgili devletlerin kolluk veya adli makamları arasında anlaşma yapılarak oluşturulan, üyelerin ve kurucu devletin, uluslararası veya sınıraşan bir suçu veya suç örgütlerinin yapısı ile ilişkilerini soruşturduğu özel bir

⁵⁶³ Boister, *a.g.e.*, 2012:170-177; Helmberg, M. (2007). "Eurojust and Joint Investigation Teams: How Eurojust can support JIT's", *Academy of European Law, ERA Forum*, 8, 245-247; Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:114; Ökmen, *a.g.m.*, 2020:119.

⁵⁶⁴ Söz konusu problemin aşılabilmesi için ortak soruşturma ekiplerini kuran kurucu anlaşmanın herhangi bir tereddüte yer vermeyecek ve imzacı tarafların yeni bir durum ile karşılaştıklarında doğacak ihtiyaca cevap verici nitelikte hazırlanması gerekmektedir.

⁵⁶⁵ Töngür, A.R. (2015b). "Özel Bir Adli Yardımlaşma Türü Olarak Ortak Soruşturma Ekipleri Oluşturulması". *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 6(21), 348-350; Boister, *a.g.e.*, 2012:178; Ökmen, *a.g.m.*, 2020:120.

adli yardımlaşma metodudur.⁵⁶⁶ Bu tür bir iş birliğinde, soruşturmayı yürüten devlete, uluslararası soruşturma ekibinde çalışması için yabancı memur gönderilmesi ancak bu yönde gönderilecek adli yardımlaşma talebinin varlığına bağlıdır.⁵⁶⁷ JIT, cezai konularla ilgili adli makamlar arasında adli yardımlaşmaya hizmet edebileceği gibi kolluk güçleri arasında, operasyonlar ile ilgili bilgi alışverişinin sağlanmasına yardım amaçlı da oluşturulabilmekte ve her iki oluşumda da katılımcı ülkelerin adli ve kolluk kuvvetleri arasında, sürekli ve doğrudan iletişimi mümkün kılmaktadır.⁵⁶⁸

Ortak soruşturma ekipleri, genel itibariyle kontrollü teslimat ve paralel soruşturma yapılması kavramları ile benzerlik göstermektedir. Kontrollü teslimat ile arasındaki temel fark, kontrollü teslimatta mevcut olan yurtiçi kontrollü teslimat uygulamasının JIT’te mevcut olmaması ve uluslararası veya sınıraşan bir niteliği olmayan suçlar bakımından ortak soruşturma ekiplerinin kurulamamasıdır. Ayrıca kontrollü teslimat, temelde kesintisiz bir gözetleme faaliyeti iken JIT, birçok devletin kolluk güçlerinden oluşan ve her türlü soruşturma işlemini gerçekleştirmeye matuf yetkiye sahip üyeler arasında sıkı birliktelik bulunan bir iş birliği türüdür.⁵⁶⁹

İki devlette, paralel soruşturma yapılmasında ise sınıraşan bir suçta, aynı suç örgütünün veya bağlantılı suçların faaliyetlerinde, her iki ülkede ayrı ayrı eşgüdümlü çalışma yürütülmektedir. Örneğin; kaçakçılık faaliyeti yürüten bir örgütün malları temin eden üyesi ile malları dağıtan üyesi farklı ülkelerde bulunduğunda ve üyelerden birinin yakalanması halinde, diğer üyelerin yakalanması için paralel soruşturma yürütülmesi mümkün olmaktadır.⁵⁷⁰ JIT’te ise ilgili ülkeler uzlaşıya vararak imzaladıkları adli yardımlaşma talebinden ari olan anlaşmada, adli ve kolluk mercilerini ortaklaştırarak bir ekip oluşturmakta ve soruşturma faaliyetlerini yürütmektedir.

Ortak soruşturma ekipleri kurulmasının, diğer adli iş birliği türlerinde olduğu gibi ilk önce uluslararası veya sınıraşan suçlarla irtibatlı yürütülen kolluk iş

⁵⁶⁶ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:113; Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:196.

⁵⁶⁷ Öğretide, JIT’in uluslararası sözleşmelerde açıkça öngörülmesi gerektiği aksi halde ortak soruşturma ekibinin kurulması adına yabancı kolluk görevlilerinin gönderilmesinin mümkün olmadığı ileri sürülmektedir. Bknz: Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:196.

⁵⁶⁸ Boister, *a.g.e.*, 2012:166.

⁵⁶⁹ Töngür, *a.g.e.*, 2015a:164-165.

⁵⁷⁰ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:113.

birliğinde görüldüğünü daha önce belirtmiştik.⁵⁷¹ Bu iş birliği metodunu, adli iş birliğinde hukuki zemine oturtan ilk metin; Benelüks Antlaşması'nın 37. maddesinden yola çıkarak hazırlanan Avrupa Birliği Anlaşması'nın 34. maddesinin verdiği yetki ile imzalanan 29 Mayıs 2000 tarihli Avrupa Birliği Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Anlaşması'nın 13. maddesidir.⁵⁷² Anılan madde, ekip liderlerinin denetimi altında yabancı devletin egemenlik sahasında operasyonel faaliyetlerin yürütülebilmesini mümkün hale getirmiş ve ekibe üye devletler arasındaki adli yardımlaşmayı, bilgi ve istihbarat paylaşımına dönüştürerek standart oluşturmuştur.⁵⁷³

ABCİKAYAS'ın yürürlüğe girmesi ve onay sürecinin zaman alması nedeniyle Avrupa Birliği Konsey'i, üye devletleri hukuken bağlayıcı nitelikte olan 13 Haziran 2002 tarihli Ortak Soruşturma Ekiplerine Dair Çerçeve Kararı (2002/465/JHA) kabul etmiştir.⁵⁷⁴ Avrupa Birliği hukukunda, anılan metinler dışında, EUROPOL'ü kuran sözleşmenin değiştirilmesine dair hazırlanan Protokol'de; Tampre Toplantısının sonuçlarına uygun şekilde, EUROPOL'ün ortak soruşturma ekiplerine katılımındaki rolüne yer verilmiştir.⁵⁷⁵ Ayrıca Avrupa Konseyi tarafından çıkartılan Ortak

⁵⁷¹ Kaçakçılık, kara para aklama, gümrük suçlarına ilişkin sayılan sınırlı alanlarda; operasyonel faaliyet yürütülmesine ilişkin özel soruşturma ekiplerinin kurulmasına dair 18 Aralık 1997 tarihli Gümrük İdareleri Arasında Karşılıklı Yardımlaşma ve İşbirliğine Dair Sözleşme m.24'de ve polis iş birliğine yönelik Güney Doğu Avrupa Polis İş Birliği Anlaşması'nda hüküm bulunmaktadır bkz: İnternet: Close Cooperation between EU Customs Administrations (Naples II Convention). (2016). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:I33051> Son Erişim Tarihi: 11.04.2022.

⁵⁷² Madde metninde, ortak soruşturma ekiplerinin sınıraşan suçla mücadelede kullanılması gereken önemli bir araç olduğu ifade edilmiştir. Bknz: İnternet: Council Act of 29 May 2000 establishing in accordance with Article 34 of the Treaty on European Union the Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters between the Member States of the European Union. (2000). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32000F0712%2802%29> Son Erişim Tarihi: 11.04.2022.

⁵⁷³ Töngür, *a.g.m.*, 2015b:343.

⁵⁷⁴ Çerçeve karar sonuçları bakımından, üye devletler üzerinde, AB Hukuku gereğince bağlayıcıdır. Karar için bkz: İnternet: Council Framework Decision of 13 June 2002 on Joint Investigation Teams. (2002). Web: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002F0465&-from=EN> Son Erişim Tarihi: 11.04.2022. Türkçe metni için bkz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:117-119.

⁵⁷⁵ Protokol, 28 Kasım 2002 tarihinde, Avrupa Birliği Konsey'i tarafından kabul edilmiştir. Metin için bkz: İnternet: Council Act of 28 November 2002 Drawing up a Protocol Amending the Convention on the Establishment of a European Police Office (Europol Convention) and the Protocol on the Privileges and Immunities of Europol, the Members of its Organs, the Deputy Directors and the Employees of Europol. (2002). Web: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32002F1216\(01\)&_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=sc](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32002F1216(01)&_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=sc) Son Erişim Tarihi: 11.04.2022. Avrupa Birliği kurumlarından Eurojust'ın ise ortak soruşturma ekiplerinin kurulmasında destekleyici ve işlevsel rolü bulunmaktadır bkz: İnternet: European Union Agency for Criminal Justice Cooperation. (2022c). Joint Investigation Teams, Web: <https://www.eurojust.europa.eu/judicial-cooperation/eurojust-role-facilitating-judicial->

Soruşturma Ekiplerinin Kurulmasına İlişkin Model Anlaşma için bağlayıcı olmayan 8 Mayıs 2003 tarihli bir tavsiye kararı⁵⁷⁶, üye devletlere terör suçlarına ilişkin ceza soruşturmaları yürütmeleri için ortak soruşturma ekipleri kurma konusunda gerekli önlemleri alma yükümlülüğü yükleyen Terör Suçlarına Dair Bilgi Alışverişi ve İşbirliğine İlişkin 2005/671/JHA Sayılı Konsey Kararı, bu karar ile irtibatlı 2017/C/18/01 sayılı JIT'lerin kurulumu için model anlaşma metni⁵⁷⁷ ve Avrupa Birliği'nin çeşitli ülkeler ile imzalamış olduğu adli yardımlaşma anlaşmaları JIT'e yönelik hükümler barındırmaktadır.⁵⁷⁸

Avrupa Birliği'nde yaşanan gelişmelere paralel olarak Avrupa Konseyi, 8 Kasım 2001 tarihli CİKAYAS'a Ek 2 Nolu Protokol'ün 20. maddesinde, ortak soruşturma ekiplerinin kurulmasına ve 21 ile 22. maddeleri ise ekip üyelerinin cezai ve hukuki sorumluluklarına dair ayrıntılı hükümlere yer vermiştir. Anılan bu hükümler, imzacı devletler arasında bulunan diğer sözleşme hükümlerinin uygulanmasına engel teşkil etmediği gibi yol gösterici nitelik taşımaktadır.⁵⁷⁹

cooperation-instruments/joint-investigation-teams Son Erişim Tarihi: 15.04.2022. Eurojust 11037/05 sayılı Konsey Kararı ile JIT'ler arası ağ kurarak EUROJUST'ın Ortak Soruşturma Ekiplerinde Ulusal Uzmanlar Ağı Hakkında Kılavuz İlkelerini yayımlamıştır. Konsey kararı ve ilkeler için bkz: İnternet: Item 7 of the agenda: Joint Investigation Teams - Proposal for Designation of National Experts. (2005). Web: <https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/Partners/JITs/JITs-Council-document-11037-05-EN.pdf> Son Erişim Tarihi: 15.04.2022. Terörizm ile mücadele kapsamında, Avrupa Birliği'nin attığı önemli adımlardan birini de JIT'ler oluşturmaktır. Kurulan ilk ekiplerden biri de 2004'te, Fransa ve İspanya tarafından, ETA terör örgütüne karşı oluşturulan ekiptir. Bknz: İnternet: Özcan, M. ve Yardımcı, S. (2005). "Avrupa Birliği ve Küresel Terörizmle Mücadele". *Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, (39), Web: http://www.e-akademi.org/makaleler/mozcan-1.htm#_ftn1 Son Erişim Tarihi: 15.04.2022.

⁵⁷⁶ İnternet: Council Recommendation of 8 May 2003 on a Model Agreement for Setting up a Joint Investigation Team (JIT). (2003). Web: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32003H0523\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32003H0523(01)) Son Erişim Tarihi: 11.04.2022.

⁵⁷⁷ Anılan Çerçeve Karar, model anlaşma hükümlerine uygun olarak diğer Üye Devletlerin yetkili makamlarıyla bir Ortak Soruşturma Ekibi kurmak isteyen Üye Devletlerin veya AB üyesi olmayan Devletlerin yetkili makamlarını teşvik etmektedir. Model anlaşma metni için bkz: İnternet: EUROPOL. (2021a). Model Agreement for setting up a Joint Investigation Team, Web: <https://www.europol.europa.eu/publications-events/publications/model-agreement-for-setting-joint-investigation-team> Son Erişim Tarihi: 11.04.2022.

⁵⁷⁸ Örneğin, Avrupa Birliği ile Amerika arasında imzalanan karşılıklı adli yardım anlaşmasının beşinci maddesinde; ABD'nin de aralarında olduğu, bir veya daha fazla Avrupa Birliği üyesinin ceza muhakemesi süreçlerini kolaylaştırabilmek adına ortak soruşturma ekibi kurulabileceklerine yer verilmiştir. Bknz: İnternet: Agreement on Mutual Legal Assistance between the European Union and the United States of America. (2003). Web: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22003A0719\(02\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22003A0719(02)&from=EN) Son Erişim Tarihi: 11.04.2022.

⁵⁷⁹ Ortak soruşturma ekiplerinin oluşturulmasına yönelik pek çok sözleşmenin birlikte uygulanabileceğine yönelik yorum; CİKAYAS' Ek 2 nolu Protokol m.20/11'de yer alan "Bu madde ortak soruşturma ekiplerinin faaliyeti veya oluşturulmasında var olan diğer hükümlere veya ayarlamalara hâlel getirmez" ifadesine dayanılarak yapılmaktadır. CİKAYAS düzenlemesinin AB Karşılıklı Adli Yardım Anlaşması'nın 13. maddesinin bir yansıması ve Birleşmiş Milletler bünyesinde imzalanan sözleşme hükümlerinin ortak soruşturma ekiplerinin kurulması ile ilgili diğer

Birleşmiş Milletler ise başta BM Sınır Aşan Organize Suçlarla Mücadele Sözleşmesi m.19, Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi m. 9/1-c ve Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi m. 49'da olmak üzere, pek çok uluslararası metinde, imzacı devletlerin sözleşme kapsamında kalan suçlarla mücadelede ortak soruşturma ekiplerini kurmasına imkân tanımaktadır. Birleşmiş Milletler'in anılan düzenlemelerinin AB ve CİKAYAS hükümlerine nazaran daha açık, esnek ve genel düzenlemeler öngördüğü değerlendirilmektedir.⁵⁸⁰

Mukayeseli hukukta JIT'e ilişkin olarak Alman Adli Yardımlaşma Kanunu m. 61/b ile 93; Alman Adli Yardımlaşma Yönetmeliği m. 142/a,b,c; Romanya Adli Yardımlaşma Kanunu m. 169 ve Adli yardımlaşma ile ilgili Fransa Ceza Usul Kanunu m.695/2'de düzenleme yapılmıştır. Ortak soruşturma ekiplerini düzenleyen çok taraflı sözleşmeler dışında, Türk Hukuku'nda normatif bir düzenleme henüz mevcut değildir. 6706 sayılı Kanun'un hazırlık çalışmalarında, kanun tasarısının ilk halinde, 85-89. maddeler arasında ve meclise sunulan son halinde ise 14. maddede; JIT'in kurulması ile ilgili kurallara yer verilmiştir.⁵⁸¹ Fakat tasarının meclisten geçerek kanunlaşma sürecinde, ilgili madde metinden çıkartılmıştır. Uygulamada, bu adli yardımlaşma yöntemi çok taraflı sözleşme hükümleri ile yürütülmektedir.⁵⁸²

3.2.6.1. Ortak soruşturma ekibinin kurulması ve ekipte yer alacak temsilcilerin yetkileri

Ortak soruşturma ekipleri; ilgili taraflardan birinin talebi doğrultusunda ve iki veya daha fazla devletin yetkili makamlarının (örneğin merkezi makamların), ekibe üye olacak devletlerden birinin veya birkaçının egemenlik alanında, sınırlı bir süre ve belirli bir amaç ile adli bir soruşturmanın yürütülmesi için karşılıklı mutabakata

düzenlemelere göre daha açık, esnek ve genel düzenlemeler olduğu değerlendirilmektedir. Bknz: Töngür, *a.g.m.*, 2015b:343; Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:115.

⁵⁸⁰ Ökmen, *a.g.m.*, 2020:116.

⁵⁸¹ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014b:79-82.

⁵⁸² Ökmen, *a.g.m.*, 2020:120. Diğer adli yardımlaşma yöntemlerinden farklı olarak Türkiye'nin imzaladığı iki taraflı adli yardımlaşma sözleşmelerinde, ortak soruşturma ekiplerinin kurulmasına yönelik hükme genellikle yer verilmediği görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye, çok taraflı sözleşmelere imzacı devletler ile JIT kurma eğilimi içerisine girdiğinde, ilgili sözleşme kapsamında ekibin kurulması mümkün olacaktır. Uygulamada, ortak soruşturma ekiplerinden efektif fayda sağlanabilmesi için devletlerin yerel mevzuatlarında, uygun ikincil düzenlemelerin yapılması gerektiği ifade edilmektedir. Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:113.

varması sonucunda oluşturulmaktadır. Devletler arasında oluşacak bu mutabakat, ikili veya çok taraflı anlaşmaların imzalanması veya var olan anlaşmaya hüküm getirilmesi ile gerçekleştirilmektedir. Bu tür düzenlemelerin mevcut olmaması halinde ise özellikle Birleşmiş Milletler' in belirli bir suç tipine özgü düzenlemeleri önceleyen anlaşmalarında olduğu gibi her olay için ayrı ayrı yapılacak anlaşmalar ile ortak soruşturma ekiplerinin kurulabilmesi ve faaliyetlerini yürütülebilmesi mümkündür.⁵⁸³

ABCİKAYAS m.13 ile 2002/465/JHA sayılı Çerçeve Karar m.1 ve Avrupa Konseyine üye CİKAYAS imzacısı devletlerin katılımı ile ortak soruşturma ekiplerinin kurulabilmesi için CİKAYAS'a Ek 2 Nolu Protokol'ün 20/1 gereği; imzacı devletlerden birindeki suç soruşturmasının, diğer taraf devletlerle iş birliğini gerektirir şekilde bağlantılı zor, kapsamlı ve titiz bir soruşturma ve JIT'in diğer taraflarıyla eş zamanlı koordinasyon veya müşterek müdahaleyi içeriren, ortak çalışmayı gerektiren bir soruşturma olması gerekmektedir. JIT'i kuran anlaşma ile öngörülen sürenin sonunda soruşturmanın tamamlanamaması halinde; süre, işlemlerin bitirilmesi için elverişli olacak ve fakat süreklilik arz etmeyecek şekilde uzatılabilmektedir.⁵⁸⁴

Orta soruşturma ekibi kurulması yönünde adli yardımlaşma talebi gönderen devlet, isteminde; ekibin ne şekilde, kimlerden ve hangi amaçla kurulacağına dair önerilere, soruşturma konusu olacak suça dair bilgilere ve ekip üyesi olma ihtimali olan devletlerin bu suç ile irtibatlarına yer vermektedir. Talebi alan devlet veya devletler ile gönderen devlet arasında; belirli bir vakıa veya suçun soruşturulması konusunda kapsamlı bir görev gücünün oluşturulması ve bu görev gücünün görev, yetki ve temsilcilerinin sorumlulukları dahil olmak üzere pek çok konuda mutabakat gerekmektedir. Mutabakat doğrultusunda; JIT talebi gönderen devlet veyahut talebin ulaştığı devletlerden biri, soruşturmanın önemli bir bölümünün yürütüleceği devlet olarak belirlenir ve asli devlet olarak seçilir, JIT burada kurulur.⁵⁸⁵

⁵⁸³ Öğretide, tek başına adli yardımlaşma talebinin yeterli olmayacağı ve aynı zamanda, bu iş birliği türü açısından uluslararası sözleşmelerde açık hüküm bulunması gerektiği; aksi takdirde, yabancı devlete, ortak soruşturma ekibi oluşturmak amacıyla kolluk personelinin gönderilmesinin mümkün olmadığı ifade edilmektedir. Bknz: Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:196.

⁵⁸⁴ Gualtieri, C. (2007). "Joint Investigation Teams", *ERA Forum*, 8(2), 234.

⁵⁸⁵ Kutlu, A.M. (2016). "Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesine Ek 2 Nolu Protokol". *Uluslararası Hukuk Bülteni*, (9),18.

Ortak soruşturma ekibi lideri, ekibin faaliyette bulunduğu ev sahibi yani asli üye devlet temsilcileri arasından seçilmekte ve kendi ulusal mevzuatı dahilinde hareket etmektedir. Türkiye’de yürütülecek ortak soruşturma ekibinin koordinasyonu ve faaliyetlerin yönetimi için ekip lideri, yetkili adli makam yani Cumhuriyet savcısı ve asli üyeler ise Türk kolluk görevlileri olacaktır.⁵⁸⁶ İkincil ya da destek devlet olarak adlandırılan ülke temsilcileri ise faaliyet gösterilen asli devlet haricinde kalan, diğer katılımcı devlet temsilcileridir. İkincil devlet personeli, ev sahibi devletin kanunları uyarınca ekip lideri koordinasyonunda kendilerine belirlenen görevleri ifa etmekle sorumlu olup JIT’in operasyon yürüteceği topraklarda egemenlik yetkisine sahip devlete bütünüyle saygı göstermek zorundadır.⁵⁸⁷

Ortak soruşturma ekibini oluşturacak kişiler; kolluk mensuplarının yanı sıra savcı, hâkim ve gerekli görülmesi halinde, alınan ek karar ile asli veya destek üye devletlerin Merkezi Makam temsilcileridir. Asli ve destek üyeler dışında, JIT’i kuran anlaşmada, aksi belirlenmediği sürece, üçüncü devlet olarak anılan temsilciler de yürütülen faaliyetlerde herhangi bir yetki kullanımları olmadan gözlemci sıfatıyla hazır bulunabilmektedir.⁵⁸⁸

3.2.6.2. Faaliyet kuralları

Ortak soruşturma ekipleri, ilk dönemde; terör, insan ticareti ve uyuşturucu madde ticareti gibi birkaç spesifik sınıraşan suçun soruşturulması için kurulmaya başlanmıştır. JIT’in sağladığı faydaların görülmeye başlanması ile uygulanacak suç tipi kapsamının genişletilmesi konusunda doğan uluslararası isteklilik, CİKAYS Ek 2 Nolu Protokol gibi belgelerin hazırlanarak JIT’in tüm suç tipleri için uygulanabilmesine zemin hazırlamıştır.⁵⁸⁹ Ortak soruşturma ekiplerinin kurulmasına dair güncel mevzuatta, ekibin faaliyet göstereceği suç türüne dair herhangi bir kısıtlama yapılmamıştır. Dolayısıyla JIT’in oluşturulması için spesifik bir sınıraşan suç soruşturmasının varlığı ön koşuluna bağlı tutulmamıştır.

⁵⁸⁶ Bu husus kanun taslağı çalışmasının m. 86/1-c’de de açıkça ifade edilmiştir. Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014b:80.

⁵⁸⁷ Ortak soruşturma ekibi lideri ve üye temsilcilere dair ABCİKAYAS m.13/3-4, CİKAYAS’ Ek 2 Nolu Protokol m.20/3-4, SASMUS m.19’da ve 6706 sayılı Kanun’un tasarımı metnin ilk halindeki m.85 ila 86’da düzenleme bulunmaktadır.

⁵⁸⁸ Töngür, *a.g.m.*, 2015b:352.

⁵⁸⁹ Töngür, *a.g.m.*, 2015b:355.

Genel çerçevede, JIT; kurucu anlaşmasında belirtilen şartlar altında ve soruşturmanın yürütülmekte olduğu devlet mevzuatı çerçevesinde faaliyet göstermekte olup gerekli organizasyonel düzenlemeler de asli devlet tarafından yerine getirilmektedir. Örneğin; Türkiye’de kurulan bir ortak soruşturma ekibi, Türk kanunlarına göre faaliyet yürütmek durumdadır. Fakat faaliyetlerin, örneğin Türkiye ve Kazakistan topraklarında eş zamanlı yürütüldüğü ihtimalinde, birden fazla ekip liderinin koordinasyonu ve yürütülen faaliyetler hangi devlet toprağında gerçekleştirildi ise o devletin hukukunun uygulanması söz konusu olacaktır. Ortak soruşturma ekibi içerisinde yer almayan üçüncü bir devletle adli yardımlaşma ihtiyacı doğduğunda ise CİKAYAS’ Ek 2 Nolu Protokol m.20/8 gereği; yardımlaşma talebi, operasyonun yapıldığı yer mevzuatına uygun olarak bu ülkenin yetkili makamlarınca, ilgili üçüncü devlete gönderilmektedir.

JIT’in tüm üyeleri, millet veyahut başka bir kıstasa tabi olmaksızın faaliyette bulundukları ev sahibi devletin görevlileri ile aynı muameleye ve aynı hukuki statüye tabi olmaktadır. Ortak soruşturma ekipleri; yürütülen soruşturma işlemlerini ve alınan tedbirleri, ev sahibi devlet, kanunları uyarınca gerçekleştirmektedirse de diğer adli yardımlaşma metotlarından farklı olarak, talep eden devlet aktif role ve destek üyeler de yürütülen soruşturma faaliyetlerinde gerçekleştirilen usul işlemlerine katılma hakkına sahiptir.⁵⁹⁰ Öyle ki kural olarak destek üyeler, yabancı devlet sınırları içerisindeki operasyonlara katılma ve ekip liderliğini yürüten asli devlet temsilcisi tarafından verilebilecek işlerde veya kendisine devredilen görevlerde⁵⁹¹ gerektiği gibi hareket etme yükümlülüğü altındadır. İstisna olarak söz konusu üyelere, ek yetki verilmesi ve kendi devletlerindeki ulusal makamlarından adli yardımlaşma anlaşmalarında olduğu gibi herhangi bir talebe gerek duyulmaksızın ortak soruşturma ekibinin üzerinde çalıştığı soruşturma için gerekli tedbirlerin alınmasını isteme hakkı da tanınmaktadır.⁵⁹² Destek üye, ulusal makamından böyle

⁵⁹⁰ Gualtieri, *a.g.m.*, 2007:235; Arslan *a.g.s.*, 2018:158. Genel kural bu olmakla birlikte, CİKAYAS’ Ek 2 Nolu Protokol m.20/5’te; destek görevlilerin soruşturmaya ilişkin önlemler ve usul işlemleri uygulanırken hazır bulunmaları konusunda ekip liderinin kendi devlet hukukuna uygun olarak aksine karar verebileceği düzenlenmiştir.

⁵⁹¹ ABCİKAYAS 13/6-7’de ve CİKAYAS CİKAYAS’ Ek 2 Nolu Protokol m.20/6’da öngörülen ortak soruşturma ekibinin çalıştığı asli devlette ekip liderinin destek ülke temsilcilerine kendi ülke kanunları uyarınca görev verebilmesi, takdir yetkisine bağlandığından; ortak soruşturma ekibi oluşturulurken yapılan anlaşmada, bu hususta mutabakata varılması elzem addedilmektedir. Bknz: Töngür, *a.g.m.*, 2015b:346.

⁵⁹² Anılan istisnai yetkiler ABCİKAYAS m.13/5,6,7 ve CİKAYAS’ Ek 2 Nolu Protokol m.20/7’de düzenlenmektedir.

bir tedbir talebinde bulunduğunda; bu tedbirin alınması, ulusal bir soruşturma çerçevesinde ve ulusal sınırlar içerisinde talep edilmiş gibi değerlendirilmekte, bu devletin iç hukuk mevzuatına göre karara bağlanmaktadır.

Ortak soruşturma ekibine dahil üye devletlerin yetkili makamları dışında, kurum ve kuruluşların ekibe dahil olup olmayacağı da değerlendirilmesi gereken bir ihtimaldir. Bu konuda, örneğin; ABCİKAYAS m.13/12’de ve 2002/465/JHA sayılı Çerçeve Karar’da Avrupa Birliği Anlaşması uyarınca kurulmuş olan kurum görevlilerinin JIT’e katılabilecekleri düzenlenmiştir.⁵⁹³ Dolayısıyla EUROPOL, EUROJUST ve OLAF; anılan anlaşma uyarınca kurulmuş kurum niteliği taşıdıklarından, katılma istekleri doğrultusunda, Avrupa Birliği’ne üye devletlerce kurulacak ortak soruşturma ekiplerine dahil olabilmektedir.⁵⁹⁴

JIT kurulması konusunda bir örnek; EUROPOL ve EUROJUST’ın organize suç grupları tarafından şifreli iletişim hizmetlerinin sağlanması ve kullanılmasıyla ilgili (*EncroChat Uygulaması*) 2018'den itibaren, ilk olarak Fransa ve Hollanda ile ayrı ayrı yürüttüğü soruşturmalardaki aktif rolü ve akabinde 2020 yılında “*Emma 95*” kodu altında, Fransa’da, Hollanda’nın katılımı ile ortak soruşturma ekibi kurulmasıdır. Bu kapsamda, çok sayıda şüpheli de, JIT’e katılmayan ancak özellikle suça konu telefonların Birleşik Krallık, İsviçre ve Norveç dahil olmak üzere birçok devlette organize suçlarda aktif kullanılması nedeniyle yasadışı kullanımdan etkilenen birçok devlette tutuklanmıştır. EncroChat, mesajlarının ele geçirilmesi ve şirketin bir kamu otoritesinin platforma sızdığını fark etmesiyle 13 Haziran 2020’de faaliyetine sona vermiş tüm kullanıcılarına telefonları hemen çöpe atmalarını tavsiye eden bir uyarı göndermiştir.⁵⁹⁵ EUROJUST aracılığı ile sağlanan yoğun adli iş

⁵⁹³ Detaylı bilgi için bkz: İnternet: Council of the European Union. (2017). Joint Investigation Teams Practical Guide, Web: <https://db.eurocrim.org/db/en/doc/2672.pdf> Son Erişim Tarihi: 15.04.2022.

⁵⁹⁴ Ökmen, *a.g.m.*, 2020:117. 2009/426/JHA sayılı Konsey Kararı ile değişik EUROJUST’a ilişkin 2002/187/JHA sayılı Konsey Kararı gereğince; üye devletler, ortak soruşturma ekibi kurulmasına karar verdiğinde, kurumun katılımına karar verilmemiş dahi olsa EUROJUST’ın bilgilendirilmesi gerekmektedir. Yine EUROJUST fonundan yararlanılabilmesi için kurumun ekip faaliyetlerine daveti zorunludur. Avrupa Birliği kurumlarının JIT’e katılımı yönünden bkz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:119.

⁵⁹⁵ EncroChat ve bu uygulama kapsamında kurulan JIT’e dair detaylı açıklama için bkz: İnternet: EUROPOL. (2020). “Dismantling of an encrypted network sends shockwaves through organised crime groups across Europe”, Web: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/dismantling-of-encrypted-network-sends-shockwaves-through-organised-crime-groups-across-europe> Son Erişim Tarihi: 15.04.2022. Temmuz 2020’de, Eurojust ve Europol; EncroChat vakası hakkında ortak basın açıklaması yapmıştır. Basın açıklaması için bkz: İnternet: EUROJUST. (2020b). “Joint Eurojust-Europol Press Release - EncroChat Case”, Web: <https://www.eurojust.europa.eu/fr/document/joint-eurojust-europol-press-release-encrochat-case> Son

birliđi; EncroChat aracılıđıyla keřfedilen suç faaliyetleriyle ilgili diđer űlkelere yűnelik bilgi paylařımını ařamalı olarak geniřletmeyi műmkűn kılmıř ve vaka 13 devleti kapsayacak řekilde bűyűyerek ulusal dűzeyde ve sınır űtesi boyutta çok sayıda yeni soruřturmayı tetiklemiřtir. Bu yeni soruřturmalarından biri de benzer řekilde EUROPOL ve EUROJUST desteđiyle yine organize suç grupları tarafından řifreli iletiřime iliřkin olarak Sky ECC iletiřim aracının suç amaçlı kullanımına dair 9 Mart 2021 tarihinde yűrűtűlen ortak soruřturma ve sonucunda Belçika, Fransa ve Hollanda’da yapılan eř zamanlı tutuklamalardır.⁵⁹⁶

Ortak soruřturma ekiplerinin kurulması konusundaki en gűncel örnek ise 24 řubat 2022 tarihinde Rusya’nın Ukrayna’ya ait egemenlik sınırını geçmesi ile bařlayan sűrete; Ukrayna Bařsavcılıđı, Litvanya Bařsavcılıđı, Polonya Adalet Bakanlıđı ve Bařsavcılıđının ortak inisiyatifi ile 2 Mart 2022’deki koordinasyon toplantının ardından 25 Mart 2022’de yapılan anlařmayla kurulan JIT’tir. Söz konusu ekibin amacının Ukrayna’da iřlenen savař suçları, insanlıđa karřı suçlar ve diđer irtibatlı suçlara iliřkin koordinasyonlu bir řekilde delillerin toplanması ve korunması olduđu; ekibe diđer AB űyesi ve űűncű devletlerinde taraf olabileceđi, kurucu anlařmasında ifade edilmiřtir. Bu hűkűmden yola çıkararak EUROJUST da kurulan JIT’e destek vereceđini açıklamıřtır. EUROJUST ve JIT’in ortak devletleri, sűrekli bilgi alıřveriřini sađlamak adına, Lahey’deki Uluslararası Ceza Mahkemesi Savcılıđı (OTP-ICC) ile iř birliđi yapmaktadır.⁵⁹⁷

JIT’in faaliyet kurallarına iliřkin olarak deđinilmesi gereken son husus; ekibin soruřturmayı yűrűtmesi esnasında, kurucu anlařmada deđiřiklik yapılmasına ihtiyaç duyulmasıdır. Bu ihtiyaç beraberinde, rneđin Avrupa Konseyi ereve Kararı m. 1/8-12’de bahsedildiđi űzere, anlařmaya sonradan yeni bir veya birkaç űlkenin taraf olarak eklenmesi ile bu űlkelerle yeni bařtan koordinasyonun sađlanması sorununa

Erişim Tarihi: 15.04.2022; İnternet: EUROJUST. (2020c). “7.2 EncroChat: Dismantling of an Encrypted Network Used by Criminal Groups”, Web: <https://www.eurojust.europa.eu/ar2020/7-casework-crime-type/72-encrochat-dismantling-encrypted-network-used-criminal-groups> Son Erişim Tarihi: 15.04.2022.

⁵⁹⁶ 2020’de; EncroChat uygulamasının faaliyetine son vermesi űzerine, bu uygulamanın pek ok kullanıcısının Sky ECC platformuna getiği tespit edilmiştir bknz: İnternet: EUROJUST. (2021b). “New Major Interventions to Block Encrypted Communications of Criminal Networks”, Web: <https://www.eurojust.europa.eu/news/new-major-interventions-block-encrypted-communications-criminal-networks> Son Eriřim Tarihi: 15.04.2022.

⁵⁹⁷ Detaylı bilgi için bknz: İnternet: EUROJUST. (2022c). “Eurojust Supports Joint Investigation Team into Alleged Core International Crimes in Ukraine”, Web: <https://www.eurojust.europa.eu/news/eurojust-supports-joint-investigation-team-alleged-core-international-crimes-ukraine> Son Erişim Tarihi: 15.04.2022.

yol açmaktadır. Başka bir örnek olarak kurucu anlaşmanın akdedildiği sırada gözden kaçan veya soruşturma sırasında ortaya çıkan başka suçların soruşturma ile bağlantılı olduğunun anlaşılması durumunda, yine anlaşma kapsamının genişletilmesi bir zorunluluk haline gelebilmesi gösterilebilir. İki örnek açısından da JIT'in koordinasyonun azalmaması ve zaman kaybının önüne geçilmesi adına, devletlerin irtibat makamlarının hızlıca gerekli formalitelerin tamamlanmasını sağlaması gerektiği, öğretide ifade edilmektedir.⁵⁹⁸

3.2.6.3. Delillerin toplanması ve kullanılması

Ortak soruşturma ekiplerinin asli veya destek üyeleri, yürütülen soruşturma kapsamında ve başka türlü delilin elde edilme ihtimali bulunmadığında, kendi iç hukuklarının verdiği yetkiler kapsamında ve bu hukuka uygun olarak delil ve bilgi temin edebilmektedir. Bu açıdan JIT'ler, katılımcı devletlerin soruşturma makamları (hem adli hem de kolluk kuvvetleri) arasında sürekli ve doğrudan iş birliğini mümkün kılmaktadır.⁵⁹⁹

JIT kurulması ile ekip tarafından yürütülen ceza soruşturması hakkında, ABCİKAYAS m.13/9-10 ve CİKAYAS' Ek 2 Nolu Protokol m.20/9 gereği, ekip içerisinde bilgi ve istihbarat paylaşımı ve katılan üye devletlere doğrudan bilgi akışı sağlanmaktadır. Keza aynı şekilde yürütülen soruşturma kapsamında, ihtiyaç duyulması halinde, ulusal mevzuatlarının çizdiği sınırlar içerisinde kalarak asli veya ikincil üye devletlerin elinde olan belge ve bilgiler de bu devletler tarafından JIT'e ve diğer üye devletlere, herhangi bir adli yardımlaşma için öngörülen evrak iletme yoluna ve onaya ihtiyaç duyulmaksızın, doğrudan iletilebilmekte ve iç hukuktaki ilgili soruşturma dosyasına eklenebilmektedir.

2002/465/JHA Sayılı Çerçeve Karar, m.1 ve CİKAYAS' Ek 2 nolu Protokol m.20/10'a göre; *“ortak soruşturma ekibini kuran asli ve destek üyeler, normal şartlar altında birbirleri ile paylaşmadıkları delilleri ekibin faaliyeti sırasında hukuka uygun elde etmiş olması şartıyla; ekibin kuruluş amaçları, delilin elde edildiği taraf ülkede yürütülen soruşturmaları tehlikeye atmamak veya karşılıklı adli yardımlaşmanın reddedilebileceği durumlar hariç olmak üzere, ilgili taraf ülkenin ön*

⁵⁹⁸ Töngür, *a.g.m.*, 2015b:350.

⁵⁹⁹ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:46; Erdem, *a.g.e.*, 2004:301.

kabulüne bağılı olarak suçların tespiti, soruşturulması ve kovuşturulması, kamu güvenliğine karşı doğrudan ve ciddi bir tehdidi önlemek ve ekibi kuran taraflar arasında mutabık kalındığı ölçüde diğer amaçlar için kullanılacaksa” paylaşabilmektedir.⁶⁰⁰ 6706 sayılı Kanun’unun ilk tasarısında, benzer bir şekilde, 86. maddede düzenlemeye yer verilmiş ve sayılan amaçlara ek olarak delil veya bilgilerin rıza aranmaksızın Türkiye’de işlenmiş olan başka suçların tespit edilmesi, soruşturma ve kovuşturmanın yapılması içinde kullanılabileceği düzenlenmiştir.⁶⁰¹

3.2.6.4. Görevlilerin hukuki ve cezai sorumluluğu

Üye devletlerin görevlilerinin hukuki ve cezai sorumlulukları, ilgili devletin ortak soruşturma ekibi için personelin görevlendirilmesi ile başlamakta ve faaliyetler içerisindeki tüm fiillerini kapsamaktadır. Ortak soruşturma ekibine katılan devletler temsilcilerinin cezai sorumluluklarına ilişkin olarak JIT’in kurucu anlaşmasında yapılacak düzenlemelerde, genellikle operasyonun yürütüldüğü devlet dışındaki bir üye devlet görevlilerine karşı işlenen ya da kendilerinin işlemiş oldukları suçlar bakımından, operasyonu yürüttükleri üye devletin bir görevlisi gibi değerlendirmeye tabi tutulacağının öngörülmesi tavsiye edilmektedir. Bu konuya ilişkin herhangi bir düzenlemenin bulunmaması halinde, ortak soruşturma ekibini kuran devletlerin herhalükârda, operasyon öncesinde veyahut sırasında cezai sorumluluğa dair mutabakata varması mümkündür.⁶⁰² Örneğin yabancı bir ülkede yürütülen soruşturmaya destek üye olarak katılan Türk görevlileri, JIT’in kurucu anlaşmasında düzenleme yapılmış ise faili veyahut mağduru oldukları suçlar bakımından bulundukları devletin görevlileri gibi kabul edilecektir.

Ortak soruşturma ekibine üye devlet temsilcilerinin hukuki sorumluluklarına ilişkin olarak ise aksi yönde bir düzenleme olmadığı sürece, soruşturmanın

⁶⁰⁰ Gualtieri, *a.g.m.*, 2007:236. JIT’in faaliyetleri sırasında, delil toplanması söz konusu olduğunda; delilin toplandığı katılımcı devletin iradesi dikkate alınmaksızın, bu bilginin daha sonra ekibe dahil olan devletlerden birinde delil olarak kullanılıp kullanılamayacağı önemli bir sorundur. Her ne kadar Avrupa Konseyi Çerçeve Kararı’nın 1/10. maddesinde düzenleme bulunuyor ise de en başta ekibin kurucu anlaşmasına, katılımcı devletlerde delillerin kabul edilebilir olmasını sağlamaya yönelik hükümlere de yer verilmesi gerekmektedir.

⁶⁰¹ Tasarının 86. maddesi için bkz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014b:81. AB Konseyi Çerçeve Kararı’nın 10. maddesinde de ekip tarafından elde edilen delil ve bilginin elde edildiği üye devletin rıza göstermesi şartıyla diğer suçların tespiti, soruşturulması ve kovuşturulması için kullanılabileceği ancak kullanım ile ceza soruşturmalarının tehlikeye düşebileceği ya da bu bilginin karşılıklı yardımlaşma kapsamında reddedilebileceği durumlarda, ilgili devletçe rıza gösterilmeyebileceği ifade edilmiştir.

⁶⁰² Töngür, *a.g.m.*, 2015b:354.

yürütüldüğü ülke sınırları içerisinde ve katılan destek üye sıfatına haiz yabancı devletlerin görevlilerinin neden olduğu zararlarda da asli ülke görevlilerinin tabi olduğu hükümlerin uygulama alanı kazanacağı ve bu şekilde zararın tazmin edileceği ifade edilmektedir. Fakat burada cezai sorumluluktan farklı olarak ortaya çıkan zarardan, yabancı JIT görevlisinin bağlı olduğu devletinde sorumluluğu bulunduğu; bu devlet, zarar tazminini asli devlet gerçekleştirdi ise mağdura ödenen tazminat miktarını asli üyeye ödemekle mükellef kabul edilmektedir.⁶⁰³

3.3. Koruma Tedbirlerinin Uygulanmasında Adli İş Birliği

Ceza muhakemesi sürecinin gereği gibi tamamlamasını ve hükmün infazının mümkün kılınmasını sağlama, muhakeme esnasında doğrudan veya dolaylı olarak delil elde etme amaçlarıyla başvuru koruma tedbirleri; devletlerin iç hukuklarına göre değişiklik gösterebilmektedir. Koruma tedbirlerinin ceza muhakemesi sürecinde ihtiva ettiği önem ve söz konusu değişiklik gösteren hükümler gereği, adli iş birliği alanında koruma tedbirlerine başvurulması; kural olarak bir iş birliği türü olan adli yardımlaşma müessesesi ve istisnai olarak ise iade, ceza soruşturma veya kovuşturmalarının nakli yahut infazın devri yöntemleri açısından mümkün kılınmıştır.⁶⁰⁴ Kural olarak adli yardımlaşma kapsamında, koruma tedbirlerinin adli iş birliği paydaşı devletlerce uygulanmasının arkasında hem adli yardımlaşma hem

⁶⁰³ Üye temsilcilerin sorumlulukları hakkındaki düzenlemeler; ÇIKAYAS' Ek 2 Nolu Protokol m.21,22. AB Konsey Çerçeve Kararı m.2,3, Türk kanun taslağı çalışması m. 88- 89/1-a, b, c, d'dir. 6706 sayılı Kanun'un güncel metnin 3/5. maddesinde; sadece Türkiye'nin yabancı devletin gönderdiği adli iş birliği taleplerinin yerine getirmesi nedeniyle tazminat ödenmesi durumunda, Merkezî Makamın ödenen tazminatı ilgili devletten talep edebileceği düzenlenmiştir.

⁶⁰⁴ AB'de serbest dolaşım hakkı kapsamında mağdurun korunması amacıyla çıkartılmış ve açıkça cezai alana ilişkin konularla irtibatlı ve adli iş birliği mevzuatına dahil sayılan 2011/99/EU sayılı Avrupa Koruma Emri Direktifi bulunmaktadır. Anılan direktife göre mağdurların, özellikle cinsiyete dayalı şiddet suçlarında kadınların ve insan kaçakçılığı ile çocukların cinsel istismarı suçlarında aynı kişi tarafından tekrarlayan başka eylemlerle gerçekleştirilecek suçların mağduru olabilme tehlikesine karşı koruma öngörülmesi ve bir ülkede alınan koruma tedbirlerinin diğer ülkelerce de tanınması gerekmektedir. Böylelikle AB Üye Devletleri arasında, bir devletin suç mağduruna sağladığı koruma; kendi toprakları ile sınırlı olmadan mağduru gittiği her yerde takip edilmektedir. Direktife dayanılarak ayrıca koruma emri de çıkartılabilmektedir. Uygulanan tedbirler ve direktif hakkında bkz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:35-41; İnternet: Supporting Justice. (2022). "The Link Between European Protection Orders and Domestic Violence", Web: <https://supportingjustice.org.uk/the-link-between-european-protection-orders-and-domestic-violence/> Son Erişim Tarihi: 07.05.2022. Direktifin uygulamasına dair 11.05.2020 tarihinde Avrupa Parlamentosu ve Konseyi "COM (2020) 187 Final" sayılı raporu yayımlamıştır. Bknz: İnternet: Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the Implementation of Directive 2011/99/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on the European Protection Order. (2020). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2020:187:FIN> Son Erişim Tarihi: 07.05.2022.

de koruma tedbirlerinin delile ulaşma gayesi taşıması ve bu amaca matuf usul ve esasları içermesi yatmaktadır.

Adli yardımlaşma kapsamında bazı koruma tedbirlerine başvurulma usulü, iki ve çok taraflı uluslararası belgeler ile Avusturya Adli Yardım Yasası m.8’de yer verildiği gibi ulusal adli iş birliği veya yardımlaşma kanunlarında⁶⁰⁵ açıkça düzenlenmektedir. Bazı koruma tedbirleri ise geçici önlemler başlığı altında, acil ve talep halinde amaçlanan işlemin talep edilen tarafın mevzuatına açıkça aykırılık teşkil etmediği durumlar, mevcut durum ile tehlike altındaki yasal çıkarların veya delilin muhafaza altına alınarak korunmasına ilişkin her türlü önlemin alınabilmesi mümkün kılındığından; uygulanma kabiliyeti kazanabilmektedir.⁶⁰⁶ Örneğin, arama ve el koyma tedbirleri pek çok iki ve çok taraflı sözleşmede düzenlenmiş olmasına rağmen gizli soruşturmacı görevlendirilmesi ve telekomünikasyon ile iletişimin denetlenmesi tedbirlerine ilişkin açık düzenleme nerdeyse yok denecek kadar azdır.

Geçici olarak uygulanan koruma tedbirleri, bütün şartların sağlandığına dair yeterli bilgi edinildiğinde ve ayrıca gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise talep yapılır yapılmaz uygulanmaktadır. Söz konusu tedbirler, belirlenen zaman zarfında talep eden tarafça adli yardım talebi iletmediğinde geçersiz olmaktadır.

Ulusal hukuklarda, şüpheli veya sanığın muhakeme esnasında veya hükmün infazı için hazır bulunmasını sağlamaya yönelik olarak uygulanan yakalama, gözetim altına alma, tutuklama ve adli kontrol tedbirlerinin adli yardımlaşma kapsamında uygulanamayacağına; CİKAYAS m.1/2’de “*iş bu sözleşme tutuklama ve mahkûmiyet kararlarının yerine getirilmesinde uygulanmaz*” hükmü ile açıkça yer verilmiştir.⁶⁰⁷ İki taraflı sözleşmelerde, bu yöndeki koruma tedbirlerinin adli yardımlaşma kapsamında uygulanacağına dair ya düzenlemeye yer verilmediği ya da örneğin,

⁶⁰⁵ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014c:1382.

⁶⁰⁶ Uygulanan tedbirlerin niteliği hakkında bkz: Töngür, *a.g.e.*, 2015a:58-59. Geçici önlemler başlığına yer veren uluslararası belgelere; CİKAYAS Ek 2 nolu Protokol m. 24, Türkiye ile Brezilya arasında akdedilen adli yardımlaşma anlaşması m. 3, Türkiye ile Bosna Hersek arasında akdedilen adli yardımlaşma anlaşması m. 2/6 ve Strazburg Sözleşmesi m. 11 ve 12 örnek gösterilebilir.

⁶⁰⁷ Anılan maddenin açıklayıcı raporu, genellikle adli yardım uygulaması kapsamı dışında tutulan tutuklama müzekkereleri ve borç için hapsedmenin bilinçli bir tercih olarak CİKAYAS’da yer verilmediğine işaret etmektedir. Bknz: Ulutaş ve Atabey, *a.g.e.*, 2011b:22.

Türkiye ile Ürdün arasında imzalanan adli yardımlaşma anlaşmasının 18/2'inci maddesi gibi uygulanmasının yasaklandığı görülmektedir.⁶⁰⁸

6706 sayılı Kanun'unun hazırlık çalışmaları sırasında oluşturan tasarının 60. maddesinde de 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve diğer ilgili mevzuatta düzenlenen usul ve esaslar uyarınca; hürriyeti kısıtlayıcı tedbirler hariç olmak üzere, tüm koruma tedbirlerinin adli yardımlaşma kapsamında uygulanabileceğine yer verilmiştir.⁶⁰⁹ Güncel kanun metninin 7/1-a maddesinde, Türk adli mercilerinin gecikmesinde sakınca bulunan hallerde adli yardımlaşma talebinden önce, delillerin korunması ve kaybolmaması amacıyla geçici tedbirlerin alınmasını yabancı devletten isteyebileceği; aynı şekilde, madde 8/1-c'de, yabancı adli mercilerce istenen bu yöndeki taleplerin Türk mercilerince yerine getirileceği düzenlenmiştir. İşlemlerin sürüncemede kalmasının ve ilgililerin mağduriyetine sebebiyet verilmesinin önüne geçilmesi amacıyla geçici tedbirin alındığı tarihten itibaren kırk gün içinde, adli yardımlaşma talebinin Merkezî Makama ulaşmaması hâlinde; tedbirin derhâl kaldırılacağı da öngörülmüştür. Türkiye'den talep edilen geçici tedbirler, uygulanma şartları dahil olmak üzere, Türk hukuku uyarınca incelenmekte ve değerlendirilmektedir.

Ceza soruşturmalarının ve kovuşturmalarının devri müessesinde koruma tedbirine başvurulması; gecikmesinde sakınca bulunan halin varlığı halinde, devir talebiyle birlikte veya öncesinde, talep edilen devlet makamlarından el koyma ve tutuklama dâhil bütün geçici tedbirlerin alınması istenerek mümkün olmaktadır.⁶¹⁰ İnfazın devri açısından ise her ne kadar 6706 sayılı Kanun ile düzenlenmemiş olsa olsa imzacısı olduğumuz 1977 tarihli Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesi 4. Bölüm 31 vd. maddelerinde; devir amacıyla sınırlı

⁶⁰⁸ Örneğin; Türkiye ile Ürdün arasında imzalanan adli yardımlaşma anlaşmasının 18/2'inci maddesinde CİKAYAS ile uyumlu olacak şekilde, *"bu sözleşme, tutuklama ve mahkûmiyet kararlarının yerine getirilmesinde uygulanmaz"* hükmü düzenlenmiştir.

⁶⁰⁹ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014b:70. Anılan hüküm, 6706 sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce madde metninden çıkartılmıştır.

⁶¹⁰ Özgen, *a.g.e.*, 1962:139. Ceza Kovuşturmalarının Aktarılmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin 27, 28 ile 29. maddelerinde bu adli iş birliği yöntemi açısından talep alınmadan ancak talebe ilişkin niyetin açıklandığı hallerde veya talep ile birlikte koruma tedbirine başvurulabileceği düzenlenmiştir. 6706 sayılı Kanun m. 24/6'da CKAAS ile uyumlu şekilde ve açıkça bu adli iş birliği metodu yönünden koruma tedbirlerine başvurulabileceği düzenlenmiştir. Detaylı açıklama için bkz: Kunter, N. (1970). "Ana Çizgileriyle Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesi". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 36(1), 79-92; Temiz, *a.g.m.*, 2021:486-487; Mert, *a.g.m.*, 2020:231-232; Ulutaş ve Atabey, *a.g.m.*, 2013:125-126.

olmak üzere, ilgilinin tutuklama tedbiri uygulanarak hürriyetinden yoksun bırakılması ve müsadereye konu mala el konulması mümkün kılınmıştır.⁶¹¹

Uluslararası adli iş birliği alanında istisnai olarak tutuklama ve adli kontrol tedbirine başvurulması gündeme gelebilmektedir.⁶¹² Hiç şüphesiz ki tutuklama ve adli kontrol tedbirine ilişkin en önemli örnekler ise adli iş birliği türü olan ceza soruşturma ve kovuşturmalarının devri talebiyle birlikte veya öncesinde geçici tedbir olarak tutuklama; iade alanında, transit geçiş halinde veya iade amacıyla geçici tutuklama; tutuklamanın bir alternatifi olarak adli kontrol⁶¹³ veya iade yargılaması süresince tutuklamadır.⁶¹⁴⁶¹⁵ İade hukukunda, anılan tedbirlere başvurulmasındaki

⁶¹¹ İnfazın devri müessesesi açısından anılan sözleşmenin 31 ila 36. maddeleri arasındaki koruma tedbiri uygulamalarına dair açıklayıcı raporu için bkz: Ulutaş, A. ve Atabey, Ö.S. (2011c). *Karşılaştırmalı ve Açıklamalı Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesi*. Ankara: Yetkin Yayınları, 106-109.

⁶¹² İTERPOL'ün yetkisi dahilinde gerçekleştirilen yakalama ve tutuklama işlemlerine daha önce açıklamada bulunulduğundan, tekrara düşmemek adına İTERPOL kapsamında gerçekleştirilen tedbirlere yer verilmemiştir.

⁶¹³ Türk hukukunda; geçici tutuklama yerine, iade konusu kişinin kaçmasına engel olacak şekilde, CMK m. 109 uyarınca adli kontrol kararı verilmesi de mümkündür. TCK mülga m. 18 sadece koruma tedbirlerine başvurulabileceğini düzenlemişken 6706 sayılı Kanunda m. 14/5 ve 6'da, adli kontrol tedbirinden açıkça bahsedilmiştir. İade yargılaması esnasında da adli kontrole hükmedilebilir. 6706 sayılı Kanunun 16. maddesinin gerekçesinde bu husus, “*Mahkemenin iade talebinin kabul edilebilir olduğuna dair karar vermesine rağmen, iadesi talep edilen kişiyi adli kontrol altında serbest bırakması, devam eden iade süreci içinde kişinin Türkiye dışına kaçması ve bu nedenle iade talebinin konusuz kalması uygulamada rastlanabilen sorunlardan biridir. Ancak kişinin uzun süreden beri Türkiye’de ikamet etmesi ve belli bir iş sahibi olması gibi güçlü sosyal ve ekonomik bağları dikkate alınarak, tutuklama dışında diğer tedbirlere başvurulması da mahkemenin takdirinde olacaktır.*” şeklinde açıklanmıştır. Uygulamada da adli kontrol kararı verildiği gözlemlenmektedir. Bknz: 22.02.2022 tarihli Samira Alakbarova Başvurusu (par. 68-69), Y12CD. 2020/129 E., 2020/841 K.; Y1CD. 2014/5108 E. 2014/6188 K.

⁶¹⁴ İade yargılaması sürecince başvuru tutuklama tedbiri, geçici tutuklama tedbirinden farklılık arz etmektedir. Burada; iade evrakı alındıktan sonra iade talebinin yerine getirilip getirilemeyeceğine ilişkin yetkili makamların karar vereceği süreçte, kişiyi muhafaza amacıyla tutuklama söz konusu olup CMK hükümleri uygulanmakta ve iade talebi öncesinde geçici tutuklama veya adli kontrol kararı verilmiş olması, yeniden tutuklama kararı verilmesine engel teşkil etmemektedir. İade yargılamasında, dava açılmadan önce tutukluluk kararı vermeye, Cumhuriyet savcısının sevkî ile sulh ceza hakimliği, dava açılmasından sonrasında ise davanın görüldüğü ağır ceza mahkemesi yetkili olacaktır. Tutukluluk süresine ilişkin düzenleme bulunmamakta fakat tedbirin, AİHM’in 24.03.2015 tarihli Gallardo Sanchez/İtalya kararında (para. 48-50) belirttiği üzere, iade yargılamasınca süreceği söylenecekse de makul sürede yargılama yapılarak ilgili kişinin haklarının korunması gerektiği kabul edilmelidir. AİHM; 1995 tarihli Quinn v Fransa kararında (para. 17-42 ve 122) yaklaşık iki yıl süren tutukluluğun uluslararası adli yardımlaşma gereklerine rağmen AİHS m.5’i ihlal ettiği sonucuna ulaşmıştır. Ancak 24.09.1992 tarihli Kolompar- Belçika kararında (para. 40-43.) değerlendirildiği üzere hakkında iade işlemi yapılan kişinin tavır ve davranışların sebep olduğu gecikmelerden ilgili devletin sorumluluğu bulunmamaktadır. İade iş birliği yöntemi kapsamında, tutuklama hakkında detaylı açıklamalar için bkz: Özgenç, a.g.e., 2021a:1159-1162; Üzülmöz ve Koca, a.g.e., 2021:859-860; Can, a.g.e., 2021:360-363; Centel ve diğerleri, a.g.e., 2011:195-196; Özbek ve diğerleri, a.g.e., 2021c:172-176; Soyaslan, a.g.e., 2020a:182; Dülger a.g.e., 2021:1079-1080; Artuk ve diğerleri, a.g.e., 2021:1197-1200; Akbulut, a.g.e., 2021:244-246; Demirbaş, a.g.e., 2021:202; Hakeri, a.g.e., 2019:104-105; Töngür ve Çetintürk, a.g.e., 2020:109. Yılmaz, a.g.s., 2018:85-86.

temel amaç; uzun süren iade işlemi sırasında hızlı yer değiştirme imkanları ile kovuşturulan kişinin kaçmasını önlemek ve bu sayede iade konusunda sağlıklı inceleme ve değerlendirme yapılabilmesidir.

İade talebine konu kişinin kaçması, izini kaybettirmesi, kimliğini değiştirmesi gibi sebeplerle iadenin başarısız olmasının önüne geçilebilmesi adına; iade talepten önce henüz ilgili devlete gönderilmeden önce, talepte bulunacak devletin savcılık veya kolluk makamları tarafından diğer devletin yargı organlarına diploması, doğrudan veya İTERPOL aracılığı başvurulmuş ilgili kişinin yakalanıp tutuklanmasını sağlamaya yönelik hükümler ihdas edilmiştir. Bu başta kişinin özgürlüğünden yoksun kalması sonucunu doğuran ve temel hak ve özgürlüklerle yakından ilgili olan bu konudaki temel hükümler; yabancı iş birliği kanunlarında (örneğin Hollanda İade Kanunu m. 13'de ⁶¹⁶) ve Türk hukuku açısından ise SİDAS m. 12 ile 16, 6706 sayılı Kanun m. 14 ile iki taraflı sözleşmelerde düzenlenmektedir.⁶¹⁷

İade amacıyla gerçekleştirilecek geçici tutuklama öncesinde, iade konusu kişinin yakalanması ve gözaltına alınması icap etmektedir.⁶¹⁸ Böyle bir durumda, Adalet Bakanlığı; söz konusu şahısların iade edilmek amacıyla aranıp aranmayacağına ilişkin değerlendirme yapmaktadır. Ardından, İçişleri Bakanlığı'na aranan şahısların yakalanması hususunda olumlu veya olumsuz görüş bildirmektedir.⁶¹⁹ 6706 sayılı Kanun m. 14/3'den yola çıkılarak yakalama tedbirinin uygulanması için önce geçici tutuklama talebinin gönderilmesi gerektiği, böylelikle

⁶¹⁵ Dursun, S. (2019). "İade Amacıyla Geçici Tutuklama ve Diğer Koruma Tedbirleri". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21, 3279.

⁶¹⁶ İade süjesi kişinin özgürlüğünden yoksun kalması sonucunu doğuran ve temel hak ve özgürlüklerine müdahale içeren tedbirlerin düzenlendiği yabancı ulusal adli iş birliği kanunlarına örnek olarak Almanya Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu m.16, 17 ve 19; Alman Adli Yardımlaşma Yönetmeliği m.36 ve Avusturya Adli Yardım Yasası m.28 ve 30 gösterilebilir.

⁶¹⁷ İade sürecinde yakalama, gözaltına alma ve tutuklama tedbirleri açısından; AİHS m.5'de düzenlenen özgürlük ve güvenlik hakkının özel önemi bulunmaktadır. Bu temel hak kapsamında; iade amacıyla gerçekleştirilecek tedbirlerin, devletin keyfi uygulamalarının önlenmesi adına, öncelikle bir hukuki dayanağının bulunması ile ulusal ve uluslararası düzenlemelerin uyumlu olması ve izin verilen sınırlamalar dışında da başka diğer amaçlar ile kullanılmaması gerektiği vurgulanmaktadır. Bknz: Ulutaş, A. (2012c). "Türk Hukukunda Suçluların Geri Verilmesi Sürecinde Alınabilecek Koruma Tedbirlerinin AİHS'nin 5. Maddesi Açısından Değerlendirilmesi". *Ankara Barosu Dergisi*, (4), 145-160; Ergül, a.g.e., 2003:94-95.

⁶¹⁸ Dönmezer ve Erman, a.g.e.,2021:146. AB hukukunda, 2018/1862 (EU) Sayılı Tüzük 6. Bölüm gereği; iadesi için teslim amacıyla yakalanması için aranan kişiler hakkında, Avrupa'da güvenlik ve sınır yönetimi için en yaygın kullanılan ve en büyük paylaşım sistemi olan Schengen Bilgi Sistemi kullanılmaktadır. Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, a.g.e., 2021:56.

⁶¹⁹ Yılmaz, a.g.s., 2018:82-83.

kişinin savcılık sevki ile sulh ceza hakimliğinin karşısına çıkmasının sağlanabileceği ve usule ilişkin anılan kanunun 5/1 maddesi gereği CMK m.90'nın uygulanacağı söylenebilir.⁶²⁰

İade amacıyla geçici tutuklamadaki birinci aşama iade talebinin ilgili makama ulaşmasından önce ihtiyaç doğması halinde, geçici tutuklama talebi ile iadeye imkân sağlayan belgelerden birinin iade talebinde bulunulacak devlete gönderilmesidir. İkinci aşama ise iade amacıyla yakalamadan, iade evrakının iade talebinde bulunulan ülkenin yetkili makamına ulaştırılmasına kadar olan aşamadır.⁶²¹ Kendisinden iade talebinde bulunulacak ve iade amacıyla geçici tutuklama talebinde bulunulan makam, sadece geçici tutuklamaya ilişkin istem hakkında kendi mevzuatı uyarınca değerlendirme yaparak karar vermektedir.⁶²² İç hukukta öngörülen bazı istisnai hallerde, örneğin 6706 sayılı Kanun m. 14/2 uyarınca adalet bakanlığının uygun görmesi yeterlidir, geçici tutuklamaya dair istem aranmaksızın tedbirin uygulanması söz konusu olabilmektedir.

İade amacıyla geçici tutuklama Türk hukukundaki uygulama açısından, ceza muhakemesi alanında bir soruşturma veyahut kovuşturma bulunmadığından; geçici tutuklama kararı, doğrudan CMK'ya göre değil, 6706 sayılı Kanun ve taraf olunan çok ile iki taraflı sözleşme hükümlerine göre alınmakta olup iade müessesine özgü bir koruma tedbiridir.⁶²³ Bu sonuca ulaşılmasındaki gerekçe ise henüz iade talebinin

⁶²⁰ 6706 sayılı Kanun m. 14/3 düzenlemesi, geçici tutuklama amacıyla yakalamada sürenin ne zaman başlayacağı ve ayrıca gözaltı kararı gerekip gerekmediği hususlarında belirsizdir. Bknz: Dursun, *a.g.m.*, 2019:3281-3282.

⁶²¹ Mutlu, *a.g.e.*, 2017:105-108; Orhan, *a.g.e.*, 2018:44. Geçici tutuklama, 1.03.2008 tarihli ve B.03.0.UİG.0.00.00.06/010.06.02/7-1 sayılı Adalet Bakanlığı Genelgesinde; uluslararası düzeyde aranan kişinin yakalanmasından iade işleminin sonuçlanmasına kadar tutuklu bulundurulduğu süreci içeren bir tedbir olarak tanımlanmaktadır.

⁶²² Verilecek geçici tutuklama kararı konusunda takdir yetkisinin bulunup bulunmadığı konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bknz: Özgenç, *a.g.e.*, 2021a:1160; Can *a.g.e.*, 2021:356; Serttaş, *a.g.m.*, 2019:704. İade amacıyla geçici tutuklama talebini değerlendiren mercilerin istem konusu dışına çıkarak iadenin esası, delil değerlendirmesi ve suçun sübut tespiti ile ilgili inceleme yapmaları usul veya yasaya aykırı bulunmakta ve ilgili kararlar Yargıtay nezdinde bozulmakta ve Anayasa Mahkemesi tarafından AİHM'in Gallardo Sanchez v. İtalya kararına (par. 41-42) atfı yapılarak eleştirilmektedir bknz: 22.02.2022 tarihli Samira Alakbarova Başvurusu (par. 60), Y6CD. 2007/8782 E. 2007/8971 K.

⁶²³ Özgenç *a.g.e.*, 2021a:1161; Üzülmüş ve Koca, *a.g.e.*, 2021:860-861; Zafer, *a.g.e.*, 2021:848-850; Can, *a.g.e.*, 2021:354; Artuk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021:1198; Akbulut, *a.g.e.*, 2021:244; Demirbaş, *a.g.e.*, 2021:205; Töngür ve Çetintürk, *a.g.e.*, 2020:109; Benli, *a.g.m.*, 2011:253. Doktrinde geçici tutuklamaya ilişkin iki veya çok taraflı sözleşmelerde veya adli iş birliği kanunlarında düzenlenmeyen hususlarda, örneğin şüpheli veya müdafinin dinlenilmesi suretiyle tutukluluk incelemesi yapılacağına ilişkin düzenlemelerde olduğu gibi, ulusal ceza muhakemesi mevzuatının uygulanması gerektiği veyahut 6706 sayılı Kanun'da açık düzenleme yapılması gerektiği ifade edilmektedir. Bknz: Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:256; Can, *a.g.e.*, 2021:357.

Merkezi Makama ulaşmasından önce tedbirin uygulanıyor ve anılan düzenlemelerde, ulusal mevzuatlarda aranan tutuklama gerekçelerinden farklı şartlara yer veriliyor olmasıdır. Örneğin; Türk hukuku açısından CMK, tutuklama kararı verilebilmesi için kuvvetli suç şüphesi ve delilleri karartma veya kaçma şüphesini haklı kılan olguların varlığını aramaktayken SİDAS'ta kuvvetli şüphe aranmasına dair hüküm bulunmamakta⁶²⁴ ve 6706 sayılı Kanun, sadece iade istemine konu olabilecek bir suçun işlendiğinin kabulü için kuvvetli şüphe bulunması koşulunu aramaktadır.⁶²⁵ Öğretide, kaçma şüphesi veya delilleri karartma tehlikesinin ise iade muhakemesi ile bağlantılı olarak ele alınması gerektiği ifade edilmektedir.⁶²⁶

Geçici tutuklama tedbirinin süresi konusunda, yine CMK kuralları değil; çok ve iki taraflı sözleşmeler ve adli iş birliği paydaşı taraflar arasında sözleşme bulunmadığında mütekabiliyet atfı nedeniyle 6706 sayılı Adli İş Birliği Kanunu m. 14/4 uygulama alanı bulmaktadır. Bu konuda iki veya çok taraflı sözleşmede ayrı bir süre öngörülmüş ise sözleşme kuralları uygulanmaktadır. Örneğin; SİDAS m.16'da tutuklama süresi, 18 gün ile en fazla 40 gün ve iki taraflı sözleşmelerde, bu süre genellikle bir ay olarak öngörülmekle birlikte, bir ay daha uzatılabilir olarak düzenlenmiştir.⁶²⁷ İstisnai olarak ABD ile Türkiye arasında imzalanan iade anlaşmasına m.10'a göre söz konusu süre 60 gün, Kırgız Cumhuriyeti ile Türkiye arasında imzalanan iade anlaşmasına m.38'e göre söz konusu süre 45 gün ile en fazla 60 gün ve İran ile Türkiye arasında imzalanan iade anlaşmasına m.9'a göre söz konusu süre 2 aydır.

Tutuklukta geçen süre, yabancı ülkede iade amacıyla geçici olarak tutuklanmış ve Türkiye'ye iade edilmiş şüpheli veya sanıklar için 5275 sayılı Kanun TCK m.16

⁶²⁴ Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulunca, 27.06.1980 tarihinde kabul edilen R(80)7 sayılı Tavsiye Kararı'nda; SİDAS'ın uygulanması kapsamında, iade amacıyla geçici tutuklamanın ancak iade talebinin kabul edilebileceği hallerde mümkün olduğu ifade edilmektedir.

⁶²⁵ 6706 sayılı Kanun'un aradığı kuvvetli şüphe şartı; iade edilebilirlik yargılamasında dahi aranmayan bir şartın geçici tutuklama için aranmasının, iadeye konu kişinin tutuklanmasını engelleyebileceği düşüncesi ile eleştirilmektedir. Bknz: Can, *a.g.e.*, 2021:358.

⁶²⁶ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:254.

⁶²⁷ Ulutaş, *a.g.m.*, 2012c:233-234. Anayasa Mahkemesi, 16.02.2017 tarihli Ali Zeki Irmak Başvurusu (par. 67-68), 17.03.2021 tarihli S.K. Başvurusu (par. 55-70) ve 22.02.2022 tarihli Samira Alakbarova Başvurusu (par.58-66) gibi pek çok başvuruda; geçici tutuklama süresini, iade süreci taraf devletlerin ikisinin de SİDAS tarafı olması halinde 40 gün olarak ve iade evrakı gelene kadar ki aşamaya kadar geçen süreçte kabul etmekte, evrak geldikten sonra ise iade yargılaması için CMK'da öngörülen usul ve esaslar kapsamında değerlendirme yapmaktadır. AYM gibi AİHM'de Mokallal v. Ukranya (para. 35-43), L.M. ve Diğerleri v. Rusya (para. 146) ve A ve Diğerleri v. Birleşik Krallık (para. 164) içtihatlarında iade yargılamasında geçen sürenin nispeten uzun olması halinde gecikmenin nedenin sürecin özensiz yürütülmesine ilişkin olup olmadığını değerlendirmektedir.

ve m.63 gereği, cezadan mahsup edilecektir. Her koşulda, talep eden veya talep edilen ülke olmak fark etmeksizin toplam tutukluluk süresi, iade istemine konu suçtan dolayı verilecek veya mahkûm edilecek cezanın infaz süresini geçemeyecektir.⁶²⁸

SİDAS Ek 3 nolu Protokol ve iki taraflı sözleşmelerin ilgili hükümleri⁶²⁹ gereğince, geçici tutuklama tedbirine ilişkin talebin akıbeti ve talepte bulunulan devletin yargı mercilerinin verdiği kararlar hakkında talep eden devlete bilgi verilmesi gerekmektedir.

İade edilmesi istenen kişi hakkında; tutuklama dışında, arama veya el koyma gibi diğer koruma tedbirlerine ne de iade sürecinin her aşamasında karar verilebilmektedir.⁶³⁰ Bu konuda, iki taraflı sözleşmelerde; örneğin, Fas ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma ve iade anlaşması m. 31'de olduğu gibi açık düzenlemelere yer verildiği görülmektedir.⁶³¹ 6706 sayılı Kanun'un m. 16/1'de de hangi tedbirlere başvurulabileceği konusunda sınırlama yapılmamış ve CMK'da düzenlenen tüm koruma tedbirlerinin uygulanma imkânı, Ağır Ceza Mahkemesi'ne yetki verilerek tanınmıştır.⁶³² Öğretide, iadesi veya tutuklanması talep edilen kişinin ele geçirilmesi için örneğin telekomünikasyon yoluyla iletişimin tespiti gerekiyorsa bu gibi koruma tedbirlerinin, talepte bulunulan devlet kanunlarına göre

⁶²⁸ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:256; Can *a.g.e.*, 2021:353-360.

⁶²⁹ Gerçekleştirilen tedbire ilişkin bilgi verme hususuna yer veren ikili taraflı sözleşmelere; Türkiye ile Rusya arasında akdedilen adli yardımlaşma anlaşması m. 24/4, Ürdün ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 7 ve Kazakistan ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 18/4 örnek olarak gösterilebilir.

⁶³⁰ Doktrinde kişinin bulunduğu ülke tarafından iade teklifi yapıldığı durumda koruma tedbirlerinin uygulanıp uygulanamayacağı tartışmalıdır. Bazı yazarlara göre iade konusunda, koruma tedbirlerinin uygulanması için istisnai haller dışında, iade talebi gerektiğinden; iade teklifinin söz konusu olduğu hallerde, TCK m. 12/3-a dışındaki koruma tedbirlerinin uygulanması mümkün değildir. Bknz: Can, *a.g.e.*, 2021:353-352; Ergül, *a.g.e.*, 2003:87.

⁶³¹ Yargıtay 6. Ceza Dairesi 2018/1957 Esas 2018/7732 Karar sayılı ilamında benzer yönde görüş bildirmiştir. İadesi edilmesi istenen kişi hakkında hüküm içeren iki taraflı sözleşmelerde, istenen kişinin aranmasına dair önlemlerin açıkça zikredildiği görülmektedir. Bknz: Suriye ile Türkiye arasındaki adli yardımlaşma ve iade anlaşması m. 10, ABD ile Türkiye arasındaki adli yardımlaşma ve iade anlaşması m. 9 ve KKTC ile Türkiye arasındaki adli yardımlaşma ve iade anlaşması m. 43.

⁶³² 6706 sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce iadenin düzenlendiği TCK mülga m. 18/7'de; iade talebinin kabulü sonrasında, CMK'ya göre tutuklama ve diğer tedbirlere başvurulabileceği öngörülmekteydi. Türk uygulamasında, koruma tedbirleri nedeniyle tazminat hükümlerinin, suç belirtisi veya istinad kapsamında suç soruşturması ve kovuşturması esnasında gerçekleşen hukuka aykırılıklar yönünden düzenlediğini ifade etmekte ve iki uygulama arasında amaç ve kapsam farklılığı nedeniyle iade amacıyla gerçekleşen koruma tedbirlerinin hukuka aykırı olduğundan bahisle tazminat talebinde bulunamayacağını genellikle kabul edilmektedir. İlgili kararlar için bknz: 17.03.2021 tarihli S.K. Başvurusu (para. 71.), Y12CD. 2014/6763 E. 2014/24982 K. Aksi yönde verilmiş kararlar için bknz: Y12CD. 2015/9514 E. 2016/10705 K.

uygulanabileceği ifade edilmektedir.⁶³³ İlgili koruma tedbirlerinin uygulanacağı süre ise Adli İş Birliği Kanun'un m.16/3 ve 20/2'de; iade talebinin kabulüne ilişkin kararın kesinleşmesinden itibaren bir yıl içinde iade kararı verilmemesi ve iadesi talep edilen kişinin haklı bir neden olmaksızın teslim alınmaması durumunda, otuz gün sonra olarak belirlenmiştir.

3.3.1. Arama ve El Koyma Tedbirinin Uygulanması

3.3.1.1. Delil toplamak amacıyla malvarlığı değerlerinin tespiti ve izlenmesi

Kara para aklama, terörizmin finansmanı, yolsuzlukla mücadele gibi konularda suç ve suçluluğun önlenmesi ve tespiti amacıyla devletler, egemenlik yetkilileri içerisinde meşru sermayenin dolaşımını engellemeksizin, nakdi ve parasal her türlü değer ve bu değerlere ilişkin bilgi ile belgelerin kendi sınırları içindeki dolaşımını denetlenmekte ve izlemekte, sınır ötesi nakline ilişkin olarak ise nakledilen devlete bildirimde bulunmaktadır.⁶³⁴

Devletler, iç hukuklarının elverdiği en geniş ölçüde, suçla elde edilen gelirler ile gelire tekabül eden malvarlığı değeri ve suçta kullanılmış veya kullanılması amaçlanmış malvarlığı, malzeme, teçhizatın müsaderesini sağlamak amacıyla sayılan malvarlığı ile araç gereçlerin tespiti ve izlenmesini ulusal sınırlarda gerçekleştirmekte⁶³⁵; bu yönde gelen adli yardımlaşma kapsamındaki talepleri de

⁶³³ Özgenç, a.g.e., 2021a:1162; Dursun, S. (2018). “İade Amacıyla Geçici Tutuklama ve Diğer Koruma Tedbirleri”. *Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Sempozyumu-Tebliğler*, 13-14 Nisan, Antalya, 76; Serttaş, a.g.m., 2019:705.

⁶³⁴ Bir ülkeden diğer bir ülkeye para veya para yerine geçen değerlerin transferi, değişik yollar ile gerçekleştirilmektedir. Fiziksel transfer, finansal sistemlerin kullanılması, elektronik transfer ve kripto paraların kullanımı ile gerçekleştirilen bu transfere dair AB hukukunda ayrı ayrı direktifler çıkartılmış olup Türk hukukunda da uyumsuzluklar bulunmakla birlikte, direktifler yol haritası olmak üzere 1567, 5607, 4458 ve 5549 sayılı Kanunlarda düzenlemeler yapılmıştır. Detaylı bilgi için bkz: Özgenç, Ö. ve Karabulut, E. (2020). “Avrupa Birliği Mevzuatında ve Türk Hukukunda Özellikle Uluslararası Alanda Para Transferlerinin Denetlenmesine İlişkin Düzenlemeler ve Bu Bağlamda Ceza Hukuku Sorumluluğu”. İçinde: İ. Özgenç, C. Şahin ve F. Turhan (Ed.), 5. *Türk-Kore Ceza Hukuku Günleri: Karşılaştırmalı Hukukta Ekonomik Suçlar Uluslararası Sempozyumu Tebliğler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 789-806.

⁶³⁵ FATF'ın 40 Tavsiye Kararı'nın 20 nolu tavsiyesinde yer alan ve 5549 sayılı Kanun'da öngörülen işleme dair bilgi yükümlüsünün “*şüpheli işlem bildirimi*” tedbiri, suç gelirlerinin aklanması ve yasadışı amaçlarla kullanılmasını önlemeye yönelik gerçekleştirilmektedir. Bildirim Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK)'na yapılmaktadır. Türk hukuku açısından bu uygulama, ilgili malvarlığı ile araç gereçlerin tespiti ve izlemeyi ulusal sınırlarda gerçekleştirmeye yarayan pratiklerden biri olarak gösterilebilir. Zira Suç Gelirlerinin Aklanması, Araştırılması, El Konulması, Müsaderesi ve Terörizmin Finansmanı İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi kapsamında öngörülen mali istihbarat birimleri (Türkiye açısından bu birim MASAK'dır) madde 46 ve 47 kapsamında; uluslararası alanda da birbirleri ile iş birliği yürütmek konusunda yükümlü kılınmışlardır. Şüpheli işlem bildirimine dair

yerine getirmektedir. Tespit ve izleme faaliyetleri kapsamında, devletler; gelir veya malvarlığı değerinin mevcudiyeti, yeri veya nakli, niteliği, hukuki statüsü ve değeri konularında bilgi teminini sağlama ve kendi mahkemelerinin veya diğer yetkili makamlarının, ilgili değerle ile irtibatlı banka kayıtlarının veya mali yahut ticari kayıtların ibrazı ve bunlara el konulması için emir verebilmeye yetkisine de haizdir. Bu durumda ilgili suçlara ilişkin devletlerarası uygulamada; adli yardımlaşma talepleri, örneğin Uluslararası Ticari İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Verilen Rüşvetin Önlenmesi Sözleşmesi m.9'da olduğu gibi, banka gizliliği gerekçesiyle reddedilememektedir.⁶³⁶

Delil toplamak amacıyla malvarlığı değerlerinin tespiti ve izlenmesine dair adli yardımlaşma taleplerine ilişkin olarak örneğin SKGAKİS m. 7-9 ve Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi m. 46/2-g-52-55/2 gibi çok taraflı sözleşmeler ile Rusya ve Türkiye arasındaki adli yardımlaşma sözleşmesi m.7/3 ile 20/1-3 gibi iki taraflı sözleşmelerde düzenleme yapıldığı gözlemlenmiştir.⁶³⁷ Bahsi geçen hükümler dışında, FATF'ın 40 Tavsiye Kararı'nın 31.maddesinde de kara para aklama, buna bağlı öncül suçlar ve terörizmin finansmanı soruşturmaları yürüten yetkili mercilerin, soruşturmanın gidişatı açısından gerekli olması halinde diğer bir devletten gerçek veya tüzel kişilere ait banka hesaplarının tespiti, sahibine önceden haber verilmeksizin malvarlığının tespitini ve mali istihbarat biriminin elinde bulunan bilgilere erişimi; adli iş birliği standartlarına uygun olarak isteyebileceklerine yer verilmiştir.⁶³⁸

Malvarlığı değerinin tespiti ve/veya izlenmesi konusunda, adli yardım isteminde bulunan devlet; talebi yerine getirecek devlete, araç ve gelirlerin talep edilen devletin yargı alanında bulunabileceği yönündeki inancına temel oluşturan dayanağı bildirmektedir. Talebi alan devlet ise kendi iç hukukuna göre işlemi ifa

detaylı bilgi için bkz: Genç, F.U. (2021). “Şüpheli İşlem Bildirimi Yükümlülüğünün İhmali Halinde Yükümlünün Ceza Hukuku Sorumluluğu”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25(4), 614.

⁶³⁶ Özer, a.g.e., 2016:88.

⁶³⁷ Bu konuda düzenleme içeren diğer sözleşmelere örnek olarak SASMUS m. 7,12 ve 18/3-f,g; Terörizmin Finansmanın Önlenmesi Sözleşmesi m. 8 ve 18; Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi m. 23; Suç Gelirlerinin Aklanması, Araştırılması, El Konulması, Müsaderesi ve Terörizmin Finansmanına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi m. 15-16; Uyuşturucu Maddelere Dair 1961 tarihli Tek Sözleşmesi m.7/2-g ile Brezilya ve Türkiye arasındaki adli yardımlaşma sözleşmesi m. 2/f ve Bosna Hersek ve Türkiye arasındaki adli yardımlaşma sözleşmesi m.17 gösterilebilir.

⁶³⁸ FATF'ın 40 Tavsiye Kararı için bkz: FATF, a.g.e., 2020.

etmekte ve istemde bulunan devlete, yapmış olduğu araştırmalar sonucunda bilgi vermektedir.

Adli yardımlaşma kapsamında delil toplamak amacıyla malvarlığı değerlerinin tespiti ve izlenmesi talebi çoğunluk ile tespit ve izleme sonucu yetkili makamın ilgili değerı muhafaza altına alması talebi veya talep edilen ülkenin kanunlarının izin verdiği ölçüde, talep eden veya kendi mahkemeleri tarafından hakkında verilecek nihai kararı beklemede olan, şüphede duyulan suç geliri veya eşya muamelesi, nakli veya imhasıyla ilgili gerekli tedbirleri alma talepleri ile birlikte gönderilmektedir. Bu yönüyle değerlerin tespiti ve izlenmesi, muhafaza altına alma ile el koyma tedbiri veya müsadere açısından bir ön alan veyahut tedbirin veya müsadereının uygulanabilmesi için hazırlık hareketini oluşturmaktadır.

3.3.1.2. Arama

Adli iş birliğine ilişkin pek çok sözleşmede suçun işlenmesini önlemek amacıyla veyahut bir suçun soruşturulması ve kovuşturulması nedeniyle başvurulan arama tedbirine doğrudan yer verilmediği görülmektedir. Fakat bazı suçlarla mücadelede, arama tedbirinin önemli bir araç olarak görülmesi; değinilecek olan uluslararası sözleşmelerde, tedbire, genellikle adli yardımlaşma kapsamında detaylı bir şekilde yer verilmesine neden olmuştur. Ayrıca adli iş birliği türü olan iade yönünden, iade amacıyla arama tedbirine başvurulabilmekte ve ortak soruşturma ekiplerinin kurulması ile kontrollü teslimat açısından iki adli yardım türünde de görevli personelin bazı sınırlar içerisinde arama yetkisi bulunabilmektedir.

İade amacıyla gerçekteştirilecek aramanın temel dayanağı; SİDAS m. 18, 20 ve örneğin KKTC ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma anlaşması m. 48 gibi iki taraflı anlařmalar⁶³⁹, SİDAS'a uyumlu şekilde 6706 sayılı Kanun m. 8/1-ç ile kişinin ve eşyanın teslimine ilişkin 20 ve 16. maddedir. Özellikle 6706 sayılı Kanun'da açıkça iade amacıyla arama ve el koymanın zikredilmediği fakat Kanun'un

⁶³⁹ İade amacıyla gerçekteştirilen arama ve el koyma tedbirlerine ilişkin iki taraflı sözleşmelere; Türkiye ile ABD arasında akdedilen adli yardımlaşma anlaşması m. 15, Türkiye ile Mısır arasında akdedilen adli yardımlaşma anlaşması m. 31, Türkiye ile Ürdün arasında akdedilen adli yardımlaşma anlaşması m. 14, Türkiye ile Umman arasında akdedilen adli yardımlaşma anlaşması m. 66 ve Türkiye ile İran arasında akdedilen adli yardımlaşma anlaşması m. 49 örnek olarak gösterilebilir.

16. maddesi ve eşya teslimine dair m.20/4-6 hükümlerinin arama ve özellikle el koyma tedbirini gündeme getirebileceği öğretide ifade edilmektedir.⁶⁴⁰

Anılan düzenlemeler ışığında, iade talebine konu suçun işlenmesi neticesinde elde edilen ve iade süjesi şahsın yakalandığında üzerinden ele geçen veya yakalanması sonrası ortaya çıkan, suç neticesinde elde edilen eşya karşılığında kazanılan veya iade konusu suçun ispatlanması süreci açısından yararlı görülen ve delil teşkil eden eşya; talep eden devlete teslim edilmek üzere aranabilmekte ve ilgili eşyaya el konulabilmektedir.⁶⁴¹ Bu tedbirlerin uygulanması konusunda kişinin ölümü, kaçması ve benzeri sebeplerle iadesi hakkında karar verilememesi veya talep edilen devlette yürütülmekte olan bir soruşturma veyahut kovuşturma açısından zorunlu olması hali eşyanın tesliminin ertelenmesine istisna teşkil etmemektedir.⁶⁴² Zira tedbire devam edilmesi ile söz konusu eşya şeriklerin yakalanmasına veya çalınan bir eşya söz konusu ise sahibine iade edilmesine hizmet edilebilmektedir.⁶⁴³

Talep eden devlete teslim edilecek eşyanın bulunabilmesi adına iade süjesi kişinin üstünün, eşyasının, konutunun, işyerinin veya kişiye ait diğer yerlerin aranması ve yine eşyanın bulunabilmesi amacıyla ilgili diğer kişilere yönelik de tedbirin uygulanması gerekebilmektedir. İade süjesi dışındaki kişiler açısından tek istisna, eşyanın iyiniyetli üçüncü kişilere ait olmasıdır. Bu durumda eşyanın söz konusu niteliğinin açık olması durumunda teslimine dair arama ve el koyma talepleri yerine getirilmemekte ve niteliğinin sonradan anlaşılması durumunda ise başvuru tedbire hemen son verilmesi gerekmektedir. Aynı şekilde, iade talebinin kabul edilebilir olmadığının açıkça görünüyorsa yahut mahkemeden bu yönde karar verileceğinin ortaya çıkması ihtimalinde de her ne kadar koruma tedbiri görünüşte haklılık görünümüne sahip olsa da hak ihlallerinin yaşanmaması adına, söz konusu

⁶⁴⁰ Alman Hukukunda, iade talebinden önce dahi ilgili eşyalara ilişkin arama yapılabileceği ve bu eşyalara el konulabileceği veya diğer bir şekilde koruma altına alınabileceğine kanunda yer verilerek geçici yakalama, tutuklama arama ve el koyma düzenlenmiş bulunmaktadır. Öğretide; temelde, iade yakalamasının var olduğu bir sistemde; geçici arama ve el koymanın da düzenlenmesi gerektiği zira aksi halde iade talebinden sonraki evrede eşya tesliminin konusuz kalabileceği ifade edilmektedir. Bknz: Dursun, *a.g.s.*, 2018, 76; Özgenç *a.g.e.*, 2021a:1162; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021c:174; Akbulut, *a.g.e.*, 2021:245.

⁶⁴¹ İade talebi ile birlikte eşyanın aranacağı veyahut eşyaya el konulacağına dair açık bir istem bulunmaksızın, talep edilen devletin eşyanın resen zaptını sağlanması konusunda gerekli tedbirleri alınması gerektiği öğretide ifade edilmektedir. Bknz: Dönmezer ve Erman, *a.g.e.*, 2021:159.

⁶⁴² Arama ve el koyma tedbirinin uygulanması açısından mukayeseli hukuktaki bir istisnanın iade süjesinin fiilen bulunduğu devletin vatandaşı olması nedeniyle iade edilememesi, örneğin de Fransız hukukunda olduğu ileri sürülmektedir. Bknz: Dönmezer ve Erman, *a.g.e.*, 2021:160.

⁶⁴³ Dönmezer ve Erman, *a.g.e.*, 2021:160.

tedbir kararları çıkarılmamalı veya verilmiş ise kararların uygulamasına son verilmelidir.⁶⁴⁴

Devletlere, suç ve suçluluk ile mücadelede, faillerin işledikleri suçta kullanıldığı, suç neticesinde elde ettiği veya suçun ispatlanması süreci açısından yararlı görülen ve delil teşkil eden eşyanın, araç ve gerecin aranması yükümlülüğü; ilk olarak 1988 tarihli Narkotik ve Uyuşturucu Maddelerin Kaçakçılığına Karşı Sözleşme ile sadece uyuşturucu kaçakçılığı suçları ve bu suçlar ile bağlantılı kara para aklama gelirleri açısından Birleşmiş Milletler tarafından getirilmiştir.⁶⁴⁵ Anılan sözleşmenin 5 ve 7/2-c-g, maddeleri ile her taraf devlet; sözleşme kapsamında işlenen suçlarda kullanılan veya bu suçlardan elde edilen kazanç, eşya ve değerlerin müsadere edilebilmesi veya el koyulabilmesi amacıyla tespit etmek, izlemek ve gerekli önlemleri almak için arama tedbiri uygulama taahhüdü altındadır. Birleşmiş Milletlerin Viyana Sözleşmesi dışında, ceza muhakemesi süreci sonucunda müsadere edebilmek amacıyla arama tedbirine; terörizmin finansmanın önlenmesi ve yolsuzlukla mücadele alanlarındaki sözleşmelerde (örneğin Palermo Sözleşmesi m. 12/2 ve 18/3-c, BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi m. 46/3-c ve New York Sözleşmesi m. 8) yer verilmiştir.

Birleşmiş Milletler dışında, Avrupa Konseyi de CİKAYAS ile arama tedbiri dahil olmak üzere pek çok adli yardımlaşma metoduna; iade hukukundan bağımsız olarak yer vermektedir. CİKAYAS'taki çoğu adli yardımlaşma metodunda çifte cezalandırılabilirlik şartı bulunmamaktadır. Tek istisna, 5. maddesinde düzenlenen arama ve el koyma talepleri bakımından gönderilecek adli yardım talepleridir.⁶⁴⁶

CİKAYAS m. 5'te arama veya el koyma amacı güden adli yardım taleplerinin yerine getirilebilmesi için adli yardımlaşmayı gerektiren suçun hem yardım isteyen hem de yardım istenen tarafların kanunlarına göre cezalandırılabilir ve yardım istenen tarafın memleketinde, suçlunun geri verilmesine elverişli bir suç olması,

⁶⁴⁴ Dursun, a.g.s., 2018:76.

⁶⁴⁵ Anılan sözleşme hükümlerinin değerlendirilmesi için bkz: Dülger, M.V. (2010). *Suçtan Kaynaklanan Malvarlığı Değerlerinin Aklanmasına İlişkin Suçlar ve Yaptırımlar*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 133-136; Değirmenci, O. (2007). *Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Suçtan Kaynaklanan Malvarlığı Değerlerini Aklama Suçu (Kara Para Aklama Suçu)*. Ankara: Turhan Kitabevi, 168-170.

⁶⁴⁶ Sözleşmenin asıl metninde, 5. maddeki "search or seizure of property" ifadesi Türkçe' de arama ve el koymaya karşılık gelmektedir. Fakat resmi çeviride sehven hataya düşülerek "arama ve tutuklama" şeklinde çevrilmiştir. CİKAYAS'ın açıklayıcı raporunda ifade edilmektedir. Bknz: Ulutaş ve Atabey, a.g.e., 2011c:19.

talebin yerine getirilmesi, yardım istenen tarafın kanunu ile bağdaşması gerektiği ifade edilmiştir.⁶⁴⁷

CİKAYAS'a Ek 1 No'lu Protokol'ün 2. maddesi ile sözleşmenin 2. maddesindeki mali suçlara ilişkin adli yardım taleplerinde reddedilebilme yetkisine istisna getirilmiştir. Getirilen hükümde; aramaya ilişkin taleplerde, talebe konu suçun yardımlaşma tarafı olan her iki devlet açısından cezalandırılabilir olması koşuluna bağlı olarak talep edilen tarafın kanununa göre aynı nitelikte bir suça uyması kaydıyla mali suçlar hakkında da uygulanması öngörülmüştür.⁶⁴⁸ Arama istemi içerir adli yardım talebinin CİKAYAS'a taraf devletler tarafından gönderildiği ve tedbir uygulamasının bu sözleşmeye göre yürüyeceği somut olaylarda; adli yardım talebi, çalışmamızın 2.5 ve 2.6 başlığında bahsi geçen her bir durumun varlığı halinde genel hükümlere göre reddedilebilmektedir. Örneğin; arama tedbiri içerir talebin yerine getirilmesi memleketinin egemenlik, güvenlik, kamu düzeni veya diğer öz çıkarlarına hanel getirecek nitelikte görülüyor ise bu halde, CİKAYAS m. 2 gereği, adli yardımlaşma talebi reddedilebilecektir. CİKAYAS kapsamındaki arama tedbirleri, talepte bulunulan devletin hukukuna uygun olarak yerine getirileceğinden; arama talebinin icrası için talepte bulunulan devletin adli mercilerinin bu hususta ayrıca bir karar verip vermemesi gerektiğine de yine talepte bulunulan devletin hukukuna göre karar verilecektir.

Avrupa Konseyi'nin organize suçlar ile irtibatlı olarak malvarlığı, eşya veya değerlerin aranması hususunda kabul ettiği uluslararası belgeler ve ihtiva ettikleri düzenlemeler ise Suç Gelirlerinin Aklanması, Araştırılması, El Konulması ve

⁶⁴⁷ Aydın, *a.g.m.*, 2015:19. Türkiye, söz konusu maddeye 23 Ekim 1959 tarihinde koyduğu çekince ile aramaya ilişkin adli yardımlaşma talepleri bakımından hükümde öngörülen tüm koşullarla bağlı olduğunu beyan etmiştir. Bknz: Ulutaş ve Atabey, *a.g.e.*, 2011c:15. CİKAYAS imzacısı her devlet, madde metninde öngörülen şartların bir kısmı ile bağlı olacağına dair beyan verebilmektedir. Örneğin; Azerbaycan, Arnavutluk ve Bulgaristan sadece 5/1-a ve c hükümlerini arama ve el koyma tedbirlerinin uygulanması bakımından arayacaklarını beyan etmiştir. Bknz: İnternet: Council of Europe. (2022f). "By subject-matters, Reservations and Declarations for Treaty No.030 - European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters (ETS No. 030)", Web: <https://www.coe.int/en/web/conventions/by-subject-matters1?module=declarations-by-treaty&numSte=030&codeNature=0> Son Erişim Tarihi: 05.05.2022.

⁶⁴⁸ Protokol'ün açıklayıcı raporunda öngörülen 2. madde ile çifte cezalandırılabilirlik ilkesinin yorumlanmasına yönelik iade hukuku bağlamında kabul edilmiş olan ilkelerin bir benzerinin karşılıklı yardımlaşma ilkeleri olarak öngörüldüğü değerlendirilmektedir. Bknz: Ulutaş ve Atabey, *a.g.e.*, 2011c:43.

Müsaderesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi⁶⁴⁹ m. 2, 4/2,3,7,27 ve Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi m. 19/3 ve 23 ile Varşova Sözleşmesi'nin 5,6,17. maddeleridir.⁶⁵⁰

Arama tedbirine Türkiye'nin imzaladığı iki taraflı sözleşmelerde de yer verilmektedir.⁶⁵¹ Örneğin; Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Yardım Antlaşması'nın 27.maddesinde genel bir düzenleme yapılarak adli yardımlaşma talebinin, herhangi bir eşya veya maddenin bir ceza soruşturma veya kovuşturmasında kullanılmak üzere teslimine ilişkin bir arama emrinin yerine getirilmesini gerektirmesi halinde, arama tedbirinin ancak talebi yerine getirecek devletin yasalarına uygun olarak yerine getirileceği ifade edilmiştir.

Başka bir örnek olan Türkiye Cumhuriyeti ile Sırbistan Cumhuriyeti Arasında Cezai Konularda Karşılıklı Adli Yardımlaşma Antlaşması'nın "*Eşyanın Aranması ve Eşyaya El Konulması*" başlıklı 8. Maddesinde; adli yardımlaşma talebinin yerine getirilebilmesi için eşyanın aranması ile ilgili istinabe taleplerindeki suçun yardımlaşma paydaşlarının her ikisinin mevzuatına göre cezalandırılabilir olması, talebin yerine getirilmesinin talep eden devletin mevzuatıyla uyumlu olması ve kişinin veya bulunduğu yerin aranmasına dair mahkeme kararının bir onaylı örneğinin olması gerektiği ifade edilmiştir.⁶⁵²

Arama tedbirine, mukayeseli hukuktaki yabancı adli yardımlaşma veya iş birliği kanunlarında da yer verildiği görülmektedir. Örneğin, devletlerarası delil temini amacıyla gönderilecek eşyaların teslimatı ve iade amacıyla arama ve el koyma

⁶⁴⁹ Strazburg Sözleşmesi, Avrupa Konseyi'nin 1980 tarihli R (80)10 sayılı Tavsiye Kararı'ndan sonra oluşturulmasına öncülük edilen ve doğrudan suç gelirlerinin aklanmasıyla mücadelenin amaçlandığı bir sözleşmedir. Detaylı bilgi için bkz: Değirmenci, *a.g.e.*, 2007:165.

⁶⁵⁰ Schengen devletlerinin, Avrupa Konseyi sözleşmelerini tamamlama ve uygulanmasını kolaylaştırma amacı ile kabul ettiği SUA 51. madde; arama ve el koymaya ilişkin adli yardım taleplerinin yerine getirilmesinde taraf devletlere, madde sayılan şartlar dışında daha ağır koşulları kabul edemeyeceklerine dair zorunluluk getirmektedir. Bknz: Erdem, *a.g.e.*, 2004:299.

⁶⁵¹ Arama tedbirine yer veren iki taraflı sözleşmelere örnek olarak Türkiye ile İran arasında akdedilen adli yardımlaşma Sözleşmesi m. 25/1-c, Türkiye ile KKTC arasında akdedilen adli yardımlaşma Sözleşmesi m. 16/1-b ve 26, Türkiye ile Kosova arasında akdedilen adli yardımlaşma Sözleşmesi m.8, Türkiye ile Brezilya arasında akdedilen adli yardımlaşma Sözleşmesi m. 1/3, Türkiye ile Rusya arasında akdedilen adli yardımlaşma Sözleşmesi m. 18 ve 20. maddeleri gösterilebilir.

⁶⁵² Bahsi geçen hükümler dışında, FATF'ın 40 Tavsiye Kararının 31. maddesinde; kara para aklama, buna bağlı öncül suçlar ve terörizmin finansmanı soruşturmaları yürüten yetkili mercilerin soruşturmanın gidişatı açısından gerekli olması halinde; diğer bir devletin haberleşmenin dinlenmesini ve bilgisayar sistemlerine erişimini adli iş birliği standartlarına uygun olarak isteyebileceklerine yer verilmiştir. Tavsiye Karar için bkz: FATF, *a.g.e.*, 2020.

da dahil olmak üzere, Alman Adli İş Birliği Kanunu m.39- 67-94'de ve Alman Adli Yardımlaşma Yönetmeliği m.75,114'de, Kanada Adli Yardımlaşma Kanunu'nda⁶⁵³ ve Romanya Cezai Konularda Uluslararası İstinabe Kanunu m.163 ve 1876'da; Schengen üyesi devletler arasında özel arama usulü olarak talebe konu suç paydaşlarının her ikisi içinde madde metninde belirtilen şekilde süreli cezayı gerektirmesi öngörülmektedir.

Türk hukuku açısından, 6706 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce hazırlanan tasarı metnin ilk halindeki 58 ve 59. maddeleri ile tasarının meclise sunulan ikinci halinde, aramaya ilişkin hükümler bulunmaktaydı. Bu hükümlere; sadece talebin yerine getirilmesi bakımından, CİKAYAS'ta öngörülen şartlara, güncel mevzuatın 8/1-ç maddesinde yer verilmiştir.⁶⁵⁴ Oysa ki 58. maddede, açık bir şekilde, Türkiye'nin talep eden devlet olması halinde; Türk adli makamlarının, Türk mevzuatında arama için gerekli şartların varlığı halinde hâkim kararı alınarak adli yardımlaşma talebi düzenleyeceğine ve yabancı devlet tarafından arama tedbiri hakkında verilmiş bir hâkim veya mahkeme kararı olsa dahi Cumhuriyet savcısının talep hakkında Türk mahkemesinden ayrıca karar alınması için istemde bulunması gerektiğine yer verilmiştir. Tasarının 59. maddesinde ise arama talebinde yer alması gereken içeriğe yer verilmiştir.⁶⁵⁵

Uluslararası adli iş birliğinin konusunu oluşturan arama tedbirleri; adli yardımlaşma talebi kapsamında, devletler arasında akdedilmiş iki ve çok taraflı adli iş birliği sözleşmelerinde öngörülen usullere göre hareket edilerek yerine getirilmektedir. Ancak adli yardımlaşma paydaşı devletler arasında akdedilmiş iki

⁶⁵³ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014c:1253-1256.

⁶⁵⁴ İade sebebini oluşturan suçun Türkiye'den iade talebinde bulunulması halinde veya Türkiye tarafından iade talebinde bulunulabilmesi için soruşturma veya kovuşturma aşamasında üst sınırı bir yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir suç olması ya da hüküm verilmiş ise hükmolunan hapis cezasının en az dört ay olması gerekir. Türkiye'de kabahat olarak düzenlenen bir fiilden ötürü iade mümkün değildir. İade bakımından kasti ve taksirli suçlar arasında bir ayrım gözetilememiştir. SİDAS Ek 2. Protokol 1. madde ile mali yaptırımı öngören suçlarda iade yetkisi tanındığından, adli para cezasını gerektiren suçlarda iadeye konu olabilmektedir. Suçun belirli bir ağırlığının bulunması dışında başka aranan koşullarda bulunmaktadır. Türk hukuku bakımından iade elverişli suç kapsamı için bkz: Özgenç, *a.g.e.*, 2021a:1128-1155; Üzülmüş ve Koca, *a.g.e.*, 2021:845-848; Centel ve diğerleri, *a.g.e.*, 2011:178-194; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021c:161-168; Soyaslan, *a.g.e.*, 2020a:175-181; Zafer, *a.g.e.*, 2021:837-846; Artuk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021:1163-1190; Akbulut, *a.g.e.*, 2021:231-239; Dülger, *a.g.e.*, 2021:1065-1074; Demirbaş *a.g.e.*, 2021:191-199; Hakeri, *a.g.e.*, 2019:102-103; Töngür ve Çetintürk, *a.g.e.*, 2020:105-108; Ertuğrul, *a.g.e.*, 2016:92-103; Ergül, *a.g.e.*, 2003:59-63; Serttaş, *a.g.m.*, 2019:684-687; Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:225-232.

⁶⁵⁵ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014b:69-70.

veya çok taraflı sözleşme bulunmaması halinde; taraflar, karşılıklılık ilkesi ve uluslararası teamüller kapsamında, her somut olay bakımından arama tedbiri ile ilgili uygulama gerçekleştirebilmektedir.

Türk Hukuku bakımından, Türkiye'ye gelen adli yardımlaşma konusu arama tedbiri, ceza muhakemesi ilkelerinden mülkilik ilkesi ile 6706 sayılı Kanun'un m. 8/1-a gereği, CMK ve Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği⁶⁵⁶ hükümlerine göre ifa edilmektedir. Dolayısıyla gelen adli yardımlaşma talebinin konusu olan arama istemi, CMK'da düzenlenen şartların varlığı halinde yerine getirilmektedir.⁶⁵⁷ Talepte bulunan devlet aramaya ilişkin özel bir usulün uygulanmasını istemiş ise 6706 sayılı Kanun'un 8/1-a bendi gereği, Türk hukukuna aykırı olmamak şartıyla bu usul de tedbirin ifası sırasında uygulanabilmektedir.

Türkiye'ye yabancı devlet tarafından gönderilen, şüpheli veya sanığın kullandığı bilgisayar, bilgisayar programları veya kütüklerinde geçmişe dönük olarak statik veriler üzerinde, arama ve el koyma yapılması istemi içerir adli yardımlaşma taleplerinin, 6706 sayılı Kanun'un m. 8/1-a gereği, CMK m.134 uygulanarak ifa edileceği konusunda şüphe bulunmamaktadır.⁶⁵⁸ Örneğin; Almanya'da yürütölmekte

⁶⁵⁶ Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği 1 Haziran 2005 tarihli ve 25832 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

⁶⁵⁷ Türk hukukundaki arama tedbirinin ifası açısından ilgili CMK düzenlemeleri ve aramanın usulüne ilişkin bkz: Yenisey ve Nuhoglu, *a.g.e.*, 2021:409-423; Şahin ve Göktürk, *a.g.e.*, 2021:320-327; Centel ve Zafer, *a.g.e.*, 2021:463-471; Gökçen ve diğerleri, *a.g.e.*, 2022:457-473; Ünver, Y. ve Hakeri H. (2019c). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Cilt: 2. Ankara: Adalet Yayınevi, 843-908; Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:458-470; Karakehya, *a.g.e.*, 2022:326-336; Soyaslan, *a.g.e.*, 2020b:313-319; Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:125-163; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021c:287-335; Parlar, A. ve Öztürk, M. (2019a). *Ceza Yargılamasında Arama ve El Koyma*. İstanbul: Aristo Yayınevi, 21-143.

⁶⁵⁸ CMK m. 134'ün uygulanma şartları için bkz: Şahin, C. (2019b). "Ceza Muhakemesinde Bilgisayarlarda, Bilgisayar Programlarında ve Kütüklerinde Arama, Kopyalama ve El Koyma (CMK m.134)". *Yaşar Üniversitesi Hukuk Dergisi*, 1(2), 273- 276; Yenisey ve Nuhoglu, *a.g.e.*, 2021:442-458; Centel ve Zafer, *a.g.e.*, 2021:490-493; Gökçen ve diğerleri, *a.g.e.*, 2022:475-477; Ünver ve Hakeri, *a.g.e.*, 2019c:937-948; Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:471-478; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021c:359-367; Karakehya, *a.g.e.*, 2022:359-362; Özen, M. ve Özocak G. (2015). "Adli Bilişim, Elektronik Deliller ve Bilgisayarlarda Arama ve El Koyma Tedbirinin Hukuki Rejimi (CMK M. 134)". *Ankara Barosu Dergisi*, (1), 60-66; Ünal, O.G. (2011). *Bilgisayarlarda, Bilgisayar Programlarında ve Kütüklerde Arama, Kopyalama ve El Koyma*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 95-123. Doktrinde söz konusu koruma tedbirine kovuşturma evresinde başvurulabileceğine dair görüş birliği bulunmamaktadır. Şahin'e göre her ne kadar kanuni düzenlemenin tedbirin sadece soruşturma evresinde uygulanacağına cevaz verdiği ve durumun ceza muhakemesi sistemi ile çelişmediği anlaşılsa da kovuşturma evresinde delil toplanmasını engelleyici bir hükmün bulunmaması ve mahkemenin re'sen araştırma yetkisi bulunması nedeniyle tedbire kovuşturmadaki başvurulması mümkündür. Bknz: Şahin, *a.g.m.*, 2019b:278. Aynı yönde bkz: Buna karşılık Centel ve Zafer, kovuşturma evresindeki herhangi aleni bir duruşmada bu tedbire karar verilmesi halinde delillerin yok edileceği muhtemel olduğundan, tedbire bu evrede başvurunun manasız olduğunu savunmaktadır. Bknz: Centel ve Zafer, *a.g.e.*, 2021:491. Aynı yönde

olan bir soruşturma kapsamında, şüpheli olan A'nın bilgisayarında yer alan Messenger uygulamasında arama yapılmasına ilişkin Türkiye'ye adli yardım talebinde bulunulduğunda, bu arama CMK m. 134 hükmüne göre icra edilecektir. Zira internet ortamında gerçekleştirilen kayıtlar, bilgisayar kütüğünde kayıt altına alındığından, bu iletilere dair arama, kopyalama ve el koyma tedbirleri CMK m. 134'e göre; internet ortamında gerçekleştirilen konuşmaların teknik araçlar ile dinlenmesi veya kayda alınması ise geleceğe dönük olacağından, CMK m. 135'e göre yerine getirilmektedir.⁶⁵⁹ Adli yardımlaşma kapsamında arama talepleri açısından değinilmesi gereken önemli meselelerden birini oluşturan bulut sistemlerine dair adli yardım taleplerinin akıbeti ise bu denli açık değildir.⁶⁶⁰

Veri alışverişi ve iletişim hızının geldiği son durumda, erişimin zaman ve mekândan bağımsızlaşması fikri ile ortaya çıkan bulut sistemleri; yazılım ve donanım gibi sabit sunuculara ilişkin kavramlardan sıyrılan ve dosya saklama imkânı sağlayan internet tabanlı bir hizmet alt yapısıdır.⁶⁶¹ Dünya genelinde yararlanılan bulut sistemlerine örnek olarak; Google App, Gmail, Yahoo!, Mail, DropBox Amazon AWS gösterilebilir. Türkiye'nin de diğer tüm ülkelerde olduğu gibi bulut sistemlerinden faydalanma oranı gün geçtikçe artmaktadır.⁶⁶²

İnternet kullanımının yaygınlaşması ile hizmet sağlayıcısı olarak bulut sistemlerinin de kullanımının artması, dijital ortamda işlenen bilişim suçlarında artış yaşanmasına neden olmuş; klasik anlamda suç alanına, bulut sisteminde karşı işlenen

bknz: Gökçen ve diğerleri, *a.g.e.*, 2022:475; Ünver ve Hakeri, *a.g.e.*, 2019c:938; Karakehya, *a.g.e.*, 2022:359.

⁶⁵⁹ Şahin, *a.g.m.*, 2019b:280; Ünver ve Hakeri, *a.g.e.*, 2019c:944.

⁶⁶⁰ CMK m. 134 kapsamına bulut sistemlerinin dahil edilip edilmeyeceğine maddenin amacına bakılarak karar verilmesi gerektiği, örneğin her bir aracın madde metninde sayılması gerekmediğinden yola çıkılarak yeni teknoloji akıllı telefonlarında mevzuatta zikredilmeden uygulama kapsamı içerisine alındığı değerlendirilmektedir. Bknz: Şahin, *a.g.m.*, 2019b:277; Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:473.

⁶⁶¹ Kavram olarak bulut bilişim ve bulut bilişim hizmet modelleri ve sınıfları için bknz: Dereboylular, Ö. (2019). "Bulut Bilişim Bakımından Arama ve El Koymaya İlişkin Hükümlerin Uygulanabilirliği". *Ceza Hukuku Dergisi*, 14(39), 164-169; Yıldız, E. ve Şahin, S. (2011). "Bulut Bilişimde Güvenlik Riskleri ve Önlemler". *İzmir 2. Uluslararası Bilişim Hukuku Kurultayı Bildiriler Kitabı*, 17-19 Kasım, İzmir, 151-153. Değirmenci, O. (2017). "Bulut Bilişim ve Beraberinde Getireceği Hukuksal Sorunlar Üzerine Görüşler". *Terazi Hukuk Dergisi*, 12(136), 106-107.

⁶⁶² Yapılan araştırmalara göre, Türkiye'de kuruluşların %34'ü bir bulut servisi almakta ve en yaygın olarak kullanılan bulut servisleri e-posta (%70), veri yedekleme (%44) ve sunucu barındırma ve sanallaştırma (%18) olarak kategorize edilmektedir bknz: İnternet: Global Tech Magazine. (2019). "Türkiye'de Bulut Bilişim Kullanımı Ne Durumda", Web: [https://www.globaltechmagazine.com/2019/08/15/turkiyede-bulut-bilisim-kullanimi-ne-durumda/#:~:text=Bulut%20servisleri%20alan%20%C5%9Firketler%20toplama,\(%18\)%20olarak%20%C3%B6ne%20%C3%A7%C4%B1k%C4%B1yor](https://www.globaltechmagazine.com/2019/08/15/turkiyede-bulut-bilisim-kullanimi-ne-durumda/#:~:text=Bulut%20servisleri%20alan%20%C5%9Firketler%20toplama,(%18)%20olarak%20%C3%B6ne%20%C3%A7%C4%B1k%C4%B1yor) Son Erişim Tarihi: 01.05.2022.

suçlar da dahil olmuştur.⁶⁶³ Geline aşama, adli bilişim alanında suç ve suçlulukla mücadelede dijital ortamda delil güvenliği ve delil teminini ön plana çıkarmıştır.⁶⁶⁴ Zira bilişim alanında işlenen suçlarda klasik delil elde etme yöntemleri yetersiz kalmakta, bu verilerin de CMK m. 134’de öngörüldüğü üzere, özel bir arama ve el koyma tedbirini ve kararını gerekli kılmaktadır.

Bulut sistemlerinde hizmet sağlayıcılar, kullanıcılara dair verileri farklı bölge veya ülkelerdeki farklı sunucularda tutabilmekte, verinin kullanımı sırasında bir ülkeden başka bir ülkeye saniyeler içerisinde aktarım gerçekleşebilmekte ve bir ceza muhakemesi süreci kapsamında delil niteliğine haiz bu veriye ulaşımında birden çok devletin müdahalesi gerekliliği doğabilmektedir. Zira bilgilerin hangi ülkede tutulduğuna bağlı olarak o ülkenin ceza muhakemesi kurallarının uygulama alanı bulması söz konusu olmaktadır.⁶⁶⁵ Genellikle bulut sistemlerinde sunucular yerel olsa dahi verilerin ceza muhakemesi organının yetki alanı dışındaki bir bölge veya ülkede depolandığı görülmektedir.⁶⁶⁶ Örneğin, Amazon bulut hizmetleri AB

⁶⁶³ Bilişim suçları, kendine özgü yapıları gereği, maddi ceza hukuku alanında farklılıklar barındırmakta; en temelde suç tanımlarında dahi yeknesaklık bulunmamaktadır. Bu durum etkili bir adli yardımlaşmaya da engel olmaktadır. Bknz: Önok, *a.g.m.*, 2013:1233-1235; Demir, *a.g.m.*, 2019:2315-2317; Özbek, V.Ö. (2002). “İnternet Kullanımında Ortaya Çıkabilecek Bazı Ceza Hukuku Sorunları”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(1), 101- 106.

⁶⁶⁴ İnternette suç takibi ve veri güvenliğini zorlaştıran etmenlerden bir kısmı öğretide, bilgisayar verilerinin global ve her yerde mevcut olması, internetin anonimliği, bilgilenme tekniğinin kontrol direnci, değerlendirilen veri içeriğinin büyüklüğü ile hızlilik ve karmaşıklık olarak sayılmaktadır. Detaylı bilgi için bknz: Sieber, U. ve Ünver, Y. (2014). *İnternet Suçları ve Suçun İnternette Takibi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 54-62. Veri güvenliğine ilişkin sorunlarda hizmet sağlayıcısı olarak bulut bilişimine hukuka aykırı erişim halinde; sunucuların Türkiye sınırları içerisinde olması halinde, doğacak cezai sorumluluk, kullanıcı mahremiyetinin ihlal edilmesi ve kişisel veriler yönünden değerlendirmeler için bknz: Değirmenci, *a.g.m.*, 2017:108-109; Özbek, *a.g.m.*, 2002:106-109.

⁶⁶⁵ Ceza muhakemesi kurallarının uygulanmasında ülkesellik ilkesi geçerli olsa da adli yardımlaşma sözleşmeleri nedeniyle bu ilkenin katı olarak uygulanması söz konusu değildir. İnternet ortamında işlenen suçlarla ilgili ceza kanunu uygulaması TCK 8 vd. maddelerine göre gerçekleştirilmektedir. İşlenen suça ilişkin hareket, Türkiye’de gerçekleşmiş veya netice Türkiye’de doğmuş ise Türk hukuku uygulama alanı kazanmaktadır. Fakat İnternetin dinamik yapısı nedeniyle her zaman Türkiye ile birebir bağlantı içermeyen olaylarda dahi Türkiye’nin yargı yetkisinin doğma olasılığı bulunmaktadır. Doktrinde, Türk hukuku ile somut olayın bağdaştırılabilmesi için bağlantı koşulları önerilmekte ise de ortak bir uzlaşıya varılamamıştır. Detaylı bilgi için bknz: Yıldız ve Şahin, *a.g.m.*, 2011:154. Özbek’e göre ağ Türkiye’den besleniyor ise kısaca veri girişi Türkiye’den yapılıyor ise yurt dışından gönderilmiş olsa bile hukuka aykırı içerik taşıyan veri Türkiye’de kurulmuş sunucuda dosyalanmış ve şahsılık, koruma veya evrensellik prensipleri gerektiriyor ise suç Türkiye’de işlenmiş sayılabilir. Bknz: Özbek, *a.g.m.*, 2002:113-128. Alman Federal Mahkemesi’nin ünlü Toebe Kararı’nda da uluslararası hukukta kabul edilen bağlantı noktası tartışma konusu olmuştur. Bknz: Valerius, B. (2013). “İnternet Çağında Ulusal Hukuk Sistemlerinin Uygulama Alanı”. İçinde: Y. Ünver (Ed.), *Karşılaştırmalı Ceza Hukuku Serisi 13: İnternet Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 123-132.

⁶⁶⁶ Tam tersi yönde veri yerelleştirmesine dair politika izleyen devletlerde bulunmaktadır. Söz konusu devletler (örneğin Rusya, Çin, Güney Kore) politikaları gereği, veri ve bilgilerin yurt dışına gönderilmesini engellemekte veya verinin yurtdışına taşınması öncesinde yerel makamlara bilgi

içerisinde hizmet sunmaktayken kullanıcılarının verilerini İrlanda’da saklamaktadır. Verilerin bu şekilde yargı alanı dışında depolanması fiilen arama veya el koyma işlemini; ilgili verilerin yabancı yer sağlayıcıdan ilgili verilerin temini olmaksızın, imkânsız kılmaktadır.

Türkiye açısından bulut sistemlerinde arama ve el koymada ortaya çıkan en temel sorun, Ceza Muhakemesi Kanunu’nun uzaktan erişim yoluyla sınır ötesi ağ aramalarına dair açık hüküm içermemesinden kaynaklanmaktadır.⁶⁶⁷ Mukayeseli hukuk açısından, ağ aramalarına, pek çok devlet mevzuatı, belirli koşullar altında özellikle bağlantı noktası olarak hizmet sağlayıcının muhakemenin yürütüldüğü ülkede olması şartıyla izin vermektedir.⁶⁶⁸ Bu yönde bir bağlantı bulunmadığında ise muhakeme sürecinde, bulut sistemindeki ilgili süje verisinin sınır ötesinden ulaşımı ancak karşılıklı adli yardımlaşma sözleşmeleri ile sağlanmaktadır.

verilmesi, bir kopyasının ülke içinde tutulması gibi önlemler almaktadır. Detaylı bilgi için bkz: Dereboylular, *a.g.m.*, 2019:174-175.

⁶⁶⁷ Uzaktan arama yöntemleri “*remote serach veya remote viewer*” kolluk kuvvetlerine, ağı bağlı bir bilgisayarın sabit diskinde veya çalışan diğer belleklerinde arama yapma imkânı vermekte ve elektronik posta trafiğinin denetlenmesi ve ağ sağlayıcısının faaliyetlerinin de izlenmesine olanak sağlamaktadır bkz: Değirmenci, O. (2014). *Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 225- 231. Bu yöntem ile şüphelinin bilişim sistemine erişildiğinden haber olmamakta ve dolayısıyla kişinin gözetleme ve haklarının korunmasına dair talep hakkı ortadan kalkmakta, hukuka aykırı müdahalelerin önü açılmaktadır. Bknz: Özen ve Özocak, *a.g.m.*, 2015:50-51. Uzaktan erişim ile gerçekleştirilen ex post arama olan bulut sistemlerinde arama ile gizli online arama arasındaki farklılıklara ilişkin bkz: Kudlich, H. (2011). “Online Aramaların Uygulanabilirliği Üzerine”. İçinde: Y. Ünver (Ed.), *Karşılaştırmalı Ceza Hukuku Serisi 11: Ceza Muhakemesi Önlemleri ve Özellikle Gizli Araştırma Önlemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 227-236.

⁶⁶⁸ İngiltere, Japonya, Avusturya, Kanada ve İrlanda; bu ülkeler arasındadır. Örneğin; ABD hukuku açısından Elektronik İletişim Gizliliği Yasası kapsamında, muhakeme organları, bulut sağlayıcısından kullanıcı verilerini arama emri veya özel mahkeme celbine dayanarak talep edebilmektedir. Kullanılacak mekanizma, bulut hizmet sağlayıcısından temin edilecek verinin niteliğine bağlı olarak değişebilmektedir. Yasal mekanizma işletilmeden tedbirin uygulanabilmesi için kullanıcının ölüm tehlikesinde veya ciddi fiziksel tehlike içeren acil bir durumda olduğuna dair bilgi olması ve terör ile mücadele veya yabancı istihbarat gibi istisnaları bulunmaktadır. Çeşitli alanlarda bulut sistemi verilerine erişim ile ilgili düzenleme barındıran ABD hukukuna göre, bulut sağlayıcısının ABD firması veya ABD sınırları içerisinde temsilciği/ofisi var ise dünyanın herhangi bir yerindeki veri merkezindeki verinin talep edebilmesi için mevzuatını işletebilmektedir. Detaylı bilgi için bkz: Dereboylular, *a.g.m.*, 2019:185- 190; Değirmenci, *a.g.e.*, 2014:237-241. ABD hukuku açısından 2016 tarihinde Yüksek Mahkeme’de görülen Microsoft/ İrlanda kararı (atter of Warrant to Search a Certain E-Mail Account Controlled & Maintained by Microsoft Corp., No. 14-2985, 2016 WL 3770056 (2d Cir. July 14, 2016) için bkz: İnternet: Casetext. (2016). “Microsoft Corp. v. United States (In re a Warrant to Search a Certain E-Mail Account Controlled & Maintained by Microsoft Corp.)”, Web: <https://casetext.com/case/microsoft-corp-v-united-states-in-re-a-warrant-to-search-a-certain-endashmail-account-controlled-maintained-by-microsoft-corp> Son Erişim Tarihi: 01.05.2022; İnternet: Justia. (2016). “Microsoft v. United States, No. 14-2985 (2d Cir. 2016)”, Web: <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/ca2/14-2985/14-2985-2016-07-14.html> Son Erişim Tarihi: 01.05.2022.

Hizmet sağlayıcının yurtdışında bulunan depolanma alanı ile irtibatlı bir e-posta adresinin ve orada depolanan verinin teknik yöntemler ve soruşturma veya kovuşturma organları vasıtasıyla incelenmesi, hizmet sağlayıcının ve bu anlamda başka bir ülkenin egemenlik alanına müdahale teşkil etmektedir. Bu anlamda, ceza muhakemesi bakımından gerekli ve anlamlı fakat yurtdışında bulunan delile ulaşılabilmesi için uluslararası iş birliğini gerektirmektedir.⁶⁶⁹ Bu alanda Avrupa Siber Suç Sözleşmesi, Avrupa Konseyi’nce bilişim alanında devletler arasında uluslararası iş birliğinin geliştirilmesi konusunda atılan ilk ve önemli adımlardan biridir.⁶⁷⁰

Anılan sözleşmenin 3. Bölümünde adli iş birliği metotlarına yer verilmiş olup ayrıca 14 ila 35. maddeleri arasında internet ve bilgisayar ağları aracılığı ile işlenen suçlarla irtibatlı olarak faillerin ortaya çıkartılabilmesi amacıyla elektronik ortamda arama ve el koyma tedbirleri başta olmak üzere adli iş birliği yöntemleri düzenlenmiştir. Özellikle uluslararası belgenin 19. maddesi ile ulusal sınırlar içerisindeki verilere dair arama⁶⁷¹, 32. maddesi ile tek taraflı olarak sınır ötesinde bulunan ve coğrafi konuma bakılmaksızın depolanmış bilgisayar verilerine izni şeklinde (yetkili merci olarak hizmet sağlayıcı veya şüpheli/sanık, kullanıcı adı ve parolasını paylaşarak izin vermektedir) veya halka açık durumlarda /açık kaynaktan gelen(youtube.com) verilerde, ilgili devletin izni ve adli yardımlaşma süreci olmaksızın sınır ötesi erişim sağlanması konularında taraf devletlere hak ve yükümlülükler öngörülmüştür.⁶⁷² Bu kapsamda, taraf devletler, bulut ortamında saklanan veriler açısından sunucunun kendi ülkesinde bulunduğu durumlarda, bulut

⁶⁶⁹ Gercke, B. (2011). “Sınır aşan Aramaların Hukuku Uygunluğu ve Ceza Muhakemesi Açısından Yurtdışında Depolanmış Verilere Ulaşım”. İçinde: Y. Ünver (Ed.), *Karşılaştırmalı Ceza Hukuku Serisi 11: Ceza Muhakemesi Önlemleri ve Özellikle Gizli Araştırma Önlemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 126.

⁶⁷⁰ Avrupa Siber Suç Sözleşmesi diğer adıyla Budapeşte Sözleşmesi’nin hazırlık süreci ve hükümleri hakkında detaylı bilgi için bkz: Önok, *a.g.m.*, 2013:1239-1247; Sieber ve Ünver, *a.g.e.*, 2014:121-125; Demir, *a.g.m.*, 2019:2317-2319; Tezcan, *a.g.m.*, 2019:287-289.

⁶⁷¹ İlgili maddenin kapsamı hakkında bkz: Tanrikulu, *a.g.e.*, 2014:125-134.

⁶⁷² Erdoğan, Y. (2018). *Avrupa Konseyi Siber Suçlar Sözleşmesi’nde Yer Alan Koruma Tedbirleri ve Bu Tedbirlerin Türk Hukukundaki Yeri*. İstanbul: Legal Yayıncılık, 284. Sözleşmenin adli iş birliğine ilişkin maddelerinin uygulanabilirliği konusunda görüşler için bkz: Önok, *a.g.m.*, 2013:1250-1262; Demir, *a.g.m.*, 2019:2320-2326; Dereboylular, *a.g.m.*, 2019:193-195. Sözleşmenin 32. maddesi ile “remote extraterritorial search” denilen, tek taraflı başka bir ülkede bulunan verilerin elde edilmesine yönelik faaliyetlerin, G-8 tarafından 1999 kabul edilen “*Saklanan Verilerin Sınır Ötesi Erişimine Dair İlkeler*” de yer alan kurallara benzer şekilde düzenlendiği öğretide ifade edilmektedir. Bknz: Önok, *a.g.m.*, 2013:1258-1259.

kullanıcısının izniyle diğer bir devlet kolluk kuvvetlerinin bulut sunucusundan verileri almasına izin vermektedir.⁶⁷³

Yurtdışında depolanmış verilere ulaşmak adına, sınıraşan müdahalelerin gerekliliği ve hukuka uygunluğu 1990'lı yılların ortasın itibaren tartışılmaya başlanmıştır. Hizmet sağlayıcılara depolanan veriler ile irtibatlı olarak arama ve el koyma tedbiri uygulanması, Alman Anayasa Mahkemesi tarafından bilişim sistemlerinin güvenirliliği ve bütünlüğünün korunması hakkına yapılan bir müdahale olarak nitelendirilmektedir. 2007 yılından Alman Ceza Muhakemesi Kanunu m. 100/3'te yapılan düzenleme ile bu müdahale hukuka uygun hale getirilmiştir.⁶⁷⁴

Türkiye'nin yabancı bulut sağlayıcılarında kayıtlı veri üzerinde arama ve el koyma tedbirlerini, yabancı devletten adli yardımlaşma metoduna dayanarak talep etmesi mümkündür. Türkiye'de yürütülmekte olan bir muhakeme süreci ile ilgili ihtiyaç doğması ve hizmet sağlayıcısının yabancı firma olması veyahut sağlayıcının verileri yurtdışında depolaması halinde; bulut sisteminde arama ve el koyma yapılmasına ilişkin adli yardımlaşma talebi, ilgili yabancı devlete gönderilecek ve ilgili devlet de iç hukuk mevzuatına göre ve mevzuatının izin verdiği ölçüde talebi yerine getirecektir. Örneği, Türkiye'de yaşayan şüpheli A verilerini Almanya'da bulunan sunucuda saklamaktayken CMK m. 134 uyarınca alınan karar uyarınca, A'nın kullanıcı adı ve şifresinin bilinmesi şartıyla Almanya'daki sunucuya Türk kolluk kuvvetlerinin erişiminin sağlanması ve ilgili verilerin alınması, Alman mevzuatında gerçekleştirilen değişik ile mümkündür.⁶⁷⁵

Türkiye'ye yabancı devlet tarafından gönderilen bulut hesaplarına dair arama ve el koymaya ilişkin adli yardımlaşma taleplerinin bir görüşe göre; mevcut CMK m.

⁶⁷³ Avrupa Siber Suç Sözleşmesi'nin 32. maddesi; başka bir ülkede depolanmış fakat erişime açık veriler açısından devletlerin kabul ettiği mülklik ilkesinin bir istinası olarak uluslararası örf ve âdet kuralı kabul edilmiştir. Maddenin kapsamı, erişimi engellenmiş verilere ulaşımı da kapsayacak şekilde okunmamalıdır. Bu kuralın iç hukuklarda farklılaştırıldığı görülmekteyse de özellikle erişimi engellenmiş veriler açısından sınıraşan aramalarda ilgili devlete haber verilmedikçe ve bir uluslararası sözleşme de hüküm bulunmadıkça uygulanan aramayı uluslararası hukuka aykırı kabul etmek gerekmektedir. Delil değerlendirilmesi yasağı açısından ise sınıraşan arama nedeniyle müdahaleye uğrayan devlet delilin değerlendirilmesine karşı çıktığından ve adli yardım talebini meşru bir neden ile reddildiğinde doğmaktadır bkz: Gercke, *a.g.m.*, 2011:129-130.

⁶⁷⁴ Gercke, *a.g.m.*, 2011:125. Polisin önleyici faaliyetleri kapsamındaki online soruşturmalar yönünden Alman Federal Adli Polis Kanunu'nda (20k) da değişiklik yapılmıştır bkz: Ünver ve Hakeri, *a.g.e.*, 2019c:947; Sieber ve Ünver, *a.g.e.*, 2014:117-121. Alman Ceza Muhakemesi Kanunu m.100a/b ve maddenin değerlendirmeleri için bkz: Yenisey ve diğerleri, *a.g.e.*, 2020:113-119; Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:475-477; Erdoğan, *a.g.e.*, 2018:199-200.

⁶⁷⁵ Değirmenci, *a.g.m.*, 2017:110.

134 uyarlanmadığı sürece, yerine getirilmesi mümkün değildir. Zira CMK m. 134 madde düzenlemesi, lafzı ve gerekçesinde bulut sistemlerine dair herhangi bir açıklık içermemekte ve bilgisayarlarda arama tedbiri, güncel mevzuat gereği failin kullandığı sistem üzerinde -fiziki olarak- bilgisayar verilerinin aranması suretiyle gerçekleştirilmektedir.⁶⁷⁶ Tedbirin failin kullanmadığı sistem üzerinde gerçekleştirilmesi veya bilgisayara uzaktan erişim yoluyla arama yapılması hukuka aykırı olacaktır. Her ne kadar Türkiye Avrupa Siber Suç Sözleşmesi'ni imzalayarak sözleşmeyi iç hukukunun bir parçası haline getirmiş ise de sözleşmenin öngördüğü araştırma yöntemleri, temel hak ve özgürlüklere⁶⁷⁷ müdahale teşkil ettiğinden; Anayasa'nın 13. maddesi gereği elektronik ortamdan delil elde etmeye dair yöntemlerin kanun ile ayrıntılı şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.⁶⁷⁸ Sözleşmede öngörülen tedbirlerin uygulanabilmesi için kıyas yoluna başvurulması ve var olan CMK mevzuatının arama ve el koyma tedbirine ilişkin hükümlerinin uzaktan erişim ile bulut hizmet sağlayıcıları açısından uygulanması mümkün değildir.⁶⁷⁹

⁶⁷⁶ Şahin, *a.g.m.*, 2019b:282; Erdoğan, *a.g.e.*, 2018:235.

⁶⁷⁷ Bulut sistemlerinde gerçekleştirilecek koruma tedbirlerinde; bir yandan suç teşkil eden fiile yönelik muhakeme sürecinin yürütülebilmesi için verilere erişilmesi, diğer yandan kişilerin özel ve aile hayatlarının gizliliği hakkı rekabet halindedir. Sistemde büyük miktarda depolanan verilere erişimde gerçekleştirilecek her bir adımın muhakeme süreci ile irtibatı olamayan kişilerce öğrenilerek ifşa olmaması ve hak ihlali doğmaması adına dikkatle atılması önem arz etmektedir. Öğretide, Martini ve Raymond Choo tarafından dijital ortamda toplanacak delillerin aranması ve değerlendirilmesine ilişkin dört aşamalı bir önerisi bulunmaktadır. 4 aşamalı öneri için bkz: Martini, B. and Raymond Choo, K.K. (2012). "An Integrated Conceptual Digital Forensic Framework for Cloud Computing". *Digital Investigation*, 9(2), 74-79; Dereboylular, *a.g.m.*, 2019:176-177. Uluslararası hukuk açısından özel hayatın gizliliği hakkını da içerir şekilde elektronik delillerin toplanmasında uyulacak ilkeler ilişkin temel düzenlemeler; BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 12. maddesi başta olmak üzere, BM Medeni ve Siyasi Haklara Dair Uluslararası Misak'ın 17. maddesinde, BM'nin çeşitli tarihlerde çıkarttığı Kişisel Verilerin Korunmasına Dair İlke Kararları'nda, OECD'nin çeşitli tarihlerde çıkartmış olduğu ilke kararlarında, Avrupa Birliği Yönergelerinde, Avrupa Konseyince çıkartılan Kişisel Verilerin Korunmasına Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nde, Avrupa Birliği'nin 24 Ekim 1995 tarihli ve 95/46/EC sayılı Yönergesi'nde ve Komisyonun 2009'da yayınlamış olduğu Green Paper'da yer almaktadır. AİHM'in de bilgisayar sistemlerinde yapılan aramaların özel hayat, haberleşme ve kişisel verilere yönelik müdahale oluşturduğunu düşündüğü Petri Sallinen v. Finlandiya (para. 90) ve Smirnov v. Rusya (para. 40-49) kararları bulunmaktadır.

⁶⁷⁸ Öğretide CMK m. 134'ün anılan sözleşmenin 19. maddesinin yansıması olduğu ileri sürülmekte ise de sözleşmenin 32. maddesine karşılık gelecek bir düzenleme CMK hükümlerinde bulunmamaktadır bkz: Yenisey ve Nuhoglu, *a.g.e.*, 2021:446-448; Ünver ve Hakeri, *a.g.e.*, 2019c:946; Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:476-477. 6706 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce hazırlanan tasarı metnin 67 ila 70. maddeleri arasında; Avrupa Siber Suç Sözleşmesi ile doğrudan benzerlik gösterecek şekilde, arama ve el koyma uygulamasına ilişkin hükümlere ve özellikle gerçek zamanlı veri aramasına yer verilmiştir. Fakat ilgili hükümler, kanunlaşma aşamasında tasarıdan çıkartılmıştır. Bu hükümlerin kanunda düzenlenmesi ile sorun çözülebilecektir.

⁶⁷⁹ Koruma tedbirlerinin nitelikleri gereği yasa ile düzenlenmek zorundadır. Kanun dışında bir düzenleme ile koruma tedbiri düzenlenemeyeceği gibi var olan bir koruma tedbirinin kıyas yolu ile genişletilmesi de mümkün değildir. Her ne kadar ceza muhakemesinde kıyas kuralı olarak serbest kabul edilmiş olsa da sınırlayıcı ve istisna getiren kurallarda kıyas kabul edilmemektedir. Koruma

Anılan sözleşme metninde uzaktan erişime ne zaman ve nasıl izin verileceği de açıklanmamış ve sözleşmenin açıklayıcı raporunun 194. paragrafında bu hususun ulusal hukuklara bırakıldığı ifade edilmiştir.⁶⁸⁰ Dolayısıyla bu görüşün kabulü halinde, Turkcell⁶⁸¹ gibi hem Türkiye’de hizmet sağlayan hem de depolama merkezi olan veri bankasını Türkiye’de bulunduran hizmet sağlayıcıları dahil olmak üzere, Türkiye’ye gelen bulut araması ve el koyulması istemli adli yardım taleplerinin yerine getirilebilmesi şimdilik mümkün görünmemektedir. Fakat adli yardımlaşma sözleşmeleri kapsamında, bilgi gönderimi sağlanabilecektir.⁶⁸² Bu bilgi gönderimi, buluta dair arama ve el koyma istemi içerir adli yardımlaşma tedbirinin ifası kapsamında değil; şüpheli veya sanığın kullandığı sanal alanın nokta atışı olarak belirli olması halinde ilgili hizmet sağlayıcıya başvurulması ve istenen verilerin hizmet sağlayıcı tarafından kopyalanarak gönderilmesi istemi kapsamında gerçekleştirilecektir.⁶⁸³

Diğer bir görüşe göre ise bulut sisteminde durağan halinde bulunan verilerin tutulduğu sistemin Türkiye sınırları içerisinde tutuluyor olması halinde, CMK m. 134 hükümleri uygulama alanı bulacaktır. Zira madde metninde geçen “*şüphelinin kullandığı*” ifadesi hem fiziksel hem de sanal kullanımı içerdiğinden ve bulut bilişimde kullanıcıya sanal olarak ayrılan kişisel hesabında veri depolayan kişinin sistemine, kullanıcı adı ve şifresiyle girilerek kullanıldığından bu alan için arama kararı verilebilir. Dolayısıyla yabancı devletten bulut sisteminin aranmasına yönelik gelecek adli yardım taleplerinde, CMK m.134’e dayanılarak arama kararı verilecek ve bulut hizmet sağlayıcısına, bu karar gönderilerek ilgili kişiye ait verilerin

tedbirleri ise sınırlayıcı kurallar arasında yer almaktadır. Bknz: Şahin ve Göktürk, *a.g.e.*, 2021:38, 267; Centel ve Zafer, *a.g.e.*, 2021:56; Turhan, *a.g.e.*, 2006:198; Gökçen ve diğerleri, *a.g.e.*, 2022:391; Ünver ve Hakeri, *a.g.e.*, 2019c:941; Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:397; Karakehya, *a.g.e.*, 2022:276; Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:29-30; Toroslu ve Feyzioğlu, *a.g.e.*, 2021:251.

⁶⁸⁰ Erdoğan, *a.g.e.*, 2018:193. Kamuya açık kaynaklara erişim imkânı yönünden Kosova Siber Suçlarla Mücadele ve Önleme Kanunu m. 25, Portekiz Siber Suçlar Kanunu m. 25 ve Romanya m.65’de iç hukuklarında düzenleme yapmıştır.

⁶⁸¹ Turkcell bulut servisleri, Ankara ve Gebze başta olmak üzere, aktif 4 farklı bulut veri altyapısı ile hizmet sunmaktadır. Bknz: İnternet: Turkcell. (2022). Anasayfa, Web: <https://turkcellbulut.com> Son Erişim Tarihi: 01.05.2022.

⁶⁸² Bulut ortamındaki delilere erişim ve toplanması hususunda yaşanan zorlukların bir nebze önüne geçilebilmesi ve etkili ceza muhakemesi süreci yürütülebilmesi adına CMK’da değişiklik yapılması gerektiği öğretilmektedir. Bknz: Dereboylular, *a.g.m.*, 2019:184; Erdoğan, *a.g.e.*, 2018:235.

⁶⁸³ Erdoğan, *a.g.e.*, 2018:236. Bulut hizmet sağlayıcı ile kullanıcı arasındaki hizmet sözleşmesinde yer alan rıza kapsamı ve şüpheli veya sanığın kullandığı sanal alanın nokta atışı olarak belli olmaması halinde; nasıl bir usul izleneceği, gelen bu yöndeki adli yardım talepleri kapsamında ayrıca değerlendirilmelidir.

tanımlanması ve kopyalanması istenebilecektir.⁶⁸⁴ Arama kararına dayalı tedbir uygulamasının gerçekleştirileceği bulut sisteminin Türkiye sınırları dışında bulunduğu halde ise Budapeşte Sözleşmesi m. 32 gereği, ilgili hesabın kopyasının alınması, aranması ancak yeni bir adli yardımlaşma süreci ile mümkün olacaktır. Ayrıca, Avrupa Siber Suç Sözleşmesi'nin 29. maddesi kapsamında, taraf devletlerden birinde bulunan sunucuda yer alan verilerin muhafazası için acil talep gönderilebilmektedir.

Türkiye'ye yabancı bir devletten adli yardımlaşma istemi kapsamında şüpheli veya sanığın cep telefonuna ilişkin bir arama veya el koyulma talebi geldiğinde ise iç hukukumuzda uygulandığı üzere, ikili bir ayırım yapılması elde edilecek delilin güvenilirliği ve hukuka uygunluğu açısından önem arz etmektedir. Adli yardım talebinin içeriği cep telefonunda yapılması istenen koruma tedbiri cihazın özelliği ile ilgiliyse (örneğin konuşma ve mesaj kayıtlarının incelenmesine yönelik ise) genel arama hükmü olan CMK m. 119 vd. ile el koyma hükmü olan CMK m. 127 vd. düzenlemelerine göre; cihazın bilgisayar özelliği ile ilgiliyse (örneğin, arama motoru, trafik kaydı, e post kayıtlarının incelenmesine yönelik ise) bu durumda özel arama ve el koyma hükmü olan CMK m. 134'e uygun şekilde adli yardımlaşma talebinin ifa edilmesi gerekmektedir.⁶⁸⁵ Aynı değerlendirme hem telefon işlevi gören hem de bilgisayar işlevi gören cep telefonları açısından da geçerlidir. Salt telefon işlevine yönelik arama ve el koymalar için CMK m. 119 ve 127, bilgisayar işlevine yönelik ise CMK m. 134 uygulanacaktır.

3.3.1.3. El koyma

Teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak doğan küreselleşme, ulusal sınırlar içerisinde hapsedilemeyecek düzeyde ticaret hacmini ve kuvvetli ekonomik güçlerin

⁶⁸⁴ Bu şekilde alınacak arama kararı sadece ilgili kişinin hesabını içermekte olup aynı depolama alanını kullanıyor dahi olsa başkasına ait veya şüphelinin kullanmadığı alanda arama yapılamayacaktır. Bknz: Değirmenci, *a.g.m.*, 2017:110. Bulut sisteminde aramanın kolluk kuvvetleri tarafından yapılmasının şart olmadığı ve CMK m.160/2 kapsamında arama kararının alınmasına kadar buluttaki sayısal delilin muhafaza altına alınmasına karar verilebileceği görüşü için bknz: Değirmenci, *a.g.e.*, 2014:242-244.

⁶⁸⁵ Özen ve Özocak, *a.g.m.*, 2015:69-70. Aynı değerlendirme genel arama ve el koymaya ilişkin gelen adli yardım taleplerinin ifası sırasında yapılan konut veya iş yeri aramasında el konulan cep telefonu ve bilgisayar için ayrıca yabancı devletin talebi bulunması halinde ya baştan alınan karar bu elektronik aygıtları kapsayacak şekilde ya da tesadüfen karşılaşıldığında inceleme ihtiyacı doğar ise ayrıca CMK m. 134 uyarınca karar alınması gerekir. Bknz: Şahin, *a.g.m.*, 2019b:275-276. Bu yönde kararlar için bknz: 11.01.2018 tarihli AYM- Alpaslan Altan Başvurusu (para. 89), Y19CD. 2015/2092 E. 2015/1175 K.; Y17CD. 2015/27517 E. 2017/1716 K.

hareket serbestîsini ortaya çıkarmıştır. Küresel ekonomi ise insan gücünün uyuşturucu ticareti, insan kaçakçılığı ve suç gelirlerinin aklanması gibi meşru alan dışında kullanılmasında ve kullanımın yaygınlaşmasında önemli rol oynamıştır.⁶⁸⁶ Bir ülkenin ceza adalet sisteminin ayrılmaz bir parçası, suçluların yasadışı kazançlarından mahrum bırakabilmesidir. Yasa dışı faaliyetleri, mali çıkarlardan yoksun bırakmak için kullanılan en yaygın mekanizmalardan biri ise el koymadır.⁶⁸⁷

El koyma tedbiri, kişilerin temel hak ve özgürlüklerine müdahale niteliği taşımakta olup tedbire başvurulmasının nedeni; toplum güvenliğinin sağlanması, yargılamada ispat vasıtası olarak el koyulan değerin kullanımı, muhakeme sürecinin sağlıklı şekilde ilerlemesine imkân verilmesi ve bu yolla suçlulukla mücadele edilebilmesidir. Ancak toplumun güvenliği sağlanırken kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin de gözetilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, toplumun adalete olan inancı sarsılabileceği gibi uygulayıcılar açısından tazminat sorumluluğu gibi istenmeyen sonuçların doğması da söz konusu olacaktır.⁶⁸⁸

Adli iş birliği kapsamında, özellikle suç örgütleri ile mücadelede; örgüt mensubu ya da yöneticilerinin mal varlıklarının çok büyük bir kısmına el konulmasının hak ihlali yaratıp yaratmayacağının her somut olay bakımından orantılılık değerlendirmesi yapılarak araştırılması gereken bir husustur. Zira AİHM Raimondo/İtalya (*Başvuru No. 12954/87*) başvurusunda; başvuru hakkında suç

⁶⁸⁶ Albrecht, H.J. (2008). “Uluslararası Suçluluk, Şiddet Ekonomisi ve İnsan Hakları: Ceza Hukukunun Cevapları”. İçinde: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı ve Türk Ceza Hukuku Derneği Yayını (Ed.), *Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer Armağanı*. Cilt: 1. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 467.

⁶⁸⁷ FATF. (2010). *Best Practices: Confiscation (Recommendations 3 and 38)*. Paris: FATF/OECD, 3.

⁶⁸⁸ Koruma tedbirlerinden olan el koyma tedbirinin ifası konuta, haberleşmeye ve özellikle özel yaşam ile mülkiyet hakkı gibi pek çok insan hakkına müdahale teşkil etmektedir. Söz konusu temel insan hakları AİHS ve ek protokoller ile koruma altına alınmış olup delil toplama işlemleri esnasında uygulanan el koyma tedbirinden doğan ihlaller kapsamında incelenmektedir. Koruma tedbirlerine ilişkin AİHM kararlarında tedbire başvurulurken orantılılık ilkesinin gözetilmesi gerektiği, insan haklarının bu çerçevede nasıl kısıtlanacağına dair sorunun meşru orantılılık ile çözüme kavuşturulacağı ve metodunda “*Huang Testi*” olarak bilinen yöntem olduğu ifade edilmiştir bkz: Da Silva, J.C., Stange, A. ve Yıldız, A.K. (2019). *Türk Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi – Arama ve El Koyma Tedbirleri Modülü*. Ankara: Avrupa Birliği-Avrupa Konseyi Ortak Projesi, 94. Bahsi geçen yöntem ile ulaşılmak istenen amacın yeterli bir öneme sahip olması, ulaşılmak istenen amaçla getirilen kısıtlama arasında rasyonel bir bağın bulunması, başvuru yöntemin ulaşılmak istenen amacın gerektirdiğinden kesinlikle daha fazla olmaması söz konusu kamu çıkarlarıyla kişisel çıkarlar arasında adil bir dengenin sağlanması gerektiği ve kişinin suçlu olup olmadığının belirlenmesi bakımından verilecek cezayla homojen bir yapı içinde olup olmadığı irdelenmektedir. Bu konudaki AİHM içtihadı içerisinde yer alan Raimondo/İtalya, Pantefeyenko/Ukrayna ve Buck/Almanya kararları için bkz: Cengiz, S., Demirağ, F., Ergül, T., McBride J. ve Tezcan, D. (2008). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları*. Ankara: TBB Yayınları, 76-78.

örgütü iddiasıyla açılan davada, başvurucaya ait on altı taşınmaza ve altı araca el konulmasını kamu yararı bakımından haklı görmüştür. Mahkemenin gerekçesi ise en çok tehlike arz eden araçlardan ekonomik gücün kesilmesini hedefleyen el koyma tedbirinin amaca ulaşmada orantılı olduğudur.⁶⁸⁹

Günümüzde çok uluslu örgütlerin sayısı hızla artmaktadır. Bu örgütlerin sahip oldukları en büyük güç olan suçta kullanılan ya da suçtan elde edilen malvarlığı, süreklilik arz edecek şekilde tespit edilmemesi, el konulamaması ve yakalanmaması için farklı ülkelerden yurt dışına çıkartılarak yer değiştirmektedir. Çok uluslu örgütler ile mücadelede de en etkin argüman finansal ağıın bozulması, kısaca sahip oldukları parasal kaynakların kesilmesi ve diğer malvarlıklarına da el konulmasıdır.⁶⁹⁰ Bu bakımdan devletler, çok ve iki taraflı sözleşmeler imzalayarak malvarlığına el konulması yönünde adli iş birliği araçları geliştirmektedir. Geçici niteliğe haiz olan uluslararası adli yardımlaşma konusu el koyma tedbiri, ceza yargılaması sonucu isabetli bir hüküm verilebilmesine veya ortaya çıkabilecek yakın tehlikelerin önlenmesine hizmet etmektedir.⁶⁹¹

Adli iş birliğine ilişkin sözleşmelerin pek çoğunda el koyma tedbirine ilişkin doğrudan hüküm ihdas edilmemiştir. Fakat bazı suçlarla mücadelede, el koyma tedbirinin önemli bir araç olarak görülmesi, değinilecek olan uluslararası sözleşmelerde, tedbire -detaylı bir şekilde- yer verilmesini sağlamıştır.⁶⁹² Ayrıca adli iş birliği türü olan iade yönünden, iade amacıyla bağlı kalmak üzere, iade talebinin

⁶⁸⁹ Mülkiyet hakkına müdahale AİHM'e göre üç şekilde gerçekleşebilmektedir. Bu müdahale şekilleri, mal ve mülk dokunulmazlığı, mal ve mülkten yoksun bırakma ve mal ile mülkün kamu faydasına kullanımının kontrol edilmesidir. El koyma, mülkiyet hakkını sınırlandıran geçici bir tedbir olduğundan; AİHM tarafından mal ve mülkün kamu faydasına kullanımının kontrol edilmesi başlığında incelenmektedir. Bknz: Şimşek, S. (2013). "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Mülkiyet Hakkıyla İlgili Davaları İnceleme Yöntemi: Üç Kural Analizi", *Sayıştay Dergisi*, (88),29; Karar için bknz: Internet: Web:

[https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:\[%2212954/87%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%2200157870%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%2212954/87%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%2200157870%22]}) Son Erişim Tarihi: 25.04.2022.

⁶⁹⁰ Yenisey, F. (1998b). "Mukayeseli Hukukta Çıkar Amaçlı Örgütlerle Mücadele ve Türkiye". Ankara: EGM Asayiş Daire Başkanlığı Yayınları, 25; Ergül, E. (2008). *Suç Gelirlerine El Koyma ve Müsadere Alanında Uluslararası Adli İş Birliği, Karapara Aklama ve Terörizmin Finansmanı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 156.

⁶⁹¹ Taşkın, M. ve Çetintürk, E. (2009). "Uluslararası El Koyma Kararlarının Doğrudan Tanınması ve Yerine Getirilmesine Yönelik Yeni AB Sistemi ve Türkiye'ye Etkileri". *Terazi Hukuk Dergisi*, 4(30), 82.

⁶⁹² Şen ve Eryıldız, *a.g.e.*, 2017:125.

ve evrakın gelmesinden sonra el koyma tedbirine başvurulabilmekte⁶⁹³ ve adli yardımlaşma metotlarından ortak soruşturma ekiplerinin kurulması ile kontrollü teslimat açısından da görevli personelin bazı sınırlar içerisinde el koyma yetkisi bulunmaktadır.⁶⁹⁴

Devletlerin suç ve suçluluk ile mücadelede işlenen suçlar nedeniyle elde edilen gelirlere el konulması veya müsadere edilmesi yükümlülüğü, sadece uyuşturucu kaçakçılığı suçları ve bu suçlar ile bağlantılı kara para aklama gelirlerinin, araçlarının izlenmesi, tespit edilmesi, dondurulması, el konulması, müsaade edilmesi ve müsadere edilmesini sağlayacak önlemlerin alınması yönünden; ilk olarak Birleşmiş Milletler tarafından, 1988 tarihli Narkotik ve Uyuşturucu Maddelerin Kaçakçılığına Karşı Sözleşme ile getirilmiştir. Söz konusu sözleşmenin 3,4, 5 ve 7. maddelerinde; her bir taraf devletin adli yardım talepleri kapsamında el koyma tedbirini uygulayabilmesi adına düzenleme getirilmiştir.

Viyana Sözleşmesi'nin sadece uyuşturucuya ve türevlerine dair gelirler ile sınırlandırılmış olması nedeniyle el koyma ve müsaade tedbirlerinin uygulaması; benzer şekilde BM tarafından Birleşmiş Milletler sınıraşan suçlarla mücadele için Palermo Sözleşmesi'nin 2/f, 12, 13,18⁶⁹⁵, BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi'nin 2, 3, 31, ve 46 ve New York Sözleşmesi'nin⁶⁹⁶ 8, 12 ve 15. maddeleri ile sınıraşan suçlar, yolsuzluk, terörist amaçlar için tahsis edilen, kullanılan fonların veya finansal kuruluşların terörist fon akışlarının tespiti, el konulması ve dondurulması hakkında hükümler ihdas edilerek genişletilmiştir.⁶⁹⁷

⁶⁹³SİDAS m.20/1'de açık bir şekilde el koyma tedbirinin talep eden devletin isteği üzerine gerçekleştirilebileceği ifade edilmekteyse de iade talep eden devletin talebi olmaksızın da eşyanın teslim edileceğine dair (örneğin Alman Adli İş birliği Kanunu m. 38'de) düzenlemeler bulunmaktadır. Türk hukuku açısından; iade talepten önce, bu koruma tedbirine başvurulması mümkün değildir. Ayrıca CMK hükümlerinde öngörüldüğü üzere, iade amacıyla el koyma kararını hâkim veya -gecikmesinde sakınca bulunan hallerde savcı değil- ağır ceza mahkemesi almaya yetkilidir. Tedbirin uygulanması açısından aranan şüphe düzeyi ile ilgili bkz: Can, *a.g.e.*, 2021:364. İade amacıyla başvuru el koyma tedbirine arama tedbiri başlığında değinildiğinden tekrara düşmemek adına detaylı değinilmemiştir.

⁶⁹⁴ Aldemir, *a.g.m.*, 2012:11.

⁶⁹⁵ Anılan sözleşme hükümlerinin değerlendirilmesi için bkz: Dülger, *a.g.t.*, 2010:136-141; Değirmenci, *a.g.e.*, 2007:172-174.

⁶⁹⁶ Anılan sözleşme hükümlerinin değerlendirilmesi için bkz: Dülger, *a.g.t.*, 2010:141-143; Değirmenci, *a.g.e.*, 2007:171-172.

⁶⁹⁷ Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi'ne Taraf Devletler Konferansı, beşinci oturumunda, "*Varlıkların geri alınmasında uluslararası iş birliğinin kolaylaştırılması*" konulu 5/3 sayılı kararı kabul etmiştir. Bu karar ile taraf devletler ve Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin dondurulmuş, ele geçirilmiş ve el konulmuş varlıkların yönetimi, kullanımı ve elden çıkarılması konusundaki deneyimlerini paylaşmak; gerektiğinde en doğru uygulamaları belirlemek ve

Birleşmiş Milletler dışında, Avrupa Konseyi de el koyma tedbiri dahil olmak üzere pek çok adli yardımlaşma metoduna iade hukukundan bağımsız olarak CİKAYAS'ta yer vermektedir. CİKAYAS'taki çoğu adli yardımlaşma metodunda, çifte cezalandırılabilirlik şartı bulunmamaktadır. Tek istisna, 5. maddede düzenlenen arama ve el koyma talepleri bakımından gönderilecek adli yardım talepleridir.

CİKAYAS m. 5'te ifade olarak açık bir şekilde el koyma kavramı kullanılmıyor olsa da arama veya el koyma amacı güden adli yardım taleplerinin yerine getirilebilmesi için adli yardımlaşmayı gerektiren suçun hem yardım isteyen hem de yardım istenen tarafların kanunlarına göre cezalandırılabilir ve yardım istenen tarafın memleketinde, suçlunun geri verilmesine elverişli bir suç olması gerektiği, talebin yerine getirilmesinin yardım istenen tarafın kanunu ile bağdaşması gerektiği ifade edilmiştir.⁶⁹⁸

CİKAYAS'a Ek 1 No'lu Protokol'ün 2. maddesi ile sözleşmenin 2. maddesindeki mali suçlar ile adli yardım taleplerinde reddedilebilme yetkisine istisna getirilmiştir. Getirilen hükümde; el koymaya ilişkin adli yardımlaşmanın talebe konu suçun yardımlaşma tarafı olan her iki devlet açısından cezalandırılabilir olması koşuluna bağlı olarak talep edilen tarafın kanununa göre, aynı nitelikte bir suça uyması kaydıyla mali suçlarla ilgili olarak da uygulanabileceği öngörülmüştür.⁶⁹⁹ El koyma istemi içerir adli yardım talebinin CİKAYAS'a taraf devletlerce gönderildiği ve tedbir uygulamasının bu sözleşmeye göre yürüyeceği somut olaylarda, adli yardım talebi, çalışmanın 2.5 ve 2.6 başlığında bahsi geçen her bir durumun varlığı halinde genel hükümlere göre reddedilmektedir. Örneğin; el koyma tedbiri içerir talebin yerine getirilmesi memleketinin egemenlik, güvenlik, kamu düzeni veya diğer öz çıkarlarına halel getirecek nitelikte görülüyor ise bu halde CİKAYAS m. 2 gereği, adli yardımlaşma talebi reddedilecektir.

mevcut kaynaklara dayanarak ele geçirilen varlıkları ve bu konuda bağlayıcı olmayan ilkeleri geliştirmek konusunda teşvik etmesi kararlaştırılmıştır.

⁶⁹⁸ Aydın, *a.g.m.*, 2015:19. Türkiye söz konusu maddeye, 23 Ekim 1959 tarihinde koyduğu çekince ile el koymaya ilişkin adli yardımlaşma talepleri bakımından hükümde öngörülen tüm koşullarla bağlı olduğunu beyan etmiştir. Bknz: Ulutaş ve Atabey, *a.g.e.*, 2011c:15.

⁶⁹⁹ Getirilen bu hükmün çevirisinde de "*seizure of property*" ifadesi sehven eş zamanlı "*zor alım*" olarak çevrilmiş ise de hükmün arama ve eşyaya el koyma şeklinde anlaşılması daha doğru olacaktır. Protokol'ün açıklayıcı raporunda öngörülen 2. madde ile çifte cezalandırılabilirlik ilkesinin yorumlanmasına yönelik iade hukuku bağlamında kabul edilmiş olan ilkelerin bir benzerinin karşılıklı yardımlaşma ilkeleri olarak öngörüldüğü değerlendirilmektedir. Bknz: Ulutaş ve Atabey, *a.g.e.*, 2011c:43.

CİKAYAS kapsamındaki el koyma tedbiri, talepte bulunulan devletin hukukuna uygun olarak yerine getirileceğinden; el koyma talebinin icrası için talepte bulunulan devletin adli mercilerinin bu hususta ayrıca bir karar vermesi gerekip gerekmediğine de talepte bulunulan devletin hukukuna göre karar verilecektir.⁷⁰⁰

Avrupa Konsey'i organize suçlar ile irtibatlı olarak el koyma ve müsadereye ilişkin çeşitli tedbirler öngörmektedir. Kara para aklama suçu ile ilgili kabul ettiği ilk düzenleme ise Suç Gelirlerinin Aklanması, Araştırılması, El Konulması ve Müsaderesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi'dir.⁷⁰¹ Sözleşme; suçtan elde edilen maddi kazançlara, değeri bu tür gelirlere tekabül eden araçlara ve gelirlere veya mülklere el konulması yükümlülüğünü 2,3,7, 11, 12, 13,16 ve 27. maddeleri ile tüm taraf devletler için öngörülmektedir. Ayrıca sözleşmenin 18. maddesi ile genel adli iş birliği ret nedenlerine; el koyma tedbiri açısından, talebin gerçekleştirilmesi halinde elde edilen fayda ile ortaya çıkan zarar arasında orantısızlık doğacak olması veya talepte bulunulan devletin hukuk sistemine göre tedbirin gerçekleştirilmesinin mümkün olmaması şeklinde iki yeni hal öngörülmektedir.⁷⁰² Strazburg Sözleşmesi ile Birleşmiş Milletler'in benzer konulara yer veren Viyana Sözleşmesi'nden daha geniş düzenlemelere yer verilmiştir. Zira anılan sözleşmeden farklı olarak Strazburg Sözleşmesi, suç tipi fark etmeksizin, herhangi bir suçtan elde edilen gelir veya mal varlığı değerlerine el koyulması tedbirini içermektedir. Özellikle el koyma ile ilgili yetkilerin kapsamı; Eylül 2001'deki El Kaide saldırıları ardından, terörizmi de içerecek şekilde 2005 yılında daha da genişletilmiştir.⁷⁰³

Bir diğer Avrupa Konseyi düzenlemesi 1999 tarihinde imzaya açılan Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi'dir. Söz konusu sözleşmenin 19/3 ve 23. maddeleri, sözleşme kapsamında zikredilen yolsuzluk vasıtası maddi unsur ile gelirlerin el konulmasına dair düzenlemeler içermektedir. Avrupa Konseyi, 2005

⁷⁰⁰ Gençtürk *a.g.e.*, 2022:139.

⁷⁰¹ Öğretide, sözleşmede geçen zor alım kavramının müsadere ile aynı anlamı ifade ettiği ileri sürülmektedir. Bknz: Şen ve Eryıldız, *a.g.e.*, 2017:137. Strazburg Sözleşmesi Açıklayıcı Raporu'nda, sözleşmenin uygulama kapsamının cezai faaliyetler ile sınırlı olduğunu belirtmek için "*criminal offences*" kavramının tercih edildiği ve 13. madde açıklamalarında, idari müsadere kararlarına sözleşmenin uygulanmayacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla bu sözleşmenin kabahatler hakkında uygulanması mümkün değildir.

⁷⁰² Sözleşme ile düzenlenen yeni ret nedenlerinin adli iş birliğinin tatbikini neredeyse kâğıt üzerinde kalacak veya keyfiyete dayalı uygulanacak hale getirdiği düşünülmektedir. Bknz: Şen ve Eryıldız, *a.g.e.*, 2017:140; Yerdelen, *a.g.s.*, 2018:176.

⁷⁰³ Ryder, N. (2013). "To confiscate or not to confiscate? A comparative analysis of the confiscation of the proceeds of crime legislation in the United States of America and the United Kingdom". *Journal of Business Law*, (8), 773.

yılında Avrupa konseyi Zirvesi'nde imzaya açılan ve 2008'de yürürlüğe giren Varşova Sözleşmesi ile ise ilk defa hem suç gelirlerinin aklanmasını hem de terörizmin finansmanını birlikte düzenleyen uluslararası belgeyi oluşturulmuştur.⁷⁰⁴ Bu sözleşmenin 5. maddesi ile tarafların terörizmin finansmanı hakkında iş birliği sağlaması amacıyla “gelirin değiştirildiği veya dönüştürülmesi; tamamen veya kısmen karıştırıldığı ve karıştırılmış gelirlerin takdir değeri kadar yasal kaynaklardan elde edilen malları ve suç gelirlerinin değiştirildiği veya dönüştürüldüğü maldan veya karıştırılan gelirlerin takdir edilen değeri kadar, gelirle aynı şekilde ve ölçüde suç gelirlerinin karıştırıldığı maldan doğan kazanç veya diğer yararları” da kapsatacak şekilde dondurma, el koyma ve müsadere tedbirlerini ve her türlü önlemleri almaları” karara bağlanmıştır. Yine sözleşmenin 6. maddesi ile taraf devletlerin el konulan malların idaresi için yasal ve gerekli olabilecek her türlü önlemleri almaları gerektiği ifade edilmiştir.⁷⁰⁵

Avrupa Birliği Hukuku'nda ise malvarlığı değerlerine dair tedbir uygulanması ve bu değerlerin güvence altına alınmasına yönelik kararların icrası kapsamında; el koymaya ilişkin ABCİKAYAS m.3 ve 4 ile konsey çerçeve kararlarında yer verilmektedir. Avrupa Birliği Adalet ve İçişleri Konuları Konseyi (JHA) 577 numaralı Avrupa Birliği'nde mal veya delillerin dondurulması kararlarının uygulanmasına ilişkin 22 Temmuz 2003 tarihli 2003/577/JHA sayılı Konsey Çerçeve Kararı'yla⁷⁰⁶ (Framework Decision 2003/577) suç delillerine ve suça konu olan

⁷⁰⁴ Anılan sözleşme, 1990 tarihli Strasburg Sözleşmesi'ni güncelleyen ve terörizmin ele alınması bağlamında genişleten bir sözleşmedir. Kara para aklama, 1980'lerin sonundan itibaren, uluslararası toplumun odak noktası olmuştur. Fakat New York Dünya Ticaret Merkezine, 11 Eylül 2001'de gerçekleştirilen uçak saldırısından sonra; özellikle terörizmin finansmanı ile mücadeleye devletler arası bir uzlaşma ile eğilim gösterilmesi ile Varşova Sözleşmesi oluşturulmuştur. Böylece terörizmin finansmanının önlenerek terör örgütlerinin eylem kapasitelerinin düşürülmesi hedeflenmiş olup özellikle Birleşmiş Milletler' in organı olan Güvenlik Konseyi tarafından, 11 Eylül saldırıları sonrasında, kararlar ve tedbirler alınmıştır. Bknz: Değirmenci, a.g.e., 2007:167; Haigner, S. D., Schneider, F., ve Wakolbinger, F. (2012), “Combating Money Laundering and The Financing Of Terrorism A Survey”. *Economics of Security Working Paper 65*, Berlin, 5-10; Yılmaz, Y. (2020). “Terörizmin Finansmanı Suçu”. *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(Özel Sayı), 180-181; Özgenç, İ. (2022). *Suç Örgütleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 169-185.

⁷⁰⁵ Avrupa Konseyi'nin ayrıca alınan kararları, özellikle müsadere kararlarının infazına dair Ceza Yargılarının Milletlerarası Değerine İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin 2. ve diğer ilgili maddeleri ile el koyma konusunda bahsi geçen uluslararası belgelerin müsadere kararlarına ilişkin hükümleri de konuyla irtibatlıdır. Müsadere kararlarının alınması ve infazı hakkında bknz: Yerdelen, a.g.s., 2018:177-182.

⁷⁰⁶ Çerçeve Karar; kural olarak sayılan katalog suçların gönderen devletin kanunlarına göre suç olması ve bu suçlar için öngörülen hapis cezasının en az üç yıl olarak düzenlenmiş olması halinde, delillerin güvence altına alınması veya sonradan ilgili malların müsaderesi hakkında karar verilmesi adına, el koyma kararlarının uygulanabileceğini ve el koyma ile ilgili gerekli tüm ek zorlayıcı tedbirlerin icra

mallara el konulması düzenlenmiştir.⁷⁰⁷ 2005/212/JHA Konsey Çerçeve Kararı ile⁷⁰⁸ AB müsadere yasalarını standartlaştırması kabul edilerek üye devletlerin bir yıldan fazla hapis cezasını gerektiren cezai suçların araç ve gereçlerine ve gelirlerine el konulmasına izin verilmesi konusuna vurgu yapılmaktadır.⁷⁰⁹ Müsadere kararlarına, karşılıklı tanıma ilkesinin uygulanmasına ilişkin ise 6 Ekim 2006 tarihli Konsey Çerçeve Kararı 2006/783/JHA Konsey Çerçeve Kararı (*Council Framework Decision 2006/783*) ile müsadere kararlarının Avrupa Birliği içindeki ülkeler tarafından tanınmasına ilişkin prensipler kararlaştırılmıştır. Bu karar 28/03/2009 tarihinde konsolide edilerek kapsamı genişletilmiştir.⁷¹⁰

19 Aralık 2020 tarihi itibarıyla yürürlükten kalkan 2003/2003/577/JHA sayılı ve 2006/783/JHA Konsey Çerçeve Kararı'nın yerine düzenlenen 14 Kasım 2018 tarihli ve 2018/1805 sayılı Malvarlığının Dondurulması ve Müsaderesi Kararlarının Karşılıklı Tanınmasına İlişkin Tüzük; ilgili çerçeve kararlarının sınırlı uygulamasının genişletilmesi, mevzuat tanıma rejiminin etkinliğinin arttırılması için getirilmiş olup dondurma ve müsadere kararlarının tanınması ile icrası hakkında kapsamlı

edecek devletin kurallarına göre alınacağını düzenlemektedir. Ayrıca kararda, kararı icra edecek olan devletin yargı mercilerinin tanınacak karara ilişkin kuralın başka işlem gerekmeksizin tanıma olduğunu istisnai olarak ret ya da erteleme sebepleri bakımından inceleme yapabileceğini ifade edilmektedir. Kararda sayılmayan suçlar açısından ise el koyma kararının doğrudan tanınması ve yerine getirilmesi, fiili yerine getiren devlette suç olması koşuluna bağlanmıştır. Karar ile detaylı bilgi için bkz: Taşkın ve Çetintürk, *a.g.m.*, 2009:87-96; Erdem, *a.g.e.*, 2004:281-282.

⁷⁰⁷ Konsey Çerçeve Kararı için bkz: İnternet: Council Framework Decision 2003/577/JHA of 22 July 2003 on the Execution in the European Union of Orders Freezing Property or Evidence. (2003). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32003F0577> Son Erişim Tarihi: 23.04.2022. Bahse konu karar, dondurma ve müsadere kararlarının karşılıklı tanınmasına ilişkin 14 Kasım 2018 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin (AB) 2018/1805 sayılı Tüzük ile 19.12.2020 tarihinde yürürlükten kaldırılmıştır. Tüzük için bkz: İnternet: Regulation (EU) 2018/1805 of the European Parliament and of the Council of 14 November 2018 on the Mutual Recognition of Freezing Orders and Confiscation Orders. (2018). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32018R1805> Son Erişim Tarihi: 23.04.2022.

⁷⁰⁸ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:65-66.

⁷⁰⁹ Anılan Konsey Çerçeve Kararı için bkz: İnternet: Avrupa Birliği Resmî Gazetesi, Web: https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2005.068.01.0049.01.ENG&to c=OJ%3AL%3A2005%3A068%3ATOC Son Erişim Tarihi: 23.04.2022.

⁷¹⁰ Çerçeve Karar için bkz: İnternet: Council Framework Decision 2006/783/JHA of 6 October 2006 on the Application of the Principle of Mutual Recognition to Confiscation Orders. (2006). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32006F0783> Son Erişim Tarihi: 23.04.2022. Konsolide metni için bkz: İnternet: Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02006F0783-20090328> Son Erişim Tarihi: 23.04.2022. Bu çerçeve kararda 14 Kasım 2018 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin (AB) 2018/1805 sayılı Tüzük ile 19.12.2020 tarihinde yürürlükten kaldırılmıştır.

düzenlemeleri ve özellikle aynı kişi ya da malvarlığına ilişkin birden fazla talep gelmesi halinde hangilerinin icra edileceğine dair özel hükümleri içermektedir.⁷¹¹

AB hukukunda yer alan tanıma sistemi, geleneksel adli iş birliğinden farklı olup istisnai durumlar haricinde (tanımama veya yerine getirmeme veya erteleme sebepleri), sisteme dahil devletler açısından; bir devletin verdiği yargısal karar, ikinci devlet sisteminde doğrudan herhangi bir işleme gerek kalmaksızın sonuç doğurmaktadır. Dolayısıyla yargı merci kararının infazını gerçekleştirecek devlet, kendi ülkesindeki ceza mahkemesi kararlarının icrası üzerindeki tam kontrol yetkisinin bir kısmını kaybetmektedir. El koyma ve müsadere tedbirleri bakımından, gelişen teknoloji ve malvarlığı değerlerinin çok hızlı bir şekilde transfer edilebilmesi nedeniyle tanıma sistemi diğer adli yardımlaşma metotlarına göre daha elverişli ve etkin bir yöntemdir. Zira bu yöntem, ülkeler arası yeknesak işleyecek benzer sistemlerin kurulmasına hizmet etmekte ve Merkezi Makam iletişimi veya diplomatik kanal yoluyla doğan zaman kaybını önlemektedir.⁷¹²

Yukarıda aktarılan uluslararası düzenlemeler dışında, adli iş birliği kapsamında uygulanacak el koyma tedbiri de dahil olmak üzere ve özellikle suç gelirlerinin aklanmasının önlenmesi amacıyla FATF tarafından çıkartılan *40 Tavsiye Karar* (m.36-39) ve Karayipler Mali Eylem Grubu tarafından çıkartılan “*Suç Gelirlerinin Aklanması Aruba Konferansı’nda*” 19 adet tavsiye bulunmaktadır.⁷¹³ Ayrıca OECD tarafından imzaya açılan Uluslararası Ticari İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine

⁷¹¹ Tüzükte aynı kişi veya malvarlığı değerleri hakkında birden fazla dondurma kararının tanınması istendiğinde ve tüm kararlar için yeterli malvarlığı bulunmadığında; mağdurların çıkarları, var olan dondurma kararları, ilgili kararların tarihleri ve gönderim tarihleri, ilgili ceza gerektiren suçun ağırlığı ve suçun işlendiği yer gibi kriterlere bakılarak icra edilecek kararın icra makamı tarafından seçileceğinin düzenlenmiş olması dikkat çekicidir. İlgili tüzük hakkında detaylı bilgi için bkz: Gençtürk, *a.g.e.*, 2022:146-148; Mirandola, S. (2020). “Borderless Enforcement of Freezing and Confiscation Orders in the EU: The First Regulation on Mutual Recognition in Criminal Matters”, *ERA Forum*, (20), 407-409; Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:47-49.

⁷¹² Detaylı bilgi için bkz: Yakut, *a.g.e.*, 2010: 83; Taşkın ve Çetintürk, *a.g.m.*, 2009:85-87.

⁷¹³ Değirmenci, *a.g.e.*, 2007:222-224. Ayrıca yine FATF’a ait 9 Özel Tavsiye (m.8) ve Karapara Aklama ve Terörün Finansman ile Mücadele Standartlarına Uyum Değerlendirmesi Metodolojisi (Methodology for Assessing Compliance with Anti Money Laundering and Combatting the Financing of Terrorism Standards) isimli belge bulunmaktadır. Bknz: Dülger, *a.g.t.*, 2010:151-154; Üstün, O. (2005). “Mali Eylem Görev Gücü’nün (FATF) Dokuz Özel Tavsiyesi”. *Bankacılık Dergisi*, (52), 19-20. CFATF’nin 19 Tavsiyesi ve Kingston Bildirisi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Değirmenci, *a.g.e.*, 2007:222-224.

Verilen Rüşvetin Önlenmesi Sözleşmesi m. 3/3'te de el koyma tedbirine yer verilmektedir.⁷¹⁴

El koyma tedbirine; mukayeseli hukukta, yabancı adli yardımlaşma veya iş birliği kanunlarında da yer verildiği görülmektedir. Örneğin, devletlerarası delil temini amacıyla gönderilecek eşyaların teslimatı da dahil olmak üzere; Alman Adli İş Birliği Kanunu m.39,56b, 67, 89, 94, 95, 96'da iadesi veya geçici tutuklaması talep edilen şahsın elinde bulunan eşyalara yetkili makamların talebi üzerine el koymasına ilişkin Hollanda Adli Yardımlaşma Kanunu Kısım 46 ila 48 arasında ve Adli Yardımlaşmaya ilişkin Fransa Ceza Muhakemesi Kanunu m. 695-9-1 ila 695-9-30 arasında düzenleme yapılmıştır.⁷¹⁵

6706 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce hazırlanan tasarı metninin ilk halindeki 58 ve 59. maddeleri ile tasarının meclise sunulan ikinci halinde el koymaya ilişkin hükümler bulunmaktaydı. Bu hükümlerden sadece talebin yerine getirilmesine ilişkin CİKAYAS'ta öngörülen şartlara, güncel mevzuatın 8/1-ç maddesinde yer verilmiştir.⁷¹⁶ Oysa ki 58. maddede, açık bir şekilde, Türkiye'nin talep eden devlet olması halinde; Türk adli makamlarının Türk mevzuatında el koyma için gerekli şartların varlığı halinde hâkim kararı alınarak adli yardımlaşma talebi düzenleyeceğine ve yabancı devlet tarafından el koyma tedbiri hakkında verilmiş bir hâkim veya mahkeme kararı olsa dahi Cumhuriyet Savcısının talep hakkında Türk mahkemesinden ayrıca karar alınması için istemde bulunması gerektiğine yer verilmiştir. Tasarının 59. maddesinde ise el koyma talebinde yer alması gereken içerik düzenlenmiştir.⁷¹⁷

⁷¹⁴ Türkiye'nin (örneğin İtalya, Yunanistan, Bulgaristan ve Romanya gibi) pek çok ülke ile imzaladığı Terörizm, Organize Suçlar, Yasa Dışı Uyuşturucu ve Psikotrop Maddeler, Kara Para Aklama, Silah ve İnsan Kaçakçılığı ve Diğer Önemli Suçlarla Mücadelede İş Birliği Anlaşmaları bulunmaktadır. Söz konusu anlaşmalar adli yardımlaşma veyahut adli iş birliği hükümleri içermediğinden bu tez kapsamında değerlendirmeye alınmamıştır.

⁷¹⁵ Ayrıca, Alman Adli Yardımlaşma Yönetmeliği m.75, 114, 193'te el koyma tedbiri nedeni ile ilgili eşyanın tanımlanmasına ilişkin ve iade talebi öncesi el koyma kararının sonucunun beklenmesi gerektiğini, Romanya Cezai Konularda Uluslararası İstinabe Kanunu m.163, 172, 1867'de Schengen üyesi devletler arasında özel el koyma usulü olarak adli yardımlaşma kapsamında tedbirin yerine getirilebilmesi için paydaşların her ikisi için de madde metninde belirtilen şekilde süreli ceza öngörülmektedir.

⁷¹⁶ Türk hukuku bakımından taraf olunan uluslararası sözleşmelerin bir yansıması olarak 5549 sayılı Kanun'un 2/1-f ve 17. maddesinde, 5607 sayılı Kanun'un 9. maddesi, 6415 sayılı Kanun'un 2/1-ç, 11, 12 ve 15. maddelerinde ve 2313 sayılı Kanun'un 20. maddesinde; adli yardımlaşma kapsamında gelen el koyma talepleri bakımından, CMK ile birlikte dikkate alınması gereken hükümlerdir.

⁷¹⁷ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014b:69-70.

3.3.1.3.1. El koyma tedbiri ile irtibatlı kavramlar

El koyma kavramı, uluslararası metinlerde ve ulusal mevzuatlarda⁷¹⁸ farklı şekilde tanımlanmaktadır. Örneğin, Yolsuzluğa Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi m.2/f’de “*dondurma ya da el koyma, bir mahkeme ya da diğer bir yetkili makam tarafından verilen karara dayalı olarak malvarlığının transfer, dönüştürülme, tasarruf veya hareketinin geçici olarak yasaklanması ya da mal varlığının muhafaza ya da kontrolünün geçici olarak alınması*” olarak tanımlanmaktadır. Yine, benzer şekilde, Palermo Sözleşmesi’nin 2/1-f bendinde, Viyana Sözleşmesi m. 1 ve Strazburg Sözleşmesi m. 11’de el koyma tanımlanmıştır. Fakat CİKAYAS, tedbiri tanımlamamıştır.

Türk hukuku açısından ise Anayasa ve Ceza Muhakemeleri Kanunu’nda el koyma tedbiri tanımlanmamaktadır. Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği⁷¹⁹ (AÖAY)’nin 4. maddesinde el koyma “*suçun ya da tehlikenin önlenmesi amacıyla veya suçun delili olması ya da müsadereye tabi olması nedeniyle eşya üzerinde zilyedin rızası olmaksızın tasarruf yetkisinin kaldırılması işlemi*” şeklinde tanımlanmaktadır. El koyma, doktrinde ise müsadere edilebilecek ya da yargılamada delil olarak fayda sağlayabilecek eşyaların, zilyedin rızası olmaksızın adliye marifetiyle alınarak eşya üzerindeki tasarruf yetkisinin geçici olarak sınırlandırılması ya da kaldırılması şeklinde ifade edilmiştir.⁷²⁰ El koyma, adli ve önleme amaçlı el

⁷¹⁸ Letonya, Norveç ve Hollanda Ceza Muhakemesi Kanunları açısından bkz: Gençtürk *a.g.e.*, 2022:122. İnternet:Web: <https://www.legislationline.org/section/section/legislation/country/> Son Erişim Tarihi:14.04.2022.

⁷¹⁹ İlgili yönetmelik 29.04.2016 tarihli 29698 sayılı Resmî Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁷²⁰ Doktrindeki tanımlar için bkz: Şahin ve Göktürk, *a.g.e.*, 2021:331; Centel ve Zafer, *a.g.e.*,2021:476; Şen ve Eryıldız, *a.g.e.*, 2017:19; Gökçen ve diğerleri, *a.g.e.*, 2022:477; Ünver ve Hakeri, *a.g.e.*, 2019c:908; Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*,2021a:478; Soyaslan, *a.g.e.*,2020b:294; Karakehya, *a.g.e.*,2022:343. Türk hukukunda el koyma benzeri ama el koymadan farklı olarak muhafaza altına alma ve koruma altına alma kavramları bulunmaktadır. Muhafaza altına alma, ispat aracı olarak faydalı görülen ya da eşya veya kazanç müsadereye konu malvarlığı değerinin zilyedinin rızasına müteakip gerçekleştirilen bir işlemidir. Bu işlem zilyedin rızası dahilinde alınan eşyanın soruşturmayı yürüten makama teslim edilmesine kadar emniyet altına alınması olarak tanımlanmaktadır. Muhafaza altına almada, zilyedin rızası bulunduğundan, hâkim veya savcı kararına gerek bulunmamaktadır. Ayrıca eşyanın sahipsiz olması ya da sahibinin belli olmaması durumunda da muhafaza altına alınması söz konusu olabilmektedir. El koyma benzeri ikinci kavram ise Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği’nin 4. maddesinde tanımlanan koruma altına alma kavramı olup “*suçun veya tehlikelerin önlenmesi ya da delil olabilecek veya müsadereye tâbi olan yahut güvenliğin sağlanması amacıyla, eşyayı zilyedinin kendiliğinden vermesine veya el konulana kadar geçici olarak alıkoymaya*” karşılık gelmektedir. Bknz: Yenisey ve Nuhoglu, *a.g.e.*,2021:424-425; Şahin ve Göktürk, *a.g.e.*, 2021:335-336; Centel ve Zafer, *a.g.e.*,2021:482-483; Şen ve Eryıldız, *a.g.e.*, 2017:277-278; Ünver ve Hakeri, *a.g.e.*, 2019c:908-909; Soyaslan, *a.g.e.*,2020b:294; Özbek ve

koyma olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bahsi geçen uluslararası belgelerde yapılan tanımlar ise CMK’da düzenlenen ve adli el koymanın bir türü olan CMK m. 123’de yer alan basit el koymayı ifade etmektedir. CMK’da, basit el koyma dışında, yine adli el koymanın bir türü olarak özel el koyma yöntemlerini de düzenlenmekte olup adli yardımlaşma kapsamında, bu yöndeki taleplerin de yerine getirilmesi söz konusu olabilmektedir.

Uluslararası mevzuatta, el koyma kavramının yanı sıra, el koyma tedbirinin üzerinde ifa edileceği eşya veyahut mal kavramına neler dahil olacağını da düzenlenmiştir. Örneğin Palermo Sözleşmesi’nin m. 2 ve 12/1’de “*Sözleşmede belirtilen suçlardan elde edilen gelir veya değeri bunlara tekabül eden malvarlığı ve belirtilmiş suçlarda kullanılmış veya kullanılması amaçlanan malvarlığı, malzeme, teçhizat veya diğer araç-gereçler*” ve 12/4’de “*şayet suç gelirleri meşru elde edilen gelir ile karışmış ise bu gelirden ayrı tutularak müsadere edilmekte ve suç geliri dönüştürülmüş veya çevrilmiş olsa bile ortaya çıkan yeni değer*” de el koyma veya müsadereye konu edileceği ifade edilmiştir. Benzer şekilde, New York Sözleşmesi m.1 ve 8’de, Strazburg Sözleşmesi m.11’de⁷²¹, Merida Sözleşmesi m. 2’de ve Viyana Sözleşmesi m. 3 ve 5’te⁷²² el koyma tedbirinin uygulanabileceği malvarlığı değerleri sayılmıştır.

El koyma tedbirinin karıştırıldığı benzer kurum ya da tedbirlerden ilki; müsadere dir. Müsadere; TCK m. 54 ve 55’de tanımlanan ve yargılama neticesinde verilen hükümle birlikte işlerlik kazanan, el koymadan farklı olarak mülkiyet hakkını kalıcı olarak sona erdiren sürekli nitelikli bir güvenlik tedbidir.⁷²³ Uyuşturucu ve

diğerleri, *a.g.e.*, 2021c:335-336; Toroslu ve Feyzioğlu, *a.g.e.*, 2021:288; Parlar ve Öztürk, *a.g.e.*, 2019a:125-127.

⁷²¹ Anılan hükmün kapsamında değer müsadere si halinde, yasal olarak edinilen mallar da dahil olmak üzere, her türlü malın tedbire konu olabilmesi mümkündür. Tek şart, bu tür bir mülkiyetin ancak istemde bulunan devlet tarafından açıkça talep edilmesidir.

⁷²² İlgili maddenin 4. fıkrası ve takip eden fıkralarda; sözleşme kapsamında el koyma tedbiri uygulanabilen her türlü malvarlığı değeri, suçta kullanılan ve kullanılması amaçlanan teçhizat veya araçların nasıl müsadere ye tabi tutulacağı açıklanmaktadır. Söz konusu düzenlemenin amacı el konulma tedbiri ile ilgili değerlerin müsadere sinin mümkün kılınmasıdır. Madde metni için bkz: İnternet: Uyuşturucu ve Psicotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun. (1995). Resmî Gazete Tarih ve Sayı: 25/11/1995-22474.

Web: https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc078/kanuntbmmc078/kanuntbmmc07804136.pdf Son Erişim Tarihi: 25.04.2022.

⁷²³ Doktrindeki tanımlar için bkz: Özgenç, *a.g.e.*, 2021a:950; Üzülm ez ve Koca, *a.g.e.*, 2021:658; Gök cen ve diğerleri, *a.g.e.*, 2022:478-480; Centel ve diğerleri, *a.g.e.*, 2011:703-704; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021c:642-643; Soyaslan, *a.g.e.*, 2020a:607-608; Artuk ve diğerleri,

Psikotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı BM Sözleşmesi m.1’de müsadere “*hakkin kaybedilmesi kavramı da dahil olmak üzere, mahkeme veya başka bir yetkili makam kararıyla mülkiyetin sürekli olarak kaybedilmesi*” olarak tanımlanmaktadır. Yine, benzer şekilde, New York Sözleşmesi m.8’de ve Strazburg Sözleşmesi m. 1’de; müsadere kavramının tanımına yer verildiği görülmektedir.⁷²⁴

El koyma tedbirinin karıştırıldığı benzer kurum ya da tedbirlerden ikinci ise malvarlığının dondurulması kavramıdır. Malvarlığının dondurulması kavramı, BM Güvenlik Konseyi’nin 1373 sayılı Kararı uyarınca, teröre destek verenler açısından kullanılmaya başlamış ve kavramın tanımına yer veren düzenlemelerden biri Avrupa Birliği’nin suç araçları ve gelirlerinin dondurulması ve müsadere hakkında çıkardığı 2014/42/EU sayılı Direktifi olmuştur.⁷²⁵ Anılan direktifin 2. maddesinde mal varlığının dondurulması “*eşyanın imhası, tahrip edilmesi, dönüştürülmesi veya değiştirilmesi, elden çıkartılması veya taşınmasının geçici olarak yasaklanması veya geçici olarak eşyanın muhafazasının veya kontrolünün üstlenilmesi*” olarak tanımlanmıştır. Türk hukukunda yerleşmiş bir kavram olmamakla birlikte; yine, benzer şekilde, 6415 sayılı Terörizmin Finansmanın Önlenmesi Hakkında Kanun m. 2/1-d’de dondurma kavramı tanımlanmaktadır.⁷²⁶ Palermo Sözleşmesi m. 18 ve Yolsuzluğa Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi m.2’de ise dondurma ve el koyma kavramı arasında tanım yönünden bir fark gözetilmemektedir.⁷²⁷⁷²⁸ Bu

a.g.e.,2021:1008-1009; Akbulut, a.g.e.,2021:1018; Zafer, a.g.e.,2021:777-778; Demirbaş a.g.e., 2021:661-663; Dülger, a.g.e., 2021:995; Hakeri, a.g.e., 2019: 676; Töngür ve Çetintürk, a.g.e., 2020:421.

⁷²⁴ Terörizmin finansmanı ve diğer suçlar ile mücadeleyle ilişkin uluslararası düzenlemelerde müsadere tedbirine karşı yaklaşım için bkz: Genç, F.U. (2012). *Terörizmin Finansmanı ve Suçtan Elde Edilen Gelirlerin Aklanması, Aranması, El Konulması ve Müsadere Hakkında Avrupa Sözleşmesi ve Türk Hukuku*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 84- 90.

⁷²⁵Direktif için bkz: İnternet: Web: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0042&qid=1651329146693> Son Erişim Tarihi: 25.04.2022.

⁷²⁶ İlgili Kanun 16.02.2013 tarihli ve 28561 sayılı Resmî Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Madde metninde yer alan malvarlığının dondurulması tanımı şu şekildedir: “*Malvarlığının ortadan kaldırılmasının, tüketilmesinin, dönüştürülmesinin, transferinin, devir ve temlik edilmesinin ve sair tasarruflı işlemlerin önlenmesi amacıyla, malvarlığı üzerindeki tasarruf yetkisinin kaldırılması veya kısıtlanmasıdır.*” 5549 sayılı Kanun’la değişiklik yapılmadan önce; 4208 sayılı Kanun’un 9. Maddesinde, mal varlığının dondurulması kavramına yer verilmiştir.

⁷²⁷ Bahsi geçen dondurma kavramı, BM Güvenlik Konseyi’nin akıllı yaptırımları arasında telaffuz edilen ve belirlenen listedeki kişi veya kurumlara uygulanan yaptırımdan farklıdır. Akıllı yaptırımlar, BM Anlaşması’nın 41. maddesine dayanılarak Güvenlik Konseyi’nin çıkardığı akıllı yaptırım kararlarına dayanmaktadır. Bu konuda, Türkiye açısından en bilinen örnek; Yasin El Kadı davasıdır. Davada, Güvenlik Konseyi Kararına dayanılarak çıkartılan mal varlığı dondurulmasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı denetlenmiştir. Detaylı bilgi için bkz: Altuner Coşkun, S. (2015). *Birleşmiş*

düzenlemelere karşılık FATF'ın 3 nolu Özel Tavsiyesi ve yorumlayıcı notlarında, dondurma ve el koyma ayrı ayrı tanımlanmıştır.⁷²⁹

El koyma; özellikle uluslararası sözleşmelerdeki bloke etmek veya dondurma (*freezing*) olarak ifade edilen tedbir ile bazı açılardan örtüşmektedir.⁷³⁰ Temelde her iki tedbir de mal varlığı üzerinde, geçici olarak malikin veyahut zilyedin tasarrufta bulunma hakkını kısıtlamakta veya kaldırmaktadır. Bazı uluslararası sözleşmelerde “*seizure or freezing*” ifadesine yer verilerek dondurma ve el koyma eş anlamda dahi tanımlanabilmektedir. El koyma tedbirine ilişkin sözleşmelerde ve ulusal mevzuatlardaki farklı tanım ve usuller, bu konudaki adli iş birliğinin etkin bir şekilde uygulanması ve uygulama yeknesaklığının oluşması konusunda sorun teşkil etmektedir.⁷³¹ Zira, neredeyse son otuz yıldır, ulus ötesi suç ile mücadelede araç olarak kullanılmakta olan el koyma tedbirinin hızlı bir şekilde uygulamaya konulması etkin mücadele için önem arz etmektedir.⁷³²

3.3.1.3.2. El koyma tedbirine ilişkin adli yardım talebinin yerine getirilmesi

Uluslararası adli iş birliğinin konusunu oluşturan el koyma tedbirleri; adli yardımlaşma kapsamında devletler arasında akdedilmiş iki ve çok taraflı adli iş birliği sözleşmelerindeki usule göre hareket edilerek yerine getirilmektedir. Ancak adli yardımlaşma paydaşı devletler arasında akdedilmiş iki veya çok taraflı sözleşme bulunmaması halinde; taraflar, karşılıklılık ilkesi ve uluslararası teamüller

Milletler Güvenlik Konseyi, Akıllı Yaptırım Kararları ve Terörizmin Finansmanın Önlenmesi. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 130-141; Halatçı Ulusoy, Ü. (2014). *Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Kapsamında Birleşmiş Milletler Akıllı Yaptırımları*. Ankara: Turhan Kitabevi, 218-226.

⁷²⁸ Güvenlik Konseyi'nin ilgilinin malvarlığının dondurulmasına ilişkin farklı tarihlerde aldığı pek çok karar bulunmaktadır. Fakat temelde bu kararlarda ilgili kişi, kuruluş veya organizasyona ilişkin listeler bulunmamakta, listeyi konseyin 1267 sayılı karar ile oluşturduğu komite belirlemektedir. Türkiye de listeleri esas alarak Bakanlar Kurulu ve Cumhurbaşkanlığı Kararları çıkarmıştır. BM Güvenlik Konseyi'ni devletlere yönelik yaptırım kararı alabiliyorken doğrudan kişi hak ve özgürlüklerini kısıtlamaya yönelik karar alma yetkisi bulunmamaktadır. Bu konuda detaylı bilgi için bkz: Özgenç, a.g.e., 2022:185-204.

⁷²⁹ Terörizmin finansmanı ve diğer suçlar ile mücadeleye ilişkin uluslararası düzenlemelerde dondurma kavramına karşı yaklaşım için bkz: Genç, a.g.e.2012, 91-95.

⁷³⁰ Taşkın ve Çetintürk, a.g.m., 2009:77.

⁷³¹ Gençtürk, çözüm önerisi olarak AB Hukukunda yer alan tanıma sisteminin kabul edilmesini önermektedir. Bknz: Gençtürk, a.g.e., 2022:155.

⁷³² Mukayeseli hukuktaki uygulamalar açısından bkz: İnternet: Council of Europe. (2020). *The Use of Non-Conviction Based Seizure and Confiscation*. EU: Council of Europe, 6. Web: <https://rm.coe.int/the-use-of-non-conviction-based-seizure-and-confiscation-2020/1680a0b9d3> Son Erişim Tarihi: 25.04.2022.

kapsamında, her somut olay bakımından el koyma tedbiri ile ilgili uygulama gerçekleştirilebilmektedir.⁷³³

El koyma tedbirinin uygulanışı konusunda uluslararası belgeler, temelde benzer düzenlemeler ihtiva etmekte ise de sözleşme konusu suç tiplerine göre farklı icra metodlarına da yer verildiği görülmektedir.⁷³⁴ Örneğin, kural olarak geçici tedbirin kaldırılmasını talep hakkı yardımlaşmayı talep eden devlete ait ise de Merida Sözleşmesi gereğince, usulüne uygun olarak yerine getirilen tedbir sonrasında talep edilen devlet, iç hukukunda belirtilen sürede ve yeterlilikte delil elde edemez veya el konulan malvarlığı değeri çok düşük olur ise bu konudaki iş birliğini reddedilmekte veya gerçekleştirilmiş geçici önlem kaldırılabilir. Yine de geçici tedbir kaldırılmadan önce, talep eden devlete tedbirin devam etmesine ilişkin gerekçeleri sunma imkânı tanınmaktadır.⁷³⁵

Bir başka örnek, el koyma kararının nasıl ifa edileceğini düzenleyen Strazburg Sözleşmesi'nin 13. maddesindeki iki ayrı usuldür. Hükme göre, el koyma talebini alan devlet ya söz konusu malvarlığı ile ilgili talep eden devletin kararını yerine getirecek ya da bu talebini, bir el koyma kararı alınması için yetkili mercilerine iletecektir. Sözleşmenin açıklayıcı raporunda, taraf devletlerin herhangi usulden birini seçmek konusunda serbest oldukları ifade edilmiştir. Fakat dikkat edilmelidir ki geçici bir önlem olarak el koyma tedbirinin yerine getirilmesi talep edilirse usul açısından bir düzenleme öngörülmediğinden, el koymanın nasıl yerine getirileceğine talepte bulunulan devlet karar verecektir.⁷³⁶ Strazburg Sözleşmesi m. 16/2'ye göre; sözleşmedeki hiçbir hüküm, geçici önlem kapsamında alınacak veya tedbirin ifası ile ilgili kararın icrasına dair el koyma talepleri açısından, el koyma değeri toplamının el koyma emrinde belirtilen toplam para miktarını aşmasına izin verecek şekilde yorumlanamayacaktır. Bu bakımdan şayet talebi yerine getiren devlet talepte belirtilen miktardan fazlasına el koyma gerçekleştirir ise sözleşmeye aykırı davranmış olacaktır.⁷³⁷ Ayrıca el koyma belli bir miktar paranın ödenmesi ile gerçekleştirilebilecek ise bu emre konu mala el konulması için geçici önlem

⁷³³ Şen ve Eryıldız, *a.g.e.*, 2017:121.

⁷³⁴ Ergül, *a.g.e.*, 2008:160-172.

⁷³⁵ Yerdelen, *a.g.s.*, 2018:177.

⁷³⁶ Şen ve Eryıldız, *a.g.e.*, 2017:138; Gençtürk *a.g.e.*, 2022:135.

⁷³⁷ Gençtürk, *a.g.e.*, 2022:135.

talebinde, mal üzerinden geri alınacak azami miktarın da belirtilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Yine Strazburg Sözleşmesi'nin 27. maddesinde, diğer uluslararası belgelerden farklı olarak el koymaya ilişkin en geniş talep içeriği düzenlemesine yer verilmiş ve el koymaya yönelik adli yardım talepleri için talepte bulunan devlet tarafından verilmiş bir kararın onaylı aslının bulunması zorunluluk olarak öngörülmüştür.⁷³⁸ Ancak ilgili hükmün, el koyma tedbirinin icrası amacıyla alınacak geçici önleme talepleri açısından, bu zorunluluğu öngörmediği ve sadece talepte bulunma şartını düzenlediği görülmektedir. Dolayısıyla geçici bir önlem olarak el koyma için talepte bulunan devletin mahkemelerince verilmiş bir kararın olması şart değildir.

El koymaya ilişkin talepler; talep eden tarafın adalet bakanlığınca, talep edilen tarafın adalet bakanlığına gönderilmekte ve aynı kanalla iade edilmektedir. 6706 sayılı Kanun yürürlüğe girdikten sonra, madde 8/1-ç ile CİKAYAS m. 5 ile uyumlu olacak şekilde, yabancı mercilerce Türkiye'ye el koyma veyahut arama talebinde bulunulması ve talebin yerine getirilebilmesi için talebe konu suçun iadeye elverişli bir suç olması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca talep üzerine el konulan malvarlığı değerleri ile taşınmaz, hak ve alacaklarla ilgili olarak Türk adli mercileri, yılda en az bir defa talep eden devletten tedbirin devamının istenip istenmediğine ilişkin bilgi istenmesi gerekmektedir. El koyma istemi içerir adli yardımlaşma talepleri, gönderen devletin özel bir usule dair istemini de içeriyor ise 6706 sayılı Kanun m.8/1-a'da ifade edildiği üzere, sadece Türk hukukuna aykırı olmadığı takdirde yerine getirilmekte ve her koşulda gerekli görülmesi halinde, gönderilen belge ve bilgilere ek belge veyahut bilgi talebinde bulunulabilmektedir.⁷³⁹

⁷³⁸ Şen ve Eryıldız, *a.g.e.*, 2017:140. El koymaya dair adli yardım taleplerine yer veren pek çok sözleşmede, örneğin; CİKAYAS m.14, Palermo m. 18/15, Viyana Sözleşmesi m. 7/10 gibi yardımlaşmanın gerekçesine, olay anlatımına, var ise irtibatlı deliline ve konusuna detaylı olarak talepte yer verilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Viyana ve Merida Sözleşmeleri, müsadere ve el koyma taleplerine ilişkin olarak adli yardımlaşma taleplerinde aranan genel bilgilerin yanı sıra talepte bulunan devletin dayandığı vaka beyanı, talep edilen işlemlerin tanımı ve mevcut ise talebe esas kararın yasal olarak geçerli örneğine yer verilmesi gerektiğini düzenlenmektedirler bkzn: Yerdelen, *a.g.s.*, 2018:172-174.

⁷³⁹ Gençtürk, *a.g.e.*, 2022:153. El koyma tedbiri sırasında doğan masraflar ise 6706 sayılı Kanun'un 34/1 maddesi gereğince, Merkezî Makamların arasında mutabakat olmaması hâlinde, yerine getiren devlet tarafından karşılanmaktadır. Arama ve el koyma taleplerinin uygulaması konusunda bkzn: Uluslararası Ceza İstinabe İşlemlerinde Adli Makamlarımızca Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar, *a.g.e.*, 2011; Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2022d.

Türk Hukuku bakımından, Türkiye'ye gelen adli yardımlaşma konusu el koyma tedbiri, ceza muhakemesi ilkelerinden mülkilik ilkesi ve 6706 sayılı Kanun m. 8/1-a gereği, CMK hükümlerine göre ifa edilmektedir. Dolayısıyla gelen adli yardımlaşma talebinin konusu olan el koyma isteminin uygulanacağı malvarlığı veya değere göre, CMK'da düzenlenen basit veya özel el koyma tedbirleri için öngörülen şartların varlığı denetlenmekte ve akabinde talep yerine getirilmektedir.

Özel el koyma yöntemlerinden CMK m. 128'de düzenlenen hükme göre; soruşturma veya kovuşturma konusu suçun işlendiğine ve malvarlığının bu suçlardan elde edildiğine dair somut delillere dayanan kuvvetli şüphe sebebi bulunan hallerde, şüpheli veya sanığa ait madde metninde sayılan mal ve değerlere el konulabilmektedir.⁷⁴⁰ Tedbirin uygulanması bakımından aranan kuvvetli şüphelinin somut delillere dayanması şartı nedeniyle gönderilen adi yardım talebinde, bu delillere yer verilmesi önem arz etmektedir. Söz konusu mal ve değerlerin şüpheli veya sanıktan başkasına ait olması halinde dahi el koyma işlemi gerçekleştirilebilmektedir.⁷⁴¹

Taşınmaz, hak ve alacaklara el koyma istemi içerir adli yardımlaşma talebinin kabul edilmesi ile birlikte; Türk hukuku uyarınca, tedbirin ifası için CMK m. 128/1'de yer alan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), MASAK⁷⁴², Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim

⁷⁴⁰ Anılan maddenin uygulanmasında, 21.02.2014 tarihli ve 6526 sayılı Kanun ile köklü bir değişiklik yapılmıştır. Değişiklik ile somut delillere dayalı kuvvetli şüphe şartı, madde metninde sayılı kurumlara başvuru şartı getirilmiş ve katalog suçlar arasından TCK m. 220 çıkartılarak sadece örgüt suçu kapsamında yürütülen soruşturmalarda malvarlığı ve malvarlığı değerlerine el konulması engellenmiştir. Taşınmaz, hak ve alacaklara el koyma tedbiri yönünden bkz: Yenisey ve Nuhoglu, *a.g.e.*, 2021:2021, 429-433; Şahin ve Göktürk, *a.g.e.*, 2021:339-344; Centel ve Zafer, *a.g.e.*, 2021:478-482; Şen ve Eryıldız, *a.g.e.*, 2017:145-170; Ünver ve Hakeri, *a.g.e.*, 2019c:919-925; Gökçen ve diğerleri, *a.g.e.*, 2022:490-492; Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:482-483; Soyaslan, *a.g.e.*, 2020b:304-309; Karakehya, *a.g.e.*, 2022:349-352; Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:194-204; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021c:349-354; Toroslu ve Feyzioğlu, *a.g.e.*, 2021:290-292; Parlar ve Öztürk, *a.g.e.*, 2019a:153-166.

⁷⁴¹ CMK m. 128 düzenlemesine bakıldığında, el koyma tedbiri, yalnızca malvarlığı üzerindeki tasarruf yetkisini kaldırmamakta; aynı zamanda, tasarruf yetkisinin sınırlandırılmasını da kapsamaktadır. Bknz: Taşkın ve Çetintürk, *a.g.m.*, 2009:76.

⁷⁴² MASAK, düzenleyici otoriteler olan Sermaye Piyasası Kurumu ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu gibi ekonomik çıkar amacıyla suç işlenmesinin önlenmesine yönelik gözetim ve denetim fonksiyonu yürütmektedir. Bu görevin etkin bir şekilde yerine getirilmesi, ekonomik çıkar amacıyla suç işlenmesinin önlenmesini ve dolayısıyla ekonomi ve finans sistemindeki istikrarın korunmasını sağlamaktadır. Sayılan kurumlardan özellikle MASAK, yürütülen cezai soruşturmalar açısından adli kolluk görevi ifa etmekte ise de kurumsal birliktelik görevi bulunmamaktadır. Bknz: Özgenç, İ. (2021b). “Şüpheli İşlem Bildiriminin Hukuki Mahiyeti, MASAK'ın Rolü, Suçtan Kaynaklanan Malvarlığı Değerlerini Aklama Suçu Üzerine Hukuki Değerlendirmeler”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25(3), 273-277; Değirmenci, *a.g.e.*, 2007:252-265.

Standartları Kurumu’ndan ilgisine göre rapor alınması gerekmektedir. Değişiklik ile gelen bu hükmün amacının özellikle 17 ve 25 Aralık sürecinde gerçekleştirilen yolsuzluk operasyonlarının etkisiz kılınması olduğu ve bu amacın nispeten gerçekleştirildiği, öğretide ileri sürülmektedir.⁷⁴³ CMK m. 128 açısından el koyma tedbiri konusunda karar verecek merci, ağır ceza mahkemesi olup karar oybirliği ile alınmaktadır.⁷⁴⁴

CMK dışında, 5549 Sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun’un⁷⁴⁵ 17. maddesinde de el koyma tedbirine ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır.⁷⁴⁶ Düzenlemeye göre, kara para aklanması veya terörizmin finansmanı suçlarının işlendiğine dair kuvvetli şüphenin varlığı halinde CMK m. 128 gereğince malvarlığı değerlerine el konulabilmektedir. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, Cumhuriyet savcısı da el koyma kararı verebilmektedir. Fakat hâkim kararı olmaksızın gerçekleştirilen bu el koyma işleminin 24 saat içerisinde görevli hâkim onayına sunulması ve hâkiminde en geç yirmi dört saat içinde onaylanıp onaylanmayacağına karar vermesi gerekmektedir. Hâkim onayı akabinde, CMK m. 128’de belirtilen değere ilişkin rapor üç ay içinde alınmakta ve tekrar hâkim onayına sunulmaktadır. Onaylanmama veya raporun üç ay içinde alınamaması hâlinde ise Cumhuriyet savcılığının kararı hükümsüz kalmaktadır.⁷⁴⁷

Yabancı devlet tarafından gönderilen istem, el koyma tedbirinin uygulanması talebi değil de kendi ülkesinde verilmiş bir el koyma tedbiri kararının infazı olduğunda; söz konusu kararın, AB Hukukunda öngörülen tanıma sistemi Türk Hukuku açısından mevcut olmadığından, Türkiye’nin taraf olduğu sözleşmelerde aksine bir hüküm olmadıkça, doğrudan hüküm ifade etmesi mümkün değildir.

⁷⁴³ Doktrinde, rapor alınması zorunluluğunun taşınmazlara hak ve alacaklara el koymaya ilişkin 128. madde hükümlerinin uygulanabilirliğini, rapor alınmadan savcılık makamının tedbire başvurusu mümkün olmadığından, tamamen ortadan kaldırdığı, söz konusu operasyonlar dışında, uygulamada dikkate alındığına dair bir örnekle karşılaşılmadığı ileri sürülmektedir. Bknz: Özgenç, *a.g.m.*, 2021b:277.

⁷⁴⁴ Dursun, İ. (2015). “Ceza Muhakemesi Hukukunda Taşınmazlara, Hak ve Alacaklara Elkoyma”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 21(2), 535-558.

⁷⁴⁵ İlgili Kanun 11.10.2006 tarihinde kabul edilerek 18.10.2006 tarihli ve 26323 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

⁷⁴⁶ 5549 sayılı Kanun’un 27.12.2020 tarihli ve 7262 sayılı Kanun’un 24’üncü maddesiyle bu madde başlığı “*Elkoyma*” iken metne işlendiği şekilde “*Koruma Tedbirleri*” olarak değiştirilmiştir.

⁷⁴⁷ Anılan kanununa göre yapılacak taleplerde, m. 18 gereği; tüzel kişi ise açık unvanı, tespit edilmesi halinde ticaret sicil numarası, yasal temsilcileri, ortakları, bağlı olduğu vergi dairesi ve vergi numarası, el konulması talep edilen tutar, tespit edilmesi halinde el konulması talep edilen malvarlığına ait bilgiler ve el koyma talebinin gerekçesi bulunmak zorundadır.

Dolayısıyla el koymaya ilişkin bu yöndeki taleplerde, Türk Hukuku'nda yetkili ve görevli olan adli merci tarafından, bir karar verilmesi gerekmektedir.⁷⁴⁸ İlgili adli makamın vereceği kararın yeni karar mı yoksa uyarılama kararı mı olacağı noktasında; 6706 sayılı Kanun ile sadece infazın devir alınmasına ilişkin düzenlemelerde uyarılama kararı verilmesini düzenlediği göz önünde bulundurulduğunda, Kanun'un 1/3 düzenlemesi haricinde, el koyma yönünde söz konusu talepler açısından alınan karar, yeni bir karar niteliği taşıyacaktır.⁷⁴⁹

Örneğin, Türkiye'nin ABD'ye el koyma tedbirinin uygulanması konusunda adli yardım talebi göndermesi halinde; Türkiye Cumhuriyeti İle Amerika Birleşik Devletleri Arasında Ceza Yargılarının Yerine Getirilmesine İlişkin Anlaşma'nın "İstem Üzerine El Koyma" başlıklı 21. maddesi ve Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Yardım Antlaşması'nın "Eşya ve Maddelerin Aranması ve El Koyma" başlıklı 27. maddesi uygulama alanı bulacaktır. Anılan hükümler gereği, el koyma tedbiri ancak talep konusu halin AB hukukunda da el koymayı öngörmesi halinde ve AB hukukuna uygun olarak yerine getirilecektir. Yine tedbirin kaldırılabilmesi için AB hukuku açısından bir değerlendirme yapılması gerekmektedir.

Başka bir örnek olarak Türkiye'nin Almanya'ya el koyma tedbirinin uygulanması konusunda adli yardım talebi göndermesi halinde; 1929 tarihli Türkiye Cumhuriyeti ile Almanya Devleti Arasında Hukuki ve Ticari Mevaddı Adliyeye Mütteallik Münesabatı Mütakabileye Dair Mukavelename'nin 9. Maddesi'nin uygulama alanı kazanması gösterilebilir. Almanya talebi yerine getirirken kendi usul hukukunu uygulayacaktır. Talebe konu malvarlığı değerine ve kapsamına göre uygulama değişecektir. Zira Alman hukuku bakımından genel olarak soruşturma aşamasında suç delili olarak anlam taşıyan nesnelere (*Gegenstand*) emniyet altına

⁷⁴⁸ Şen ve Eryıldız, *a.g.e.*, 2017:121. 6706 sayılı Kanun'un 3. maddesine göre, uygulanacak adli iş birliği türüne ve izlenecek yöntemle Merkezi Makam karar vermekte ve Merkezi Makam, adli makama iletilmesinde sakınca görmediği talepleri, yasal gereğinin takdiri için ilgili makama göndermektedir. Cezai Konularda Adli İş Birliği Rehberine göre, ilgili adli makam, bağımsız bir şekilde, talep konusunda karar vermektedir. Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014a:29-30. Merkezi Makamlar arasındaki işlemler öncesinde; CİKAYAS m. 15 gereği, 6 aşamalı bir süreç bulunmaktaydı. Bu süreçte el koyma kararını veren yargı mercii, bu yargı mercii'nin yer aldığı ülkenin adalet ve dış işleri bakanlığı ile talebi yerine getirecek mercii'nin dış işleri bakanlığı ile adalet bakanlığı ile el koyma kararını uygulayacak yargı merci görev yapmaktaydı. Süreç ile ilgili bkz: Taşkın ve Çetintürk, *a.g.m.*, 2009:86.

⁷⁴⁹ Şayet Türkiye'nin taraf olduğu iki ve çok taraflı sözleşmelerde, bu konuda aksine bir düzenleme bulunuyor ise 2.4.4.2. başlığında açıklandığı üzere, sözleşmelerin öncelikle uygulanması gündeme gelecektir. Aynı yönde bkz: Gençtürk, *a.g.e.*, 2022:153.

alınması, amacıyla el konulması, Alman Ceza Muhakemesi Kanunu (ACMK)'nın 94-100. maddeleri arasında; suç işlenmesi için ya da suçtan elde edilen ve bu sebeple yargılamanın sonunda müsadereye konu olabilecek nesnelerin emniyet altına alınması amacıyla el konulması ise ACMK'nun 111/b-n maddeleri arasında düzenlenmiştir. Madde metnindeki nesnelerden anlaşılması gereken; mal varlığı değerleri, haklar, taşınmazlar ve alacaklar ise de Kanun'da tek bir kavramla ifade edilmiştir. Söz konusu tedbire karar verilebilmesi için ACMK'nun m. 111'e göre delil niteliği taşıyabilecek nesnelere el koymaya (ACMK m. 98) kıyasla, göreceli olarak, özellikle taşınabilir eşya dışındaki nesneler açısından, daha nitelikli bir düzenleme yapıldığı görülmektedir.⁷⁵⁰

El koyma tedbirine Türkiye'nin imzaladığı iki taraflı sözleşmelerde yer verilmektedir.⁷⁵¹ Örneğin, Türkiye'nin Mısır ile akdettiği adli yardımlaşma anlaşmasının 31. maddesinde; tarafların delil teşkil edebilecek, suç neticesinde elde edilmiş olup istenilen şahsın tesliminden önce veya sonra meydana çıkan veya suç neticesinde elde edilen eşya karşılığında kazanılan eşyaları, kendi mevzuatında öngörülen usul çerçevesinde el koyarak teslim edeceğine yer verilerek iade amacıyla el koymaya dair hüküm ihdas edilmiştir. Zira bu yönde, el koymaya dair adli yardım talepleri; eşyaların teslimi, istenilen şahsın ölümü veya kaçması sebebiyle iadenin yapılamaması halinde dahi yerine getirebilmekte ve yardım istenilen devletin veya üçüncü şahısların kazanılmış hakları mevcut olduğu takdirde bu eşyalar, yardım isteyen devlette yürütülen kovuşturmanın sonunda en kısa süre içinde ve masraf istenmeksizin yardım istenilen devlete iade edilmektedir.

Uygulamada en önemli sorunlardan biri, daha önce bahsedildiği üzere yabancı ülkelerden gelen el koyma taleplerinin nasıl yerine getirileceği meselesidir. Şayet

⁷⁵⁰ Madde metinlerinden anlaşılacağı üzere, suç işlenmesi için veya suçtan elde edilmesi nedeniyle yargılama neticesinde müsadereye konu olabileme ihtimalinden dolayı üzerlerinde el koyma tedbirinin icra edilebileceği nesneler tahdidi olarak sayılmamıştır. ACMK m. 111/c'de genel olarak taşınabilir eşyaya, taşınmazlara, hak ve alacaklara, gemi ve hava araçlarına el koymanın nasıl gerçekleştirileceğini düzenlemiştir. Yine el koyma kararı verilebilmesi için belirli bir suç tipinin işlenmesi aranmamaktadır. Ancak m. 443'de tüm malvarlığına veyahut malvarlığının bir kısmına yekûn olarak el koyma kararı verilebilmesi için katalog suç uygulaması öngörülmektedir. Bu şekilde bir el koyma ancak malvarlığı değeri sahibi hakkında, söz konusu suçlar nedeniyle tutuklama kararı verilmiş veya kamu davasına açılmış olmasına karar verilmiş olması halinde mümkündür. Bknz: Yenisey ve diğerleri, *a.g.e.*, 2020:170-182; Dursun, *a.g.m.*, 2015:535-558.

⁷⁵¹ Delil teşkil eden belge ve eşyalara el konulması konusunda, benzer iki taraflı sözleşmelerdeki diğer düzenlemelere; Türkiye ile Tunus arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 35, Türkiye ile Arnavutluk arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m. 25/2 ve 27, Türkiye ile Belarus Cumhuriyeti arasında akdedilen adli yardımlaşma sözleşmesi m.25 ve 27 örnek olarak gösterilebilir.

yabancı devlet tarafından verilmiş bir el koyma kararı var ise bu kararın denetlenmesi ve Türk mahkemelerince yeni bir karar verilmesi gerekmektedir. Yabancı ülkeden gelen el koyma talebine değişik iş numarası verilerek işlemin yapılması karşılıkların önüne geçilebilmesi için en uygun yöntem olarak görülmektedir. Ancak uygulamada, tedbire ilişkin ayrı soruşturma numarası açıldığı veya infazın devri olarak kabul edilip 6706 sayılı Kanun'un 26'ncı maddesinin uygulandığı görülmektedir. Ortada herhangi bir mahkûmiyet kararı bulunmadığından infaz devrini uygulamak isabetli bir yöntem olmadığı gibi talep eden ülkede yürütülmekte olan bir soruşturma var iken Türkiye'nin yeni bir soruşturma başlatması ve işlem yapması da çifte cezalandırılma yasağı açısından sakıncalıdır.⁷⁵²

2013 ve 2018 yılları arasında, yabancı ülkelere Türkiye'ye yaklaşık 66 adet el koyma talebinde bulunulmuştur. Söz konusu taleplerin genellikle Almanya, Hollanda, İngiltere, Fransa ve İsviçre adli makamlarınca iletildiği görülmektedir. Arama ve el koyma talebine konu suçların ise genellikle uyuşturucu madde ticareti, dolandırıcılık ve kara para aklama olduğu anlaşılmaktadır. Yine 2013 ve 2018 yılları arasında, Türkiye'nin yabancı ülke adli makamlarından el koyma tedbirini 5 defa talep ettiği görülmektedir. Türkiye'nin talepleri ise Polonya, Almanya, Moldova ve Uruguay adli makamlarına iletilmiştir.⁷⁵³

3.3.2. Gizli Soruşturma Yöntemleri

Suç ve suçluluk ile mücadelede yeni bir suç türü olarak ortaya çıkan ve uluslararası belgelerde de yer verilen organize ve örgütlü suç kavramları hem ceza muhakemesi açısından klasik tedbirleri destekleyici biçimde yeni gizli soruşturma metodlarının ortaya çıkmasına ortam hazırlamış hem de adli iş birliği özelinde bu yöntemlerin devletler arasında uygulanma ihtiyacını doğurmuştur.⁷⁵⁴ Zira organize

⁷⁵² Yerdelen, a.g.s., 2018:175.

⁷⁵³ Arslan, a.g.s., 2018:161.

⁷⁵⁴ Örgütlü suçun ekonominin globalleşmesi ve bütünleşmesi ile ortaya çıkışı ve yeni muhakeme araçlarına duyulan ihtiyaca ilişkin detaylı bilgi için bkz: Yenisey, F. (2000). "Organize Suçlulukla Mücadelede Özel Ceza Muhakemesi Tedbirleri". *Ankara Barosu Hukuk Kurultayı*, 2, 104-131; Özbek a.g.e., 2003:46-72; Erdem, a.g.e., 2001:212- 214; Akkaş, A.H. (2007). *Suçlulukla Mücadele Yöntemi Olarak Gizli Görevli Kullanılması*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 42-45; Kocasakal, Ü. (2002). "Organize Suçluluğun Tanımı, Özellikleri ve Kapsamı". *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prf. Dr. Kemal Oğuzman'a Armağan, 1, 130-142; Şen, E. ve Yurttaş, Y. (2008). "Gizli Tanık, X Muhabir, Gizli Soruşturmacı, Ajan Provakatör". *Ceza Hukuku Dergisi*, 3(6), 22-24; Sözüer, A. (1995). "Organize Suçluluk Kavramı ve Batı ülkelerinde Bu Suçlulukla Mücadele ile İlgili Gelişmeler". *Hukuk Araştırmalar Dergisi*, 9(1-3), 262-264; Akkaş, a.g.t., 2007:27-28.

suçlulukta; kazanç, güç elde etme ve toplumun içinde nüfuz sağlama amacı ile belirli suçların akılcı, stratejik, planlı ve sistemli olarak birden fazla kişinin bir araya geldiği teşkilatlı bir yapı içinde süreklilik arz edecek şekilde suç işlenmesi söz konusu olmaktadır. Ayrıca örgütün dışı kapalı yapısı, hızla gelişen teknolojik imkanlardan yararlanılarak kıtalararası bağlantı kurulması ve klasik anlamda koruma tedbirleri ile elde edilen delillerin bu tür suçlulukla mücadelede yetersiz kalması; ihlal edilen kamu menfaati ile verilen zararın bireysel suçlara nazaran büyük olmasına sebebiyet vermiştir.⁷⁵⁵

Gizli koruma tedbirleri olarak anılan uzun süreli gözetleme, kolluk tarafından gözetlemeye alma, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi, fiziki takip, iletişimin denetlenmesi yöntemleri; klasik mücadele yöntemlerinin failin yakalanması ve suçluluğun sona erdirilmesi amaçlarına ek olarak bu suçların hazırlık aşamasından itibaren, faillere fark ettirmeden başka suçların işlenmesini önlemeye ve işlenen suçlara ilişkin içeriden izleme ile delil elde edilmesine yoğunlaşmaktadır.⁷⁵⁶

Gizli soruşturmacı görevlendirilmesi ve iletişimin denetlenmesi gibi gizli soruşturma yöntemleri bireyin temel hak ve özgürlüklerine ağır müdahale içerdiğinden; genellikle belirli bir ağırlıktaki ve tahdidi olarak sayılan suçların aydınlatılmasında kullanılmakta fakat tedbirlere ilişkin diğer koşullar ve kapsam her bir ülke yönünden iç hukuktaki düzenlemelerde farklılık göstermektedir.⁷⁵⁷ Uluslararası adli iş birliği açısından, bir devletin diğer devletten bu koruma tedbirlerinin herhangi biri için talepte bulunmasını veya talebin olumlu

⁷⁵⁵ Şahin, C. (1996). “Organize Suçlulukla Mücadele ve Tanığın Korunması”. *Yargı Reformu Dergisi*, 6(2), 690-691; Özbek, a.g.e., 2003:48-49; Sözüer, a.g.m., 1995:256; Erdem, a.g.e., 2001:37-48; Dülger, M.V. (2003). “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Organize Suçla Mücadelede Özel Koruma Tedbirleri”. İçinde: *Yıldızhan Yayla’ya Armağan*. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 275-277. Örgütlü suçun özellikleri ve tanımına ilişkin Türk hukukunda 765 sayılı TCK m.313, 4422 sayılı Kanun’da ve uluslararası alanda Palermo Sözleşmesi’nin 2/a-b maddesinde, Avrupa Organize Suçlarla Mücadele Çalışma Grubunun 1996 tarihli Leipzig Kriterleri’nde ve diğer birçok uluslararası metinde düzenlemeler bulunmaktadır. Bknz: Akkaş, a.g.t., 2007:7-12.

⁷⁵⁶ Gizli koruma tedbirlerinin içeriği hakkında bknz: Brady, N. (2014). “Evidence, Special Investigative Techniques and the Right to A Fair Hearing”. *Academy of European Law, ERA Forum*, 15(1), 37-38; Erdem, a.g.e., 2001:48-119; Geleri ve İleri, a.g.e., 2003:125.

⁷⁵⁷ Gizli soruşturma yöntemleri olarak anılan koruma tedbirlerinin uygulanmasından doğan hak ihlallerini; AİHM AİHS’in 8. maddesinde düzenlenen özel yaşamın ve aile yaşamının korunması hakkı ile irtibatlı olarak değerlendirmektedir. AİHM; gizli koruma tedbirlerine ilişkin Anılan kararlarda gizli koruma tedbirleriyle Sözleşmenin 8. maddesinin sınırlandırılması için iki önemli ölçüt getirildiği görülmektedir. Bu ölçütler ise sınırlamanın hukuka uygun olarak kanunla yapılması ve sınırlamanın ulusal güvenliği, kamu emniyetini, ülkenin ekonomik refahını ve düzenini koruması, suç önlemesi, genel ahlak ve sağlığı koruması ile üçüncü kişileri özgürlükleri ve haklarını koruması gibi bir nedene dayanması gerektirir. Bknz: Dülger, a.g.m., 2003:279-282; Erdem, a.g.e., 2001:156-165.

sonuçlanmasını; her bir ülkede muhakeme hukukuna ilişkin gerekliliklerin farklı olması ve uluslararası ikili ve çok taraflı sözleşmelerde, genellikle buna ilişkin düzenleme bulunmaması güçleştirmekte ve bir çok sorunu da beraberinde getirmektedir.⁷⁵⁸ Gizli soruşturma yöntemlerine dair düzenleme bulunmamasının nedeni olarak ise doktrinde, sözleşmelerin imzalandığı dönemde, bu tür soruşturma yöntemlerinin ceza muhakemesinde kullanılabileceğinin bilinmemesi nedeniyle doğan bir ihtiyacın ve gereksinimin olmaması gösterilmektedir.⁷⁵⁹

İstisnai olarak gizli soruşturma yöntemlerine; SASMUS m.20, BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi m. 50, CİKAYAS Ek 2 nolu Protokol ve ABCİKAYAS’da yer verilmiştir. Birleşmiş Milletler ’in bu hususta yaptığı düzenlemelerde; taraf devletlerin sözleşmede öngörülen suçlara ilişkin iç hukuklarının izin verdiği ölçüde elektronik veya diğer izleme biçimlerini ve gizli operasyonlar gibi özel soruşturma tekniklerini kullanacakları, olanakları dahilinde gerekli önlemleri alacakları ve özel soruşturma tekniklerinin uluslararası iş birliği alanında kullanımı için “*egemen eşitliği ilkesine*” saygı duyularak iki ve çok taraflı anlaşma ve düzenleme yapmaya teşvik edildiği gibi genel ibareler yer almaktadır. Sözleşmelerde, taraflar arasında öngörülen türde bir anlaşma veya düzenleme bulunmuyor ise, gerektiğinde karar alırken yargı yetkisinin ilgili taraf devletlerce kullanılmasına ilişkin mali düzenlemeler ve anlaşmaların göz önünde tutulacağı, her halükârda bu tür gizli soruşturma yöntemlerinin olaya özgü ayrı ayrı karar alınarak uygulanacağı düzenlenmiştir.

Avrupa Konseyince hazırlanan Suçtan Kaynaklanan Gelirlerin Aklanması, Araştırılması, Ele Geçirilmesi ve El Konulmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi m.4/2 ile Terörizmin Finansmanı ve Suçtan Elde Edilen Gelirlerin Aklanması, El Koyulması ve Müsaderesi Hakkında Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nin uluslararası iş birliğine yönelik 15 ila 45. maddeleri de özel soruşturma tedbirlerine ilişkin hüküm içermektedir.⁷⁶⁰ CİKAYAS ve ABCİKAYAS düzenlemelerinde ise

⁷⁵⁸ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:196.

⁷⁵⁹ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:193.

⁷⁶⁰ Anılan sözleşmelerde öngörülen özel soruşturma yöntemlerinin daha çok elektronik ortamda izlenebilecek fonlardan oluşan gelirlerin takibine yönelik getirildiği ve banka havalesi izleme, haberleşmenin takibi ve haberleşmeye el konulması, bilgisayar sistemlerine girilmesi ve özel belgelerin gösterilmesi emirlerini ihtiva etmekte olduğu ileri sürülmektedir. Bknz: Töngür, *a.g.e.*, 2015a:128.

detaylı olarak her bir tedbir için olmasa da bazı tedbirlere dair açıkça usul ve yöneme ilişkin maddelere yer verildiği görülmektedir.

Diğer adli yardımlaşma yöntemlerinden farklı ve uluslararası hukuktaki eğilime benzer olarak genellikle Türkiye'nin imzaladığı iki taraflı adli yardımlaşma sözleşmelerinde de gizli soruşturma yöntemlerine yer vermediği görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye, anılan çok taraflı sözleşmelere imzacı devletler ile adli yardımlaşma kapsamında, gizli soruşturma yöntemleri yürütme isteği içerisinde olduğunda; ilgili sözleşmede öngörülen usuller ile yöntemlerin uygulanması mümkün olacaktır. Gizli soruşturma yöntemlerinden gereken faydanın sağlanabilmesi, suç ve suçlulukla mücadelede amaçlanan hedeflerin gerçekleştirilebilmesi ve teminatlı bir hukuki durumun yaratılabilmesi için diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'nin de 6706 sayılı Kanun'da gerekli ikincil düzenlemeleri yapması gerekmektedir. Zira özellikle uygulayıcılar açısından, ilgili çok taraflı sözleşmenin bulunması ve adli yardımlaşma yürütülecek diğer paydaş devlet veya devletlerin sözleşmenin ilgili maddesine dair çekincelerine uygun olarak talep gönderilmesi; adli iş birliğinden beklenen sürat ve efektif fayda açısından zorluk yaratmaktadır.

Gizli soruşturma yöntemlerine ilişkin var olan sınırlı uluslararası belgede ve ulusal adli iş birliği veya yardımlaşma mevzuatlarında, bu yöntemlerden; gizli soruşturmacı görevlendirilmesi ile iletişimin denetlenmesi tedbirlerine özel önem verildiği ve ayrıca bahsi geçen tedbirlerin usul ve şartlarına ilişkin hükümler düzenlendiği tespit edildiğinden, aşağıda iki ayrı başlık olarak bu yöntemler incelenecektir.

3.3.2.1. Gizli soruşturmacı görevlendirilmesi

Gelişen teknoloji ile kendini geliştiren, her türlü metodu kullanarak suç işleyen faillerin yakalanması ve suçların aydınlatılması; delilden şüpheli veya sanığa gidilmesi her geçen gün zorlaşmaktadır. Gizli soruşturmacı görevlendirilme tedbiri, örgütlü suçların ortaya çıkartılması ve delil elde edilerek sağlıklı bir muhakeme süreci yürütülmesi için başvurulabilecek bir gizli soruşturma yöntemidir.⁷⁶¹

⁷⁶¹ Nuhoglu, A. (2008). "Gizli Soruşturmacı Görevlendirilmesi". İçinde: *Sulhi Dönmezer Armağanı*. . Cilt: 2. Ankara: Türk Ceza Hukuku Derneği ve Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı Yayını, 1057.

Koruma tedbiri olan gizli soruşturmacı görevlendirilmesi; kontrollü teslimat uygulaması veya adli iş birliği sürecinde, adli yardımlaşma kapsamında, ihtiyaç duyulan ilgili yabancı devletten talep edilmektedir. Talebi alan devlet, talebi, genellikle gizli soruşturmacı tedbirine dair ulusal ceza muhakemesi hukukunda yer alan düzenlemeler açısından değerlendirmekte ve ayrıca talebin içeriği hakkında da uygunluk denetimi yapmaktadır.

Devletlerin imzaladığı iki veya çok taraflı sözleşmelerde, adli yardımlaşma kapsamında gizli soruşturmacı görevlendirilmesine ilişkin açık düzenlemelere genellikle yer vermedikleri görülmektedir. Bu durum, akıllara -düzenleme bulunmamasına rağmen- tedbirin uygulanabilmesi mümkün müdür sorusunu getirmektedir. Bu soruya cevap olarak adli iş birliğinin maddi koşullarından olan karşılıklılık ilkesi ile öğretideki CİKAYAS'da adli yardım çerçevesinde gerçekleştirilecek işlemlerin tahdidi olarak sayılmadığı ve ileride meydana gelecek gelişmelere yönelik yeni soruşturma yöntemlerine de başvurulmasını sağlamak adına bunun bilinçli olarak tercih edildiği görüşünden⁷⁶² yola çıkılarak tedbirin uygulanmasının mümkün olduğu söylenebilir. Fakat gizli soruşturmacı görevlendirilmesine ilişkin adli yardım taleplerinin, talepname içeriği de dahil olmak üzere, bağlayıcı düzenlemelere dayanmaması uluslararası hukuk uygulamasında sorunlara neden olabilmektedir. Bu sorunların çözüme kavuşturulması açık düzenlemelere yer verilmesi zorunluluğuna veya en azından yararlılığına işaret edilmesi ile çözümlenebilecektir.

Adli yardımlaşma talebi kapsamında, iş birliği paydaşlarının gizli soruşturmacı görevlendirilmesine dair yürüteceği usul ve işlemlere dair açık ve detaylı hükümler ihtiva eden ilk uluslararası belge; ABCİKAYAS m. 14'tür.⁷⁶³ Söz konusu hükme göre, adli yardımlaşma paydaşı taraflar; ulusal cezai soruşturmalarının gizli veya sahte kimlik ile hareket eden görevliler tarafından yürütülmesinde, birbirlerine yardım etme konusunda anlaşabileceklerdir. Bu yönde yardımlaşma talebi alan

⁷⁶² Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:193.

⁷⁶³ Her ne kadar ABCİKAYAS'ın temelini CİKAYAS'dan aldığı ve bu sözleşmenin ilkelerini uygulama, kolaylaştırma ve modernize etme amacı taşıdığı ABCİKAYAS'ın giriş metninde ifade edilmekte ise de aynı kısımda sözleşmenin CİKAYAS'ta yer almayan bazı adli yardımlaşma hükümlerini de kapsamakta olduğu hatırlatılmıştır. Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:177. CİKAYAS'da yer almayan bazı yeni adli yardımlaşma metotları, sınır ötesi ortak soruşturma ekiplerinin kurulmasında olduğu gibi zaman içerisinde ek protokoller ile bu uluslararası belgeye de eklenmiştir. ABCİKAYAS'ın 14. maddesi için bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:190.

devlet, her bir dava için ayrı ayrı kendi iç hukuk usullerini dikkate alarak yetkili makamları vasıtasıyla talep hakkında karar vermekte ve üye devletler, kendi ulusal hukuklarını gözeterek gizli soruşturma süresi, hazırlanması ile denetlenmesi ve görevlilerin hukuki statüsü de dahil olmak üzere gizli soruşturmanın detaylarına ilişkin düzenlemeleri yapmak üzere iş birliğinde bulunmaktadır.⁷⁶⁴ Üzerinde ayrıca uzlaşya varılması gerekmeyen tek husus, faaliyetlerde egemenlik yetkisinin gereği olarak gizli soruşturmaların yürütüleceği üye devlet veya devletlerin iç hukukuna ve usullerine uygun hareket etme yükümlülüğüdür. Kural olarak ABCİKAYAS tarafı olan tüm üye devletlere, adli yardımlaşma kapsamında, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi hususunda iş birliği yapma yükümlülüğü getirilmiş ise de bu yönde uygulama gerçekleştirmek istemeyen her üyeye, ilgili maddenin kendisi açısından bağlayıcı olmadığına ilişkin beyanda bulunma hakkı tanınmıştır.

Gizli soruşturmacı görevlendirilmesi ile ilgili diğer bir uluslararası düzenleme, Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan, CİKAYAS Ek 2 Nolu Protokol'ün 19. maddesidir. Türkiye'nin söz konusu protokolü kabulü ile birlikte koyduğu çekinceler arasında, bu maddeye ilişkin beyanı bulunmamaktadır.⁷⁶⁵ Dolayısıyla Türkiye gizli soruşturmacı görevlendirmesi hususunda yürüteceği adli yardımlaşma sürecinde, yardımlaşma paydaşı ve CİKAYAS imzacısı diğer devlet veya devletler ile arasında herhangi bir anlaşma bulunmadığında anılan protokol hükümlerine uygun uygulama gerçekleştirecektir.

CİKAYAS Ek 2 Nolu Protokol'ün 19. maddesine göre adli yardımlaşma paydaşı taraflar; bir suçun araştırılmasına dair yürütülen ceza muhakemesi sürecinde, gizli veya yanlış kimlik altındaki polis memurları aracılığıyla birbirlerine yardım etmek hususunda mutabakat sağlayabilmektedir. Madde metninde geçen “*talep edilen taraflar*” ibaresinden, gizli soruşturmacı görevlendirilmesine ilişkin adli yardım talep edilen tarafın birden çok devlet olmasının mümkün olduğu sonucu çıkarılmaktadır.

⁷⁶⁴ Erdem, *a.g.e.*, 2004:302. Mutabakat aşamasında değerlendirilen hususlardan biri toplanan delillerin gizli soruşturmacı faaliyetinin yürütüldüğü devlet ile de paylaşılması hususudur. Örneğin Bulgaristan, yabancı gizli soruşturmacının Bulgar kanunlarına uygun topladığı delilleri Bulgar yetkililer ile paylaşacağı konusunda yazılı taahhütname talebinde bulunmaktadır. Bknz: Töngür, *a.g.e.*, 2015a:161.

⁷⁶⁵ İnternet: Council of Europe. (2022g). By Subject-Matters, Web: <https://www.coe.int/en/web/conventions/by-subject-matters1?module=declarations-bytreaty&numSte=182&codeNature=0> Son Erişim Tarihi: 02.05.2022.

Protokol kapsamında; gizli soruşturmacı görevlendirmesine dair adli yardımlaşma istemi gönderilmeden önce, talep eden devlet, her bir durum için ulusal kanunlarına ve usullerine dayanarak yetkili makamından karar almaktadır. Akabinde, gönderilen yardım talebinin istemde bulunulan devlet veya devletlerce, kendi iç hukuk ve usul kanunlarına göre kabulü ile birlikte; gizli araştırma süresi, detaylı koşullar ile görev alacak personelin hukuki durumları gizli araştırmalar süresince adli yardımlaşma paydaşlarının ulusal kanunlarına ve usullerine dayanılarak ortak kararlaştırılmaktadır. Bu usulde uygulayıcılar tarafından; gizli soruşturmacı görevlendirilmesinde, görünüm itibariyle diğer adli yardımlaşma türlerinden farklı olarak taleplerin ifası bakımından, talep eden devletin de aktif rol oynadığı ifade edilmektedir.⁷⁶⁶

Talep eden devletin bu aktif rolüne rağmen diğer adli yardımlaşma usullerinde de olduğu gibi gizli araştırmalar, araştırmanın yürütüldüğü bölge tarafının ulusal kanunlarına ve usullerine uygun biçimde yürütülmek zorundadır. Türkiye'ye gelen gizli soruşturmacı görevlendirmesine ilişkin adli yardım taleplerinin kabul edilmesi ve ifası sırasında; CMK m. 139⁷⁶⁷, 5549 sayılı Kanun m.17 ve diğer ilgili sair mevzuat uygulama alanı bulmaktadır.⁷⁶⁸

Adli yardımlaşma kapsamında gizli soruşturmacı görevlendirilmesindeki amaç, ilgili kişileri veya örgütü izlemek ile gayri meşru yapı hakkında her türlü araştırmada bulunmak ve delil toplamak olduğundan; gizli soruşturmacı görevlendirmesi aslında iç içe geçmiş tedbirlerden oluşmaktadır. Dolayısıyla yardımlaşma paydaşı devletlerce, talep ve onay süreci sonrasında, görevlendirilen gizli soruşturmacı; taraflarca kararlaştırılmış ve tedbirlerin uhdesinde var olan yetkili mercilerin iznine

⁷⁶⁶ Arslan, a.g.s., 2018:158.

⁷⁶⁷ Yabancı devletten gelen gizli soruşturmacı görevlendirilmesine ilişkin adli yardımlaşma taleplerinin ifası sırasında Türk hukuku uygulanacağından; CMK m. 139' dair açıklamalar için bkz: Yenisey ve Nuhoğlu, a.g.e., 2021:495-501; Özbek, V.Ö. (2014). "Türk Hukuku'nda Gizli Soruşturmacının Ceza Sorumluluğu". *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 2(1-2), 146-150; Köksal, A. (2016). "Gizli Soruşturmacı Görevlendirilmesi". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65(4), 2148-2162; Parlar, A. ve Öztürk, M. (2019b). *Ceza Yargılamasında İletişimin Tespiti, Gizli Soruşturmacı ve Teknik Araçlarla İzleme*. İstanbul: Aristo Yayınevi, 83-94; Şahin ve Göktürk, a.g.e., 2021:371-375; Centel ve Zafer, a.g.e., 2021:521-527; Gökçen ve diğerleri, a.g.e., 2022:534-544; Ünver ve Hakeri, a.g.e., 2019c:1017-1034; Öztürk ve diğerleri, a.g.e., 2021a:537-543; Karakehya, a.g.e., 2022:381-384; Soyaslan, a.g.e., 2020b:288-291; Öztürk ve diğerleri, a.g.e., 2021b:326-342; Özbek ve diğerleri, a.g.e., 2021c:390-414.

⁷⁶⁸ Danıştay 10. Daire tarafından 9.03.2017 tarihli ve 2012/1001 E. 2017/1361 K. Sayılı karar ile iptal edilmeden önce, Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Öngörülen Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi, Gizli Soruşturmacı ve Teknik Araçlarla İzleme Tedbirlerinin Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik de ilgili mevzuat içerisinde yer almaktaydı.

dayalı kararları almak veya ayrıca diğer tedbirler yönünden yetkilendirilmiş olmak şartıyla telefon dinleyebilmekte yahut teknik araçlarla izleme yapabilmektedir.⁷⁶⁹

Dikkat edilmesi gereken önemli hususlardan biri şudur ki Türk mevzuatına göre bir ceza soruşturması kapsamında, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi mümkünken Anglo-Amerikan Hukuku'nda, özellikle ABD hukukunda “*undercover agent*” olarak nitelendirilen yer altı ajanı ve İngiltere’de özel bir düzenleme bulunamamasına rağmen kullanılan kışkırtıcı ajan uygulaması veyahut önleyici nitelikte bir tedbir olarak soruşturmacı görevlendirilmesi mümkün değildir.⁷⁷⁰ Dolayısıyla adli yardımlaşma talebi kapsamında gelen gizli soruşturmacı görevlendirilmesine dair istem içeriğinde yer altı ajanı, kışkırtıcı ajan veyahut önleyici özelliği bulunan bir tedbir niteliğine haiz bir görevlendirme talebi var ise Türk hukukuna göre istemin ifası mümkün olmadığından, adli yardım talebi reddedilecektir.⁷⁷¹

Türk hukuku açısından görevlendirilecek gizli soruşturmacı, kamu görevlisi olmak durumundaysa da polis memuru olmak zorunda değildir. Yabancı devletten gelen adli yardımlaşma talebinde, spesifik olarak polis memuru görevlendirilmesi yönünde bir istem bulunduğu; talep reddedilmemeli, talep eden yabancı devletin Merkezi Makamı ile irtibat kurularak seçilecek soruşturmacı hususunda mutabık

⁷⁶⁹ Gizli soruşturmacının kendiliğinden, yetkili merci izni olmaksızın, koruma tedbirlerine başvurusu mümkün değildir. Zira anılan tedbirlerin koruduğu menfaat, gizli soruşturmacı tedbirinden farklıdır. Bknz: Köksal, *a.g.m.*, 2016:2170. Gizli soruşturmacı, şartların oluşması ve yetkili merciinin kararı bulunması halinde, teknik takibe imkân veren araçları üzerinde taşıyabilmektedir bknz: Centel ve Zafer, *a.g.e.*, 2021:522-523; Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:540; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021c:414. Bu yönde bknz: Y20CD. 2015/15770 E. 2016/121 K.

⁷⁷⁰ Alman hukukunda, Alman CMK m. 110/b’de; ileride ortaya çıkabilecek suçların işlenmesini önlemek amacıyla gizli soruşturmacı kullanılması belirli şartlara bağlanmıştır. Fransa da ise gizli soruşturmacının suç işlemesine yönelik bir ayrıma gidilerek gizli soruşturmacının ilgilileri kışkırtması yasak addedilmiş fakat uyuşturucu karteli içinde uyuşturucu satın alması, bulundurması, ihraç etmesi, taşınması, banka hesabı açması, paravan firmalar kurması caiz kılınmıştır. Bknz: Geleri ve İleri, *a.g.e.*, 2003:184-185. Türkiye açısından gizli soruşturmacı görevlendirilmesi tedbiri, mahiyeti itibarıyla adli nitelikteki bir koruma tedbiri olup yasa koyucunun benzer tedbirlere 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu’nda yer vermesi karşısında, bu tedbiri CMK’da düzenlemiş olması, tedbirin adli niteliğini ön plana çıkardığının da bir göstergesidir.

⁷⁷¹ Benzer bir uygulama İspanya’da da mevcuttur. İspanyol hukukuna göre kamu görevlisi olmayan muhbirin topladığı deliller hukuka uygun kabul edilmemektedir bknz: Töngür, *a.g.e.*, 2015a:161. Gizli soruşturma işlemi yapan polis memuru, güvenilir kişi, bilgi veren, yeraltı ajanı, kışkırtıcı ajan kavramları bazı açılardan gizli soruşturmacı ile benzerlik gösterse de tamamen farklı bir içerikte kavramlardır. Örneğin kışkırtıcı ajan ve yeraltı ajanı, görevlendirmeleri gereği, suç işleyebilmektedirler. Farklar açısından bknz: Erdem, *a.g.e.*, 2001:77-99; Akkaş, *a.g.t.*, 2007:47-55; Özbek, *a.g.m.*, 2014:139-145; Şen ve Yurtaş, *a.g.m.*, 2008:25-26; Nuhoğlu, *a.g.m.*, 2008:1058-1065; Köksal, *a.g.m.*, 2016:2140-2148; Geleri ve İleri, *a.g.e.*, 2003:197-205; Ünver ve Hakeri, *a.g.e.*, 2019c:1019-1022; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021c:393-402; Aydın, *a.g.e.*, 2014:120-121.

kalınması sağlanmalıdır. Kimi ülkelerde sivil muhbirlerin veya sadece polis memurlarının izleme faaliyeti yürütebileceğinin kabul edilmesi, sınır ötesi iş birliğini zorlaştıran bir unsur olarak değerlendirilmektedir.⁷⁷²

Yabancı bir ülke görevlisinin, başka bir ülke içinde gizli soruşturmacı olarak faaliyet göstermesi anlaşma hükümlerine bağlı olsa da bazı yazarlar tarafından, görevlendirmede o ülke hukukundaki gizli soruşturmacı hükümlerinin uygulanmaması, görevlilerin artık güvenilir adam statüsünde sayılmaları gerektiği ileri sürmüştür. Bu görüşe katılmak mümkün değildir. Zira Özbek'in de ifade ettiği üzere, yabancı görevliyi güvenilir adam kurumu içerisinde değerlendirmek; gerçekleştirilen faaliyetin denetim dışına çıkmasına, görevlinin elde ettiği delillerin hukukiliği ve geçerliliğine ya da görevlinin hareketlerinden doğan cezai ve hukuki sorumluluğa ilişkin tespit problemine yol açacaktır. Dolayısıyla örneğin; Türkiye'de görev yapmak üzere, Almanya'nın adli yardım talebi ile görevlendirilen Alman kamu görevlisi, CMK hükümleri çerçevesinde gizli soruşturmacı kabul edilerek CMK m. 139 ve ilgili mevzuat hükümlerine tabi olacaktır.⁷⁷³

CİKAYAS Ek 2 Nolu Protokol'e taraf devletler, gizli soruşturmacı görevlendirmesi ile ilgili adli yardımlaşma süreci yürütürken gizli araştırmanın hazırlanması ile denetiminin yapılması ve gizli veya yanlış kimlik altında hareket eden memurların güvenliği için düzenlemeler yapması hususunda iş birliği yapacaklarını taahhüt etmektedir. Söz konusu taahhüdün yerine getirilmesi; yabancı devlette adli yardımlaşma kapsamında görev yapacak gizli soruşturmacıların güvenliğine ilişkin (örneğin sınır geçişleri ve kimlik bilgilerinin saklanması dahil olmak üzere) adli yardımlaşma paydaşı devletlerin iç hukuklarındaki düzenlemelerin birbirinden farklı korumalar öngörme ihtimalinde özellikle soruşturmanın ve görevlisinin sıhhati açısından önem arz etmektedir.⁷⁷⁴

⁷⁷² Töngür, *a.g.e.*, 2015a:161.

⁷⁷³ Özbek, *a.g.m.*, 2014:149-150.

⁷⁷⁴ Ceza muhakemesinde ispat aracı olarak fonksiyon ifa eden tanıklık kurumunda, kural açıklama yapma yükümlülüğü de olsa örgütün içerisinde, kovuşturma makamları ile iş birliği içerisinde olan gizli soruşturmacının kimliğini açığa çıkması bu kişiden yararlanılamaması ve genellikle bu kişilerin hayatının tehlikeye düşmesi ile sonuçlanmaktadır. Türk hukuku açısından görevlendirilen gizli soruşturmacının kimliğinin gizli tutulması ve gerekli görülmesi halinde tanıklığına CMK m. 58, 211/1-b ve Tanık Koruma Kanun'u uyarınca başvurulacağına ilişkin bkz: Şahin ve Göktürk, *a.g.e.*, 2021:375; Centel ve Zafer, *a.g.e.*, 2021:523,536; Şen ve Yurttaş, *a.g.m.*, 2008:30-34; Köksal, *a.g.m.*, 2016:2165-2170; Gökçen ve diğerleri, *a.g.e.*, 2022:541-543. Ünver ve Hakeri, *a.g.e.*, 2019c:1031. Karakehya, *a.g.e.*,2022:384; Şahin, C. (2002). "Türk Hukukunda Tanık Koruma Hükümlerinin

Gizli soruşturmacı olarak faaliyet gösteren görevlilerin cezai ve hukuki sorumlulukları ABCİKAYAS m. 15 ile 16 ve CİKAYAS Ek 2 Nolu Protokol'ün 21 ile 22. maddesinde düzenlenmiştir. Gizli soruşturmacının cezai ve hukuki sorumluluğu, genellikle tarafların mutabakata vardıkları hususlar arasında yer almakta; adli yardımlaşma talebinin kabulü, tarafların ortak belirledikleri hususların tamamlanması ve ulusal hukuka göre gerekli görevlendirmenin yapılması ile başlamakta ve faaliyet içerisindeki tüm fiilleri kapsamaktadır.

Gizli soruşturmacının cezai sorumluluğu açısından yapılan değerlendirmelerde; taraflarca aksine bir durum kararlaştırılmadıkça, süreç boyunca faaliyeti yürüten tarafın dışındaki diğer yardımlaşma paydaşı devletin yetkilileri tarafından veya onlara karşı işlenen suçlarda, bu kişiler faaliyet tarafının yetkilileri olarak kabul edilmektedir. Örneğin, yabancı bir devletten Türkiye'ye gizli soruşturmacı görevlendirilmesine ilişkin adli yardım talebi geldiğinde, talebin kabulüne müteakiben, Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı devlet personeli; CMK ve ilgili sair mevzuata uygun davranma yükümlülüğü altında olacak, CMK m. 139/5 gereğince görevini yerine getirirken suç işlemesi veya azmettiren olarak işlettirmesi halinde ise hakkında Türk görevlileri için uygulanan işlemler ve soruşturma başlatılacaktır.⁷⁷⁵

Değerlendirilmesi". *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(1-2), 157-163. Karşılaştırmalı hukukta gizli soruşturmacıların tanıklık yönünden korunması için bkz: Değirmenci, O. (2009). "Ceza Muhakemesinde Tehlike İçinde Bulunan Tanığın Korunması". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (83), 79-100. Alman Yüksek Federal Mahkemesi, her ne kadar gizli soruşturmacıların faillele gerçekleştirdiği konuşmalarda kendilerine anlatılan bilgileri topladıklarını ifade etmiş ise de, gizli soruşturmacının nemo tenetur ilkesi gereği kişiye ifade vermeye zorlamayacağını, aksi halin ifade verme hürriyetine müdahale içereceğini değerlendirmiştir. Karar incelemesi için bkz: Engländer, A. (2011). "Gizli Soruşturmanın Sınırı Olarak Nemo Tenetur İlkesi". İçinde: Y. Ünver (Ed.), *Karşılaştırmalı Ceza Hukuku Serisi 11: Ceza Muhakemesi Önlemleri ve Özellikle Gizli Araştırma Önlemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 215-221.

⁷⁷⁵ Gizli soruşturmacının Türk hukukuna göre görevini yerine getirirken suç işlemesi ile ilgili olarak doktrinde, görevin gerektiği suç kavramı ve örgütün işlemekte olduğu suçlardan sorumluluk şeklinde bir ayırım ortaya atılmıştır. Fakat gizli soruşturmacı görevinin gerektirdiği suç kavramının sadece örgüte üye olmak ve sahte kimlik düzenlemek açısından geçerli olduğu kabul edilmeli ve somut olayda bir hukuka uygunluk nedeni veya şahsi cezasızlık sebepleri bulunmaz ise ortam açısından gerekli olsa dahi gizli soruşturmacının işlemiş olduğu suçlardan dolayı sorumlu tutulacağı kabul edilmelidir. TCK m. 279 açısından ise ikili ayırım yapılmasında fayda bulunmaktadır. Şayet gizli soruşturmacı, görevinin doğal gereği olarak örgüt hakkında edindiği bilgileri geciktirmiş ise hukuka uygunluk nedenlerinden yararlandırılmalı; sırf örgüt içindeki bazı kimseleri korumak için elde ettiği delilleri yetkili makamlara ulaştırmamış ise bu suçu işlemiş sayılmalıdır. Görüşler için bkz: Akkaş, a.g.t., 2007:109-113; Erdem, a.g.e.,2001:194-204; Geleri ve İleri, a.g.e., 2003:187-190; Özbek, a.g.m., 2014:150-152; Şen ve Yurttaş, a.g.m., 2008:48-50; Köksal, a.g.m., 2016:2162-2170; Zafer, a.g.e.,2021:588-593; Öztürk ve diğerleri, a.g.e.,2021a:541; Karakehya, a.g.e.,2022:386; Öztürk ve diğerleri, a.g.e., 2021b:337-339; Özbek ve diğerleri, a.g.e., 2021c:405-407.

Gizli soruşturmacının hukuki sorumluluklarına ilişkin ise aksi yönde bir düzenleme olmadığı sürece, soruşturmanın yürütüldüğü ülke sınırları içerisinde neden olunan zararlardan, soruşturmayı yürüten ülkenin hukuku uyarınca, sorumluluk doğmakta ve bu ülke görevlilerinin tabi olduğu hükümler uygulama alanı kazanmaktadır. Fakat burada, cezai sorumluluktan farklı olarak ortaya çıkan zarardan gizli soruşturmacının görevlendirilmesini adli yardım ile talep eden devletin de sorumluluğu bulunduğundan; bu devlet şayet mağdura veya onların yerine hak sahibi olan kişilere, zarar tazminini adli yardım talebini yerine getiren devlet gerçekleştirdi ise ödenen tazminat miktarını geri ödemekle mükellef kabul edilmektedir.

Mukayeseli hukuka bakıldığında pek çok devletin uluslararası adli yardımlaşma kanunlarında; örneğin, Romanya Adli Yardımlaşma Anlaşması m. 168’de ve Adli Yardımlaşmaya İlişkin Fransa Ceza Usul Kanunu m. 694-7 ila 694-9 arasında gizli soruşturmacı görevlendirilmesine yer verdiği görülmektedir.

Adli yardımlaşmaya dayalı gizli soruşturmacı görevlendirilmesini düzenleyen çok taraflı sözleşmeler dışında, Türk hukukunda normatif bir düzenleme henüz mevcut değildir. 6706 sayılı Kanun’un ilk taslak metninin 83 ve 84. maddelerinde ve akabinde tasarının son halinin 13. maddesinde gizli soruşturmacı görevlendirilmesine dair hüküm bulunmaktaydı.⁷⁷⁶ Bu düzenlemeye göre; Türkiye ile yabancı devletin birlikte taraf olduğu milletlerarası anlaşmalarda hüküm bulunması kaydıyla ve bu hükme iki tarafında çekince koymamış olması halinde, Türk adli makamlarının yabancı devletten, egemenlik yetkisi alanında, Türk kamu görevlisini gizli soruşturmacı olarak görevlendirilmesini isteyebileceği, aynı şekilde yabancı devletin de Türkiye’deki yabancı kamu görevlisinin gizli soruşturmacı olarak görevlendirilmesini isteyebileceği ve devletlerin buna izin verebileceği, gizli soruşturma süresi ve detaylı koşulları ile soruşturmacının görev tanımı, çalışma şartları ile hukuki statüsüne ilişkin belirlemelerin yardımlaşma tarafı devletlerin Merkezi Makamları arasında görüşmeler ile yapılacağı düzenlenmiştir. Fakat anılan düzenlemeler, tasarının meclisten geçerek mevzuata kazandırılması aşamasında, kanundan çıkartılmıştır. Uygulamada, bu adli yardımlaşma yöntemi, ilgili çok taraflı sözleşme hükümleri ile yürütülmektedir. Diğer adli yardımlaşma yöntemlerinden farklı olarak, Türkiye’nin imzaladığı iki taraflı adli yardımlaşma sözleşmelerinde

⁷⁷⁶ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014b:79.

gizli soruşturmacı görevlendirilmesine yönelik hükme genellikle yer verilmediği görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye, çok taraflı sözleşmelere imzacı devletler ile gizli soruşturmacı görevlendirilmesi eğiliminde olduğunda ilgili sözleşme kapsamında görevlendirmenin yapılması mümkün olacaktır.

Son olarak adli yardımlaşma kapsamında görevlendirilen gizli soruşturmacının tesadüfi delil elde etmesi halinde, bu delilin kullanılıp kullanılamayacağına veyahut hangi kapsamda kullanılabileceğine açıklık getirmek gerekmektedir. Türk hukuku açısından, bir görüşe göre CMK m.139 kapsamında görevlendirilen soruşturmacının elde ettiği tesadüfi delillerin m. 139/7 kapsamında katalog suçlardan biri ile irtibatlı olması halinde dahi- başka bir soruşturma veya kovuşturmada kullanılması mümkün değildir. Bu deliller ancak CMK m. 138/2 kıyasen ihbar veya yeni bir soruşturma başlatılmasında kullanılabilir. Delil madde metnindeki katalog suçlardan birine ilişkin değil veya delilin örgüt ile irtibatı bulunmuyor ise hiçbir surette kullanılamayacaktır.⁷⁷⁷

Katıldığımız diğer bir görüşe göre ise CMK m. 138 hükmü, tesadüfen elde edilen delillerin kullanımı noktasında temel hak ve özgürlükleri sınırlandıran istisnai bir hüküm olduğundan; gizli soruşturmacı görevlendirilmesi tedbirinin uygulanması esnasında tesadüfen elde edilen deliller açısından, kıyasen uygulanamaz. Zira m. 138 kapsamında yer alan koruma tedbirlerinin niteliği ve görevlilerin pasif durumu, gizli soruşturmacı açısından geçerli değildir. Gizli soruşturmacı faaliyet esnasında aktif olarak görev almaktadır. Bununla birlikte CMK m. 139/6'daki hükmün mefhumu muhalifine göre, gizli soruşturmacının görevlendirildiği suç dışında fakat CMK m. 139/7'de sayılan katalog suçlardan birine ilişkin kişisel nitelikte olmayan bilgi edinmesi durumunda; bunun diğer katalog suç bakımından da kullanılabilmesi mümkündür.⁷⁷⁸

Adli yardımlaşma kapsamında görevlendirilen soruşturmacı için ise durumu bir örnek üzerinden açıklamak yerinde olacaktır. Türkiye'ye gelen adli yardımlaşma

⁷⁷⁷ Gökçen ve diğerleri, *a.g.e.*, 2022:544. Anılan görüşün temelinde iptal edilen yönetmeliğin 30/2. maddesi yatmaktaydı. Madde metninde; katalog suçlardan birinin işlendiği şüphesini uyandırabilecek bir delil elde edilirse bu delilin muhafaza altına alınarak durumdan Cumhuriyet Başsavcılığı'nın haberdar edileceği bulunmaktaydı.

⁷⁷⁸ Şahin ve Göktürk, *a.g.e.*, 2021:375; Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:341-342; Şen ve Yurttaş, *a.g.m.*, 2008:36-37; Nuhoğlu, *a.g.m.*, 2008:1066; Şen, E. (2008). *Türk Hukuku'nda Telefon Dinleme, Gizli Soruşturmacı Görevlendirme ve X Muhabir*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 256; Ünver ve Hakeri, *a.g.e.*, 2019c:1037-1038; Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:542.

istemi ile Almanya’da yürütölmekte olan bir soruşturma ile ilişkili görevlendirilen yabancı görevli A, yürüttüğü faaliyetler kapsamında görevlendirildiğı suç dışında; sadece Türkiye sınırları içerisinde faaliyet gösteren ve dolayısıyla Türkiye’nin kamusal menfaatlerini ve güvenliğini tehlikeye sokan silahlı bir örgütün kişisel nitelikte olmayan bilgilerine dair delillere ulaşır. Bu durumda, A’nın Türkiye ile Almanya arasında gizli soruşturmacı görevlendirilmesine dair belirlediğı usul ve esaslarda düzenleme var ise buna göre hareket etmesi gerekir. Soruşturmacı A, kendi ülkesinin ilgili mercilerine haber verir ise bu yol ile de Almanya’nın yetkili mercii, bilgiye vakıf olduğıunda, Türkiye’ye ihbarda bulunabilecektir. Suç ve suçlulukla etkin mücadele adına ve her ülkenin ulusal mevzuatında yer alan farklı uygulamalar açısından, tesadüfen elde edilen delillere dair adli yardımlaşma paydaşlarının mutabakata vararak soruşturmanın en başında belirleme yapılması yararlı olacaktır.

3.3.2.2. Telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi

Niteliğı gereğı gizlilik arz eden ve haberleşme özgürlüğü başta olmak üzere özel hayatın gizliliğı ve birçok temel hak ve özgürlüğe müdahale sonucu doğuran telekomünikasyon yoluyla iletişimin denetlenmesi, gizli soruşturma yöntemlerinden biri ve koruma tedbiridir.⁷⁷⁹ Telekomünikasyon yoluyla iletişimin denetlenmesi ve dinlenmesi, çoğı devlette hem istihbarı ve suçun önlenmesi amacıyla hem de suçların soruşturulması ve kovuşturulması amacıyla uygulanabilmektedir.⁷⁸⁰ Buna

⁷⁷⁹ Telekomünikasyon yoluyla iletişimin denetlenmesi ve dinlenmesi tedbirinin koruma tedbiri değıl, delile ulaşmak amacıyla uygulanan arama vasıtası olduğı doktrinde ifade edilmekte ise de bu işlemin hem koruma hem de delil elde etme aracı olduğunu kabul etmek yerinde olacaktır. Bknz: Şahin ve Göktürk, *a.g.e.*, 2021:355; Kaymaz, S. (2015). *Ceza Muhakemesinde Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 70. Aksi görüş için bknz: Centel ve Zafer, *a.g.e.*, 2021:503. Söz konusu koruma tedbirinin önleme amacıyla uygulandığında öngörölmez, denetlenemez ve keyfi uygulanmalara yol açtığına dair pek çok AİHM kararı bulunmaktadır. Bu konuda en güncel örneklerden biri; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Büyük Dairesi’nin 25 Mayıs 2021 tarihinde, daha önce istihbarı amaçla toplu dinleme ile kitlesel veri toplama ve izleme programı kullanan İngiltere’yi özel hayatın gizliliğı, ifade hürriyeti hakkı yönünden verilen ihlal kararını onama kararıdır. Kararın orijinal metni için bknz: İnternet: European Court of Human Rights. (2021). Case of Big Brother Watch and Others V. the United Kingdom (Applications nos. 58170/13, 62322/14 and 24960/15), Strasbourg, Web: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-210077%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-210077%22]}) Son Erişim Tarihi: 06.05.2022.

⁷⁸⁰ Örneğın Türk hukuku açısından, önleme ve istihbarı amaçla yapılan iletişimin denetlenmesine dair düzenlemeler; Mülga 4422 sayılı Kanun sonrası 5397 sayılı Kanun ile 2559 sayılı Kanun’un ek 7. maddesi, 2803 sayılı Kanun’un ek 5. maddesi, 2937 sayılı Kanun’un 6. maddesinde, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun m. 59 ve 66 ve 1402 sayılı Sıkı Yönetim Kanun’u gibi özel kanunlarda yer almaktadır. Bknz: Yenisey ve Nuhoğlu, *a.g.e.*,2021:295-301; Kaymaz, *a.g.e.*, 2015:64-70; Öztürk ve diğlerleri, *a.g.e.*,2021b:313-324; Bulduk, S. (2015). *Ceza Muhakemesinde Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Adli ve Önleme Amaçlı Olarak Denetlenmesi*. Ankara:

karşın adli iş birliği alanında, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi tedbirinin önleme amacıyla gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Zira önleme amaçlı iletişimin denetlenmesinde devletin kişi ve toplum güvenliğini, huzurunu sağlama görevi nedeniyle suç öncesi alanda somut tehlikelilik hali oluşmadan önce faaliyet gösterilmektedir. Dolayısıyla henüz suç işlenmediğinden adli bir alan bulunmamakta ve iş birliğinden de söz edilememektedir. Ayrıca adli iş birliği alanının kapsamı hususunda; farklı yönde uygulamalar düzenleyen yabancı adli iş birliği mevzuatları bulunmaktaysa da genel uluslararası kabulün bir ceza muhakemesi sürecine dair yürütülen soruşturma veya kovuşturmada gerçekleştirilen iş ve işlemler olduğu daha önce ifade edilmiştir.

Koruma tedbiri olan telekomünikasyon yoluyla iletişimin denetlenmesi; adli iş birliği sürecinde, adli yardımlaşma kapsamında; ihtiyaç duyulan ilgili yabancı devletten talep edilebilmektedir. Ayrıca adli yardımlaşma metotlarından ortak soruşturma ekiplerinin kurulması ile kontrollü teslimat açısından, iki adli yardım türünde de görevli personelin bazı sınırlar içerisinde iletişimi denetleme yetkisi bulunmaktadır. Talebi alan devlet, tedbirin uygulanma koşullarını, genellikle ulusal ceza muhakemesi kanununda yer alan düzenlemeler ile talebin içeriği arasında uygunluk denetimi yaparak gözden geçirmektedir.

Devletlerin, imzaladığı iki veya çok taraflı sözleşmelerde; adli yardımlaşma kapsamında, iletişimin tespiti ve denetlenmesine ilişkin açık düzenlemelere genellikle yer vermediği görülmektedir. Uluslararası belgeler içerisinde, anlaşmalar dışında, söz konusu tedbire dair örnek, FATF'ın 40 Tavsiye Kararının 31. maddesi gösterilebilir. İlgili hükümde; kara para aklama, buna bağlı öncül suçlar ve terörizmin finansmanı soruşturmaları yürüten yetkili mercilerin soruşturmanın gidişatı açısından gerekli olması halinde; diğer bir devletten haberleşmenin dinlenmesini ve bilgisayar sistemlerine erişimini adli iş birliği standartlarına uygun olarak isteyebileceklerine yer verilmiştir.⁷⁸¹ Diğer adli yardımlaşma yöntemlerinden farklı olarak gizli soruşturmacı görevlendirilmesinde olduğu gibi Türkiye de,

Adalet Yayınevi, 169-221. Mülga 4422 yönünden yapılan değerlendirmeler için bkz: Sözüer, A. (2003). "Organize Suçlulukla İlgili Kovuşturma Yöntemleri (İletişimin Denetlenmesi)". *Legal Hukuk Dergisi*, 1(10), 2495; Erdem, a.g.e., 2001:102-105; Geleri ve İleri, a.g.e., 2003:115-118; Özbek a.g.m., 2002:128. Anılan kanun düzenlemelerinin AİHM kriterleri ile değerlendirilmesi açısından bkz: Altıparmak, K. (2006). "Büyük Biraderin Gözetiminden Çıkış: Telefon İzlenmesinde Devletin Sorumluluğu". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (63), 36-45.

⁷⁸¹ Tavsiye Karar için bkz: FATF, a.g.e., 2020.

imzaladığı iki taraflı adli yardımlaşma sözleşmelerinde, iletişim tespiti ve denetlenmesine yönelik hükümlere genellikle yer vermemektedir.

Adli yardımlaşma talebi kapsamında iletişimin dinlenmesi ve denetlenmesi tedbirine ilişkin usul ve işlemlere dair detaylı ve açık hükümler ihtiva eden istisnai uluslararası belgelerden biri, ABCİKAYAS'ın “*Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Dinlenmesi*” başlıklı 3. Bölümüdür.⁷⁸² Anılan bölümde yer alan 18,19 ve 20. maddelerde öngörülen düzenlemeler; AB hukuku cezai adli iş birliği mevzuatında, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin hukuka uygun biçimde dinlenmesiyle ilgili mevcut ve gelecekteki teknik imkânlardan maksimum fayda ile yararlanılmasını kolaylaştırmak amacıyla oluşturulmuştur. Anılan hükümler; üye devletler arasında yapılan hiçbir ikili veya çok taraflı anlaşmaya engel teşkil etmemekte, kısaca diğer anlaşmaları ilga etmemekte ve onlarla birlikte uygulanma kabiliyetine sahiptir. Aralarında anlaşma olmayan üye devletler bakımından ise uygulanacak dinleme tedbiri için dayanak oluşturmaktadır.

AB üyesi devletler açısından yapılan söz konusu düzenleme ile üç şekilde iletişimin tespit edilebileceği veya denetlenebileceği öngörülmektedir. Sözleşmede yer alan yöntemlerden ilki olan 18. maddede; üye devlette iletişimin dinlenmesinin veya kaydedilmesinin yetkili bir makam tarafından ulusal mevzuatın öngördüğü şartlar altında istenebilmesi halinde, bu talebin başka bir AB üyesi devletten de yerine getirilebilmesini isteme hakkı vermektedir. Bu yönde adli yardımlaşma ihtiyacı ya soruşturma veya kovuşturma süjesi olan iletişimi dinlenecek kişinin fiziken talep eden devlette yahut üçüncü bir devlette bulunmasına rağmen bu devletin şahsı dinlemesi için talep edilen üye devletin teknik desteğine ihtiyaç duyuluyor olmasından ya da iletişimin ancak söz konusu üye devlette dinlenebilme imkânı olmasından kaynaklanmaktadır. Talepte bulunulan üye devlet ise gelen talepten de ki isteme uygun olarak ilgili şahsın kullanımında olan telekomünikasyon araçlarının iletişimini dinleyerek doğrudan talepte bulunan devlete iletebilmekte, dinlemeyi daha sonra iletmek üzere kaydedebilmekte ve öngörülen bazı şartlar altında kendi ulusal

⁷⁸² Doktrinde, bu bölüm uzaktan haberleşmenin sınır ötesi denetimine dair; ulusal düzeyde haberleşme hizmeti sağlayan kuruluşların başka bir AB üye devletin sistemine girmesine olanak sağlama zorunluluğunun getirilmesini ve iletişimi denetlenecek kişinin bir başka üye devlette fiziklen bulunması halinde yeterli teknik alt yapının da bulunması durumunda, hizmeti sunan firmaların katılımının dahi aranmamasını ABCİKAYAS'ın getirdiği en önemli düzenleme olarak değerlendirilmektedir. Bknz: Erdem, *a.g.e.*,2004:302-303.

mevzuatına uygun olarak iletişime dair döküm de çıkarabilmektedir. Telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin dinlenmesi talepleri için 18. maddede, ayrıca talepten önce bir ceza soruşturmasıyla bağlantılı olarak iletişimin dinlenmesi kararı veya emri ile bu belgenin hukuka uygun şekilde verildiğinin teyidi gibi unsurları içermesi gerektiğine yer verilmiştir.⁷⁸³

AB hukuku açısından diğer bir dinleme yöntemi, 19. Madde uyarınca, ülke içinde telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin hizmet sağlayıcılar kullanılarak dinlenmesidir.⁷⁸⁴ Bu yöntemde; üye devletler, bir başka AB üyesi devlette bulunan soruşturma veya kovuşturma süjesi kişinin hukuka uygun dinlenilmesini sağlamak adına, diğer bir üye devletin doğrudan erişim sağlamayan ama kendi ülkesinde bir ağ geçidi aracılığıyla çalışan telekomünikasyon geçidi aracılığıyla çalışan sistemlerini kullanmaktadır. Dinlemeyi talep eden devlet, kendi ülkesinde bulunan görevlendirilmiş bir hizmet/servis sağlayıcı aracılığıyla doğrudan sisteme erişerek hukuka uygun biçimde dinlenme gerçekleştirmektedir. Doğan imkân sayesinde, talep eden üye devletin yetkili makamları ceza muhakemesi süreci için geçerli mevzuatına uygun olarak ve iletişimi tespit edilecek kişinin kendi ülkesinde bulunması şartıyla ilgili şahsı ağ geçidine sahip diğer üye devleti sürece karıştırmadan kendi ülkesindeki görevli hizmet sağlayıcı aracılığıyla dinleyebilmektedir. Fakat talep eden devlette herhangi bir aracı bulunmadığında ise her koşulda 18. maddede düzenlenen tedbirin uygulanması mümkün kılınmıştır.

ABCİKAYAS m.20’de düzenlenen son dinleme yöntemi ise iletişimin dinlenmesine konu öznenin yeri nedeniyle başka bir üye devletin teknik desteği olmaksızın telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin dinlenmesidir. Bu dinleme metodunda; AB üyesi her taraf devlet belirli bir suçun işlenmesi sonrası, ceza muhakemesi sürecinde sorumluların tespiti ve yakalanması, kovuşturma veya hüküm verme amaçları içerisinde başka üye ülkelerce iletişimin tespit edilebilmesi adına

⁷⁸³ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:192.

⁷⁸⁴ Telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin tespiti tedbirinde; hizmet sağlayıcılardan faydalanılmasının nedenlerinden biri, kişinin bulunduğu yere ilişkin yapılacak araştırmalarda mobil telefonun baz istasyonlarını içeren alan içerisinde stand- by aramalar ve sessiz SMS olarak nitelendirilen gönderilerin gönderilmesinde aktif rollerinin bulunmasıdır. Bu şekilde gerçekleştirilen ikamet araştırmalarında kullanılan metotlar ve mehz Alman Ceza Muhakemesi Kanunu’na uyarlık açısından yapılan değerlendirme için bkz: Ruhmannseder, F. (2011). “Mobil İletişim Anında Bulunulan Yerin Araştırılmasının Ceza Muhakemesi Açısından Caizliği”. İçinde: Y. Ünver (Ed.), *Karşılaştırmalı Ceza Hukuku Serisi 11: Ceza Muhakemesi Önlemleri ve Özellikle Gizli Araştırma Önlemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 196-210.

dinleme emri çıkarmaktadır. Akabinde, dinlemeyi yapan üye devletin yetkili makamları tarafından izin verilmesi ve dinleme emrinde belirtilen kişinin telekomünikasyon adresinin teknik desteğe ihtiyaç duyulmadan bildirim yapılan üçüncü bir üye devlette kullanılması halinde, dinlemeyi yapan üye devlet bildirim yapılan devleti haberdar etmektedir. Bu bilgilendirme; dinlemeyi yapan devletin dinleme konusu süjenin ilgili devletin egemenlik alanında olduğunu önceden bilmesi halinde tedbiri uygulamaya başlamadan önce; bu bilgi sonradan öğrenilmiş ise derhal gerçekleştirilmektedir. Bildirim yapılan ülke ise en geç 96 saat içerisinde tedbire ilişkin cevap vermektedir. Dinlemeyi gerçekleştiren devlet bu süre içerisinde dinlemeye devam edebilmektedir.⁷⁸⁵ ABCİKAYAS m. 20/3'te ayrıca dinlemeyi gerçekleştiren üye devlet tarafından yapılacak bilgilendirmede hangi hususların yer alması gerektiğine, bildirim yapılan devletin cevabına ilişkin (hangi cihazların kullanılabileceği veya cevap süresinin ulusal süreçlerin yerine getirilebilmesi için ne kadar uzatılabileceği gibi) açıklamalara yer verilmiştir.⁷⁸⁶

Mukayeseli hukuka bakıldığında, pek çok devletin uluslararası adli yardımlaşma kanunlarında iletişimin denetlenmesi ve tespitine yer verdiği görülmektedir. Örneğin; Almanya Adli Yardımlaşma Yönetmeliği 77/a maddesinde telekomünikasyon trafiğinin denetimine ilişkin adli yardımlaşma taleplerinin bir sözleşme temelinde veya sözleşmeden arı olarak istenmesi halinde, Ceza Muhakemesi Kanunu m. 100/a, 100/b ve 101 hükümlerine göre müsaade edilebileceği düzenlenmiştir.⁷⁸⁷ Ayrıca anılan maddede; iletişimin tespiti veya denetlenmesi tedbirinden elde edilen bilgilerin, adli yardımlaşma konusu olaydan bağımsız başka bir muhakeme adına veya Alman CMK m. 100/a'da yer almayan bir

⁷⁸⁵ ABCİKAYAS m. 23'te kişisel verilerin korunmasına dair düzenlemeler yapılarak anlaşma kapsamında gerçekleştirilen ve adli yardımlaşmalarda aktarılan kişisel verilerin ancak sözleşmenin uygulandığı usuli işlemler ve bu işlemler ile ilgili adli veya idari işlemlerde, kamu güvenliğine yönelik acil ve ciddi tehditleri gidermek amacıyla ve iletişimi kuran üye devletin rızası altında kullanılabileceği düzenlenmiştir. Dolayısıyla AB üyesi devletler arasında gerçekleştirilen iletişimin tespitine dair adli yardımlaşmada iletilen kişisel veriler ancak maddede öngörülen hususlar kapsamında kullanılabilmektedir.

⁷⁸⁶ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:194-195.

⁷⁸⁷ Alman uygulamasında, özellikle ihtiyaç kalmadığında elde edilen verilerin silinmesini ve dinlenen ilgilinin haberdar edilmesini Almanya'nın iş birliği için ön şart veya garanti olarak devletlere ileri sürdüğü ifade edilmektedir. Bu ön koşul sadece telekomünikasyon yolu ile dinlemenin talep edilmesi veya istenmesi durumunda değil, ayrıca Alman ceza soruşturmasında elde edilen verilerin başka bir devletçe talep edilmesi halinde de geçerli kabul edilmektedir. Verilerin silinmesine dair garantinin ABD ve Türkiye dahil pek çok ülke ile iş birliği yürütülmesinde zorluk çıkardığı görüşü için bkz: Schager, G. (2012). "Almanya'da Terörle İlgili Adli Yardımlaşma Örnekleri", İçinde: *Sınırşan Örgütlü Suç ve Terörle Karşılıklı Uluslararası İşbirliği Seminer Serisi 1*. Ankara: Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Yayınları, 122-123.

suçtan dolayı istenmesi halinde belirli koşullar altında verilebileceği ve Avrupa Birliği üye devletler arasında öngörülen ABCİKAYAS'ın ilgili hükümlerinin Almanya açısından uygulanabileceğine yer verilmiştir.⁷⁸⁸ Benzer şekilde Hollanda Adli Yardımlaşma mevzuatının 552ob il 552oc hükümlerinde, aranan kişinin nerede olduğunun tespitini de içerir şekilde; İsviçre Adli Yardımlaşma Federal Kanunu m. 18/a'da; kovuşturulan kişinin bilgilendirilmiş üçüncü bir devletin topraklarında veya talepte bulunulan devlette olmasına rağmen bu devletin teknik yardıma ihtiyaç duyulması ve Romanya topraklarında olması açısından ayırım yapılarak Romanya Adli Yardımlaşma Kanunu m. 171'de, adli iş birliği yönünden telekomünikasyon yoluyla iletişimin tespiti ve denetlenmesi tedbirine yer verilmiştir.

Türk hukuku açısından, 6706 sayılı Kanun'un hazırlık çalışmalarında oluşturulan kanun tasarısının 65 ve 66. maddelerinde; yabancı devletler tarafından Türkiye'den ve Türkiye'nin de yabancı devletlerden bir ceza soruşturması veya kovuşturmasında şüpheli ve sanığın iletişiminin tespiti ve denetlenmesi istemine dair adli iş birliği talebinde bulunulabileceği düzenlenmiştir. Söz konusu adli iş birliği taleplerinin devletlerarası adli yardımlaşma yoluyla iletişimin gerçek zamanlı olarak tespiti, dinlenmesi, kayda alınması ve sinyal bilgilerinin tespiti ile denetlenmesi amacıyla yerine getirilebilmesi öngörülmüştür.⁷⁸⁹

Tasarı'nın 65. maddesi uyarınca; iletişim tespiti ve denetlenmesine ilişkin adli yardım taleplerinin talepname içeriğinde, diğer adli yardımlaşma taleplerinden farklı olarak ve talebin bir koruma tedbiri olmasında da yola çıkılarak talebe konu delilin soruşturma veya kovuşturma için önemi ile buna başka türlü ulaşma imkânının bulunmadığına, talep edilen bilgilerin ancak talep edilen devlet makamlarınca sağlanabileceğine, soruşturma veya kovuşturma çerçevesinde iletişimin tespitine ilişkin mahkeme kararının veya talepte bulunan devlette mahkeme kararının gerekmemesi durumunda talepte bulunan makamın kendi devletinde iletişimin tespiti yapmaya yetkili olduğunun teyidinde, iletişimin tespiti süresine ve talebin yerine getirilebilmesini sağlamak için özellikle ilgili ağ bağlantısı numarası olmak üzere, mümkünse yeterli teknik verilerin sağlanmasına dair hususlar belirtilmelidir. Diğer adli yardımlaşma metotlarında da olduğu gibi ayrıca hakkında tedbir uygulanacak

⁷⁸⁸ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014c:189-190. Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nun ilgili madde metinleri için bkz: Yenisey ve diğerleri, *a.g.e.*, 2020:104-118, 142-143.

⁷⁸⁹ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014b:72.

kişinin kimliğinin tanımlanmasını sağlayacak bilgilere ve talebin uygulamaya konmasını kolaylaştırabilecek mevcut diğer bilgilere de talepten yeri verilmesi gerekmektedir.

Tasarı'nın 66. maddesinde ise iletişimin tespiti ve denetlenmesine ilişkin adli yardım taleplerinin yerine getirilmesi hususunda, yardım talep eden devlete göre bir ayırım yapılmıştır. Anılan düzenlemeye göre Türk adli makamları, yürütmekte oldukları bir soruşturma ve kovuşturmada, CMK m. 135 ve ilgili sair mevzuat uyarınca; iletişim tespiti için gerekli şartların oluştuğu ve koruma tedbirinden elde edilecek delilin ilgili yabancı devletten elde edilmesi gerektiği kanaatine vardığında, hâkim kararı alarak adli yardımlaşma talebi düzenlemeli ve Merkezi Makam aracılığıyla göndermelidir.⁷⁹⁰ Yabancı devletten gelecek bu yöndeki adli iş birliği talepleri açısından ise istemde bulunan devlette yürütülen soruşturma veya kovuşturma kapsamında hakim veya mahkeme kararı bulunsa dahi Cumhuriyet savcısı, adli yardımlaşma talebi hakkında, Türk mahkemelerinden karar alınmasını talep etmek zorundadır. Talep hakkında verilecek kararda ve istem konusu iletişimin tespiti ve denetlemesi tedbirinde, Türk mevzuatında belirtilen şartlar ve usule uyulacaktır. Dolayısıyla yabancı devletten gelen iletişimin tespiti ve denetlenmesine ilişkin adli yardımlaşma talepleri, istemde bulunan devletçe tedbir hakkında bir karar verilmiş dahi olsa Türkiye açısından doğrudan sonuç doğurma kabiliyetine sahip olmayacak ve mutlaka Türk hukukuna göre alınmış bir karara ihtiyaç duyulacaktır. Anılan düzenlemeler, tasarının meclisten geçerek mevzuata kazandırılması aşamasında kanundan çıkartılmıştır.

İki ve çok taraflı adli iş birliğine dair sözleşmelerinde, telekomünikasyon yoluyla iletişimin denetlenmesi tedbirine dair açık hüküm bulunmaması; tedbirin uygulanabilirliği hususunda sorun arz etmektedir. Bu soruna ilişkin dört yönlü çözüm önerisi getirilebilir. İlk olarak birçok iki ve çok taraflı sözleşmelerde, örneğin SASMUS m. 18/1'de⁷⁹¹ ve Rusya ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma

⁷⁹⁰ Adli yardımlaşma talebinin yabancı devlete gönderimi hususunda, Merkezi Makam dışındaki diğer yolların kullanımına ilişkin yapılan açıklamalar iletişim tespitine ilişkin gönderilecek adli yardım talepleri açısından da geçerlidir.

⁷⁹¹ Anılan madde hükmü şu şekildedir “*Taraf Devletler; 3. maddede öngörüldüğü üzere, bu Sözleşmede yer alan suçlara ilişkin soruşturmalarda, kovuşturmalarda ve yargı işlemlerinde birbirlerine en geniş ölçüde karşılıklı adli yardımı sağlayacaklar ve talepte bulunan Taraf Devletin, 3. Maddenin 1 (a) veya (b) fıkrasında belirtilen suçlar, bu suçların mağdurları, gelirleri, tanıkları, araçları veya delillerinin, talepte bulunulan Taraf Devlette olması ve suça örgütlü bir suç grubunun*

anlaşması m. 7/11'de⁷⁹²; adli iş birliği paydaşlarına, sözleşme kapsamında yer alan suçlara ilişkin yürütülen muhakeme sürecinin temelini oluşturan delillerin elde edilmesi açısından, talep edilen tarafın mevzuatının elverdiği ölçüde amaç ile uyumlu olarak her türlü ve en geniş ölçüde yardımda bulunmaları konusunda yükümlülük getirilmiştir. Her somut olay bakımından ilgili sözleşme maddesinin öngördüğü bu yükümlülük kapsamına; amaçsal yorum faaliyetiyle bakıldığında, sözleşmede ismen zikredilmeyen iletişimin tespiti gibi koruma tedbirlerinin de dahil olduğu konusunda şüphe bulunmamaktadır. Dolayısıyla gerçekleştirilecek adli yardımlaşma konusu iş, işlem ve koruma tedbirinin ilgili sözleşmedeki yardım yükümlülüğü maddesi dayanak olarak gösterilerek uygulanmasında bir sakınca bulunmamaktadır.

İkinci çözüm önerisi, iletişimin tespiti ve denetlenmesi tedbirinin, uluslararası adli iş birliği hukukunun maddi koşulları arasında zikredilen ve tarihsel akış içerisinde en temel uygulama ilkesi olan, mütekabiliyet esaslarına göre yürütülmesidir. Adli iş birliği, paydaş devletler arasında yürütülecek iş birliği türüne yönelik bir sözleşme bulunmadığında veya sözleşme bulunmasına rağmen sözleşmede boşluk bulunması halinde karşılıklılık esasına dayanmaktadır. Bu kapsamda, adli yardımlaşma vasıtasıyla devletler arasında yürütülecek iletişimin tespiti ve denetlenmesi tedbirine dair istemin iletildiği devlet, talep eden devletten gelecekte aynı ölçüde ve şartlarda iş birliği süreci yürütülmesi gerektiğinde bu iş birliğini yürütmeyi taahhüt etmesini talep ederek istemi yerine getirebilmektedir. Bu taahhüt beyanı ise mütekabiliyet koşuluna vücut verecektir.

Üçüncü çözüm önerisi, telekomünikasyon yoluyla iletişimin denetlenmesi tedbirinin iki ve çok taraflı sözleşmelerde yer alan geçici önlemler başlığı altındaki hükümler⁷⁹³ ile 6706 sayılı Kanun'un 7/1-a ve 8/1-c maddeleri dikkate alınarak

karışması dahil, mahiyetleri itibarıyla sınıraşan suçlar olduklarından şüphelenmek için makul nedenler görmesi halinde, birbirlerine karşılıklılık esasına göre aynı şekilde yardım edeceklerdir." Benzer düzenlemeler; Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme m. 12/1, Uyuşturucu ve Psicotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi m. 7/1- 3 ve Strazburg Sözleşmesi m. 7/1'de bulunmaktadır.

⁷⁹² Anılan madde hükmü şu şekildedir; "cezaî işlerde karşılıklı adli yardım aşağıdaki unsurları içermektedir; iş bu anlaşmanın amaçlarıyla ve talep tarafın kanunlarıyla uyumlu diğer adli yardımlaşma biçimlerini". Benzer düzenlemeler; Türkiye ile Brezilya arasında akdedilen adli yardımlaşma anlaşması m. 1/2-h, Ürdün ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma anlaşması m. 18/1-c'de ve Belarus ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma anlaşması m. 25'de bulunmaktadır.

⁷⁹³ Geçici önlemler başlığına yer veren uluslararası belgelere; CİKAYAS Ek 2 nolu Protokol m. 24, Türkiye ile Brezilya arasında akdedilen adli yardımlaşma anlaşması m. 3, Türkiye ile Bosna Hersek

uygulanmasıdır. Anılan düzenlemelerde, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde adli yardımlaşma talebinden önce delillerin korunması amacıyla geçici tedbirlerin alınabileceği ifade edilmektedir. Fakat bu çözüm önerisinin uygulanabilmesi, geçici önlemlerin belirli zaman sınırlaması içinde ve kısmen uygulanma özellikleri bulunması nedeniyle diğer önerilere göre daha dar kapsamda kalacaktır.

Bahsi geçen üç çözüm önerisinin uygulanması halinde de, telekomünikasyon yoluyla iletişimin denetlenmesi tedbirine dair adli iş birliği talepleri, istemi yerine getirecek olan devletin ulusal kanunları ve usul hukukuna göre ifa edilecektir. Dolayısıyla yabancı devletten gelen bu yönde adli yardımlaşma taleplerinde, CMK m. 135 ve ilgili sair mevzuata⁷⁹⁴; Türkiye'nin bu yönde gönderdiği adli yardımlaşma taleplerinde ise iş birliği paydaşı devletin ulusal kanunlarına göre adli yardımlaşma talebi yerine getirilecektir. Örneğin; Türkiye'nin yerine getireceği adli yardım talepleri açısından, tasarıda öngörüldüğü üzere, koruma tedbirinin uygulanmasına dair karar alınması gerekecek ve iletişimin dinlenmesi, kayda alınması ve sinyal bilgilerinin değerlendirilmesi yönünden katalog suçun varlığı aranacaktır. Gönderilen adli yardım talebine konu suçun CMK m. 135/8'de yer katalog suçlardan biri olmaması durumunda, iletişimin tespiti dışındaki adli yardımlaşma talebinin reddedilmesi gerekecektir.⁷⁹⁵

Dördüncü ve uygulama birliği açısından en elverişli çözüm önerisi ise, gizli soruşturma yöntemi olan iletişimin dinlenmesi ve denetlenmesi tedbirinin adli yardımlaşma kapsamında uygulanmasına dair usul ve esasların, birçok temel hak ve özgürlüğe müdahale niteliği de göz önünde bulundurulduğunda, iki ve çok taraflı sözleşmeler ile ulusal mevzuatta düzenlenmesidir. Zira AİHS m. 8 ile haberleşme

arasında akdedilen adli yardımlaşma anlaşması m. 2/6 ve Strazburg Sözleşmesi m. 11 ve 12 örnek gösterilebilir.

⁷⁹⁴ Adli amaçlı iletişimin tespiti, dinlenmesi ve denetlenmesine dair Türk Hukukunda 10.11.2005 tarihli ve 25989 sayılı Resmî Gazete' de yayımlanan Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Tespiti, Dinlenmesi, Sinyal Bilgilerinin Değerlendirilmesi ve Kayda Alınmasına Dair Usul ve Esaslar ile Telekomünikasyon İletişim Başkanlığının Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Yönetmelik bulunmaktadır.

⁷⁹⁵ Telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesinde; dinleme, kayda alma ve sinyal bilgilerinin değerlendirilmesi açısından mevzuatta katalog suç uygulaması öngörülmüştür. İletişimin tespiti yönünden ise katalog suç düzenlemesi bulunmamaktadır. Yabancı devletten gelen adli iş birliği taleplerinin uygulanması açısından CMK m. 135'e dair açıklamalar için bkz: Yenisey ve Nuhoglu, *a.g.e.*, 2021:463-495; Şahin ve Göktürk, *a.g.e.*, 2021:355-369; Centel ve Zafer, *a.g.e.*, 2021:502-518; Gökçen ve diğerleri, *a.g.e.*, 2022:506-521; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021c:368-390; Şen, *a.g.e.*, 2008:36-113; Parlar ve Öztürk, *a.g.e.*, 2019b:17-72; Bulduk, *a.g.e.*, 2015:222-274; Ünver ve Hakeri, *a.g.e.*, 2019c:948-1016; Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:512-537; Karakehya, *a.g.e.*, 2022:365-381; Soyaslan, *a.g.e.*, 2020b:281-288; Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:275-313.

kapsamına giren her türlü yazışmalı ve sözlü gönderilerin içine, telefon, mektup ve diğer tüm haberleşme araçlarıyla gerçekleştirilen muhaberatın dokunulmazlığının kanunlarla korunması gerektiği üye devletlere ait bir yükümlülük olarak öngörülmüştür.⁷⁹⁶ Hukuk devleti; insan haklarının saygılı ve dürüst işlemler ile gerçekleştirilmesi, adaletin sağlanması ve hukuki güvenliğin temin edilmesi biçiminde üç sütun üzerine kuruludur.⁷⁹⁷ Güncel ulusal mevzuatın adli yardımlaşma kapsamında gerçekleştirilen iletişimin denetlenmesi tedbirinin kötüye kullanılmasını önlemeye elverişli güvenceleri ve tedbirin usulüne ilişkin sınırları düzenlenmemesi, bu üç sütuna zarar gelmesi tehdidini barındırmaktadır.⁷⁹⁸ Anayasa m. 13, 20/2-3 ve 22/3⁷⁹⁹ gereği; farklı uygulamaların önüne geçilebilmesi açısından yeknesak düzenlemelerin varlığı, bu koruma tedbirinin adli iş birliği alanında uygulanması ile elde edilen delilin hukuka uygunluğuna ve sağlıklı bir ceza muhakemesi süreci yürütülmesi ile hukuki güvenlik içerisinde adalete erişime hizmet edecektir.

3.4. Kovuşturma Evresinde Adli İş Birliği

Ceza muhakemesi evrelerinden olan kovuşturmada, devletler; yargılama aşamasına geçerek muhakeme sürecine ilişkin örneğin, adli sicil ve sosyal araştırma

⁷⁹⁶ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2004:405. AİHM, Klass ve Diğerleri v. Almanya (para 45-56), Malone v. Birleşik Krallık (para. 64-81), Açoğlu v. Türkiye (para. 35-45), Huving v. Fransa (para 33-34) ve Kennedy v. Birleşik Krallık (para.151) kararları ile Sözleşmenin 8. maddesi ile ilgili belirli kriterleri inceleyerek içtihat oluşturmuştur. Bu kriterler; somut olayda AİHS m.8 kapsamında giren müdahalelerde, müdahalenin taraf devletin yasal düzenlemelerine uygunluğu, meşru bir amaca dayanması, demokratik toplumda gerekli olması yanında kişi hak ve özgürlüklerine müdahalenin güvencesi sıfatıyla müdahale içeren hukuk normunda yer alan kurala uygun davranılıp davranılmadığı ve müdahalenin hukukilik denetimine açık olup olmadığıdır. Devletin iletişimin denetlenmesine imkân tanıyan sistemleri kabul etmesi halinde bunların kötüye kullanılmasını önlemeye elverişli güvenceleri mevzuatında düzenlenmesi de bu kapsamda ele alınmaktadır. Bknz: Şen, *a.g.e.*, 2008:31-36; Bulduk, *a.g.e.*, 2015:62-68; Sözüer A. (1997). “Türkiye’de ve Karşılaştırmalı Hukukta Telefon, Teleks, Faks ve Benzeri Araçlarla Yapılan Özel Haberleşmenin Bir Ceza Yargılaması Önlemi Olarak Denetlenmesi”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 71(3), 74-76.

⁷⁹⁷ Anayasa kapsamında iletişimin denetlenmesi tedbirinin bağlantılı olduğu ilkeler yönünden bknz: Bulduk, *a.g.e.*, 2015:21-40; Erdem, *a.g.e.*, 2001:222-223.

⁷⁹⁸ Bahsi geçen tehlikenin belirlilik ve normun açıklığı ilkesi ile de irtibatı vardır. Bu ilke, bireyin temel hak ve özgürlüklerine yönelik müdahalenin kapsam ve koşullarının açıkça ve bütün bireyler için teşhis edilebilir biçimde ortaya koyan anayasaya uygun yasal düzenlemeleri gerekli kılmaktadır. Ancak bu yönde bir hukuki dayanak, anılan ilkeye uygunluk gösterecektir. Bknz: Erdem, *a.g.e.*, 2001:227.

⁷⁹⁹ Anayasa m. 22 ile herkesin haberleşme hürriyetine sahip olduğu belirtilmiş ise de iletişimin denetlenmesi bakımından yapılacak sınırlamalar yabancılar açısından Anayasa’nın 16. maddesinde yer alan “temel hak ve hürriyetle, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir” hükmü uygulama alanı bulacaktır. Anayasa düzenlemeleri gereği temel hak ve özgürlüklere müdahale niteliği taşıyan ve suçların aydınlatılması yükümlülüğü altında olan devletin bu koruma tedbirine dair usul ve esasları kanunla düzenlenmesi gerekmektedir. Bknz: Geleri ve İleri, *a.g.e.*, 2003:254-258; Sözüer *a.g.m.*, 1997:72-73.

raporu gibi belgeleri dosya içerisine kazandırmakta, duruşmada hazır bulunacakları çağırmakta ve ceza muhakemesi sjelerini dinlemekte, gerektiğinde eksik kalan delilleri ikame etmek adına iş veya işlemler yürütmekte ve kural olarak soruşturma aşamasında elde edilen delillerin değerlendirmesini yaparak hükme ulaşmaktadır. Muhakeme sonucunda verilen ve kesinleşen mahkeme kararlarının yabancı devletler tarafından tanınması ve infazın başka bir ülkede gerçekleştirilmesi ise bir adli iş birliği türü olan infazın devrine karşılık gelmektedir.⁸⁰⁰ Bu tez kapsamında, adli yardımlaşma metodu ile gerçekleştirilen usuller inceleme konusu yapıldığından, kovuşturma evresinde adli iş birliği başlığında; adli sicil bilgilerinin karşılıklı olarak gönderilmesi, mahkeme kararları ve usule ilişkin işlemlerin tebliği ile yabancı ülkeden elde edilen delillerin değerlendirilmesi incelenecek olup diğer iş birliği yöntemlerine yeri geldikçe değinilecektir.

3.4.1. Adli Sicil Bilgilerinin Karşılıklı Olarak Gönderilmesi

Adli sicil bilgileri, gerek ulusal hukuklarda yürümekte olan ceza muhakemesi sürecinin sonunda verilecek hüküm kapsamında, uluslararası tekerrürün kabul edildiği durumlarda ve erteleme müessesesi açısından⁸⁰¹ gerekse de ilgilinin oturma izni, ehliyet, vatandaşlık değıştirme ve özellikle devlet kademelerinde görev almasına ilişkin atama süreçleri gibi başvurularında dikkate alındığından; uluslararası toplumda, bilgi teatisini sağlamak adına ikili ve çok taraflı adli iş birliği veyahut yardımlaşma sözleşmelerine bu yönde hüküm koymak ve uluslararası adli sicil sistemi kurulması adına müzakereler yürütmek gibi birçok ortak adım atılmıştır.

Uluslararası suç ve suçlulukla mücadelede adalet ihtiyacının karşılanması adına, uluslararası bir adli sicilin kurulması teorik alanda düşünülmüştür. Adli bilgi teatisinin bir kuruma bağı tutulması konusundaki ilk çalışmalar; 1904 yılında Paris'te toplanan bir konferansta, kadın ticareti konusundaki bilgilerin toplanması

⁸⁰⁰ Yabancı devlet mahkemeleri tarafından verilen mahkûmiyet kararlarının infazının Türkiye'ye, Türk mahkemeleri tarafından verilen mahkûmiyet kararlarının infazının da yabancı devlete devrine ilişkin koşullar, 1977 tarihli Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesi'nden temelini almaktadır. Detaylı bilgi için bkz: Dönmezer ve Erman, *a.g.e.*, 2021:185-225; Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:111-112; Kontacı, *a.g.s.*, 2018:203-205; Soyaslan, *a.g.e.*, 2020b:186; Yenisey, *a.g.e.*, 1988:77; Ulutaş ve Atabey, *a.g.e.*, 2011c:1-4; Kunter, *a.g.m.*, 79-85; Özenç, İ. (2002). "Non bis in idem" Kuralının Milletlerarası Değeri ve TCK.nun 10/A Maddesi Hükmüne İlişkin Değeri". *Yargıtay Dergisi*, 28(3), 323; Gürol, *a.g.m.*, 2010:1702-1705; Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:272-284.

⁸⁰¹ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:190. Yabancı mahkeme tarafından verilen hükümün tecil ve tekerrüre esas teşkil edebileceğine dair bkz: Yenisey, *a.g.e.*, 1988:256-273.

hususunda başlamış ve akabinde, 1914 yılında, Monoca’da toplanan Milletlerarası Adli Polis Kongresi ile 1923’te, Viyana Polis Kongresi’nde, para taklidi konusunda benzer dileklerde bulunulmuştur. Milletler Cemiyeti Mali Komisyonu tarafından, 1937 Paris Kongresi’nde de uluslararası bir büro temennisi dile getirilmiştir.⁸⁰² Bu hususta çalışmalara ilişkin bir başka örnek ise 2000 tarihinde, Avrupa Birliği Konseyi tarafından hazırlanan “*Ceza İşlerinde Yargılamayı Sona Erdiren Kararların Karşılıklı Tanınmasına İlişkin Tedbirler Programı*” gösterilebilir. Anılan program 24 maddelik tedbir seçenekleri içermekte olup muhakeme sürecinde adli sicil kayıtlarına dair bilgi edinilmesinden, cezalar, erteleme nedeniyle öngörülen yükümlülükler ve seyahat yasaklarına dair verilerin tutulması için ortak veri bankası oluşturulmasına kadar pek çok hususu içermektedir.⁸⁰³

Uluslararası adli sicilin kurulmasında; devletlerin adli sicil kayıtlarına ilişkin belgelerin tutulmasında izledikleri yöntemlerin farklı olması, uluslararası suçlu tanımının ortaklaştırılması, belgelerin büyük bir hız ve düzen ile kurulacak uluslararası merkeze gönderilmesi gerekliliği gibi zorluluklar bulunmaktadır. Oysa ortak bir adli sicil kurulması, her şeyden önce, adli sicil kayıtlarının tutulması yönünde ortak bir yöntemi gerekli kılmaktadır. Bu nedenlerle ortak ve uluslararası bir adli sicil kurulması yerine, uluslararası hukuk kuraları ile yaptırıma bağlanarak adli sicil geçmişlerinin uluslararası alanda karşılıklı olarak değişimi yoluna gidilmiştir.

Uluslararası adli sicil sistemi yönünden tek istisna, Avrupa Adli Sicil Bilgi Sisteminin Kurulmasına İlişkin 2009/316/JHA sayılı Konsey Kararı ile kurulan Avrupa Adli Sicil Bilgi Sistemi (ECRIS)’dir.⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ Böyle bir bilgi sisteminin

⁸⁰² Uluslararası adli sicil kurulmasına yönelik ileri sürülen düşünceler için bkz: Dönmezer ve Erman, *a.g.e.*, 2021:69-70; Gözübüyük, *a.g.e.*, 1959:88-89.

⁸⁰³ Erdem, *a.g.e.*, 2004:280; Yakut, *a.g.e.*, 2010:54-55.

⁸⁰⁴ ECRIS sistemi öncesi, AB hukukunda; 2005/876/JHA sayılı Karar ile Adli Sicillerden Alınan Bilgilerin Üye Devletler Arasındaki Alışverişinin Düzenlenmesine ve İçeriğine İlişkin 26 Şubat 2009 Tarihli ve 2009/315/JHA Sayılı Konsey Çerçeve Kararı ile C-25/15- Balogh ABAD Kararı bulunmaktadır. Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:71-72, 76.

⁸⁰⁵ Uluslararası adli sicil sistemi olmamakla birlikte; EUROPOL Konsey Kararı’nın 10 ila 16. maddeleri arasındaki hükümler ile EUROPOL Tüzüğü’nde yer verilen EIS adıyla anılan bir bilgi sistemi de bulunmaktadır. EIS, sadece belirli bir kişi ya da ilgilenilen başka bir nesne hakkındaki bilgilerin ulusal yetkilerin ötesinde kullanılabilir olup olmadığını doğrulamak için kullanılmamakta; aynı zamanda şüphelilerle ilgili bilgiler arasındaki bağlantıların ve diğer bağların tespit edilmesine imkân tanıyan çapraz kontrol amaçlarıyla veri işlenmesine yönelik de kullanılabilir. Bknz: İnternet: EUROPOL. (2021b). Europol Information System (EIS), Web:

kurulmasının gerekçesini; AB hukukuna göre, hâkimlerin sanığın sadece yargılama yapılan üye devletteki sabıka durumunu değil, diğer AB üyesi ülkelerdeki geçmiş mahkûmiyetlerini de dikkate almasının zorunluluk teşkil etmesi ile terör suçları ve ağır suçlar oluşturmaktadır. Sisteme ilk olarak Avrupa Konseyi'nin 25-26 Mart 2004 tarihli Terörle Mücadele Beyannamesi'nde öncelik verilmiştir. Kuruluşu 2009/315/JHA sayılı Çerçeve Karar'ın 11 inci maddesi ile düzenlenen ECRIS, 2009/316/JHA sayılı Konsey Kararı uyarınca, Nisan 2012'de kurularak faaliyete başlamıştır.⁸⁰⁶

ECRIS'in işleyişi kapsamında, adli sicil verileri ulusal düzeyde tutulmakta olup üye devletlerin diğer bir üye devlette adli sicil kayıtlarının tutulduğu sisteme doğrudan erişimleri söz konusu değildir. Ayrıca, ECRIS'ten, ceza davaları yanında; ilgililerin iş başvurusu, oturma izni, ehliyet, vatandaşlık değiştirme gibi başvurularında da faydalanılmakta ve bir defada birden fazla ülkeden sabıka kaydı istemek mümkün olmaktadır. Böylece, her bir üye devlete ayrı ayrı başvurmak yerine; ECRIS sistemi, kendisine başvuru yapan ülke ve sabıka kaydı talep edilen kişi adına, diğer üye ülkelere gerekli başvuruyu yapmaktadır.

ECRIS, AB üye devleti vatandaşlarının sabıka kayıtlarına ilişkin olarak etkili bir şekilde işlemektedir. Ancak AB çapında, üçüncü bir devlet vatandaşlarının sabıka kayıtlarının aktarılmasına yönelik bir sistemin bulunmaması, mevcut uygulamanın bu statüdeki kişiler için tüm üye devletlerden ayrı ayrı bilgi talebini gerektirmesi, organize suçlar ve terörizmle mücadelede mahkûmiyet kararlarının ilgili bilgi değişiminde büyük önem taşıması nedenleriyle ECRIS'in üçüncü devlet vatandaşlarını da kapsamı için 2009/315 sayılı Çerçeve Karar'da değişikliğe gidilmiştir. 17 Nisan 2019 tarihinde, 2019/884 sayılı Direktif ile ilgili değişiklik yapılmış ve ECRIS'i tamamlamak üzere, AB üye devletlerinde sabıka kaydı bulunan üçüncü bir devletin vatandaşlarına ait kayıtların tutulması, 17 Nisan 2019'da 2019/816 sayılı Tüzük'te kabul edilmiştir. ECRIS-TCN ismi ile anılan bu sistemde;

<https://www.europol.europa.eu/operations-services-and-innovation/services-support/information-exchange/europol-information-system> Son Erişim Tarihi: 04.04.2022.

⁸⁰⁶ Bu konuda geniş bilgi için bkz. İnternet: European Criminal Records Information System (ECRIS). (2022). Web: https://ec.europa.eu/info/law/cross-border-cases/judicial-cooperation/tools-judicial-cooperation/european-criminal-records-information-system-ecris_en Son Erişim Tarihi: 04.04.2022; İnternet: Council Framework Decision 2008/675/JHA of 24 July 2008 on Taking Account of Convictions in the Member States of the European Union in the Course of New Criminal Proceedings. (2008). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008F0675> Son Erişim Tarihi: 04.04.2022.

üçüncü bir devletin vatandaşlarına ait kayıtların yanı sıra, çifte vatandaşlığı bulunan kişilerin, kendilerini tek bir ülkenin vatandaşı gibi tanıtabilmesi, bu kişilerin sabıka kayıtlarının AB üye devleti vatandaşı olarak veya üçüncü bir devletin vatandaşı olarak tutulabilmesi için de gerekli düzenlemeler yapılmıştır.⁸⁰⁷

Günümüzde adli bilgi teatisi, Avrupa Birliği'nde öngörülen ikili sistem dışında, iki ve çok taraflı sözleşmeler ve fiili temas yoluyla yerine getirildiğinden; örgütlenmemiş bir görünüm sergilemektedir. Cezai konularda uluslararası adli yardımlaşma kapsamında, adli sicil bilgilerinin gönderilmesine dair genel düzenleme; Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardımlaşmaya Dair Avrupa Sözleşmesi'nin 13. maddesinde; sözleşmeye taraf devletlerin adli makamlarının cezai konularda gereken adli sicil kayıtlarına ve buna ilişkin bilgilere ihtiyaç duyması halinde, diğer taraf devletten iç hukukunda uygulanan kuralları işleterek bu bilgileri göndermesini talep edebileceği ifadesiyle düzenlenmiştir.⁸⁰⁸ İlgili maddenin 2. fıkrasında, cezai meseleler dışındaki yabancı yargısal otoritelerin (örneğin hukuk veya idari otoritelerin) de adli sicil bilgisini talep edebileceğine yer verilmiştir. Bu adli yardımlaşmanın sınırı, kendi makamlarının benzeri hallerde sağlayabilecekleri ölçü olarak ifade edilmektedir.⁸⁰⁹ CİKAYAS m. 15/3'te; söz konusu adli sicil bilgilerinin gönderilmesi talebine ilişkin istemin, ilgili adli makamlarca doğrudan talep edilen tarafın uygun makamına gönderilebileceği ve cevapların da doğrudan bu makamlarca iletebileceği düzenlenmiştir. Bu sayede, yabancı devlet tarafından verilen mahkûmiyet hükümleri de ülkede yürütülmekte olan ceza kovuşturmalarında göz önüne alınabilmektedir.⁸¹⁰

⁸⁰⁷ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. İnternet: Directive (EU) 2019/884 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 amending Council Framework Decision 2009/315/JHA, as regards the Exchange of Information on Third-Country Nationals and as regards the European Criminal Records Information System (ECRIS), and Replacing Council Decision 2009/316/JHA. (2019). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32019L0884> Son Erişim Tarihi: 04.04.2022. Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. İnternet: Regulation (EU) 2019/816 of The European Parliament and of the Council of 17 April 2019 Establishing a Centralised System for the Identification of Member States Holding Conviction Information on Third-Country Nationals and Stateless Persons (ECRIS-TCN) to Supplement the European Criminal Records Information System and Amending Regulation (EU) 2018/1726. (2019). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019R0816> Son Erişim Tarihi: 04.04.2022.

⁸⁰⁸ Sözleşmeye imzacı olmayan devletlerin adli makamları arasında da istinabe bilgilerinin gönderildiği ya da devletlere ait polis kurumları arasında karşılıklı olarak bilgi istendiği gözlemlenmektedir bkz: Dönmezer ve Erman, *a.g.e.*, 2021:69.

⁸⁰⁹ Aydın, *a.g.m.*, 2015:21.

⁸¹⁰ Yenisey, *a.g.e.*, 1988:39.

Adli sicil kayıtlarının ve yabancı ülke vatandaşlarına ilişkin bilgilerin düzenli ve otomatik olarak devletler arasında iletimi hususu ise CİKAYAS m.22’de açıklanmıştır. Hükme göre; bilgi paylaşımında bulunan devletin adli siciline kaydedilmiş olması şartı ile cezai hükümler ve sonraki tedbirler, adalet bakanlıkları aracılığı ile yılda en az bir kere imzacı devletlere gönderilmektedir. Hakkında bildirimde bulunulan kişinin, iki veya daha çok imzacı ülkenin vatandaşı olması ve mahkûm olduğu ülkede vatandaşlığının bulunmaması halinde ise ilgili taraflardan her birine haber verilmektedir.⁸¹¹ Söz konusu hükme; CİKAYAS Ek 1 Nolu Protokol’ün 4. maddesi ile kendiliğinden iletişimi takiben, talep edilmesi halinde adli sicil kaydının, onu takip eden herhangi bir tedbirin veya somut olaya ilişkin bazı bilgilerin bir kopyasının gönderilebileceği eklenmiştir. Bu düzenlemenin nedeni; talep eden devlete, mahkumiyeti takiben herhangi bir tedbir (ehliyetin geri alınması gibi) alıp almaması hususunda karar vermesine imkân sağlanma düşüncesidir. Düzenli ve otomatik olarak devletler arasında adli sicil kayıtlarının iletimi hususunda; CİKAYAS hükümleri ile benzer olarak Alman Adli Yardımlaşma Kanunu m. 61/a ve 92, Avusturya Adli Yardımlaşma Kanunu m. 59/a ve 374, Hollanda Adli Yardımlaşma Kanunu m.569 ile Romanya Adli Yardımlaşma Kanunu m. 1871-1872’de de düzenleme bulunmaktadır.

Türkiye, CİKAYAS ve anılan ek protokole imzacı olmakla birlikte, imzaladığı iki veya çok taraflı sözleşmeler ile (örneğin SASMUS m.22 ve Türkiye ile Hindistan arasında imzalanan Cezai Konularda Karşılıklı Adli Yardımlaşma Anlaşmasının 13 ila 14. maddelerinde olduğu gibi) de adli sicil kayıtlarının teatisini sağlamaktadır.⁸¹² Sözleşme hükümleri benzer düzenlemeler ihtiva etmekte ise de bazı maddelerde, adli sicillerin aktarım yönünden farklı süreler (6 ay gibi) ve mümkün olduğu ölçüde mahkûm edilen kişilerin parmak izlerinin de birbirlerine gönderebileceklerinin kabul edildiği görülmektedir.⁸¹³

⁸¹¹ Adli sicil bilgilerine dair iki düzenlemenin birbirine karıştırılmaması adına, yapılan açıklamalar için açıklayıcı raporun 13 ve 22. maddesine bkz: Ulutaş ve Atabey, *a.g.e.*, 2011c:29-33.

⁸¹² Benzer düzenlemeler, Türkiye ile Çin arasındaki adli yardımlaşma anlaşması m. 40, Türkiye ile Sırbistan arasındaki adli yardımlaşma anlaşması m. 14-15 ve Türkiye ile ABD arasındaki adli yardımlaşma anlaşması m. 36 yer almaktadır.

⁸¹³ Parmak izlerinin gönderimi yönünden; Türkiye ile Arnavutluk arasındaki adli yardımlaşma anlaşması m. 69, Umman ile Türkiye arasında imzalanan adli yardımlaşma sözleşmesi m. 68/3 ve Türkiye ile Kırgızistan arasındaki adli yardımlaşma anlaşması m. 67 ile Türkiye ile İtalya arasındaki adli yardımlaşma anlaşması m. 16 örnek gösterilebilir. Türkiye ile Macaristan arasında imzalanan adli yardımlaşma sözleşmesi m.26’da süre düzenlemesi bulunmakla birlikte, temel düzenleme olan

6706 sayılı Kanun'un tasarı metninin ilk halinde, 72 ila 75. maddeler arasında; idari iş birliği ile adli sicil temini, Türk makamları ile yabancıların adli sicil talepleri ve adli sicillerle ilgili bilgi mübadelesi ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Fakat tasarının kanunlaşma aşamasında, söz konusu hükümler metinden çıkartılmıştır.⁸¹⁴ Yabancı uyruklu kişilerin adli sicil kayıtlarına ilişkin olarak ayrıca, UHDİGM tarafından yayınlanan 6.10.1958 tarih ve 66/16 sayılı Genelge de bulunmaktadır.

Uluslararası adli yardımlaşma ile elde edilen ve yabancı devletlerde verilmiş mahkûmiyetler ile bu hükümlere bağlı hak yoksunluklarına ilişkin adli kayıtların ne suretle Türk adli siciline geçirileceği ve Türk adli sicil kayıtlarının kimler tarafından talep edilebileceği; 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nda düzenlenmektedir. Türk vatandaşı hakkındaki yabancı ülkede verilen ve kesinleşen mahkûmiyet kararları, Türk Hukukuna göre tanındıktan sonra ve ayrıca, yabancı vatandaşların Türkiye'de işledikleri suçlar adli sicile kaydedilmektedir. Yabancı devletlerce adli yardımlaşma talebi ile istenen bilgiler ise mütekabiliyet esasına göre, ilgili devlete verilmektedir. Bu hususta, Kanun; yabancı ülkelere iş birliği kapsamında gönderilecek adli kayıtlar açısından, sözleşme ve anlaşmaların öngördüğü yükümlülükler dışında, bilgi teatisini karşılıklı işlem şartına bağlamış bulunmaktadır.⁸¹⁵

3.4.2. Mahkeme Kararları ve Usule İlişkin İşlemlerin Tebliği

Ceza muhakemesi hukukunda yapılan bir işlemin ilgilisi hakkında hukuki sonuç doğurabilmesi, kural olarak işlemin ilgisine usulüne uygun olarak bildirilmesini gerekli kılmaktadır. İşlemden haberdar olmayan muhatap, o işlemi takip eden ve ondan doğan haklarını kullanamamaktadır. Bu durum; başta adil

CİKAYAS'ın açıklayıcı raporunun 22. maddesinde; akit devletlerin adli sicile girilen yıl içerisinde iletme zaruretlerinin bulunmadığı ifade edilmiştir. Bknz: Ulutaş ve Atabey, *a.g.e.*, 2011c:33. Detaylı bilgi için bknz: Yaşar, H. (1969). "Suçluların İadesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Sözleşmelerinde Yabancı Mahkeme Kararları ile İlgili Hükümler ve Yabancı Memleketlerden Adli Sicil Kayıtlarının Celbi". *Adalet Dergisi*, (8), 493.

⁸¹⁴ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014b:75.

⁸¹⁵ Dönmezer ve Erman, *a.g.e.*, 2021:72. Yurt dışında verilmiş mahkûmiyet ve bu hükme bağlı hak yoksunluklarının adli sicil sistemine kaydına ve adli sicil sistemine ilişkin detaylı bilgi için bknz: Yenisey, *a.g.e.*, 1988:192-206; Özgenç, *a.g.m.*, 2021b:1096-1097; Üzülmüş ve Koca, *a.g.e.*, 2021:817-823; Centel ve diğerleri, *a.g.e.*, 2011:667-669; Zafer, *a.g.e.*, 2021:667-671; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021c:158-159, 788-795; Soyaslan, *a.g.e.*, 2020a:171-172, 629-630; Artuk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021:1145-1147; Akbulut, *a.g.e.*, 2021:203-207; Demirbaş *a.g.e.*, 2021:797-799; Dülger, *a.g.e.*, 2021:1058-1060; Töngür ve Çetintürk, *a.g.e.*, 2020:99-102; Hakeri, *a.g.e.*, 2019:737-739; Elmalıcı, H. (2019). "Yabancı Ülke Ceza Mahkemelerince Verilmiş Mahkûmiyet Kararlarının Hak Yoksunlukları Bakımından Türk Hukukundaki Değeri", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (141), 157.

yargılanma hakkı olmak üzere, silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkeleri gibi birçok temel insan hakkı ve ilkenin ihlaline neden olmaktadır.

Yabancı bir devlette yürütülmekte olan ceza muhakemesi sürecinde, egemenlik alanında bulunmayan ilgili muhakeme süjesine, soruşturma aşamasında veya duruşmada hazır bulanmaları adına çağrı kağıdını, kovuşturma aşamasına dair ara kararları veya örneğin iddianameyi ve muhakemenin sonunda ise verilen hükümden haberdar olunması ile hükme karşı kanun yollarının kullanılması adına, hükmü tebliğ etmek; uluslararası adli iş birliği sisteminin bir parçasını oluşturmaktadır.

Devletler arasında usule ait işlemlerin ve mahkeme kararlarının tebliği, adli iş birliği türü olan adli yardımlaşma yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bu hususta düzenlemeler ise iki ve çok taraflı sözleşmelerde,⁸¹⁶ ABCİKAYAS m.5 ve CİKAYAS m.7’de bulunmaktadır. Yargılamaya ilişkin belgelerin tebliği hakkındaki çoğu iki taraflı sözleşme hükmünün ve iç hukukta düzenlenen (örneğin Almanya Adli İş Birliği Yönetmeliği m.115 ve 116’da,⁸¹⁷ Hollanda Uluslararası Adli Yardımlaşma Mevzuatı Kısım 60’da⁸¹⁸ ve Romanya İstinabe Kanunu m. 184-187⁸¹⁹ arasında yer alan) normların, CİKAYAS’ın ilgili maddesine paralel olarak düzenlendiği görülmektedir.

AB hukuku açısından; tanık, bilirkişi ve kovuşturulan kişilerin mahkemeye davet edilmesine dair bildirimler dışında; usule ilişkin evrakların tebliği için ABCİKAYAS m.5’te, CİKAYAS ve diğer uluslararası belgelerden farklı bir tebliğ usulü öngörülmüştür.⁸²⁰ Anılan maddeye göre; kural olarak her üye devlet bir başka üye devlet topraklarında bulunan muhataba, şahsını ilgilendiren usuli evrakı posta yoluyla ve herhangi bir aracı makam kullanmaksızın doğrudan gönderebilmektedir. Evrakın talep edilen üye devlet yetkili makamları aracılığı ile gönderimi ise m.5/2’de

⁸¹⁶ Örneğin, Strazburg Sözleşmesi m.21’de; sözleşme kapsamında geçici önlemler ve zorlama belgelerin bu işlemlerden etkilenen ilgili kişilere tebliğine dair düzenlemeler öngörmektedir. Benzer şekilde; SASMUS m. 18/3-b, BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi m. 46/3-b, Bosna Hersek ile Türkiye arasında imzalanan adli yardımlaşma anlaşması m. 10, Ürdün ile Türkiye arasında imzalanan adli yardımlaşma anlaşması m.22 ve ABD ile Türkiye arasında imzalanan adli yardımlaşma anlaşması m.30’da hüküm bulunmaktadır.

⁸¹⁷ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014c:204-205.

⁸¹⁸ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014c:596.

⁸¹⁹ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014c:1386-1388.

⁸²⁰ ABCİKAYAS m.5/5’te, usuli işlemlerin tebliğine ilişkin öngörülen farklı yöntemin; tanık, bilirkişi ve kovuşturulan kişilerin mahkemeye davet edilmesine dair bildirimleri hükümleri düzenleyen CİKAYAS’ın 8, 9 ve 12. maddeleri ile Benelüks Antlaşması’nın 32, 34 ve 35. maddelerinin uygulanmasını etkilemeyeceğine yer verilmiştir. Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:181.

sayılan istisnalar ile sınırlandırılmıştır.⁸²¹ Madde metninde; ayrıca, muhatap alıcının belgenin hazırlandığı dili anlamadığına inanmak için yeterli sebebin bulunması halinde, belge veya en azından belgenin önemli kısımlarının, alıcının topraklarında kalmakta olduğu üye devletin diline/dillerinden birine tercüme edilmesi gerektiğine ve belgeyi hazırlayan makam, alıcının yalnızca başka bir dili anladığını biliyorsa, belge veya en azından belgenin önemli kısımlarının söz konusu diğer dile tercüme edilmesi gerektiğine yer verilmiştir.

Mahkeme kararları ve usul işlemlerinin tebliğine ilişkin temel düzenleme olan CİKAYAS m.7'ye göre; taraf devletler, adli yardımlaşma kapsamında, istemde bulunan devlet konumunda olduklarında, adli yardımı talep eden taraf devletin kendisine göndermiş olduğu mahkeme kararlarını ve usule ait işlemleri ilgili muhataba tebliğ ile yükümlü kılınmıştır. Anılan maddenin kapsamı, Ek 1 Nolu Protokol'ün 3/a maddesi ile *“bir hükmün yerine getirilmesini, para cezasının tahsilini veya kovuşturma masraflarının ödenmesini ilgilendiren belgelerin tebliğine sözleşmenin uygulanacağı”* belirtilerek genişletilmiştir.⁸²²

Gerçekleştirilecek tebligat işlemi; istemde bulunan devletçe açıkça istenmesi halinde, tebliği ifa edecek devletin kendi mevzuatında benzeri bildirimler için öngördüğü şekillerden birine veya yine bu devletin mevzuatı ile bağdaşan diğer bir özel şekle uyularak yerine getirilmek zorundadır.⁸²³ Talepte bulunan devlet, belgelerin tebliğ usulüne ilişkin herhangi bir istemde bulunmamış ise tebliği gerçekleştirecek devlet, herhangi bir kurala bağlı kalmaksızın, doğrudan ilgisine bildirmeyi seçebileceği gibi kendi iç hukukundaki tebligat usulünde bulunan hükümler çerçevesinde de tebliğ işlemini gerçekleştirebilecektir.

Türkiye’de yürütülmekte olan bir ceza muhakemesi sürecine dair mahkeme kararını veya usule dair işlemi içerir bildirim adli yardımlaşma ile yabancı

⁸²¹ Usule ilişkin evrakın talep edilen üye devletin yetkili makamları aracılığıyla gönderimi; belgenin gönderileceği kişinin adresinin bilinmemesi ya da belirsiz olması veya talep eden üye devletin ilgili usul hukukunun, belgenin alıcıya tebliğine dair, posta yoluyla elde edilebilecek alındı belgesi dışında bir tesellüm belgesi istemesi veya belgenin posta yoluyla tebliğ edilememiş olması veya talep eden üye devletin, posta yoluyla gönderimin sonuçsuz kalacağına ya da uygun olmayacağına kanaat getirmek için haklı sebeplerinin bulunması halleri ile sınırlıdır. Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:180.

⁸²² Ulutaş ve Atabey, *a.g.e.*, 2011c:36.

⁸²³ Yabancı devlet adli makamlarınca özel usullerin istenmesi halinde; Türkiye açısından, UHİGM tarafından adli makamlarımıza yol gösterici mahiyette bilgi verilmektedir. Bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014a:31.

devletten talep edilmesi halinde, bu istem ilgili yabancı devletin ulusal mevzuatına göre yerine getirilecektir. Türk hukuku açısından ise yabancı devletten gelen bu yöndeki istemler; CMK m. 37 gereği, CMK’da düzenlenen özel hükümler saklı kalmak kaydıyla ilgili kanun olan 7201 sayılı Tebligat Kanunu’nda⁸²⁴ ve 69/3 sayılı “*Cezai Konularda Uluslararası Tebligat*” konulu Genelge’de⁸²⁵ belirtilen usul ve esaslara göre yerine getirilecektir.⁸²⁶ Anılan kanunun öngördüğü hükümlere ek olarak CMK m. 37/2 uyarınca; adli yardımlaşma paydaşı devletlerin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar, yazılı belgelerin doğrudan doğruya postayla veya diğer iletişim araçları ile tebliğini kabul ediyor ise yurtdışına yapılan tebligat, iadeli taahhütlü posta veya diğer iletişim araçları ile gerçekleştirilecektir.⁸²⁷

Usule ait işlemlerin ve mahkeme kararlarının tebliği gerçekleştirildikten sonra, tebliğ işleminin sonucu hakkında, adli yardım talep eden devletin bilgilendirilmesi gerekmektedir. İlgilisine tebligatın gerçekleştirilmiş olması ihtimalinde, bildirimini gerçekleştiren devlet, tarihli ve muhatabı tarafından imzalanmış makbuzu veya muhatabın kendisine tebliğin gerçekleştirildiğine dair tebliğ şeklini ve tarihini belirtilen bir bildiri istemde bulunan devlete iletilmektedir. Şayet ilgisine tebliğ gerçekleştirilememiş ise istemde bulunulan devlet yine bu durumu ve bildirimin neden gerçekleştirilemediğini (örneğin muhatabın ölmüş olması gibi) şerh düşerek talep eden devlete bildirmek durumundadır.⁸²⁸

⁸²⁴ Söz konusu Kanun, 19.02.1959 tarihli ve 10139 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yayın tarihinden altı ay sonra yürürlüğe girmiştir.

⁸²⁵ Ceza tebligatları herhangi bir masraf alınmadan yerine getirildiğinden, Maliye veznesine para yatırılması da gerekmemektedir. Bknz: İnternet: Cezai Konularda Uluslararası Tebligat. (2011). Genelge No ve Tarih: 69/3 – 16.11.2011, Web: <https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/genelgeler/69-3%20Cezai%20Konularda%20Uluslararası%C4%B1%20Tebligat%20Hakk%C4%B1nda%20%20Genelge.pdf> Son Erişim Tarihi: 15.05.2022.

⁸²⁶ Türk hukukunda muhakeme işlemlerinin bildirilmesine dair bknz: Yenisey ve Nuhoglu, *a.g.e.*, 2021:133-140; Centel ve Zafer, *a.g.e.*, 2021:757-761; Gökçen ve diğerleri, *a.g.e.*, 2022:271-273; Ünver ve Hakeri, *a.g.e.*, 2019c:256-263; Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:304-309; Soyaslan, *a.g.e.*, 2020b:549- 551; Karakehya, *a.g.e.*, 2022:191-193; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021c:1367-141; Toroslu ve Feyzioğlu, *a.g.e.*, 2021:188-193.

⁸²⁷ Aydın, *a.g.m.*, 2015:20. Anılan düzenleme, CMUK döneminde yer almamaktaydı. Fıkranın getiriliş amacı, yargılamanın hızlandırılması olarak değerlendirilmektedir. Bknz: Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021c:140; Yakın tarihli sözleşmelerde (örneğin Schengen Uygulama Anlaşma m. 52 gibi) belirli tipteki belgelerin talep konusu işlemin süjesine doğrudan posta yoluyla tebliğ edilme olanağının tanıdığı görülmektedir.

⁸²⁸ Şimşek, *a.g.e.*, 2014:127. AİHM Somogo v. İtalya (para. 70-75) başvurusunda, ilgilinin kendisi aleyhine başlatılan ceza muhakemesi sürecine ilişkin bilgilendirilme fırsatının AİHS m.6/3-a kapsamında açıkça öngörüldüğünü, bu fırsatın verilip verilmediğinin kontrol etme yükümlüğünün adli yardımlaşma paydaşı devletlerde olduğunu ve ilgilinin haklarının kullanılmasının garanti altına alınmış olduğunun kabulü için belirsiz ve gayri resmi bilgilendirmelerin önüne geçilmesi gerektiği

Tebliğat işlemi, doğası ve işlemin ifasında birden fazla merciin görevli olmasından kaynaklı olarak belirli bir süresi olan usul işlemidir. Yurtiçi tebligat süreleri, her ne kadar Türkiye dahil olmak üzere pek çok devlette, elektronik ortamlar üzerinden GSM'e mesaj gönderilmesi gibi usuller tercih edilerek anılan süre kısaltılmaya çalışıyor ise de yurt içi tebligatlar ortalama 1 ay içerisinde sonlanıyorken yurtdışına tebligat gönderimi 3-6 ay arasında sürmektedir.⁸²⁹ Sürecin bu denli yavaş işleyişi, özellikle yurtdışına gönderilen duruşma gününü içerir talepler açısından, duruşma tarihinden önce tebliğin yapılamaması ihtimalini doğurmaktadır.

CİKAYAS, bahsi geçen ihtimalin yaratacağı sonuçları önlemek adına, m.7/3'de; taraf devletlere sözleşmenin imzalanması, onaylanması veya katılma belgesinin tevdi anında Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne yapılacak bir bildirim ile ülkede bulunan ve kovuşturulan bir kişinin mahkeme önüne çıkmasına ilişkin celpnamelerin tebliği hususunda; duruşma günü için tespit edilen tarihten önce 50 günü aşmayacak şekilde belirli bir süre öngörebilme hakkını tanımıştır. 50 günlük süreyi aşmamak üzere belirlenecek sürenin uzunluğu taraf devletlere bırakılmıştır.⁸³⁰

Türkiye ve CİKAYAS'a taraf birçok devlet, sözleşmenin bu maddesine koyduğu çekince ile süreyi, 40 gün olarak belirlemiştir.⁸³¹ Farklı sürelerin öngörülmesine; Türkiye ile Tunus arasında imzalanan adli yardımlaşma anlaşması m. 13'te düzenlenen 30 günlük süre, Mısır ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma anlaşmasının 6/3 hükmünde düzenlenen iki aylık süre örnek olarak gösterilebilir. Türkiye ile Brezilya arasında imzalanan adli yardımlaşma anlaşması m. 9/4'de ise belirli bir süre öngörülmeden celpnamenin makul bir zamanda iletileceğine yer verilmiştir. Anılan sözleşme hükümlerinde yola çıkılarak, muhatabına tebliğ amacıyla Türkiye'ye gönderilen celpnamelerin, adli yardım isteminde bulunan devlet ile aramızdaki iki taraflı sözleşmede farklı bir hüküm

ifade edilmiştir. Karar için bkz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2013:15-16.

⁸²⁹ Aydın, *a.g.m.*, 2015:20.

⁸³⁰ CİKAYAS'ın açıklayıcı raporunda, taraf devletlere bahsi geçen hakkın tanınmasının nedeni; taraf devletler arasındaki adaletin yönetimindeki gelenek farklılıklarının giderilmesi ve adli yardım talep edilen tarafa evrakı, savunmasını hazırlayabilmek ve hazır olması gereken yere seyahat edebilmek adına muhataba uygun zamanda iletilmesinin temini olarak gösterilmektedir. Bu madde, temelde, çeşitli hukuk sistemleri arasındaki uzlaşımın bir sonucudur. CİKAYAS'ın açıklayıcı raporunda 7. maddeye dair yapılan değerlendirmeler için bkz: Ulutaş ve Atabey, *a.g.e.*, 2011c:26-27.

⁸³¹ Ulutaş ve Atabey, *a.g.e.*, 2011c:16.

bulunmaması ve bu devletin CİKAYAS’a taraf olması halinde, mahkeme gününden en az 40 gün önce tebliğ edilmesi gerekeceği sonucuna ulaşılmaktadır.

Türk hukukunda, 6706 sayılı Kanun’un hazırlık çalışmaları esnasında hazırlanan taslak metnin 23 ile 41. vd. maddelerinde; tebligata dair özel düzenlemelere yer verilmiştir. “*Dilekçelerin İletilmesi*” başlıklı 23. maddede, süresi içerisinde yasal haklarını kullanması icap eden Türk ve yabancı uyruklu vatandaşların dilekçelerini iletebilecekleri makamlar düzenlenmiştir.⁸³² Madde 41 ve devamındaki hükümlerde ise CİKAYAS ile uyumlu olacak şekilde; tebligatın adli makamlar tarafından iletilen usule ve esasa ait işlemleri kapsadığına ve tebliğ yöntemlerine, tebligat evrakının diline, belgelendirilmesine ve tebligat içeriğinde muhatabın etkin başvuru imkânı açısından yer alması zorunlu olan yasa yolları ve süresine dair açıklamalara yer verilmiştir.⁸³³ Fakat anılan hükümler, 6706 sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesinden önce, kanun metninden çıkartılmıştır. Güncel 6706 sayılı Kanun’da, tebligata ilişkin iki açık hüküm; daha önce Ceza Muhakemesi Süjelerinin Dinlenilmesi başlığı altında da bahsi geçen madde 7/1-b ve 8/1-d’dir.

Türkiye ile arasında yargılamaya ilişkin belgelerin tebliğine ilişkin madde ihtiva eden iki taraflı adli yardımlaşma anlaşması bulunmayan ve CİKAYAS’a da imzacı olmayan bir devletin bu işlemlerin gerçekleştirilmesini Türkiye’den istemesi halinde, mütekabiliyet prensibi devreye girmekte ve yine CMK m. 37 kapsamında CMK’da düzenlenen özel hükümler saklı kalmak kaydıyla 7201 sayılı Tebligat Kanunu’nda ve 69/3 sayılı “*Cezai Konularda Uluslararası Tebligat*” konulu Genelge ’de belirtilen usul ve esaslar uygulanma alanı bulmaktadır. Tebligat Kanunu’nda, mahkeme kararları ve usule ait işlemlerin tebliği hususunda; tebligatın yapılacağı muhatabın kimliği ile irtibatlı olarak uluslararası belgelerde öngörülen hükümlerden farklı düzenlemeler de bulunmaktadır.

⁸³² Anılan madde metni “*Yurtdışında bulunan ve Türk Mahkemeleri önünde, bu kanun kapsamında süresi içerisinde yasal haklarını kullanması icap eden Türk veya yabancı uyruklular dilekçelerini ilgili makama iletmek üzere Türk konsolosluklarına verebilirler. Yurtdışında bulunan ve yabancı devlet makamlarınca kendilerine bir tebligatta bulunulan Türk Mahkemeleri önünde, bu kanun kapsamında süresi içerisinde yasal haklarını kullanmak üzere dilekçe hakkına sahip Türk veya yabancı uyruklular dilekçelerini ilgili Türk makamına iletmek üzere bu devletin makamına verebilirler. Türk konsolosluklarına veya yabancı devlet makamlarına verilen dilekçelerde bu makamlara veriliş tarihi esas alınır.*” şeklinde düzenlenmiştir bkz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, a.g.e., 2014b:60.

⁸³³ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, a.g.e., 2014b:65.

3.4.2.1. Yabancı ülkelerdeki türk vatandaşlarına, Türk memurlarına veya askerlerine tebligat yapılması

Yabancı ülkede bulunan Türk vatandaşlarına, kural olarak 6099 sayılı Kanun⁸³⁴ ile eklenen Tebligat Kanunu m. 25/a kapsamında, bulundukları ülkedeki dış temsilcilikler aracılığı ile tebligat işlemleri gerçekleştirilmektedir.⁸³⁵ İki taraflı adli yardımlaşma sözleşmelerinde (örneğin Fas ile Türkiye arasında imzalanan adli yardımlaşma anlaşması m. 12/2 ve Kosova ile Türkiye arasında akdedilen adli yardımlaşma anlaşması m. 10/4) de akit taraflarından her birinin tebliğ işlemlerinin kendi vatandaşlarına diplomatik veya konsolosluk vasıtasıyla gerçekleştirilmesine dair düzenleme yapıldığı görülmektedir. İstisnai olarak yurtdışı temsilcilerinin Türk vatandaşına tebligatı yapamaması halinde, anılan Kanun'un 25/1. maddesi kapsamında, tebliğ işlemleri ilgili yabancı devletin adli makamları aracılığı ve adli yardımlaşma yolu ile yapılmaktadır.

Yurt dışı temsilcilikleri vasıtasıyla gerçekleştirilecek tebligatlarda, tebligata konu evraklar; Adalet Bakanlığı aracı kılınmaksızın doğrudan ilgili ülkelerdeki diplomatik temsilciliklere veya bu birimlere iletilmek üzere Dışişleri Bakanlığı'na gönderilmektedir. Bu yöntemin tercih edilmesi halinde, işlem sırasında yabancı adli makamların müdahalesi bulunmadığı için söz konusu evrakların tercüme edilmesine de ihtiyaç bulunmamaktadır.

Tebligat Kanunu m. 25/a'ya göre çıkartılan tebligatta; tebliğin konusu, hangi merci tarafından çıkarıldığına dair bilgiler ve otuz gün içinde başvurulmadığı takdirde tebliğin yapılmış sayılacağı ihtarı bulunmak zorundadır.⁸³⁶ Söz konusu açıklamaları içeren bildirim, muhataba o devlet mevzuatının izin verdiği yöntemle gönderilmektedir. İlgili dış temsilcilik ise yargılama mercii tarafından talep olunan

⁸³⁴ Söz konusu Kanun 19.01.2011 tarihli ve 27820 sayılı Resmî Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁸³⁵ Şimşek, *a.g.e.*, 2014:119-120; Turhan, *a.g.e.*, 2006:150.

⁸³⁶ Bahsi geçen tebligatın muhataba tebliğ edildiği belgelendirildiğinde, muhatap tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içinde, Türkiye Büyükelçiliği veya Konsoloslukuna başvurulmaz ise tebligat otuzuncu günün bitiminde yapılmış sayılmaktadır. Muhatap, Türkiye Büyükelçiliği veya Konsoloslukuna başvurur fakat tebliğ evrakını almaktan kaçınırsa bu hususta düzenlenecek tutanak tarihinde, yine tebliğ yapılmış sayılmaktadır. Evrak her iki durumda da bekletilmeksizin merciiine iade edilmektedir.

tebligata ilişkin işlemin sonucunu, tutanağa bağlayarak doğrudan talepte bulunan yargılama merciine göndermektedir.⁸³⁷

Yurtdışı temsilciliklerin Türk vatandaşına tebligat yapamaması halinde ise tebligat istemli bir adli yardımlaşma talepnameşi hazırlanmakta ve talepnameye; varsa tebliğ için özel olarak izlenmesi gereken usule ilişkin açıklamalar, evrakın tebliğ edildiği veya tebliğ edilmiş sayılacağı tarihinde açıkça belirtilmesine dair istem ve talepte bulunacak devlet ile taraf olunan sözleşme/sözleşmeler atıf yapılarak yazılmaktadır. Hazırlanan talepname, tebliği istenen evraklar ile birlikte tercüme edilerek ve UHDİGM aracı kılınarak ilgili yabancı devlete gönderilmektedir.⁸³⁸

Yabancı ülkede resmi bir görevle bulunan Türk memurlarına, (büyükelçi, başkonsolos, konsolos, siyasi memur, idari ve ticari ateşe, bakanlıklar veya diğer bağlı kuruluşların temsilcileri) Türkiye’de yürütülmekte olan bir ceza muhakemesi sürecine ilişkin usul işlemi veya mahkeme kararına dair tebligat yapılması gereken hallerde, Tebligat Kanunu m. 27 gereği, ilgili evrak tercümesi gerekmeksizin, muhatabına tebliğ edilmesi istemiyle Dışişleri Bakanlığına gönderilmektedir. Tebliğ edilecek evrakın tebliği istemli üst yazısına, yapılması istenen işlem ile ilgili detaylar ve açıklamalar da yazılmaktadır.

Evrakın tebliğ edilmesi gereken kişi, yabancı devlette resmi bir görevle bulunan Türk askeri personel ise evrakın muhataba tebliğ edilmesi istemli tebligat evrakı, tercümesi gerekmeksizin, askeri muhatabın bağlı olduğu Kara, Deniz veya Hava Kuvvetleri Komutanlığına veya Jandarma Genel Komutanlığına gönderilmektedir. Bu tebligat usulü, Türk vatandaşlarına yapılan tebligat usulüne uygun şekilde gerçekleştirilmektedir.⁸³⁹ Yine, tebliğ edilecek evrakın tebliği istemli üst yazısına, yapılması istenen işlem ile ilgili detaylar ve açıklamalarda yazılmaktadır.

⁸³⁷ Şimşek, *a.g.e.*, 2014:124; Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014a:32. Yurt dışı temsilciliklerine dair adres ve iletişim bilgileri ile sorumluluk sahaları hakkında bknz: İnternet: T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2022). Yurtdışı Teşkilatı, Web: www.mfa.gov.tr/yurtdisi-teskilati.tr.mfa Son Erişim Tarihi: 15.05.2022.

⁸³⁸ Tebligat örnekleri için bknz: İnternet:Web: www.uhdigm.adalet.gov.tr/adli_yardimlasma/adli_isbirligi_ceza/cz_tebliğat_2_tebliğat_usul.html Son Erişim Tarihi: 15.05.2022.

⁸³⁹ Şimşek, *a.g.e.*, 2014:126.

3.4.2.2. Yabancı ülkedeki yabancı uyruklu şahıslara tebligat yapılması

Yabancı ülkedeki yabancı uyruklu şahsa, Türkiye’de yürütülmekte olan bir ceza muhakemesi sürecine ilişkin usul işlemi veya mahkeme kararının tebliğ edilmesi; Tebligat Kanunu madde 25/1 uyarınca gerçekleştirilmekte ve tebliğ istemli adli yardımlaşma evrakı hazırlanmaktadır. Talepnameye varsa tebliğ için özel olarak izlenmesi gereken usule ilişkin açıklamalar, muhatabın kimlik ile pasaport bilgileri ve adresi mümkün olduğu en ayrıntılı şekilde, evrakın tebliğ edildiği veya tebliğ edilmiş sayılacağı tarihin de açıkça belirtilmesine dair istem ve talepte bulunacak devlet ile taraf olunan sözleşme/sözleşmeler atıf yapılarak yazılmaktadır. Hazırlanan talepname; tebliği istenen evraklar, muhatabın pasaport ve kimlik belgeleri ile birlikte tercüme edilerek ve UHDİGM aracı kılınarak ilgili yabancı devlete gönderilmektedir.⁸⁴⁰

3.4.2.3. Türkiye’de bulunan yabancı devlet diplomatlarına tebligat yapılması

Türkiye’de yabancı bir devletin temsilcisi sıfatıyla görevli bulunan büyükelçiler, elçiler, elçilik müsteşarları ve katipleri, ateşeler ile bu görevde bulunanların eşleri, çocukları ve diğer aile fertleri; konsolosluk ilişkileri çerçevesinde diplomatik ayrıcalık ve bağışıklıktan yararlanmaktadır.

Anılan kişiler ile ilgili yabancı devlet adli makamlarınca çıkartılan her türlü tebligat evrakı, ilgili devletin Dışişleri Bakanlığı aracılığı ile yabancı devletin dış temsilcilğine iletilmek üzere UHDİGM’e iletilmektedir. Türkiye’de bulunan bahsi geçen kişilere tebligat yapılmasına dair yabancı devletten talep geldiğinde, tebliği istenen evrakın aslı ve tercümesi bulunuyor ise talepname düzenlenmeden istem yerine getirilmektedir.⁸⁴¹

3.4.3. Yabancı Ülkede Elde Edilen Delillerin Değerlendirilmesi

Cezai konularda uluslararası adli iş birliği türü olan adli yardımlaşmanın nihai amacı; ceza muhakemesi sürecinin yürütüldüğü ülkedeki yetkili merciin adli

⁸⁴⁰ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014a:33; Turhan, *a.g.e.*, 2006:150.

⁸⁴¹ Türkiye’de yabancı bir devletin temsilcisi sıfatıyla görevli bulunan kişinin bahsi geçen istisnai diplomatik ayrıcalıklara sahip yabancılardan sayılıp sayılmadığına ilişkin tereddütler konusunda UHDİGM’e başvurulması önerilmektedir. Bknz: UHDİGM tarafından çıkartılan 16.11.2011 tarih ve 63/3 sayılı genelge ve Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014a:34.

yardımlaşma sonucu elde edilen delilleri, dosya kapsamındaki diğer deliller ile birlikte değerlendirerek muhakeme sürecini karara bağlamada kullanabilmesidir. Bu kapsamda, yürütülen ceza muhakemesi süreci, örneğin kovuşturma evresi ise yargı merci adli yardımlaşma sonucu elde edilen deliller ve diğer deliller ile birlikte sanığın mahkumiyetine veya beraatine karar vermektedir.

Ceza işlerinde adli iş birliğine ilişkin iki ve çok taraflı sözleşmeler; genellikle sınır ötesi adli iş birliği türlerini, bu iş birliği türlerine ilişkin koşulları ve delillerin elde edilmesini düzenlemektedir. Fakat mevzuatta uluslararası adli iş birliği ile elde edilen bilgi ve delillerin ulusal ceza muhakemesi sürecinde nasıl değerlendirileceğine ilişkin hüküm bulunmaktadır.⁸⁴²

Cezai konularda uluslararası adli iş birliğine dair ulusal mevzuatlarda da bu konu ile ilgili sınırlı bir alanda düzenleme yapıldığı görülmektedir. Nitekim Almanya Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu m.36, İngiltere Uluslararası İş Birliği Yasası m.9 ve Kanada Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Kanunu 2. Bölüm’de “*Yurtdışında Elde Edilmiş Kanıtların Kabul Edilebilirliği*” başlığı altında; adli yardımlaşma ile elde edilen delillerin kullanımı ve değerlendirilmesine ilişkin hükümler bulunmaktadır. Anılan düzenlemelerden özellikle İngiltere mevzuatında yer alan delillerin kabul edilebilirliğine ilişkin aranan şartlar, ileride değinilecek olan “*adli yardımlaşma ile elde edilen delillerin her koşulda insan haklarına uygun şekilde temin edilmiş olma*” şartı açısından dikkate değerdir.⁸⁴³

Delillerin değerlendirilmesine ilişkin açık düzenlemenin yetersizliği; yabancı devlette elde edilen delillerin değerlendirilmesinde, delilin elde edinildiği ülke hukukunun uygulanıp uygulanmayacağı sorununu ortaya çıkarmaktadır. Yabancı ülkede elde edilen delilin değerlendirilmesi sorunun temelinde ise delilin elde edilmesi ve değerlendirilmesi süreçlerinin iş birliğini yürüten iki ayrı devletin

⁸⁴² Psikotrop Maddeler Kaçakçılığına Karşı BM Sözleşmesi m.11/1, imzacı devletlere kontrollü teslimat ile elde edilen delillerin ulusal mahkemelerde kabul edilmesine izin vermek üzere, olanaklar dâhilinde, gerekli önlemleri alma yükümlülüğü getirilmiştir. Yine de anılan düzenlemelerde, adli iş birliği ile elde edilen delilin nasıl değerlendirileceğine ilişkin hüküm bulunmamaktadır.

⁸⁴³ Bahsi geçen “*Elde Edilen Kanıtların Kullanılması*” başlıklı 9. maddede; ifadenin kabul edilebilirliği açısından adli yardımlaşma talebini yerine getiren devlette ifadeyi veren kişinin sorgulanması yoluyla ifadeye itiraz etmenin mümkün olup olmadığını ve davanın başlatılmış olması halinde, kanıtların elde edilmesi sırasında dava taraflarının hukuki olarak temsil edilmesine yerel mevzuatça izin verilip verilmediği dikkate alınmaktadır. Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2014c:647-648. Bu açıdan, beyan delili olarak şüpheli veya sanık beyanlarının AİHS m.6’da düzenlenen mahkemeye erişim hakkı ile irtibatına dair doğrudan düzenlemeye adli iş birliği kanunda yer verildiği görülmektedir.

egemenlik sahası içerisinde gerçekleştiriliyor olması, iş birliği yürüten ülkelerden biri Kıta Avrupası hukuk sisteminde yer alırken diğeri Common Law sisteminde yer alması ve her devletin kendi ulusal hukukuna göre iş birliği talebini yerine getirmesi yatmaktadır.⁸⁴⁴

Uygulamada iş birliği sonucu elde edilen delilin değerlendirilmesinde, hangi ülke hukukuna riayet edileceği veya adli iş birliği tarafı olan iki ülkenin hukuk sistemlerinin de asgari şartlarda birlikte değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmaya yön veren iki kavram hiç kuşkusuz ki milletlerarası özel hukukta da karşılığı bulunan ve cezai konularda uluslararası adli yardımlaşmada delilin elde edilmesi hususunda geçerli olan *locus regit actum* ve *forum regit actum* kavramlarıdır.⁸⁴⁵

Locus regit actum; egemenlik kavramına dayanmakta olup temelde, delil toplamaya ilişkin usul işlemlerinin işlemi gerçekleştiren (yani adli yardım talebini alan) devlet hukukuna uygun yapılmasını ifade eden ilkedir. Buradan yola çıkılarak delilin değerlendirilmesi açısından da delilin elde edilmesinde aktif rol oynayan devletin hukukuna uygun elde edilen delillerin, delili ceza muhakemesi sürecinde değerlendirilecek iş birliği paydaşı diğeri devlet hukukunda kabul edilmesi öngörülmüştür. Yardımı ifa eden devlette, hukuku aykırı olarak nitelendirilebilecek işlem gerçekleştirilmesi veya bu hukuk açısından delilin kullanımına ilişkin yasak öngörülmesi ihtimallerinde; adli yardım talep eden ülkenin yine bununla bağlı olacağı ifade edilmektedir.⁸⁴⁶

Forum regit actum ise delilin elde edilmesi ve değerlendirilmesinde talep eden devletin veya diğeri değişle delili değerlendirecek devletin kurallarının uygulanacağını ve yardım talep eden devletin, icracı devletin uygulayacağı norm ve usulleri belirleme yetkisi bulunduğunu ifade etmektedir. Bu ilkenin; toplanan delillerin talepte bulunan devletin iç hukukundaki ceza muhakemesi sürecinde delil

⁸⁴⁴ Kühne, H.H. (2002). “İnternetle Bağlantılı Ceza Muhakemesinde Delil İleri Sürme Problemi (Çev. Mustafa Ruhan Erdem)”. İçinde *Uluslararası İnternet Hukuku Sempozyumu 21-22 Mayıs*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 529-530; Töngür, a.g.e., 2015a:162.

⁸⁴⁵ Yabancı unsurun var olduğu herhangi bir kanıtın yabancı ülke ile bağlantısı olduğunda adli yardımlaşmanın bu alanda tek araç olduğu ve *Locus regit actum* ile *Forum regit actum* kavramlarının AB hukuku da dahil olmak üzere cezai konularda adli yardımlaşma hukukunda ikili paradigmaya neden olduğu değerlendirilmektedir. Bknz: Karsai, K. (2021). “Locus/Forum Regit Actum – a Dual Principle in Transnational Criminal Matters”. *Hungarian Journal of Legal Studies Hungarian Journal of Legal Studies*, 60(2), 155.

⁸⁴⁶ Karsai, a.g.m., 2021:162.

olarak kullanılabileceğine dair garanti görevi gördüğü, başarıyla kullanılabileceği ve taraflardan gelebilecek delilin geçersizliğine ilişkin iddiaların da önüne geçilebileceği ileri sürülmektedir.⁸⁴⁷

Uygulamada her iki ilkeye dair eleştiriler, yabancı ülkeden elde edilen delilin değerlendirilmesi hususundaki değişikliklerinde de temelini oluşturmuştur. Başlangıçta önerilen çözümler, sadece iş birliğine konu olay ile sınırlı olarak üretilmekteyken⁸⁴⁸ zaman içerisinde, öğretide, iade hukukundaki paradigma değişikliğinden etkilenilerek *forum regit actum* ilkesinin uygulanması gerektiği ileri sürülmüştür.⁸⁴⁹

Yabancı ülkede elde edilen delilin değerlendirilmesine ilişkin güncel sistemler arasında, en detaylı düzenleme AB hukukunda yer almaktadır. *Avrupa Topluluğunun Finansal Çıkarlarının Cezai Korunması ve Avrupa Savcılığının Kurulmasına İlişkin Yeşil Kitap*, *Corpus Juris* (özellikle 25/3,33/1 ve 37/2’de) ve Tampere Doruğu’nda bir üye devletin yetkili makamları tarafından hukuka uygun bir biçimde elde edilen delillerin diğer bir üye devletin yargı mercilerinin başkaca bir değerlendirmeye gerek kalmadan kabul edilebilmesine dair düzenlemelerin kurumsallaştırılması fikri ortaya atılmıştır.

Karşılıklı tanıma ilkesini model alan, anılan fikirlerde; bir üye devletin başka bir üye devletin adli yardımına gereksinim duyması ve bu yol ile delil elde edilmesi halinde, elde edilen delilin tüm Avrupa Birliği içerisinde serbest dolaşımına gerek bulunmayıp yalnızca adli yardımı talep eden devlette değerlendirilebiliyor olması yeterli sayılmaktadır. Kısaca ilke; bir delilin hukuka uygunluğu, yabancı bir devletin değer yargısından bağımsız olarak ele alınacağından; başka üye devletten elde edilmiş dahi olsa kullanılacağı ceza muhakemesi içerisinde geçerli normlara göre değerlendirilmesi anlamına gelmektedir. Öğretide, Avrupa delil aracı ve serbest dolaşım konsepti olarak değerlendirilen bu fikirlerin dayanağı; AİHS’in tüm üye

⁸⁴⁷ Karsai, *a.g.m.*, 2021:162-164.

⁸⁴⁸ Kühne, adli yardımlaşma kapsamında delilin değerlendirilmesine dair çözüm önerisini; elde edilen delilin adli yardımı yerine getiren ülkenin ulusal hukukuna aykırı fakat talep eden devlet ulusal hukukuna uygun olması, tam tersi durumda talep konusu işlemin yerine getiren ülkenin ulusal hukukuna uygun fakat talep eden ülke hukukuna aykırı olması ve son olarak her ülke ulusal hukukuna göre hukuku aykırı işlem yapılması olmak üzere üç örnek üzerinden yorumlamaktadır. Bknz: Kühne, *a.g.m.*, 2002:526- 529.

⁸⁴⁹ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:201.

devletler bakımından, Avrupa çapında değerlendirilebilir delil araçları için ortak standartlar oluşturduğu düşüncesidir.⁸⁵⁰

Anılan gelişmeler doğrultusunda; Avrupa Birliği içerisinde, Lizbon Anlaşması'nda öncesinde, karşılıklı tanıma ve delillerin serbest dolaşım ilkesine yer veren çerçeve kararlar ile birlik içerisinde yürütülen iş birliği çerçevesinde elde edilen delillerin değeri ve değerlendirilmesinin hukuki alt yapısı hazırlanmış ve iş birliği alanında bütünleştirmede karşılıklı tanıma yönlendirici ilke haline gelmiştir.⁸⁵¹ AB hukukunda, bu konuda çıkartılan üç önemli düzenleme; 18.12.2008 tarih ve 2008/978/JHA sayılı Cezai Konularda Yargılamalarda Kullanılacak Nesne, Belge ve Verilerin Elde Edilmesi Amacıyla, Avrupa Delil Müzekkeresi Hakkında Çerçeve Karar⁸⁵², Bilgi Edinme Hakkı Konulu 22 Mayıs 2012 Tarihli ve 2012/13/AB Sayılı Direktif⁸⁵³ ve onu yürürlükten kaldıran Avrupa Soruşturma Emrine İlişkin 2014/41/EU Sayılı Direktif'tir⁸⁵⁴.

⁸⁵⁰ Erdem, *a.g.e.*, 2004:286-288.

⁸⁵¹ Yargı kararlarının serbestçe dolaşımı ve karşılıklı tanıma ilkesi konularında ilk adımları; 22.7.2003 tarihli AB İçinde Delil Araçlarını ve Malvarlığı Değerlerini Güvence Altına Almaya Yönelik Kararların İcrası Hakkında Çerçeve Karar, 8.5.2003 tarihli Para Cezası ve Para Yaptırımlarının Karşılıklı Tanınmasına İlişkin Çerçeve Karar, 13.6.2003 tarihli Avrupa Yakalama Müzekkeresi ve Üye Devletler Arasında Gönderme Sürecine İlişkin Çerçeve Karar ve 24.02.2005 tarihli Karşılıklı Tanıma İlkesinin Mali Cezalara Uygulanmasına İlişkin Çerçeve Karar oluşturmaktadır. Ayrıca bazı hükümleri ile bu alanda düzenleme getirmeleri nedeniyle 17.06.1998 tarihli Sürücü Belgelerine El Konulması Hakkında Sözleşme ve 28.04.1999 tarihli Trafik Kurallarına Aykırı Davranışların Yargılanması ve Bu İhlaller Nedeniyle Hükmedilen Para Cezası ve Yaptırımların İnfazında İş Birliği Hakkında Sözleşme 'de elde edilen delilin değerlendirilmesine dair ilgili mevzuat içerisinde sayılmaktadır. Bknz: Erdem, *a.g.e.*, 2004:280-282; Okuyucu, *a.g.m.*, 2021:160-162.

⁸⁵² Çerçeve karar, katalog suç öngörmekte ve katalog suç kapsamındaki suçlar açısından arama ve el koyma için çifte suçluluk gerekliliğini kaldırmaktadır. Ayrıca karar metninde sayılan tahdidi delillere yönelik uygulanmakta örneğin, ifade alınması veya iletişimin tespiti hususlarını kapsamamaktadır. Üye devletler arasında başkaca formaliteye gerek kalmaksızın karşılıklı tanıma esasına tabi delillere ilişkin düzenlemeler içeren çerçeve kararın Türkçe çevirisi için bknz: Yıldız, M.E. (2014). "Avrupa Konseyi'nin 18.12.2008 Tarih ve 2008/978/JHA Sayılı Cezai Konularda Yargılamalarda Kullanılacak Nesne, Belge ve Verilerin Elde Edilmesi Amacıyla Avrupa Delil Müzekkeresi/ ADM Hakkında Çerçeve Kararı". İçinde: Y. Ünver (Ed.), *Karşılaştırmalı Ceza Hukuku Serisi 14: Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil ve İspat*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 15-53. Çerçeve karar hakkında detaylı bilgi için bknz: Yakut *a.g.e.*, 2010: 98-111; Erdem, *a.g.e.* 2013, 1083-184.

⁸⁵³ Anılan direktif ile, ulusal makamlara özellikle Avrupa Birliği Tutuklama Emri'ne dayanılarak tutulan kişilerin haklarının bildirilmesinde yol gösterici olması ve topluluk devletleri arasında farklı uygulamaları arasında farklı uygulamaların önün geçilerek karşılıklı tanıma sistemine yara sağlanması amaçlanmıştır. Direktifin çevirisi için bknz: Yılmaz, A. (2014). "Avrupa Birliği Parlamentosu ve Konsey'inin Ceza Muhakemesinde Bilgi Edinme Hakkı Konulu 22 Mayıs 2012 Tarihli ve 2012/13/AB Sayılı Direktifi". İçinde: Y. Ünver (Ed.), *Karşılaştırmalı Ceza Hukuku Serisi 15: Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil ve İspat*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 53.

⁸⁵⁴ Yargı mercii tarafından çıkartılan veya onaylanan adli bir karar olan Avrupa Soruşturma Emri; soruşturma ve kovuşturma aşamasında çıkartılabilen ve mevcut delillerin toplanması, şüpheli ve tanıkların dinlenmesi, ev aramaları, banka ve finansal işlemlerin kontrol edilmesi, iletişimin denetlenmesi, cezaevinde bulunan kişilerin geçici transferi ve delilin muhafazası gibi soruşturma

Çerçeve kararlar ve direktifin yanı sıra, Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma'nın 82/2 maddesi ile birliğe verilen yetki kapsamında çıkarılan yönergeler; karşılıklı tanımanın gerek kolluk gerekse yargı alanında iş birliğini kolaylaştırılması için zorunlu olması halinde, delillerin karşılıklı olarak hukuka uygunluğu ile ilgili asgari kuralların ve ceza muhakemesi sùjelerinin haklarının belirlenmesi yoluna gidilmesinde, araç görevi görmektedir.⁸⁵⁵

Avrupa Birliği; çerçeve karar ve yönergeler ile her bir üye devletin yetkili makamları tarafından hukuka uygun biçimde elde edilen delillerin, başkaca bir incelemeye gerek olmaksızın, diğer tüm üye devletlerin yargı mercilerince değerlendirilmesini ve kabul edilmesini sağlamaya yönelik attığı -anılan- adımlarla bütünleşme sürecine girmiş olan birliğin ceza adalet sisteminin hukuka bağlılığına ve etkinliğine yönelik devletlerarası karşılıklı güvenin tesis edilmesini amaçlamaktadır.⁸⁵⁶ Böylece, Avrupa Birliği nezdinde bulunan devletlerin ulusal yargı ve hukuk sistemleri zarar görmeden, adli ve etkin bir adli iş birliğinin gerçekleştirilmesi mümkün kılınmaya çalışılmaktadır.⁸⁵⁷

AB hukuku yönünden, devletlerin ulusal yargılamalarında hükme esas almak üzere kullanacakları delillerin diğer üye devletlerin yardımı ile edinilmesinde fayda sağladığı düşünülen karşılıklı tanıma ilkesine yöneltilen en güçlü eleştiri argümanları ise sistemin Avrupa çapında egemenliğe yol açması nedeniyle ulusal düzeyde mevcut değerlendirme yasaklarının ve müdahale yetkisinin arkasından dolaşılmasını kolaylaştırdığı veya ortadan kaldırdığı, delillerin doğrudan doğruyalığı ilkesine aykırılık doğurabileceği ve aynı zamanda Avrupa çapında ceza muhakemesinin en düşük koruma öngörececek şekilde uyumlaştırılması sonucu doğurma tehlikesidir. Bu eleştirilere çözüm önerisi olarak ise ulusal temel hak standardının düşmesi sonucunu doğurmayacak şekilde, uygulamaya suç kataloğu getirilebileceği ve her koşulda üye

tedbirleri için kullanılan karşılıklı tanıma prensibine dayalı bir sistem öngörmektedir. Detaylı bilgi için bkz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:28-33.

⁸⁵⁵ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:199.

⁸⁵⁶ Bahsi geçen amaçlar doğrultusunda çıkartılan çerçeve karar ve yönergelere rağmen ulusal ceza muhakemesi normunun topluluk hukuku ile çatışmaya girmesinin ne tür sonuç doğuracağına dair uyuşmazlıklar yaşanmıştır. Bu konuda Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın (ATAD) *verdiği İbiyinka Awoyemi, Bickel ve Franz, Johannes Martinus Lemmens* gibi pek çok karar bulunmaktadır. Anılan kararlar arasında, topluluk hukukuna aykırı olarak ceza muhakemesinde bir tedbire başvurulmasının delil yasağı oluşturup oluşturmayacağı 10.04.2003 tarihli Steffensen kararında yeniden gündeme gelmiştir. Steffensen kararında; topluluk hukukunun hiç veya gereği gibi iç hukuka aktarılması halinde, AİHS'e dayanılarak delilin elde edildiği ceza muhakemesi içinde geçerlilik taşıdığı kanaatine ulaşılmıştır. Bknz: Erdem, *a.g.e.*, 2004:247-250.

⁸⁵⁷ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:200.

devletlerin taraf olduğu temel hak ve özgürlüklere ilişkin evrensel uluslararası belgelerin karşılıklı delil tanınmasında, kendi anayasal düzenleri ölçüsünde göz önünde bulundurulabileceğidir.⁸⁵⁸

Delillerin sınıraşan soruşturma faaliyetleri çerçevesinde veya ulus üstü EUROPOL / EUROJUST organları tarafından yapılan soruşturmalar sonucu elde edilmesi de dahil olmak üzere pek çok yenilik getiren ABCİKAYAS⁸⁵⁹ ile var olan AB mevzuatındaki klasik *logus regit actum*’a dayanan delil transferi yaklaşımından, farklı ve yeni bir yaklaşım sergileyen *forum legis actum* ilkesinin uygulanmasına geçilmiştir.⁸⁶⁰ İstisnai olarak sadece ABCİKAYAS m. 17 vd. düzenlenen sınıraşan telefon dinlemeleri için ortak muhakeme kurallarına yer verilmiştir.⁸⁶¹ Fakat 2014/41/EU sayılı Direktif’te yer alan Avrupa Soruşturma Emrine dair yeni rejim ile AB hukukunun tekrar *logus regit actum* ilkesine dönüş yaşadığı değerlendirilmektedir.⁸⁶²

Avrupa Birliği içerisindeki gelişmeler haricinde; yabancı ülkede elde edilen delilin değerlendirilmesi, günümüzde birlik ülkesi olmayan ve özellikle delil yasakları açısından farklı hukuk düzenlerine sahip devletlerin delilin elde edilmesi ve değerlendirilmesi olmak üzere iki farklı aşamada sürece katılması nedeniyle çözümü güç bir sorun olarak mevcudiyetini korumaktadır.⁸⁶³ Bölgesel anlamda, AB hukukunda kabul gören yaklaşım dışında; küresel anlamda çözüm getirilmemesi de eleştirilmektedir.⁸⁶⁴ Bir örnek ile açıklamak gerekirse Ceza Muhakemesi Kanunu

⁸⁵⁸ Erdem, *a.g.e.*, 2004:289-291.

⁸⁵⁹ ABCİKAYAS m.4’ün anılan değişikliğe temel teşkil ettiği düşünülmektedir. Madde metni için bkz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2021:179-180.

⁸⁶⁰ Sınıraşan soruşturma faaliyetleri ile elde edilen delilin değerlendirilmesinde (örneğin sınır ötesi gözetleme ve sıcak takip açısından SUA. m.40 gereği) taraf devletlerin kolluk görevlileri arasında yapılan yazılı bildirimler hariç olmak üzere; komşu devletin topraklarında soruşturma faaliyeti yürüten yabancı devlet görevlisinin elde ettiği deliller, komşu ülke ulusal hukukuna göre değil kendi ülke hukukuna göre göz önünde bulundurulacaktır. Bknz: Erdem, *a.g.e.*, 2004:285.

⁸⁶¹ Erdem, *a.g.e.*, 2004:285.

⁸⁶² Karsai, *a.g.m.*, 2021:161-165. Direktif için bkz: İnternet: Directive 2014/41/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 regarding the European Investigation Order in Criminal Matters. (2014). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0041&from=EN> Son Erişim Tarihi: 17.05.2022.

⁸⁶³ AB hukukunda öngörülen karşılıklı tanıma sisteminin birlik üyesi olmayan ülkeler açısından uygulanması mümkün görünmemektedir. Zira öğretilde, ceza hukukunun yakınlaştırılması ile karşılıklı tanımanın birbirine aykırı düşen değil de aksine, birbirini tamamlayan iki ayrı unsur oldukları vurgulanmakta; karşılıklı tanımanın ancak benzer hukuksal garantiler ve yargılama ilkelerine yer veren hukuk sistemleri arasında işlev görebileceği, karşılıklı tanıma müessesine yönelik beklentilerin karşılanması da ancak ulusal hukuk düzenlerinin birbirlerine yakınlaştırılması veya ahenkleştirilmesi ile sağlanabileceği ifade edilmektedir. Bknz: Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:200.

⁸⁶⁴ Karsai, *a.g.m.*, 2021:156.

madde 148’de yasaklanan sorgu yöntemlerine başvurularak elde edilmiş ifadenin Türk hukuk sistemi açısından delil olarak değerlendirilmesi mümkün değildir.⁸⁶⁵ Bu durumda, yargı mercilerinin adli yardımlaşma kapsamında, aldatma veya yorma suretiyle alınan ve yabancı devlette hukuka uygun kabul edilen bir ifadeyi değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorusuna cevap vermek güçtür.

Adli yardımlaşma kapsamında, bir süjenin dinlenmesine ilişkin talebin yerine getirilmesi ve bu suretle beyan delilinin elde edilmesinde; adli yardım istemini yerine getiren devletin ulusal hukukunun uygulanacağı aşıkardır. Buna karşın, istem yerine getirilip ilgili beyan veya ifadeyi içerir evrakın değerlendirilmek üzere talep eden devlete gönderilmesi halinde; değerlendirme, talep eden devletin ulusal mevzuatına göre yapılmaktadır. Bu durumda, ana sorun; delilin elde edildiği devlette, onu değerlendirecek devletin delil elde edilmesine ilişkin kurallarının göz önünde bulundurulmaması sonucunda oluşan veya oluşabilecek değerlendirme yasakları ve bu yasakların hangi koşulların varlığı halinde ortadan kaldırılabilceği hususunda ortaya çıkmaktadır.

Özellikle koruma tedbirlerinin uygulanmasında, adli yardımlaşma paydaşı devletlerin farklı soruşturma modellerine sahip olmasının doğuracağı sıkıntıların önüne geçilebilmesi adına; yakın tarihli ikili anlaşmalara (örneğin Türkiye ile Türkmenistan arasında imzalanan adli yardımlaşma anlaşması m. 6/1’de⁸⁶⁶ olduğu gibi) adli yardımlaşma isteyen tarafın talebi üzerine, talep edilen tarafın kanunlarına aykırı olmamak üzere talep edenin usul hükümlerinin uygulanabileceği eklenmektedir.⁸⁶⁷ Fakat bu çözüm, tek başına, yeterli görünmemektedir.

Alman uygulamasında, yabancı devletten elde edilen delillerin değerlendirilmesi sorununa pragmatik yaklaşılarak adli iş birliği sürecinde, Alman adli mercilerinin, yabancı devletin kovuşturma makamlarından Alman muhakeme kurallarına göre delil elde edilmesini talep edemeyecekleri kabul edilmektedir.

⁸⁶⁵ CMK m. 148’de düzenlenen yasak usullere dair bkznz: Şahin ve Göktürk, *a.g.e.*, 2021:168-193; Centel ve Zafer, *a.g.e.*, 2021:277-283; Demirbaş, *a.g.e.*, 2022:344-389; Gökçen ve diğerleri, *a.g.e.*, 2022:333-346; Ünver ve Hakeri, *a.g.e.*, 2019c:1466-1471; Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:458-470; 381-383; Soyaslan, *a.g.e.*, 2020b:362-363; Karakehya, *a.g.e.*, 2022:210-212; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021c:214-216; Aydın, *a.g.e.*, 2014:179-170.

⁸⁶⁶ Anılan madde hükmü şu şekildedir; “*Bir adli yardım talebinin yerine getirilmesi için istenilen makam kendi Devletinde bulunan kanuni hükümleri uygulayacaktır. Bununla birlikte, istenilen makam, isteyen makamın talebi üzerine, istenilen Tarafın kanunlarına aykırı olmadığı ölçüde, talep eden Tarafın usul hükümlerini uygulayabilir.*”

⁸⁶⁷ Halvarsson *a.g.t.*, 2015:33.

Dolayısıyla talep edilen yabancı devletin muhakeme kurallarına uygun olarak elde edilen delilin, Almanya’da yapılan ceza muhakemesinde değerlendirilebileceği kabul edilmektedir (*logus regit actum*).⁸⁶⁸ Bu değerlendirmeden yola çıkılarak; yabancı devletin kendi ulusal muhakeme hukukuna uygun olarak örneğin sanık müdafinin katılımı olmaksızın düzenlenen sorgu tutanağı, Almanya’da, Alman CMK m. 251⁸⁶⁹ ışığında “*yargıç tutanağı*” olarak okunabilecek belgelerden kabul edilmektedir.⁸⁷⁰

Yabancı devlet ceza muhakemesi kurallarına uygun olarak gerçekleştirilen işlemlerin delili değerlendirecek devlet açısından geçerliliğine ilişkin yapılan açıklamalar, tek başına sorunun çözümü için yeterli değildir. Zira işlemin gerçekleştirildiği devlette, delilin hukuka aykırı elde edilmesi her zaman değerlendirme yasağına yol açmadığı gibi yabancı devlette muhakeme kurallarının ihlal edilmiş olması da her zaman delil yasağı oluşturmamaktadır. Dolayısıyla bu şekilde elde edilen delillerin güvenilirliği ayrı bir sorun olup her zaman bir değerlendirme yasağı sonucu doğurmaz. Söz konusu durumda ilgili devlet hukukuna uygun hareket edilmiş olmasının yanı sıra, delilin elde edilmesinin hukuk devleti ilkelerini karşılayıp karşılamadığının ve ordre public çekincesine aykırı düşüp düşmediğinin de araştırılması; bu hususlarda herhangi bir aykırılığın tespiti halinde delilin değerlendirilemeyeceği sonucuna ulaşılması, gerekli ve zorunlu kabul edilmelidir.⁸⁷¹

Uluslararası adli yardımlaşma kapsamında elde edilen delillere ilişkin uluslararası öğretide tartışılan önemli bir husus ise, soruşturma aşamasında şüphelinin ifadesi alınması sırasında şüphelinin bulunduğu ülkenin kanunlarına aykırı hareket etmemiş olmasına ve suçu bu ülkede işlememiş olmasına rağmen sırf o ülkede bulunması nedeniyle adli yardımlaşma konusu muhakeme işlemine maruz kalmasıdır.⁸⁷² Bu durum özellikle adli yardımlaşma talep edilen ülkede muhakeme işlemlerinin kolluk personeline yapılmasında kendini göstermekte ve “*huzur içinde*

⁸⁶⁸ Benzer şekilde öğretide de adli iş birliği süreci ile elde edilen delilin yabancı devlet muhakeme hukukuna uygun hareket edilerek elde edilmesi, Almanya’da yapılacak ceza muhakemesinde söz konusu delilin değerlendirilmesi açısından büyük önem arz ettiği vurgulanmaktadır. Bknz: Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:201.

⁸⁶⁹ Yenisey ve diğerleri, *a.g.e.*, 2020:368-369.

⁸⁷⁰ Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:201.

⁸⁷¹ İrdelenen tüm etkenler ışığında; istisnai de olsa delil aracını değerlendirmek isteyen devletin, delili elde eden devlet tarafından muhakeme hukuku gereklerinin yerine getirilmemiş olmasını, delilin göz önünde bulundurulmamasını sonuçlayacak şekilde kabul etmesi mümkün olabilecektir. Bknz: Tezcan ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021b:201.

⁸⁷² Ildırar, *a.g.m.*, 2022:104.

yaşama hakkı” açısından tartışılmaktadır.⁸⁷³ Muhakeme işlemini ifa eden kolluk görevlisi temel düzeyde hukuk eğitimi görmüş dahi olsa hukukçu değildir ve şüphelinin işlem sırasında kötü muamele veya en azından rahatsız edici davranışlara muhatap olma ihtimali bulunmaktadır. Bu ihtimalin önüne geçilebilmesi adına adli yardımlaşmayı talep eden devlet açıkça talep edilen hususlara ilişkin hak ve özgürlüklerin koruma altında olacağını isteme eklemelidir. İlgilinin huzur içinde yaşam hakkı ve diğer temel hak ve özgürlükleri göz önünde bulundurularak adli yardımlaşma talebine konu işlemin gerçekleştirilmesi ve ifa sırasında yazılı tutanağın tutulması ise talebi ifa eden devlet ve bu devletin görevlileri açısından güvence oluşturacaktır.⁸⁷⁴

Konuya ilişkin Türk hukukundaki açık düzenleme, 6706 sayılı Kanun m. 7/1-ç’de bulunmaktadır. Anılan maddeye göre; adli yardımlaşma talebi gönderilen talebin gönderildiği ve işlemi gerçekleştirecek olan devletin ulusal hukukuna uygun olarak yerine getirilen işlemler, Türk hukuku bakımından da geçerli sayılacaktır. Türkiye uygulamasında hem delillerin elde edilmesi hem de delil değerlendirilmesi açısından *locus regit actum* ilkesinin kabul edildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla yabancı devlette elde edilen delil, Türk hukuku açısından ayrıca bir uygunluk denetimden geçirilememekte ve delilin elde edildiği yer hukukuna göre işlemin geçerli kabul edilmesi, Türk hukuku açısından da geçerli kabul edilmesinde yeterli görülmektedir.

Öğretide, AİHM’in karşılıklı adli yardım kapsamında yargı yetkisini kullandığı davalarda; özellikle iş birliği paydaşlarından birinin AİHS’e taraf olup olmaması yönünden inceleme yaptığı, ayrıca delillerin elde edilmesi kapsamında ve akabinde ceza muhakemesi sürecinde değerlendirecek devletin kararına esas alması bakımından, *locus regit actum* ve *forum regit actum* yönünden ayırım gözetdiği değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme ışığında, icrayı gerçekleştiren tarafın hukukuna göre adli yardım konusu işlem yürütülüyor ise adli yardım talebinin düzenlenmesi sırasında talepte bulunan devletin insan hakları standartlarına uygunluk yönünden denetime ve yardımın somut prosedürü sırasında, ise icrayı gerçekleştiren devletin insan hakları standartlarına uygunluk denetimine tabi

⁸⁷³ Caeiro, P. (2019). “Editorial Of The Dossier International Judicial Cooperation in Criminal Matters Current Problems in Global Perspective”. *Revista Brasileira de Direito Processual Penal*, 5(2), 557.

⁸⁷⁴ Ildırar, a.g.m., 2022:105.

tutulması gerekmektedir.⁸⁷⁵ Fakat talepte bulunan devletin hukukuna göre adli yardım konusu yürütülüyor ise bu defa hem karar hem süreç, talep eden devletin insan hakları standartlarını karşılamak zorundadır. Her iki durum açısından da özellikle insan hakları ihlali içeren herhangi bir adli yardım talebinin ifası ile elde edilen delilin değerlendirilmesinin mümkün olmayacağının ve herhangi bir devletin hükmüne esas alamayacağının da altı çizilmektedir.⁸⁷⁶

6706 sayılı Kanun ile getirilen 7/1-ç maddesinin AİHM içtihatları ile uyumlu olarak geniş yorumlanması gerekmektedir. Zira ceza muhakemesi sürecinde kullanılan delil, yabancı ülkeden adli yardımlaşma aracılığıyla elde edilmiş ise de delilin yalnızca adli yardım talebini yerine getiren ülke hukukuna uygun elde edilmiş olması, delilin geçerliliği veya kullanılabilirliği bakımından yeterli değildir. Bunun yanı sıra, her koşulda, delilin insan haklarına uygun şekilde temin edilmiş olduğunun denetlenmesi gerekir. AİHM'e göre delilin adli yardımlaşma kapsamında elde edilip edilmediğinin bir önemi olmaksızın bir delil, AİHS'te güvence altına alınmış temel bir hakkın (örneğin işkence yasağının) ihlali ile elde edilmiş ise bu delilin kullanılması, adil yargılanma hakkını ihlal edecektir.⁸⁷⁷ Türk hukukunda da CMK

⁸⁷⁵ Denetimin yapılmasına örnek olarak; her devlette uluslararası adli yardımlaşma süreci içinde savunma makamının aynı kanallar ile delil toplanmasını talep edebileceği düzenlenmediği, şüpheli/sanığın lehe delil toplanmasını imkanından yoksun kalmasının silahların eşitliği ilkesine aykırılık oluşturacağı ve bu durumun adli yardımlaşma sürecini tartışmalı hale getirdiği ileri sürülmektedir. Bknz: Halvarsson, *a.g.t.*, 2015:63-67. AİHM, her ne kadar AİHS m. 6 kapsamında adil bir duruşma hakkı garanti edilmiş ise de delillerin kabul edilebilirliği yönünden herhangi bir kural öngörülmediğini bu hususun ulusal yasal düzenleme meselesi olduğunu ifade etmekteyse de delilin elde edilme şekli de dahil olmak üzere işlemlerin bir bütün olarak adil olup olmadığını söylemez v. Türkiye (para. 121-125), Ayetullah Ay v. Türkiye (para 123-130), Khan v. Birleşik Krallık (para.34), Byov v. Rusya (para. 89), Gafgen v. Almanya (para. 164-167), Sakit Zahidov v. Azerbaycan (para. 46-49), Erduran ve Em Export Dış Tic. A.Ş. v. Türkiye (para v. 107-112), Jalloh v. Almanya (para.99-105) kararlarında ifade etmektedir. AYM'de AİHM içtihadı ile paralel olarak 9.01.2015 tarihli Yankı Bağcıoğlu ve Diğerleri (para. 66) ve Emsan Öner (para. 59-74) kararlarında aynı yönelimi sergilemektedir.

⁸⁷⁶ Karsai, *a.g.m.*, 2021:166-169. AİHM'in Stojkovic v. Fransa kararında (para. 51-55), Fransa adli yardımlaşma talebi ile "*avukat yardımı alan tanık*" sıfatıyla dinlenilmesi ilgilinin dinlenilmesi Belçika'dan talep etmiştir. Dinleme bu istem doğrultusunda ve Fransız Hukukuna uygun gerçekleştirilmiş olmasına rağmen mahkeme, dinlemenin ilgilinin adil yargılanma hakkına hâlel getirmemesine dair bir yükümlülük bulunduğunu ve bu açıdan Belçika ve Fransa'nın yetkisi dahilinde yargılamanın adil olduğunu doğrulamak zorunda olduğunu ifade etmiştir. Karar için bknz: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, 2013:13-15.

⁸⁷⁷ Tezcan, D. (2008). "AİHM Kararları Işığında Adli Yargılanma Hakkı Bakımından Delillerin Değeri". İçinde: *Sulhi Dönmezer Armağanı*. Cilt: 2. Ankara: Türk Ceza Hukuku Derneği ve Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı Yayını, 1221-1224; Ildırar *a.g.m.*, 2022:104. AİHM'in iade kararları yönünden AİHS m. 6 kapsamında verdiği ihlal kararları ağır hukuksuzluk eşiği ile ifade edilmektedir. Ağır hukuksuzluk eşiği, 76 numaralı dipnotta ifade edilen kararlardan da görüleceği üzere geçilmesi kolay bir eşik olmayıp, anılan maddenin özünü yok edici sayacak veya onu ortadan kaldıracak kadar temel ilkelerin ihlal edilmesi olarak değerlendirilmektedir. AİHM, kural olarak suçlunun iadesi sonrası yapılacak yargılamaların AİHS m.6 gereklerine uygun olup olmayacağının denetlenmesini

m. 206/2-a'ya göre, ortaya konulması istenilen bir delil kanuna aykırı olarak elde edilmişse ret olunacağı ve CMK m. 217/2'ye göre yüklenen suçun ancak hukuka uygun olarak elde edilmiş her türlü delil ile ispat edilebileceği kurallarına yer verilmiştir.⁸⁷⁸

Delille ilişkin düzenlemeler, aynı zamanda delilin elde edilmesi için başvurulacak tedbire karşı ilgilinin temel haklarının da korunması amacını gütmek durumundadır. Bu açıdan, dürüst muhakeme ile delillere ilişkin düzenlemeler arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Dürüst muhakeme kavramından, sadece delilin elde edildiği devletin hukuk düzeninin muhakeme standartlarına ve müdahale koşullarına uygun hareket edilmiş olması suretiyle ilgili kişiye ait güvencelerin sağlanmış olması anlaşılmamalıdır. Her ne kadar uluslararası düzlemin genel kabulünde, AİHS tarafı olan devletlerin hukuk düzenlerinin sözleşmede öngörülen temel hak ve özgürlüklere göre dizayn edildiği ve hukuk devletine bağlı bir ceza muhakemesinin asgari koşullarının bu şekilde sağlandığı varsayılıyor ise de tek başına yasal düzenlemelerin varlığı veya vakıada kullanılmış olması, yeterli görülmemelidir.

Delilin elde edilmesi ve değerlendirilmesi konularında; devletlerin ulusal mevzuatlardaki farklı muhakeme koşulları, uluslararası adli iş birliğinde elde edilen delillerin değerlendirilmesine ilişkin kuralların düzenlenmesini gerekli kılmaktadır. Zira ceza muhakemesi organları arasındaki iş birliğinin geliştirilmesi, suçla etkin mücadele açısından, tek başına yeterli değildir.⁸⁷⁹

Açıklanan tüm bilgiler ışığında; cezai konularda adli yardımlaşma kapsamında edinilen delillerin ulusal hukuklarda kabul edilebilirliğinin, locus regit actum ve forum regit actum'un çok ötesine dayanmakta olduğu tespit edilmiştir. Bu ilkelerden herhangi birine dayanarak mutlak uygulanabilir bir sistemin yaratılması mümkün

iade edecek devlet bakımından değerlendirilmesi gereken bir yükümlülük olarak görmemekle birlikte adil yargılanma hakkından ağır bir şekilde yoksun bırakılacağı durumları istisna olarak görmektedir. Bu ilke, Soering v. Birleşik Krallık (para. 113), Mamatkulov ve Askarov v. Türkiye (para. 90-91), Sejdic v. İtalya (para. 84), Bader ve Kanbor v. İsveç (para.47), Al-Moayad v. Almanya (para. 101), Othman v. Birleşik Krallık (para. 267), El Haski v. Belçika (para.85), Al Nashiri v. Romanya (para 719-722) kararlarında yoklukta hüküm kurulması, avukata erişim, madde 3 ihlali kapsamında alınan ifadenin delil olarak kullanımı olmak üzere pek çok başlıkta değerlendirilmektedir.

⁸⁷⁸ Hukuka aykırı olarak alınan ifadenin değerlendirme yasağına dair bkz: Yenisey ve Nuhoglu, *a.g.e.*, 2021:580-579; Şahin ve Göktürk, *a.g.e.*, 2021:194-200; Centel ve Zafer, *a.g.e.*, 2021:850-868; Demirbaş, *a.g.e.*, 2022:389-400; Gökcen ve diğerleri, *a.g.e.*, 2022:346-347; Ünver ve Hakeri, *a.g.e.*, 2019c:1581-1620; Öztürk ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021a:458-470, 383-390; Karakehaya, *a.g.e.*, 2022:264-272; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, 2021c:216-217; Birtok, *a.g.e.*, 2016:294-296; Aydın, *a.g.e.*, 2014:197-208.

⁸⁷⁹ Kühne, *a.g.m.*, 2002:529.

gözükmemektedir. Ceza adaletine genel yaklaşımı nedeniyle delil değerlendirme aşamasının müdahale ve yasaklamadan çok öte, hâkimin takdirine ve değerlendirmesine bağlı oluşu, hâkimin özgürce karar verebilme potansiyelinin de göz önünde tutulması gerekmektedir.⁸⁸⁰

Bazı adli yardımlaşma metotları, kendi içerisinde metodun uygulanması ile elde edilen delilin değerlendirilmesine dair hüküm ihtiva etmektedir. Bu açıdan; sınıraşan ortak soruşturma ekiplerinin kurulması, delil değerlendirilmesi konusunda sağlıklı bir örnek olarak değerlendirilmektedir. Zira bu adli yardımlaşma metodunda; ortak soruşturma ekibine üye devletler, delilin ne şekilde edinileceği ile birlikte hangi kapsamda veya hangi ülkenin hukukuna göre değerlendirileceğine de birlikte karar vermektedirler.⁸⁸¹ Sınıraşan ortak soruşturma ekiplerinin kurulması gibi yeni ve yasal adli yardımlaşma araçlarının mevcudiyeti; sadece locus regit actum ve forum regit actum'un kullanılmasına dair düzenlemelerin, gelişmeler karşısındaki kör tavrının devam edemeyeceğine ve düzenlemelerin yapılması gerektiğine işaret etmektedir.⁸⁸²

⁸⁸⁰ Karsai, *a.g.m.*, 2021:170.

⁸⁸¹ Sınıraşan ortak soruşturma ekiplerinin kurulmasına dair yapılan açıklamalarda verilen EncroChat uygulamasına dair kurulan JIT örneğinde; Almanya ekibe dahil olmamasına rağmen, JIT'in kurucu metnine dayanılarak Bremen Yüksek Mahkemesi'nin 2020'de ve Hamburg Yüksek Bölge Mahkemesi'nin ise 2021'de verdiği kararlarda, Fransa'da JIT ile toplanan delillerin, Almanya'da ikamet eden kişilerin suç faaliyetlerini ortaya çıkarması haline özgü olmak üzere, Almanya'daki kovuşturmalarda doğrudan kullanılabileceğine karar vermiştir bkz: İnternet: Wahl, T. (2021). "Dismantled Encryption Networks: German Courts Confirmed Use of Evidence from EncroChat Surveillance". *Eucrim*. Web: <https://eucrim.eu/news/dismantled-encryption-networks-german-courts-confirmed-use-of-evidence-from-encrochat-surveillance/> Son Erişim Tarihi: 18.05.2022.

⁸⁸² Karsai, *a.g.m.*, 2021:171.

4. SONUÇ

Uluslararası karaktere sahip sınıraşan suç ve suçluluk ile etkin mücadelede temel argümanlardan biri olarak kabul edilen, ceza muhakemesi açısından, uluslararası hareketliliği bir engel olmaktan çıkartarak egemenlik bariyerlerinin kaldırılmasına hizmet eden cezai konularda adli iş birliği faaliyeti; suç olgusu ile irtibatlı olarak adli mercilerce başlatılmış ve devam etmekte olan bir muhakeme sürecinin veyahut kesinleşmiş bir ceza hukuku yaptırımının varlığını gerekli kılmaktadır. Ceza işlerinde konulardaki adli iş birliği kavramında yer alan ceza işlerinden, soruşturma evresi de dâhil olmak üzere ceza muhakemesi ve muhakeme kesin hüküm ile sona ermiş olsa dahi devletler arası cezanın infazına yönelik her türlü iş birliğinin anlaşılması gerekir. Birçok yabancı adli iş birliği kanununda idari para cezası gerektiren kabahatlerin de cezai konular kapsamında olduğu belirtilmekle birlikte; 6706 sayılı Kanun ile Türk Hukuku açısından, bazı milletlerarası anlaşmalarda öngörülen ayrıksı hükümler saklı kalmak üzere, böyle bir düzenlemeye yer verilmemiştir. CİKAYAS m.1/1 ve 6706 sayılı Kanun'un m.2/1-c hükümleri ve kabahatlerin idare hukukuna ilişkin özellikleri dikkate alındığında; ceza işleri deyiminden ceza muhakemesi ve infaz süreci anlaşıldığından kabahat olarak nitelendirilen fiiller, devletlerce uluslararası sözleşmelerde ayrıca düzenlenmediği takdirde, adli iş birliği kapsamı içerisinde değerlendirilmemelidir.

6706 sayılı Kanunu'nun sistematığında, kanun koyucu tarafından, milletlerarası ceza hukuku alanının temel başlıklarından olan adli iş birliği ile adli yardımlaşma kavramları arasındaki fark gözetilmiş olup doktrin ve uygulamada - hatalı olarak- biri diğerrinin tanımını kapsayacak şekilde kullanılmaktadır. Yabancı adli iş birliği kanunlarında ve uluslararası belgelerde de yer bulan söz konusu hatalı kullanım, tutarsızlık olarak değerlendirilmektedir.

Adli iş birliği; 6706 sayılı Kanun'un gerekçesinde de belirtildiği üzere, bütün uluslararası iş birliği türlerini kapsayacak şekilde isimlendirilen bir üst kavramdır. Adli yardımlaşma ise bir adli iş birliği türü olup adli mercilerin soruşturma veya kovuşturmanın sonuçlandırılması ya da verilen mahkûmiyet kararlarının yerine getirilmesi için tercih ettiği ve uluslararası istinabe içerisinde değerlendirilen muhakeme işlemlerinin yabancı devlet tarafından yapılması; delil elde edilmesi,

tebligat ve devletlerarası dosya, delil, bilgi ve belge gönderimi gibi hususları kapsamaktadır.

Uluslararası cezai konularda adli iş birliğinin ana ve doğrudan kaynağını, tarihsel süreç içerisinde çeşitli ülkelerle yapılan ikili ve bölgesel düzeydeki Avrupa Konseyi veya küresel düzeydeki Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütlerin hazırlayarak yürürlüğe koyduğu çok taraflı sözleşmeler oluşturmaktadır. Bu örgütlerden özellikle Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler özel öneme sahiptir. Anılan iki örgütün düzenlediği ve imzaya açtığı sözleşmelerin kurumlara ilişkin benzer koşullara ve uygulama usullerine yer verdiği fakat temelde bazı farklılıklar da barındırdığı gözlemlenmiştir.

Ceza işlerinde karşılıklı adli iş birliği alanında pek çok sözleşmenin yaratıcısı olan Avrupa Birliği, bu alana özgü düzenlemelerinde, adli iş birliği metodlarından yola çıkarak her bir metoda ilişkin ayrı sözleşme akdetme yolunu tercih etmiştir. Birleşmiş Milletler Örgütü ise son kırk yıl içerisinde; uyuşturucu madde suçları, terör suçları ve sınıraşan örgütlü suçlar gibi spesifik alanlarda ortak tanımlara ulaşma; suçlarla daha etkin mücadele verilebilme, adli iş birliği yöntemlerini kolaylaştırılma amacıyla belirli bir alana hasredilmiş ve bu alana özgü suç tipini dikkate alarak adli iş birliği yöntemlerine dair düzenlemeler içeren birçok uluslararası sözleşmenin hazırlık ve yürürlüğe girme sürecine öncülük etmiştir. Böylelikle günümüze kadar gelen süreç içerisinde; benzer veya farklı hukuk sistemlerini benimsemiş devletler, birlik ya da konsey çatısı altında, çok taraflı ve birbirleri ile karşılıklı (iki taraflı) anlaşma akdetmiştir.

Taraf devletler, sözleşmelerde; istemde bulunan devletin asgari haklarına, istemde bulunulan devlet için talebi yerine getirme hususunda asgari şartlara ve her iki ülke açısından ise adli iş birliği süreci yürütme yükümlülüğüne dair hükümlere yer vermektedir. Ancak bu sözleşmelerden doğan yükümlülüklerin iç hukukta nasıl yerine getirileceği, çoğunlukla sözleşmelerde düzenlenmeyip devletlerin iç hukuklarına bırakılmaktadır. İş birliği tarafı olan devletler arasında herhangi bir sözleşme bulunmadığı hallerde ise her ne kadar mütekabiliyet ilkesi devreye giriyor olsa da adli iş birliğinde yasal düzenlemeye duyulan ihtiyaç kendisini daha fazla göstermektedir. Bu ihtiyaç, birçok devletçe, iç hukukta adli iş birliğine ilişkin mevzuat düzenlemesi yapılarak giderilmeye çalışılmaktadır.

Türkiye açısından, 6706 sayılı Cezai Konularda Adli İş Birliği Kanun'un hazırlık çalışmalarındaki temel hedefler; başka ülkelerin bu alandaki mevzuatları dikkate alınarak Kanun ile Türkiye'nin taraf olduğu veya imzaladığı sözleşmeler arasındaki uyumun sağlanması ve adli iş birliği taleplerinin sözleşmeye dayanmadığı hallerde iş birliğinin yasal temellerinin oluşturulması temennisi olmuştur. 2014 yılında tamamlanan Kanun Tasarısı, 6 kitap ve 216 madde halinde, TBMM'ye sunulmuştur. Fakat ayrıntılı olarak düzenlenen bu kanun tasarısı, özellikle yeni adli iş birliği türlerine ilişkin konularda sadece temel ilkelere yer verilerek ve yürürlükle ilgili maddeler hariç olmak üzere, 34 madde olarak kanunlaştırılmıştır. Ayrıntılara ilişkin kalan hususların ise çıkarılacak yönetmelik ile düzenleneceği ifade edilmiştir. Söz konusu yönetmelik henüz çıkarılmamıştır.

Uluslararası adli iş birliğine ilişkin hususlara, kanunun öncesi dağınık halde bulunan mevzuatın da etkisiyle klasik anlamda ceza ve ceza muhakemesi hukuku kadar aşına olunmadığı açıkken kapsamlı bir kanun düzenlemesinin kabul edilmesi yerine, sadece ana başlıklara yer verilerek genel ilkelerin düzenlenmesi ve sınırlar ile kapsamın belirlenmesinin yönetmeliğe bırakılması yerinde olmayıp eksiklik teşkil etmektedir. Yine de 6706 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi ile pek çok adli iş birliği kurumunun gerek özel kanunlarla gerekse TCK ile CMK'da düzenlenmesi metodu terk edildiğinden; ceza muhakemesi sürecinde adli iş birliği uygulayıcıları olan ilgili makam ve mercilerin işlerinin kolaylaştırıldığını, uygulamanın nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin yeknesak düzenlemeye kavuşulduğunu ve ayrıca birçok yeniliğin getirildiğini ifade etmek gerekir.

Çalışma kapsamında detaylı olarak ele alınan ve uygulamada sıklıkla başvurulmuş adli yardımlaşma müessesinin, Tasarının 61 vd. maddelerinde ayrıntılı olarak yer verilmesine rağmen, Kanunun ikinci bölümünde sadece CİKAYAS'da belirlenen genel ilkeleri içeren üç madde ile oldukça kısa düzenlenmesi; adli yardımlaşmanın özel şekilleri olan geçici nakil, tanıkların korunması, arama ve el koyma, iletişim tespiti ve denetlenmesi, adli sicil talepleri, hazır bulunma, kontrollü teslimat, ortak soruşturma ekipleri kurulması gibi hususlara yer verilmemesi; uygulamada duyulan ihtiyaç bakımından yetersiz kalmıştır. Henüz yönetmelik çıkarılmadığından; eskiden olduğu gibi bu boşluk, Adalet Bakanlığı'nın yayımladığı genelgeler ile tamamlanmaya çalışılmaktadır. Özellikle sözleşmelerde hüküm

bulunmayan veya sözleşmeye dayanmayan adli yardım taleplerinin söz konusu olduğu hallerde, taleplerinin yerine getirilmesine ilişkin usul ve koşulların kanunla düzenlenmesi; hukuki güvenlik açısından yerinde olacaktır.

Türkiye, ilgili bölümlerde liste halinde aktardığı üzere, adli iş birliğine ilişkin olarak çok sayıda devlet ile iki taraflı sözleşme imzalamış ve adli iş birliğine ilişkin çok sayıda çok taraflı sözleşmeye taraf olmuştur. Anılan sözleşmelerde yer alan hükümlerin bir kısmına, ayrıca kanunda da yer verilmiştir. Her ne kadar 6706 sayılı Kanun hazırlanırken özellikle Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa Konseyi sözleşmeleri göz önünde bulundurularak sözleşme ile kanun arasında norm çatışması doğamaması adına, çaba sarf edilmiş ise de birbirinden ayrı ve hatta farklı düzeydeki hukuk sistemlerine sahip devletler ile yapılan sözleşmelerin diğer sözleşmeler yahut sözleşmeler ile kanun arasında, farklı uygulamalara yol açacak nitelikte hükümler bulunduğundan, çatışma doğabilmektedir.

Söz konusu düzenlemelerin uygulanabilirliği açısından, normlar arasında çatışma doğar ise hangi kuralın öncelikle uygulanacağı sorunu ortaya çıkmaktadır. Uluslararası cezai konularda adli iş birliği kapsamında, çatışan normlar sorununda iki farklı olasılık akla gelmektedir. İlk olasılık, aynı konuyu düzenleyen birden fazla uluslararası hukuk normunun bulunduğu hallerde hangisinin uygulama alanı kazanacağı; ikinci olasılık ise aynı konudaki ulusal ve uluslararası düzenlemeler arasında ortaya çıkabilecek çatışma hallerinin nasıl çözümleneceği sorununun doğmasıdır.

Anlaşmaların çatışması sorunu değerlendirilirken öncelikle tarafları aynı olan anlaşmalar ve tarafları kısmen değişik anlaşmalar olarak bir ayrıma gitmekte fayda bulunmaktadır. Zira çatışma sorunu yaşanan iki anlaşmaya da taraf olanlar bakımından, bu sorun; bazı sözleşmelerde özel hüküm olarak “*çatışma normu*” yani hangi anlaşmanın üstün tutulacağına dair hüküm ihdas edilmesi, bazı sözleşmelerde ise böyle bir özel hükme yer verilmediğinden hukukun genel uygulama kuralları olan “*genellik-özellik*” ve “*öncelik- sonralık*” ilişkilerinin kurulması ile çözülmektedir. Çatışma sorunu yaşanan anlaşmalardan sadece birine taraf olanlar arasında önceki anlaşma yürürlüğünü korumakla birlikte; sonraki anlaşma, ilkinde aykırı hükümler barındırıyor ise her zaman kesin olmasa da genel anlaşmanın amaç ve konusuna

aykırı düşmeyecek şekilde, özel kuralın genel kuralı ortadan kaldırdığı kabul edilmektedir.

İkinci olasılıkta ise aynı konudaki ulusal ve uluslararası düzenlemeler arasında ortaya çıkabilecek çatışma halinde, Almanya ve Avusturya gibi birçok devletin adli iş birliği kanunlarında, uluslararası sözleşmelerin iç hukuk düzenlemelerine göre öncelikle uygulanacağına dair kurala yer verdiği görülmektedir. Türk hukuku açısından farklı görüşler bulunmakla birlikte, katıldığımız görüşe göre; adli iş birliğine ilişkin çok taraflı ve değişik ülkelerle yapılmış olan iki taraflı sözleşmeler, temel hak ve özgürlüklere ilişkin olduklarından, Anayasa'nın 90/son hükmü gereğince, iç hukukta aynı alana ilişkin ve daha sınırlı temel hak ve özgürlük tanıyan kanun hükümleri karşısında, önceliklidir ve doğrudan uygulanma kabiliyetine sahiptir.

6706 sayılı Kanun'un 1/3 maddesinde yer alan, *“Türkiye'nin taraf olduğu adli iş birliğine ilişkin milletlerarası anlaşmalar ile diğer kanun hükümlerinin saklı olacağı”* hükmü de göz önünde bulundurulduğunda; dolaylı yoldan Türkiye'nin taraf olduğu adli iş birliğine ilişkin sözleşme hükümleri karşısında, 6706 sayılı Kanun hükümlerinin ikincil derece uygulama alanı kazanacağı, yani sözleşmelerde aksine hüküm bulunmadığı veyahut herhangi bir hüküm bulunmadığı hallerde kanun hükümlerinin uygulanacağı kabul edilmelidir. İlgili düzenleme kanunun tamamlayıcı rol oynama özelliğine dikkat çekmektedir. Dolayısıyla 6706 sayılı Kanun, Türkiye tarafından yapılacak yeni ikili sözleşmelerde yol gösterici olacak ve özellikle sözleşmelere koyulacak çekincelerin belirlenmesi hususunda dikkate alınacaktır. Bu açıklamalara tek istisna ise iç hukuk normunun temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşme normuna kıyasla daha geniş bir hak koruması sağlaması halidir. Anayasa m. 90/5 düzenlemesi, uluslararası düzenlemelerin ulusal hukuk düzenlemeleri karşısında daha geniş bir koruma alanı sağlayacağı varsayımı üzerine modellenmiş bir çatışma normu olup Anayasa'nın tüm hükümlerinin insan haklarına saygılı bir hukuk devleti olarak ve insan haklarının gerçekleştirilmesi yönünde yorumlanması gerekliliği göz önünde bulundurulduğunda, Anayasa'nın ruhuna uygun olarak ilgili ulusal hukuk düzenlemelerine öncelik tanınması gerektiği kabul edilmelidir.

Devletlerin suç ve suçlulukla mücadelede, birlikte hareket etme ve iş birliği yapma zarurietini, sözleşmelerden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesi ve devletlerin ulusal hukuk sistemleri arasındaki farklılıklar nedeniyle koordinasyonun sağlanması adına uzman kurumların oluşturulması ihtiyacını doğurmuştur. Bu ihtiyaç ile Merkezi Makam olarak adlandırılan temelde iş birliği taleplerinin bir ülkeden diğer ülkeye iletilmesinde ve bu taleplerin diğer ülkelerden alınmasında faaliyet gösteren birimler kurulmuştur. Ülkemizde; taraf olunan çok ve iki taraflı sözleşmelerde, 6706 sayılı Kanun'un 2/1-b ve 2992 sayılı Kanun'un 13/A maddesi ile Adalet Bakanlığı Merkezi Makam olarak belirlenmiş ve bu görevi, Adalet Bakanlığı adına Uluslararası Hukuk ve Dış ilişkiler Genel Müdürlüğü'nün yerine getirmesine karar verilmiştir. Uluslararası Hukuk ve Dış ilişkiler Genel Müdürlüğü; adli iş birliği talepleri hakkında karar vermek ve taleplerin yerine getirilmesi konusunda teminat vermek ya da adli iş birliği talep etmek ile uygulanacak adli iş birliği türü ve izlenecek yöntem konusunda karar vermek gibi görevleri ifa etmektedir.

Cezai konularda uluslararası adli iş birliğinin ana başlıklarından olan adli yardımlaşma, adli mercilerin soruşturma veya kovuşturmaları sonuçlandırılmasında pek çok muhakeme işleminin gerçekleştirilmesine hizmet ettiğinden, önemli bir işleve sahiptir. Devletler; yürütmekte oldukları muhakeme sürecinde, kendi egemenlik alanı dışında bulunan muhakeme süjesini dinleme ihtiyaçlarını; sıklıkla süjenin bulunduğu ilgili devlete süjenin dinlenilmesine ilişkin adli yardımlaşma talebi göndermek suretiyle gidermeye çalışmaktadır.

Muhakeme faaliyetlerinin özü olan maddi gereceğe ulaşmada, maddi vakanın aslına uygun şekilde aydınlatılmasını sağlayan ispat araçları delillerdir. Maddi meseleye yönelik inceleme süreci, deliller ile doğrudan doğruya teması ve delillerin değerlendirilmesini gerekli kılar. Delil olmadan maddi meselenin çözümü olanaklı değildir. Adli yardımlaşma kapsamında ceza muhakemesi süjelerinin dinlenilmesi, özde beyan delillerine ulaşılması; adli yardımlaşmaya konu fiile ilişkin ilgili kişilerin bilgisinin tespit edilmesine olanak sağlamaktadır.

Uluslararası ve ulusal düzenlemeler incelendiğinde; muhakeme süjelerinin adli yardımlaşma kapsamında dinlenilmesi bakımından, adli yardım taleplerinin soruşturma veya kovuşturma evresinde aynı usul ve yöntem takip edilerek

gönderildiği görülmektedir. Bu nedenle çalışmada; muhakeme evreleri bakımından bir ayırım yapmak yerine, aynı usul ve yönteme tabi olarak dinlenen muhakeme süjeleri arasında gruplama yapılarak bir ayırma gidilmiştir. Adli yardımlaşma yöntemi olarak ceza muhakemesi süjelerinin dinlenilmesi; *“mağdur, müşteki, tanık ve bilirkişinin dinlenilmesi”*, *“şüpheli veya sanığın dinlenilmesi”* ile *“tutuklu veya hükümlünün belirli amaçlarla dinlenilmek üzere gönderilmesi”* olarak üç ana alt başlıkta incelenmiş ve her ana başlığın altında sırasıyla konuya dair ilk düzenlemelerin yer aldığı uluslararası belgelere ve akabinde ulusal dayanaklara değinilmiştir.

Adli yardımlaşmaya ilişkin iki ve çok taraflı sözleşmelerde özellikle CİKAYAS ve CİKAYAS Ek 2 Nolu Protokol’de; tutuklu ve hükümlülerin belirli amaçlarla dinlenilmek üzere dinlenilmesi hariç olmak üzere, diğer süjelerin dinlenilmesinde adli yardım talebinde bulunan devletin adli makamları önünde hazır bulunma yoluyla dinleme ve adli yardım talebini yerine getiren devletin adli makamları önünde hazır bulunma yolu veya görüntülü ve sesli iletişim tekniği ile dinlemenin usulen düzenlendiği görülmektedir. Uygulamada; ilgili süjelerin isteyen devlet adli makamları önüne çıkmaları, masraf ve emek faktörü nedeniyle çok nadir görülen bir olaydır. Çoğunlukla ilgili süjelerin dinlenilmesi, isteyen devlet adli yetkililerinin istenilen devlete bizzat gelerek dinleme sırasında hazır bulunması yoluyla yürütülmekteyse de AİHM, özellikle devletlerin adli makamlarının masraflara ilişkin karşılaştıklarını zorluklara rağmen, özellikle kilit tanıkların duruşmaya katılması için bu kişilere seyahat masrafları ve harcamaların geri ödenmesi gerektiğini, tek başına bu hususun ilgili tanığın huzura getirilememesi sonucuna yol açmaması gerektiğini ifade etmektedir. Hâkimin vicdani kanaatinin meydana gelebilmesi ve vereceği hükmün sağlıklı olabilmesi adına, doğrudan doğruya dinlemenin yapılması ve bu sayede savunma makamının da tanığı görme, soru sorma imkânının tanınması açısından tanığın muhakemenin yürütüldüğü ülkeye davet edilmesi veya SEGBİS usulünün öncelikle tercih edilmesi gerekmektedir.

Soruşturma evresinde; devletler delil elde etme amaçlı pek çok işlemde, başka bir devletten adli yardım talep etmektedir. Sınıraşan ceza soruşturmalarında; ülkeler arasında adli iş birliği yöntemlerinin usulüne ve içeriğine yönelik bilgi alışverişi, adli yardımlaşma kapsamında seyahat bilgileri, kimlik bilgileri, DNA analizi, delil

amacıyla dosya belge ve eşya gönderimi ile ceza soruşturmalarının aktarılması söz konusu olmaktadır. Anılan metotlar dışında, kendine özgü usul ve düzenlemeleri olan sınır ötesi gözetleme ve sıcak takip, kontrollü teslimat ve sınıraşan ortak soruşturma ekiplerinin kurulması da muhakeme için gerekli delile ulaşılması adına, soruşturma evresinde, adli iş birliği kapsamında kural olarak adli yardımlaşma ile gerçekleştirilmektedir.

Bilgi verme ve adli sicil bilgilerinin karşılıklı olarak gönderilmesi kavramından; istemde bulunan devletin, ihtiyaç duyduğu verilere ilişkin talep ettiği devlete yazılı ve sözlü sorular sorarak cevap edinmesi ve devletin iç hukukta yürüttüğü muhakeme sonucunda edindiği sicil bilgilerini diğer devletler ile paylaşması anlaşılmaktadır. Özellikle adli sicil bilgilerinin gönderilmesi hususu gerek uluslararası tekerrürün kabul edildiği durumlarda ve erteleme müessesesi açısından gerekse de ilgilinin oturma izni, ehliyet, vatandaşlık değiştirme ve özellikle devlet kademelerinde görev almasına ilişkin atama süreçleri gibi başvurularında dikkate alındığından önem arz etmektedir. Adli yardımlaşma kapsamında devletler, egemenlik sınırları içerisinde yürütülmekte olan soruşturmalar veya kovuşturmaları da kapsayacak şekilde şahıs (*vatandaşın adli makamlarca tutuklanması veya Türk vatandaşlarının veyahut yabancıların nüfus, adres bilgileri ve ekonomik ile sosyal durum tespitleri*), olay (*yabancı ölüm olayları*) veyahut eşyayla ilgili konularda bilgi edinmek üzere talepte bulunabilmekte ve bazı durumlarda herhangi bir talep olmaksızın (*suç ihbarı*) kendi yürüttükleri soruşturmalar çerçevesinde edindikleri bilgileri yabancı devlete gönderebilmektedir. Gerçekleştirilecek bilginin paylaşımının kapsamı; yürütülecek iş birliği türü ve ilgili yöntemin sınırlarına bağlı olarak farklılık gösterebilmekteyse de uygun olan hallerde devletler, kendi yetkili makamlarının tasarrufu altında bulunan halka açık olmayan belge ve bilgiler de dahil olmak üzere ilgilinin ülke içerisinde bulunduğu yer ve seyahat bilgileri, ceza işlerinde kendi yasaları ve düzenlemeleri, yazılı kuralları ve uluslararası uygulamalarına ilişkin bilgileri de birbirlerine sağlamaktadır.

Delil amacıyla dosya, belge ve eşya gönderimi; adli iş birliği metotlarının birçoğunda talebin konusu ile sınırlı olmak ve makul sürede geri gönderilmesi koşuluyla gerçekleştirilmekte ve Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi m.46/3-e, ve Arnavutluk ile Türkiye arasındaki adli yardımlaşma sözleşmesi m.65/b ile 67 gibi

birçok iki veya çok taraflı sözleşme ile iç hukukta adli iş birliği kanunlarında kabul edilmektedir. Teknoloji çağının getirilerinden biri olarak kara para aklama veya siber suçlarda, dünyanın bir noktasından tek tuşa basılarak gerçekleştirilen bir fiilin sonuçlarının aynı anda kilometrelerce uzakta birçok devlette doğması mümkün olmakta ve anılan oluşum suç ile mücadelede çok hızlı bir şekilde karşılık verilmesini gerektirmektedir. Bu alanda anlık bilgi paylaşım müessesesi, CİKAYAS Ek 2 Nolu Protokol ve devletlerarasında delil amacıyla gönderimi, Sanal Ortamda İşlenen Suçlar Sözleşmesi'nin 35. maddesinde öngörülen “24 saat ve 7 gün iletişim ağı” sayesinde sözleşmenin koruma kapsamında kalan suçlar açısından mümkün olmaktadır.

Bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmeler ile birlikte, zaman içerisinde ceza muhakemesi süreci organlarının bilgiye erişim kaynakları çeşitlenmiş ve bu çeşitlilik beraberinde, adli yardımlaşma kapsamında yürütülmekte olan ceza muhakemesi ile irtibatlı şüpheli ile sanığın DNA kimliğinin tespiti için moleküler genetik incelemelerde kullanılması amacıyla yabancı ülkede bulunan süjeden kıl, tükürük, kan gibi DNA örneklerinin alınmasının önünü açmıştır. Öğretide, adli yardımlaşma müessesesinin de temelinde, talebin gönderildiği anda gönderen ülkede yürütülmekte olan bir ceza muhakemesinin konusu olan suçun aydınlatılmasına yönelik olduğu ve bu iş birliği türünün kimlik tespiti amacıyla ileride yapılacak bir ceza muhakemesi süreci için kullanılamayacağı ifade edilmektedir. Dolayısıyla halihazırda pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de ulusal bir DNA bankası kurulur ise banka verilerinin farklı amaçlar ile yurtdışına aktarımının önüne geçilebilmesi için özel olarak adli yardımlaşma kapsamında genetik verilerin yurtdışına naklinin koşullarını ve niteliğini ayrıntılı şekilde düzenlenmek gerekecektir.

Uluslararası ceza hukuku doğası gereği; bir devletin veya ulus üstü organın kolluk görevlilerinin bir başka egemen devlette soruşturma işlemleri yürütmesine ve egemenlik yetkisi kullanmasına direk müdahale etkisi içermesi nedeniyle genel ilke olarak izin vermemektedir. Bununla birlikte; ceza muhakemesi süreçlerinin artık bir devletin ülkesi ile sınırlı görme olanağının kalmamış olması, yetkili muhakeme organlarından kaçan süjenin yakalanması için gerekli tedbir ve işlemlerin muhakemenin yürütüldüğü devletin egemenlik alanı dışında da yürütülmesini gerektirebilmektedir. Ceza muhakemesi organlarının, yetki alanları dışında, bu

içerikte tedbire başvurabilmesi veya işlemleri yürütebilmesi ancak bu konuda ikili veya çok taraflı uluslararası sözleşmeler ile sınır ötesi gözetleme ve sıcak takibe ilişkin düzenleme yapılmasına bağlıdır.

Sınır ötesi gözetleme ve sıcak takip ile bir devletin kolluk birimleri, istisnai olarak komşu başka bir devlette soruşturma yapmakta; normal şartlarda sadece kendi ülkelerinde geçerli olan uzun süreli ve ilgilinin yaşam ilişkilerinin kapsamlı olarak incelendiği gözetleme yetkilerini yabancı komşu bir devletin egemenlik sahasında kullanmaktadır. Mukayeseli hukuka bakıldığında; İngiltere, Hollanda gibi pek çok devletin uluslararası adli yardımlaşma kanununda veya Schengen Anlaşması gibi sözleşmelerde; sınır ötesi gözetleme ve sıcak takibe yer verdiği görülmektedir. Türk hukuku açısından ise CİKAYAS'a Ek 2 nolu Protokol'ün 17. maddesi dışında; yabancı devletler ile yapılan ikili adli yardımlaşma veya iş birliği sözleşmelerinde, bu adli yardım kurumuna nadiren yer verildiği görülmektedir.

Uluslararası alanda suç ve suçlulukla mücadelede, organize suç örgütleri önemli bir konuma sahiptir. Zira söz konusu örgütler, gizli ve karmaşık yapıları ile yönetim ve alt kadrolarındaki üyeleri veya diğer örgütlerle iş birliği halinde, suç konusu eşyaların nakli de dahil olmak üzere; pek çok hukuka aykırı faaliyet gerçekleştirebilmektedir. Çoğu zaman örgütün yapısını, kadrosunu ve faaliyetlerini ulusal çapta tespit etmek, ilgili kişileri yakalanması ve suç konusu mal ile gelirlere el koyulması geniş perspektifte suçlulukla mücadele açısından yetersiz kalmaktadır. Organize suç örgütünün faaliyetinden, doğrudan veya dolaylı olarak etkilenen birçok devletin katılımı ile yürütülecek soruşturma veya operasyonlarda başarının sağlanabilmesi adına; en önemli araştırma araçlarından biri kontrollü teslimat kurumudur. Kontrollü teslimat, günümüzde, sadece uyuşturucu madde ticareti ile mücadelede kullanılan bir enstrüman olmaktan çıkarak insan ticareti, göçmen, vahşi hayvan, taklit ürün, ateşli silah ve fon kaçakçılığı gibi organize pek çok suçta kullanılmakta ve bir veya daha fazla devletin topraklarına girmek, geçmek ve çıkmak suretiyle gerçekleştirilmektedir.

CİKAYAS'a Ek 2 nolu Protokol m. 18, 1988 tarihli Uyuşturucu ve Psikotrop Maddeler Kaçakçılığına Karşı BM Sözleşmesi m.11/1, SASMUS m.20 ve BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi m.50 gibi pek çok sözleşmede yer verilen kontrollü teslimat; yasadışı ve şüpheli sevkiyatlarla ilgili devletlerin suç

soruşturmasının iletilemesi, potansiyel şüphelilerin özellikle suçun arkasındaki esas kişilerin belirlenmesi, her türlü delil tespiti ve suç konusu eşyanın takibi amacıyla izin verilen, yetkili makamların gözetimi ve denetimi altında aralıksız takip ile gerçekleştirilen bir özel soruşturma yöntemidir. Kontrollü teslimatın gerçekleştirilmesi sırasında; ilgili suç örgütünden bilgi sağlanması adına doğrudan fiziksel gözlem, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi, iletişimin tespiti veya teknik araçlarla izlemeye başvurulabilmektedir.

Sınıraşan suçlara karşı adli yardımlaşma kapsamında gerçekleştirilen bilgi alışverişi veyahut delil gönderimi bakımında; ulusal ölçekli mücadele araçlarının yetersiz, ağır ve hantal kalmaya başlaması ile ortaya çıkan kurumlardan biri de özel bir adli yardımlaşma türü olarak sınır ötesi ortak soruşturma ekiplerinin oluşturulmasıdır. CİKAYAS'a Ek 2 nolu Protokol m. 20, BM Sınır Aşan Organize Suçlarla Mücadele Sözleşmesi m.19, Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi m. 9/1-c ve Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi m. 49 gibi pek çok sözleşmede yer verilen ortak soruşturma ekibi; iki veya daha fazla ülkenin menfaatlerini ihlal eden geniş çaplı ve karmaşık bir olay ile irtibatlı olarak belirli bir amaç ve süreyle bağlantılı kalınacak şekilde ilgili ülkelerin kolluk veya adli makamları arasında (*örneğin merkezi makamların*) anlaşma yapılarak oluşturulan, üyelerin ve kurucu ülkenin uluslararası veya sınıraşan bir suçu veya suç örgütlerinin yapısı ile ilişkilerini soruşturduğu özel bir adli yardımlaşma metodudur. JİT, cezai konularla ilgili adli makamlar arasında, adli yardımlaşmaya hizmet edebileceği gibi kolluk güçleri arasında, operasyonlar ile ilgili bilgi alışverişinin sağlanmasına yardım amaçlı da oluşturulabilmekte ve her iki oluşumda da katılımcı ülkelerin soruşturma makamları (*hem adli hem de kolluk kuvvetleri*) arasında sürekli ve doğrudan iletişimi mümkün kılmaktadır.

Ceza muhakemesi sürecinin gereği gibi tamamlamasını ve hükmün infazının mümkün kılınmasını sağlamak ile muhakeme esnasında, doğrudan veya dolaylı olarak delil elde etme amacıyla başvuru koruma tedbirleri, devletlerin iç hukuklarına göre değişkenlik gösterebilmektedir. Koruma tedbirlerinin ceza muhakemesi sürecindeki ihtiva ettiği önem ve söz konusu değişkenlik gösteren hükümler gereği, adli iş birliği alanında koruma tedbirlerine başvurulması kural olarak bir iş birliği türü olan adli yardımlaşma müessesesi ile istisnai olarak ise iade,

ceza soruşturmalarının ve kovuşturmalarının devri ve infazın devri yöntemleri açısından mümkün kılınmıştır.

Kural olarak adli yardımlaşma kapsamında koruma tedbirlerinin adli iş birliği paydaşı devletlerce uygulanmasının arkasında hem adli yardımlaşma hem de koruma tedbirlerinin delile ulaşma gayesi taşınması ve bu amaca matuf usul ve esasları içermesi yatmaktadır. Adli yardımlaşma kapsamında bazı koruma tedbirlerine başvurulma usulü, iki ve çok taraflı uluslararası belgeler ile Avusturya Adli Yardım Yasası m.8’de yer verildiği gibi ulusal adli iş birliği veya yardımlaşma kanunlarında açıkça düzenlenmektedir. Bazı koruma tedbirleri ise geçici önlemler başlığı altında 6706 sayılı Kanun’un 7/1-a ve 8/1-c maddeleri kapsamında, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde; adli yardımlaşma talebinden önce, amaçlanan işlemin talep edilen tarafın mevzuatına açıkça aykırılık teşkil etmediği durumda, mevcut durumun ve tehlike altındaki yasal çıkarların veya delilin muhafaza altına alınarak korunmasına ilişkin her türlü önlemin alınabilmesi mümkün kılındığından, uygulanma kabiliyeti kazanabilmektedir. Örneğin; arama ve el koyma tedbirleri pek çok iki ve çok taraflı sözleşmede düzenlenmiş olmasına rağmen gizli soruşturmacı görevlendirilmesi ve telekomünikasyon ile iletişimin denetlenmesi tedbirlerine ilişkin açık düzenleme nerdeyse yok denecek kadar azdır.

Tutuklama ve adli kontrol tedbirine başvurulması ise uluslararası adli iş birliği alanında istisnai olarak gündeme gelebilmektedir. Şüpheli veya sanığın muhakeme esnasında veya hükmün infazı için hazır bulunmasını sağlamaya yönelik uygulanan yakalama, gözaltına alma, tutuklama ve adli kontrol tedbirlerinin adli yardımlaşma kapsamında uygulanamayacağına CİKAYAS m.1/2’de ve bazı ikili adli yardım anlaşmalarında açıkça ifade edilmiştir. Hiç şüphesiz ki tutuklama ve adli kontrol tedbirinin istisnai olarak uygulamasına ilişkin en önemli iki örnek; adli iş birliği türü olan ceza soruşturma ve kovuşturmalarının devri talebiyle birlikte veya öncesinde geçici tedbir olarak tutuklamaya ve iade alanında, transit geçiş halinde veya iade amacıyla geçici tutuklamaya yahut tutuklamanın bir alternatifi olarak adli kontrole veya iade yargılaması süresince tutuklamaya başvurulmasıdır.

Devletler, iç hukuklarının elverdiği en geniş ölçüde suçla elde edilen gelirin veya gelire tekabül eden malvarlığı değeri ile suçta kullanılmış veya kullanılması amaçlanmış malvarlığı, malzeme, teçhizatın müsaderesini sağlamak adına; sayılan

malvarlığı ile araç gereçlerin tespitini ve izlenmeyi ulusal sınırlarda gerçekleştirmekte ve bu yönde gelen adli yardımlaşma kapsamındaki talepleri de yerine getirmektedir. Adli yardımlaşma kapsamında delil toplamak amacıyla malvarlığı değerlerinin tespiti ve izlenmesi talebi; çoğunluk ile tespit ve izleme sonucu, yetkili makamın ilgili değeri muhafaza altına alması emrini veya talep edilen ülkenin kanunlarının izin verdiği ölçüde, talep eden veya kendi mahkemeleri tarafından hakkında verilecek nihai kararı beklemede olan, şüphe duyulan suç geliri veya eşya muamelesi, nakli veya imhasıyla ilgili gerekli tedbirleri alma talepleri ile birlikte gönderilmektedir. Bu yönüyle değerlerin tespiti ve izlenmesi, muhafaza altına alma ile el koyma tedbiri veya müsadere açısından bir ön alan araştırmasının veyahut tedbirin veya müsaderenin uygulanabilmesi için hazırlık hareketini oluşturmaktadır.

Ceza adalet sisteminin ayrılmaz bir parçası, suçluların yasadışı kazançlarından mahrum bırakılabilmesidir. Yasa dışı faaliyetleri, mali çıkarlardan yoksun bırakmak için kullanılan en yaygın mekanizmalar olan ilgili malvarlığı, eşya, araç ve gerecin aranması ve el koyulması yükümlülüğü; adli iş birliğine ilişkin pek çok iki veya çok taraflı sözleşmede doğrudan ve ayrıntılı olarak düzenlenmektedir. Ayrıca adli iş birliği yöntemi olan iade yönünden, iade amacıyla arama veya el koyma tedbirine başvurulabilmekte olup ortak soruşturma ekiplerinin kurulması ile kontrollü teslimat açısından, iki adli yardım türünde de görevli personelin bazı sınırlar içerisinde arama veya el koyma yetkisi bulunmaktadır.

Türk Hukuku bakımından, Türkiye'ye gelen adli yardımlaşma konusu arama tedbiri, ceza muhakemesi ilkelerinden mülkilik ilkesi ve 6706 sayılı Kanun'un m.5 ve 8/1-a gereği, CMK ve Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği hükümlerine göre ifa edilmektedir. Dolayısıyla gelen adli yardımlaşma talebinin konusu olan arama istemi CMK'da düzenlenen şartların varlığı halinde yerine getirilmektedir. Talepte bulunan devlet, aramaya ilişkin özel bir usulün uygulanmasını istemiş ise Türk hukukuna aykırı olmamak şartıyla bu usul de tedbirin ifası sırasında uygulanabilmektedir. Yabancı devlet tarafından Türkiye'ye gönderilen şüpheli veya sanığın kullandığı bilgisayar, bilgisayar programlarında veya kütüklerinde geçmişe dönük olarak statik veriler üzerinde arama ve el koyma yapılması istemi içerir adli yardımlaşma taleplerinin de CMK m.134 uygulanarak ifa edileceği konusunda şüphe

bulunmamaktadır. Adli yardımlaşma kapsamında arama talepleri açısından değinilmesi gereken önemli meselelerden birini oluşturan bulut sistemlerine dair adli yardım taleplerinin akıbeti ise bu denli açık değildir.

El koyma tedbirinin uygulanışı konusunda ise uluslararası belgeler, temelde benzer düzenlemeler ihtiva etmekte ise de sözleşme konusu suç tiplerine göre farklı icra metodlarına da yer verildiği görülmektedir. Örneğin, kural olarak geçici tedbirin kaldırılmasını talep hakkı yardımlaşmayı talep eden devlete ait olmakla birlikte; Merida Sözleşmesi gereğince, usulüne uygun olarak yerine getirilen tedbir sonrasında, talep edilen devlet, iç hukukunda belirtilen sürede ve yeterlilikte delil elde edemez veya el konulan malvarlığı değeri çok düşük kalır ise bu konudaki iş birliğini reddedilmekte veya gerçekleştirilmiş geçici önlem kaldırılabilir. Yine de geçici tedbir kaldırılmadan önce, talep eden devlete tedbirin devam etmesine ilişkin gerekçeleri sunma imkânı tanınmaktadır. Türk Hukuku bakımından, Türkiye'ye gelen adli yardımlaşma konusu el koyma tedbiri; ceza muhakemesi ilkelerinden mülkilik ilkesi ve 6706 sayılı Kanun'un m. 5 ve 8/1-a gereği, CMK hükümlerine göre ifa edilmektedir. Dolayısıyla gelen adli yardımlaşma talebinin konusu olan el koyma isteminin uygulanacağı malvarlığı veyahut değere göre, CMK'da düzenlenen basit el koyma veyahut özel el koyma tedbirleri için öngörülen şartların varlığı denetlenmekte ve akabinde talep yerine getirilmektedir.

Yabancı devlet tarafından gönderilen istem, el koyma tedbirinin uygulanması talebi değil de kendi ülkesinde verilmiş bir el koyma tedbiri kararının infazı olduğunda; söz konusu kararın AB Hukukunda öngörülen tanıma sistemi Türk Hukuku açısından mevcut olmadığından, Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmelerde aksine bir hüküm olmadıkça, doğrudan hüküm ifade etmesi mümkün değildir. Dolayısıyla el koymaya ilişkin bu yöndeki taleplerde, Türk hukukunda yetkili ve görevli olan adli merci tarafından denetim yapılarak bir karar verilmesi gerekmektedir. İlgili adli makamın vereceği kararın yeni bir karar mı yoksa uyarlamama kararı mı olacağı noktasında ise 6706 sayılı Kanun ile sadece infazın devir alınmasına ilişkin düzenlemelerde uyarlama kararı verilmesinin öngörüldüğü göz önünde bulundurulduğunda, kanunun m.1/3 düzenlemesi haricinde, el koyma yönünden söz konusu taleplere ilişkin alınan kararlar yeni bir karar niteliği taşıyacaktır. Yabancı devletten gelen el koyma talebine, değişik iş numarası verilerek

işlemin yapılması karşılıklığın önüne geçilebilmesi için en uygun yöntem olacaktır. Ancak uygulamada tedbire ilişkin ayrı soruşturma numarası açıldığı veya infazın devri olarak kabul edilip 6706 sayılı Kanun'un 26'ncı maddesinin uygulandığı görülmektedir. Ortada herhangi bir mahkûmiyet kararı bulunmadığından, infaz devri hükümlerinin burda uygulamak isabetli bir yöntem olmadığı gibi, talep eden ülkede yürütülmekte olan bir soruşturma var iken Türkiye'nin yeni bir soruşturma başlatması ve işlem yapması da çifte cezalandırılma yasağı açısından sakıncalıdır.

Niteliği gereği gizlilik arz eden birçok temel hak ve özgürlüğe müdahale içeren gizli soruşturma yöntemleri, çoğu devlette hem istihbari ve suçun önlenmesi amacıyla hem de suçların soruşturulması ve kovuşturulması amacıyla uygulanabilmektedir. Buna karşın; adli iş birliği alanında, bu tedbirlerin önleme amacıyla gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Zira önleme amaçlı tedbirlerin uygulanması, devletin kişi ve toplum güvenliği ile huzurunu sağlama görevi nedeniyle suç öncesi alanda, somut tehlikelilik hali oluşmadan önceki dönemi kapsamaktadır. Dolayısıyla henüz suç işlenmediğinden, adli bir alan bulunmamakta ve iş birliğinden de söz edilememektedir.

Gizli soruşturmacı görevlendirilmesi ve iletişimin denetlenmesi gibi gizli soruşturma yöntemleri, bireyin temel hak ve özgürlüklerine ağır müdahale içerdiğinden; genellikle belirli bir ağırlıktaki ve tahdidi olarak sayılan suçların aydınlatılmasında kullanılmaktadır. Fakat tedbirlere ilişkin diğer koşullar ve kapsam, her bir ülke yönünden iç hukuktaki muhakeme hukukuna ilişkin düzenlemelerde farklılık göstermekte olup uluslararası ikili ve çok taraflı sözleşmelerde ise devletler arasında anılan tedbirlerin uygulanmasına dair genellikle düzenlenme bulunmamaktadır. Bu durum, uluslararası adli iş birliği açısından, bir devletin diğer devletten bu koruma tedbirlerinin herhangi biri için talepte bulunmasını veya talebin olumlu sonuçlanmasını güçleştirmektedir.

Gizli soruşturma yöntemlerine; SASMUS m. 18-20, Suçtan Kaynaklanan Gelirlerin Aklanması, Araştırılması, Ele Geçirilmesi ve El Konulmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi m.4/2 ile Terörizmin Finansmanı ve Suçtan Elde Edilen Gelirlerin Aklanması, El Koyulması ve Müsaderesi Hakkında Avrupa Konseyi Sözleşmesi m. 15-45, BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi m. 50, CİKAYAS Ek 2 nolu Protokol m.19-21, FATF'ın 40 Tavsiye Kararı ve ABCİKAYAS'da istisnai

olarak yer verilmiştir. Bu hususta, Birleşmiş Milletler'in yaptığı düzenlemelerde; taraf devletlerin sözleşmede öngörülen suçlara ilişkin iç hukuklarının izin verdiği ölçüde elektronik veya diğer izleme biçimlerini ve gizli operasyonlar gibi özel soruşturma tekniklerini kullanacaklarına, olanakları dahilde amaç ile uyumlu olarak her türlü ve en geniş ölçüde gerekli önlemleri alacaklarına dair yükümlülükler bulunmaktadır. İlgili sözleşme maddesinin öngördüğü yükümlülük kapsamına; amaçsal yorum faaliyetiyle bakıldığında, sözleşmede ismen zikredilmeyen iletişimin tespiti gibi koruma tedbirlerinin de sözleşmeye dahil olduğu kabul edilmelidir. Dolayısıyla gerçekleştirilecek adli yardımlaşma konusu iş, işlem ve koruma tedbirinin ilgili sözleşmedeki yardım yükümlülüğü maddesi dayanak olarak gösterilip uygulanmasında bir sakınca bulunmamaktadır.

Taraflar arasında, öngörülen türde bir anlaşma veya düzenleme bulunmuyor ise uluslararası adli iş birliği hukukunun maddi koşulları arasında zikredilen ve tarihsel akış içerisinde en temel uygulama ilkesi olan mütekabiliyet esaslarına göre gizli soruşturma yöntemleri yürütülebilmesi de mümkündür.

Diğer adli yardımlaşma yöntemlerinden farklı olarak ve uluslararası hukuktaki eğilime benzer şekilde, Türkiye'nin imzaladığı iki taraflı adli yardımlaşma sözleşmelerinde genellikle gizli soruşturma yöntemlerine yer vermediği görülmektedir. Gizli soruşturma yöntemlerinden gereken faydanın sağlanabilmesi, suç ve suçlulukla mücadelede amaçlanan hedeflerin gerçekleştirilebilmesi, teminatlı bir hukuki durumun yaratılabilmesi, iç hukukta farklı uygulamaların önüne geçilebilmesi ve elde edilecek delilin hukuka uygunluğu adına diğer ülkelerde olduğu ve Kanun Tasarısında yer aldığı gibi Türkiye'nin de 6706 sayılı Kanun'da gerekli ikincil düzenlemeleri yapması gerekmektedir. Zira özellikle uygulayıcılar açısından, birçok çok taraflı sözleşmenin bulunması ve adli yardımlaşma yürütülecek diğer paydaş devlet veya devletlerin sözleşmenin ilgili maddesine dair çekincelerine uygun olarak talep gönderilmesi; adli iş birliğinden beklenen sürat ve efektif fayda açısından zorluk yaratmaktadır.

Koruma tedbiri olan gizli soruşturmacı görevlendirilmesi ve iletişimin denetlenmesinin adli yardımlaşma kapsamında, ihtiyaç duyulan ilgili yabancı devletten talep edilmesi halinde; talebi alan devlet, talebi, genellikle tedbire dair ulusal ceza muhakemesi hukukunda yer alan düzenlemeler açısından

değerlendirmekte ve ayrıca talebin içeriği hakkında da uygunluk denetimi yapmaktadır. Türk adli makamları da yürütmekte oldukları bir soruşturma ve kovuşturmada, CMK m. 135 ile ilgili sair mevzuat uyarınca; iletişim tespiti için gerekli şartların oluştuğu ve koruma tedbirinden elde edilecek delilin ilgili yabancı devletten elde edilmesi gerektiği kanaatine vardığında, hâkim kararı alarak adli yardımlaşma talebi düzenlemekte ve Merkezi Makam aracılığıyla göndermektedir.

Yabancı devletten gelecek bu yöndeki adli iş birliği talepleri açısından ise istemde bulunan devlette yürütülen soruşturma veya kovuşturma kapsamında, hâkim veya mahkeme kararı bulunsa dahi Cumhuriyet savcısı, adli yardımlaşma talebi hakkında, Türk mahkemelerinden karar alınmasını talep etmek zorundadır. Talep hakkında verilecek kararda ve istem konusu iletişimin tespiti ve denetlemesi tedbirinde, Türk mevzuatında belirtilen şartlar ve usule uyulacaktır. Dolayısıyla yabancı devletten gelen iletişimin tespiti ve denetlenmesine ilişkin adli yardımlaşma talepleri, istemde bulunan devletçe, tedbir hakkında bir karar verilmiş olsa dahi bu karar, Türkiye açısından, doğrudan sonuç doğurma kabiliyetine sahip olmayıp mutlaka Türk hukukuna göre alınmış bir karara ihtiyaç duyulmaktadır.

Cezai konularda adli iş birliğine dair kovuşturma evresinde en çok tartışılan ve çözümü konusunda, AB mevzuatı hariç, yeknesak düzenleme barındırmayan başlığı; yabancı ülkeden elde edilen delillerin değerlendirilmesi hususu oluşturmaktadır. Cezai konularda uluslararası adli iş birliği türü olan adli yardımlaşmanın nihai amacı; ceza muhakemesi sürecinin yürütüldüğü ülkedeki yetkili merciin adli yardımlaşma sonucu elde edilen delilleri, dosya kapsamındaki diğer deliller ile birlikte değerlendirerek muhakeme sürecini karara bağlamada kullanabilmesidir.

Ceza işlerinde adli iş birliğine ilişkin iki ve çok taraflı sözleşmeler; genellikle sınır ötesi adli iş birliği türlerini, bu iş birliği türlerine ilişkin koşulları ve delillerin elde edilmesini düzenlemektedir. Fakat mevzuatta uluslararası adli iş birliği ile elde edilen bilgi ve delillerin ulusal ceza muhakemesi sürecinde nasıl değerlendirileceğine ilişkin yeterli düzenleme bulunmamaktadır. Cezai konularda uluslararası adli iş birliğine dair yabancı mevzuatlarda (Almanya ve Kanada da olduğu gibi) da bu konu ile ilgili sınırlı bir alanda düzenleme yapıldığı görülmektedir.

Delillerin değerlendirilmesine ilişkin açık düzenlemenin yetersizliği; yabancı devlette elde edilen delillerin değerlendirilmesinde, delilin edinildiği ülke hukukunun

uygulanıp uygulanmayacağı sorunun ortaya çıkarmaktadır. Avrupa Birliği; çerçeve karar ve yönergeler ile her bir üye devletin yetkili makamları tarafından hukuka uygun biçimde elde edilen delillerin, başkaca bir incelemeye gerek olmaksızın, diğer tüm üye devletlerin yargı mercilerince değerlendirilmesini ve kabul edilmesini sağlamaya yönelik “*karşılıklı tanıma sistemini*” oluşturmuştur. Avrupa Birliği içerisindeki gelişmeler haricinde; yabancı ülkede elde edilen delilin değerlendirilmesi, günümüzde birlik ülkesi olmayan ve özellikle delil yasakları açısından farklı hukuk düzenlerine sahip (*Kıta Avrupası ve Common Law*) iki veya daha çok devletin, delilin elde edilmesi ve değerlendirilmesi olmak üzere iki farklı aşamada, sürece katılması nedeniyle çözümü güç bir sorun olarak mevcudiyetini korumaktadır. Bölgesel anlamda, AB hukukunda kabul gören yaklaşım dışında; bu soruna, küresel anlamda çözüm getirilmemesi de eleştirilmektedir.

Yabancı devlet ceza muhakemesi kurallarına uygun olarak gerçekleştirilen işlemlerin delili değerlendirecek devlet açısından, ayrıca bir uygunluk denetimine tabi tutulmadan, geçerli olacağına ilişkin yapılan açıklamalar; 6706 sayılı Kanun m. 7/1-ç’de ifade edildiği üzere, tek başına sorunun çözümü için yeterli değildir. Zira işlemin gerçekleştirildiği devlette, delilin hukuka aykırı elde edilmesi, her zaman değerlendirme yasağına yol açmadığı gibi yabancı devlette muhakeme kurallarının ihlal edilmiş olması da her zaman delil yasağı oluşturmamaktadır.

Delile ilişkin düzenlemeler, aynı zamanda delilin elde edilmesi için başvuru tedbire karşı, ilgilinin temel haklarının da korunması amacını gütmek durumundadır. Bu açıdan, dürüst muhakeme ile delillere ilişkin düzenlemeler arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Dürüst muhakeme kavramından, sadece delillin elde edildiği devletin hukuk düzeninin muhakeme standartlarına ve müdahale koşullarına uygun hareket edilmiş olması suretiyle ilgili kişiye ait güvencelerin sağlanmış olması anlaşılmamalıdır. Genel kabulünde her ne kadar AİHS tarafı olan devletlerin hukuk düzenlerini sözleşmede öngörülen temel hak ve özgürlüklere göre dizayn ettiği ve hukuk devletine bağlı bir ceza muhakemesinin asgari koşullarının bu şekilde sağlandığı varsayılıyor ise de tek başına yasal düzenlemelerin varlığı veya vakıada kullanılmış olması, yeterli görülmemelidir. Adli yardımlaşma ile yabancı devletten elde edilen delillerin güvenilirliği, ayrı bir sorun olarak görülmeli; ilgili devlet hukukuna uygun hareket edilmiş olmasının yanı sıra, delilin AİHM içtihatları

ile uyumlu olarak insan haklarına uygun şekilde temin edilip edilmediğinin denetlenmesi ve ordre public çekincesine aykırı düşüp düşmediğinin araştırılması gerekmektedir. Nihayetinde; bu hususlarda herhangi bir aykırılığın tespiti halinde ise delilin değerlendirilemeyeceği sonucuna ulaşılması, gerekli ve zorunlu kabul edilmelidir.

Son olarak ifade etmek gerekir ki uluslararası adli yardımlaşma kurumunun gelişebilmesi ve uygulamada teamüllerin oluşabilmesi; bu konuda yazılacak akademik eserlerin sayısının, gerçekleştirilen bilimsel toplantıların sayısının ve veriminin artırılmasına bağlıdır. Ayrıca ceza muhakemesi sürecinin üçlü sac ayağından biri olan yargı makamı ve iddia makamının adli yardımlaşma ve iş birliği konularında verdiği kararlara karşı, kanun yoluna gitme konusunda istekli davranışlarının artması da bu alandaki ulusal içtihat birliğinin oluşması ve gelişmesi bakımından büyük öneme sahip olacaktır.

KAYNAKLAR

- Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2013). *AIHM Kararlarında “Cezai Konularda” Uluslararası Adli İş Birliği*. Ankara: Norm Matbaa.
- Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2014a). *Cezai Konularda Adli İşbirliği Rehberi*, Ankara: Şen Matbaa.
- Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2021). *Avrupa Birliğinde Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği*. Ankara: Şen Matbaa.
- Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2020). *Cezai Konularda Uluslararası Adli İş birliği Mevzuatı*. Ankara: Şen Matbaa.
- Akbulut, B. (2021). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Akıllıoğlu, T. (1989). “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve İç Hukukumuz”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 44(3-4), 155-173.
- Akkaş, A.H. (2007). *Suçlulukla Mücadele Yöntemi Olarak Gizli Görevli Kullanılması*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akkaş, A.H. (2018). “İadede Hususilik Kuralı”, *Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Sempozyumu-Tebliğler*, 13-14 Nisan, Antalya, 103.
- Akkaş, A.H. ve Çimen, A.S. (2021). “Ceza Hukuku Özelinde Adli İş birliği Taleplerinin Reddi Sebepleri”. *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(21), 15-60.
- Akkutay, A.İ. (2007). “Uluslararası Antlaşmaların Türk İç Hukukundaki Konumu ve Etkileri”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(1-2), 415-448.
- Aksar, Y. (2021a). *Temel Metinler ve Davalarla Uluslararası Hukuk*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Aksar, Y. (2021b). *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk*. Cilt: 1. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Aksar, Y. (2021c). *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk*. Cilt: 2. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Akutay, S.S. ve Ateş, D. (2013). “Türkiye’nin Sınır Ötesi Operasyonlarının Hukuki Çerçevesi”. *Gazi üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 27(3), 109-146.
- Albrecht, H.J. (2008). “Uluslararası Suçluluk, Şiddet Ekonomisi ve İnsan Hakları: Ceza Hukukunun Cevapları”. İçinde: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı ve Türk Ceza Hukuku Derneği Yayını (Ed.), *Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer Armağanı*. Cilt: 1. (s. 467). Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Altınar Coşkun, S. (2015). *Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Akıllı Yaptırım Kararları ve Terörizmin Finansmanın Önlenmesi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Altıparmak, K. (2006). “Büyük Biraderin Gözetiminden Çıkış: Telefon İzlenmesinde Devletin Sorumluluğu”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (63), 29-66.

- Arslan, H.S. (2018). “Uluslararası Adli Yardımlaşma ve Soruşturma veya Kovuşturmanın Devri”, *Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Sempozyumu-Tebliğler*, 13-14 Nisan, Antalya, 153.
- Artuk, M.E., Gökçen, A., Alşahin, M.E. ve Çakır, K. (2021). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Atalay, Ö. (2019). “Ceza Muhakemesi Hukukunda Moleküler Genetik İncelemelerin Özel Nitelikli Kişisel Verilerin Korunması Açısından Değerlendirilmesi”. *İstanbul Üniversitesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 7(2), 127-184.
- Atay, E.E. (2000). “Uluslararası Antlaşmaların İç Hukuktaki Yeri ve İdareyi Bağlayıcılığı”. *Hukuk Kurultayı 2000*, 1, 393.
- Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. (2019). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 8 Rehberi – Özel Hayata ve Aile Hayatına, Konuta ve Haberleşmeye Saygı Hakkı, 41-42.
- Aybay, R. (2007). “Uluslararası Antlaşmaların Türk Hukukundaki Yeri”. *TBB Dergisi*, (70), 187-213.
- Aydın, U. (2015). “Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesi ve Türk Hukukunda Uygulanması”. *Terazi Hukuk Dergisi*, 10(102), 14-24.
- Aydın, D. (2014). *Ceza Muhakemesinde Deliller*. Ankara: Yetkin Basım Yayın.
- Bagheri, S. (2013). “Uluslararası Hukukta Suçluların İadesi ve Suçluları Kovuşturma Yükümlülüğü”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62(1), 1-40.
- Başaran, A. (2016). “Ceza Konularında Adli İşbirliği Kanunu’nun Getirdiği Yenilikler”. *Uluslararası Hukuk Bülteni*, (8), 7-9.
- Başlar, K. (2004). “Uluslararası Antlaşmaların Onaylanması, Üstünlüğü ve Anayasal Denetimi Üzerine”. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Prof. Dr. Sevin Toluner’e Armağan*, 24(1-2), 279-336.
- Başlar, K. (2012). “Uluslararası Kuruluşlar ve Uluslararası Hukuk Kişiliği”. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, 8(30), 1-23.
- Bayıllıoğlu, U. (2007). “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 56(1), 51-121.
- Bayraktar, K. (2014). “Uluslararası Ceza Divanı Roma Statüsü”. *Legal Hukuk Dergisi*, 1, 511.
- Benli, S. (2011). “Geri Vermede Basitleştirilmiş Usul”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 1(6), 256- 266.
- Birtek, F. (2016). *AIHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Blakesley, C.L. (1981). “The Practice of Extradition from Antiquity to Modern France and the United States: A Brief History”. *Boston Collage International and Comparative Law Review*, 4, 39-60.
- Boister, N. (2003). “Transnational Criminal Law ?”. *European Journal of International Law*, 14(5), 953-976.

- Boister, N. (2012). *An Introduction to Transnational Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Bostancı-Bozbayındır, G. (2019). *Lizbon Anlaşması Sonrası Avrupa Birliği Ceza Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Bostancı-Bozbayındır, G. (2021). “Yalan Tanıklık”. *Özel Ceza Hukuku*, 10, 127-162.
- Bozkurt, E. ve Köktaş, A. (2021). *Avrupa Birliği Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Brady, N. (2014). “Evidence, Special Investigative Techniques and the Right to A Fair Hearing”. *Academy of European Law, ERA Forum*, 15(1), 37-38.
- Brownlie, I. (1958). “International Law and the Activities of Armed Bands”, *International and Comparative Law Quarterly*, (7), 712-735.
- Bulduk, S. (2015). *Ceza Muhakemesinde Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Adli ve Önleme Amaçlı Olarak Denetlenmesi*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Caeiro, P. (2019). “Editorial Of The Dossier International Judicial Cooperation in Criminal Matters Current Problems in Global Perspective”. *Revista Brasileira de Direito Processual Penal*, 5(2), 553-557.
- Can, S. (2021). *6706 sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu Çerçevesinde İade*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Canpolat, Ş. (1974). *Usul Hukukunda Tanık ve Psikolojisi*. Adana: Kemal Matbaası.
- Çaşın, M.H. (2020). *Uluslararası Anlaşmalar Hukuku*. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayınları.
- Cengiz, S., Demirağ, F., Ergül, T., McBride J. ve Tezcan, D. (2008). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları*. Ankara: TBB Yayınları.
- Centel, N. ve Zafer, H. (2021). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Centel, N., Zafer, H. ve Çakmut, Ö. (2011). *Türk Ceza Hukukuna Giriş*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Centel, N., Zafer, H. ve Çakmut, Ö. (2017). *Türk Ceza Hukukuna Giriş*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Çakmak, C. (2021). *Avrupa Birliği Hukuku*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Çelikkaya, S.D. (2020). *Türk Ceza Muhakemesinde SEGBİS (Ses ve Görüntülü Bilişim Sistemi)*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Çiçek, L. (2018). “İade Sürecinde Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatının (İTERPOL) Rolü ve Uluslararası Yakalama Kararlarının Yerine Getirilmesi”, *Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Sempozyumu-Tebliğler*, 13-14 Nisan, Antalya, 94.
- Çolak, H. (2016). “Siber Terörizmin Önlenmesinde Kurumsal Yapılanma ve Uluslararası Adli Yardımlaşma”. *Türk Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 46-47.
- Da Silva, J.C., Stange, A. and Yıldız, A.K. (2019). *Türk Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi – Arama ve El Koyma Tedbirleri Modülü*. (s. 94). Ankara: Avrupa Birliği-Avrupa Konseyi Ortak Projesi.
- Daman, M. (2008). “Cross- Border Hot Pursuit in the EU”, *European Journal Of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 16(2), 171-207.

- Değirmenci, O. (2007). *Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Suçtan Kaynaklanan Malvarlığı Değerlerini Aklama Suçu (Kara Para Aklama Suçu)*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Değirmenci, O. (2009). “Ceza Muhakemesinde Tehlike İçinde Bulunan Tanığın Korunması”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (83), 73-122.
- Değirmenci, O. (2013). “Çeşitli Görünümleriyle Uluslararası Suç Kavramı: Dar ve Geniş Anlamda Uluslararası Suçlar ve Türk Hukuku”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 71(1), 229-266.
- Değirmenci, O. (2014). *Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Değirmenci, O. (2016). *Askeri Ceza ve Disiplin Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Değirmenci, O. (2017). “Bulut Bilişim ve Beraberinde Getireceği Hukuksal Sorunlar Üzerine Görüşler”. *Terazi Hukuk Dergisi*, 12(136), 106-110.
- Demir, E. (2019). “Bilişim Suçları ile Mücadelede Uluslararası Adli Yardımlaşma”. *Terazi Hukuk Dergisi*, 14 (160), 2311-2332.
- Demirbaş, T. (2021). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Demirbaş, T. (2022). *Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Dereboylular, Ö. (2019). “Bulut Bilişim Bakımından Arama ve El Koymaya İlişkin Hükümlerin Uygulanabilirliği”. *Ceza Hukuku Dergisi*, 14(39), 161-202.
- Doğru, O. ve Nalbant, A. (2013). *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar*. Cilt: 2. Ankara: Legal Kitabevi.
- Donay, S. (1984). “Suçluların İadesinde Güncel Gelişmeler”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 50(1-4), 239-274.
- Dönmezer, S. ve Erman, S. (1976). *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*. Cilt: 3. İstanbul: Sulhi Garan Matbaası.
- Dönmezer, S. ve Erman, S. (2021). *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*. Cilt: 4. İstanbul: Der Yayınları.
- Dursun, İ. (2015). “Ceza Muhakemesi Hukukunda Taşınmazlara, Hak ve Alacaklara Elkoyma”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 21(2), 535-558.
- Dursun, S. (2018). “İfade Amacıyla Geçici Tutuklama ve Diğer Koruma Tedbirleri”. *Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Sempozyumu-Tebliğler*, 13-14 Nisan, Antalya, 76.
- Dursun, S. (2019). “İfade Amacıyla Geçici Tutuklama ve Diğer Koruma Tedbirleri”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21, 3279.
- Dülger, M.V. (2003). “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Organize Suçla Mücadelede Özel Koruma Tedbirleri”. İçinde: *Yıldızhan Yayla'ya Armağan*. (ss. 275-277). İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları.

- Dülger, M.V. (2010). *Suçtan Kaynaklanan Malvarlığı Değerlerinin Aklanmasına İlişkin Suçlar ve Yaptırımlar*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dülger, M.V. (2020). *Kişisel Verilerin Korunması Hukuku*. İstanbul: Hukuk Akademisi Yayınevi.
- Dülger, M.V. (2021). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Hukuk Akademisi Yayınevi.
- Elmalica, H. (2019). “Yabancı Ülke Ceza Mahkemelerince Verilmiş Mahkûmiyet Kararlarının Hak Yoksunlukları Bakımından Türk Hukukundaki Değeri”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (141), 157.
- Englander, A. (2011). “Gizli Soruşturmanın Sınırı Olarak Nemo Tenetur İlkesi”. İçinde: Y. Ünver (Ed.), *Karşılaştırmalı Ceza Hukuku Serisi 11: Ceza Muhakemesi Önlemleri ve Özellikle Gizli Araştırma Önlemleri*. (ss. 215-221). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Erbaş, R. (2017). “The Tension between Genome Privacy and Criminal Justice in the Wake of DNA Databases”. *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 5(2), 163-178.
- Erdem, M.R. (2001). *Ceza Muhakemesinde, Organize Suçlulukla Mücadelede Gizli Soruşturma Tedbirleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Erdem, M.R. (2004). *Avrupa Birliği Hukukunun Üye Devletlerin Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukuna Etkileri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Erdem, M.R. (2013). “Lizbon Anlaşması ve Avrupa Ceza Hukuku’nun Geleceği”. *Yaşar Üniversitesi E- Dergisi*, 8(Özel Sayı), 1019-1098.
- Erdoğan, Y. (2018). *Avrupa Konseyi Siber Suçlar Sözleşmesi’nde Yer Alan Koruma Tedbirleri ve Bu Tedbirlerin Türk Hukukundaki Yeri*. İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Erem, F. (1985). *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku. Özel Hükümler*. Cilt: 3. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Erem, F. ve Toroslu, N. (1973). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Ergül, E. (2003). *Teori ve Uygulamada Suçluların İadesi ve Hükümlülerin Nakli*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ergül, E. (2008). *Suç Gelirlerine El Koyma ve Müsadere Alanında Uluslararası Adli İş Birliği, Karapara Aklama ve Terörizmin Finansmanı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ertuğrul, H. (2016). *Uluslararası Ceza Hukukunda Hükümlülerin Nakli*. Ankara: Legal Kitabevi.
- FATF. (2010). *Best Practices: Confiscation (Recommendations 3 and 38)*. Paris: FATF/OECD, 3.
- Geleri, A. ve İleri, H. (2003). *Organize Suçlarla Mücadelede Gizli ve Örtülü Yaklaşımlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Genç, F.U. (2012). *Terörizmin Finansmanı ve Suçtan Elde Edilen Gelirlerin Aklanması, Aranması, El Konulması ve Müsaderesi Hakkında Avrupa Sözleşmesi ve Türk Hukuku*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Genç, F.U. (2021). “Şüpheli İşlem Bildirimi Yükümlülüğünün İhmali Halinde Yükümlünün Ceza Hukuku Sorumluluğu”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25(4), 613-653.
- Gençtürk, Ü. (2022). “Uluslararası Adli İş Birliği Kapsamında El Koyma Tedbirinin Hukuki Çerçevesi ve Uygulanması”. İçinde: İ. Özgenç (Ed.), *Milletlerarası Ceza Hukuku Çalışmaları*. (s. 138). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gercke, B. (2011). “Sınıraşan Aramaların Hukuku Uygunluğu ve Ceza Muhakemesi Açısından Yurtdışında Depolanmış Verilere Ulaşım”. İçinde: Y. Ünver (Ed.), *Karşılaştırmalı Ceza Hukuku Serisi 11: Ceza Muhakemesi Önlemleri ve Özellikle Gizli Araştırma Önlemleri*. (s. 126). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gerspacher, N. (2008). “The History of International Police Cooperation: a 150 – Year Evolution in Trends and Approaches”. *Global Crime*, 9(1–2), 169–184.
- Gilmore, W.C. and Harris, L.M. (2002). Mutual Legal Assistance, Organised Crime and the Eu: Reflections on Progress Achieved to Date. *Academy of European Law*, 33, 107.
- Gökçen, A., Balcı, M., Alşahin, M.E. ve Çakır, K. (2022). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Göktürk, N. (2016). “Yalan Tanıklık Suçu (TCK m.272)”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(1), 347-410.
- Gölcüklü, F. ve Gözübüyük, Ş. (2016). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gönenç, F.İ. ve Aslanova, K. (2018). “Biyobankalar ve Millî DNA Veri Bankası Kanunu Tasarısı”. *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), 13-32.
- Gönenç, L. (2004). “2004 Anayasa Değişiklikleri”. *Güncel Hukuk*, (7)47.
- Gönenç, L. ve Esen, S. (2006). “The Problem of the Application of Less Protective International Agreements in Domestic Legal Systems: Article 90 of the Turkish Constitution”. *European Journal of Law Reform*, 8(4), 487.
- Gözübüyük, A.P. (1959). *Devletlerarası Ceza Hukuku*. Ankara: Türk Hukuk Kurumu Yayınları.
- Gualtieri, C. (2007). “Joint Investigation Teams”. *ERA Forum*, 8(2), 233-238.
- Güçlü, G. (2018). “Uluslararası Ceza İstinabe Taleplerinde Hazır Bulunma”. *Uluslararası Hukuk Bülteni*, (13), 37.
- Gündoğdu, M. (2018). *Avrupa Birliği İnsan Hakları Rejimi Işığında Avrupa Tutuklama Müzekkeresi*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Güneş, M. (2019). *Avrupa Birliği Hukukuna Giriş*. Bursa: Oniki Levha Yayınları.
- Güneş, M. (2020). “Abuse of the Interpol Red Notice for Political Purposes in Human Rights Law”. *TIHEK Academic Journal*, 41(61), 33-46.
- Gürol, C. (2010). “Suç ve Suçluluğun Uluslararası Etkinliğinin Artmasına Karşı Devletler Ailesinin Yanıtı ‘Ceza İşlerinde Adli Yardımlaşma’”. *İstanbul Barosu Dergisi*, 84(3), 1716-1717.

- Haigner, S. D., Schneider, F., and Wakolbinger, F. (2012), “Combating Money Laundering and The Financing Of Terrorism A Survey”. *Economics of Security Working Paper 65*, Berlin, 5-10.
- Hakeri, H. (2010). “DNA Verileri ve Milli DNA Veri Bankası Kanunu Tasarısı”. *Güncel Hukuk Dergisi*, 10(82), 22.
- Hakeri, H. (2019). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Halatçı Ulusoy, Ü. (2014). *Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Kapsamında Birleşmiş Milletler Akıllı Yaptırımları*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Halvarsson, D. (2015). *The Suspect and Mutual Legal Assistance*. Master’s Thesis, Upsala Universitet Public International Law.
- Hancılar, Ö. (2021). “1983-1987 Kuzey Irak’taki Türk Sınır Ötesi Operasyonlarının Hukukiliği”. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (46), 347-359.
- Helmberg, M. (2007). “Eurojust and Joint Investigation Teams: How Eurojust can support JIT’s”. *Academy of European Law, ERA Forum*, 8, 245-251.
- Hilger, J.P.W. (2012). “Kontrollü Teslimat”. (Çev. Çetin Arslan). *Küresel Bakış Dergisi*, 2(7), 1-4.
- Himberg, K. (2006). “Ceza Adalet Sisteminde DNA Veritabanı: Potansiyeli ve Riskleri”. *Hukuki Perspektif Dergisi*, (8), 53.
- Höbek, T. (2013). *Türk Hukukunda Andlaşmaların Yapılması ve Yargısal Denetimi*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Ildırar, E. (2022). “Ceza Soruşturamalarının Kolluk Tarafından Yürütüldüğü Ülkeler ile Gerçekleştirilen Adli Yardım”. İçinde: İ. Özgenç (Ed.), *Milletlerarası Ceza Hukuku Çalışmaları*. (s. 103). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ivicevic, E. (2014). “Seminar on International Criminal Law: International Cooperation in Criminal Matters”. *Croatian Annual of Criminal Law and Practice*, 11(2), 1140.
- İçel, K. (2016). “Çağdaş Ceza Hukukunun Evrensel İlkelerinin Kabahat Türünden Eylemler Alanındaki Boyutları”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, (7), 621-635.
- İçel, K. (2021). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- İçel, K. ve Donay, S. (1999). *Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku Genel Kısım I*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- İçel, K. ve Donay, S. (2005). *Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku Genel Kısım*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- İnce-Tunçer, A. (2020). *Yalan Tanıklık Suçu*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- İnternet: Uluslararası Ceza İstinabe İşlemlerinde Adli Makamlarımızca Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar. (2011). Genelge No ve Tarih: 69/2 – 16.11.2011. Web: <https://www.adalet.gov.tr/pdf/69-2.pdf> Son Erişim Tarihi: 10.02.2021.

- İnternet: 1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. (2018). Resmî Gazete Tarih ve Sayı: 10/07/2018-30474. T.C. Cumhurbaşkanlığı, Ankara, Web: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.1.pdf> Son Erişim Tarihi: 15.02.2022.
- İnternet: 6706 sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu. (2016). Resmî Gazete Tarih ve Sayı: 05/05/2016-29703, Web: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6706.pdf> Son Erişim Tarihi: 18.15.2021.
- İnternet: Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. (2022a). Genelgeler, Web: <https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/genelgeler/genelgeler.html> Son Erişim Tarihi: 15.03.2022.
- İnternet: Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. (2022b). İkili Sözleşmeler. Web: <https://diabgm.adalet.gov.tr/home/BilgiDetay/7> Son Erişim Tarihi: 7.02.2022.
- İnternet: Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. (2018). Hukukî-Ticarî ve Cezaî Konularda İkili Sözleşmeler, Web: <https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/ikili.html> Son Erişim Tarihi: 07.02.2022.
- İnternet: Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. (2022c). Genelgeler. Web: <https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/BilgiDetay/3> Son Erişim Tarihi: 15.02.2022.
- İnternet: Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. (2022d). Uluslararası Ceza İstinabe Evrakının Hazırlanması, Web: <https://diabgm.adalet.gov.tr/home/SayfaDetay/uluslararasi-ceza-istinabe-evrakinin-hazirlanmasi14022020013214> Son Erişim Tarihi: 30.03.2021.
- İnternet: Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. (2022e). Yabancı Ölüm Olaylarının Bildirilmesi, Web: https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/adli_yardimlasma/adli_isbirligi_ceza/cz_istinabe_8_yab_olum_bildirim.html Son Erişim Tarihi: 04.04.2022.
- İnternet: Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. (2022f). Nüfus, Sabıka, Adres, Ekonomik /Sosyal Durum Ve Yurda Giriş-Çıkış Bilgilerinin Temini, Web: https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/adli_yardimlasma/adli_isbirligi_ceza/cz_istinabe_6_yurda_giriscikis.html Son Erişim Tarihi: 04.04.2022.
- İnternet: Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. (2022g). İnternet Ortamında İşlenen Suçlarda Uluslararası Ceza İstinabe İşlemleri, Web: <https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/internet-ortaminda-islenen-suclarda-uluslararasi-ceza-istinabe-islemleri14022020041756> Son Erişim Tarihi: 15.05.2022.
- İnternet: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2014b). *Türk Uluslararası Adli İş Birliği Kanun Tasarısı*. Ankara: Şen Matbaa.
- İnternet: Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2014c). *Yabancı Uluslararası Adli İş Birliği Kanunları*. Ankara: Şen Matbaa.

- İnternet: Adli Yardım Taleplerinin İletilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi (092 No'lu Cets) ve Bu Sözleşmeye Ek Protokol (179 No'lu Cets) Uyarınca Yapılacak Başvuruda Kullanılmak Üzere Adli Yardım Talep Formu Hakkında Rec (2005) 12 Sayılı Tavsiye Kararı. Web: <https://www.anayasa.gov.tr/media/3673/cmrec200512trjudicialassistanceform.pdf> Son Erişim Tarihi: 03.04.2022.
- İnternet: Agreement on Mutual Legal Assistance between the European Union and the United States of America. (2003). Web: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22003A0719\(02\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22003A0719(02)&from=EN) Son Erişim Tarihi: 11.04.2022.
- İnternet: Aldemir, E. (2012). “Avrupa Birliğinde Polis ve Gümrük Alanlarında İş Birliği”. *Academia*, 1-16, Web: https://www.academia.edu/43379694/Avrupa_Birli%C4%9Finde_Polis_ve_G%C3%BCmr%C3%BCK_Alanlar%C4%B1nda_%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi Son Erişim Tarihi: 21.04.2022.
- İnternet: Anayasa Mahkemesi. (2019). Abdulkadir Yapıquan Başvurusu (Başvuru Numarası: 2016/35009), Karar Tarihi: 02/05/2019, Resmî Gazete Tarih ve Sayı: 17/05/2019-30777. Web: <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/35009> Son Erişim Tarihi: 15.03.2022.
- İnternet: Avrupa Birliği Resmî Gazetesi, Web: https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2005.068.01.0049.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2005%3A068%3ATOC Son Erişim Tarihi: 23.04.2022.
- İnternet: Casetext. (2016). “Microsoft Corp. v. United States (In re a Warrant to Search a Certain E-Mail Account Controlled & Maintained by Microsoft Corp.)”, Web: <https://casetext.com/case/microsoft-corp-v-united-states-in-re-a-warrant-to-search-a-certain-endashmail-account-controlled-maintained-by-microsoft-corp> Son Erişim Tarihi: 01.05.2022.
- İnternet: Ceza İşlerinde Karşılıklı Yardım Avrupa Sözleşmesi'ne İkinci Ek Protokol. (2001). Web: https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktarafilsoz/ak/turkce/182_tur.pdf Son Erişim Tarihi: 20.04.2022.
- İnternet: Cezaî Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu Tasarısı. (2016). Web: <https://mgm.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/5112019101850Ceza%C3%AE%20Konularda%20Uluslararası%C4%B1%20Adli%C3%AE%20%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi%20Kanunu%20Tasar%C4%B1s%C4%B1.pdf> Son Erişim Tarihi: 10.04.2022.
- İnternet: Cezai Konularda Uluslararası Tebligat. (2011). Genelge No ve Tarih: 69/3 – 16.11.2011, Web: <https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/genelgeler/69-3%20Cezai%20Konularda%20Uluslararası%C4%B1%20Tebligat%20Hakk%C4%B1nda%20%20Genelge.pdf> Son Erişim Tarihi: 15.05.2022.
- İnternet: Close Cooperation between EU Customs Administrations (Naples II Convention). (2016). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:l33051> Son Erişim Tarihi: 11.04.2022.

- İnternet: Commission of the European Communities. (2005). Council Decision on the Improvement of Police Cooperation between the Member States of the European Union, Especially at the Internal Borders and Amending the Convention Implementing the Schengen Agreement, Web: <https://www.statewatch.org/media/documents/news/2005/jul/com-317-pol-sch-05.pdf> Son Erişim Tarihi: 20.04.2022.
- İnternet: Convention based on Article K.3 of the Treaty on European Union, on the Establishment of a European Police Office (Europol Convention). (1995). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A41995A1127%2801%29> Son Erişim Tarihi: 18.04.2022.
- İnternet: Council Act of 28 November 2002 Drawing up a Protocol Amending the Convention on the Establishment of a European Police Office (Europol Convention) and the Protocol on the Privileges and Immunities of Europol, the Members of its Organs, the Deputy Directors and the Employees of Europol. (2002). Web: [https://eur-lex.europa.eu.translate.google/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:32002F1216\(01\)&x_tr_sl=en&x_tr_tl=tr&x_tr_hl=tr&x_tr_pto=sc](https://eur-lex.europa.eu.translate.google/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:32002F1216(01)&x_tr_sl=en&x_tr_tl=tr&x_tr_hl=tr&x_tr_pto=sc) Son Erişim Tarihi: 11.04.2022.
- İnternet: Council Act of 29 May 2000 establishing in accordance with Article 34 of the Treaty on European Union the Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters between the Member States of the European Union. (2000). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32000F0712%2802%29> Son Erişim Tarihi: 11.04.2022.
- İnternet: Council Decision of 6 April 2009 establishing the European Police Office (EUROPOL). (2009). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32009D0371> Son Erişim Tarihi: 18.04.2022.
- İnternet: Council Framework Decision 2003/577/JHA of 22 July 2003 on the Execution in the European Union of Orders Freezing Property or Evidence. (2003). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32003F0577> Son Erişim Tarihi: 23.04.2022.
- İnternet: Council Framework Decision 2006/783/JHA of 6 October 2006 on the Application of the Principle of Mutual Recognition to Confiscation Orders. (2006). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32006F0783> Son Erişim Tarihi: 23.04.2022.
- İnternet: Council Framework Decision 2008/675/JHA of 24 July 2008 on Taking Account of Convictions in the Member States of the European Union in the Course of New Criminal Proceedings. (2008). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008F0675> Son Erişim Tarihi: 04.04.2022.
- İnternet: Council Framework Decision of 13 June 2002 on Joint Investigation Teams. (2002). Web: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002F0465&-from=EN> Son Erişim Tarihi: 11.04.2022.

- İnternet: Council of Europe Committee of Ministers. (2005). “Recommendation Rec (2005) 10 of the Committee of Ministers to Member States on ‘Special Investigation Techniques’ in relation to Serious Crimes including Acts of Terrorism”, Web: https://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/economiccrime/organisedcrime/Rec_2005_10.pdf Son Erişim Tarihi: 17.04.2022.
- İnternet: Council of Europe. (1959). Explanatory Report to the European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters, Web: <https://rm.coe.int/16800c92bd> Son Erişim Tarihi: 15.03.2022.
- İnternet: Council of Europe. (2020). *The Use of Non-Conviction Based Seizure and Confiscation*. EU: Council of Europe, 6. Web: <https://rm.coe.int/the-use-of-non-conviction-based-seizure-and-confiscation-2020/1680a0b9d3> Son Erişim Tarihi: 25.04.2022.
- İnternet: Council of Europe. (2022a). Chart of Signatures and Ratifications of Treaty 024, Web: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list2?module=signatures-by-treaty&treatyenum=024> Son Erişim Tarihi: 10.01.2022.
- İnternet: Council of Europe. (2022b). By Subject-Matters, Web: <https://www.coe.int/en/web/conventions/by-subject-matters1?module=signatures-by-treaty&treatyenum=030> Son Erişim Tarihi: 10.01.2022.
- İnternet: Council of Europe. (2022c). Search on Treaties, Web: <https://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-treaties> Son Erişim Tarihi: 13.01.2022.
- İnternet: Council of Europe. (2022d). Full List. Web: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list2?module=declarations-by-treaty&numSte=030&codeNature=0> Son Erişim Tarihi: 15.01.2022.
- İnternet: Council of Europe. (2022e). By Subject-Matters, Web: <https://www.coe.int/en/web/conventions/by-subject-matters1?module=declarations-by-treaty&numSte=182&codeNature=0> Son Erişim Tarihi: 30.03.2021.
- İnternet: Council of Europe. (2022f). “By subject-matters, Reservations and Declarations for Treaty No.030 - European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters (ETS No. 030)”, Web: <https://www.coe.int/en/web/conventions/by-subject-matters1?module=declarations-by-treaty&numSte=030&codeNature=0> Son Erişim Tarihi: 05.05.2022.
- İnternet: Council of Europe. (2022g). By Subject-Matters, Web: <https://www.coe.int/en/web/conventions/by-subject-matters1?module=declarations-by-treaty&numSte=182&codeNature=0> Son Erişim Tarihi: 02.05.2022.
- İnternet: Council of the European Union. (2009). “The Stockholm Programme - An Open and Secure Europe Serving and Protecting the Citizens, 17024/09”, December 2, Brussels, Web: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-17024-2009-INIT/en/pdf> Son Erişim Tarihi: 11.04.2022.

- İnternet: Council of the European Union. (2017). Joint Investigation Teams Practical Guide, Web: <https://db.eurocrim.org/db/en/doc/2672.pdf> Son Erişim Tarihi: 15.04.2022.
- İnternet: Council Recommendation of 8 May 2003 on a Model Agreement for Setting up a Joint Investigation Team (JIT). (2003). Web: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32003H0523\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32003H0523(01)) Son Erişim Tarihi: 11.04.2022.
- İnternet: Council Resolution of 25 June 2001 on the Exchange of DNA Analysis Results. (2001). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32001G0703%2801%29&qid=1650717677517> Son Erişim Tarihi: 18.04.2022.
- İnternet: Council Resolution of 9 June 1997 on the Exchange of DNA Analysis Results. (1997). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31997Y0624%2802%29&qid=1650717642359> Son Erişim Tarihi: 18.04.2022.
- İnternet: DDBJ. (2022). Mainpage, Web: <https://www.ddbj.nig.ac.jp/index-e.html> Son Erişim Tarihi: 18.04.2022.
- İnternet: Directive (EU) 2019/884 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 amending Council Framework Decision 2009/315/JHA, as regards the Exchange of Information on Third-Country Nationals and as regards the European Criminal Records Information System (ECRIS), and Replacing Council Decision 2009/316/JHA. (2019). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32019L0884> Son Erişim Tarihi: 04.04.2022.
- İnternet: Directive 2014/41/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 regarding the European Investigation Order in Criminal Matters. (2014). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0041&from=EN> Son Erişim Tarihi: 17.05.2022.
- İnternet: Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the Protection of Individuals with regard to the Processing of Personal Data and on the Free Movement of Such Data. (1995). Web: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31995L0046:en:HTML> Son Erişim Tarihi: 18.04.2022.
- İnternet: DNA Verileri ve Türkiye Milli DNA Veri Bankası Kanunu Tasarısı. (2007). Web: https://www.ttb.org.tr/haberarsiv_goster.php?Guid=665acfee-9232-11e7-b66d-1540034f819c Son Erişim Tarihi: 18.04.2022.
- İnternet: EDPS orders Europol to erase data concerning individuals with no established link to a criminal activity. (2022). Web: https://edps.europa.eu/data-protection/our-work/publications/investigations/edps-orders-europol-erase-data-concerning_en Son Erişim Tarihi: 18.04.2022.
- İnternet: Emniyet Genel Müdürlüğü. (2022). Anasayfa, Web: <https://www.egm.gov.tr/> Son Erişim Tarihi: 12.03.2022.

- İnternet: Eski Yugoslavya’da İşlenen Bazı Suçların Kovuşturulması Hakkında Kanun. (2003). Resmî Gazete Tarih ve Sayı: 01/07/2003–25155, Web: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4912.pdf> Son Erişim Tarihi: 10.01.2022.
- İnternet: Estlung, M. (2014). “INTERPOL Red Notices and Dual Criminality”. *Red Notice Law Journal*, Web: www.rednoticelawjournal.com/2014/08/interpol-red-notice-and-dual-criminality/ Son Erişim Tarihi: 15.03.2022.
- İnternet: EUROJUST. (2015). “Issue in Focus Number 1 ‘Cross-Border Controlled Deliveries from a Judicial Perspective’”, Web: <https://www.eurojust.europa.eu/publication/issue-focus-number-1-cross-border-controlled-deliveries-judicial-perspective> Son Erişim Tarihi: 17.04.2022.
- İnternet: EUROJUST. (2018). “Large Heroin Seizure in Italy Supported by Eurojust”, Web: <https://www.eurojust.europa.eu/news/large-heroin-seizure-italy-supported-eurojust> Son Erişim Tarihi: 16.04.2022.
- İnternet: EUROJUST. (2020a). *Stopping the Trafficking of a Heroin Substitute in France, Poland and Ukraine, Including the Planning and Execution of a Controlled Delivery*, Web: <https://www.eurojust.europa.eu/publication/stopping-trafficking-heroin-substitute-france-poland-and-ukraine-including-planning-and> Son Erişim Tarihi: 16.04.2022.
- İnternet: EUROJUST. (2020b). “Joint Eurojust-Europol Press Release - EncroChat Case”, Web: <https://www.eurojust.europa.eu/fr/document/joint-eurojust-europol-press-release-encrochat-case> Son Erişim Tarihi: 15.04.2022.
- İnternet: EUROJUST. (2020c). “7.2 EncroChat: Dismantling of an Encrypted Network Used by Criminal Groups”, Web: <https://www.eurojust.europa.eu/ar2020/7-casework-crime-type/72-encrochat-dismantling-encrypted-network-used-criminal-groups> Son Erişim Tarihi: 15.04.2022.
- İnternet: EUROJUST. (2021a). “Ten Arrests Following Controlled Delivery of Nearly 1 500 Kilograms of Heroin Across Europe”, Web: <https://www.eurojust.europa.eu/news/controlled-delivery-nearly-1500-kilograms-heroin-across-europe> Son Erişim Tarihi: 16.04.2022.
- İnternet: EUROJUST. (2021b). “New Major Interventions to Block Encrypted Communications of Criminal Networks”, Web: <https://www.eurojust.europa.eu/news/new-major-interventions-block-encrypted-communications-criminal-networks> Son Erişim Tarihi: 15.04.2022.
- İnternet: EUROJUST. (2022a). Judicial Cooperation Instruments, Web: <https://www.eurojust.europa.eu/judicial-cooperation/judicial-cooperation-instruments> Son Erişim Tarihi: 14.2.2022.
- İnternet: EUROJUST. (2022b). “Controlled Deliveries”, Web: <https://www.eurojust.europa.eu/judicial-cooperation/eurojust-role-facilitating-application-judicial-cooperation-instruments/controlled-deliveries> Son Erişim Tarihi: 17.04.2022.

- İnternet: EUROJUST. (2022c). “Eurojust Supports Joint Investigation Team into Alleged Core International Crimes in Ukraine”, Web: <https://www.eurojust.europa.eu/news/eurojust-supports-joint-investigation-team-alleged-core-international-crimes-ukraine> Son Erişim Tarihi: 15.04.2022.
- İnternet: European Commission. (2022). Schengen Information System (SIS), Web: https://ec.europa.eu/home-affairs/policies/schengen-borders-and-visa/schengen-information-system_en Son Erişim Tarihi: 10.04.2022.
- İnternet: European Court of Human Rights. (1995). Case of Loizidou v. Turkey (Preliminary Objections) (Application no. 15318/89), Web: <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=001124295&file name=CASE%20OF%20LOIZIDOU%20v.%20TURKEY%20%20%5BTurkish%20Translation%5D%20by%20the%20Turkish%20Ministry%20of%20Foreign%20Affairs.pdf> Son Erişim Tarihi: 13.01.2022.
- İnternet: European Court of Human Rights. (2008). Case of S. And Marper V. The United Kingdom, Strasbourg. Web: <https://rm.coe.int/168067d216> Son Erişim Tarihi: 19.04.2022.
- İnternet: European Court of Human Rights. (2021). Case of Big Brother Watch and Others V. the United Kingdom (Applications nos. 58170/13, 62322/14 and 24960/15), Strasbourg, Web: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-210077%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-210077%22]}) Son Erişim Tarihi: 06.05.2022.
- İnternet: European Criminal Records Information System (ECRIS). (2022). Web: https://ec.europa.eu/info/law/cross-border-cases/judicial-cooperation/tools-judicial-cooperation/european-criminal-records-information-system-ecris_en Son Erişim Tarihi: 04.04.2022.
- İnternet: European Economic and Social Committee. (2020). “EU Agenda and Action Plan on Drugs 2021-2025”, September 19, EU, Web: <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/opinions/eu-agenda-and-action-plan-drugs-2021-2025> Son Erişim Tarihi: 01.06.2022.
- İnternet: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction and EUROPOL. (2020). *EU Drug Markets: Impact of COVID 19*. Luxembourg: Publications Office of the EU, Web: <https://data.europa.eu/doi/10.2810/19284> Son Erişim Tarihi: 01.06.2022.
- İnternet: European Union Agency for Criminal Justice Cooperation. (2022c). Joint Investigation Teams, Web: <https://www.eurojust.europa.eu/judicial-cooperation/eurojust-role-facilitating-judicial-cooperation-instruments/joint-investigation-teams> Son Erişim Tarihi: 15.04.2022.
- İnternet: EUROPOL. (2020). “Dismantling of an encrypted network sends shockwaves through organised crime groups across Europe”, Web: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/dismantling-of-encrypted-network-sends-shockwaves-through-organised-crime-groups-across-europe> Son Erişim Tarihi: 15.04.2022.

- İnternet: EUROPOL. (2021a). Model Agreement for setting up a Joint Investigation Team, Web: <https://www.europol.europa.eu/publications-events/publications/model-agreement-for-setting-joint-investigation-team> Son Erişim Tarihi: 11.04.2022.
- İnternet: EUROPOL. (2021b). Europol Information System (EIS), Web: <https://www.europol.europa.eu/operations-services-and-innovation/services-support/information-exchange/europol-information-system> Son Erişim Tarihi: 04.04.2022.
- İnternet: EUROPOL. (2022a). EUROPOL History, Web: <https://www.europol.europa.eu/about-europol/history>, Son Erişim Tarihi: 18.04.2022.
- İnternet: EUROPOL. (2022b). About EUROPOL, Web: <https://www.europol.europa.eu/about-europol> Son Erişim Tarihi: 18.04.2022.
- İnternet: FATF. (2020). *International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation*, Paris, France, Web: <https://diabgm.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1922021103730FATF%20Recommendations%202012.pdf> Son Erişim Tarihi: 16.04.2022.
- İnternet: Global Counterterrorism Forum. (2022). Background and Mission, Web: <https://www.thegctf.org/Who-we-are/Background-and-Mission> Son Erişim Tarihi: 17.02.2022.
- İnternet: Global Tech Magazine. (2019). “Türkiye’de Bulut Bilişim Kullanımı Ne Durumda”, Web: [https://www.globaltechmagazine.com/2019/08/15/turkiyede-bulut-bilisim-kullanimi-ne-durumda/#:~:text=Bulut%20servisleri%20alan%20%C5%9Firketler%20toplaml,\(%18\)%20olarak%20%C3%B6rne%20%C3%A7%20%C4%B1k%20%C4%B1yor](https://www.globaltechmagazine.com/2019/08/15/turkiyede-bulut-bilisim-kullanimi-ne-durumda/#:~:text=Bulut%20servisleri%20alan%20%C5%9Firketler%20toplaml,(%18)%20olarak%20%C3%B6rne%20%C3%A7%20%C4%B1k%20%C4%B1yor) Son Erişim Tarihi: 01.05.2022.
- İnternet: Gönenç, L. (2018). “1982 Anayasası’nda Sesiz Devrim: 90. Madde Değişikliği ve Getirdiği Sorunlar”, Web: http://www.yasayanayasa.ankara.edu.tr/docs/analizler/90_madde.pdf Son Erişim Tarihi: 18.02.2022.
- İnternet: INTERPOL. (2009). *Global DNA Profiling Survey: Results and Analysis 2008*. Lyon: INTERPOL DNA Unit, Web: www.dnaresource.com/documents/2008INTERPOLGLOBALDNASURVEYREPORTV2.pdf Son Erişim Tarihi: 18.04.2022.
- İnternet: INTERPOL. (2022a). Member Countries, Web: <https://www.interpol.int/Who-we-are/Member-countries> Son Erişim Tarihi: 16.12.2021.
- İnternet: INTERPOL. (2022b). Our History, Web: <https://www.interpol.int/Who-we-are/Our-history> Son Erişim Tarihi: 16.12.2021.
- İnternet: INTERPOL. (2022c). Notices, Web: <https://www.interpol.int/How-we-work/Notices> Son Erişim Tarihi: 16.12.2021.
- İnternet: INTERPOL. (2022d). Databases, Web: <https://www.interpol.int/How-we-work/Databases> Son Erişim Tarihi: 16.12.2021.
- İnternet: INTERPOL. (2022e). DNA, Web: <https://www.interpol.int/How-we-work/Forensics/DNA> Son Erişim Tarihi: 16.12.2021.

- İnternet: Item 7 of the agenda: Joint Investigation Teams - Proposal for Designation of National Experts. (2005). Web: <https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/Partners/JITs/JITs-Council-document-11037-05-EN.pdf> Son Erişim Tarihi: 15.04.2022.
- İnternet: Justia. (2016). “Microsoft v. United States, No. 14-2985 (2d Cir. 2016)”, Web: <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/ca2/14-2985/14-2985-2016-07-14.html> Son Erişim Tarihi: 01.05.2022.
- İnternet: Kontrollü Teslimat Uygulaması Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik. (2008). Web: <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=12064&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5> Son Erişim Tarihi: 17.04.2022.
- İnternet: Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK). (2022). “Aklama Yöntemleri”. Hazine ve Maliye Bakanlığı, Ankara, Web: <https://masak.hmb.gov.tr/aklama-yontemleri> Son Erişim Tarihi: 17.04.2022.
- İnternet: National Police Chief’s Council. (2014). “National DNA Database Annual Report 2012/13”. Web: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/252885/NDNAD_Annual_Report_2012-13.pdf Son Erişim Tarihi: 19.04.2022.
- İnternet: Özcan, M. ve Yardımcı, S. (2005). “Avrupa Birliği ve Küresel Terörizmle Mücadele”. *Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, (39), Web: http://www.e-akademi.org/makaleler/mozcan-1.htm#_ftn1 Son Erişim Tarihi: 15.04.2022.
- İnternet: Regulation (EU) 2018/1805 of the European Parliament and of the Council of 14 November 2018 on the Mutual Recognition of Freezing Orders and Confiscation Orders. (2018). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32018R1805> Son Erişim Tarihi: 23.04.2022.
- İnternet: Regulation (EU) 2019/816 of The European Parliament and of the Council of 17 April 2019 Establishing a Centralised System for the Identification of Member States Holding Conviction Information on Third-Country Nationals and Stateless Persons (ECRIS-TCN) to Supplement the European Criminal Records Information System and Amending Regulation (EU) 2018/1726. (2019). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019R0816> Son Erişim Tarihi: 04.04.2022.
- İnternet: Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the Implementation of Directive 2011/99/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on the European Protection Order. (2020). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2020:187:FIN> Son Erişim Tarihi: 07.05.2022.
- İnternet: Schengen Visa. (2022). Schengen Agreement, Web: <https://www.schengenvisa.info.com/schengen-agreement/> Son Erişim Tarihi: 20.04.2022.
- İnternet: Seger, A. (2012). “The Budapest Convention on Cybercrime 10 Years on: Lessons Learnt or the Web is a Web”, 4, Web: <https://rm.coe.int/16802fa3e0> Son Erişim Tarihi: 15.05.2022.

- İnternet: Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS). (2011). Genelge No ve Tarih: 150 – 14.12.2011, Web: <https://www.adalet.gov.tr/pdf/segbis.pdf> Son Erişim Tarihi: 06.01.2021.
- İnternet: Subcommission on Illicit Drug Traffic and Related Matters in the Near and Middle East. (214). “Implementation of the Recommendations Adopted by the Subcommission at its Forty-Seventh Session”, 10-13 November, Vienna, Web: https://www.unodc.org/pdf/subcom/UNODC_SUBCOM49_3eV1406978.pdf Son Erişim Tarihi: 16.04.2022.
- İnternet: Suçluların İadesi ve Hükümlü Nakli Konularında Adli Makamlarımızca Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar. (2011). Genelge No ve Tarih: 69/4 – 16.11.2011, Web: <https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/genelgeler/69-4%20Nolu%20Genelge.pdf> Son Erişim Tarihi: 7.2.2022.
- İnternet: Supporting Justice. (2022). “The Link Between European Protection Orders and Domestic Violence”, Web: <https://supportingjustice.org.uk/the-link-between-european-protection-orders-and-domestic-violence/> Son Erişim Tarihi: 07.05.2022.
- İnternet: T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2022). Yurtdışı Teşkilatı, Web: www.mfa.gov.tr/yurtdisi-teskilati.tr.mfa Son Erişim Tarihi: 15.05.2022.
- İnternet: T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü. (2021). İTERPOL Hizmetleri, Web: <https://www.egm.gov.tr/interpol/interpolhizmetler> Son Erişim Tarihi: 01.02.2021.
- İnternet: The International Institute for Justice and the Rule of Law. (2022). Homepage, Web: <https://theij.org/> Son Erişim Tarihi: 17.02.2022.
- İnternet: The Schengen Acquis - Agreement between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the Gradual Abolition of Checks at Their Common Borders. (2000). Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A42000A0922%2801%29> Son Erişim Tarihi: 16.04.2022.
- İnternet: The Schengen Acquis - Convention Implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the Gradual Abolition of Checks at Their Common Borders. (2000). European Union, Web: <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX%3A42000A0922%2802%29%3AEN%3AHTML> Son Erişim Tarihi: 20.04.2022.
- İnternet: Turkcell. (2022). Anasayfa, Web: <https://turkcellbulut.com> Son Erişim Tarihi: 01.05.2022.
- İnternet: Türk Dil Kurumu. (2022). Web: <https://sozluk.gov.tr/>. Son Erişim Tarihi: 02.01.2022.
- İnternet: *Türk Uluslararası Adli İş Birliği Kanun Tasarısı Gerekçesi*. Web: <https://diabgm.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/18112019143616gerekce.pdf> Son Erişim Tarihi: 07.02.2022.

İnternet: Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Tayland Krallığı Hükümeti Arasında Hükümlülerin Nakli Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi (2/1949) ve Dışişleri Komisyonu Raporu (2019). Türkiye Büyük Millet Meclisi, Ankara, Web: <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss152.pdf> Son Erişim Tarihi: 07.02.2022.

İnternet: United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders. (2001). "Special Investigative Tools to Combat Transnational Organized Crime (TOC)". *116th International Training Course Reports of the Course*. Web: https://www.unafei.or.jp/publications/pdf/RS_No58/No58_22RC_Group1_Phase2.pdf Son Erişim Tarihi: 17.04.2022.

İnternet: Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun. (1995). Resmî Gazete Tarih ve Sayı: 25/11/1995-22474. Web: https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc078/kanuntbmmc078/kanuntbmmc07804136.pdf Son Erişim Tarihi: 25.04.2022.

İnternet: Wahl, T. (2021). "Dismantled Encryption Networks: German Courts Confirmed Use of Evidence from EncroChat Surveillance". *Eucrim*. Web: <https://eucrim.eu/news/dismantled-encryption-networks-german-courts-confirmed-use-of-evidence-from-encrochat-surveillance/> Son Erişim Tarihi: 18.05.2022.

İnternet: Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02006F0783-20090328> Son Erişim Tarihi: 23.04.2022.

İnternet: Web: [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:\[%2212954/87%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%2200157870%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%2212954/87%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%2200157870%22]}) Son Erişim Tarihi: 25.04.2022

İnternet: Web: <https://www.lawinsider.com/contracts/> Son Erişim Tarihi: 20.04.2022.

İnternet: Web: www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/ikili.html Son Erişim Tarihi: 07.02.2022.

İnternet: Yargıtay. (2022). Karar arama. Web: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> Son Erişim Tarihi: 15.03.2022.

İnternet: Web: <https://www.legislationline.org/section/section/legislation/country/> Son Erişim Tarihi: 14.04.2022.

İnternet: Web: www.uhdigm.adalet.gov.tr/adli_yardimlasma/adli_isbirligi_ceza/cz_tebliğat_2_tebliğat_usul.html Son Erişim Tarihi: 15.05.2022.

İnternet: Web: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0042&qid=1651329146693> Son Erişim Tarihi: 25.04.2022.

- Karakehya, H. (2008). "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulanabilir Hukuk". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 57(2), 133-164.
- Karakehya, H. (2022). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karakuş, E.C. (2018). "Uluslararası Adli Yardımlaşma Taleplerinin Yerine Getirilmesinde Hazır Bulunma Yolu ile İfade Alma ve Görüntülü ve Sesli İletişim Tekniği ile İfade Alma". *Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Sempozyumu-Tebliğler*, 13-14 Nisan, Antalya, 187-198.
- Karsai, K. (2021). "Locus/Forum Regit Actum – a Dual Principle in Transnational Criminal Matters". *Hungarian Journal of Legal Studies Hungarian Journal of Legal Studies*, 60(2), 155-172.
- Kayıhan, İ. (1964). "Suçluların Geri Verilmesi Üzerine Bir İnceleme". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 30(3-4), 692-721.
- Kaymaz, S. (2015). *Ceza Muhakemesinde Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Keskin, S., Zafer, H. ve Kocasakal, Ü. (2001). *Avrupa Birliğinin Mali Çıkarlarının Korunmasına İlişkin Ceza Hukuku Kuralları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kılıç, A.Ş. (2004). "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Devletlerin Egemenliği Üzerine Ulusal Egemenlik Odaklı Bir İnceleme". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 58(3), 616-657.
- Kızıllarslan, H. (2007). *Ceza Muhakemesi, Adli Tıp, Adli Bilimlerde Vücudun Muayenesi ve Örnek Alma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Koca, M. (2006). "Ceza Muhakemesinde Deliller". *Ceza Hukuku Dergisi*, 1(2), 207-225.
- Koca, M. ve Üzülmöz, İ. (2020). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Koca, M. ve Üzülmöz, İ. (2021). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kocasakal, Ü. (2002). "Organize Suçluluğun Tanımı, Özellikleri ve Kapsamı". *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Kemal Oğuzman'a Armağan, 1, 130-162.
- Kocasakal, Ü. (2004). *Avrupa Birliği Ceza Hukukunun Esasları*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- KOM Daire Başkanlığı. (2015). *Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele 2014 Raporu*. Ankara: KOM Yayınları.
- Kontacı, B.B. (2018). "İnfazın Devri ve Hükümlü Naklinde Güncel Gelişmeler". *Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Sempozyumu-Tebliğler*, 13-14 Nisan, Antalya.
- Kontacı, B.B. (2019). "Suçluların Geri Verilmesinde Yeni Arayışlar: Geri Vermede Basitleştirilmiş Usul". İçinde: F. Yenisey, İ. Özgenç, A. Nuhoğlu, A. Sözüer ve F. Turhan (Ed.), *Dr. Dr. h.c. Silvia Tellenbach'a Armağan*. (ss. 1109-1119). Ankara: Seçkin Yayınları.

- Korkmaz, F. (2014). “Milletlerarası Andlaşmaların Türk Hukukundaki Yeri”. *Ufuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(1), 35-36.
- Korkmaz, İ. (2019). *Kişisel Verilerin Ceza Hukuku Kapsamında Korunması*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Köksal, A. (2016). “Gizli Soruşturmacı Görevlendirilmesi”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65(4), 2133-2176.
- Köksal, B. (1982). *Siyasi Suç*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını.
- Köprülü, T. (2005). “Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsünde Uluslararası İş Birliği ve Adli Yardımlaşma”. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, 1(3), 43-56.
- Köprülü, T. (2021). “Türkiye- Çin Halk Cumhuriyeti Suçluların İadesi Anlaşmasına Dair Hukuki Bir Değerlendirme”. *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 9(1), 85-133.
- Kudlich, H. (2011). “Online Aramaların Uygulanabilirliği Üzerine”. İçinde: Y. Ünver (Ed.), *Karşılaştırmalı Ceza Hukuku Serisi 11: Ceza Muhakemesi Önlemleri ve Özellikle Gizli Araştırma Önlemleri*. (ss. 227-236). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kunter, N. (1970). “Ana Çizgileriyle Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesi”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 36(1), 79-92.
- Kunter, N., Yenisey, F. ve Nuhoğlu, A. (2008). *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Kutlu, A.M. (2016). “Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesine Ek 2 Nolu Protokol”. *Uluslararası Hukuk Bülteni*, (9), 17-99.
- Kühne, H.H. (2002). “İnternetle Bağlantılı Ceza Muhakemesinde Delil İleri Sürme Problemi (Çev. Mustafa Ruhan Erdem)”. İçinde *Uluslararası İnternet Hukuku Sempozyumu 21-22 Mayıs* (ss. 529-530). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Külçür, E.İ. (2016). “Uluslararası Suçlar, Sınıraşan Suçlar ve Yabancılik Unsuru Kavramına Dar ve Geniş Anlamda Bir Bakış”. *Suç ve Ceza- Ceza Hukuku Dergisi*, 1(2), 7-45.
- Mahmutoğlu, F.S. ve Karadeniz, S. (2017). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler Şerhi*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Mahmutoğlu, F.S. (1998). “Suçluların Geri Verilmesi”. *Ceza Hukuku Günleri: 70. Yılında Türk Ceza Kanunu-Genel Hükümler*, 26-27 Mart 1997, İstanbul.
- Malkoç, İ. (2012). *Açıklamalı ve İctihatlı 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu*. Cilt: 1. Ankara: Malkoç Kitabevi.
- Martha, R.S.J., Grafton, C. and Bailey, S. (2020). *The Legal Foundations of Interpol*. Oxford: Hart Publishing.
- Martini, B. and Raymond Choo, K.K. (2012). “An Integrated Conceptual Digital Forensic Framework for Cloud Computing”. *Digital Investigation*, 9(2), 71-80.
- Mcclean, D. (2003). *Co-operation in Civil and Criminal Matters*. Oxford: Oxford University Press.

- Mert, H. (2011). “Yabancı Hukuk Hakkında Bilgi Edinilmesine Dair Avrupa Sözleşmesi’ne Ek Protokolün Açıklayıcı Raporu”, *Adalet Dergisi*, (41), 28-36.
- Mert, H. (2016a). “Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu Çerçevesinde Merkezi Makamın Görev ve Yetkileri”, *Uluslararası Hukuk Bülteni*, (8), 3.
- Mert, H. (2016b). “Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü’nün Görevleri”. *Uluslararası Hukuk Bülteni*, (7), 3-4.
- Mert, H. (2020). “6706 Sayılı Kanun’a Göre Yabancı Devlette Yürütülen Soruşturma veya Kovuşturmaların Devralınması”. *Adalet Dergisi*, 2(65), 201-236.
- Mirandola, S. (2020). “Borderless Enforcement of Freezing and Confiscation Orders in the EU: The First Regulation on Mutual Recognition in Criminal Matters”, *ERA Forum*, 3(20), 405-421.
- Modiga, G. (2014). “Importance and Necessity of International Judicial Cooperation in Criminal Matters. *International Journal of Juridical Sciences*, (1), 98.
- Murat, A. (2016). “Yabancı Uyrukluların Tutukluluk Durumlarının Bildirilmesi”, *Uluslararası Hukuk Bülteni*, (8), 15.
- Murat, A. (2018). “Adli İş birliği Türü ve Yönteminin Belirlenmesinde Merkezi Makamın Yetkisi”. *Uluslararası Hukuk Bülteni*, (14), 22.
- Mutlu, A. (2017). *Devletler Arasında Ceza Konularında Adli Yardım*. Ankara: Legal Kitabevi.
- Nadelman, E. A. (2003). *Cops Across Borders: The Internationalization of U.S. Criminal Law Enforcement*. Pennsylvania: Pennsylvania State University Press.
- Nisco, A. (2018). “Organized Crime in Italian Criminal Law and Practice: an Overview of Some Current Problems”. Dr. Dr. H.c. Silvia Tellenbach’a Armağan, Ankara.
- Nuhoğlu, A. (2008). “Gizli Soruşturmacı Görevlendirilmesi”. İçinde: *Sulhi Dönmezer Armağanı*. Cilt: 2. (s. 1057). Ankara: Türk Ceza Hukuku Derneği ve Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı Yayını.
- Oğuz, S. (1986). *Milletlerarası Kaçakçılık Suçları ve Önlenmesinde Milletlerarası Polis ve Adli İşbirliği*. Ankara: Liman Yayınları.
- Okuyucu, E.G. (2021). “Police and Judicial Cooperation in Criminal Matters in the European Union”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 70(1), 158-159.
- Ökmen, M. (2020). “Setting up Joint Investigation Teams as a Type of International Legal Assistance”. *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19 (1), 113.
- Ölmez, G. (2013). *Yalan Tanıklık Suçu*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Önder, A. (1994). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Önok, M. (2013). “Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi Işığında Siber Suçlarla Mücadelede İş Birliği”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19(2), 1229-1270.
- Önok, R.M. (2003). *Tarihi Perspektifiyle Uluslararası Ceza Divanı*. Ankara: Turhan Kitabevi.

- Özbek, V.Ö., Doğan, K. ve Bacaksız, P. (2021a). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özbek, V.Ö. (2002). “İnternet Kullanımında Ortaya Çıkabilecek Bazı Ceza Hukuku Sorunları”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(1), 101- 158.
- Özbek, V.Ö. (2003). *Organize Suçlulukla Mücadelede Kullanılan Gizli Görevlinin Görevin Gerektirdiği Suçlar Bakımından Cezalandırılabilirliği*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özbek, V.Ö. (2007). “DNA Verileri ve Türkiye Milli DNA Veri Bankası Kanunu Tasarısı Hakkındaki Görüşlerimiz”. *Ceza Hukuku Dergisi*, (3), 55-57.
- Özbek, V.Ö. (2014). “Türk Hukuku’nda Gizli Soruşturmacının Ceza Sorumluluğu”. *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 2(1-2), 135-155.
- Özbek, V.Ö., Doğan, K. ve Bacaksız, P. (2021b). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özbek, V.Ö., Doğan, K. ve Bacaksız, P. (2021c). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özek, Ç. (1997). “Adliye Karşı Suçların Hukuksal Konusu”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 55(3), 13-50.
- Özen, M. ve Özocak, G. (2015). “Adli Bilişim, Elektronik Deliller ve Bilgisayarlarda Arama ve El Koyma Tedbirinin Hukuki Rejimi (CMK M. 134)”. *Ankara Barosu Dergisi*, (1), 43-77.
- Özer, K.D. (2016). *Uluslararası Sözleşmelerde Yolsuzlukla Mücadele*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özgen, E. (1962). *Suçluların Geri Verilmesi*. Ankara: Ajans-Türk Matbaası.
- Özgenç, İ. (2002). “‘Non bis in idem’ Kuralının Milletlerarası Değeri ve TCK.nun 10/A Maddesi Hükmüne İlişkin Değerlendirme”. *Yargıtay Dergisi*, 28(3), 323-358.
- Özgenç, İ. (2017). *Türk Ceza Hukuku Mevzuatı. (Milletlerarası Sözleşmeler)*. Cilt: 3. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özgenç, İ. (2021a). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özgenç, İ. (2021b). “Şüpheli İşlem Bildiriminin Hukuki Mahiyeti, MASAK’ın Rolü, Suçtan Kaynaklanan Malvarlığı Değerlerini Aklama Suçu Üzerine Hukuki Değerlendirmeler”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25(3), 273-328.
- Özgenç, İ. (2022). *Suç Örgütleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özgenç, Ö. ve Karabulut, E. (2020). “Avrupa Birliği Mevzuatında ve Türk Hukukunda Özellikle Uluslararası Alanda Para Transferlerinin Denetlenmesine İlişkin Düzenlemeler ve Bu Bağlamda Ceza Hukuku Sorumluluğu”. İçinde: İ. Özgenç, C. Şahin ve F. Turhan (Ed.), 5. *Türk-Kore Ceza Hukuku Günleri: Karşılaştırmalı Hukukta Ekonomik Suçlar Uluslararası Sempozyumu Tebliğler*. (ss.789-806). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özkanaktı, R.F. (2017). “Görüntülü ve Sesli İletişim Tekniğiyle Adli Yardımlaşma”. *Uluslararası Hukuk Bülteni*, (12), 29.

- Öztürk, B. (2002). “Ceza Muhakemesi ve İnternet”. *Uluslararası İnternet Hukuku Sempozyumu*, 495-515.
- Öztürk, B. (2021). *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Öztürk, B. ve Erdem, M.R. (2021). *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Öztürk, B., Seyhan, S. ve Çalışkan-Altınok, E. (2021c). *Kişisel Verilerin Korunması Hukuku Teorik ve Pratik Çalışma Kitabı*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Öztürk, B., Tezcan, D. ve Erdem, M.R. (2021a). *Dijital Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Öztürk, B., Kazancı, B.E. ve Güleş, S.S. (2021b). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Öztürk, C. (2018). *Ulusal ve Uluslararası Polis Yönetimi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Öztürk, M. ve Bilgin A. (2021). *Cezai ve Sınıraşan Örgütlü Suçlarla Mücadelede ABD ve Türkiye Arasında Karşılıklı Adli Yardımlaşma Rehberi*. İstanbul: Aristo Yayınevi.
- Parlar, A. ve Öztürk, M. (2019a). *Ceza Yargılamasında Arama ve El Koyma*. İstanbul: Aristo Yayınevi.
- Parlar, A. ve Öztürk, M. (2019b). *Ceza Yargılamasında İletişimin Tespiti, Gizli Soruşturmacı ve Teknik Araçlarla İzleme*. İstanbul: Aristo Yayınevi.
- Pazarcı, H. (2021). *Uluslararası Hukuk*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Pérignon, I. ve Daucé C. (2007). “The European Arrest Warrant: a growing success story”. *ERA Forum*, 8(2), 203-214.
- Renda, Y. (2013). “Loizidou Kararından Bugüne Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Kararları ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarının Kıbrıs’taki Mülkiyet Sorununa Etkisi”. *Ankara Barosu Dergisi*, 1(1), 387-397.
- Rotman, E. (2000). “The Globalisation of Crime”. *Cornell Journal of Law and Public Policy*, (10), 5-24.
- Ruhi, A.C. (2003). “Türk Hukukunda Suçların İadesi”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1-2), 517-520.
- Ruhmannseder, F. (2011). “Mobil İletişim Anında Bulunulan Yerin Araştırılmasının Ceza Muhakemesi Açısından Caizliği”. İçinde: Y. Ünver (Ed.), *Karşılaştırmalı Ceza Hukuku Serisi 11: Ceza Muhakemesi Önlemleri ve Özellikle Gizli Araştırma Önlemleri*. (ss. 196-210). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ryder, N. (2013). “To confiscate or not to confiscate? A comparative analysis of the confiscation of the proceeds of crime legislation in the United States of America and the United Kingdom”. *Journal of Business Law*, (8), 767-798.
- Saka, R., Çağlayan, R. ve Koca, M. (2020). *Avrupa Birliği Hukuku, İdare Hukuku ve Ceza Hukuku Açısından Kişisel Verilerin İmhası*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Savaş, V. ve Mollamahmutoğlu, S. (1999). *Türk Ceza Kanunu’nun Yorumu*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

- Schager, G. (2012). “Almanya’da Terörle İlgili Adli Yardımlaşma Örnekleri”. İçinde: *Sınırşan Örgütlü Suç ve Terörle Karşılıklı Uluslararası İşbirliği Seminer Serisi 1*. (ss. 122-123). Ankara: Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Serttaş, A.T. (2019). “Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu Hükümleri Uyarınca Suçluların İadesi”. *Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(14), 673-717.
- Sieber, U. (2021). “Ceza Hukukunda Uyum Sürecinin Ardında Yatan Dinamikler”. İçinde: F. Yenisey, S. Oktar ve Z. Başer Doğan (Ed.), *Bilişim Teknolojisi ile Globalleşen Dünyadaki Tehlikelerin Önlenmesi ve Ceza Hukuku*. (ss. 223-226). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Sieber, U. ve Ünver, Y. (2014). *İnternet Suçları ve Suçun İnternette Takibi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Soyaslan, D. (2020a). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Soyaslan, D. (2020b). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Soyaslan, D. (2020c). *Ceza Hukuku Özel Hükümler*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Soysal, T. (2016). “Kırmızı Bülten Düzenleme Esasları, ABD Uygulaması ve INTERPOL’e Yönelik Eleştiriler”. *Adalet Dergisi*, (56), 58.
- Soysal, T. (2020). “Uluslararası Adalet ve Hukukun Üstünlüğü Enstitüsü Merkezi Makamlar İçin İyi Uygulamalar Rehberi Çevirisi ve Uluslararası Adli İşbirliğinde Merkezi Makamın Rolüne İlişkin Kısa Açıklamalar”. *Adalet Dergisi*, 2(65), 609-628.
- Sözüer, A. (1995). “Organize Suçluluk Kavramı ve Batı ülkelerinde Bu Suçlulukla Mücadele ile İlgili Gelişmeler”. *Hukuk Araştırmalar Dergisi*, 9(1-3), 262-264.
- Sözüer, A. (1997). “Türkiye’de ve Karşılaştırmalı Hukukta Telefon, Teleks, Faks ve Benzeri Araçlarla Yapılan Özel Haberleşmenin Bir Ceza Yargılaması Önlemi Olarak Denetlenmesi”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 71(3), 65-110.
- Sözüer, A. (2003). “Organize Suçlulukla İlgili Kovuşturma Yöntemleri (İletişimin Denetlenmesi)”. *Legal Hukuk Dergisi*, 1(10), 2495-2512.
- Sözüer, A. ve Erman, R.B. (2001). “Uluslararası Ceza Mahkemesi”. *Adalet Meslek Yüksek Okulu 20. Yıl Armağanı*, İstanbul.
- Spapens, T. (2011). “Joint Investigation Teams in the European Union: Article 13 JITS and the Alternatives”. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 19(3), 239-260.
- Sur, M. (2021). *Uluslararası Hukukun Esasları*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Şahin, C. ve Göktürk, N. (2021). *Ceza Muhakemesi Hukuku 1*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Şahin, C. ve Göktürk, N. (2022). *Ceza Muhakemesi Hukuku 2*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Şahin, C. (1996). “Organize Suçlulukla Mücadele ve Tanığın Korunması”. *Yargı Reformu Dergisi*, 6(2), 690-691.

- Şahin, C. (2001). *Ceza Muhakemesinde İspat*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Şahin, C. (2002). “Türk Hukukunda Tanık Koruma Hükümlerinin Değerlendirilmesi”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(1-2), 157-163.
- Şahin, C. (2012). *Ceza Muhakemesi Hukuku 1*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Şahin, C. (2019a). “Anayasa Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Silahların Eşitliği ve Çelişmeli Yargılama İlkeleri”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Fakültesi Dergisi*, 21(Özel Sayı), 3051-3065.
- Şahin, C. (2019b). “Ceza Muhakemesinde Bilgisayarlar, Bilgisayar Programlarında ve Kütüklerinde Arama, Kopyalama ve El Koyma (CMK m.134)”. *Yaşar Üniversitesi Hukuk Dergisi*, 1(2), 271-286.
- Şahin, C., Özgenç, İ. ve Üzülmüş, İ. (2012). *Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Çare Olarak Seyirden Yasaklanma, Sporda Şiddet ve Düzensizliği Önlenmesi Kanunu*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Şen, E. (2008). *Türk Hukuku’nda Telefon Dinleme, Gizli Soruşturmacı Görevlendirme ve X Muhabir*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Şen, E. ve Eryıldız, H.S. (2017). *Elkoyma*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Şen, E. ve Yurttaş, Y. (2008). “Gizli Tanık, X Muhabir, Gizli Soruşturmacı, Ajan Provakatör”. *Ceza Hukuku Dergisi*, 3(6), 22-24.
- Şenol, C. (2017). “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Yargı Yetkisini Türkiye ile İlişkili Bir Durumda Kullanabilmesi”. *Ceza Hukuku Dergisi*, 12(35), 91-98.
- Şimşek, K. (2014). *Yabancıların Türkiye’de Yargılanması ve Uluslararası Adli Yardımlaşma*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Şimşek, S. (2013). “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Mülkiyet Hakkıyla İlgili Davaları İnceleme Yöntemi: Üç Kural Analizi”. *Sayıştay Dergisi*, (88), 27-47.
- Taner, M.T. (1953). *Ceza Hukuku Umumi Kısmı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Tanrıkulu, C. (2014). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilişim Sistemlerinde Arama ve El Koyma*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Taşkın, M. ve Çetintürk, E. (2009). “Uluslararası El Koyma Kararlarının Doğrudan Tanınması ve Yerine Getirilmesine Yönelik Yeni AB Sistemi ve Türkiye’ye Etkileri”. *Terazi Hukuk Dergisi*, 4(30), 82.
- Tekin, E.Ö. (2019). “The Problem of Positioning of the International Treaties in the Turkish Code According to Article 90 of the 1982 Constitution”. *Journal Of Social, Humanities And Administrative Sciences*, 5(14), 138-149.
- Tellenbach, S. (2013). “Zur internationalen Zusammenarbeit bei Strafrechtsreformen am Beispiel der Türkei”. İçinde: A. Sözüer (Ed.), *Dünyada ve Türkiye’de Ceza Hukuku Reformları Kongresi*. Cilt: 2. (s. 1690). İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık.
- Temiz, S. B. (2021). “Ceza Kovuşturmalarının Aktarılması”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 9(17), 457-498.
- Tezcan, D. (1983). “Ölüm Cezasını Gerektiren Suçlarda Suçluların Geri Verilmesi Sorunu”. *AÜSBF Dergisi*, 38(1-4), 159-180.

- Tezcan, D. (2003). *Topluluğun Mali Çıkarlarının Cezai Korunması ve Avrupa Savcılığı Hakkında*. İzmir: Yeşil Kitap.
- Tezcan, D. (2008). “AİHM Kararları Işığında Adli Yargılanma Hakkı Bakımından Delillerin Değeri”. İçinde: *Sulhi Dönmezer Armağanı*. Cilt: 2. (ss. 1221-1224). Ankara: Türk Ceza Hukuku Derneği ve Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı Yayını.
- Tezcan, D. (2019). “Bilişim Suçlarında Uluslararası Adli Yardımlaşma”. *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 1(2), 287-294.
- Tezcan, D., Erdem, M.R. ve Önok, M. (2021b). *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tezcan, D., Erdem, M.R. ve Önok, R.M. (2021a). *Uluslararası Ceza Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tezcan, D., Erdem, M.R. ve Sancaktar, O. (2004). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye’nin İnsan Hakları Sorunu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tezcan, D., Erdem, M.R., Sancaktar, O. ve Önok, R.M. (2006). *İnsan Hakları El Kitabı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Toroslu, N. ve Feyzioğlu, M. (2021). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Töngür, A.R. (2015a). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Kontrollü Teslimat*. Ankara: Legal Kitabevi.
- Töngür, A.R. (2015b). “Özel Bir Adli Yardımlaşma Türü Olarak Ortak Soruşturma Ekipleri Oluşturulması”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 6(21), 337-350.
- Töngür, A.R. ve Çetintürk, E. (2020). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınları
- Tunç, H. (2000). “Milletlerarası Sözleşmelerin İç Hukuka Etkisi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Türkiye ile İlgili Örnek Karar İncelemesi”. *Anayasaya Yargısı Dergisi*, 174-193.
- Turhan, F. (2003). “Alman Suçluların İadesi Hukukunun Esasları”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(3-4), 75-113.
- Turhan, F. (2006). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Asil Yayınevi.
- Turhan, F. (2007). “Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Yargı Yetkisi”. İçinde: F. Yenisey (Ed.), *Uluslararası Ceza Divanı*. (s. 123). İstanbul: Arıkan Yayınları.
- Turhan, F. (2018a). “Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu’na Göre İadenin Kabul Edilebilirlik Koşulları” *Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Sempozyumu-Tebliğler*, 13-14 Nisan, Antalya, 53.
- Turhan, F. (2018b). “Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanununa Göre İadenin Kabul Edilebilirlik Koşulları: Doktrin ve Uluslararası Gelişmeler Işığında Bir Değerlendirme”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(2), 1-87.
- Turhan, F. (2019). “6706 Sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanun’unun Kapsamı ve Genel Hükümleri Hakkında Bir Değerlendirme”. *Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan*, 21(1), 3101.

- Turhan, F. ve Aksan, M. (2020). “Ceza Muhakemesinde Şüphelinin İfadesinin Alınması ve Sorguya Çekilmesine İlişkin Hükümlerin Eleştirel Bir Değerlendirmesi”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 24(2), 289-331.
- Tütüncü, E.E. (2016). “Schatschasschwilli Almanya’ya Karşı Kararı Işığında Sanığın İddia Tanıklarına Doğrudan Soru Sorma Hakkı”. *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(1), 753.
- Ulutaş, A. (2012a). “Türk Geri Verme Hukukunda Terminoloji Birliği İhtiyacı ve Bu Açıdan Türkiye-Tunus Sözleşmesi’nin Değerlendirilmesi”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(3), 267-296.
- Ulutaş, A. (2012b). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Suçluların Geri Verilmesi*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Ulutaş, A. (2012c). “Türk Hukukunda Suçluların Geri Verilmesi Sürecinde Alınabilecek Koruma Tedbirlerinin AİHS’nin 5. Maddesi Açısından Değerlendirilmesi”. *Ankara Barosu Dergisi*, (4), 141-176.
- Ulutaş, A. ve Atabey, Ö.S. (2011a). *Ceza Alanında Uluslararası Adli İş Birliği Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Ulutaş, A. ve Atabey, Ö.S. (2011b). *Hükümlülerin Uluslararası Nakli Hukuku ve Uygulaması*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Ulutaş, A. ve Atabey, Ö.S. (2011c). *Karşılaştırmalı ve Açıklamalı Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesi*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Ulutaş, A. ve Atabey, Ö.S. (2012). *Ceza Kovuşturmalarının Aktarılması Konusunda Avrupa Sözleşmesi*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Ulutaş, A. ve Atabey, Ö.S. (2013). “Avrupa Ceza Hukukunda Kovuşturmaların Aktarılması”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (104), 117-136.
- Ünal, O.G. (2011). *Bilgisayarlarda, Bilgisayar Programlarında ve Kütüklerde Arama, Kopyalama ve El Koyma*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ünver, Y. (2000). “Uluslararası Normlar Bağlamında Suçluların Geri Verilmesi ve Türkiye”. *Anayasa Dergisi*, 17, 411.
- Ünver, Y. (2021). *İftira, Suç Uydurma, Suç Üstlenme, Yalan Tanıklık ve Bilirkişilik, Suçu İhbar Etmemek Suçları (TCK’da Düzenlenen Adliye Karşı Suçlar)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ünver, Y. ve Hakeri H. (2019b). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Cilt: 3. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Ünver, Y. ve Hakeri H. (2019c). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Cilt: 2. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Ünver, Y. ve Hakeri H. (2021). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ünver, Y. ve Hakeri, H. (2019a). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Cilt: 1. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Üstün, O. (2005). “Mali Eylem Görev Gücü’nün (FATF) Dokuz Özel Tavsiyesi”. *Bankacılık Dergisi*, (52), 10-27.

- Valerius, B. (2013). "İnternet Çağında Ulusal Hukuk Sistemlerinin Uygulama Alanı". İçinde: Y. Ünver (Ed.), *Karşılaştırmalı Ceza Hukuku Serisi 13: İnternet Hukuku*. (ss. 123-132). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Villani, S. (2018). "Some Further Reflections on the Directive (EU) 2016/681 on PNR Data in the Light of the CJEU Opinion 1/15 of 26 July 2017," *Revista de Derecho Político*, (1), 899-928.
- Yakut, B. (2010). *Avrupa Birliği Ceza Hukukunda Karşılıklı Tanıma ve Anayasal Sorunlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yaşar, H. (1969). "Suçluların İadesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Sözleşmelerinde Yabancı Mahkeme Kararları ile İlgili Hükümler ve Yabancı Memleketlerden Adli Sicil Kayıtlarının Celbi". *Adalet Dergisi*, (8), 493.
- Yaşar, O., Gökcan, H.T. ve Artuç, M. (2010). *Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu*. Cilt: 4. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yaşar, Y. ve İçer, Z. (2019). "Tutuklu ve Hükümlülerin Takası ve İadesi". *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 25(2), 1486-1519.
- Yenisey, F. (1981). "Milletlerarası Adli Yardımlaşma Konusunda Yeni Gelişmeler ve "İade ve Adli Yardımlaşma Konusunda Avusturya Kanunu". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 45-47(1-4), 321-331.
- Yenisey, F. (1988). *Milletlerarası Ceza Hukuku, Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri ve Mevzuatı*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Yenisey, F. (1998a). "Milletlerarası Ceza Hukukunda Yeni Gelişmeler". *Ceza Hukuku Günleri: 70. Yılında Türk Ceza Kanunu-Genel Hükümler*, 26-27 Mart 1997, İstanbul, 34- 35.
- Yenisey, F. (1998b). "Mukayeseli Hukukta Çıkar Amaçlı Örgütlerle Mücadele ve Türkiye". Ankara: EGM Asayiş Daire Başkanlığı Yayınları.
- Yenisey, F. (2000). "Organize Suçlulukla Mücadelede Özel Ceza Muhakemesi Tedbirleri". *Ankara Barosu Hukuk Kurultayı*, 2, 104-131.
- Yenisey, F. (2015). *Kolluk Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Yenisey, F. ve Nuhoglu, A. (2021). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yenisey, F., Oktar S. ve Oktar, A. (2020). *Alman Ceza Muhakemesi Kanunu*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Yerdelen, E. (2018). "Uluslararası Adli Yardımlaşma Kapsamında El Koyma ve Müsadere". *Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Sempozyumu-Tebliğler*, 13-14 Nisan, Antalya, 182.
- Yerdelen, E. (2019). "Ceza Muhakemesinde Video Konferans Yönteminin (SEGBİS) Kullanımı". *Bilişim Hukuku Dergisi*, 1(2), 271-287.
- Yıldız, E. ve Şahin, S. (2011). "Bulut Bilişimde Güvenlik Riskleri ve Önlemler". *İzmir 2. Uluslararası Bilişim Hukuku Kurultayı Bildiriler Kitabı*, 17-19 Kasım, İzmir.

- Yıldız, M.E. (2014). “Avrupa Konseyi’nin 18.12.2008 Tarih ve 2008/978/JHA Sayılı Cezai Konularda Yargılamalarda Kullanılacak Nesne, Belge ve Verilerin Elde Edilmesi Amacıyla Avrupa Delil Müzekkeresi/ ADM Hakkında Çerçeve Kararı”. İçinde: Y. Ünver (Ed.), *Karşılaştırmalı Ceza Hukuku Serisi 14: Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil ve İspat*. (ss. 15-53). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A. (2014). “Avrupa Birliği Parlamentosu ve Konsey’inin Ceza Muhakemesinde Bilgi Edinme Hakkı Konulu 22 Mayıs 2012 Tarihli ve 2012/13/AB Sayılı Direktifi”. İçinde: Y. Ünver (Ed.), *Karşılaştırmalı Ceza Hukuku Serisi 15: Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil ve İspat*. (s. 53). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, Y. (2017). “Avrupa Birliği Ceza Hukukunda Organize Suçlulukla Mücadele”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (31), 721-768.
- Yılmaz, Y. (2018). “Uygulamada İade Yargılaması ve Rızaya Dayalı İade”. *Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Sempozyumu-Tebliğler*, 13-14 Nisan, Antalya, 86-88.
- Yılmaz, Y. (2020). “Terörizmin Finansmanı Suçu”. *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(Özel Sayı), 180-181.
- Yüce, T.T. (1982). *Ceza Hukuku Dersleri*. Cilt: 1. Manisa: Şafak Basım ve Yayınevi.
- Zafer, H. (2021). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Beta Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : OLCAY, Gözde Asena

Uyruğu : T.C.

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Kamu Hukuku Anabilim Dalı	Devam ediyor
Lisans	TOBB ETÜ Hukuk Fakültesi	2018
Lise	İzmir Atakent Anadolu Lisesi	2012

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2021-devam ediyor	AHBVÜ Hukuk Fakültesi	Araştırma Görevlisi
2021	MSKÜ Hukuk Fakültesi	Araştırma Görevlisi
2019-2021	QSS Partners	Avukat
2019-2018	QSS Partners	Stajyer Avukat
2017	Anayasa Mahkemesi	Öğrenci Stajyeri
2017	TOBB Hukuk Müşavirliği	Öğrenci Stajyeri
2016	Kaleli Hukuk Bürosu	Öğrenci Stajyeri

Yabancı Dil

İngilizce, Almanca

